

niumve, si ex titulo præfixo intelligere quis curet, profecto volum operamque perdet. Satis itaque est lectori dimittere, et titulum, et versus, qui ita sunt comparati, ut dialogum exhibeant inter clerum Ravennatem rogantem et Agnellum primo se modeste excusantem, inde orus in se recipientem scribendi Pontificalis libri Codicem. Daetylii qui sequuntur versus quem sensum habeant divinare minime valet, nec tanti id est, ut me ab opere ipso demum considerando remoretur. Sufficit itaque versus ipsos exhibere cum suo titulo.

Incipit carmen daetylicum senarium penthicon, id est missam, sed primum detrahetum, dehinc distichon monasticum, quæ intentiones magnas.

Fortuito quondam venisse presbyterorum
Turba Ravennatum simul, inter quos fuit unus
Andreas dictus, fratres quem voce precari
Demissa scripsisse sut; quo pontificalem;
Tum respondit ei humilis, sed voce sagaci.

Agnellus :

Qui mihi sensus inest, aut est quæ lectio, possim
Tantillo sensu comprehendere centies octo
Annorum cursus vita (vitam), vel gesta priorum?
Talia dum fallens promiscuis fronte dueli
Assolutus jugiter, quia nobis intima quæque.

A Clausa videntur in auditu nudare petendo (patendo)

Presbyteri :

Tristamur nimium quantum crudelis amice!

Agnellus :

Tum quoniam victus rogo vos orate Tonantem
Sydera qui torquet, latices refrenatque marinos,
Vita præcipite cursum converjat in ortum,
Et sensum tribuat scribendi Pontificalem.

Presbyteri :

Sic nimirum [nimium] cupidi faciemus, cumque
Sit firmus, opus verbis respondeat usque,
Hic quanquam durus tamen laborat tamen ultro.

Agnellus :

Actus Pontificum referam, nomenque priorum

Presbyteri :

Agnellus, quondam, nunc Andreas jure salve.

Agnellus :

Salvete sacerdotes per sæcula cuncta.

Clare fidelis Carmina parva

Edita vobis Suggere tu, qui

Musa regalis Erga fidelis

Dicere laudes Semper amicis.

AGNELLI LIBER PONTIFICALIS.

PARS PRIMA,

Completens Vitas eorum qui florere a sancti APOLLINARIS tempore usque ad Eugenium.

PROLOGUS INCIPIT.

Historia scribenda fontes aperti, eisdem fides, operis difficultatem exaggerat; Numinis opam implorat auctor.

Vobis rogantibus ordinatum libellum de Ordine pontificalis successionis pontificum, qui sedem sancti Apollinaris nutriverunt, sicut veritas et argumentatio vestri Agnelli, qui est Andreas, ipsius orthodoxæ sedis Ravenna, potuit reperire et cognoscere; gratias vobis necesse est agere Deo Patri, et Filio ejus, simulque Spiritui sancto, trina majestati, usque potestati, quod me pollutis labiis redusit, et linguam aridam, in quantum illi placuit, disertam fecit. Confido etenim orationibus vestris gratiam sancti mei sermonibus Deum donare, ut sanctorum precedentium sedis antistitem Patrum Ravennatis Ecclesia, qualiter unusquisque suis temporibus facta peregit, pro eo quod vos me sermonibus cœlestis, in quantum potuerò, ad memoriam revocare; non solum quod eorum facta perspexi, verum etiam ex audita, quæ mihi seniores nostri retulerunt, vestris auribus patefaciam. Moyses enim præcellentissimus vir, inspirante Deo, Genesis librum descripsit. Ipse enim ait: *Interroga patres tuos. et*

nuntiabunt tibi; seniores tuos, et dicent tibi; et Job: Interroga generationes pristinas, et diligenter investiga patrum memorias. Ex stirpe enim Abraham Moyses descendit, et antequam Abraham nasceretur lotius hujus mundi fabrica a Deo facta fuisse memoratur. Marcus etiam Petri apostoli discipulus et in baptismo filius, non corporaliter Domini secutus fuit vestigia, neque ulla miracula ab eo facta vidit, sed Petro enarrante Evangelium exaravit. Lucas vero Petri [Pauli] apostoli ministrator imbutus ab eo doctrina, Evangelii aperuit fontem. Multi etiam alii ex auditu volumina condiderunt; sicut in Vitis Patrum legitur: « Narravit mihi quidam senex, etc. Nonne Gregorius sedis Romanæ Ecclesiæ antistes in plurimis locis libri Dialogorum retulit dicens: « Narravit mihi ille et ille homo? » et reliqua. Sed minime me fieri possum similem illis. Nam confiteor quippe, sicut modica scintilla posita in aspectu solis obumbratur, et ejus non apparet lumen, sic et mea ante conspectum tantorum philosophorum extinguitur

pagina. Quantum est hoc, possum alia et his similia protelare sermone, chartas et atramentum expendo. Similis enim sum illis qui in silvis vel in eremis positi sunt, et videntur densas erga se arbores, opaca, et obscura loca, atque intranscendibilia veprium multarum, et nescientes partem qua petant vel incendant, nisi tota via facta fuerit et incultum exierint; sic et ego propterea relationem sanctorum pontificum sedis Ravennatis hujus ingressus sum, quasi in discrimina maris et quasi procellas, tempestas adversum me conluctaret totius gurgitis, vel tumultus undarum iudata me sectiret a caerulearum. Tamen non

a Forte, in me saviret, Bacch.

A trepido, quia obsecrationibus vestris bene litatus sum, et Dominus mecum est, qui est benedictus in saecula. Charitate vestra transeam ad superiora sursum, quod vobis urgentibus semel incampi. Dudum enim auribus vestris iatimavi, quod de supradicta sede aliquid facere debeam, quod mihi narratum fuit. Fortasse si sefelli, indulgete. Exactor non molestus debet esse, quando debitor est redditurus. Sed in his omnibus benedicamus Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

Explicit, prologus.

b Forte, ubi sit, id est, periculi. Bacca.

DISSERTATIO PRIMA

CHRONOLOGICO HISTORICA

De aetate priorum duodecim episcoporum, praecipue vero de tempore sedis AGAPITI, MARCELLINI ET SEVERI, ac de eorumdem successione.

Nil difficilius in re ecclesiastica quam temporum eorum digestio quae prioribus saeculis deliniuntur. Hinc uniuscujusque Ecclesiae ea est conditio, ut veterum episcoporum aetas vix certis terminis assignetur, acta ignota sint, successio saepe perturbata. Clarissima et antiquissima Ravennas Ecclesia testatur felicis aliquanto secum rem actam. De ejus prioribus episcopis Agnellus nominat, sapienter et successione ordinem ex seniorum aetate testatur; caetera tanquam incomperta silentio tegit. Inventi sunt autem recentiores clarissimi viri, qui (praeter plura Agnello ignota scriptis consignata, de quibus supra) cujuslibet episcopi annos certis numeris concludere voluerunt, sed et numerum seriemque antiquissimorum Pontificum alibi augere et immutare. Id vetustissimum aetas et successio Agapiti, Marcellini, et Severi passa est; quare operae pretium futurum fore credidi, ex Agnelliano labore et caeteris prospectae veritatis documentis Ravennatum pontificum chronologiam illustrare, et decernere quae meritis, quaeve probabilibus, si non certis, sint accensenda. Id seinel praestitum vires animosae faciet ut reliquam Ravennatis Ecclesiae chronologiam successive pro viribus restituerere aggrediar, dispositis suis quibusque locis similibus dissertationibus. Illud autem hic semel praemissum accipiatur velim, tanquam ubique repetitum, quod scilicet cum aliorum cogar, dicta vel cogitata negare, et argumentis impugnare, id a me fiet, salvo obsequio quod ex corde proficior erga scriptores eximios quorum scripta ad causam revocare res ipsa coget. Vix alias de Agnello edendo cogitasset, nisi liinc lumen novum historiae accedere posse cognovissem. Hoc autem vix fieri potest, quia saepius in ludem a recentioribus prolata ad trutinam revocatur. Utor jure quo quisque scribens gaudet aliena legens ea probandi, vel rejiciendi, utantur et caeteri jure suo mea legentes, et, siquidem solo veritatis intuitu id faciant, gratias agam.

CAPUT PRIMUM.

Hieronymi Rubi et Baranii circa questionem dissidium. Utriusque rationes exponuntur. Bollandi et sociorum sententiae. Dictorum epitome.

I. Rubens in priori Historiae Ravennatis editione, narrato Agapiti episcopi obitu circa initia imperii Alexandri Severi xviii Kal. Aprilis, addiderat: Quidam ceusent, Constantino et Constante imperantibus,

bus, circiter annum Domini trecentisimum quadragimum primum, Agapitum sub Julio I Romano pontifice fuisse, et in concilio Romano sedisse; verum ob Liberios archiepiscopos, qui plures fuerunt, sunt decepti. Nunc Marcellinum suffecerat circa trigessimum annum supra ducentisimum ab ortu Christi, Urbano adhuc Romano pontifice sedente, eumque fixa septem et quadraginta annis Ravennati Ecclesiae praesente, mortuum proinde circa tempora quibus Aurelianus ad imperium evectus in Christiano sevir coeperat. Hinc nactus initia episcopatus Severi, ejusdem mortem consignaverat circa primordia imperii Constantini, Constantis et Constantii, subrogato Liberio quidem, sed additis quae sequuntur. Sunt tamen qui post Severum, Agapitum alium archiepiscopum constituent, huncque aiunt concilio Romano a Julio I pontifice maximo celebrato; synodum Benedicto Aquileiensi, Rufo Carthaginensi, Julio Mediolanensi, Luciano Mauritanorum antecessibus, et reliquis alitis centum sexdecim episcopis interfuisse. Alii hunc Agapitum post Liberium ponunt. Sed quocumque loco collocatur, constat et eo interfuisse concilio, et parum admodum in archiepiscopatu vixisse, quemadmodum et Liberius, qui cum decessisset, etc. Probum successorem accepit. Haec quidem Rubens scripserat, cum Baronius edens in Romanum Martyrologium Notas, tempus assertum pontificatus Severi confutandum assumens, ad item primam Februarii his fere argumentis laudatum scriptorem aggressus fuit. Cum reperitur Severus episcopus Ravennas interfuisse et subscripsisse concilio Sardicensi, habito Rufino et Eusebio coess., ex Actis ejusdem concilii et ex Apologia secunda Athanasii, si Severi episcopatus coepit temporibus Aureliani et Gaii, conciliis vixisse in episcopatu annos, ad minus, sexaginta quatuor. Gaius enim papa creatur anno 285, concilium autem Sardicense celebratur anno 347. Tempus autem sedis Severi, his terminis conclusum, nimis dioturnum videtur, cum maxime includat persecutionum pericula. Inde ex eo inficitur Severum Marcellino successisse, quod ex Actis synodicis constat Agapitum sedisse in concilio Romano sub Julio papa anno quarto Constantii et Constantis, septem annis ante Sardicense concilium, quod fieri non potuit, si Severus sedere coepit Aureliani imperatoris et Gaii pontificis Romani temporibus. Addit quod licet ex his clare constet quo tempore sederit Severus, et

cui, episcopo immediate precedenti suffectus sit, talia adhuc aliquid firmitatis nanciscuntur ex Vita Severi, quam Mombritius recitat, in qua Severus ipse creatus ponitur Constantio IV. et Constante III. coss. Demum decernit, si nihilominus contendatur Severum successisse Marcellino, necesse esse ut alter agnoscat. ab isto ejusdem nominis, vel post Agapitum, alium sedisse Marcellinum dicatur, quod nec prioris sententiae assertores autumat admissuros.

III. Rubens in hunc modum a Baronio vexatus, parata Historiæ suæ Ravennatis nova editione, quam supra dimidium auctam Venetis typis Francisci Francisci Senensis, anno 1590, in publicum produxit, sibi priori sententiæ insistendum mordicus existimavit, eamque ut fulciret et opposita tela retunderet, statuit aperte Severum reversum a Sardinensi concilio diem obisse, et successive Agapitum ejus nominis secundum; et hoc in scenam producto, obiecto de Romano concilio satisfaciendi gratia, concilium ipsum celebratum asseruit post Sardinensem. Hic sententiæ se adactum multiplex ex eapite ait; ac primo quod omnium Ravennatum scriptorum consensu, et etiam ex picturis Ursianæ ecclesiæ, ac templi nunc temporis Spiritui sancto dicenti, constet Marcellinum archiepiscopum, Severum proximo antecessisse, satisque diu vixisse: quare non Agapitus, sed Marcellinus concilio Romano interfuisse. Præterea, cum concilium illud, cui Agapitus interfuisse memoratur, numeraverit 121 episcopos, arguit diversum existisse ab eo quod Sardinense præcessit, quodque solis quinquaginta episcopis constasse dicit. Hinc ad characteres chronologicos ejusdem concilii, cui Agapitus interfuit, convertitur, et innititur indictioni in Actis, que exstant sextæ, que soli anno 548 convenit, atque certiorum omnium numerandi modum in publicorum Actuum consignatione eum esse qui ex indictione desuntur, quem proinde præcepit concilii Nicæni canon observari, et habitum usu non modo a D. Gregorio, sed ab eo qui eum longe antecessit Casiodoro, imo ab Athanasio, in consignando conciliorum sui ævi tempore. Marcellinum etiam comitem, licet consules scribat, primo tamen loco indictionem signare, et hujusmodi characterem rem certius apparere dicit, cum anni imperatorum et consulum passim contoverantur. Ad aliud præterea argumenti genus convertitur, desumptum ex serie archiepiscoporum Mediolanensium, quam dicit a viris doctissimis et in omni antiquitate bene peritis digestam, in qua ponitur Protasium ante Julium sedisse: id autem mirum in modum ejus hypothèsim confirmare videtur, eum constet Protasium interfuisse Sardinensi concilio cum Severo, Julium vero cum Agapito Romano concilio post Sardinense habito. Censet proinde quod sicut Silvester subito convocato Romæ concilio Acta Nicæna confirmavit, ita Julius Romanam synodum coegerit ad confirmandam Sardinensia paulo ante celebrata, quibus quidem Athanasius est absolutus. Ita adjicit et Damasum postea fecisse post synodum Constantinopolitanam, et Julium ipsum hujusmodi hunc Ecclesiæ Romanæ morem in epistola ad Orientales, apud Athanasium inscripta, cui rei alludere censet Julii verba de Athanasio, quibus inquit: Non a nobis factum, sed a cuncta synodo receptum est. Cui autem antea adverserit Rubens sibi opponi posse in Sardinensi concilio memoratos Fortunatianum Aquileiensem, et Gratum Carthaginiensem antistes, quos deinde pluribus annis Sardinensi illi supervixisse constat, quique proinde debuissent intervenire, et Romano asserto concilio pro Grato ac Benedicto ibidem expresse recensitis, occurrat dicens Gratum in concilio Romano nominari tantum episcopum, unde alterius Ecclesiæ potuit esse pontifex a Carthaginiensi; Fortunatianum vero Aquileiensem fuisse duos, quorum medius Benedictus sederit, præterquamquod in aliquot vetu-

stis et manuscriptis codicibus asserit non Fortunatianum, sed Fortunatum legi; et præterea novum non esse ait duos ejusdem nominis episcopos invicem in eadem sede successisse, exempla afferens ex serie pontificum Romanæ et aliarum Ecclesiarum, episcoporum diversorum, qui ob nominis similitudinem ex pluribus in unum conflati sunt. Nec, ait, in concilio Romano mentionem fieri de Sardinensi, sicut fit de Nicæno, tum quia eo loco necessarium id non erat, tum quia ea de quibus actum fuerat in Sardinensi, ex Nicæna synodo sumpta fuerant. Quod spectat ad Severi ætatem, que producta plus quam par sit videatur, reponit id mirum non debere videri ei qui ætates ampliores admittit in plurimis aliis diversarum sedium episcopis. Eos autem qui initia episcopatus Severi consignat Constantio IV. et Constante III. coss., nec verum, ait, nec verosimile faci, quandoquidem ea re admissa Severus in Ravennati sede vixisset annum vix unum, cum ex Pavinio sentiat Augustos laudatos ingressi consolatium prædictum eo anno qui præcessit Sardinense concilium, circa anni ejusdem medium. Hinc censet duos fuisse Agapitos, unum, qui Marcellinum præcessit, alterum, qui Severo suffectus sit, et hunc ait, sicut et Liberium successorem ejus, brevissime sedisse, ac mortuos dum in vivis esset adhuc Julius, in exilium, ait, a Constantio Cesare missus.

III. His Rubei argumentis nihil permissus Baronius edens Romæ anno 1594 Annalium suorum tomm tertium ad annum 537, cui alligavit concilium Romanum sub Julio, de quo controversia erat, Rubem ipsum, quem dicit debuisse amice adjoinitum emendare que scripserat in priori suæ Ravennatis Historiæ editione, majori quam antea consue aggrederet. Censet igitur concilio illi qui interfuerint ex centum sexdecim episcopis recenseri Benedictum Aquileiensem, qui præcessit Fortunatianum; Rufum Carthaginiensem, qui successit Cæciliano et præcessit Gratum; Agapitum Ravennatem, qui præcessit Severum; Julium Mediolanensem, qui, post Eustorgium, habuit Protasium successorem. Id probare nititur ex eo quod successores nominati laudatorum pontificum qui interfuere concilio Romano, noscuntur plerique subscripsisse Sardinensi, et Gratum Carthaginiensi, que postmodum sunt celebrata, conciliis; et ex eo etiam quod indictio sexta semel tantum consignata fuerit Julio Romano pontifice sedente, eodem anno quo Sardinense concilium celebratum fuit. Arguit autem severe Rubem qui indictioni sextæ fuit, quia indictio hujusmodi incidit in annum (quod Rubens ipse concesserat) 538, et indictio eadem anno præcedenti coepit a Septembri, ut in indictionibus solemne esse nullus inficiatur; quare cum concilium illud Romanum ceptum dicatur viii Kal. Octobris, consequens fit ut Rubens vel synodum illam celebratam dicat indictione 7, vel si id factum indictione sexta pergit defendere, concedat id actum indictione sexta anno præcedenti 547. Si autem primum asserat, recedat oportet a characterem chronologico sibi probato, qui suæ sententiæ principale est fundamentum; si vero secundum dicat, admittat Agapitum, quem anno ipso 548 subrogatum Severo dicit, interfuisse Romano concilio anno præcedenti 547. Quo eodem anno item cogitur concedere Sardinensem et Romanas synodos factas, in quibus diversorum nominum, earundem tamen sedium episcopi simul pene ac eodem tempore convenirent. Male insuper, alii dubitatum esse de Grati sede, cum ex Actis Sardinensibus constet illi subjectos fuisse Africanos episcopos, et eundem anno sequenti præfuisse Carthaginiensi synodo, in qua canone quinto de Sardinensi mentio habetur. Adjicit Protasium Mediolanensem perperam collocatum a Pavinio ante Julium, repugnantibus Actis Sardinensis concilii. Denysium sedisse eo tempore ponat, quem præcessit Eustorgius successor Materni, cujus prædecessor

Proculus Diocletiani temporibus vixerit. Fortunatum denique male Fortunatum dici ait, ex alijs iudicijs, cum si mendorum sit habenda ratio, tot episcopos eodem tempore secuisse fiet, quot mendis ab imperiis exscriptoribus vtri episcopi nomen vexatum fuerit. Hæc fere Baronius, cui an quidquam reposuerit Rubeus, ignoro.

IV. Funi eidem trahendo pro suo instituto manum laicæ admovere in insigni ac celeberrimo suo opere Bollandus et socii, Acta sanctorum sincera a non sincera discernentes, et incredibilem ecclesiasticæ eruditionis epipiam orbi Christiano exhibentes. Questionem diversis in locis tractant, at præcipue id primam ipsam diem, Februarii, quæ sancti Severi Natali consecratur, nec non sanctorum Vincentii eius uxoris, et Innocentii filii. Laudato ex manuscriptis martyrologiis sancti Severi cultu, adveniunt in sibi visis antiquis Kalendaris, memoriam sancti Severi episcopi, consiguri die prima Januarii, et alibi illud legi: *Sancti Severi cum sociis suis*. Arguunt itaque id factum fuisse confuso Severo episcopo cum altero ejusdem nominis martyre laudato, de quo Rubeus ipse libro secundo, ubi nunc passum dicit sub Maximiano Heracleo, ac ejus corpus servari in Orbito, quem Herbanum veteris etiamque creditum dicit, ibique Maurulycum accusat, qui Severam hunc martyrem, episcopum etiam vixerit, et Ferretum, qui eundem cum altero, qui ut Ecclesiæ archiepiscopi ex fratre nepos. Hinc Bollandus ait: « An non suspicari fas sit episcopum hunc fuisse, sed cum ejus Acta laterant, posterioris reveri confessoris celebratorem conservatam memoriam? At, severe pronuntiat, Ughellus tomo secundo litiæ Sacra, mendacium esse asserere plures Severos. Non asserimus quidem, sed quo argumento everam quam cesuram firmet vir doctissimus, non atis perspicimus. Fuisse certe celebrem jam olim pitionem de sancto Severo episcopo Ravennate martyre, patet inferius ex Vita per Luidolphum, ut cap. 2, num. 5, ita Ravennas monachus respondet: « Severus, cujus tu Vitam scire desideras, non fuit martyr, sed confessor. » Ergo de episcopo la peronatus erat Luidolphus, ut martyrem eum existimaret, siquidem quadret interrogationi responsio, « Etatem vero Severi episcopi, de quo nunc disserimus, diffiniri posse credunt socii doctissimi sequenti modo: creatum episcopum, ut in altera ex ejus Vitis quam exhibent, et scriptam cent septimo decimo vel undecimo, cap. 2, num. 6, constantia IV, et Constante III. AA. coss., siye anno Christi 346, consecratum Romæ a sancto Julio papa, ejus is decimus erat annus; anno sequenti intervisse concilio Sardicensi, Rufino et Eusebio coss., ut ex subscriptionibus patet. Demum adfuisse fueri sancti Geminiani Mutinensis episcopi multis post annis, quandoquidem tempore Siricii papæ, ut anno 385 ad pontificatum evectus est, adhuc in vivis fuit Geminianus, ut ostenderant ad diem trigessimam primam Januarii. Recte igitur aiunt conjesse Hæreum circa annum Christi 390 decessisse Severum.

Y. His statutis, expresse impugnant Rubei argumenta ex eo quod cum tribus characteribus chronologicis affixis consignentur Acta asserti concilii Romani, cui interfuisse Agapitus dicitur, duo contrahunt Rubei sententiæ; nam annus imperii Augustoni convenit anno Christi 340, consulibus conveniunt nno 357. Pleraque a Rubeo absque auctore asserta ueruntur. Quod autem successisse Marcellino Severum illè asseruerat, non inde aiunt consequens eri Agapitum minime interfuisse synodo Romanæ, ut Marcellinum eidem interesse debuisse: « Unde nini » querunt, « constat, Marcellinum, quod cribit Rubeus, satis diu vixisse in episcopatu? Potuit sane post primam illam sub Julio Romanam synodam, obiisse Agapitus, atque ipse quoque haud nullo post ejus successor Marcellinus. » Alia in

A hanc rem congrunt, addentes potuisse esse antequam Marcellinum, ubi successerit alter Severus aliquis, et forte Severus martyr, de quo supra, quod tamen necessarium non arbitrantur ad sancti Severi stabilendam ætatem.

VI. Eadem fere aiunt ad diem sextam decimam Martii de sancto Agapito agentes, et Rubeum accutiant ob multiplicatos gratis Agapitos, de quibus temporum spatii quibus episcopi Ravennas sederunt, absque ullo teste; quæ quidem incerta fatura fore asserunt, quosque Rubeus, vel, quem dicit materiam suppeditasse, Fabrens, ejus rei deonamenta in medium proferat, excipientes contra repertiorum Catalogos, et Fabrens accusantes, qui eadem cum Rubeo senserit. Valentur tamen magnum apud se auctoritatis esse Ursinæ ecclesiæ nostrivam opus, ubi Marcellinus post Agapitum, et post Marcellinum Severus ponitur. Id autem consistere aiunt licet Marcellini episcopatus ad plures menses esse contrahendus, qui alias extendi potest, solis Romanæ concilio, cui Agapitus interfuerit anni 353 usque ad quinquennium, sexennium, septennium, quibus Marcellinus alicui synodo subscripserit.

VII. Ad idem argumentum etiam pertinet quod habent ad diem trigessimam primam Januarii, de sancto Geminiano episcopo Mutinensi tractantes. Aiunt enim quod, si vera sunt quæ de sancto Geminiano narrantur ad Atilium miliculum spectantia, necesse est duos fuisse Geminianos, quos scriptor Vitæ quam exhibent in manu conhaerent. Primum, inquit, eis esse videtur qui Ambrosii episcopi Mediolanensis, Bassiani Laudensis, et cæterorum episcoporum Modiolani in synodo congregatorum adversus Jovinianum sectatoresque hæreticos ad Siricium papam epistolæ, quæ septima est libri primi epistoliarum sancti Ambrosii, ita subscripisse per presbyterum reperitur: *Ex iussu dani Geminiani episcopi ipso presentia Aperi presbyter auctoris psi*. Atque hujus funeri interfuisse sanctus Severus Ravennas potuit, quod et hic et in ipsius Severi Vita prima Februarii refertur. Rubeum arguunt quod male constituerit initia episcopatus sancti Severi remissive. Vitam autem sancti Geminiani exhibent, quam scriptam conjiciunt post tempora Luitprandi ex verbis: *Sed vel tibi, Ravenna, missa, curia, destructe classi*. At hæc ipsa, conficiunt, Scriptorem illius vitæ post Agnellum nostri tempora vixisse, et enim non modo verba illa, sed tota narratio de sancto Severo, sancti Geminiani funus curante, de verbo ad verbum ex Agnellio ipso descriptis, prout utraque conferenti constabit.

VIII. Hæc omnia simul de simplicitate, hæc, quæ ratione scripta erudito alias docti, exponere visum est, ut facilius rationum momenta conjecurarumque argumenta perpendantur, et nullo veluti conspectu quidquid doctus de Ravennatum presulum antiquis simis temporibus, et successione, in hæc usque diem prolatum est, cognoscatur. Quandoquidem autem, et mihi pro suscepta provincia onus incumbit, quid sentio in medium exponere, id pergam agere, et quidem methodo, ut manusque ex allata sententiis ita perpendam hypotheseum, ut eorum incommoda minime dissimulem, ob quæ ab illis recedere cogor; hinc progrediendo ostendendum esse unum quod sane considerari debuerat, nec consideratum est, licet in eo sitis sit locus fere negotii, erudo; denum exponam quæ mihi necessaria conjectura, dicenda videbuntur. Interim paucis hic opere præstatum esse reor complecti Rubei, Baronii, et Bollandi, sociorumque sententiæ, quæ in hunc fere modum in epitomem redigi posse conseo.

IX. Rubeus, dilinita certis terminis singularum episcoporum ætate, Agapito defuncto circa tempora Alexandri Severi successorem dicit Marcellinum, qui sedem tenuerit usque ad initia Adriani imperatoris et Gaii pontificis, unde cepit episcopatus Severi paulo post Sardicense concilium, defuncti anni 348,

Severo subrogat Agapitum II, et Agapito Liberium, qui vivente Julio pontifice defuncti sint.

Concilium Romanum, alias anno 537 consignatum, celebratum dicit anno 548, cui adfuerit Agapitus II.

Baronius ante Severum tenet immediate sedisse Agapitum; Severum probabiliter episcopatum cepisse Constantio IV et Constante III coss.

Concilium Romanum, cui Agapitus interfuit, anno 537 celebratum.

Bollandus et socii conveniunt cum Baronio circa initia episcopatus Severi et tempus concilii Romani cui Agapitus interfuerit.

Sentiant Severo præcessisse Marcellinum, Marcellino Agapitum.

Severum circa annum 590 obiisse.

Potuisse ante tempora Agapiti, et Marcellini Severum alterum sedisse, illum videlicet quem uti martyrem Ecclesia Ravennas veneratur, qui alteri antiquiori item Marcellino successerit.

CAPUT SECUNDUM.

Incommoda uniuscujusque ex allatis sententiis. Træs solum episcopus spatio 142 annorum implendo non sufficere. Acta veterum episcoporum antiquis scriptoribus fere ignota. Ecclesie sanctis dicata, conventusque frequentissimi Christianorum au Aureliani tempore? Agapitus II ignotus omnibus aut Rubeum scribentibus. Concilium Romanum peperam id annum 548 dilatam. Marcellinus inter Agapitum et Severum sedil. Idem incommodum in Bollandi sententia, Marcellinum satis diu vixisse Agnellus asserit.

I. Sententia Rubei plura sane incommoda patitur; etenim nisi ejus rei testes antiquissimos proferat, vix obtinebit a cordato lectore ut credat spatium fere 142 annorum a solis tribus episcopis Agapito, Marcellino et Severo, occupatum fuisse, ejus quidem temporis major pars sævas persecutiones, ac inter alias Diocletianeam, diuturniorem crudelioremque cæteris, sit perpessa. Quod si de aliis sanctis longævis sane similia narrantur, id creditur, cum testes rem talem astruendo idonei proferantur, alias minime. Verum qui fieri potuit ut Rubeo sæculo sexto decimo scribenti notum fuerit tempus quo quisque Ravennas episcopus antiquus sederit, cum id ignoraverit Agnellus sæculo nono scribens, qui proinde solius sancti Apollinaris tempus apponit, et paucorum insuper eorum a quorum ætate minus absuit? Longævus quidem nonnullos indicat, sed a decerendo annorum, mensium, dierum numero, fere ubique absinet. At id quidem Agnelli ævo ignoratum illud conficit quod omnia quæ is de Severo narrat, non lecta, sed a senioribus sibi relata dicit, unde agnoscitur, nec prædecessorum, nec Severi Acta scripta tunc adhuc existisse, et illud unum ex tabulis probari potuisse, quod scilicet certa serie unus alteri successisset, Severumque Sardicensi concilio subscripsisse.

II. Illud etiam incommodi accedit quod facilius multo emunctioris naris eruditi solemnitatem electionis, et loci qualitatem, ubi sit facta, descriptas ab Agnello, et ex Agnello a Rubeo initio libri secundi, acquiescent, ut credant, si hujusmodi historia evenisse dicatur temporibus filiorum Constantini, quam si accidisse parretur Aureliano, seu, ut ibidem, Probô, vel Caro cum filiis Carino et Numeriano imperantibus. Templum tribus munitum portis D. Theodoro dicatum erectumque vix credent (quorum tamen sententiam non probo) qui tenent ante Constantini tempora, etiam cum Ecclesia persecutionibus respirabat, loca Christianos habuisse quidem, ubi ad synaxes congregabantur, sed ea in domibus privatorum, et in sublimioribus adibus collocata, quæ non alio quam domini lotius domus nomine, vocabantur. Ibidem autem, aiunt, conventus factos ea frequentia, quam aedes hujusmodi non satis magnæ patiebantur, et ea prudenti cautela, ne conveniendi modus gentilium animos religionemque moveret;

A quare in episcoporum electionibus convenisse quidem par est cum clero populum, sed admissis tantum proceribus, qui testimonium grave de eligendi merito præbuerint craderentur. Quod pertinet ad templorum seu ecclesiarum formam et publicitatem, probantes sancti alicujus nomine vocatam nulli sacram aedem fuisse, multa congerent ex veteri ecclesiastica historia, ac maxime Titulos in Urbe Equitii, Pammachii, Callisti, Pastorii, quibus sicut indicabantur fidelium patrimonia, ita loca ipsa ad quæ conventus fiebant, significabantur, quare monent diserte a Nicolao I. episc. 7, ad Michaelen imperatorem scriptum: «Ecclesia Salvatoris, quæ auctore vocabatur Constantiniana, prima que in tota terrarum orbe constructa est.» Videantur eruditissime deducta in hanc rem a Daniele Papebrochio in responsionibus ad exhibitiones errorum per P. Sebastianum a Sancto Paulo, parte II.

III. Agapitum secundum etiam gratis inveniam quisquis judicabit, qui noverit ignotum omnino qui ante Rubeum scripserunt, nec de eo scripta memoratumve quidquam a majoribus, licet Rubei phrasi sibi familiari in priori Historie sue editione scribat, esse aliquos qui Agapitum illum Severo successisse dicant, nonnullos Liberio; potest enim si ex aliquibus illis unus fide dignus proferatur, quem protulisse debuerat in secunda Historie sue editione, Baronianæ crisi respondens, cum denum ejus quam protulisset opinioni subscribere decreverat.

IV. Vix præterea intelligent quomodo Rubeus puterit concilium Romanum post Sardicense ad annum 548 differre, cum nullus ex characteribus chronologicis anno illi respondeat ex productis supra a Baronio et Bollando, ex his videlicet quibus concilium illud consignatum ferunt Acta quæ circumferuntur, quæque nil habent spectans ad Sardicense concilium, vel ad Athanasii absolutionem, sed bene nonnulla ad Nicænae synodi confirmationem pertinentia. Et hoc quidem tanti est momenti, ut ab illa tota Rubei ratiocinatio, ingeniose planè excogitata, ruat.

V. Baronii sententia de Severo immediate Agapito subsecuto vix videtur sustineri posse, cum medium inter Agapitum et Severum Marcellinum existisse prohibent picture Ravennates, et ipsum Agnelli Pontificale. Præterea si Severus anno ab ipso assignato sedere cepit, et immediatum prædecessorem habuit Agapitum, necessario episcopi prædecessoribus tempus profectum nimis episcopatus tribuet, et sic culpa illa peccabit cujus accusat Rubeum. Quod apprimè in ejus asserto accidit, qui ad annum septuagesimum quintum dixerat Eleucadium illis Vespasiani temporibus in episcopatum Aderit successisse, etenim ab anno 81, Vespasiani postremo, ad annum 537, quo electum contendit Severum, anni intercedunt omnino 256, qui numerus, si per 9 dividatur, totidem enim ab Eleucadio ad Agapitum intercessere episcopi Ravennates, resultabunt anni 28, menses 5, dies 10, quos æquata ratione uniusquisque prædecessorum Severi vixisse conficitur. Id autem videbitur æque saltem improbalile per ea tempora persecutionum plena, ac tempus episcopatus a Rubeo Marcellino et Severo tributum.

VI. Idem fere incommodum sequitur in sententia Bollandi, quandoquidem Marcellino sedem ultra septennium ægre protrahendam cognoscunt. Id tantum evitaretur, si constaret Severum illum, Ravennatum martyrem, episcopum etiam sedisse, et alterum Marcellinum prædecessorem habuisse; at hæc nullo idoneo teste fulciuntur, fides enim Martyrologiorum allatorum vix sufficit ad inanem conjecturam fundandam. Illud etiam accedit quod de diuturno Marcellini sede vix videtur dubitari posse, ac de ea re testem optimum habuit Rubeus, licet neglexerit asserre, Agnellum videlicet, quem modo illustramus ac e tenebris vindicamus, qui Marcellinum laudans concludit in hæc verba; «transactaque plurima

sive plurium] annorum curricula spatij, pontifica-
unt' antistit et vitam. Hæc enim non dicentur de
o qui septennium in pontificatu expresset.

CAPUT TERTIUM.

*Concilia Romana sub Julio plura. De illorum nu-
mero, occasione ac tempore controversie. Acta Ro-
manæ synodi prioris supposititia Pagio, Labbeo,
criticis. Series episcoporum Mediolanensium. Julius
Firmicus Maternus minime Mediolanensis antistes.
Loca ex opere de mysteriis profanarum religionum
illustrata.*

I. Baronius tria agnoscit concilia Romana sub Ju-
lio pontifice celebrata. Primum hoc, de quo nunc
paterimus, quod a Julio ait convocatum, ut statim
pontificatus sui initio Nicænum confirmaret, celebra-
tione ipso, quo magnus Constantinus decessit,
anno Christi 337. Secundum, anno 340, in causa
Athanasii, qui diu exspectaverat sibi iudicium epi-
scoporum, quique post concilium Alexandriam statim
regressus est. Tertium anno 342, post cladem
Alexandrinam, intrinsumque in illam sedem Grego-
rium, ob quæ denuo Athanasius Romam reversus
est. Petrus de Marca aliud concilium Romanum
agnoscit ex sancti Hilarii fragmentis, et ex epistola
Julii ad Constantium, quod celebratum dicit biennio
post Mediolanense anni 347, id est anno 349, in quo
innatus Photius Sirmiensi episcopus fuit. In eo
concilio Ursacius et Valens, quod in Mediolanensi
iecerant, et penitentia libello consubstantiali assen-
tiantur, ac litteris ad Athanasium missis, de cætero
cum illo communicatos fatentur, ut Socrates
lib. II, cap. 19, licet Sozomenes lib. III, cap. 22, li-
bellum ipsum exhibens, ante scriptas Athanasio lita-
teras illum ab Ursacio et Valente predictis datum
dicat, cum hi simul cum Theognide in Marcotem
proficiscerentur. Libellum eundem affert Athanasius
apolog. II. De hoc tertio asserto Romano concilio
nihil in rem presentem agere opera est pretium.
Vide, si lubet, Baluzium in nova Collectione concil.,
pag. 27. Secundum concilium a Baronio assertum in
controversiam vertitur ab eruditissimis, qui negant Atha-
nasium Romam venisse bis, ut contendit Baronius,
et semel tantum id factum admittunt, cum subau-
disset Arianos, decreta ejus expulsionem, Gregorium
subintrusisse. Vide rem totam diffuse tractatam ex
Valesio ad annum 342 a Pagio in Critica historico-
chronologica Baronii. In eo tamen falli Valesium te-
nent alii, quod synodum Romanam, de qua ulla
controversia minime haberi potest, celebratam as-
serit anno 342, cum certæ videantur rationes
instruentes habitam fuisse vergente ad finem anno
341, ex eo quod Julius papa aperte testetur episco-
pos adfuisse indicta die, legatosque ab Arianis de-
tentes tandem, quoad regressi sint multo post quam
synodus indicta fuerat. Quod si Athanasius apologia
secunda ait: « Hæc cum Romæ synodus per Julium
Romanum episcopum scripsisset, » etc., et epistola
ipsa scripta est post legatorum reditum, dicunt tamen
synodum commississe Julio provinciam scribendi quæ
a synodo acta erant, et respondendi prioribus
litteris; quod postea præstans Julius, reversus le-
gatis prioribus simul et posterioribus, Arianorum
litteris respondisse. Alias enim improbable ad-
dunt, episcopos indicta die convenientes exspe-
ctasse sequentem annum, quo demum synodum ce-
lebrarent post legatorum adventum. At, ut verum
dicar, res est implicatissima: cum enim adventum
Romam Athanasii differant, quousque jam Gregorius
designatus fuerat ab Arianis Alexandriæ episcopus,
et constet ex Julii litteris, Athanasium, qui idem
narratur de se, Romæ exspectasse annum totum et
integrum sex menses, videtur synodum citius non
fuisse celebratam quam postremis anni 342 mensibus.
scio eam esse nonnullorum sententiam, ut credant
ea non aliud quod ad Athanasium spectaret, factum,
quam decernere eundem ad communionem rite re-

cipiendum; at Julium ante hujusmodi concilium cum
Athanasio communicasse, latere debent, si negant
priorem synodum actam fuisse; Ariani enim de nullo
magis in epistola Julio scripta conquesti sunt, quam
de Athanasio in communionem recepto; quod probat
Pagius ex Valesio loco laudato. At de ea questione
aliorum esto iudicium. Hæc pauca summam mihi
delibanda sumpsit, ut appareat quam controversa
sint concilia Romana sub Julio Romæ habita, ex
quibus proinde certum vix sperari possit ad statuen-
dam anni cujuslibet historiam.

II. Nunc, quod præcipuum in hac re est, agen-
dum de priori Romana synodo quæ Baroniana sen-
tentia de tempore quo Agapitus episcopus sedit, fun-
damentum est, et a qua cum se premi Rubeus senti-
ret, nil aptius invenit quam ab anno 337, quo illam
celebratam fuisse asserit idem Baronius, ad 348
transferre. Baronio in hac parte adhæresere Boltan-
dus sociique, nec exquirendum censuere de ejusdem
synodi veritate. Mihi vero rem serio perpendenti
visum est, quidquid sit de ea synodo, quam cele-
bratam fuisse negare nolim, scio etenim per ea tem-
pora frequentissime concilia celebrata fuisse, sed et
bis singulis annis juxta Nicænos canones. Acta ta-
men quæ ejus esse dicuntur, supposititia esse et fide
indigna. Farragineum esse hinc inde collectam ab
eodem qui binas Julio epistolas affixit, Isidoro, actio-
nem illam quæ Baronio imposita, quidam dicunt
apud Labbeum in marginali nota ascripta eidem in
Collectione Conciliorum tom. II, pag. 327; et Pa-
gus in Critica supra citata, ad annum Christi 337,
§ 8, hæc scribit: « Synodus Romana sub Julio papa
aliud non est quam farrago quadam ab Isidoro Mer-
catore collecta ex tripartita alisque, et in formam
concilii redacta. Certe nulla ejus in libello synodico
mentio. » Hinc est quod ejus nullam rationem tra-
hebant recentiores critici, inter quos laudari me-
retur Daviatius in opere optime Prænotionum cano-
nicarum.

III. Porro si a doctorum virorum auctoritate ad
rem ipsam transeamus, illud mihi evidens videtur
quod si error in assignandis consulibus signum tale
suppositionis habitum est a Bino, ut ex solo hoc
capite illegitimas merito censuerit epistolas Julio
ascriptas, quæ habentur in Labbeana Collectione,
pag. 475 et 485 tom. secundi, fieri non possit quod
si cætera dicenda deessent, hinc saltem et hujus
concilii Acta supposita non judicentur. Etenim eun-
dem omnino errorem erravit ille qui epistolas me-
moratas tanquam ex synodi decreto emanatas inten-
dens propinare ex mendoso Anastasio, eisdem con-
sulis signavit Acta synodi et epistolas. Pellu-
ciano videlicet, « et Maximiano viris clarissimis
coss. » At si ex hoc capite epistolæ Julio ascripte
fictitæ existimantur, quanto magis Acta synodi
ipsa, quæ nullo caractere nuntiantur probabili?
Collegium enim consulum memoratum nullibi in tota
Fastorum serie invenitur, quod proinde æque inap-
tum fuerat ad Baronii fundandam sententiam, allig-
andumque consilium anno 337, sicut indictio a
Rubeo assumpta, ut illud ipsum in annum 348 trans-
ferret. Hæc autem, ut bene advertit Baronius, inop-
tissime concilium efficeret celebratum anno ipso
Sardicensis concilii 347, et inde monstrum ingens
oriretur, quod eodem anno eadem sedes diversos
habuissent episcopos duobus conciliis subscribentes.
Annus etiam inuperit Constantii et Constantis Augu-
storum IV non subsistit, cum character hujusmodi
anno 340 ineunte cæperit, quo quidem concilium
indictum novimus in causa Athanasii, sed non cele-
bratum, ut supra dictum est. Qui igitur fieri pos-
test ut Acta hujusmodi legitima dicamus, quæ
nullo modo annis quibus Julius sedit sunt applica-
bilia?

IV. Verum conferenti cætera eorum temporum
monumenta cum isthac farragine, deprehensaque
horrida sensuum stylique barbarie, quibus a prin-

capio ad finem sciet, evidenter apparebit nil ibi sincerum esse. Narratur Julium pontificem dixisse sancte Dei et apostolicæ synodo, et Dei voluntate et gratia in indivisa communione sancti Spiritus in hac consensanter et unanimiter congregatæ antiqua alia urbe Roma ad confirmationem sacram et correctionem fidei nostræ et Christianorum immaculatæ disciplinæ. Quid horridius hoc legi potest? quid commoventius importat correctio fidei nostræ, et immaculatæ Christianorum disciplinæ? Post Synbolum ex Nicæno concilio subdit consecrator: « De quibus et affirmamus ita habere, et ita sapere, sicut etiam dudum sic habuisse, et ita sapuisse, et usque ad mortem pro hac stare fide, anathematizantes omnem sine Deo hæresim. » Et infra damnantur qui « pro arbitrio, malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei dicunt. » At omne describere inapti hominis opus operæ pretium esset, si barbara omnia quæ ei insunt exponere conduceret. Nunc ad concilii hujusmodi causam respiciendum est, quæ duplex esse significatur, una confirmandi videlicet definita a synodo Nicæna de consubstantialitate Filii altera supplicis ferendi fratribus oppressis. Primum autem inapte satis præstat, de altero hæc paucula verba in fine habentur, quibus tota fabula clauditur: « Simul et pro notis omnibus, et reliquis oppressis fratribus, ut ipsi eriantur illasi, et serventur immaculati, ut quæ bene placuerunt firma permanerent per Dominum nostrum Jesum Christum secundum bonam voluntatem facta, sicut credimus Dei et Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. » Hæcne supplicis decreta pro fratribus oppressis?

V. Priori assertæ concilii cogendi occasione iudicatur Baronius, confirmandi videlicet Nicænae synodi Acta, quod sibi oneris incubuisse Julius pontifex Romanus crediderit in ipso pontificatus sui limine. Sint hæc porro uti doctissimo Amalium patri placet, consueverint scilicet pontifices Romani, coacta in urbe synodo, concilia, quibus longe positi per legatos tantum interfuerant, coram confirmare; Julius etiam id egerit, et egerit eo, de quo quæstio est, tempore; at cardo rei in eo versatur, an Acta ejus concilii legitima existent. Non exstare autem, et quæ hucusque deduximus, et quæ adjungemus ostendunt. Actis autem hujusmodi cadentibus, ruet præcipua ferè ratio cui innititur Baronii censura in Rubeum, quæ istè per ea tempora quibus synodus hujusmodi celebrata dicitur, asseruerit Agapitum Ravennæ episcopum se fuisse; et ex ea quidem ob auctoritatem Baronii præconcepit opinione, panicus timor incusus est omnibus qui usque in hanc diem de successione Ravennatum episcoporum scripsere, ut Agapitum prædecessorem Severi omnino vixisse anno 337 stauerint, cui rei stabilienæ varias inierint vias. Inter eos tamen nullus longius aberravit, nec quidem judicio, quam Ughellus, qui ubi Rubeus ex uno dupos fecit Agapitos, tres multiplicavit, hoc pacto seriem disponens.

- Agapitus, electus an. 206, mortuus 237.
- Marcellinus, mortuus 258.
- Agapitus secundus, qui interfuit concilio Romano, ann. 337.
- Severus, mortuus 348.
- Agapitus tertius, mortuus 349.

Ita, qui scrupulo tenebatur ne Severos multiplicaret, quod quæ faceret mendacem dictatorie pronuntiativæ, non timuit mendaciam accusari, Agapitos multiplicans contra fidem antiquissimæ traditionis Ecclesiæ Ravennatis et ejus monumentorum.

VI. Remanet demum ut Actorum usque modo excussorum suppositionem ex eo etiam ostendam, quod nomina quinque episcoporum ex assertis centum sexdecim in illis recensita dolum prodant. Etenim esto quod honoris causa seligerentur nominandi celeberrimarum Italiæ Ecclesiarum episcopi, Ravennæ,

videlicet, Aquileiæ, Mediolani, licet id in aliis Romanis synodis factum non constet, et cum episcopi subscribunt recentioribus sæculis, primo fere loco id agat Ravennas, ut alibi videbimus, esto quod concilio huic Carthaginensi Rufus interfuerit; at cur reconsetur Lucianus ille Maurianensis, sive Mauritanensis, cujus sedes, ut inveniretur, vexanda ecclesiastica geographia fuerit frustra, et legendum vel *Mariensis*, vel *Maranensis*? nec enim adhuc de sede ejus nominis constat, quæ aliis quatuor comparari possit; quamvis hæc de sancto Joanne Maurianæ in Sabaudia intelligi posse crederemus. Benedictus præterea Aquileiensis nullo alio documento subsistit, quam desumpto ex conficto concilio. Ughellus aliud non produxit, nec producendum didicit a Dandalo, quem citat, a quo se male etiam edoctum ostendit, cum Benedictum episcopum creatum dicit anno 332, et rexisse Ecclesiam annis 20, et statim Fortunatianum subjicit anno 347 Sardicensi concilio interfuisse. Si Benedictus, sedis annos auspiciatus ab anno 332 sedit annos 20, consequens est ut obierit anno saltem 351: anno itaque 347 vel non sedebat Fortunatianus, vel duo simul in eadem sede sedebant episcopi. Agapitum sedisse Ravennæ, ut vult consecrator asserti concilii, res est adeo dubia, in nullo certo argumento firmetur, et fortassis ut episcoporum numerus tempori coæquetur quod intercessit inter sancti Apollinans et sancti Severi sedem, necesse sit annos episcopatus Marcellini (quem Agnellus picturæque Ravennates male a Baronio negatum conficiunt) amplioribus mensuris dimetiri quam dimensi sint Bollandus et socii. Lucius Maurianensis omnino cum sua sede vel incognitus est, vel obscurus, et licet alius selesatis sit celebris, Mediolanum videlicet, episcopus tamen a tota antiquitate ignoratur.

VII. Papebrochius accuratissime, ut solet, examini subjecit antiquam episcoporum Mediolanensium catalogum, quem cum observationibus doctissimis tomo primo Mail præfixit, post examea secessionis episcoporum Tungrensium. In eo item et quidem in parte priori antiquior series episcoporum ita disponitur pro tempore converso:

- Maternus, ab anno 282 ad 303.
- Myrocles, ad annum 315.
- Eustorgius, ad annum 331.
- Protasius, ad annum 352.
- Dionysius, ad annum 362, computatis exsilii annis.

Evidentibus autem rationibus laudatus doctissimus auctor ostendit seriem perturbatam in hunc modum restitui debere.

- Myrocles sedit annis 22.
- Maternus sedit annis 12.
- Protasius sedit annis 22.
- Eustorgius sedit annis 17.
- Dionysius sedit annis 14, seu 4 ante exilium.

D Porro, ut vides, lector, nihil territus est Papebrochius Baronii censura, qua ad annum laudatum 337 ait, « Miramur profecto hunc ipsum (Julium videlicet) ab eodem auctore (Pansino) prætermisum nam si alicujus Ecclesiæ antiqui quærat episcopi, illi certiores erunt quos veterum conciliorum Acta suppeditant. » Ita quidem si vere ejus concilii Acta legitima exstarent, at secus, cum ea conficta fuisse deprehendantur. Novi autem Baronium in eam inclinasse sententiam, ut crederet Julium Mediolanensium episcopum Maternum cognominatum fuisse, et illum ipsum, cujus insigne opus habemus de Mysteriis profanarum religionum sub nomine Julii Firmici Materni V. E. At præterquam quod id nullo apto teste probatur, ex opere ipso apparet Commentarii auctorem diversum esse a Materno Mediolanensi episcopo, cui propterea Julii nomen alterum affigi nequeat. Etenim depreca-

ere poterat, ex ipsis quæ descripsit locis ex opere Auctorem anno saltem Sardicensis concilii crispissæ, quo Protasius certissime sedebat. Refertur cætera ex cap. 20 illa, quibus auctor Constantium et Constantem alloquitur: « Hieme (quod nec actum est aliquando, nec fiet) tumentes ac sævientes undas calcastis Oceani sub remis vestris. Inogniti jam nobis peno maris unda contremuit, et nesperatam imperatoris faciem Britannus expavit. » His addit, ex cap. 30 alia: « Missi sunt superbi subugum populi, et Persica vota collapsa sunt, nec tate diu contra vos potuit malis suis armata crudelitas, Dei virtutem atrique diverso sensitis eventus, » etc., quæ quidem debuisse referri, ait, Baronius, eo quod in ipsis victorias memorari dicat, quantum nulla mentio apud scriptores habeatur, quas quidem (cum sentiat opus huiusmodi scriptum subnitium imperii Constantini minoris et Constantis, quod re vera scriptum fuit Constantio et Constante imperantibus) contigisse arbitratur, Constantino patre adhuc vivente, ac in ejus rei argumentum numisma Constantini Junioris victoriam Alamannicam præferens exhibet, quod certe nil habet quod ad Britannos Persasque referri possit.

VIII. Porro non ad Constantini Junioris victoriam quamlibet addit Maternus, sed ad Constantis Britannicam, ipsa rigente hieme confectam anno 345, et Persicam Constantii, quam alii anno 348, ex Hieronymi et Idatii Chronico, alii 346, ex Juliani oratione prima ad Constantium, habitam tenent. Priori huius nummos exhibet testes Mediobarbus ex Constantinopoli Christiana Ducangiu, auream unam, creum alterum. Eorum hic in cujus aversa parte videntur cum remigibus in mediis fluctibus, in cujus orora Victoria dextra lauream, sinistra palmam, in suppi duo signa militaria, in medio navis imperatoris aleatus dextera hastam, sinistra olypetum, et in mediis fluctibus figura nuda epigraphem habet *ROMA OCEANI*. Ammianum istam eandem inuere ib. xxvii sentit Pagius in Critica historico-chronologica ad hunc annum, et Ducangiu in opere laudato eandem illustrat. Quod spectat ad prælium ipud Singaram nocturnum, victoriamque de Persis reportatam, Julianus loco citato rem pluribus narrat; at cum subsequatur Magnentii cadem *ετρον μετά τον πόλεμον ετρος* accidisse, et hæc constat referenda ad annum 350, signatum cons. Sergii et Nigriniano ex Idatii Chronico, hinc Jacobus Gothofredus in Chronolog. Cod. Theodos., et in notis ad eundem Codicem ad leg. v, argumentum sumpsit recedendi ab Hieronymi et Idatii Chronicis, et prælium illud ascribendi anno 345, quo Nisibi legem eam datam fuisse constat, cujus sententia adhaerere Harduini ad orationem primam Themistii, et Pagius in critica ad annum 345. Ezechiel Spanhemius tamen ad orationem primam Juliani, de his omnibus eruditissime lectorum monens, sincere notat sententia Petavii ac Valesii (et hic quidem Juliano mendum subesse existimat, et pro *ετρον ετρος* legendum *ετρον ετρον*) suffragari Libanium, qui in Basilico de ea re ita loquitur, ut recentissime prælium commissum, Parthorumque sive Persarum fugam subsequens innotuit; quare prælium huiusmodi videri posse commissum, vel anno 348 juxta Idacium, vel etiam 349, juxta Hieronymum, quo anno scriptum Basilicon statuerat Gothofredus in Chronologia Cod. Theodosiani, et leg. II cod. ejusdem, *de Raptu virginum*, et alia addit quæ hinc sententia favere videntur.

IX. Ex his omnibus Julii Firmici Materni loca allata mirifice illustrantur, constatque verba; *Dei virtutem utrique diverso sensitis eventus*, referenda esse ad Constantium quidem ob Persas apud Singaram in fugam versos, ad Constantem vero, ob Britannicam reportatam victoriam. Sicut autem apparet opus illud a Materno scriptam ante annum 350, quo Con-

stantius occisus est in Galliis, ita constat vel post annum 348, vel saltem post 345, quibus prælium illud et Persarum fuga evenit, Constante bellum gerente, exaratum. Cum vero de victoriis huiusmodi ita loquatur auctor, ut (quod sane probabile unice videtur) aliquid ante tempus eas reportatas ostendat, vix fieri potest ut Commentarium exaraverit ante annum 348, quo Protasius Mediolanensis episcopus in Sardicensi concilio subscripsit. Maternus itaque Commentarii ejus auctor differt a Materno, juxta Papebrochii sententiam, episcopo Mediolanensi, prædecessore Protasii, cui Julii nomen convenire nullo modo constat; ac proinde ex hoc etiam capite ruit asserti Romani concilii Acta, argumentumque ex eo sumptum pro Agapito Ravennati episcopo, anno 357, ut præterdit Baronius, immediate ante Severum, sedente.

CAPUT QUARTUM.

B *Severi ætas ex Geminiani Vita probatur. Nulla Agapitos Severosve multiplicandi necessitas. Episcoporum Ravennatum successio certa, cætera obscura. Agnelli fides et sinceritas.*

I. Illud in primis censeo nullo modo dubitari posse de Severi ætate, ex Actis enim constat sancti Geminiani Mutinensis morti supervixisse. Licet enim jure dicendum sit Geminiani ejusdem ad superos jam translati intercessionibus, alterius Geminiani tempore Attilæ Mutina pertranseuntis oculos sic perstrictos, ut quo loci esset non viderit, quod factum perperam, et reclamante temporum ratione, Geminiano ipsi priori viventi tributum est; nulla tamen ratio suppetit qua dubitari possit de sancti Severi, funus sancti Geminiani curantis, historia. Hanc Agnellus ex majorum traditione diserite tradit, hanc ex Agnello ad verbum descripsit, qui sancti Geminiani Vitam compinxit, nec est unde inficias ire quis possit, nisi ex præconcepta Rubei sententia. Severus itaque ex productis supra cap. 3, n. 6, Vitam produxit ad annum 390.

C II. Hinc anno 346, quod sensere laudati Bollandus et socii, coepisse episcopum agere, consentaneum videtur; alias, qui anno prædicto 390 obiit, vitam et sedem plusquam credibile sit protraxisset.

III. Verum apparet nulla nisi necessitate seu Agapitos multiplicandi, ut facit Rubeus, et Ughellus, aliique eos secuti, sive Marcellini sedem ad quinquennium, sexennium septenniumve contrahendi, quem Agnellus, ut ostendimus, post plurima temporum curricula defunctum dicit, sive Severos alios Marcellinosve multiplicandi. Ac porro certissima in hac re fidei, non modo Ursianæ basilicæ musiva opera, sed maxime Agnelli Pontificalis Liber esse debet. Novimus enim veteribus pontificum seriem et nomina nota satis fuisse ex diptycis, quibus inter missarum solemniam per ordinem recitabantur, ex quibus pontificum Ravennatum seriem collectam ab Agnello, vel a senioribus, qui notitias suffecerat, sive ex Ursiana ecclesia, in qua alibi se nutritum ab ineunte ætate dicit, consentaneum est. Ab Agnello itaque recedere periculosissimum arbitror, et in eam se necessitatem conjicere dicendi ea quibus probandis omnino argumenta desint.

D IV. Sicuti autem de pontificum Ravennatum serie arbitror satis superque constare, ita video nulla argumenta suppetere quibus eorum qui ante Severum sedere tempus probabilibus limitibus statuatur. Cum enim in diptycis purum putum nomen apponeretur, eorum etiam qui martyrio coronati fuerant, sic nil de eorum Actis, nil de eorum ætate ad Agnelli notitiam pervenit. Elogia quibus uniuscujusque Vitam definit, ex meris probabilibus ut plurimum contextit, quod ipse sincere fatetur infra in Vita sancti Exuperantii XIX credens tamen se minime id agens mentium fuisse, quia, ait, et episcopi illi, de quibus nihil invenit, hortatores sacre, castique et elemosynarii, et Deo animas hominum adquirentes. Nec proinde men-

ti sunt qui elogia eadem ex Agnello describere; ab historia tamen hinc recessere annos uniuscuiusque, quibus episcopatus duravit, statuentes, quod Agnellus non fecit. Et hæc quidem sunt quæ adnotanda

A disserendaque censui, ut præconcepta opinio de Actis synodi Romanæ tollatur, ubi quæ serlem pontificum Ravennatum susdeque invertere voluerunt, riri alias eruditissimi.

MONITIUNCULA

Ad versus Vitæ sancti Apollinaris præfixos.

Et hos versus minime omittendos putavi. Alienus ubi Agnelli stylo deprehendet qui tantum leget, ejusdem tamen, vel paulo recentioris ætatis ostendunt Latinitas corrupta et mirabilia in syntaxi hyperbata. Illud etiam addendum est quod Bonifacii Classensis lumen oculorum receptum D. Apollinaris ope recitent, de quo nihil Agnellus. Tecla etiam prioribus versibus morbo liberata dicitur, Agnello omissa, qui ejus loco Herenei filium anonymum cæcum illuminatum affirmat. Quid sibi velit prius septimi hexametri verbum *Plamone*, obscurum. Cui tamen integritati versus syllaba desit, et alias noverimus Lamone fluvium non longe a civitate Ravennæ fluxisse in Padusam, videtur exscriptori littera *P.* solitarie ponenda, quæ prius transversa linea signata præpositionem *post* pro seculi genio tempus significantem compendiose exprimeret, ita quod sensus esset *post hæc Lamone*, id est ad Lamone fluvium D. Apollinarem martyrio coronatum fuisse: Sequenti versu hexametro eodem sensu exhibetur eadem particula *post*. Hinc autem conficeretur ex mente auctoris horum versuum, locum ubi diem obiit D. Apollinaris, quem alii communiter extra Classen, vicinam versus Leprosorum cognomento dictum, statuunt, ad Lamone fluvium fuisse.

Incipit [Incipiunt] versus metri [metrici], et pronomen beati Apollinaris hoc legitur pariter.

Almus [Almus Bacch.] apostolus, et solidus princeps

[aliorum,
Quem sanctis monitis discipulum docuit,

Postificum summam sedem dans enique, Ravennam,
Et populum misit recte vocare Dei.

Orbatis lumen dedit, Teclamque levavit

Quæque tero membris ægra diu jacuit.

B Lætus et [ut id.] advenit capitolia summa, cæteras
Nomine, dæmonicas subruit, in Domini.

Allidens cupidi lethi retinacula, satana

Ad vitam Rufi per Dominum reulit.

Lumen per Deum [Domini] munus lingua reparavit

Classensi, nomen cui Bonifacius est.

Plamone coronatus eum martyrio fit.

Ante flagellorum vulnera plura tulit.

Læge poli revocante potit post spiritus ejus

Cæli concessus, angelicosque choros.

Ille nequit quicumque capax chumptendore mortem
[metrum].

Non id displiceat, suppliciter rogito.

Sed sumens itiner per set [iter prenset *Bacch.*] per

[pervia gressus

Dirigat, et mecum pacem servatur [pace feraturid.]

[ovans.

C Finit metrum pentametrum, et hexametrum; quicumque
[que non capit, convertatur ad prosam.

VITA S. APOLLINARIS.

CAPUT PRIMUM.

Sancti Apollinaris patria, cultus et ordinatio. Ravennam venit, Christi fidem prædicat, miracula patrat. Rufi patricii conversio, ejusdemque sepulcrum.

Sanctus Apollinarius, natione Antiochenus, Græcis et Latinis litteris eruditus, apostoli Petri discipulus, et cum eo in urbem Romanam pervenit. Qui post plurimum tempus eum pontificem ordinavit atque per impositionem manus Spiritum sanctum tribuit, et oculum illi dedit, et ab urbe Roma quasi terdenos milliarios communiter cum eo venit. In quo situm est monasterium beati Petri, qui vocatur ad Januiculum, ubi Christum apostolus oravit, et ubi genu posuit, lapis mollis apparuit, ut cera ab igne, et in modum ejus, lapis genu concavus est. Et ad aliud monasterium ipsius apostoli, quod vocatur ad Ulmum, in ipsa nocte pariter sopiti sunt, et apparent fossæ in illo lapide, ubi caput, vel terga, atque nates, et crura tenerunt, usque in hunc diem. Et post Ravennam eum direxit, et ipse beatissimus antequam in urbem Ravennam ingrederetur, Herenei

filium cæcam illuminavit. Herencus quippe pacificus intelligitur, et forinsecus [intrinsicus] hujus civitatis plurimas perogit virtutes. Tempia doctum subvertit, et simulacra comminuit, presbyteros et diaconos ordinavit, infirmos sanavit, dæmones effugavit, leprosos mundavit, in Bedente fluxio et in mara multos baptizavit. In basilica beate Euphemiæ, quæ vocatur ad Arietem, primitus baptismum fecit, et ubi pedibus stetit, liquefactus est ille lapis, et vestigia quasi signum impressa sunt. Filiam quoque Rufi patricii mortuam suscitavit, et filius illi patricii domo episcopium Bononiensis ecclesiæ usque in presentem cernimus diem. Sic autem domum illam integram, et incolumem sic, quomodo antiquitas. Et nunc pene annos quinque Theodoricus Bononiensis antistes saxeam arcem, ubi Rufus patricius sua cum filia positus fuit, abstulit, et ad suam ecclesiam Bononiensem deportavit, ut postquam defunctus, ibidem sepultus fuisset. Sed quid ei profuit, qui alios exinde expulit, et ille non in illa positus est, nam segnius ipse fecit eam stabilire.

CAPUT II.

Sancti Apollinaris' carcer, existitum, et post redditum Acta et martyrium.

Igitur beatissimus Apollinaris eum ingenti pondere ferri in carcerem missus est non longe ad Capitolium istius Ravennae civitatis. In quo custodibus circumspicientibus angeli victum caelestem ministrant ei. Iterumque eum coegerunt, et ab urbe proceperunt non longe ab hac milliario vi, ubi ecclesia beati Demetrii antiqua structa est. Post haec ad partes Illyricae captivus ductus est. Deinde per Salonam, Pannoniam quoque, per Danubii ripam, Thraciamque, et ibidem, atque in littore Corinthi multa per sum mirabilia intulit Dominus. Reversus [Rursus] post tres Ravennam annos remeavit, et a fidelibus suis filii sacerdotibusque cum magna laetitia susceptus est. Quam sevientem pagani post diu casum, pedibus super prunas stare fecerunt, et alia multa tormenta in eum exerceverunt. Templum Apollinis, quod ante portam quae vocatur Aurea juxta amphitheatrum, suis orationibus demolivit. Cujus antea beatitudo fuit, et mansuetudo, ut nunquam, lum pateretur, alicui injuriam fecisset, aut eum inrepasset, nisi dum fortiter torqueretur, ait ad vicarium: Impiissime, quare non credis in Filium Dei, ut evadas tormenta aeterna? Pro nimia dierum plenitudine curvus effectus est. Temporibus Vespasiani Caesaris martyrio coronatus est. Vixit autem in pontificale solo, annos 28, mensem 1, dies 4.

res, ac inter ceteros Maximianus archiepiscopus, ex ejus Historiis Agnellus acta hujusmodi admodum illustra hausisset. Ut autem reliqua omittam, quae hujusmodi technas destruunt, ridere libet Bivarii lepidum argumentum, ut Apollinarem probet profectum cum Petro primum Hierosolymam, inde in Hispanias, assumptum ex eo quod, secundum a Metaphraste narrata, Petrus Roma discesserit ut Hierosolymam pergeret, quasi itineri illi perficiendo Ravennam pertransire debuerit, qua occasione data, Apollinarem socium assumeret. Porro si diceret Ravennam potius venisse, ut Apollinarem sibi sociaret, quid itineris rationi minus repugnans diceret. At cur non potius vocasset, ut Roma simul discederent, vel maritimo itinere ad Ostias, Antii, Tarracinaeque portu solvendo, vel eadem, qua venerant, via, per Appiam Puteolos usque abeuntes? Ita quidem Metaphrastes apud Surlin, quo abutitur Bivarius, ait: Cum autem non diu mansisset apud Romanos, venit Tarracinam.... venit Sirmium civitatem Hispaniae.... Carthaginem civitatem Africae.... in Aegyptum.... rursus Hierosolymam, etc. Iter prius ad Bivariano diversum. Undique commentum se prodit. Agnellus tradit Petrum Romam venientem Antiochia Apollinarem secum duxisse, et quem post plurimum tempus pontificem ordinavit. Ravennamque direxit; sentit itaque Petrum id egisse non statim ac Romae degit, quod fieri necesse fuisset, si non diu Romae moratus iter Hierosolymam capiens, pertransiensque Ravennam, Apollinarem jam ordinatum missumque, socium itineris assumpsisset. Semel igitur iuvitus ab Ecclesia Ravennati expulsus absuit, ut infra.

II. Alcuini Roma Apollinari narrat se socium ad junxisse Petrum per fere xxx milliaria, qua in via notat terminum unde discessere, Janiculum videlicet, et alium, ubi per noctem cubaverit, quem ad Ulmum dicit, et utrobique impressa in silice, et Petri orantia et utrorumque dormitacium vestigia recenset, ac in principis apostolorum cultum ibidem per protapsin dedicata postmodum monasteria, quorum nomine, quod sibi familiare est, oratoria privata intelligit. Ac ita quidem haec Agnelli narratio intelligenda est. Porro sicut Petrum Romae ad Janiculum constitisse et orasse, ibidemque basilicas, pace Ecclesiae data, eidem dedicatas fuisse, nullus ambigat, ita difficillime stationem ad Ulmum triginta milliariibus Roma distantem ex itinerariis tabulisque quis expiscabitur, licet et scribentis tempore ibidem ecclesiam divo Petro dicatam fuisse ejusdem Agnelli testimonium probet. Quod si via Flaminia, ut patet, processere, mansionem hujusmodi et ecclesiam circa Oericulum exstitisse milliario rum ratio suadere poterit.

III. Heronci filio esse lumen redditum narrat, Teclae a morbo liberatam sicut, tribus annis ad Christi fidem conversum, quod receptores Agnellus affirmant. Credi potest haec et alia signa clausula illa significasse: plurimas fecit virtutes, etc. Sic et altera: presbyteros et diaconos ordinavit, intelligit, quod deinde narrabit in Vitis saecularum pontificum. Porro quod ait: In Bedente fluvio et in mare multos baptizavit, ostendit eodem nomine fluvium unum vocitatum. Montonem recentiores vocant, sicut eundem Arietis nomine nuncupatum observavit Rubeus mox laudandus, quod fere cum Montonis Italica significatione, et arietis, et bedentis, seu bidentis vocabula convenient. Fabrus, et Verrecia nomine dictum testatur fluvium eundem, parte prima, de ecclesia S. Euphemiae agens. Rubeus edit. 1590, Bidentem ab incolis dictum testatur alteram fluvium Ronchi nomine alias indigitatum, qui Vitis Antiquorum creditur. Hae autem Rubeus libri I: Primum baptismatis fontem in ea urbis parte constitutum ferunt, quae ad Arietem dicebatur, a fluvio cui proxime accedit, nomen sortita, quem nunc fluvium vulgari vocabulo Montonem appella-

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI APOLLINARIS.

Pseudo-Dexter et Bivarius confutati. Ecclesia per prolepsin memorata. Bidens fluvius. Ecclesiarum certo sancto dedicationes Apollinaris awo recentiores. Rufus patricius Ravennas diversus ab episcopo et martyre Capuano synonymo. Capitolium Ravennae. Recentiorum commenta explosa. Sanctus Apollinaris quo tempore sit martyrio coronatus. Ejusdem ex veteri martyrologia concinnatio.

I. Quod primo observatione dignum occurrit, est, inter caetera quae Agnellus nec legit nec a senioribus addidit illud quidem esse, quod Bivarius, Pseudo-Dextrinorum commentorum propugnator et Commentator, ad annum I ex Metaphraste nititur corroborare. Petrus ait, cum non diu mansisset apud Romanos, scilicet tres tantum vel quatuor annos, et annum episcopum ordinasset, sibi scilicet suffraganeum vel coepiscopum, ut, etc., anno quadragesimo septimo, vel initio quadragesimi, Roma ixit versus Hierosolymam, comitibus Marco, Marcello, Eugenio, Epaphrodito, Epeneto, Rufe, Crescente et alijs. His igitur comitibus Petrus Ravennam transiens assumpsit secum Apollinarem, et inde pervenit Hierosolymam, ubi eo anno interit Assumptioni Virginis, et sequenti concilium celebravit de legalibus non observandis a conversis a entitate. Et haec quidem cum his quae sequuntur, ut, si Deo placet, fulciat fabulas Pseudo-Dextri d' annum I scribentis: Petrus ut Christi vicarius Hispanias adiit, imagines Antiochia delatas affert, paretum Sexifriini in Baetica reliquit, episcopis nullis eum comitantibus, Marco, Marcello, Eugenio, pollinare Ravennate, quem redeuntem ad Italiam consequitur Calocorus, Barnabas, Judasque; hinc Africam et Aegyptum migrat. Haec sane ignoravit Agnellus, ignoravere Ravennates Agnello senio-

... in ipsius tribum domo; quam templum fecit ac consecravit. Quod spectat ad postremum Rubei assertum; Agnellus hæc habet: « In basilica beate Euphemie; quæ vocatur ad Arietem; primitus baptismum fecit. » Rubeus post reditum; D. Euphemie idem, quod prius templum fecerat; dedicasse Apollinarem dicit, cum virginis et martyris paulo ante passæ cultum et sacra ipsa ab Hermacora Aquileie episcopo et D. Marci discipulo dicitur et reportasset. Hæc Rubeus ex Actis sanctæ Hermacora; ex quibus Petrus in Catalogo, lib. viii, cap. 28, ut observat Baronius ad diem 5 Septembris, et ex Rubeo Fabrus agens de sanctæ Euphemie ecclesiis: Ut ut autem ex omni parte Acta illa subsistant, et D. Apollinaris Ravennam attulerit ejusdem sanctæ virginis et martyris corpus, nullus adducit ut credam per ea tempora templum aut basilicam constructam fuisse, cum latere Apollinarem aliunde oportuisse novum sit, ac in tuguris privatisque domibus sacra facere. Agnellus autem locum ubi primum fideles baptizati sunt, exprimit, ecclesiam quod solet, post evoluta tempora ibi erectam indicare intendit; et nil præterea.

17. Quod sequitur de Rufo patricio maxime notandum est: constat enim, nunc tandem e tenebris vindicatio Agnellò, Rufum patricium Ravennæ decēssisse, ibidemque sepultum fuisse cum filia, quondam ab Apollinare a mortuis revocata, in arca marmorea, quam, deturbatis Rufo filiaque, Theodorici episcopus Bononiensis, ipso vidente ac vivente Agnello, Bononiam deportavit, ut ea aptata sibi sepulcrum pararet. Consequens igitur sit Rufum hunc diversum esse a Rufo qui usque in hanc diem creditus est idem et quem apostolorum princeps Petrus episcopum Capuanum consecrasset ferunt, quique per ea tempora martyrio coronatus Capuæ obiit. Rufus Capuæ episcopus non patricius Romanus, sed forte ille ipse quem Baronius inter septuaginta Christi discipulos ab Epiphonio numeratum observat, quemque ad annum quadagesimum quartum inter socios recenset Petri venientis Romam, et tunc eundem jam Capuæ factum episcopum dicit, licet Apollinaris ejusdem itineris socius a Petro non in Ravennam episcopus missus fuisset. Quod sane mirum est Baronio res hujusmodi erudite perpendenti minime perspectam, ita ut confusionem obnoxiis similitudinem Rufi latius cum illo; in Martyrologio ad vi Kal. Septembris non emendaverit. Excusetur tamen et cuique Baronius, cui faculam in re hujusmodi non exhibuit Agnellus; nulla excusatione dignus est Rubens, qui Agnellum evoluit, melioraque in istam Historiam transtulit; ac nihilominus Rufum dicit non modo ad fidem et gentilitate conversum, sed, quod sane inauditam vivente Petro; *Chpæ episcopum ab eodem Apollinari creatum, et infra narrato Apollinaris martyrio adjungit, id factum esse a paulo postquam Rufus ejus discipulus Capuæ, cujus urbis orat antistes, ab Messalino ob Christi religionem interficeretur.* Baronius supra laudatus in notis ad Martyrolog., die 27 Augusti, ait: « Agitur de eo in Actis sancti Apollinaris, quæ recitat Surius tom. IV, die 25 Julii, unde et cæteri acceperunt, ut Petrus in Catal.; lib. vii, cap. 119; Meron. Rubi, Hist. Raven., lib. 1, et alii. » At apud Surium nil de episcopatu Capuano, nil de Rufi martyrio; hæc quisque prior unum cum altero confudit, ad nomen tantum et ad synchronologiam spectavit, non Surium ejus rei auctorem habuit. Faber in sacris Memoriis Ravennæ tertium dicit fuisse episcopum Capuanum Rufum, qui Ravennæ ad fidem conversus est; quod si verum esset, non is Rufus quem ex Orientis partibus Petrus in Italiam perduxit Capuæque primum episcopum fecit, qua in re Ughellum non omnino assertorem habet; collocat enim is quidem primo loco Riccom, secundo Simonem, addit tamen de eo nihil reperiri in antiquis diptycis, sed primum omnium Michaelen monachum ex quodam Capuano

... id asseruisse. Loquens deinde tertio loco de Rufo, eum secundum rexisse dicere affirmat. Innachus ipse, ut idem observat Ughellus, duos Rufos cognoscit, et alterum dicit episcopum Thebanum, aliorum Capuanum. Sint hæc ut libet; hæc ex Agnello apparet Rufum sive tertium, sive secundum Capuæ episcopum, toto cælo diversum a Rufo patricio Ravennæ cum illa in eadem arca sepulto; cuius domus Agnellus temporibus perstitit, qua tuncquam episcopo utebantur Bononienses episcopi, cum Ravennæ apud suum metropolitam degentant. Martyrologia antiquissima a Papebrochio publicata, de quibus infra, habent vi Kal. Septembris. In Capua natae sancti Rufi martyris. At hic Ughellus etiam emendandus venit in episcopis Bononiensibus; ubi enim trigesimo octavo loco Theodorum nominat, qui vixit anno 855, præmisso Christophoro, interponi necesse est Theodoricum, qui ex hoc Agnellus loci distinctus sit circa annum 825 ex dictis supra ad versus operi huic præfixos.

V. Ravennæ Capitollum memoratur ab omnibus qui sancti Apollinaris Acta scripserunt. Agnellus tamen Apollinarem minime dicit ductam a pontificibus in Capitollum ut Jovi sacrificaret, quod Rubens libro eodem, sed tantum in carcerem non longe a Capitollio missum. Carceres autem ad Capitollum sibi, sicut et Capitollum ipsum, milliariis circum et alla Ravennam ostendunt Romanæ magnitudinis æmulam. Solemne tamen et celebrissimum in urbe Capitollum habere notavit Ricquius in Comment. de Capit. Rom., cap. 47, per totum; qui cap. 45 e Baronio disputaverat de vero loco, carceris. Memorant et Tulliani, quorum alterutrum carcer Ravennas imitabatur.

VI. De sancti Demetrii ecclesia vi ab urbe milliaria aliam apud Ravennatam rerum scriptores silentium. Hanc Agnellus ævo superstitem conditam credo post Ecclesiæ post Constantinum data eo loci, unde Apollinaris a gentilibus est deturbatus. Addit Agnellus eundem ad partes Illyricas captivum ductum, indeque per Danubii ripam, Pannoniam Thraciamque peragrasset, signisque illustrasse; cætera recentioribus asserta omittit, vel clausula generali concludit. Nullus tamen credo intelligi hoc debere de seditione illa quam recentiores affirmant motam a Christianis contra Messalinum et gentiles, in qua istorum ducentos ab illis interfectos recensuerit, merito a Rubeo reprobatur; repugnat enim veterum Christianorum mansuetudini, unde jure merito, et ex hæc capite, et ob similem rationem argumentum nactus est præter alia eruditissimus Papebrochius reprobanti Martyrologii Britensis recentia inventa.

VII. Martyrii gonis quo demum coronatus obiit Agnellus non exprimit, sicut nec auctor versuum Vite præfixorum. Nil de Tauri conversione et patricio Apollinari præstito, cui in suburbano prædio asyllum præbuerit Designat tamen martyrio coronatum Vespasiani Caesaris temporibus, et tempus quo sedit annorum 28, mens. 1, dies. 4, quod recentioribus numero pleno complectuntur annorum 29, ac cum Rubeo libro primo mortuum asserunt anno reparatæ salutis 80, x Kal. Sextil. Baronius ad annum 75, agens de successione Elenæ post Aderitum, narrat verbis D. Petri Damiani, quibus martyrium sive se bene 29 annorum spatio metitur, compendiose quod Rubens recitaverat de extortis a Vespasiano rescriptis contra Apollinarem, replicat. A Rubeo tamen recedat necesse est, quoad martyrii annum, quem saltem, Aderiti pontificatum anno uno assignato, consequet anno 74, uti divinando Baronio ad hæc fabrus fecit. Quantum ab his diversa Rubens, qui Aderiti pontificatum ad annum 100. differt. Obscura hæc omnia; opinio tamen mortem Apollinaris anno 74. genti nullatenus suffragatur Agnellus, qui tradit Apollinarem cum Petro apostolo Romam venturum, et post plurimum tempus ordinatum episcopum et Ravennam missum. Petrus Romam venerit anno æræ vulgaris

15, si Apollinaris obierit, anno 74, missus fuerit ne-
 cesse est anno secundo pontificatus Petri. Id autem
 non consentit Agnello, qui post plurimum tempus a
 Petri adventu Romam missum dicit. Diuturniorem
 certe Apollinaris sedem illud innuit quod e pro ni-
 nia, diem plenitudine curvus, incederet martyrio
 proximus. Cum autem ex severioribus tabulis Vespasianum
 sciamus mortuum anno Christi vulgari 79,
 martyrium Apollinaris, ultra illum annum, differre
 nefas, uti facit Rubeus, potiusque rectius statui D.
 Apollinaris obitum circa annum mortis Vespasiani,
 qui tamen cum defunctus fuerit ex Suetonio viii
 cal. Julii, mors Apollinaris non potuit accidisse nisi
 anno precedenti. Quia chronologica ratione admissa,
 initium pontificatus Apollinaris retrocedendo affige-
 tur, servata die qua natale ejusdem in omnibus, et
 antiquissimis Martyrologiis signatur 25 Julii, anno
 vulgaris aera 50, diei vero 19 Junii. Cum au-
 tem semel Martyrologiorum incidere mentio, juvat
 hic demum pro dictorum coronide ea afferre quae de
 sancto Apollinari habet vetustissimum Bedae aseritum,
 allatum a c. v. Daniele Papebrochio prior
 nensis Martii tomō praefixum, simul cum adjectionis
 successive a diversis factis ex celeberrimarum
 bibliothecarum latebris erulis, ex quo apparebit
 quantum antiqua monumenta conveniant cum Agnelli
 implicitate, et cum ex omnibus constet, sub Vespasianō
 Apollinarem martyrio coronatum, summa ta-
 men diversitate pugnare vetera hujusmodi documenta
 in assignandis sedis ejus annis. Martyrologium itaque
 laudatum haec habet ad x Kal. Augusti : « Natale

A sancti Apollinaris, episcopi in Ravenna, qui Romae
 ordinatus est ab apostolo Petro, et illic missus est,
 qui etiam in Emilia praedicavit, et in partibus Car-
 nithorum, et in Mysia, et in ripa Danubii, et in
 partibus Thraciae, in quibus locis exsilio relegatus
 est. Et ubicunque potuit innumeras virtutes fecit, et
 passiones sustinuit, nam nimia cum caele mactatus
 est, et rursus diutius fustibus super prunas impositus,
 et equuleo appensus, teusus est, et saxo os ejus
 contusum est, et cum gravissimo ferri pondere, in-
 clusus carcere horribili, atque in digno, extensus est
 (ubi hominibus quidem neglectus, sed ab angelo pu-
 blice pastus est), deinde, catenatus, et in exsilium
 directus est (in quo rursus diutius fustibus casus,
 et rursus in Ravenna ligatus, a paganis caesus, et
 vulneratus, et rursus in carcerem missus, et casus),
 sic martyrium consummavit sub Vespasiano Caesare,
 Demosthene patricio. Rexit Ecclesiam annis viginti,
 diebus octo, et Ita D. ms., ast Barbarinianum, S.
 Cyriaci, Atrabatense, et Tornacense, annis viginti
 octo, et dies quatuor; Vaticanum, annis triginta, et
 octo; Letiense, annis decem et octo, et diebus qua-
 tuor. In allata annorum mensura diverse a diversis
 codicibus evantia, vides tamen a pluribus Agnelli
 assertum confirmari, quare sicut Vaticani exscriptior
 facile potuit pro viginti triginta expressisse, ita D.
 ms., et Letiense vix debent attendi, cum caetera re-
 pugnent, et Agnellus potuerit certioribus nisi docu-
 mentis, quam qui Ravenna dissili Martyrologia scri-
 psere. Praeterea ex Letiensi facile potuit nota x ex-
 cidisse.

« D., Thorthiorum; forte, Carinthiorum. Baccu.

« T. L.; Thracia, Tornac, Letiense. Baccu.

IV. De sancto Apollinare presbytero et martyre.

De sancto Apollinare presbytero et martyre, qui sub Vespasiano imperatore in Ravenna martyrium sustulit, et in ecclesia eiusdem loci sepultus est.

VITA S. ADERITI.

CAPUT UNICUM.

Aderiti ordinatio, et praedicatio. Sepulcrum ejusdem dubium.

Aderitus I, vir sanctus, et timoratus a beatissimo Apollinare presbyter ordinatus est, et ut sapiens architectus supra fundamentum sui magistri, et doctoris aedificavit. Pro suis ovibus incessanter Deum deprecabatur, ut a cultura Idolorum discederent, et Deum vivum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum confiterentur; et multi in ejus temporibus post tempestatem persecutionis baptismam susceperunt. Deinde multos ad Deum sociavit. Defunctus est in civitate Classis, sicut asserunt, ultimo Kal. Octobris, quidam. In basilica beati Probi sepultus est non longe ab Ecclesia B. Apollinaris quasi stadio uno. Sedit annos..... mens..... dies.....

De sancto Aderito presbytero et martyre.

De sancto Aderito presbytero et martyre, qui sub Nerone imperatore in Ravenna martyrium sustulit, et in ecclesia eiusdem loci sepultus est.

VITA S. ADERITI.

CAPUT UNICUM.

Aderiti ordinatio, et praedicatio. Sepulcrum ejusdem dubium.

Aderitus I, vir sanctus, et timoratus a beatissimo Apollinare presbyter ordinatus est, et ut sapiens architectus supra fundamentum sui magistri, et doctoris aedificavit. Pro suis ovibus incessanter Deum deprecabatur, ut a cultura Idolorum discederent, et Deum vivum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum confiterentur; et multi in ejus temporibus post tempestatem persecutionis baptismam susceperunt. Deinde multos ad Deum sociavit. Defunctus est in civitate Classis, sicut asserunt, ultimo Kal. Octobris, quidam. In basilica beati Probi sepultus est non longe ab Ecclesia B. Apollinaris quasi stadio uno. Sedit annos..... mens..... dies.....

VITA S. ELEUCADII.

CAPUT UNICUM.

Sancti Eleucadii nomen, ordinatio, sapientia, scripta. Hujusdem sepulcrum.

Eleucadius II, cui nomen Latine Candidus intelligitur. Hic mitis, et prudens fuit, et cum sanctissimus Apollinaris diaconem saoravit. Cujus tanta fuit

De sancto Eleucadio presbytero et martyre.

De sancto Eleucadio presbytero et martyre, qui sub Nerone imperatore in Ravenna martyrium sustulit, et in ecclesia eiusdem loci sepultus est.

philosophia, ita ut plurimos de Novo et Veteri Testamento libros conderet, et de incarnatione Domini nostri Jesu Christi, atque illius passione volumina exaravit; unde et in passione Apollinaris athletae Christi legitur, Eleucadium, philosophum, diaconum fecit. Iste vere gentibus praedicavit, et in sua

Ecclesia oleo pietatis perunctus quasi lucernæ lumen effulsit. Defunctus est autem xvi Kal. Martii, et sepultus est extra muros Classis, ubi usque hodie ad laudem est nominis ejus ecclesia ædificata, et Deo consecrata, Sedit autem annos..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI ELEUCADII.

Sancti Apollinaris Acta Agnelli tempore exstant. Sancti Eleucadii corpus Papiam minime translatum. Inter scriptores ecclesiasticos apostolicos sanctum Eleucadium referendum.

I. Quod illi primis notandum illud videtur, exstasse nimirum Agnelli tempore Acta passionis sancti Apollinaris, ex quibus assumpserit is quæ de eo supra narravit, plura dicturus si plura legisset. Nullus autem dubitandi locus remanet, quin narrata ab Agnello certa fide nitantur: Eleucadium in primis ex gentili philosopho ad Christi fidem conversum diaconatus officio insignitum ab Apollinari fuisse. Sanctus Petrus Damianus in sermone de sancto hocce Eleucadio ea tantum habet quæ ex Agnello didicerat, ut sermonem totum legenti manifestum sit; cætera recentiorum sunt.

II. Palmare autem illud est, quod Rubeus tradit ex fide ejusdem libri Ecclesiæ D. Michaelis Ticinensis, in quo hæc legi affirmat: «A parte dextera in cornu ipsius templi est corpus S. Eleucadii archiepiscopi Ravennatis, qui dum ob philosophiam, ejus erat peritissimus, fidem Christi studiosissime impugnet, tandem superatus et conversus est a B. Apollinari discipulo principis apostolorum et cælestis clavigeri Petri, qui post ejusdem conversionem de fide Christi mirabiliter scripsit, et disputavit, adeo ut tempore suo appellaretur hæreticorum metus, et primus in Italia ordinavit officium nocturnum pariter, et diurnum, solemniter distinguendo libros Novi et Veteris Testamenti, ut hodie per totam Ecclesiam leguntur in matutinis, et Ravennatum hæc translatum fuit per Christianissimum imperatorem Constantinum natum sanctæ Helenæ, qui hæc basilicam fundavit anno Nativitatis Domini 325, propter gloriosum triumphum, quem tunc obtinuit contra Gallicos imperium non verentes, præcibus signiferi sancti Michaelis. » Hæc ex Rubeo referunt etiam Bollandus, et Henschenius ad diem 14 Februarii, et rem perpendentes addunt verba Caroli Sigonii de Occidentali imperio, lib. III, ad ann. 314, de templo S. Michaelis Ticinense a Constantino ædificato, et de S. Eleucadio corpore illic translato; præterea adjiciunt eadem cum Sigonio tradita a Stephano Breventano, lib. IV Historiæ Ticinensis, qui tamen pro 314 annum exprimit 325. His adjungunt Speltam in Thoma episcopo Ticinense XI, confirmantem dicta de æde a Constantino extracta, et Sacconi illud solum affirmantem, templum videlicet constare ædificatum ante Gothorum incolarum, ac denique Gualam in Sanctuario Papiensi, lib. IV, cap. primo, qui templum illud non a primo Constantino ædificatum dicit, sed a recentiori Italiane principe translatum asserit S. Eleucadii corpus, idque constare ex monumentis Ticinensibus. His narratis laudati Bollandus, et Henschenius desiderant distinctius nosse monumenta hujusmodi, si quæ sunt, præter allatum a Rubeo id Constantino Helenæ filio tribuens; inde modeste ex Rubeo quærum qui sint qui sentiant sacrum Eleucadii corpus ab Aistulpho rege translatum, qui regnavit seculo octavo temporibus Pippini, et Caroli; Rubeus enim, qui in priori editione Historiæ suæ rem absolute tradiderat, in posteriori per

hæc verba moderatius dixit « plerosque opinatos corpus ab Aistulpho translatum. » Ita quidem non modo doctissimi collectores, sed et Rubeus ipse ostenderunt se de rei veritate dubitasse.

III. Ego sane ex D. Petri Damiani, ac in primis ex Agnelli silentio, de ea re quam maxime dubito. Qui enim fieri potuit ut qui absque hæsitacione (quod alias consuevit) scripsit Eleucadium sepultum extra muros Classis, ubi usque ad sua tempora ad laudem sui nominis ejus Ecclesia ædificata fuerit, quæ etiam Petri Damiani ævo exstabat, nil addiderit de translatione ejusdem Ticinum a Constantino facta? Quod si id tribuatur Aistulpho, ut contendit Rubeus, vel Liutprando, ut Fabrua pepererit in id citans scriptores supra laudatos, crescent argumenti vires; etenim incredibile mihi est Agnellum rem tacuisse suis fere temporibus actam. Nil autem hic, nil in Vita Sergii episcopi, ubi multa de Aistulpho, qui ibi dicitur chalyndem qua erat indutus super sanctum aliam Ursulanæ ecclesiæ posuisse, et cogitasse de ædificanda Petriana ecclesiâ, quæ funditus eversa fuerat, loca ob rerum vias id non præciterit. De Ecclesiâ etiam S. Michaelis Ticinensis Agnellus loquitur, in Via Georgii episcopi, et nullibi de translatione asserta ulum habet verbum.

IV. Præter hæc, ut dubitem de hujus translationis veritate, facit inconstantia qua rem tantam tradunt auctores memorati; quorum duos testes, etiam testes idem tradentes, non habemus, quæ ex eorum dictis quid verum sit elici nequæ. Unum monumentum, quod Rubeus affert, multis ex capitibus laborat. Primo etenim ex libro quodam illud sumptum se dicit, ubi de reliquiis divorum quæ ibidem loca sunt fit mentio, et nil præterea quod libri antiquitatem et authenticam commendet; quinimo Rubeus ipse de monumenti hujusmodi fide dubitans reprehenditur, ubi ab ejusdem asserto recedit, affirmans ab Aistulpho Longobardorum rege factum illud ipsum, quod a documento Constantino Helenæ filio tribuitur.

C. At librum illum scriptoribus rerum Ticinensium ignotum recentioris æditi ejusdem fuisse ostendunt quæ ibidem leguntur de lectionibus Veteris et Novi Testamenti dispositis, si Deo placet, a S. Eleucadio pro matutini officii precibus, quales scribitis tempore recitabantur; constat enim certas hujusmodi lectiones non fuisse dispositas nisi post seculum saltem undecimum, cum, antea pro superioribus in choro nutu legerentur. Nec officii, ut vocant, dispositio una tota per totam Ecclesiam, quod tradit libri ejus auctor, nisi recentioribus sæculis. Quinam vero triumphus ille gloriosus, quem tunc, id est anno 525 obtinuisse dicitur Constantinus contra Gallicos imperium non verentes, ex ejus occasione S. Michaelis templum Ticini extruxerit? Nullum novius bellum contra Gallicos, seu Gallos, Constantini tempore peractum, quinimo circa illa tempora Constantinum agentem in Gallis faustis actionibus exceptam exhibent Cœciliæ Theodos., lib. II, de veteranis, et Justin. I, prima de veteranis, ubi edictum de immunitate veteranorum dedit, de quo Baronius ad annum 520. Nutat itaque assertæ translationis historia, quousque legitima monumenta proferantur, licet alterius sancti ejusdem nominis corpus Ticini servari libenter credam.

V. Ex Agnelli demum, veterum etiam aliorum Agnello cognitorum, sicut et recentiorum testimonio constat, Eleucadium inter ecclesiasticos scriptores, et quidem apostolicos, adnumerandum esse, quavis omissem ab omnibus ejus argumenti auctoribus, qui Bibliothecas conscripserunt. Magna sane jactura opera ejusdem interioret. Scripsit autem: In Veteris ac Novum Testamentum libros plures.

De Incarnatione et Passione Domini

VITA S. MARTIANI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Martiani genus, ordinatio, vita et obitus.

Martianus III, antistes præclarus, ex nobili ortus est progenie. In sancta, secundus Spiritu sancto, permansit Ecclesia. Hic clericus ampliavit sacro dogmate eruditus, atque diaconos, presbyterosque consecravit plurimos. A beatissimo Apollinare una cum prudentissimo Eleucadio diaconis ordinatus est, sicut in passione ipsius ordinatoris reperitur, ubi ait: **Martianum nobilissimum virum, Eleucadium diacones consecravit. Post plurâ miracula in pace Deo creatori animam reddidit, Unde arbitratus sum quod in ecclesia beati Eleucadii sepultus sit. Sedit autem annos..... mens..... dies...**

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI MARTIANI.

Martianus Ravennas perperam vni Dertonensi confusus. Rubens in secundis curis emendatus.

Fabrus in sacris Ravennæ Monumentis, quosdam ait, Martianum archiepiscopum Ravennatem confundere cum Martino episcopo Dertonensi et martyre, quos recte corrigi. Henschenius in Actis sanctorum, ad diem 22 Maii hæc de ea re habet: « Hieronymus Rubens diligens alias et accuratus Scriptor, deceptus nominis similitudine aut identitate, ex quibusdam apocryphis manuscriptis utrumque Martianum in unum conflavit lib. primo Historiæ

A Ravennatum, pag. 55, » quasi S. Martiani episcopus Ravennatum Dertonæ ob Christianam fidem martyrium subiisset, et sanctum ejus corpus Ravennam ad suam ecclesiam fuisset reductum. « Verum constat corpus S. Martiani episcopi Dertonensis et martyris in sua ecclesia detineri, et ibi eum ut martyrem coli, e contra S. Martiani episcopi corpus ad suos fuisse sepultum, etiamque supra ostendimus (ex officii videlicet et missæ rita) non martyrem, sed confessorem haberi. » Et sequitur laudans Fabrum, et describens ex eodem loca SS. Petri Chrysologi ac Damiani, quæ hoc ipsa probant. Rubens de S. Martino in priori Historiæ Ravennatis editione Aldina 1572 hæc tantum scripserat: « Sullicitur Eleucadio in Ravennati archiepiscopatu Martianus a Deo demissa columba electus, natus sublimi loco, vir in primis pie, juste ac temperanter vitam degens, tanto concitus ardore animi, ut Christum prædicans in animis Ravennatum ardentem amorem excitaret omnium virtutum, multique nullis rerum adversarum ictibus frangi, neque oppugnationibus nefariorum de gradu pietatis dejecti potuerint, sed calamitates omnes, tandemque necem pro Christo libenter pertulerint. Plurimum sacris imbuavit, cumque rerum admirabilium gloria clarissimus esset, caelestem in patriam abiit x Kal. Junii, atque, uti in vetustissimis scriptis collegimus, in D. Eleucadii sepultura traditus anno Domini septimo, et trigesimo supra centesimum, dum Aelius Hadrianus imperaret. » Hæc tantum scripserat Agnello sacra fidens eruditissimus auctor; at secundis curis ab Agnello recedens, admisit quod merito et Fabrus, et Henschenius, cæterique scriptores resellerant.

VITA S. CALOCERI.

CAPUT UNICUM.

Nominis etymon, Caloceri prædicatio, obitus.

Calocerus IV bonum tempus interpretatur, et si forte G in I vertatur et ieros dicatur, senior intelligitur, vel sacerdos, sive dominus. Iste enim provecata ætate vir grandævus fuit. Sub illius temporibus multas gratias et magna mirabilia per eum Dominus in populo exercuit. Cujus tanta prædicatio fuit, ac talis [talem] curam gessit pastoris, ut non solum adque robore demonis animas evellet, et ad sacrum fontem baptismatis caelesti Domino recrearet. Defunctus et sepultus est, sicut aiunt quidam, 3 Februarii in basilica B. Probi confessoris. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI CALOCERI.

Calocerus cufas fuerit. An præcedentium episcoporum vicarius. Tamius de Salazar, et Pseudo-Dextri fragmenta refutata.

I. Bollandus et Henschenius ad diem 11 Februarii subdubitant an Calocerus Græcus fuerit, quod ab aliis solius nominis argumento affirmatur. Ex Pontificali Agnelliano manifestum fit id sibi persuasisse

C etiam veteres, quare Agnellus ipse infra in Vita S. Petri ait: « A tempore B. Apollinaris una cum isto viro prædecessores sui Syriæ fuerunt. » Syriæ nomine Orientis partes intelligit. Assertioni hujusmodi tamen plurimum antistitum, qui Petrum præcessere, nomina mære Latina videntur obstare, quod in Calocero non efficit.

II. Addunt recentiores ex S. Apollinaris Actis elici Calocerum prædecessorum suorum vicariani operam egisse, cum quomodocumque abesse contingebat. Probabilis multo videtur S. Apollinare vivente id præstitum a quatuor viris, qui in pontificati sede post ipsum successive sederunt. Nil de his tamen Agnellus.

III. Tamius de Salazar in Martyrologio Hispanico commenta referunt laudati collectores, quæ ipse obi propinavit juxta Pseudo-Dextri assertum Chronicon, quæque omnia in suam lucubrationem assumpsit Fabrus. Ex autem sicut Martiane prius, ita sibi suspecta dicunt. Ego nullam fidem mereri statu, cum de ea re nil apud veteres quos audivit legitve Agnellus inventum fuerit. Fragmentum Flavio Marco Dextro ascriptum, quo fruimur, editum in sine Bibliotheca veteris Hispaniæ doctissimi quondam viri Nicolæ Antonii ex humanitate et bonarum litterarum amore eruditissimi, piissimique cardinalis de Aguirre, qui opus insigne posthumum publici juris fecit; fragmentum, inquam, illud adventum D. Jacobi in Hispaniam in hunc modum consignat: « Jacobus ad Hispaniam venit xxxvi. » Si itaque sustineatur, notas huic brevi narrationi affixas significare annum

ab ortu Salvatoris 36 (de qua re aliorum esto iudicium) quomodo credemus Pseudo-Dextro Calocerum ex Syria cum D. Jacobo ad Hispanias navigasse, ibidem prædicasse, indeque postquam diutius episcopatum Ravennatum tenuit, centenario licet majori, ad cælum migrasse anno 130. Sed neque sustinetur Calocerum ad eam ætatem pervenisse. Cum Rubeus Agnellum legisset scribentem: « iste Calocerus etenim provecata ætate vir grandævus fuit, » credidit sibi licere ætatem ampliori regula dimetiri, dixitque. « Calocerum cum annum ætatis centesimum viridi senectæ superasset, mortem cum vita commutavisse. » Hæc assumens Pseudo-Dexter Eguerrianus, ea in suam rem inepte tradidit, non animadvertens multis porro annis Calocerum centenario majorem obiisse, si socius D. Jacobi in Hispanias venit. Quæ quidem mirum est non advertebat Fabrum, qui profertur Baronio adherere, et accurate perpendere debuerat ea quæ gravissime Baronius ipse ad diem 25 Julii in Martyrologium addoverat de tempore quo D. Jacobus in Hispaniam venire potuit, ac de iis quæ ibidem gessisse ipsum consentaneum est sacrarum Scripturarum et veterum scriptorum testimonio.

VITA S. PROCULI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Proculi mores et obitus, sepulcrum dubium.

Proculus. V. Hic pius fuit, velut pater in filios, et plures ad ecclesiastica crebro viscera complectebat, et suæ prædicationis dulcedine velut mellitus se se populo tribuebat, et sicut lactis sitientibus pocula ministrabat. In senectute positus capitis canitie gratia repletus sacerdotium cum vita finivit, et ubi ejus sit sepulcrum ignoro. Ambiguitas est mihi, utrum in basilica B. Probi sit conditus, an in sancti Eleucadii confessoris ^a. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

^a Gloss., prima die Decembris. BACCH.

B

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI PROCULI.

Dies emortualis sancti Proculi incerta.

Agnellus nil de anno dieve quibus cepit Pontificatum Proculi rescribit, et quod in margine Codicis de prima die Decembris adnotatum est, recentioris manus est parergon. Rubeus tamen testatus et ipse sepulturæ incertitudinem addit: « Id constat obiisse sub id fere tempus quo Hyginus, qui Telesphoro in pontificatu successerat, obtruncatus est, eique successor datus Pius Aquileiensis, quemadmodum Proculo apud Ravennates Probus. » Unde autem id constet, minime dicit; Fabrus vero, part. II, hæc habet Latino sermone reddita: Proculus post decem in pontificali numero exactos annos, ætate demum habente, vitam cum morte commutavit anno centesimo quadragesimo secundo, sedente in pontificali Romana sede Telesphoro eodem anno successore Xysto hujus nominis primo, ac imperante Antonino Pio, prima Decembris die. Unde hæc sumpserit, nec iste docet. Incerta proinde omnia.

C

VITA S. PROBI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Probi miracula, mors et sepultura. Ecclesia speciali cultu habita.

Probus VI mitis et pius, clarus in specie, fulgidus in opere, sapiens eloquiis, prudens corde, plenus gratia Spiritus sancti. Quicumque languidus ad eum venire potuisset, suis orationibus salvus revertebatur, quæcumque fuisset infirmitate detentus, et spiritus immundos expulit, atque ^a catervarum corpora sauciata vel dissoluta solidabat. Postquam sua ad occasum vita angelica conspexit agmina, statim sancta elapsa est de corpore anima quarto Idus Novembris. Deinde cunctus lugendo populus cum nimia corpus ejus reverentia sepelivit, et sepulcrum ipsius apud nos veneratur usque in præsentem diem, et illius ecclesia sita est in partibus Orientis. Et in nullis ecclesiis ^b infra civitatem Ravennæ, Classisve, missa super populum celebratur, nisi in ista sola. Edificata est jam dicta basilica juxta ardicam beatæ Euphemie, quæ vocatur ad Mare, quam nunc de-

^a Forte catervatim. BACCH.

molitam esse videmus. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI PROBI.

D Chronicon Pseudo-Dextri confutatum. Rubeus multario impugnatus. Quid missa super populum?

I. Et hic quam maxime fabularum monstra profiganda sunt. Paulum apostolum, quod promissum ad Rom. xv scribens, in Hispanias venisse, licet videatur Gelasius negare, affirmant tamen plurimi veteres, gravissimique viri, quos Baronius ad annum Christi 61 collegit. Metaphrastes, apud Surium, ad diem 25 Junii tanquam ab Eusebio, secundo libro Historiæ Ecclesiasticæ relata, addit quæ sequuntur: Xantippem Probi Neroni noti, et in Hispaniis de gentis, uxorem, viso in fronte Pauli scripto *Paulus Christi prece*, ad fidem conversam, ac deinde similiter Probum ipsum cum Philotheo præfecto, ac omnibus qui illam habitabant regionem, in Christum credidisse. Notat autem Surius non modo quod Probi nomen alias *Procus* scribatur, sed quod observare-

^b Id est intra; et ita passim in toto opere. BACCH.

et Baronius, cum nusquam Eusebius hæc scripsisse inveniat, cætera quoque in suspitionem adduci posse. His omnibus auctor Chronici Pseudo-Dextrini lia superstruxit, parergis Probi nomen ornavit, Lucium Sabinum Probum vocans, et Ravennatem pontificem faciens. Tamaius de Salazar, ad diem 10 Iovembris ex Dextro suam in Hispano Martyrologio ibulam texuit his verbis: « Laminii apud Lybisom in Hispania S. Probi, qui adhuc sæcularis gubernationis ministerium in agro Laminitano feliciter exercuit, ubi Xantippem sanctissimam feminam uxorem duxit, cum qua a S. Paulo gentium apostolo idem fidem catholicam suscepit, postea Italiam reversus Ravennatum episcopus factus, ibi miraculis doctrinis clarus, in cælum confessor clarus miravit. » Reliqua exhibet ad diem 23 Septembris, apud sane epigramma adiciens tanquam compositum ab Eugenio Xantippis fratre, in quo exposita et Probo narrantur. Fabrus hæc omnia sciens volens suum opus transtulit, illud palmare sane et omnino dictis repugnans adiciens, Probum videlicet, ost triginta trium annorum sedem, obiisse anno ulgaris æræ centesimo septuagesimo quinto, Sotere summo pontifice, et M. Aurelio Antonino regnante. Porro quomodo hæc fieri potuerunt, quin Probus tantum triginta et amplius annis vixerit? Etenim ut Baronii chronologiam sequitur non potuit conersionem probi ultra annum LXVII differre, cum aulus statuatur anno sequenti Romam reversus. Uerit sane tunc Probus Neroni notus uxore Xantippe dudum ducta, et Laminitani agri gubernator unorum saltem triginta, conficietur quod annorum v, anno Christi 142, episcopus sit creatus, et annorum cxxxviii decesserit, qui mortuus dicitur anno Christi 175. Quis talia credet? Nec minori incommodo urgeretur, si fideret chronologiæ Pseudo-Dextrini, Tamaii, Bivarrii, cæterorumque earum rerum assertorum, quandoquidem anticipato adventu Probi Ravennam, et tempore ejus pontificatus, et mortis, et aliquis ex præcedentibus episcopis e diptychis eradendus esset, vel implendo spatio temporis subsecuto alii essent subrogandi. Verum narrato fabularum hujuscemodi progressu, visoque quibus substru-

tionibus plane ficulneis, ut eas per allusionem ad auctoris nomen vocat laudatus Nicolaus Antonius, fabulæ ipsæ ruunt.

II. Rubeus sepultum dicit « Probum in eo templo, quod a se conditum in Classensi oppido fuerat. . . . a mari haud procul. » Agnellus autem indicat sepulchrum ubi postmodum adificata illius ecclesia fuit, nec enim ipse sibi ecclesiam adificaverit. Adificata autem fuit in Classe, quam urbis partem intelligit nomine *partium Orientis*, juxta *ardicam*, porticum videlicet ecclesiæ beate Euphemiæ ad mare, quam scribentis tempore demolitam ipse testatur.

III. Addit Rubeus quod Probus « eorum antistitum, » Aderiti videlicet et Calocerii, « cadavera cum honeste collocasset, instituit ut ibi assidue fieret res divina. » Agnellus nil de antistitum laudatorum cadaveribus ibidem collocatis, at de sacris mysteriis illud ait: « Et in nullis Ecclesiis infra (*intellige* intra) civitatem Ravennæ, Classisive, missa super populum celebratur, nisi in ista sola. » Missam autem intelligit solemnem, cui populus omnis aderat, et archiepiscopus cum omni clero sacra agens diebus maxime celebrioribus in ea populo bene precabatur. Id in Ursiana ecclesia peractum ostendit infra Agnellus in Vita Theodori, a quo cum secessionem fecisset omnis clerus, et perrexisset ad ecclesiam S. Apollinaris, archiepiscopus omnem movit lapidem ut redirent presbyteri et diaconi, ac demum re composita in ipsa Ursiana ecclesia, inclinata jam die, missa celebrata fuit. Id ipsum innuunt ad S. Apollinaris congregati presbyteri et clerus clamantes: « Surge, sancte Apollinaris, celebra nobis missam in die Nativitatis Domini. » Hinc expectante plebe in ecclesia Ursiana, composito per exarcham dissidio, demum presbyteri, diaconi et clerici venerunt, « ac missas et vesperum una hora celebraverunt. » In aliis ecclesiis missæ private tantum agebantur intra civitatem Ravennæ, et Classis, in D. vero Probi etiam solemnibus, seu super populum. Eadem hæc quæ alias missa publica dicitur apud auctores inferioris ævi, et in Diplomatum Pontificiis. De eadem D. Probi ecclesia infra agendi occasio se præbebit.

VITA S. DATHI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Dathi pietas et obitus.

Dathus VII. Hic namque vir religiosus, et nimis pius, vigilansque fuit nocturnis orationibus, atque præcipuus animarum adquisitor, hominum, ac genis crebro prædicator, et velut speculum clarius vultus super cunctos emicuit, nam quando is ad gratiam supernam vocatus est, sancta ipsius anima a corpore cessit. Et, ut asserunt quidam, in ecclesia B. Probi sepultus est. Sedit autem annos dies dies dies

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI DATHI.

Sancti Dathi ætas incerta.

Rubeus Probum floruisse dicit M. Aelii Aurelii Antonini temporibus, pontificatu Pii, Aniceti, Soteris ac Eleutherii, ad annum ab ortu Christi circiter 175. Dathum vero novem annos cum administrasset Ecclesiam, obiisse quinto Nonas Quintiles. Fabrus, rem certius definiens, Probum defunctum dicit anno 175, Dathum autem, assignatis a Rubeo pontificatus annis novem, anno 175. Uterque id asserit nullo teste, nullaque ratione exhibitâ.

VITA S. LIBERII.

CAPUT UNICUM.

Sancti Liberii pietas, sapientia, obitus.

Liberius VIII. Magnus homo charitate plenus, ir-

PATROL. CVI.

riguus fons, fide præcipuus, mente benignus, suis temporibus Ecclesiam omni honore adauxit. Immensa humilitate propriæ suæ vitæ animam custo-

divit, omnique philosophia tenuit principatum. Post hæc autem obiit, et sepultus est, sicut quidam suspicantur, cum prædecessore suo. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI LIBERII.

Liberii philosophia quæ? Subsequentium duorum episcoporum Vitæ observata in præcedenti dissertatione.

Agnellus de sancto Liberio ait, eundem philoso-

phice tenuisse principatum. Robens inde sibi asserendam credit hunc episcopum » Philosophum maximum, Græco Latineque doctissimum. » Ceterum, quæ tam de hoc cum de sequentibus duobus episcopis observanda erant, dicta sunt in præcedenti dissertatione historico-chronologica, quæ proinde hic minime sunt repetenda; alia quæque vel ab Agnello, vel a Recentioribus, tradita tenebris obsita sunt, ac omnino ignota, quare cum nil adnotandum veniat, ea intacta lectori proponenda censui.

VITA S. AGAPITI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Agapiti liberalitas, obitus, sepulcrum.
Agapitus IX, cujus nomen Latina lingua vertitur charitatus. Hic agapee cum peregrinis quotidie faciebat. Iste etenim assidue munuscula pauperibus tribuebat, et infra sui corporis templum bonitatem

B ad aram cordis suam animam coram omnipotenti Domino velut hostia quotidie triverat. Ad quod postmodum divinum superveniens mandatum, sancta anima a carne soluta est. Sepultus est, et suspicatur, cum superius nominatis aliis. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

VITA S. MARCELLINI.

CAPUT UNICUM.

Sancti Marcellini vigil cura gregis. Ætas gravis. De-cora sepulcri.

Marcellinus X, justus et timoratus, suis orationibus demonum castra prostravit, et oves quæ a Bonamocini tradite fuerant, impiger custodivit, ne ille immanissimus lupus, qui quotidie sævit et furiat, castra eius Ecclesiam lanare potuisset, et ex eius ovibus prædam evelleret, ut non Christianorum animas,

quas sanctus vir omnipotenti Domino adquisierat, beluino guttate devoraret, ne infernalibus comens gehennæ vinculis diffione manciparet. Transactoque plurimo annorum curriculo spatium pontificatum amisit, et vitam; cujus tanta corporis odoremata flagavit, ut pretiosissima mirtillæ, incensi, odoramenta sepellientium nares sentirent. Sepultus est, ut fateatur aliis, in basilica B. Probi. Sedit autem annos..... mens..... dies.....

VITA S. SEVERI.

CAPUT PRIMUM.

Electio per columbæ apparitionem indicatur. Sardiniensi concilio subscribitur. Sancti Geminiani Mutinensis episcopi funus curat.

Severus XI, cujus nomen intelligitur in compositione Sævus verus. Hoc non ad sævitiam pertinet, sed ad fortitudinem. Sævus, id est fortis, verus pontifex maximus; cujus sacerdotium ab omnipotente Domino tantum prædestinatum fuit, ut in illius electione Spiritus sanctus missus fuisset in specie columbæ, quam omnis populus viderunt corporalibus oculis, et super ejus caput requievit; unde in proverbium usque hodie dicitur a singulis gentibus: *Beata terra illa, ubi in electione pontificis Spiritus sanctus descendit in columbæ similitudinem, et ordinatur super caput, ejus requiescit.* Sed væ tibi, Ravenna misera, vicina destructæ Classis, quia nunc cum nimia altercatione et controversia pontifex in

te ordinatur, væ tibi, Ravenna misera. In Sardicense concilio cum legatis Romanæ Ecclesiæ vir sanctus interfuit. Hic Severus beatus superius nominatus dum missam celebraret, et cum suis diaconis in pulpitem ascendisset, et beati Pauli apostoli Epistolam legeret, ut populorum conventus spiritalibus verbis resiceret; subito sanctus vir in ecstasim factus est, velut sopore detineretur, nec pleniter dormiens aut vigilans. Estimantes eum sui quod somno arreptus fuisset, ceperunt latera ejus pulsare. Ille autem quasi de gravissimo somno erigit se sursum, et tristi animo dicit illis: Oh! quid fecistis! Quare inquietastis me? Quamvis a vobis hic viderer, in alio loco eram. At illi perseverabant interrogantes eum, et dicentes; Dic nobis ubi fuisti, Pater? Quibus ille ait: Indulgeat vobis Dominus, dilectissimi filii, pro eo quod expergefatum fecistis me, quia in sancta Mutinense ecclesia eram, et ibidem fratris

et episcopi mei Geminiani ipsius antistitis ecclesie omnipotenti Domino animam commendavi, et ibidem steti, quousque predictum sanctum corpus sepulcro poneretur. Propter hanc igitur causam, ut veritas probaretur, cives Ravennates et cives Classeenses equites miserunt ad superius jam dictam urbem Mutinensem, ut sancti viri eloquia comprobarent. Quod dum requisitus fuisset dies vel hora qua sancta anima beati Geminiani migrasset ad Dominum, dixeruntque: Nonne domipus Severus pontifex vester ei animam commendavit, et tandiu hic stetit quousque corpus ejus sepulcro clauderetur, quo clauso ab oculis nostris repente evasit? Qui reversi nuntiaverunt per ordinem civibus suis, ut eis narratum fuerat. Ex illo jam die coeperunt sanctitatem ejus amplius venerari.

CAPUT II.

Sancti Severi conjux defuncta eo jubente in latus alterum vertitur; ut filia spatium sepulchri præbeat. Ipse inter conjugem et filiam orans diem obiit.

Cujus beata Vita viri apud nos non reperitur descripta historia; sed dicunt quidam quod multa mirabilia prodigiaque per eum Dominus exercuit in populo, quæ non valuit patefacere styli posteritas. Tanta autem illius sanctitas fuisse asseritur, ut ejus defuncta conjux post plurima tempora, evoluta esset in latus. Dum filia beatissimi confessoris Christi Severi, innocentia nomine, vitales auras amisisset, venerunt omnes ut infra sepulcrum genitricis Vicentia corpusculum ponerent, viderunt sepulcrum minimum, dixeruntque: Non possunt hic duo requiescere corpora, quia modicum est vas. Cum statuque domus ait Severus: Oh mulier, cur mihi molesta es? Quare non præbes locum filia tua? Suscipe quam portasti, ex tua sumpta est causa, nec debites recipere. Ecce tibi trado quod mihi dedisti, ne torpeas, unde fuit reversa est. Locum tribue sepeliendi, noli me contristare. Ad cujus vocem sub tanta velocitate suæ conjugis ossa ad semetipsa in partem aliam remota sunt, quanta ea vix animata corpora hominum sic citius movere [moveri] potuissent, et filia suæ spatium tribuit ad sepeliendum. Factum est autem post hæc ut sancta anima, quam homines diligebant in terra, divino Jussu a sanctis angelis esset susceptura amœno in loco. Sicut enim narrare audivi de transitu beati viri, ita vestris auribus intimum. Quod cum quadam die missam celebrasset, et sacrum Dominici corporis et sanguinem percepisset, stola pontificale indutus suum jussit aperiri sepulcrum, quod vivus ingressus, inter conjugem et filiam jacens se jussit claudi, ubi denique orans preciosam Deo animam reddidit. In tali pace et tranquillitate defunctus est sub die Kalendarum Februariarum. Et multa mirabilia ad sepulcrum Dominus ostendit in ipsius ecclesia, quæ sita est in civitate dudum Classis, non longe a regione quæ dicitur Salaris usque in præsentem diem.

CAPUT III.

Puer infirmus ad sancti Severi sepulcrum sanitati restituitur.

Et iterum narrabo vobis quæ nostris temporibus facta conspeximus. Ad memoriam revoco, ut recordemini. Vir autem unus, qui hodie animatum vivit corpus, cum parvulus esset, et infirmitate corporis cum sua matre ad sepulcrum beati Christi confessoris Severi prostravisset, somnoque omnes arrepti fuissent, solus ille infirmus puer intempestivum noctis expavit, et vocem emisit, cunctos excitavit. Viderunt, quæ ante candela extinctæ fuerant, congrepro lumine, fulgorem micantes. Et cum vidissent cuncti immensum lumen, territi mente dederunt gloriam Deo et Severo confessori ejus. Puer autem cum in medio eorum deductus fuisset, coepit mater ejus interrogare eum: Quid tibi contigit, fili? At ille coram omnibus dixit: Vidi ex hoc sepulcro egredientem virum episcopali habitu, capite capitis decoratus, angelico vultu; tetigit me, et expavi. Infirmitas vero pueri statim recessit ab eo, et non ultra febricitavit. Hæc nostris temporibus facta sunt, non solum hoc, sed et alia multa.

CAPUT IV.

Sancti Severi electio ad episcopatum per columba speciem.

De electione sancti istius viri, qui superius incoepi, quod mihi narratum fuit a multis senioribus exploratum. Quadam die lanisterii opere pragravatus cum esset ipse cum conjuge sua, lanisterium, ut dixi, nearent officium, ait ad conjugem: Vadam, et videbo vicentiam mirabilem, quomodo de alto caelo columba venisset, et super electi caput conscendat. Conjux vero ejus coepit eum subsonare, et inarepere dicens: Sede hic, labora, noli otiosus esse; sive ieris, sive non ieris, te pontificem populus non ordinabit, revertere ad opus. Ille autem dixit illi: Sine me ut vadam; et illa: Vade, quia qua hora ieris pontifex confessorum ordinaris. Ille autem surgens perrexit ubi erat cæcus populi cum sacerdotibus, et pro vestium deformitate, quia qualis indumentis indutus erat, abscondit se post januam ipsius loci, ubi erant omnes congregati, orantes, et post orationem, expletam extemplo venit a caelis columba nive candidior, et requievit super caput beati Severi confessoris Christi post valvas latitantis. Ille autem dum a se eam compulisset, volitansque per aerem, iterum requievit super eum secundo et tertio. Stupefactus omnis pontifex [potentatus], qui presentes stabant, maxime Deo gratias agentes ordinatus est pontifex. Quo audito conjux ejus, quæ nuper deriserat, postea super eum gratulabatur. Tunc impletus est evangelicus sermo qui scriptus est: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt* et juxta Pauli vocem: *Infirmi mundi elegit Deus, et confundat fortia*. Et, ut aiunt quidam, beatus Ercellianus Pensaurensis civitatis episcopus hujus confessoris Severi fuisse discipulum, et ab eo eruditius sacra doctrina episcopalem tenuit sedem. Sufficiat

volis nunc, obsecro, que de beati Severi Vita au-
 alisticis, ut de reliquorum gestis, Deo suffragante, feri-
 raleamus, et ut vos cum desiderio magis quam com-
 odio legatis, et immensas Deo gratias agatis, qui est
 benedictus in secula. Sedit autem annos . . .
 mensis . . . dies . . .

CAPUT V.

Auctoris in vitam sancti Severi meditationes.

Sed quæso, dilectissimi, ut curiosius intendatis
 quantas omnipotens Deus virtutes suis fidelibus
 tribuit, ut non solum vivi de carne, sed etiam
 mortali de ossibus obedirent, quia ipsa Veritas ait:
 Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis
 huic arbori moto, erigatur, et transire in mare,
 obediens tibi. Cur inter ceteras herbas granum
 solum sinapis interposuit? Granum igitur sinapis
 nisi leratur, illius virtus non agnoscitur: cum terri-
 tum fuerit, statim ex eo, fortitudo et dulcedo procedit.
 Sic et sancti cum ad martyrium pervenerunt,
 prudentia et humilitas tortia tormenta sustentanda,
 et verba, vel prælia carnicum non timendo, vel fa-
 cendo (aliqua desunt). In mansuetudine omnes filios
 vocaret, quos et idolorum cultu pertraxerit. Do-
 mino est genus martyrii, non tantumdem esse vide-
 aur? Aliud palam omnibus, aliud in occulto. In pu-
 blico martyrium est, ante præsidem deducitur,
 trahitur, caditur, vulneratur, irridetur, subsanna-
 tur, vinculis astringitur, vestibulo carceris traditur,
 et post hæc omnia capite necatur. Et martyr ille
 Christi nomen non negat. Occultum martyrium ho-
 minis in semetipsum, abstinere, jejunare, vigilare, a
 malis vitis cavere, carnalia desideria renuciare,
 quod sibi non vult fieri alteri non facere, nullam
 concupiscentiam sæculi delinere, ex suis juxta ope-
 ribus pauperum turbis olimoxinas erigere, ad inere-
 dulos et infideles instantem prædicare, et a cæco er-
 rone eripere, et illis viam veritatis et luminis de-
 monstrare, juxta quod scriptum est: *Estote prudentes
 in bono, et simplices in malo.* Rursus scriptum est:
*Exote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut
 columbe, et si serpens prudens est, cui ipsa Veritas
 per Salomnem dicit: Non est caput nequius super
 caput colubri, et si prudens est, cur ergo scriptum est:
 Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ? et
 est prudens, cur maledictus adeo est inter omnia ani-
 mantia terræ? Super pectus, et ventrem tuum
 gradiaris, et terram comedes cunctis diebus vite
 tue? Quare hoc? Quia subdixit, hominem de pro-
 hibito pome, cum mandare fecit. Ingressus est
 diabolus in venenosum serpentis gutture, et protopla-
 sitem de paradiso expulsi. Quare non super caudam,
 aut cum alio loco traderetur, nisi supra pectus et
 ventrem gradietur, et terram comedes cunctis die-
 bus vite tue? Hoc est, non ad cœlestia elevas, sed
 ideo sanctos prudentes, et sapientes Dominus docet
 esse, quia serpens quando ab aliquo percuntur, cor-
 pus tradit ad flagellandum, solummodo caput abs-*

condit, sic et sancti flagellantur corpore, et caput
 quantum nostrum, quod est Christus, absconditur
 sub velamento cordis et orationis. *Et simplices sicut
 columbe.* Cum ceteræ herbes vel habent, vel habere
 aliæ est, omnia amaritudine, sed dulce animal,
 mansueti et in columba nomen interpretatur
 plantæ altarum, unde percussio altarum apud Græcos
 παρὰ τὸν ὄψον dicitur. Latine columba interpreta-
 tur, *malis desunt.*

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI SEVERI

De columbae apparitione in electione sanctorum, quæ
 parum, qui Severum præcesserat, Agnelli, tamen
 sancti Severi Acta desiderantur, Translatio san-
 ctorum sanctorum Severi, Vincentii, et Innocentii
 Agnelli.

Nota sunt in primis, que de sancto Severi
 prodigiosa electione tradit Agnellus, quod est præ-
 dique, cuius sacerdotium ab omnipotenti Domino
 tanquam prædestinatum fuit, et in illius electione Spi-
 ritus sanctus missus fuit, in specie columbae,
 quam omnis populus viderant corporaliter, oculis,
 et super eius caput, requievit, ubi et in præse-
 ntia, et in futuro. Quis quidem abusu videtur sub-
 rimere hoc narrando intendere speciale exemplum di-
 vine providentiæ modum, quo per columbae speciem
 electionem Severi sibi gratam de se demonstravit.
 Eandem fuisse mentem apparent Ludolphus, qui ex-
 hibuit in Actis Sanctorum Hollandianis ad diem pri-
 mam Februarii, Monachum Ravennatem de sancto
 Severo ita loquentem inducit: *Orante abterat
 populo, cœtibus columba, quedam desuper volans
 super caput ipsius, cœlestis, quæmentibus, quæ
 quod quidem pro signo accipientes, eum sacerdotem
 dignum, iudicabant, alii vero indigno ferentes, quod
 tantilibus vestimentis indutus inter principes civi-
 tatis, stare præsumptisset, eum infame, quod cum
 a non exire optaret, de ecclesia exire compelli-
 runt. Altera autem die in ecclesia laudare, volens
 etiam per columbae prodigium sollicitat, cordis in-
 tuentium. Tertia vero die, tum in ecclesia postea
 quod signum præstolarantur, ille, quia non in facie,
 sed in corde videt, et iudicat, quæ dicitur, liberum
 increpare, eum sicut prius per columbae sacerdotem
 dignum, palam omnibus, demonstravit. Vires de-
 scriptam cœlestis decissimi collectores, post annum
 846, quo Agarenorum, insulas, Classi occidere, juxta
 Ripuam, ac protide post scriptum ab Agnelli, Mi-
 brum Bonifacium, hæc autem videntur, omnibus
 nobis, sacule ad finem procedente, in ipse videtur
 Ravenna ascriptum sancto Severo, quod posterioribus
 temporibus cœlestis, creditum est, omnia eorum
 qui post Apollinarem Severum præcesserunt, et
 videri, tam Agnelli de eum silentium, illum
 narrationis modus, quo in primam accidit, in
 Clarius Ludolphus non nihil loquitur, contra eum
 nem sensum, narrans, descendente columba super
 caput Severi, aliquos eum dignos sacerdotem
 habuisse, alios secus, qui etiam illum eum ecclesiam
 expulserint, nec descensu secundo columbae obedi-
 erint, sed expectaverint signum demonstrari. Quo-
 modo quæ hæc illa accidere potuissent, si apud
 Ravennates compertum, ex prædecessorum posticum
 electionibus fuisset, virum a Deo pontificem desi-
 gnari, super cuius caput columba apparebat?*

II. Agnellus tamen ipse videtur rem consuetam
 indicare, quod columba visibiliter super caput ei-
 gendi descenderet, cum Severum uxori in hæc verba
 loquentem inducit: *Vadam, et video visionem
 mirabilem, quomodo de alto caelo columba veniet,*

1 Forte, truncatur. BACCH.

super eccia caput descendit. Quae quidem nisi prophetico spiritu de propria electione lieta a Severo Agnellus voluit intelligenda sunt le, re dudum in electionibus pontificum accidere consuevit. Saltem haec sufficisse credi possunt, ut in praesenti invaluere opinio omnes ab Adre ad severum pontifices in Ravennates indicio columbae lectos fuisse. Inter antiquiora ejus rei documenta recensendum est Ursiana ecclesiae musivum opus opulenter in priori Dissertatione, quod, ut ibidem diximus, vetustatis venerabile testimonium est Ienschenio et Papebrochio; illud tamen non nisi anno 1112, curante Hieremiae ejus temporis episcopo, iovinus conditurus. Eiusdem aevi est Vita sancti Severi, descripta in veteri Lectionario, cujus priores anctorum Vitae antiquiori manu, seculi videlicet octavimae scriptae sunt, quod humilissime commotum habuit ab illustrissimo et reverendissimo Domino Cavallo Majoris ecclesiae Ravennatis archidiacono, curante Domino Francisco Nigri, quod quidem antimonialium Sancti Andreae ejusdem civitatis arie est. Colendum autem Vitae sancti Severi folium esse. Antiquior his omnibus est antiochia Petri Damiani Alstedii attentae considerandae est, sanctum hunc scriptorem nihil fere amplius de columbae apparitione habere quam Agnellus habet, quinimo ipsissima ex Agnellio verba descriptisse, ubi et ipse sanctum severum uxori dicentem inducit: «Madam et vobis vobis mirabilem videlicet quomodo columba de caelo veniat, et super oleati vas, solito more, condeat. » Vides in Agnellii Historia verba la desiderari, quae notam tangunt, sed ita more. Ea i. Petrus Damiani supplevit argumentum suum in eam quae fuit. sententia, ut crederet sancti Severi praecessores pontifices columbae indicio electos fuisse. Ante duodecimum saeculo traditionem illam commutasse fuisse ostendit Vita sancti Severi a Bolando exhibitae post alteram praevidatam antiquiorem Ludolphi, et Iuviana ecclesiae musivum opus, quae res eentiones mirabili consensu assertores habet, Baronio silentio Faber compressit ea omnia quae Historiam hujusmodi fulcire possunt, in opere supracitato, et saepius adhuc laudando, de serie Ravennatis ecclesiae Monumentis, pag. 346. Porro, quod ad me certinet, pulchre a pax Ecclesiae Ravennatis traditione locum esse recedendum, illi tamen assentiri nequeo in ista, quae ibidem tradit eum Rubico circa tempora constituta ecclesiae plus, quae nunc Sancti Spiritus titulo commemorantur. De eo etiam quod Severus in antiochia consecratus, et confestum (quod tradit Rubico lib. II) et in alium mutatus, et divinum miraculo unum praeditus, sapientiae constanti suggestu contentio episcopo cum habuerit pietatis doctrinaeque plenissimum, in qua praedixerit ne amplius divinitus columbae ministerium expectaretur in creandis Ravennatibus episcopis; nil habet Agnellus, nil antiquiora documenta, nil Vita sancti Severi in supra dicto codice descripta, nec monumentum quodlibet. III. De episcopo infra ex Agnellio discimus primum modum auctoritate tempore sancti Severi Acta non fuerant conscripta, sed omnia traditione seniorum narrantur, quae enim de eius beata Vita vix apud nos non reperitur descripta historia. Quare Agnellus de obitum primum praestitit. Secundum Severum habitum aetate seculi tenuisse, cum exortum socrates, filiae etiam servas et post plurima tempora straverit, quam matris miraculose, pontifice jubente, et colligenti in sarcophago adjunxit.

IV. Severi et sanctorum Vincentii et Innocentii corpora suscepta per clericum quondam Foliceum nomine ex Ravennati sacrario, et Ticinum portata, indeque Moguntiam ab Othgario archiepiscopo, qui eadem post aliquot tempus Erfurdiam transtulit, narrat Ludolphus in superioribus laudatus. Nemini autem negotium creet Agnellus de re tam insigni silentium, qui non modo id narrare neglexerit, sed ita de sancto Severo egerit ac si nullus dubitaverit corpus ejusdem Ravenna se scribente servatum, cum narrat prodigium sum aetate ad ejusdem sancti sepulcrum accidisse. Haec inquam, Historia Ludolphiana minime officunt; nam licet Agnellus Pontificalis sui ultimas Vitae scripserit circa annum vulgaris aerae 480, priores tamen usque ad Aurelianum exaravit ante annum 829, uti probat in Observatiombus ad versus operi praefixos, Observat. IV, in line. Eo autem tempore nondum Othgarius in Italiam venerat a Ludovico imperatore missus ad filium Lotharium pro pace firmanda, cujus occasione sanctorum corpora habuit in Germaniam mox transferenda. Baronius equidem Sigeberto Gemblacensi creditit translationem hujusmodi assignanti anno 824 et conjectatus est Othgarium Romam venisse cum Lothario ex patris mandato ad Eugenium pontificem se tunc conferente; verum haec ea ratione ruunt, quod anno illo Othgarius nondum archiepiscopus Moguntinus erit, vivente adhuc Aistulpho, qui anno sequenti decessit. Praeterea Ludolphus discrete tradit translata sacra corpora ab Othgario, cum is a Ludovico una cum Hilidi Viridunense antistite, et Othgario ac Adalgiso comitibus missus fuit ad Lotharium Ticini in Italia morantem, pro pace, et amicitia inter eos reparandis. Missio hujusmodi ex Annalibus Bertiniani spectat ad annum 836, qui praecedentium annorum dissidia inter Lotharium et Ludovicum componi posse visa sunt; quae quidem coepta ab anno 850, anno 855 in luctuosa bella eruperunt, de quibus non est nisi plura congerant, cum in eorum temporum historiam narrata praesent. Anno igitur 856 translata sunt corpora sanctorum Severi, Vincentii et Innocentii, consentientibus Lamberto Schafneburgensi, et Sifrido presbytero, ac proinde septem vel octo ante minus annis post Agnellii Vitam sancti Severi scribentis tempus. Nil itaque ejusdem silentium veritati officit.

V. Proferant tandem ad finem operis Agnelliani editione opportune intelligo reverendissimum P. D. Petrum Cannelum Classensis monasterii habitantem pietate, eruditione ac humanitate spectatissimum, mihi inae multis annis amicitiarum iure conjunctum obtinuisse ab eminentissimo et reverendissimo archiepiscopo ac electore Moguntino insignem corporis sancti Severi partem, quae quidem sanctissimus Ravennatis Ecclesiae praesul post tot saecula reveri videtur ad suos. Nequeo equidem quin hic gratuler viro amicitissimo pro obtento hujusmodi thesauro, Ravennatique Ecclesiae reddito; nec video quid benefici insignis potuisset Ecclesiae illi celebrantia fieri, apud quam ejus rei memoria aeternum duraturam servandam iri certissime auguror.

VI. Digressio quae ad Vitam sancti Severi sequitur non habet quod observetur, licet barbarum undique sonet. Sequentium item trium episcoporum Vita nil observatione dignum continet, praeter ea quae ad chronologiam spectant. Sit itaque.

Indubitanter ad hunc usque saeculo supra dictum auctoritate tempore sancti Severi Acta non fuerant conscripta, sed omnia traditione seniorum narrantur, quae enim de eius beata Vita vix apud nos non reperitur descripta historia. Quare Agnellus de obitum primum praestitit. Secundum Severum habitum aetate seculi tenuisse, cum exortum socrates, filiae etiam servas et post plurima tempora straverit, quam matris miraculose, pontifice jubente, et colligenti in sarcophago adjunxit.

DISSERTATIO SECUNDA

CHRONOLOGICO-HISTORICA

De vitæ episcoporum Ravennatum, qui florere a Severo ad Petrum

CAPUT UNICUM.

Rubeus et Fabri sententiæ de Liberio II, Probo, Florentio ac Liberio III. Urbi episcopi vitæ apud Agnellum delitescens. Rubeus multifarie emendatus.

I. Rubeus post Agapitam illum quem in scenam produxit, ut scilicet Romano concilio subscribentem ejus nominis episcopum Ravennatem haberet, Liberium sufficit, qui revera Severo successit, de eo autem hæc pauca habet: Cujus (Agapiti videlicet) cognomen (imo nulla apud probatos) sit mentio, parum admodum in archiepiscopo vixerit, quædammodum et Liberius II illi successit, qui optime de Ecclesia Ravennati meritus, numerisque perfunctus que ad egregium antistitem spectare videntur, cum decessisset pridie Idus Quintiles, sepultus est in divorum Petri et Pauli templo. Probum successorem accepit, senem omni virtutum genere cumulatissimum. Infra vero de Probo: Ravenna sub id tempus Probus archiepiscopus decessit pridie Nonas Martii, sepulturaque traditus in monumento Liberii. Florentius successit per idem fere tempus, quo Julianus Cæsarsolus... Regno potitus, etc. Ab hoc Florentio episcopo Damasus pontifex narrat potuisse sanctorum reliquias, quas Romæ honesto loco collocaret, versibus exornaret. Hunc ait defunctum Damasi pontificatu, Flaviis Valentiniano, Valente et Gratiano imperatoribus, sextodecimo Kal. Decembris, sepultumque in diva Petronilla templo ad divorum Petri et Pauli, cujus tumulo inscriptum fuerit Liberius Florentius, et conjecturas nonnullas adjicit. Demum aliter Florentio in archiepiscopatu Ravennati Liberius III successor est datus, quem plerique Liberium, Olympium alii appellant, summa vir sanctitate, orationis fluxum fundens, cum ad populum concionaturus. De morte Liberii hæc habet: Fuit autem id (Theodosi videlicet in imperii consortium cooptato) non multo postquam Ravennatum archiepiscopus Liberius vita decessit tertio Kal. Januarii in divi Pullionis, quod suo tempore fuerat exedificatum, sepultura locum habuit. Illi subrogatur Ursus. Narravit autem Liberii tempore Valentinianum obiisse, Gratiano succedente, et ubi Liberii mortem exhibet, margini ascribit annum 378.

II. Fabius Liberium II eum esse ait quem divoroth cultu Ecclesia Ravennas veneratur, quemque dicit biennio sedem tenuisse, mortuum anno 351, die duodecima Augusti, sepultumque in ecclesia Sanctorum Petri et Pauli. Adjicit quotannis festum ejus celebrari tertio Kal. Januarii, licet ejus mors notata fuerit die quartadeima Julii ex illius confessione esse Liberio ejus nominis tertio, qui vere obiit supra dicta die trigesima Decembris. Probum ait decessit annis sedisse, ac obiisse anno 351, die sexta Masi, sepultumque cum prædecessore suo, ex quo cum Liberii corpus elevaretur, cinis in eodem sarcophago inventus, Probi hujus creditus est. Florentium tradit obiisse die sextodecima Novembris anno 374, sepultumque in Diva Petronilla, et epitaphium exhibet, Liberius Florentius, de quo Rubeus laudatus. Liberio III quatuor annorum sedem concedit, eumque obiisse ait anno 377, die trigesima Decembris, sepultumque in divi Pullionis, unde Ferretus translatum dicit in S. Petri Majoris ecclesiam, et prædecessoris sepulcro conditum.

III. Temporum rationem minime constare, non

A est cur ulteriori sermone probemus, qui S. Severi initia et sedis finem expendimus; cum enim ad annum 391 ejusdem vitam productam post Mediolanense concilium, in quo Geminianus Mutinensis subscripsit, ostenderit, consequitur post id temporis laudatos episcopos sedisse. Quanto autem tempore sederat, incertum est, nec legitima documentis probari potest. Illud argumento rite esse queat, longiori sedisse Liberium III, quod Liberii II Probi ac Florentii nil fere habuerit memorie mandatum Agnellus; que enim Rubeus de Sanctorum reliquiis a Damaso Romano pontifice petitis narra, nullo modo probantur, cum Romæ effossum cœmeterium habuerit Damasus sacrarum reliquiarum copiam qua et pietatem exerceret, et sacre poesi indulgeret. De prioribus duobus Agnellus nec diem obitus, nec sepulture locum novit. Id me cogit ut existimem, contra Fabri sententiam, Liberium, quem in sanctum Ravennas Ecclesia veneratur, non ejus nominis secundum, sed tertium potius esse, quod ab antiquissimis temporibus dies ei festus tertio Kal. Januarii decretus sit; uti notarum marginalium ad Agnellum textum auctor admonet, et quod Agnellus ipse notat sibi et Ravennatibus Liberii III sepulcrum dicit. Littere præterea tumulo Florentii inscripta, Liberius Florentius, indicant eodem sepulcro duos tantulato episcopos, et nisi obstaret diversitas locorum, Agnello asserta, conjici possent cineres inventas in eadem Liberii arca, non Probi, sed Florentii fuisse, cujus, posterioribus sæculis, sicut et Liberii III corpora eodem sarcophago condita, et in sanctorum Petri et Pauli templum translata sint. Nec Rubeus, nec alii epigraphis supradictæ sensum explicant, nec forte integrum epigraphem dedere; nec altera similiter explicatur, quam Fabrus veteri Liberii II sepulcro sculptam tradit D. N. LIVERIUS A. R. S. Liverii nomen pro Liberio III, videtur litem diripersi is, ut Rubeus, Fabrusque tradunt, Liverius etiam dicitur fuit. Verum si litteris A. R. S., ut quidem arbitror, interpretari velimus archiepiscopus Ravennas sepultus, recentioris ævi inscriptionem esse constabit cum laudatorum episcoporum sæculo, episcopus non archiepiscopi, diceantur antistites Ravennates.

IV. Illud mirari subit, quod merito Rubeus ipse miratus est, Liberii III videlicet tempore, traditum apud Ravennates, Valentinianum Majorem Augustinum Ravennæ obruncatum fuisse, ac ob id se ingentem in populo exortam; Valentinianum senioris, seu Majoris, ut cum Paulo Diacono Jornandæque loqui niat Agnellus, mortem alibi, et accidisse; communi veterum scriptorum constat. Rubeus id nominis assertit fuisse Ravennati, qui Liberii hujus ævo per eum occisus sit, cui Felix successerit eodem fato et defunctus anno 450, licet ibi eundem dicat præcedenti Placidia patricius honore auctum credere renuo, cum de Felicis successione ipsi minime constet, et spatium assertum a Valentiniani patricii obitu circa annum 377 consignato ab obitu Felicis, anno 450 narratum, annorum LXXIII enorme videatur, cum munus hujusmodi viri probatissimis et rerum experientia clarissimis mandaretur. Quod si constaret patricium ejus nominis Ravennæ existisse Felicis prædecessorem, apud ad initia quinti sæculi, imperantibus Arcadio, et Honorio, spectare decesseretur, quo tempore, et

etis et mox dicendis, sedisse Liberium III, sentio. Anno 406 in Siffichonis eadem nonnulli seditionis Ravennae tentatum per ejus servos sanffiaresse, auctor est Rubens ipse, testaturque id adere. Verum quid haec seditio ad narrata ab gnello?

V. Ea in re nihil probabilius occurrit, quam errore Liberium III, Probum ac Florentium, potuisse revi paucorum mensium spatio anno 391 sedisse, a ut Liberius III circa initia anni 392 episcopus sit mentiatas, quare dem Valentianus Valentiniensis oratoris et Justiniani filius ab Arbogaste apud Viennam in Gallis occisus interit, Ravennae populi tumultus aliquis factus sit, ex quibus rebus conflictu occorrit traditio per *notapex poveriorum* varia, diversoque tempore ac loco acta in unum conflans, et Valentiano Juniori Majoris nomen affigens, quod etiam Valentiano III datum videtur in privilegio, recentiorum apostata supplicio, Ecclesiae Ravennatis, de quo in his, de Hierarch. Eccl. Orig., part. III. Huiusmodi Theodosii Senioris tempore Liberium haec iteruisse, vel Christianorum res sacras et Gentilium numera immunitatem tradit Agnellus, id enim apprimè iussim illius imperatoris aeo quadrat.

VI. Quod ad sancti Ursi aetatem spectat, illud rimo loco stabilienda Ravennatum episcoporum successioni tricas injicit, quod, cum Agnellus diserte radat Ursum vitam cum morte commutavisse Idibus Aprilis ipso sanctae Resurrectionis die, quo olim templum a se aedificatum dedicaverat, cum nullo ex annis Paschatis componi potest dies tertiadecima Aprilis qui numerantur ab 396 usque ad 469. Sicut utem Ursi mors differri nequit usque ad hunc annum, ita contingere non potuit priori; licet enim brevissime sedisse diceremus Liberium III quem egregium electum anno 392 ex conjecturis supra sustineri posse cognovimus, adhuc breve nimis Ursi tempus fuisset, nec sufficiens insigni templo construendo, dedicandoque, cuius etiam dedicationi per annum ad minus supervenisset, ut reverente sancto Paschalis die vitam cum morte commutaverit. Cum tamen validae rationes compulerint, prout in superioribus ostensum est, ad sancti Severi vitam post annum 390 producendam, nullo modo a priori sententia recedendum arbitror, nec assentiri ideo, possum Rubens, Cajetanove, quorum prior, lib. II Hist. Ravenn., altero primo de Sanctis Siculis, Ursi mortem anno 385, cyclo lunae 6, solis 2, littera Dominicali E assignat. Sed nec doctissimus Henschenio, Papebrochioque, qui immerito subdubitant an obisse potuerit anno 396, cyclo lunae 47, solis 15, litteris Dominicalibus FE ad diem 13 Aprilis, cum meminisse debuissent dictorum ad diem primam Februarii de sancto Severo agendo, cuius obitum accidisse sentiant circa annum 390 cum Haereo sibi laudato; ex enim annorum spatium sufficere non potest quatuor episcoporum sedi, quorum postrema ea praeterea quibus hujusmodi spatium vix sufficisset.

VII. Quo igitur omnia sibi rite consent, videndum est an ullo modo intelligi possint Agnelli verba, quo minime cogamur Acta S. Severi, et S. Gemilianus invertere, unde omnia in dubium vocentur. Latius enim videri debet aliquo modo a verborum ignore recedere scriptoris quidem pro aequo ingenio barbari, quam a tradita chronotaxi abudere, praeculentium et subsequentium ratione aperte repugnante. Cum itaque videam anno 412 Paschatis festum incidisse in diem 14 Aprilis, cyclo solis 14, lunae 14, litteris Dominicalibus G F, crediderim eo anno decessisse Ursum episcopum, die videlicet 13, quo Paschale festum incipiebat, et sub ejusdem noctis initium, in qua sanctae Resurrectionis mysteria celebrabantur; constat enim aliud Paschalis nomine minime intelligi apud Patres, et concilia, quam Sabbati sancti dies, cum de Baptismatis collatione agitur, quod tamen in Paschate faciendum cavent. Sic inter ceteros, quos longum esset referre, Tertullia-

nus, lib. de Baptismo, Siricius, epist. cap. 2. Gelasius primus, epist. 9, Leo, epist. 4, ad episcopos Siciliae. Gregorius Magnus saepius, apud quos etiam baptismus ipsorum; baptismus paschalis vocatur, Paschalis itaque dies, sive Resurrectionis, incipiebat ecclesiastico more Sabbati sancti hora tertia, qua benedictio fontis et initiatio competentium fiebat, cum ceteris, quae ita protraherentur, ut nocte demum subsequente cerei benedictio et missarum solemnia fierent. Ita Ordines Romani antiquissimi, quos publici juris fecerunt Menardus, Thomasius, Mabillonius, alique. Quae quidem antiquissimi ritus esse in Ecclesia ostendit Ennodius, cuius exstant hinc cerei paschalis benedictiones, quantum de eo minime locutum Prudentium in hymno noscitur eruditi. Sic Sabbatum sanctum Sabbatum Pascha dicitur in veteri libro Sacramentorum manuscripto in eminentissimi Othoboni bibliotheca, in quo ante baptizandum exercitum haec habetur: O ratio in Sabbato Paschae ad reddentes. Dicit Dominus papa post-pistensis: Item ad catechizandum infantes: *Nec talat Satanas*, etc. Quod ex nigis astruit Ursum die sancto Resurrectionis obisse, licet ad vespere Sabbati decesserit, cum vespere demum solemnia ipsa Resurrectionis inciperent, id enim plerumque missa ejus et caeremoniarum clamant, quibus trijuvat addere ex veteri Codice manuscripto monasterii Neapolitani Olivetanorum, benedictionem, quam pontifex ante communionem benedicebat populo, ex iis que quilibet anni festo assignantur in eodem Codice descriptae sunt, de quarum benedictionum usu Cardinalis Bona, lib. II Rerum Liturgic., et de agit. Benedictio autem illa cum titulo talis est: *Sancto Sabbato Sancto: Deus, qui de Ecclesia tua in te nate nato mare novos populos producat, ex utroque virginitate manentem nova semper prole fecundat, fidei spiritui, et caritatis vos numero replet, et sua votis benedictionis dona infundat. Amen.* Et qui haud sacratissimam noctem Resurrectionis noctem Resurrectione voluit illustrare, necesse vestris peccatorum tenebris mundatas, virtutum radiis faciat conuscare. Amen. Quo eorum qui modo renati sunt imponentiam invideri castetis, et vascula mentium vestrum exempli presentium tumorem illustratis, ut eorum horrorem operum lampadibus ad eas Sponsi thesaurum, eius Resurrectionem celebratis, cum prudentibus virtutibus intrare possitis. Amen. Quod ipse, etc. At in re-olerissima me tuam exquirere video: Leo enim Magnus, qui post ea tempora floruit, dubitum omnia tollit, ubi de sacris Paschae ordinationibus, epist. 89, haec habet: *Non pascha, sed die legitimo ordinatio celebratur, nec sibi constare status sui novari. Firmitatem, qui sabbati vespere, quod vocatur in prima Sabbati, vel ipso Dominico die non fuerit ordinatos.* Ex veteri igitur Ecclesiae ritu, utraque vespere Dominica cuiuslibet, ac proinde Paschalis etiam, diem ecclesiasticum cludebant. Ita intelligitur, quid in subsequentibus veteri Resurrectionis Dominicae diem eo honore dignum ex Patrum sensu asserens. Plura in re satis aperta addenda suppeterent, sed haec sufficere credidimus. Itaque igitur Ursum anno praedicto 412, die 13 Aprilis obiisse ad vespere.

VIII. Quod si constaret Ecclesiae Ursum dedicationem factam die 13 Aprilis, sicut constat eadem nocte Resurrectionis die celebratam ex Agnello, haberemus argumentum quo sere ad annum regrederemur pontificatus Ursiani proximum primo Pascha enim eodem die 14 Aprilis celebratum est anno 407, cyclo solis 24, lunae 9, littera Dominicali F, quare Liberii III sedem ad annum 400 finisse intelligentes, Ursumque circa ea tempora electum, ecclesiae Ursiana non modo iuniri, sed et copiose aedificari potuisset, et demum dedicari eodem festo Paschalis, ac eodem die ecclesiastico, repeterent, quoniam dem Ursus ex hac vita migravit. In eodem Codice, ex quo Agnellum descripsi, scriptus est autem Cu-

dex ex apographo antiquiori circa tempora Constantiensis concilii habetur indiculus dierum, quibus, ex antiquo Ecclesie Ravennatis more, cujuslibet ecclesie urbis minus celebratur dedicationis memoria, in quo dedicatio majoris ecclesie consignatur, ut nunc, die ipsa 13 Aprilis. Ex eo apparet, veterem esse traditionem de die ipsa 13 mensis ejusdem, qua recurrente Paschali solemnitate, et Ursus obiit, et basilica est dedicata. Id autem commodius obtineri non potest, ut factum credamus, quam, si, ad Pascha quartadecima die celebratum Aprilis convertamur, qua obiisse nocte antecedenti diei 13 subsecuta, cum præcedenti 107 eodem Resurrectionis Sabbato dedicata fuisset, ne, si Pascha celebratum quæramus die 13 Aprilis, cogamur longius regredi ab Ursi ætate. Tunc temporis edificatum insigne templum ita habebimus, quo Honorius imperator Ravennæ assidue degens, ut apparet ex Codicibus Theodosiano, Justinianoque, et legibus ibidem datis, quas Rubeus diligentissime annis suis consignavit, opus ipsum imperiali munificentia promovere potuit; id enim probabilius existimo, quam quod sine teste asseritur, Ursum videlicet ex opulentissimo Siculo patrimonio, cujus decedens Ursianam ecclesiam heredem instituit, templum hujusmodi edificasse. Solemnis enim Augustorum mos, ecclesiam urbis ornandi, ditandique, ubi debeant, cum alia etiam rationum momenta studeant, ut Honorium potius credam, et Siculos redditis Ursianæ ecclesie, legasse, et sumptus ipsos erogasse, quibus templum insigne conderetur et dedicaretur.

Vix autem divinare possum quid in causa fuerit cur Rubeus, qui cum cæteris quibusque, ante eandem Spartam, ornandam, nactus, ex Agnello totius, fere, Historie Ravennatis seriem sumpsit, Agnellum sæpius neglexerit. Porro legerat Ursum obiisse die 13 Aprilis, i. e. sancto Resurrectionis Dominicæ, quo olim Ursianam ecclesiam, dedicaverat, quam proinde *ἀγία ἀνάστασις* nominandam censuerit. Qui igitur Ursum eundem obiisse fieri potuit, ut Rubeus tradit, post sedem viginti annorum ab anno 378, quo fuerat, ipso auctore, electus, anno videlicet 398, quo Pascha die 21 Martii celebratum fuit, cyclo solis 15, lunæ 19, littera Dominicali C? Fabrus ex Rubeo errorem hausit, et auxit asserens ecclesiam Ursianam anno 384 die Aprilis 13, dedicatam, et quo die, ait, incidit eo anno Paschæ sollemnitas. Anno tamen illo haud assero die, sed longè

alio Paschæ celebratum est, videlicet 24 Martii, cyclo solis 1, lunæ 5, litteris Dominicalibus C F. Octavius Cajetanus, Rubeum et Fabrum secutus, hoc eodem errore errat, et ab illis recedens in alios incidit crisi notatos ab eruditissimis Actorum Sanctorum collectoribus, ubi exhibent Vitam ab eodem confirmatam, ex Rubeo et ex quodam Ravennate monumento. Ita in Historiarum negotio error semel admissus, quocumque augetur. Nullus sane video cur Rubeus, qui ex arbitrio episcoporum Ravennatum Vitas sedesque ampliat, et contrahit, ut Agnelli characterem Paschatis servaret, saltem non præteriret Ursi Vitam, neque ad annum 398, quo præterire potuisset, Ursianam ecclesiam dedicatam, tradere ante undecim annos, anno videlicet 385, septimo ab ejus electionis anno, siquidem Rubeus eundem electum tradit anno 378. Id certe ipse libentissime admissem, nisi obstasset quæ in Superioribus dictum est et infra dicentur obstat.

X. At rursus a Rubeo propinatarum, quæ sustineri nequeunt, nondum finis. Tradit (et ex eo Fabrus, Cajetanus, cæterique) Bassianum Syracusanum Romæ coelitus monitum Ravennam ad Ursum episcopum affinem suum, venisse, qui postmodum, ab Exuperantio Ravennatum archiepiscopo, sive ab hoc Urso, ut alii arbitrantur (sic sæpius loquitur amat Rubeus) Laudis Pompeiæ episcopus factus est, etc. Qui Rubeus Capuanum episcopum, ab Apollinari creatum, dixerat, potuit Bassianum episcopum Laudis Pompeiæ ad Mediolanensem Ecclesiam spectantis, a Ravennate item episcopo ordinatum tradere. At hæc quomodo libet fuerint, dudum ex Actis sanctorum Bassiani ad diem 19 Januarii, a Bollandi traditis, observaverunt ad diem 13 Aprilis Henschepius sociique chronologiæ rationem minime subsistere. Omissis enim quod Bassianus dicitur quidem Ravennate fuisse in ejus Actis, sed nulla de Urso episcopo, nulla de Bassiani, cum Urso affinitate mentio habeatur, cum etiam narretur Bassianus Laude obiisse nonagenarius anno 411, vel 413, postquam sedisset annis XIII, vel ante Ursum biennio, vel eodem saltem anno quo Ursus episcopus est renuntiatus, Bassianum episcopum consecratum fuisse, si quidem, ut Rubeo placet, Ursus ipse anno 378 sedere coepit. Hæc fere ad Vitas quatuor laudatorum pontificum ad chronologiæ spectantia adnotanda erant; in cæteris vix quidquam observari dignum occurrit.

VITA S. LIBERII II.

CAPUT UNICUM.

Liberii elogium. Omnia incerta.

Liberius XII, præcipuus vir, orphanorum pater largus elemosynis pontificatum in pace rexit. Evangelicam prædicationem verissime custodivit, juxta quod scriptum est: *In patientia vestra possidebitis animas*

D'estrus. Nil alterius quidpiam subripuit, vel occupavit, ex suis justis laboribus Deum honoravit. Post obitum suæ vitæ officiosissime sepultus est, et æternam requiem possidet. Nam de supradicta Vita Liberii, quantum retinui, vobis disserui. Sed et hæc hic beatissimus annos. . . . mens. . . . dies. . . .

VITA S. PROBI II.

CAPUT UNICUM.

Sancti Probi elogium et obitus.

Probus XIII, pinguis divina gratia, et speciosus forma, decore ætate, gravis corpore, hilaris vultu, celesti perfusus gratia, roboratus Deum sem-

per quæsiit. Iste non cessavit suas admonere oves, sed ingens prædicator exstitit. Tanta autem excellentia divinitatis fuit in eo, ut eruditos sapientia spiritali superaret, et ineruditos gratia Spiritus sancti reficeret. Qui circa vicinam mortem positus, ac-

gelorum contemplatus agrina lactis, et exultans lactissimus, ut suspicatus sum, cum prædecessore suo. Sedit autem annos mens dies

VITA S. FLORENTII.

CAPUT UNICUM.

Sancti Florentii elogium, obitus et sepulcrum.

Florentius XIV, justus homo, pater pauperum, et rector viduarum, magnus prædicator, humilis, mansuetus et pius, exhortans quotidie oves suas, ut

ad portum salutis et poenitentiae fractus citius, confluerent. Sepultus est hic sanctus vir in monasterio sanctae Petronillae, hærens muris ecclesiae Apostolorum. Rexit Ecclesiam suam annis..... mensibus..... diebus.....

VITA S. LIBERII III.

CAPUT UNICUM.

Sancti Liberii pastoralis cura. Valentiniâni mori asserta. Pontificis sepulcrum.

Liberius XV, vir sanctus, pulcher fuit in forma, clarior in sensu. Latiffuam [Lactiffuam] habuit eloquentiam, fuit enim verus Dei cultor, paganorum in bonis seductor, idolorum destructor, sub cuius temporibus cepit pars paganorum mittere, et sancta Ecclesia ex Christiano populo populari. Cujus tanta mansuetudo fuit, ut non dominus a suis sacerdotibus vocaretur, sed quasi unus ex ipsis sacerdotibus cognominaretur. Solummodo inter eos pontificalis tituli solio præcedebat. Exhortabatur iste quotidie

erabescentes poenitentiam, ut cum fiducia deberent accedere. Istius denique temporibus occisus est Valentinianus Augustus Major extra portam Armetetoris, non longe ad stadium Tabulae prope campum Corinthi, et seditio maxima in populo fuit, et multi vulnerati in loco qui dicitur Portus Benedictus, missusque extra Ravennae mœnia Augustus, interfectorum manibus finivit vitam. Sepultus est in monasterio sancti Pullionis, a quod suis temporibus ædificatum est, non longe a porta quæ vocatur Nova, cujus sepulcrum nobis cognitum est. Sedit autem prædictus antistes annos..... mens..... dies.....

Not., marg., in Kal. Januarii celebratur. Bacch.

VITA SANCTI URSI.

CAPUT UNICUM.

Ecclesiae Ursianae constructio. Sancti Ursi obitus, sepulcrum, imago.

Ursus XVI, castissimus corpore, sanctissimus in opere, tensam et pulchram habuit faciem, modice capillus fuit. Iste primus hic iniitavit templum construere Dei, ut plebes Christianorum, quæ in singulis tugariis vagabant in unum ovile, piissimus colligeret pastor. Numquam suam ecclesiam polluit, nec Spiritum sanctum vendidit, nec de impositionis manu aliqua afferendo munera suam dexteram porrexit. Igitur ædificavit iste beatissimus præsul infra hanc civitatem Ravennam sanctam catholicam ecclesiam, quo omnes assidue currimus, quam de suo nomine Ursianam nominavit. Ipse eam suis temporibus fundavit, et, Deo juvante, usque ad effectum perduxit. Lapidibus pretiosissimis parietes circumdedit, super totius templi testudinem tessellis variis diversas figuras composuit. Omnis autem populus, quasi vir unus spontaneus animus laborabat lætus, et gaudens, et de cœlis Deum cumlaudabat,

qui [quia] prosperabatur salus in manibus eorum per intercessionem sui sacerdotis et confessoris. Qui Cuserius [Euserius Bacch.] et Paulus unam parietem exornaverunt parte mulierum juxta altare [altarium] sanctae Anastasie, quod fecit Agatho. Ipsa est paries, ubi columnæ sunt positæ in ordinem usque ad numerum de positis [postis] majorem. Aliam vero parietem parte virorum comptitaverunt Janus [Sattius Bacch.] et Stephanus usque ad prædictam januam, et hinc atque illic gypseis metallis diversa hominum, animaliumque, et quadrupedum ænigmata inciserunt, et valde optime composuerunt. Sita est jam dicta ecclesia in regione Herculana. Ideo Herculana dicitur, quia ab Hercule consecrata fuit non longe a posterula Vinceleonis, eo quod Vincilius ipsam ædificavit. Habitabat autem sanctissimus vir infra episcopium, qui est positus juxta fossam amnis, quæ egreditur de loco qui vocatur Organaria, emanans sub ponte Pistorum; mira magnitudine, et tota ædificati machina [madico id.] constructa, ubi nunc destructum stabulum esse videtur. Post hæc vero

omnia consummata, et ædificia pleniter constructa, infirmitatem modicam sensit corporis, et quasi crucians reddidit spiritum. Idus Aprilis. In tali pace et tranquillitate vitam finivit in die sancto Resurrectionis; et in tali vero die ab eo dedicata et ipsa ecclesia, et vocata ANASTASIS. Sepultusque, ut asserunt quidam, in jam dicta ecclesia Ursiana, quæ est Anastasis, quam ipse construxit, ante altare subtitis porphyreticum lapidem, ubi pontifex stat quando missam canit. Quamobrem non post multum tempus ejus sanctitas claruit, et in musivo cæteræ tribuæ beati Apollinaris nomen illius una cum sua imagine S. Ursus descriptus est. Sedit annos 26, menses..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI URSI.

Ecclesie an Ravennæ existierint ante sancti Ursi ætatem. Sanctus Ursus prior ex effigie cognitus. Cujus fuerit. Descriptoris sphalma.

I. Adnotandum in hac sancti Ursi Vita quod Agnellus dicat usque ad sancti Ursi tempora « plebem Christianorum in singulis viguriis » orationis causa « vagasse, » eumque episcopum « primum fuisse qui initiaverit templum construere Dei. » Quæ quidem ita intelligenda sunt, ut prænaratis in sancti Severi Vita minime obstant, in qua et ecclesia Ravennæ fuisse dicitur, et in ea plebs congregata asseritur, ubi sacra synaxis peragebatur, ac pro novo pontifice eligendo congregabatur cætus episcoporum et populi. Id itaque eo solum tendit, ut eccle-

siarum Ravennatum rude et inelegans opus ostendatur, earum videlicet quæ constructæ fuerant Ravennæ ante tempora sancti Ursi, qui omnium primus de templo eleganti excitando cogitavit. Artificum qui templi parietes exornare nomina, probabiliter corrupta, textus exhibet. Rejeci vocem ignotæ significationis *madicho*, et suo loco repositi *machina*.

H. Omnium episcoporum primus hic est, quorum faciem Agnellus ex veteri Musivo exhibet. Cum antiquissima illa manufacta perierit, plurimis sane faciendum est, quod eorum rudis licet delineatio ab auctore, qui eam vidit, expressa remanserit. Cujas autem fuerit Ursus incertum manet, nec Cajetani, aliorumve sententiæ astruendæ quidquam suppetit; quinimo si fides Agnello habenda est, ex Syriæ partibus venisse affirmandum est Ursum, etenim auctor, ut alias adnotavi, infra in Vita Petri expresse ait: « A tempore beati Apollinaris una cum isto viro (Petro videlicet) prædecessores sui Syriæ fuerunt. »

B Sicuti autem reor ex Honorii Augusti liberalitate Siciliæ ditiones Ursiano templo accessisse, quæ sanctæ Ravennatis ecclesie patrimonio sunt dictæ, ita et ob id credo sanctorum siculorum Agathæ, Lucie, Eupulicæ cultum haberi cœpisse Ravennæ.

III. Non est ut quidquam nos remoretur, vel negotium faciat nota ascripta annorum 26, cum ex dictis supra in dissertatione manifesto appareat spatium temporis hujusmodi sancti Ursi sedis minime posse tribui. Sphalma igitur descriptoris illud esse consequens est, de quo emendando facile cogitare poterit, qui pertractata perpendet, et præcedentium ac subsequutorum episcoporum seriem considerabit. Porro illud extra omnem dubii aleam positum censeo, quod sancti Ursi episcopi tempus vix duodecim annorum circulo impletum sit, nec ultra annum 413 progressum.

DISSERTATIO TERTIA

HISTORICO-CHRONOLOGICA

De ætate episcoporum Ravennatum qui florere a Petro ejus nominis primo ad Ecclesiam.

PARS PRIOR.

Exponuntur tricæ quæ ex Agnello et aliis documentis historiam et chronologiam impediunt.

I. Ad implicatissima Agnelli loca pervenimus, in quibus temporum rationem apte disponere, nisi ex conjecturis fiat, vix sperandum. Usque in hanc diem siderant eruditi quotquot de Ravennatis Ecclesie episcopis scripsere Hieronymi Rubei Historiam, qui licet ex fide documentorum omnia se digessisse assereret, apparet tamen sæpius conjecturis tantum edificasse quod necessitas ipsa suadebat. Ipse cum nominis eodem medio salebras superare cogar, ut qui conatus meos legerint, æqui bonique consulant, tricas omnes in unum exponendas primum duxi, quatenus ex rei difficultate censoros eorum quæ ad modum implicatissimum dissolveadum adjiciam, benigniores efficiam.

II. Agnellus hoc ordine episcopos Ravennates recenset. Petrus, Neo, Exuperantius, Joannes, Petrus cognomento Chrysologus, Aurelianus, Ecclesius. Petrum ejus nominis priorem tradit celebris templi ab ejus nomine Petriani dicti conditorem, licet eumdem dicat successori reliquisse finiendum. De ejus mortis tempore hæc habet: « Cum vero cœpisset Valentinianus imperare, in ipso introitu imperii ejus beatus iste Petrus vita expoliatus vitam finivit. » Valentinianus autem tertius, cui soli hæc applicabilia sunt, imperare cœpit anno æræ vulgaris 423,

Cum Theodosio Juniore, qui imperii sui annum decimum octavum agebat. Hinc ait, « istius temporibus Gallam Placidiam Augustam multa dona in ecclesia Ravennæ obtulisse. » Galla Placidia, Valentiniani laudati mater, extincto Joanne tyranno cum filio anno eodem in Italia regnare cœpit. Defunctum Petrum tradit pridie Kal. Augusti. Neonom Petro successorem adiit, « qui, » ait, « ædificator fuit suprascriptæ ecclesie Petriane, cujus funditus aliquam partem antecessor construxerat; » quibus consummatis eandem mortuum dicit tertio Idus Februarii. Exuperantii tempore cum retulisset Petricam patriciam occisum mense Maii, addit: « et facta est Domina Eudoxia Augusta Ravennæ octavo Idus Augusti. » Valentinianus Eudoxiam Theodosii vitam uxorem accepit circa annum 436, quam, cum apud Aquileiam hiemasset, Ravennam duxisse refert anno post nuptias sequenti Marcellinus in Chronico, cujus rei Socrates meminit lib. vii, cap. 45, diversis tamen signatis conscribit. Exuperantius mortuus traditur tertio Kal. Junii.

III. Hucusque omnia commode procederent, nisi illud unum obstaret, inveniri inter Leonis cognomento Magni pontificis epistolas, illam quæ quondam in prioribus editionibus numerabatur trigesima septima, nunc vero in Quesnellii editione centesima trigesimo quinto loco est posita, quam dudum Martiani consulum signatam, scriptam credidit Barro-nius anno 451, Quesnellius vero existimat pro Mar-

tiano *Majoranum* reponendum, et ad annum 458 referendam. Ejus epistolæ titulus scriptam præfert Leoni Ravennati episcopo; Baronius autem, et cæteri Baronium secuti, mendum inesse in episcopi nomine arbitrantur, et Leonis loco legendum esse *Neoni* vel *Neone*. Hinc Rubens Neonem loco movit, ac Petro Chrysologo successorem dedit lib. II, pag. 109, et Baronii conjecturæ, ut quidem arbitror, prælusit.

IV. Verum salebras mirum in modum auget Agnellus in Vita sancti Joannis cognomento Angeloptis. Ac primo quidem illud mirabile offendes, quod cum narraverit a Lauricio ex pietatis instinctu Honorio imperatori illudente, cujus erat major cubiculi, et quo julente regia domus ædificanda commissa fuerat, ecclesiam S. Laurentii constructam, ac Lauricium ipsum dixerit defunctum nonagenario majorem « ipsius imperatoris temporibus, » cujus funus curaverit Augustus ipse « cum militibus lugentibus; » adjicit tamen ex musivo inscriptionem hujusmodi, ex qua ecclesiam sanctorum Gervasii et Protasii a Lauricio ipso post Honorii mortem conditam novimus. Inscriptio hæc est: *Stephano, Protasio, Gervasio, B. Martyrio, et sibi memoriæ æternæ Lauricius dedicavit sub die III Kal. Octobris, Theodosio XV et Placido Valentiniano.....* Ita sane in codice Estensi legitur, licet Rubens, lib. II, pag. 94, legat: *Stephano, Protasio, Gervasio, B. Martyrio, et sibi memoriæ Lauricius dedicavit sub die III Kal. Octobris, Theodosio XI et Placido Valentiniano cons.* Ita quidem Rubens, qui tamen, mutato etiam consulari Theodosii XV in XI, difficultatem non tollit; constat enim consularum XI anno ipsi convenire quo primo Valentinianus Augustus est renunciatus ex Socrate, Prospero, Marcellino, quare Honorius decesserat Mariniano et Asclepiodoro cons., nec inficiatur Rubens ipse, qui Honorii mortem anno 425 consignat. Quæ autem Lauricio accidisse narrat Agnellus ob ecclesie S. Laurentii constructionem, ea temporis quo Joannes sedit deputat, licet antea tradiderit Petrum episcopum eo ipso anno decessisse quo Valentinianus imperare cepit.

V. At implicatissima sunt quæ sequuntur: Joannem etenim eundem Attilæ Ravennæ incumbenti occurrisse tradit, et quod mirabilis est, postquam Pons Apollinaris Ravennæ arserat nocte in Paschate quarto Nonas Aprilis, Theodorico, qui Odoacrem devicerat, Ravennam intranti, Joannem ipsum portas aperuisse et obviam ivisse cum crucibus, et thuribus, ac sanctis Evangelii. Attila autem non nisi circa annum 452 Ravennam venisse potuit, qui paulo post occubuit; Theodorico vero ad annum 493 Ravennam, Odoacre profligato, obtinuit. His recensitis Agnellus denuo discrete narrat Joannem a Valentiniano dilectum, et ab eodem Augusto amplissimum Ravennati Ecclesie privilegium tributum, cum constet Valentinianum anno 455 obiisse. Adjicit insuper a Galla Placidia Singlediaque constructas munificentissime ecclesias. Hinc Aquileiam captam memorat, ac demum defunctum Joannem dicit Nonis Junii, ascripto tempore episcopatus annorum 16, mensium 10, dierum 18, cum tamen, si omnium memoratorum ratio habenda esset, oporteret Joannem ipsum plusquam septuaginta annis in episcopatu sedisse.

VI. His non obstantibus Joanni Petrum cognomento Chrysologum succedit, quem a Sixto ejus nominis tertio, mirabili visione intercedente, electum memorat. Sixtus autem sedere cepit anno 452 seditque usque ad 450. Petri epistolam ad Eutychem datam ex parte refert, et eam cum Galla Placidia ait curasse funus sancti Barbatiani, quem obiisse dicit tertio Nonas Decembris.

VII. Aurelianum Petri successorem facit, de quo tamen nil habens quod tradat, multis conqueritur de onere sibi a fratribus imposito, episcoporum videlicet Ravennatum Vitas scribendi, cui

A ferendo se imparem dicit, et verba ex verbis necit.

VIII. Ecclesiam denique tunc temporis episcopum Ravennatum fuisse ostendit, cum Theodorico jubente Joannes Romanus pontifex Constantinopolim profectus est; ait enim: « Inchoatio vero ædificationis ecclesie S. Vitalis parata est a Juliano postquam reversus est prædictus Ecclesius pontifex cum Joanne papa Romano de Constantinopoli cum cæteris episcopis missis a Theodorico in legationem, sicut superius audistis. » Egerat autem de perfectione illa Joannis Romani pontificis, Ecclesie et aliorum episcoporum, sicut et de aliis ad Theodoricum spectantibus in Vita sancti Joannis cognomento Angeloptis. Hinc loquitur de dissidio inter episcopum et clericos Ravennatis Ecclesie transactione dirempto, quam calculo suo litterisque firmavit Felix Romanus pontifex, qui anno 530 sedere cepit. Concludit universa assignato Ecclesie episcopatus spatio annorum 10, mensium 5, dierum 7. Successoris Ursicini tempore subdit Athalaricum regem mortuum Ravennæ sexto Nonas Octobris, quod non nisi anno 505 accidisse constat.

IX. Noto implicando accedunt, tricusque quas sibimetipsi necit Agnellus, non modo ea quæ de sancti Petri Chrysologi ætate controvertuntur, cum annotante Dominico Mita, qui ejusdem sermones illustravit vitamque scripsit, existimaverint docti viri Petrum usque ad Symmachi pontificis tempora vitam produxisse, antequam Rubens Historiam scriberet, cum observasset duobus in conciliis sub eo pontifice Actis Petrum subscripsisse. Sed et Simplicii item papæ celebris epistola secundo loco inter cæteras collocata, dieque 29 Junii anni 482 conscripta est, qua Joannem episcopum Ravennatem severe arguit quod Gregorium irritum episcopum ordinaverit; ex qua nullus dubitandi locus relinquitur quin Simplicii tempore eoque anno Joannes Ravennæ episcopus sederit. Hæc tere sunt quæ Historiam Ravennatis Ecclesie, et chronologiam ad integrum sæculum spectantem ita turbant, ut vix sperare liceat ex tot ambagibus ac parachronismatum tenebris evadere.

PARS ALTERA.

Quæritur probabilis modus episcoporum seriem disponendi. Rubei anomalie referuntur. Agnelli probabilia ab improbabilibus discernuntur. Neoni locus restitutus. Reliqua series disposita.

I. Primum itaque censeo ex relatis ab Agnello tenenda esse, quæ commode sustineri possunt; nec enim præstat integrum corpus perdere, quia pars ejusdem ulcus patitur. Id fecisse videtur Rubens, qui seriem recensitorum episcoporum in hunc modum disponit: Ursi episcopi initia anno 398 consignat, ejusdemque obitum anno 398. Eo anno Exuperantium sedisse ait ac obiisse 418; hinc Joannis angelum videntis initia sumit, cujus obitum ad annum 432 profert, quo Petrum Chrysologum episcopatum ætatem exhibet, quem obiisse dicit 430. Inde Neonem episcopum cognoscit, cujus obitum alligat anno 454. Eo ipso Joannis alterius episcopi initia signat, quem obiisse ait 494. Sequenti anno Petri alterius, quem Juniores dicit, initia laudat, et obitum illius anno 505 consignat. Eodem anno Aurelianum sedere cepisse tradit, qui obiit 514, quo electus Ecclesius usque ad annum 542 vitam et episcopatum protrahit. Disposita serie Ursum defunctum eo anno quo Pascha nullo modo ad diem 13 Aprilis pertinet, consignat, quod supra adnotavimus in secunda dissertatione cum cæteris ad eam rem spectantibus. Exuperantio, quem multorum annorum episcopum facit, negligit Eudoxie Valentiniani sponsæ adventum synchronum facere, de qua re agit sub Joanne Angelopte ad annum 424, ejusque tempore dedicatum ait sacellam a Lauricio ædificatum, et addit: « neque enim de toto eo D. Laurentii tempore intel-

Agri hac dedicatio potest, eo quod tempora non consentiant; neque enim Honorius, cuius tempore decessit, est, ad hanc diem vixit. In inscriptionem referit anno consulatus Theodosii, diverso ab eo qui in nostro codice legitur; ut supra visum est, dissimulatioque quod Agnellus tradiderat, mortuum videlicet Lauricum Honorio superstiti. Privilegium Joanni a Valentiniano datum exhibet. Felicit eadem, quam Agnellus sub Exuperantio accidisse tradiderat, ad Joannis tempora trahit, et tunc obiisse ait Nontis Quintibus. Adhuc aliquid ex altero Joannis Vita, quae circumferantur de Joanne hocce, ac inter cetera miraculum de infante vita reddito, quia defunctis fuerat ante christum sacri unctorem, ut mater ejusdem anxie optaverat, quod Agnellus de Damiano episcopo infra narrat. Petro sedente, Eudoxiam Valentianam uxorem Ravennam deductam. An. 458. Agnelo credit asserit D. Barbatiani defuncti tumis a Galla Placidia et a Petro Chrysologo curatum. Ulterius a Leone Neoni scriptas asserit anno 452, Neonemque tradit D. Petri templum majus edificasse; et addit. Sunt tamen qui scribant D. Petri Majoris templum a Petro Chrysologo inceptum Neonem absolvisse. D. Joannis insuper ad Fontem et Tricollis a Petro redicari cepti ex parte consuetudinem dicit, licet eidem breve aliquid sedis spatium tribuat. Joanni II ascribit ea quae Agnellus Angelopti tribuerat, ad Attilam et Theodoricum spectantia; eidemque a Simplicio Romano pontifice epistolam scriptam ait. Concilium Ravennae in causa schismatis sub Symmacho celebratum tradit Petro sedente, quem etiam interfuisse synodis Romanis asserit. Ad hoc narrat templum Petriatum in Classe exemptum; illique affigit quae Agnellus Petro Neonis praedecessor ascriperat, sicut et quod narraverat de corpore ejusdem a se invento et recognito. Pauca Aureliano ascribit. De Ecclesia ea refert quae Agnellus, si annorum quibus ille eundem sedisse tradit, spatium excipias. Qui post Rubeum scripsere, Rubeum secuti sunt.

II. Ex his omnibus ea retinenda arbitror quae testibus ac documentis legitimis commendantur, cetera ita emendanda, ut quantum fieri potest, Agnelo fides servetur; cuius si caecata invertantur, fiet omnia in Historia Ravennae universa, quae de Agnelo auctori nititur, in dubium revocetur. Solide itaque constare arbitror Symmachi tempore Petrum Ravennae sedisse; tunc ejus rei certitudinem efficiant legitima eorum, quibus interfuit, conciliorum Acta. Certum etiam statuo Petrum Chrysologum a laudato diversum Eutychetis haeretici et Leonis pontificis tempore. Id enim astruunt illius haeresis historia; Chrysologi sermones nonnulli, inter quos Antonianus quadragesimus, quintus, et ejusdem epistola, de qua sup loco, quem etiam ad Petri alterius vires pertinere non potuisse ex eo conficitur, quod Simplicio sedente Joannes Ravennae episcopus floruerit; Neonem vero contra Agneli fidem post Petrum Chrysologum sedisse non videtur. Concludentur probari ex asserta Joannis epistola. Quesnelliones argunt mendosam esse consulis ascripti notam, quidquid in contrarium regerat C.V. Pagnus Dissert. Hypat. part. III. cap. p. num. 6. et seqq.; cum enim ceterae omnes Leonis epistolae anno 451, Martiano et Adelphio cons., Adelphium tantum exprimentur pro more scribentis, qui, cum alterum ex consulibus nominat, Occidentalem Orientalem omisso eligit, hac Orientalem Occidentalem neglecto adnotat. Praeterea ascribendi consulis modus diversus est a Leonis more, qui solet tibi consalata, ut ibi, sed consule, vel consulis scribere. Demum epistola scripta est, ex occasione redeuntium a barbarorum captivitate, de baptismo quorum dubitabatur, cum tamen eo anno nondum barbari circa Aemiliae Plaviniaeve regiones occasionem quaestioni dedissent. His admissis, si cum Quesnellio Majoranum pro Martiano scribendum contendamus, manifesto ap-

paret anno 458 scriptam epistolam Joanne Ravennae sedente, qui Attilae occurrerat, cum Attila eadem obitus ultra annum 454 ulliteri non potest, Ravennam accedere non potuerit post annum 451. Inde patet non potuisse Neonem obiisse an. 451, quod ait Rubeus, quinimo vis inter Petrum Chrysologum et Joannem locum esse ubi collocetur Neo a Baronio assentiamur asserenti epistolam ad Eutychetem scriptam anno 449, Attilanique a Leone Magno regressi coactum anno 452, quare Joannes necessario electus fuisset anno 451, jussu Martiani consulato; quae quidem cum ita sint, et cum epistola illius Nilus meodosus sit deprehensus, qui Leonem scriptam praerebat, existimo mendosam eam denominationem Ravennatis Leonis illi, seu Neoni affictam, vel corruptam ex altera simili voce Joanni Ravenni episcopi Arelatensis nomen corruptum sibi cubet, ad quem alias epistolae a Leone Pontifice, datas per ea tempora novimus, quibus Galla misere ab Attila vastata tradunt scriptores. Quae quid tamen de hac emendandi ratione sit, illud constare arbitror inscriptionem hujusmodi mendosam esse insufficientem quo Leonis Ravennae episcopi tempus stabilatur, adeo ut, si quidem commode fieri potest, locus eidem Agnelo tribuitur servari debeat.

III. Joannem itaque ad Angelopte diversum immediate post Petrum Chrysologum sedisse arbitror, qui sui sedem tenuerit, cujus propterea iudicium usque ad Agneli aetatem remanserit. Cum autem inter Joannem priorem et secundum solus Petrus Chrysologus sederit, uterque sanctitate floruerit, Valentiniano Placidiaeque Augusta charus, inde ortum credo ut ambo simul in unum confusa sint et confuse tradita. Nec ut Joannes ille cui Simplicius papa scripsit diversis creditor a Joanne qui Attilam placavit, potest sufficere quod hujus mores abhorreere videantur ab alterius moribus, viroque opinione sanctitatis claro indignum existimetur quod invitum episcopum ordinaverit, et ob eam rem acri reprehensione a Romano pontifice corrigi mererit. Porro ex eadem Simplicii epistola apparet praedecessorem Joannis illius, cui scribitur, similem errorem admisisse, qui invitum ordinaverit sacerdotem; quare vel novum, vel altarium Joanni illi, qui opinione sanctitatis floruit, ascribendum est. Tunc itaque Joannem eundem circa annum 450 electum, ad annum 496 obiisse, cui Petrus alter successerit, qui Symmachii tempore floruerit, cui Attilianus successit sit Honorius de quo defunctus Ecclesiae succedente, quae sane mirum in modum confirmantur et verbis infra apud Agnellum legendis in Vita Maximiani episcopi.

IV. Reliqua, quibus reprobandis argumentis et synchronis testibus legitimisque documentis minime suppetunt, et ab Agnelo sunt tradita, ita tenenda existimo, ut quae inter se repugnant, salva episcopo- rum serie emendantur, ut, quantum licuerit, restitendum reor, ex eo quod illam Agnelo notam ad diptychis credam, et videam potuisse quidem accedere ut eadem nomina in unum conlata sint, sed minime sit probable seriem ipsam nominum in toto diversam, inversam esse. Petrum, qui Symmachi temporibus floruit, haud fortasse Agnelo omnissum arbitror, sed Vitam ejus deperditam credo. Regulam itaque praemissam sequens, Agnelo fidem habendam existimo, asserenti Petrum episcopum Ursi successorem diem eo anno obiisse quo Valentinianus Augustus est renuntiatus, anno videlicet 425, eumque a fundamenta Petriani templi jecisse, mirum per circuitum adificandi, sed non tamen implendo, ut ipsius Agneli verbis utar, An corpus ab auctore inventum in ecclesia S. Jacobi ad Fontem Petriani templi, fuerit Petri filius primi, vel secundi, necne, ambigo; nullus autem dubio quin: magis quam Galla Placidia fieri jussit, et tessellis ornari in pariete ecclesiae S. Joannis evangelistae, imago

uerit Petri ejus nominis primi, cum secundus multo post Gallie obitum decesserit. Dona ab eadem Deo licata spectare non ad ecclesiam Petrianam, sed d' Ursianam; ait enim Agnellus: Istius Petri temporibus Gallia Placidia Augusta multa dona in ecclesia Ravennae obtulit.

V. Petro suffectum Neonem eodem anno 425 exitimo, qui tandiu vixerit quandiu, Valentiniano et Gallia Placidia iuvenibus, Petrianam ecclesiam pericere, fontes Ursianae ecclesiae ornare, ejusdem caneras musivo opere decorare, domum quoque Dagularum construere, et reliqua ad affectum, perdicere ut Agnellus narrat, potuerit. Quare existimo illum circa annum 430 obiisse, tertio Idus Februarii. Eodem anno Exuperantium electus est, cujus Acta obscura efficiunt ut credam brevi sedisse. Potuit tamen ejus temporibus B. Agnetis ecclesia construi a temello subdiacono et rectore Siciliae, quam tamen post ejus obitum consummaverit. Potuit et Felix patricius ad gradus ecclesiae Ursianae irruerari. Hunc facinus in Chronico eodem anno patricium ordinatum dicit quo Valentinianus Caesar est factus; Marcellinus autem Ravennae occisum tradit Theodori XIII et Valentiniano III coss., quod evincit anno 50 Exuperantium sedisse. At nullo modo protrahi potest ejus sedes usque ad annum 437, quo Eudoxia Valentiniani, uxor Ravennam venit. Quod ait, Exuperantium civitatem argenteam in processu constructis, sensum ambiguum habet; quae enim praedictae et subsequuntur indicant potius id intelligi debere de donario quopiam beate Agnetis oblato, quam de Argentea loco edificato, quod voluere reuiores, cum notarum marginalium auctore. Cetero igitur quarto Kal. Junii anni 452 obiisse Exuperantium, subrogatumque Joannem Angeloptis comonento celebrem, qui sacellum divis Stephano, Gervasio et Protasio dicaverit, a Lauricio construo superat.

atum, Theodosio XV, et Valentiniano IV coss., cum templum D. Laurentio erectum fuisset ante viginti et plures annos. Constat ex D. Augustini testimonio, scribentis circa annum 515 libros de Civitate Dei, Memoriam D. Laurentio positam Ravennae; quare diverso admodum tempore templum D. Laurentii, et sacellum dyorum Stephani, Gervasii et Protasii edificata fuisse, et illud quidem Honorio Augusto in vivis adhuc agente, quod quidem historiam ab Agnello traditam confirmat, sed caeteris ad tempus quo Lauricius obiit spectantibus nullam fidem astruit. In eo enim falli Agnellum necesse est, quod Honorii tempore defunctum Lauricium dicit, cum Honorius anno 425 decesserit, Lauricius autem, ut ex inscriptione apparet, anno 435 sacellum dedicaverit. Quod sequitur non ad sacellum, sed ad D. Laurentii adem pertinere videtur, quod scilicet in arcu majoris tribune scriptum legeretur in quatuor annis, et sex mensibus dedicationem consummatam fuisse; incredibile enim est tantum temporis insumptum condendo soli sacello.

VI. Petro inde suffecto Chrysologi cognomento omnibus noto, ea omnia conveniunt quae de ipso ab Agnello narrantur. Electus enim postremo Sixti III anno, sedem tenuit usque ad tempora Attilae Ravennae imminenti. Et in hunc quidem modum Acta et chronologica series Ravennatum episcoporum restitui posse visum est, servata, quantum licuit, Agnelli fide, cui, cum caetera non repugnant, magis credendum duxi quam recensionibus, qui vix historiam Ravennatis Ecclesiae scribere ausissent, nisi Agnelli Liber Pontificalis ordinem et materiam sufficisset; quod tamen in plurimis repugnantia tradiderit excusatum minime velim: vera tantum ex collatione cum veris agnita e medio repugnantium, non contemnenda, contendo.

capitulum superius dicitur simile de antichristo...

capitulum superius dicitur simile de antichristo...

VITA S. PETRI.

CAPUT PRIMUM.

Petri predecessorum patria: Petriana ecclesia fundata. Subtoris imago laudata. Eremita dijudicatus ad eam recessus et obitus.

Petrus, antistes XVII, sanctissimus vir, tenui corpore, procebra statura, maolentis affigidi, prolixam habens barbam. A tempore beati Apollinaris una cum isto viro omnes predecessores sui Syriae fuerunt. Fundator ecclesiae Petrianae muros per circuitum edificans, sed nondam omnia complens. Nulla ecclesia in edificio major fuit similis illi, neque in longitudine, neque in altitudine, et valde exornata fuit de pretiosis lapidibus, et tessellis variis decorata, et valde locupletata in auro, et argento, et vasculis sacris, quibus ipse fieri jussit. Ibi asserunt affuisse imaginem Salvatoris depictam, quam nonquam similem in picturis homo videre potuisset, super regiam, tam speciosissima, et assimilata fuit, qualem ipse Filius Dei in carne non fastidivit, quando gentibus praedicavit. Sed tamen volo, ut vobis notum sit quod de suprascripta Domini nostri sancta effigie a singulari audivi senioribus, tam popularibus quam sacerdotibus, sicut ipsi traditum habuerunt ab antecessoribus suis. Non solum mihi intimatum est, qui

VITA S. PETRI.

CAPUT PRIMUM.

C volo hunc ascribere ceteris meis condiscipulis et fratribus, qui horti in gremio sanctae Ursianae ecclesiae fuimus; quod fuisset quidam spiritualis Pater in eremo, qui postulabat quotidie a Domino ut ostenderet ei formam incarnationis suae. Qui dum post multa tempora in tali oratione suae animae tadio lassaretur, astitit ei nocte vir in candidis vestimentis angelico habitu indutus, dixitque illi: Ecce exaudita est oratio tua, et laborem tuum aspexi. Surge, vade in civitatem quae vocatur Classis, et quare ibi ecclesiam Petrianam, et cum ingressus ibidem fueris, aspice super valvas ejusdem ecclesiae infra ardicam; ibi me videbis depictum in parietis calce, qualis ego fui in mundo in carne. Deinde ipse gaudio magno repletus, verbo audito letus et ovans eremum reliquit, comitabanturque cum eo duo leones, et surgens per longinqua terrena itinera ad civitatem Classem pervenit, et cum ingressus fuisset in prefatam ecclesiam una cum ipsis feonibus ditissime plorans, et orans per parietes sanctam effigiem querere cepit. Qui cum non invenisset, venit ad locum qui dormienti revelatus fuerat, ipsa esse depicta effigies, et videns eam cecidit pronus in terram, lacrymosus [lacrymans] adoravit, et agens

habens barbam. A tempore beati Apollinaris una cum isto viro omnes predecessores sui Syriae fuerunt. Fundator ecclesiae Petrianae muros per circuitum edificans, sed nondam omnia complens. Nulla ecclesia in edificio major fuit similis illi, neque in longitudine, neque in altitudine, et valde exornata fuit de pretiosis lapidibus, et tessellis variis decorata, et valde locupletata in auro, et argento, et vasculis sacris, quibus ipse fieri jussit. Ibi asserunt affuisse imaginem Salvatoris depictam, quam nonquam similem in picturis homo videre potuisset, super regiam, tam speciosissima, et assimilata fuit, qualem ipse Filius Dei in carne non fastidivit, quando gentibus praedicavit. Sed tamen volo, ut vobis notum sit quod de suprascripta Domini nostri sancta effigie a singulari audivi senioribus, tam popularibus quam sacerdotibus, sicut ipsi traditum habuerunt ab antecessoribus suis. Non solum mihi intimatum est, qui

habens barbam. A tempore beati Apollinaris una cum isto viro omnes predecessores sui Syriae fuerunt. Fundator ecclesiae Petrianae muros per circuitum edificans, sed nondam omnia complens. Nulla ecclesia in edificio major fuit similis illi, neque in longitudine, neque in altitudine, et valde exornata fuit de pretiosis lapidibus, et tessellis variis decorata, et valde locupletata in auro, et argento, et vasculis sacris, quibus ipse fieri jussit. Ibi asserunt affuisse imaginem Salvatoris depictam, quam nonquam similem in picturis homo videre potuisset, super regiam, tam speciosissima, et assimilata fuit, qualem ipse Filius Dei in carne non fastidivit, quando gentibus praedicavit. Sed tamen volo, ut vobis notum sit quod de suprascripta Domini nostri sancta effigie a singulari audivi senioribus, tam popularibus quam sacerdotibus, sicut ipsi traditum habuerunt ab antecessoribus suis. Non solum mihi intimatum est, qui

Not. marg. Ecclesia Petriana, et ipsius fundator. Nulla ecclesia similis illi in edificio, ubi dicitur fuisse coc altaria. BACCHI.

Nulla ecclesia similis illi in edificio, ubi dicitur fuisse coc altaria. BACCHI.

quæ hæc dedicatio potest, eo quod tempora non consentiunt; neque enim Honorius, cuius tempore decessit, est, ad hanc diem vixit. Inscrptionem referit anno consulari Theodosii, diverso ab eo qui in nostro codice legitur, ut supra visum est, dissimulatque, quod Agnellus tradiderat, nonnumquam videlicet Eudricium Honorio superasse. Privilegium Joanni a Valentiniano datum exhibet. Felicis eadem, quam Agnellus sub Exuperantio accidisse tradiderat, ad Julianis tempora trahit, et tunc obisse ait Nouis Quintibus; Adhuc aliquid ex altera Joannis Vita, quæ circumferuntur de Joanne hocce, ac inter cetera miraculum de infante vite reddito, quia defunctus fuerat ante christum sacri unctionem, ut mater ejusdem anxie oraverat, quod Agnellus de Damiano episcopo infra narrat. Petro sedente, Eudoxiam Valentinianæ uxorem Ravennam dederat. An. 458. Agnello credit asserenti D. Barbariani defuncti funis a Galla Placidia et a Petro Chrysologo curatum. Litteras a Leone Neomi scriptas asserit anno 452, Neonemque tradit D. Petri templum majus ædificasse, et addit: Sunt tamen qui scribant D. Petri Majoris templum a Petro Chrysologo inceptum Neonem absolvisse. D. Joannis insuper ad Pontem et Tridiam a Petro edificari cepti ex parte eandem dicit; licet eadem breve admodum spatium tribuat, Joanni II ascribit ea quæ Agnellus Angelopi tribuerat, ad Attiliam et Theodosianam spectantia, eisdemque a Simplicio Romano pontifice epistolam scriptam ait. Concilium Ravennas in causâ schismatis sub Symmacho celebratum tradit Petro sedente, quem etiam interfuisse synodis Romanis asserit. Ad hoc narrat templum Petriani in Classe ædificatum, illique affligit quæ Agnellus Petro Neomis præbesset ascripserat, sicut et quod narraverat de corpore ejusdem a se invento et recognito. Pauca Aureliano ascribit. De Ecclesia ea refert quæ Agnellus, si annorum quibus ille eundem sedisse tradit, spatium excipias. Qui post Rubeum scripsere, Rubeum secuti sunt.

II. Ex his omnibus ea retinenda arbitror quæ testibus ac documentis legitimis commendantur, cætera ita emendanda, ut quantum fieri potest, Agnello fides servetur; cuius si cuncta invertantur, fiet omnia ad Historiam Ravennas universa, quæ fore Agnello auctor, nullus, in dubium revocatur. Solide itaque constare arbitror Symmachi tempore Petrum Ravennæ sedisse, cum ejus rei certitudinem efficiant legitima eorum, quibus interuit, conciliorum Acta. Certum etiam statuo Petrum Chrysologum a laudato diversum Eutychetis hæretici, et Leonis pontificis tempore. Id enim astruunt illius hæresis historia, Chrysologi sermones nonnulli, inter quos recentissimus quadragesimus quintus, et ejusdem epistola, de qua suo loco, quem etiam ad Petri alterius dies pertingere non potuisse ex eo conficitur, quod Simplicio sedente Joannes Ravennæ episcopus floruit. Neonem vero contra Agnellum solum post Petrum Chrysologum sedisse non videtur concludenter probari ex asserta Joannis epistola. Quesnelli rationes urgent mendosam esse consulis ascripti notam, quidquid in contrarium reperat C. V. Papius Dissert. Hypat. part. III, cap. p., num. 6. et seqq.; cum enim cætera omnes Leonis epistolæ anno 451, Martiano et Adelfio coss., Adelfium tantum experiantur pro more scribentis, qui, cum alterum ex consulis nominat, Occidentalem Orientalem omisso eligit, hæc Orientalem Occidentalem neglecto adnotat. Præterea ascribendi consulis modus diversus est a Leonis more, qui solet non consulari, ut ibi, sed consule, vel consulis scribere. Demum epistola scripta est, ex occasione redeuntium a barbarorum captivitate, de baptismo quorum dubitabatur, cum tamen eo anno nondum barbari circa Emilia Flaminia ve regiones occasionem questionem dedissent. His admissis, si cum Quesnellio Majoranum pro Martiano scribendum contendamus, manifesto ap-

A paret anno 458 scriptam epistolam Joannis Ravennæ sedente, qui Attiliam occurrerat, cum Attilia eundem obitus ultra annum 454 illius non possit Ravennam accedere non potuerit post annum 454. Inde patet non potuisse Neonem obisse an. 451, quod ait Rubeus, quinimo vix inter Petrum Chrysologum et Joannem Joannem esse ubi consuevit Neo, a Baronio assentiatur asserenti epistolam ad Eutychetem scriptam anno 449, Attilianique a Leone magno regressi coactum anno 452, quare Joannes necessario electus fuisset anno 451, ipso Martiano consulato; quæ quidem cum ita sint, et cum epistola filius vitulus mendosus sit deprehensus, qui hanc scriptam præferbat, existimo mendosam eam denominationem Ravennas Leonis illi, seu Neo afflictam, vel corruptam ex altera simili voce. Quæ Ravennæ episcopi, Arelatensis nomen corruptam sibi cubet, ad quam alias epistolæ a Leone pontifice, datas per ea tempora novimus, quibus Galles miserè ab Attilia vastatas tradunt scripturas. Quæ quid tamen de hac emendandi ratione sit, illud constare arbitror inscriptionem ipsiusmodi titulum esse insufficiens quo Leonis Ravennæ episcopi locus stabilietur, adeo ut, si quidem commode fieri potest, locus eidem Agnello tribuitur servari debeat.

III. Joannem itaque ad Angelopole diversum immediate post Petrum Chrysologum sedisse arbitror, qui diu sedem tenuerit, cujus propterea memoria usque ad Agnellum statem remanserit. Cum quæ inter Joannem priorem et secundum solus Petrus Chrysologus sederit, uterque sanctitate floruerit Valentiniano Placidieque Augusta claris, ipse ortum credo ut antipolium Acta in unum confusa sint et confuse tradita. Nec ut Joannes ille cui Simplicius papa scripsit, diversis credatur a Joanne qui Attiliam placavit, potest sufficere quod hujus mores abhorreere videantur ab alterius moribus, viroque opinione sanctitatis claro indignum existimetur quod invivum episcopum ordinaverit, et ob eam rem acri reprehensione a Romano pontifice corrigi mererit. Porro ex eadem Simplicii epistola apparet prædesorem Joannis illius, cui scribitur, similem errorem admisisse, qui invidum ordinaverit sacerdotem; quare vel eorum, vel alterum Joanni illi qui opinione sanctitatis floruit, ascribendum est. Teneo itaque Joannem eundem circa annum 450 electum, ad annum 496 obisse, cui Petrus alter successit post Symmachii tempore floruerit, cui Arelatensis affectus sit Honoris ævo defunctus, Ecclesie succedente, quæ sæpe mirum in modum confirmantur et verbis infra apud Agnellum legendis in Vita Maximiani episcopi.

IV. Reliqua, quibus reprobandis argumenta et synchronis testibus legitimisque documentis minime suppetunt, et ab Agnello sunt tradita, ita teneo existimo, ut quæ inter se repugnant, salva episcoporum serie emendantur, cui, quantum liceret, standum reor, ex ea quod illa Agnello notata ad diptychis credam, et videam potuisse quidem accipere ut eadem nomina in unum confata sint, sed minime sit probabile seriem ipsam honoribus in celo diversorum inversam esse. Petrum qui Symmachi temporibus floruit, haud fortasse Agnello omnium arbitror, sed Vitam ejus deperditam credo. Regulam itaque præmissam sequens, Agnello fidem habendam existimo; asserenti Petrum episcopum Ursi successorem diem eo anno obisse quo Valentinianus Augustus est renuntiatus, anno videlicet 425, eumque fundamenta Petriani templi jecisse, nam per circuitum ædificandis, sed non omnino complendo, ut ipsius Agnelli verbis utar. An corpus ab auctore inventum in ecclesia S. Jacobi ad Fontem Petriani templi, fuerit Petri illius primi, vel secundi, necne, ambigo; pulvis autem dubito quia magis quam Galla Placidia fieri jussit; et tesselle ornari in pariete ecclesie S. Joannis evangelistæ, imago

uerit Petri ejus nominis primi, cum secundus multo post Gallie obitum decesserit. Dona ab eadem Deo licita, spectare non ad ecclesiam Petrianam, sed ad Ursianam; ait enim Agnellus: Istius Petri temporibus Gallia Placidia Augusta multa dona in ecclesia Ravennae obtulit.

V. Petro susceptum Neonem eodem anno 425 extimo, qui laudiu vixerit quandiu, Valentiniano et Gallia Placidia iuuantibus, Petrianam ecclesiam pericere, fontes Ursiana ecclesiae ornare, ejusdem caperas musivo opere decorare, domum quinque Dagularum construere, et reliqua ad effectum, perducere usque Agnellus narrat, potuerit. Quare existimo illum circa annum 450 obiisse, tertio Idus Februarii. Eodem anno Exuperantius electus est, ejus Acta bespra efficiunt ut credam brevi sedisse. Potuit tamen ejus temporibus B. Agnetis ecclesia construi a scello subdiacono et rectore Siciliae, quam tamen post ejus obitum consummaverit. Potuit et Felix parietis ad gradus ecclesiae Ursiana trucidari. Hunc datus in Chronico eodem anno patricium ordinatum dicit quo Valentinianus Caesar est factus; Marcellinus autem Ravennae occisum tradit Theodolo XIII et Valentiniano III coss., quod evincit anno 50 Exuperantium sedisse. At nullo modo protrahi potest ejus sedes usque ad annum 457, quo Eudoxia Valentiniana, uxor Ravennam venit. Quod ait, Exuperantium civitatem argenteam in processu contraxisse, sensum ambiguum habet; quae enim praedunt et subsequuntur indicant potius id intelligi lehere de donario quopiam beate Agneti oblato, quam de Argentea loco aedificato, quod voluere reuiores, cum notarum marginalium auctore. Cetero igitur quarto Kal. Junii anni 452 obiisse Exuperantium, subrogatumque Joannem Angeloptis comonento celebrem, qui sacellum divis Stephano, Gervasio et Protasio dicaverit, a Lauricio constru-

atum Theodosio XV, et Valentiniano IV coss., cum templum D. Laurentio erectum fuisset ante viginti et plures annos. Constat ex D. Augustini testimonio, scribentis circa annum 515 libros de Civitate Dei, Memoriam D. Laurentio positam Ravennae; quare diverso admodum tempore templum D. Laurentii, et sacellum divorum Stephani, Gervasii et Protasii aedificata fuisse, et illud quidem Honorio Augusto in vivis adhuc agente, quod quidem historiam ab Agnello traditam confirmat, sed caeteris ad tempus quo Lauricius obiit spectantibus nullam fidem astruit. In eo enim falli Agnellum necesse est, quod Honorii tempore defunctum Lauricium dicit, cum Honorius anno 425 decesserit, Lauricius autem, ut ex inscriptione apparet, anno 458 sacellum dedicaverit. Quod sequitur non ad sacellum, sed ad D. Laurentii adem pertinere videtur, quod scilicet in arca majoris tribunae scriptum legeretur in quatuor annis, et sex mensibus aedificationem consummatam fuisse; incredibile enim est tantum temporis insumptum contendo soli sacello.

VI. Petro inde suscepto Chryso logi cognomento omnibus noto, ea omnia conveniunt quae de ipso ab Agnello narrantur. Electus enim postremo Sixti III anno, sedem tenuit usque ad tempora Attilae Ravennae imminenti. Et in hunc quidem modum Acta et chronologica series Ravennatum episcoporum restitui posse visum est, servata, quantum licuit, Agnelli fide, cui, cum caetera non repugnant, magis credendum duxi quam recentioribus, qui vix historiam Ravennatis Ecclesiae scribere ausissent, nisi Agnelli Liber Pontificalis ordinem et materiam, sufficisset; quod tamen in plurimis repugnantia tradiderit excusatum minime velim: vera tantum ex collatione cum veris agnita e medio repugnantium, non contemnenda, contendo.

no supererz audiam amilla de munitate...

cap. 10. munitate...

cap. 11. munitate...

cap. 12. munitate...

cap. 13. munitate...

cap. 14. munitate...

cap. 15. munitate...

cap. 16. munitate...

cap. 17. munitate...

cap. 18. munitate...

cap. 19. munitate...

cap. 20. munitate...

cap. 21. munitate...

cap. 22. munitate...

cap. 23. munitate...

cap. 24. munitate...

cap. 25. munitate...

cap. 26. munitate...

cap. 27. munitate...

cap. 28. munitate...

cap. 29. munitate...

cap. 30. munitate...

cap. 31. munitate...

cap. 32. munitate...

cap. 33. munitate...

cap. 34. munitate...

cap. 35. munitate...

cap. 36. munitate...

cap. 37. munitate...

cap. 38. munitate...

cap. 39. munitate...

cap. 40. munitate...

cap. 41. munitate...

cap. 42. munitate...

VITA S. PETRI.

C volo hunc ascribere

coeternis meis condiscipulis et fratribus, qui nutriti in

gremio sanctae Ursianae ecclesiae fuimus; quod fuis-

set quidam spiritualis Pater in eremo, qui postulabat

quotidie a Domino ut ostenderet ei formam incarnationis

suae. Qui dum post multa tempora in tali oratione

suae animae tedio lassaretur, astitit ei nocte vir

in candidis vestimentis angelico habitu indutus, dixit-

que illi: Ecce exaudita est oratio tua, et laborem

tuum aspexi. Surge, vade in civitatem quae vocatur

Classis, et quare ibi ecclesiam Petrianam, et cum

ingressus ibidem fueris, aspice super valvas ejusdem

ecclesiae infra ardicam; ibi me videbis depictum in

parietis calce, qualis ego fui in mundo in carne. De-

inde ipse gaudio magno repletus, verbo audito letus

et ovans eremum reliquit, comitabanturque cum eo

duo leones, et surgens per longinqua terrena itinera

ad civitatem Classem pervenit, et cum ingressus fuisset

in praefatam ecclesiam una cum ipsis leonibus

diutissime plorans, et orans per parietes sanctam

effigiem querere coepit. Qui cum non invenisset, venit

ad locum qui dormienti revelatus fuerat, ipsa esse

depicta effigies, et videns eam cecidit pronus in ter-

ram, lacrymosus [lacrymans] adoravit, et agens

Petri et predecessorum patria. Petriana ecclesia fundata. Subtoris imago laudata. Eremita cujusdam ad eam recessus et obitus.

Petrus, antistes XVII, sanctissimus vir, tenui corpore, procebra statura, macilentus affigid, prolixam habens barbam, a tempore beati Apollinaris una cum isto viro omnes predecessores sui, Syriae fuerant, Fundator ecclesiae Petrianae munus per circuitum adificans, sed nondum omnia complens. Nulla ecclesia in aedificio major fuit similis illi, neque in longitudine, neque in altitudine, et valde exornata fuit de pretiosis lapidibus, et tessellis varis decorata, et valde locupletata in auro, et argento, et vasculis sacris, quibus ipse fieri jussit. Ibi asserunt fuisse imaginem Salvatoris depictam, quam nonquam similem in picturis homo videre potuisset, super regiam, tam speciosissima, et assimilata fuit, qualem ipse Filius Dei in carne non fastidivit, quando gentibus praedicavit. Sed tamen volo, ut vobis notum sit quod de suprascripta Domini nostri sancta effigie a singulari audivi senioribus, tam popularibus quam sacerdotibus, sicut ipsi traditum habuerunt ab antecessoribus suis. Non solum mihi intinatum est, qui

cap. 1. munitate...

cap. 2. munitate...

cap. 3. munitate...

cap. 4. munitate...

cap. 5. munitate...

cap. 6. munitate...

cap. 7. munitate...

cap. 8. munitate...

cap. 9. munitate...

cap. 10. munitate...

cap. 11. munitate...

cap. 12. munitate...

cap. 13. munitate...

cap. 14. munitate...

cap. 15. munitate...

cap. 16. munitate...

cap. 17. munitate...

cap. 18. munitate...

cap. 19. munitate...

cap. 20. munitate...

cap. 21. munitate...

cap. 22. munitate...

cap. 23. munitate...

cap. 24. munitate...

cap. 25. munitate...

cap. 26. munitate...

cap. 27. munitate...

Nota ecclesia simile illi in aedificio, ubi dicitur fuisse ecc. altaria. BAECCH.

gratias; quia sic viderat, veluti ei fuerat in somnis A
revelatum. Et intuens in illam diutissime dixit: gra-
tiam tibi ago, exauditor omnium Deus, qui non sper-
nis quærentes te, nec desideras peccatorum mortem,
sed invocanti te præsto es, apud quem mediator, nec
nunciatus, nec intramissor necesse est, apud quem
non est mora deprecantium fidelium, juxta quod
nobis per prophetas pollicitus es: *Adhuc loquente te
ecce adsum.* Ecce non secundum mea merita, sed
secundum tuam misericordiam desiderium meum
quodimpletum est. Jam satiatas sum de sanctis divitiis
tuis, jam de thesauro cœlesti locupletatus sum. Sus-
cipe animam meam in aula sancta tua, ut invitatus
ad cœnam Agni merear ingredi in regno tuo, et se-
dere ad mensam tuam. Et his dictis diutissime orans
et gaudens, inter duosque leones circa eum rugien- B
tes reddidit spiritum. Quod dehinc capientes popu-
lum concurrerunt apprehendentes terram fossoriam
cum nimio timore et veneratione, lambentes leones
ejus membra atque vestigia, et lacrymas fundentes,
cum iagentis luctu sepelierunt eum. Tunc leones unus
ad caput ejus prostratus est, et alius ad pedes, rug-
itus magnos inter se dantes, concurrentes hinc et
inde juxta sancti viri corpus, magnis vocibus per-
streperentes, atque sua colla sub ejus tumulo cupien-
tes submittere (apparissime populus cum ipsis leoni-
bus flebat), amba interierunt. Ipse vero populus in
fovea ex utraque parte in terra juxta sancti viri cor-
pus sepelivit illos hinc et inde. Cum nimio autem
metu territus populus in viam suam reversus est, et
narrabat mirabilia quæ Dominus in hominibus et
bestiis exercuerat.

CAPUT II.

*Sancti Petri obitus, et sepulcrum indicatur. Ejusdem
corpus ab Agnello repertum.*

Fuit autem in Valentiniiani temporibus; cum enim
cœpisset Valentinianus imperare, in ipso introitu
imperii ejus beatus iste Petrus vita exspoliatus astra
petivit. Ut aient quidam, sepultus fuit in sua fundata
ecclesia Petriana. Certissime enim sciatis, verita-
tem vobis dicam, non ullum mendacium. Dum in
monasterio meo beatæ et semper virginis Mariæ,
quæ vocatur ad Blanchernas, residerem, quod est
fundatum non longe a Guandelaria, dum vellem
persecutare omnium Vitas pontificum Ravennatum,
hesitator eram animæ meæ de hujus sancti viri
tumulo. Quod dum ita cogitarem, unus ex pueris,
qui quotidie aspectibus meis consistebat, nunciavit
mihi Georgium presbyterum Classensis ecclesiæ ad-
venisse. Ille vero illo tempore regebat curam eccle-
siæ sancti Severi confessoris Christi, vir valde ven-
erabilis, constans in omnibus, firmus absque imbeci-
llitate. Qui cum fuisset ad me ingressus, postquam
sedisset, statim sciscitare eum cœpi, forsitan, aut
per antiquos homines in auditu, aut visu aliquid de
beati hujus pontificis glosiochonio scissæt. Ille autem
hilari vultu dixit mihi: [Ven] ostendam tibi, quod
maxime cupis, ubi protiossimus requiescit thesaurus.
Qui cum ascendissemus equos, properavimus Clas-

sem, et jussi meis hominibus, qui nobiscum comi-
tabantur, longius recedere, quasi stadio medio, et
ingressi sumus infra monasterium Sancti Jacobi, et
quod est fundatum infra superscripte ecclesiæ fa-
te. Vidimus sepulcrum ex lapide proconiso pretioso,
et elevavimus duriter, atque modice cooperculum.
Invenimus infra ipsam arcam capsam cypressiam,
cumque sublevassemus ejus tegumen, vidimus nos
ambo sanctum corpus jacens quasi ipsa hora sepi-
tus fuisset, longam habens staturam, cœtenuque pal-
lore præditam, et omnia integra membra, pectus et
ventrem integrum, nulla pars deerat, nisi pulvillus
capitis minuerat. Tantum autem odorem manavit,
ac si incensum flagrantes mixturarum myrrha, ba-
samoque sentivimus. Irruit super nos terror horri-
bilis ac vehementissimus, et tanta tristitia, ut quod
antea alacriter aperimus, vix etiam sum suspiris
et gemitibus claudere potuimus. Odor denique nos
superabat in omnibus, et sic fuit ut amplius quam
unam hebdomadam odor ex nostris naticibus nunquam
recessit. Et desuper ipsam arcam illius imaginem
mire depictam continebatur litteris: *Donus [Don-
nus] Petrus archiepiscopus.*

CAPUT III.

*Galla Placidia curante sancti Petri effigies dedicata
Ejusdem Placidia donaria. Alia per sanctum
Petrum præstita.*

Et infra ecclesiam B. Joannis Evangelistæ juxta
Galla Placidia pro illius sanctitate ejus effigiem tes-
sellis exornari in pariete tribunali post longam peti-
tione supra sedem ubi pontifex sedet. Quæ effigies
ita est facta, prolixam habens barbam, extensis ma-
nibus, quasi missas canit, et hostia veluti super
altare posita est, et ecce angelus Domini in aspectu
altaris illius orationes suscipiens est depictus. In
temporibus Galla Placidia Augusta multa dona in
Ecclesia Ravennæ obtulit, et lucernam eum cœro-
tolum ex auro primo fecit, neppantes, ut dicunt
quidam, pondere publico libras septem, una cum
sua effigie scenofactoriæ artis factam, infra orbem
et per ip gyro legentem: *Parabo lucernam Christi
meo.* Et hic beatissimus alapas evangeliorum ex au-
ro optimo et gemmis lucidissimis fecit, et effigies
illius ibidem facta est, quæ permanent usque in
præsentem diem, litteræ hoc ostendentes desuper
capitis illius scriptæ sunt: *Domnus Petrus anticus
ob diem ordinationis suæ sanctæ ecclesiæ sic obitu.*
Defunctus est pridie Kal. Augusti. Sedit annos.....
menses..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI PETRI.

*Petri episcopi, ejus nominis primi, veritas avertit. An
corpus ab Agnello inventum ejus fuerit, vel Pe-
tri III, dubitatur. Alapa Evangeliorum quid? Salva-
toris imago antiquissima. Templorum Regiæ. Ter-
mita, an Ægyptiæ? Classensis ecclesiæ, et clera.*

I. Petrum hunc contra Rubeum et Rubeum se-
cutos admittere, ne pontificum Ravennatum seriem
ab Agnello traditam inverterem, suaserunt argu-
menta in præcedenti Dissertatione explicata: nunc

adhuc placet quae ex ejusdem Vita suggeruntur. Primo itaque inverisimile est Agnellum deceptum fuisse a senioribus retrahendo ad initia ferme quinti saeculi Petrum, qui Symmachi tempore floruit, cum manifesta ea narrentur de Petro antiquiori, quae nec Chrysologo nec Juniori illi competere possunt. Ex Syriae partibus hunc venisse cum ceteris praedecessoribus suis aperte tradit noster. Id autem falso diceretur vel de Petro Chrysologo, quem Italum fuisse nullus in hanc diem dubitavit, vel de Petro posteriori, qui aliquos praedecessores Italos habuit. Barba etiam prolixior argumentum suggerit, quo alterum ab altero distinguamus, inde enim Petrum per ea tempora floruisse apparet, quibus maxime Ravennas Ecclesiae graecizare visa est, cum scilicet residentibus ibidem Augustis, ad Graecae Ecclesiae mores in plurimis se componebant ecclesiastici. Exciso autem Occidentali imperio, Gothisque rerum Ravennaeque potitis, barbarum rarisae episcopos Ravennates, argumento esse potest antiquissima sancti Ecclesii effigies, quam exhibet vetus Ravennae maeivum. Rei huiusmodi arbitror certitudinis gradum conferre, quod in fine Vita narratur, pro ejusdem videlicet sanctitate Gallam Placidiam jussisse ejus effigiem in S. Joannis Evangelistae basilica tessellis fingi, cuius effigiei locus assignatur, et partes describuntur ita destitute, ut minime verisimile sit Agnellum decipi potuisse, nec distinxisse inter Petri prioris et Petri Chrysologi effigiem; nam illam ad Petrum III pertinere non potuisse, barba ipsa clamat et ratio temporis loquitur, nec enim Gallae Placidiae jussu potuit Petri III effigies fieri. Illud autem omnino me coegit ut priorem hunc Petrum agnoscerem, quod alias argumenta desint (si meam traditionem excipias) quibus Petrum III inter sanctos cultum probemus; Petri autem prioris sanctitatem usque a Gallae Placidiae aetate ex hoc Agnelli loco cognoscimus. Petrus itaque episcopus, quem Ecclesia Ravennas ut sanctum colit, non tertius, sed prior hic est. De tertio illud tantum novimus, Symmachi Romani pontificis aetate Romae in pluribus conciliis sedisse, quod per parachronismum, usque ad Agnelli aetatem Petro alteri senioris cognomine vocato, licet tribus prioribus posteriori, tributum est, ut Agnellus ipse tribuit.

II. In praemissa dissertatione dubitavi an reperiuntur ab Agnello corpus esset Petri prioris, an tertii. De ea re et nunc dubito. Inscriptio in qua Petro ipsi titulus archiepiscopi ascribitur, dubium auget,

A cum recentius saeculum sonet, et locus ipse tumuli reclamet, cum oratorium S. Jacobi post Petri aetatem sit conditum. Potuit tamen fieri ut et corpus a veteri ecclesia Petriana, ubi prius sepultum plurimum credidere, ad oratorium S. Jacobi transferretur recentiori aetate, et tunc archiepiscopi elogium adderetur. Evangeliorum alapis epigraphes signata Petri aetate optime congruit. Alaparum autem nomine barbaro, glossariorum scriptoribus ignoto, tabulas exteriores intelligi quibus Evangeliorum liber compactus fuerat, non videtur in dubium verti posse. Rubens lib. III, pag. 135, ubi donarium hujusmodi Petro III (quem ipse secundum dicit) ascribit, Agnellum explicat, quod Petrus divinae novae legis ab Christo Deo tradita libros tabulis exaratos, aureis praestantissimis gemmis ornaverit.

III. Domini nostri Salvatoris imaginem ad valvas majores Petriani templi, quas regiae nomine, corruptae Latinitatis vocabulo similibus scriptoribus familiari, significari, ex contextu etiam patet, multis hic commendat Agnellus. Popularem traditionem exhibet de imagine eadem mirum in modum prototypum suam representante, ac de viro eremiticae vite cultore natu divino ad eam accedente, ibique cum duobus leonibus sibi sociis demortuo. Leonum societas, ut quidem reor effecit ut Rubens traditis ab Agnello, qui eum *terrestri itinere* advenisse ait, adjiceret virum illum ex Aegypti solitudinibus venisse. Sicuti autem in hujus rei historia plura esse censeo saeculi ejus, quo Agnellus floruit, credulitatem praeserentia, ita nullus dubito quin antiquissima fuerit imago illa Salvatoris, qua dudum exciderat ipso Agnelli et seniorum ecclesiae Ursianae clericorum aetate, posita ab initio non solum ad ornamentum, sed ad cultum, ad adorationem, ad προσκύνησιν.

IV. Ex hac Petri Vita cognoscimus Agnellum in ecclesiae Ursianae canone scriptum, ibidemque nutritum ab ineunte aetate, et eundem ecclesiae Sanctae Mariae ad Blachernas abbatem, de quibus alibi. Novimus etiam eo tempore non modo Ursianam ecclesiam, sed et Classensem suos ecclesiastici ordinis viros habuisse, ex quibus Georgius presbyter regabat ecclesiam Sancti Severi item Classensem. Unde cognoscimus distinctum veluti ab Ravennate clero Classensem clerum, qua de re iudicia apparent ex Felicis papae litteris in Ecclesiae episcopi Vita legitis.

VITA S. NEONIS.

CAPUT PRIMUM.

Neonis aedificia in ecclesia Ravennati constructa.

Neon XVIII. Iste pulchrum aspectum, sanctissimum et spiritualem habuit vitam. Aedificator autem fuit suprascriptae ecclesiae Petrianae, ejus funditus aliquam partem antecessor construxerat, unde necesse erat successor antecessoris opus implere. Dehinc fuerant omnia postquam constructa aedificia, et sartatecta templi innovata sunt, variis coloribus depingere fecit. Fontes Ursianae ecclesiae pulcherrime decoravit. Musivo et auratis tessellis apostolorum imagines et nomina camerae circumpinxit, parietes promiscuis lapidibus cinxit. Nomen ipsius lapideis descriptum est elementis.

Cede vetus nomen, novitati cede vetustas,
Pulchrius ecce nitet renovata gloria fontis.
Magnanimus hunc, namque Neon, summiusque sacerdos
Exsolvit pulchro componens omnia cultu.

Demum infra episcopatum Ursianae ecclesiae, quae vocatur quinque Dagubitas, a fundamentis construxit, et usque ad effectum perduxit. Ex utraque parte trichinii fenestras mirificas struxit, ibique pavimenta trichinii diversis lapidibus ornari praecipit. Historiam psalmi, quem quotidie cantamus, id est, *Laudate Dominum de caelis*, una cum cataclysmo in pariete, parte ecclesiae, pingere jussit, et in alio pariete super annum posito, exornare coloribus fecit historiam Domini nostri Jesu Christi, quando de quinque panibus, et duobus piscibus tot miffa legitimus hominum satiavit. Ex una autem parte frontis inferius triclinii mundi fabricam comptitavit, in qua versus descriptos hexametros, quotidie legimus, ita :

Principium nitidi prima sub origine mundi
Cum mare, tellurem, caeli cum lucida regna
Virtus celsa Patris, Natique potentia fecit;
Cumque novus sol, luna, dies, aurora micavit,

Et illo astrigerum radiavit lumine cœlum,
Unus in orbe novo vir terra virgine factus
Rex ait hunc, in hac tua corpore sedeo.
Ista Dei necuit vocitari solus imago
Namque sui similem hominem produxit in orbe
Superi Genitoris amor, Dominique fovare,
Hunc Sator omnipotens rerum dulcissimus ipse
Multifluis opibus longum ditavit in ævum.
Isti conota simul sylvarum præmia cessit.
Jussit materos folius producere terram,
Hujus oves niveæ nitida per gramina voce,
Hujus, et silvæcomus sonipes, fulvique leones,
Lujus erant passim ramosi in cornua cervi,
Pennatique greges avium, piscesque per undas,
Omnia namque Deus homini quæcumque paravit
Tradidit, et verbo pariter servire coegit.
Hunc tamen in primis monitis celestibus olim
Observare suam legem, et vitia jussit
Præcepta, et vitia auderet na mandere poma.
Præceptum spernens, sic perdidit omnia secum.

Et in alia fronte depicta historia Petri apostoli,
subscriptique sunt versus metrici.

Accipe, sancte, libens, parvum ne despice carmen,
Pauca tuis laudi nostris dicenda loquels.
Ecce, Simon Petre, commissum tibi suscipe munus
[En quod] sumere te voluit Rex magnus ab alto
Basileus de celo pendente. Intea plena
Missa Petre tibi, quæ diversa animalia portant,
Hæc mactare Deus te mox, et mandere jussit.
In nullo [votis] debitare licet, quæ manda creavit
Omnipotans Geulor, rerum cui summa potestas,
Ecce, Simon Petre, quem gaudet [mens aurea] Christi
Eumeni apostolicum cunctos ornare per annos.
In te sancta Dei pollens Ecclesia fulget,
In te firma suæ domus fundamenta locavit
Præcepta ætherei thori per sæcula nœas.
Cantus clara tibi est virtus, censura, fidesque.
Bis senos inter fratres in principe sistis
Ipse loco, legesque novæ tibi dantur ab alto,
Qui fera corda domas hominum, qui pectora mulces
Christicolæ doces [tu] omnes esse per orbem
[Urberem],
Jamque tuis meritis Christi parat gloria regnum.

CAPUT II.

*Neanis mora, et translatio corporis. Brachium Fortis
quid?*

Post hæc autem omnibus consummatis, tertio Idus
Februarii obiit s. Sepultus olim in basilica Apostolorum
ante altare beati apostoli Petri subtus porphyre-
ticam lapidem, quem nunc nos inde trahentes, juxta
illius basilicæ sedem sepelivimus, traductusque est
per locum qui dicitur ad *Brachium Fortis*. Sed ubi
Brachium Fortis dicitur, aut pro qua dictum sit causa,
ignoratis. Et quia pauci sunt veterari qui sciunt,
ideo volo vos scire ubi dictum sit, et pro qua dictum
sit causa. Cum ieritis ad regionem Apostolorum non
longe a macerie Ovilionis, introeuntes vos infra Ar-
dicam beati Petri apostoli, ubi imago Domini nostri
Jesu Christi depicta est extenso brachio, et hinc ex
una parte effigies vasæ electionis Pauli, et.....
et ipsæ depictæ sunt. Dixi ubi dictum sit, dicam pro
qua causa sit. Duo viri cupientes fœdus inter se
iungi, dixit unus ad alterum habentem sobolem: Pe-
titionem parvam deprecor tibi, rogo, ut non in va-
cuum revertatur obsecratio mea. Cui ille alter: Non
gravabo te, quod tibi placet, fiat. Dixitque: Da mihi
filium tuum ut sim ei pater de sancto baptismo, et
aspiciam ego eum de fonte sanctificato. Simus
communiter patres, tu carnalis, ego autem spiritualis.

A At ille ait: In nomine Domini nostri Jesu Christi
fiat sic. Factumque est ita, et ex illa die postquam
baptizatus est infans, fuerunt communiter patres, et
dilectionem habuerunt in invicem in Spiritu sancto,
et osculo pacis, quia et sic concedet fieri, qui inter
se talia faciunt, eo quod non homines, sed Spiritum
sanctum inter se mediatorem ponunt, et ut sciat
major est spiritualis pater quam sit carnalis, quia
ille ex peccato procreavit filium, et in peccato natus
est ei filius, et ipse in peccato moratur filius. Hic
autem spiritualis pater postquam, ex unda baptismi
eum recepit, ablato diabolo et pompis ejus, genera-
tur filius spiritualis ex sancto fonte, sanctificatum
recipit filium denovo natum per aquam, et Spiritum
sanctum ^b. Contigit autem eo tempore unus ex his

B suprascriptis compatribus alteri compatri suo mu-
tuasse solidos trecentos, et cum devenit essent in
loco ubi superius audistis ad *Brachium Fortis*, di-
xit unus ad alterum: Mutua mihi, obsecro, occulte
solidos aureos trecentos. Cui ille respondens dixit:
Cras mane hic conveniamus, et deferam inter me et
te. Cumque inluxisset dies crastina, venerunt in lo-
cum ubi condixerant sibi, et numerata pecunia dixit
ille fœnerator ad compatrem suum: Ecce, compater,
accipe quod petisti; tantum provide inter me et te
quomodo mihi debeas reddere. Non vis mihi fidejus-
sorem dare? Non vis mediatores advocare? Non vis
pignus dare? Sed neque vis ut quis sciat propter vi-
superium, et hæc omnia tibi consentio. Cui deinde
respondit, et dixit: Talis terminus inter me et te
firmatus est, quem transgredi non possumus. Da
mihi tantum hanc mutuo nomine pecuniam: nihil
perdes. In conspectu Dei tibi dico; ubi sto, tibi red-
dam. Et respondens fœnerator ait compatri suo:
Compatere sit inter nos mediator Deus omnipotens,
cujus effigies hic depicta est, et iste ut *brachium*
Salvatoris fortis, et terribilis ipse sit fidejussor, et
isti duo magni principes apostolique, Petrus scilicet
et Paulus, testes sint inter me et te. Ista dextera
quæ eduxit filios Israel de terra Egypti, et hoc bra-
chium forte mihi hodie fidejussor existit, quia red-
dam tibi pecuniam tuam. Igitur numeratos ccc soli-
dos respiciens ad vultum Salvatoris ait: Domine
Deus omnipotens, in ipsis verbis quæ locuti sumus
huic compatri meo de solidos istos in sis fidejus-
sor; per tuum sanctum brachium eos trade, ut sis
in constitutum: si mihi eos non reddiderit, tu mihi
redde. Placuit illi, hos sermones posito constituto
armaverunt inter se fidejussorem fortem, brachium
Salvatoris, et recepta pecunia profectus est statim
ad negotiandum, et cum cœpisset hinc illucque ne-
gotiari, invenit quadruplum, ingressusque est Con-
stantinopolitanam urbem, et videns quia multiplicabatur
pecunia in manibus ejus, volebat Ravennam
reverti, et ecce tempus constitutum advenerat ad
reddendum pretium, et ipse minime venit. Venit

^a Not. marg., Hic fuit tempore orthodoxiæ matris
Gallæ Placidie. BACCH.

^b Not. marg., Quomodo antea natum peccatum de

peccato, multo magis postea sanctificatum per Spi-
ritum sanctum

autem compater ille, qui cœneraverat, ad effigiem Salvatoris dicens: Domine Deus, æternus jam præterit dies constituti, unde tu mihi fidejussor fuisti de compatre meo, vigila causam meam, ne damnum habeam, redde mihi solidos meos, quos per tuum forte brachium dedi. In ipsa nocte apparuit illi debitori in somnis ipsum brachium Salvatoris dicens ad illum: Vade, redde pecuniam compatri tuo, quam accepisti, unde tibi ego fidejussor sum, quia quotidie molestus est mihi, quod cum non venisset, ivit ille etenim [iterum] ad ipsam Salvatoris effigiem, et calumpniavit ut supra. Et apparuit in ipsa nocte sanctum brachium illi, protestavit, ut nuper audistis. Contigit quadam die, venit ille qui pretium dederat, voces increpationis cœpit dicere ad sanctam Domini nostri effigiem; o Domine, quare non reddis justitiam meam? Fidejussor meus es. Per tuum forte brachium dedi, cœlestia regis, terrena moderas, mari imperas, et unum non coarctas hominem? Tu mihi dedisti pretium illud, et si tollere vis, quis te prohibet? Nullus, quia omnia tuæ subjacent potestati. Si terrenus homo mihi fidejussor fuisset, coegissem eum per iudicem, aut Civem Fecicum [ei vim fecissem] aut sic, aut sic recepissem pretium meum. Tu qui cœli et terræ Dominus es, nisi jusseris reddere, quid faciam? quando cœli ante te mundi non sunt, et sol, et luna non splendent, et angeli et archangeli tremunt, et terra liquescit, montes defluunt, elementa omnia deficiunt, ego qui sum ut tibi audeam loqui? Tantum misericordia tua super me sit, et causam meam defende, et redde, quia ecce duo testes ambo ad te apostoli electi. In eorum præsentia mihi fidejussor [tuum] forte brachium existit, et si aliter dico ipsi testimonium reddam, quia verissimi sunt, et linguas eorum claves cœli fecisti. Et his dictis ingemuit et recessit. In ipsa denique nocte apparuit ad ipsum compatrem suum debitorem Salvatoris nostri effigies in somnis dicens: Revertere citius Ravennam, et redde solidos compatri tuo, unde hoc meum brachium fidejussor existit, quia increpavit me, et calumpniam ipsius sustinere non possum, et scias si citius non ieris, et ille [mihi] plus molestaveris, perdes hic omnia quæ adquisisti, et corpus tuum flagellis tradam, et eris in tribulatione maxima omnibus diebus vite tuæ, et ibi deficiēs, D) Ego vero de meis thesauris reddo solidos duplum compatri tuo. Tunc surgens diluculo negotiavit, ut potuit, ipsa die navem ascendit, et Ravennam reversus est. Quo audito compater ejus, qui pretium dederat, gaudio plenus ivit ad domum ejus, quasi ad visitandum eum. Inter cætera verba cœpit sciscitari ab eo de pecunia mutuata. Cui ille respondit, omne negotium suum esse perfectum, et solidos quadruplicatos. At creditor dixit compatri suo: Si ita est, benedictus Deus, redde mihi solidos meos. At ille respondens dixit ei: Gratanter faciam, non hodie, quia sero est. Cras mane eamus ante fidejussorem in eum, id est, brachium forte, quod me valde istis diebus impulit. Ibi tibi reddam, et in conspectu

A duobus principibus testibus nostris. Altera vero die detulit ille debitor quadringentos aureos. Ierunt ad locum, ubi ipse mutuavit, et ille dedit, et numeratos denuo quadringentos solidos dixit debitor, ad comparem creditorem suum: Bene mihi fecisti, quia de paupertate me sublevasti, et benedixit omnipotens Deus negotium meum, quadruplicavit pecuniam. Tolle modo trecentos solidos, quos mihi mutuasti in conspectu fidejussori meo, et duobus testibus nostris, et insuper centum alios servo tibi, ut, si innocens, eo quod in constituto die paratus non fui, vel ut etiam pro exenio. Et respondens ille compatri suo dixit: Absit hoc ut plus recipiam nisi quantum tribui. Non permittat hoc forte brachium, quod inter me et te mediator est, ut usuras accipiam usque ad corrigiam calcamenti. Et respondens ille debitor dixit: Juro tibi per hoc brachium forte, [et veritatem manifesto] quia quomodo multiplicabatur in meis manibus pecunie, nisi hoc brachium coegisset me tribus vicibus, non hoc anno Ravennam reneassem, sed illis noctibus, et illis quæ succedunt diebus veniebat ad me in somnis, et protestabatur dicens: Vade, redde creditori tuo pecuniam quam mutuisti, quia molestus est mihi compater tuus, me fidejussor tuus hodie inquietavit. Sic ammonuit me per duas vicēs. Mensis vero istius die quadam venit ad me nocte ista sancta Domini nostri effigies, cœpitque increpare dicens: Quare non revertis reddere pecuniam creditori, tuoque compatri, quam per hoc brachium meum spondidisti reddere. Satis mihi hodie homo ille molestus fuit, et ploravit coram me, insuper dixit mihi quia si terrenum hominem fidejussorem habuissem, jam restituisset mihi. Surge celeriter, vade, redde, quia alias lamentationes non sustineo: dure mihi sunt, ne forte per duritiam blasphemet, et non solum pro pecunia, sed pro rationem reddas. Non moreris, sed surge, vade. Scias si tardaveris, ego dabo solidos de gazophylacio meo, et tu hic ista forma omnia perdes, insuper corpori tuo noxam tradam. Alia vero die eundem [eundem] ingressus propitiis ventis properavi ad istam servitiam a Deo civitatem Ravennæ reddere tibi omnia, sicut et feci, et nunc posco, ut tollas centum istos aureos, quia fecisti tibi, ut non aliqua nociva mihi causa teneatur astricta. Cui alter respondens dixit: Juravi tibi per Dominum et per hoc brachium forte, quod redexit te huc, quia non accipiam usque ad pugillum pulveris, nisi sola tua dilectio, quam quotidie teneo. Et ut scias ad ista tua eloquia, sicut tu facis, quando in nocte compellabat hoc brachium de me [mea] justitia, ego interpellabam super te, et benedictus Deus, qui te salvum et incolumem reduxit ad propria tua. Et nunc innocens sis de hac causa in conspectu Dei æterni et a me, et nostram charitatem permittat ipse omnipotens Deus, quomodo hic firmata est, sic permaneat usque in æternum. Videamus, et caute agamus, ut non nos unus alterum fraudemur, quia hoc brachium forte mediatorem inter nos constituimus. Et hoc diebus præ

gaudio flebant, et osculabant se invicem. Ierunt in pace, et ex illo die pro hac causa vocatus est locus ille Brachium Forte usque in hodiernum diem; sed pauci sunt qui sciunt. Inde transductum est corpus beati Neonis archiepiscopi, et sepultum est, ut superius notavimus. Domum quam ædificavit vidistis, et in ipsa domo, ubi imagines apostolorum Petri et Pauli tessellis factæ sunt hinc et inde iuxta crucem conspexistis, et unam lineam versiculi, in qua continetur: *Domnus Neon episcopus senescat nobis, legistis. Sedit annos menses dies*

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI NEONIS.

Quinque Dagubita et triclinium quid? Compatri vocabulum, et ejus significatio. Mutui contrahendi solemnitates. Civis Fecicus quid? Cumbum, cumba, cymba.

I. Inter aedes quas Neon ædificandas curavit, speciali observatione digna videtur, quam noster vocatam ait *quinque Dagubita*, cujus partem *triclinium* videlicet accurate satis describit. Dagubita idem fore, ut arbitrator, significat ac *accubita* scriptoribus corruptæ Latinitatis, et ἀκούβητον apud auctores corruptæ Græcitatatis. Anastasius in Gregorio III: « Item *accubita*, quæ sunt ad B. Petrum in ruinis posita a fundamentis noviter restauravit atque depinxit. » Vide Ducangium in utroque Glossario. Distinguit autem Agnellus ædem *quinque Dagubitas* a triclinio tanquam totum a parte, et ædem quasi διὰ πέντε τὰ ἀκούβητα propter quinque accubita a triclinio, singulari videlicet loco, ubi convivii episcopus cum præcipuis clericorum et laicorum, certis solemnitatibus, accumbebat. De hujusmodi locis petit laudatus Ducangius, ut suam videas Constantinopolim Christianam lib. II, cap. 6, ubi de tribunali IX Accubitum, quæ quidem illustrare possunt hunc Agnelli locum. *Τραβουδάριον* XIX ἀκούβητοι: cum silentiario seu secretario idem esse sentiunt etiam eruditi: Ibi conveniebant *συμβούλοι*, qui videlicet silentio obligati aliquid agebant: quare apud Theophanem *Σύνοδος ἐκράσιον* interpretantur, *synodum*, sive *consultationem celebravit*. Ea de re videsis laudatum Ducangium in utroque Glossario. Quod spectat ad *accubita* convivii ecclesiasticorum destinata; in basilica Leoniana Romæ summi pontifices hujusmodi locum habebant prope Lateranas aedes, ubi in festo Paschatis ac solemnioribus aliis certis caeremoniis convivio excipiebant clericum, et cum aderant, reges et principes Romæ degentes, quem et in hunc diem musivo opere eleganter ornatum vidi. In Ordine Romano Benedicti S. Petri canonici, quem tomò secundo Musei Italici edidit Mabillonius noster, scripto, ut ipse conjicit, ante Cælestini secundi pontificatum, ritus describitur quo pontifex convivio excipiebat cardinales in die Paschatis, qui cum cubitus, sive accubitus, et cubitorium, sive cubitorium distinguit, et convivii pompam exponat, hic loci describi meretur: « Judices autem ducunt eum (papam) illa die in basilicam magnam Leonianam, in cameram ubi sunt preparata XI scannia et unum subsellium circa mensam domini pontificis, et lectus ejus bene præparatus, in figura XII apostolorum circa mensam Christi, quando comederunt pascha. Ibi jacent in cubitis quinque cardinales, et quinque diaconi, et primicerius ad prandium, dato prius presbyterio in camera cum manibus, sicut in die Natalis Domini. Surgit inde, et venit ad locum qui dicitur Cubitorium, ubi agnus assus benedicitur, quem benedicit

et redit ad præparatum lectum mensæ. Tunc dominus pontifex tollit panem de agno, et prius porrigit priori basilicario dicens: Quod facis, fac citius; sicut ille recepit ad damnationem, tu accipe ad remissionem. Et mittit in os ejus, qui accipit et comedit. Reliquum agni dat XI discumbentibus, et aliis, quibus placet, et sic omnes comedunt. Ad dimidium vero convivium ex præcepto archidiaconi surgit quidam diaconus, et legit lectionem. Cantores autem ex præcepto domini pontificis cantant sequentiam quæ sit conveniens Paschæ modulatis organis, eaque finita, eunt, et osculantur pedes pontificis, qui dat eis coppam plenam potione, et accipiunt a sacellario unum byzantium. » Ita Ordo laudatus num. 48, et fere eadem habentur in Ordine Romano Centii Camerarii, num. 35, ubi correctus pro τὸ *Cubitorium*, legitur *Cubitorium*.

Versus ascriptos triclinio satis elegantes vides, quique auctorem suum commendent. Sphalmata plura emendavi, quæ exscriptoribus imputari debent; nonnulla tamen, in quibus commode divinare non potui quid mendii cubaret, reliqui corrigenda lectori.

III. Adnotato Neonis obitu, indicat translationem corporis ejus suo tempore factam, et ex hoc etiam capite commendat quæcumque de eo tradiderat. Subsequitur narrans rationem ob quam imago illa Salvatoris ad Brachium Forte diceretur. De ea forte imagine intelligenda sunt quæ leguntur ipitio synodi celebratæ per Gerbertum archiepiscopum anno secundo imperii Othonis III, indictione undecima *sub imagine Salvatoris infra valvas majoris ecclesie Ravennatensis*: quam synodum ex manuscripto codice Vaticanæ bibliothecæ edidit Ughellus in *episcopis Ravennatibus*, tom. II, pag. 351. In ea narratione Agnelli vides primo quo vinculo fœderaque conjunguntur pater et susceptor baptizati. Hinc compatri nomen summe necessitudinis signum habitum est, non modo inter susceptorem et susceptum, sed etiam susceptorem et suscepti parentes, ex quo cognationis spiritualis canonicum vinculum ortum est, de quo canones, ac postremo conc. trid., sess. 24, *de Reform.* cap. 2. Id vocabuli usurpatum aliquando videtur ad significandam amicitie excellentiam. Sic monet Ducangius inter epistolas Stephani III extare unam cum hac inscriptione: *Pippino regi et nostro spirituali compatri*. At fortassis ea compellatione intendebat pontifex Pippinum ad Ecclesiæ tutelam excitare, patrem secum eundem vocitans respectu ejusdem Ecclesiæ. *Amicitie fœdus et compaternitatis necessitudinem* habes apud Petrum Damianum, lib. II, epist. 17.

IV. Habes contrahendi mutui solemnitates et personas. Fidejussor adhibetur, qui etiam *Mediator* dicitur, et testes; tempus vero statutum quo mutuatarius mutuum reddere promittit *constitutum* vocatur. De his omnibus suis erudite locis laudatus Ducangius in Glossario Latinitatis, quæ exscribere renuo, ne aliena explare videar. Difficilis est divinare qui *Civis Fecici* nomine veniat, ubi eum qui mutuum dederat in hunc modum Salvatoris effugie loquentem Agnellus inducit: « Si terrenus homo mihi fidejussor fuisset, coegissem eum per judicem, aut Civem Fecicum, aut sic, aut sic recepissem pretium meum. » Ex contextu apparet civem significari, qui vel ex officio, vel ob opinionem apud cives partam in hujusmodi negotiis debitorem, vel fidejussorem ad reddendum adigere poterat. Ceterum hæret aqua. *Cumbum* alibi navis genus memorat mutuatarius, qua Constantinopoli Ravennam reversus est: *cumbam* alii quasi *cymbam*. Vide laudatum sepens Ducangium. Alia clara sunt, nec majori examine indigent.

VITA S. EXUPERANTII.

CAPUT PRIMUM.

Ecclesia B. Agnetis edificata. Civitas Argentea in processu constructa. Felix patricius occiditur. Eudoxie adventus. Tricolos edificatur.

Exuperantius XIX, vir grandævus, humilis et talis, prudens in operibus bonis. Quod sui antecessores edificaverunt, iste incolumis tenuit. Illius temporibus ecclesia B. Agnetis a Gemello subdiacono istius S. Ravennæ ecclesiæ, et rectore Sicilia constructa est, et multum eam ditavit in auro, argentoque, et palliis sacris, et civitatem Argenteam in processu construxit natalis ipsius martyris, et usque nostris temporibus perduravit. In diebus ejus occisus est Felix patricius ad gradus ecclesiæ Ursianæ mense Maii, et facta est domina Eudoxia Augusta Ravennæ VIII. Idus Augusti. Nihil amplius seniores nostri, et longævi mihi de ejus Vita retulerunt. Non memorabilem habet historiam. Edificator Tricoli, sed non consummavit.

CAPUT II.

Historia ratio redditur. Sancti Exuperantii obitus, et sepulcrum.

Et si aliqua hæsitatio vobis hunc Pontificalem legentibus fuerit, et volueritis inquirere dicentes, cur non istius facta pontificis narravit, sicut de cæteris predecessoribus, audite, ob hanc causam. Nunç prædictum pontificalem a tempore B. Apollinaris post ejus decessum pene annos 800, et amplius, ego Agnellus, qui et Andreas exiguus sanctæ meæ hujus Ravennatis ecclesiæ præbyter rogatus, et coactus a fratribus ipsius sedis composui, et ubi iavens quid illi certius fecerant, vestris aspectibus aliata sunt, et quod per seniores et longævos aucti, vestris oculis non defraudavi. Ubi [Et ubi] historiam non inveni, aut qualiter eorum Vita fuisset, nec per annos et vetustos homines, neque per ædificationem, neque per quamlibet auctoritatem, ne intervallum sanctorum pontificum fieret, secundum ordinem, quomodo unus post alium hanc sedem obtinuerunt, vestris orationibus me Deo adjuvante, illorum vitam composui, et credo non mentitum esse, quia et oratores fuerunt, castique et eleemosynarum et Deo animas [animarum] hominum acquirentes. De vero illorum effigie si forte cogitator fuerit inter vos, quomodo scire potui; sciatis, quod me pictura docuit, quia semper stebant imagines suis temporibus ad illorum similitudinem. Et si alteratio ex peccatis fuerit, quod adfirmare eorum effigies non debuissim, Ambrosius Mediolanensis antistes in passione beatorum martyrum Gervasii et Protasii, de B. Pauli apostoli effigie cecinit dicens; *cujus vultum me pictura docuerat*. Qui jussu divino pontificatum finivit, et vitam IV Kal. Junii, sepultusque est in jam dicta basilica S. Agnetis Martyris ante altare sub porphyretico lapide. Alii ajunt post altare

A subtus porphyretico lapide. Sedit annos, menses dies

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI EXUPERANTII.

Civitas Argentea quid, quidve processus? Agnelli fides. Cætera, quæ de Exuperantio narrantur, Agnello ignota.

I. Pauca in superioris dissertationis parte secunda, num. 6, aliud agens præmissi, quæ tamen possint satis lectorem docere quid sentiam de communi sententia eorum, qui recentioribus sæculis de Ravennæ rebus scripsere, quique ex hoc Agnelli loco se sufficiens documentum habere crediderunt; quod scriberent Exuperantium Ravennæ episcopum Argenteæ oppidum struxisse. Nunc res paulo attentius est examinanda. Verba Agnelli sunt hæc: « Illius (Exuperantii) temporibus Ecclesia B. Agnetis a Gemello subdiacono istius sanctæ Ravennæ Ecclesiæ, et rectore Sicilia constructa est, et multum eam ditavit in auro argentoque, et palliis sacris, et civitatem Argenteam in processu construxit natalis ipsius martyris, et usque nostris temporibus perduravit. » Fætor me hic nil solidum videre, cui superstruat assorta Argenteæ edificatio. Etiam ex quo altero scriptore antiquo, recentiorive oppidum illud civitatis nomine nuncupatum agnoscere possumus? Agnellus ipse infra in Vita Agnelli episcopi Argentam ipsam Rus vocat, ita enim habet: « Atquisivitque Rura in Ecclesia Ravennæ Argentea, quæ dicitur, et infra ipsius Ruris monasterium B. Georgii a fundamentis edificavit. » Qui fieri potuit, ut idem, qui antea Argentam civitatem dixerat, postmodum Rus diceret? Præterea ea verba, quæ certe ad civitatem Argenteam referuntur, et quibus constructa dicitur « in processu natalis ipsius martyris, » et quæ sequuntur « usque nostris temporibus perduravit, » satis, ut patet, clara sunt, et videamus nullo modo referri posse ad civitatem seu oppidum Argenteæ. Posteriora etiam significarent scribentis tempore Argenteæ oppidum perisse, id enim verba ipsa sonant, et in similibus eadem frasi utitur Agnellus loquens de his, quæ se vivente persum iterant. Sic infra in Vita Maximiani « Et prædicta episcopia (arianorum) usque ad nostra tempora permanserunt, » et alibi eodem modo loqui amat. At quid est, civitatem Argenteam constructam in processu natalis Martyris? Dicam quod sentio. Sermo hic de donariis a Gemello subdiacono rectore Sicilia oblati Ecclesiæ sanctæ Agnetis a se ipso edificatæ. Inter eam civitatem Argenteam fuit, quæ usui erat in processu fieri solito recurrente die natali sanctæ Agnetis sacro; quod quidem donarium perierat Agnelli tempore recentiorum episcoporum, de quibus suo loco, prodigalitate. Hoc modo explicata ritè sibi constat oratio. Verum cum variis antiquis processus essent, de processu hic agi, qui martyris ad cultum spectaret, nullo ambigo. Ἰσοκράτης sive Ἰσοκράτης Ἰχθυος, seu novit dicebantur Byzantini imperatores, cum solemnè pompa adhibita ad palatia Constantinopoli proxima procedebant, vel ibidem morabantur, quæ de re eruditissimo Ducangius in Constantinopoli sacra, lib. IV, sect. 11, num. 2, et in Glossario Græcitatibus. Ex his tamen, quæ in eam rem congesti laudatus scriptor, apparet eodem nomine vocatum ritum ecclesiasticum procedendi, quo episcopi cum clero et populo certis solemnitatibus procedebant, quod ex eo fortasse, quia et ipse imperator cum pompa, et apparatu esse solet, πρόκτερον fieri dictum fuit. Id astruit conc. Constantinop. sub Mena Actor. III, ubi dicitur: « Ev

συνάξει τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς Θεοτόκου, καὶ ἁγίας Μα-
 ρίας, τῆς Θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις, ἡρώδου θυροῦ Πα-
 ρουλοῦ. In synaxi reginae nostrae Matris Dei, et
 sanctae Mariae, quae est in Blachernis, cum habebatur
 processus imperialis. De processibus autem hujus-
 modi, quos ex imperatoris interventu ita specialiter
 vocatos conjici posse videtur, loqui existimo Anastasi-
 um in Agathone, ubi narrat, instante pontifice, epi-
 scopo cuidam ab imperatore interdictum, ne ad
 processum veniret. Processus hujusmodi cum imperatoris
 interventu, et pompa, Exuperantia, et successorum
 aliquot tempore Ravennae habitos, suadet Valenti-
 niani ibidem mora, et conjectura locum faciunt, mo-
 tes et ritus Constantinopolitanis in multis ab Ecclesia
 Ravennate affectatis. Sic Ecclesiae eadem appellatione
 vocata, quae celeberrime Constantinopoli, ut sanctae
 Mariae in Blachernis, cuius operis scriptor Agnellus
 abbas fuit.

II. In his autem processibus celebritatem et læti-
 tiam in notale martyrum intentam potius crederem,
 quam penitentiam, seu expiationem, quae ceterum
 in litaniis, processionibus et rogationibus primario
 intendebantur; ac de hujusmodi processibus frequen-
 tia populi celebratis loqui arbitror Hieronymum ad
 Anastasium epist. 22, illam a processibus removens:
 Martyres tibi quaerantur in cubiculo tuo, nunquam
 causa deerit procedendi, si semper, quando necesse
 nest, progressura sis. Idem suadet epist. 12, ad Gau-
 dentium, et epist. 7, ad Laetam. Ad processus revo-
 candam censeo pompam, qua festivis diebus per an-
 num episcopus, seu Romanus pontifex ad missarum
 mysteria procedebat, de quibus in Ordinibus Romanis,
 qui dum agebantur a pontifice procedente dirimeban-
 tur lites, et causae, ut apparet ex Ordine primo a
 Mabillonio edito num. 2, ubi Mabillonius ipse adno-
 tat. Sic causae nunquam in ipso processu frile-
 bantur, unde processus vocabulum lingua nostra
 Gallica (imo et Italica) pro lite fluxisse, quidam viri
 docti opinantur. Porro distinctionem processuum
 liturae, et celebritatis causa habitorum ab his qui
 expiationis et penitentiae causa fiebant, apparet ex
 ipso ritu, etenim in his collecta in una Ecclesia ha-
 bebatur, statio in altera, in illis vero procedebat
 absque collectis. Vide Indicem Stationum ab ipso
 Mabillonio editum tom. II. Musei Italici, ubi collectae
 adnotantur singulis diebus per Quadragesimam, mi-
 nime autem in aliis. Novi oppositum quodammodo
 fecerit Mabillonium ipsum, cuius auctoritate deter-
 mitis, fere ab aliis scribendis recesseram Stationes,
 quas collecta procedebat, solemnes, alias privatas

vocat ipse in Commentario praevio, num. 5. At die-
 rum et occasionum distinctio quibus fiebant, a nos
 suadere videtur. Hinc et modo oratio illa quae colle-
 cta improprie vocatur expiationis causa semper ad-
 jungitur orationibus diei. Praeterea utraque solem-
 nes fuisse, vix dubitari posse reor ex Ordinis de-
 citione, in quibus describitur pompa solemniter
 procedendi. Sic in Ordine primo, num. 2, et alibi.

III. Quae vero donarii species civitas Argentea?
 Profecto nisi mendum descriptoris visio cubet (quod
 valde suspicari) arguerem licet, civitatis Argenteae offi-
 cium in tabula expressam, argenteis videlicet hircinis
 obductam, quae in solemnioribus processibus, et po-
 tissimum in die natali sanctae Agnetis ornatus grala
 exponeretur; nam ceterum in processibus quae dese-
 rebantur, ad missa exuperantiae pertinebant. Illud
 demum evincit hic de Argenta oppido minime Agnel-
 lum loqui, quod civitas illa vocaretur, quae episcopo
 gaudebat, caetera loca dicebantur. Vide et
 rei argumenta apud Ducangium verbo Castrum, et in
 appendice primi tomii, verbo Civitas. Id etiam Gi-
 talis Argenteae edificationem, sive constructionem
 tribui potius Gemelae quam Exuperantio, efficit, ut
 mirum sit bello adeo hinc Argenteae oppidi imita-
 ta lecta, et Exuperantio attributa.

IV. Verba illa aedificator Tricoli, sed non consum-
 mator, videntur hic irrepsisse altunde, cum infra
 eadem illam a Petro Chrysologo fundatum auctore
 Agnellus, et versus adjecti id ipsum probent. Hoc
 ipsum, quae immediate procedunt et subsequuntur,
 vix alias separabilia, legenti suadent.

V. Quae sequuntur astruenda Agnello fidei appri-
 me faciunt; sincere enim fatetur se cum vel ex docu-
 mentis, vel ex aedificiis, vel ex majorum traditione
 episcoporum gesta actaque intellexit, ea scriptis
 mandasse, dum vero omnia deerrant, ne seriem po-
 tificum interrumpere, et dixisse quae sibi probata
 conjectura vera videbantur. Perperam igitur ex elo-
 gis generalia tantum tradentibus, argumentum suffi-
 ciens visi sibi habere plerique certa nonnullis
 episcopis ascribendi. Verum multo magis refellitur
 fabula pseudo-dextrina a Fabro laudata, et
 refellitur conjectura de epistola Hieronymi huc
 Exuperantio scripta; haec enim omnia Agnellus igno-
 ravit, et ignorare Ravennates Agnellus seniores;
 utinam autem, quam hic Agnellus in scribendo fidem
 factat, et in antiquioribus narrandis utcumque ser-
 vasse fateatur, ubique, et in recentioribus custodi-
 set, minusque suorum contraneorum falsitatis, su-
 que in Romanam sedem aversioni indulisisset!

VITA S. JOANNIS

ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΗΤΟΥ

CAPUT PRIMUM.

Breve Joannis elogium. Basilicae S. Laurentii et sa-
 celli S. Stephani aedificatio. Lauricii Acta.

Joannes XX [primus Bacch.] virtute valde vene-
 rabilis, pauperum nutritor, pudicitia ornatus, amator
 castimoniae, ad cujus orationem angelica agmina de-
 scendebant. Mediocris corpore, tenuis facie, mace-
 ratus jejuniis, egenorum alimonia tributor. Ipsius
 temporibus Ecclesia B. Laurentii martyris, quae sita
 est in Caesarea, constructa ab Lauricio majore cubi-
 culi Honorii Imperatoris, cum summa diligentia com-
 pta esse cernimus mirae magnitudinis aedificiorum.
 Sed tamen de jam dicta Ecclesia non sileam, quo-
 modo auctori a narrantibus. Idem Honorius Caesar
 jussit huc Lauricio ut in Caesarea ei palatium aedifi-
 caret. Qui sumpta pecunia in Caesaream pervenit,

ibique jam dictam basilicam beati martyris aedifi-
 avit. Quae cum omnibus consummata fuisset, reveras
 ad suum dominum, ut ei expletam aulam comais-
 sam narraret; moxque eum turbatum invenit, et
 sedens imperiali habitu, ita architectum Lauricium
 in ira interrogare cepit, si tota regalis aula, quam
 fabricare jusserat, perfecta in suis operibus fuisset.
 Invidiosa et prisca fraus malivolos homines aures
 imperatoris temptaverant, quod beatus Lauricius non
 aedes imperiales, sed ecclesiam aedificasset. Qui re-
 spondens ait, magnam aulam honorifice servasse,
 atria, excelsas arces et cubilia promiscua, ad ipsius
 domus latera suffulsiisse. Imperatoris ira quievi, qui
 dum ex longinquo itinere Honorius Augustus ad Ca-
 saream pervenisset, vidensque sublimia aedificia,
 placuit valde sibi, qui cum intus fuisset ingressus,

veloci cursu Lauricius fugiens post sanctam aram, ut evadere potuisset. Quem cum jussisset Honorius comprehendere, cecidit in faciem suam pronus in terram, et factus in estasi, pretiosissima gemma, quam in corona capitis habebat, infixæ est in uno ex lapidibus, suumque caput sursum erigens post nebulatis oculis, visumque receptum, vidit post ipsum Altare beati Laurentii, quod beatissimus papa consecraverat Johannes, stantem prædictum Lauricium, et athleta Christi Laurentius manum super Lauricii colla asperentem. Tunc imperator Lauricium justiorum se judicavit, et relictæ iracundia, ac si patrem, eum venerare cepit, et secundum inseret omnes in palatio habuit. Vixit autem in mundi ipsius [istius] luce annos xcvi. Ipsius imperatoris temporibus defunctus, est in senectute bona. Sequēbatur rex cum militibus iugentibus feretrum, sepultusque est in monasterio sanctorum Gervasii et Protasii, juxta prædictam ecclesiam mirabiliter decoratam musiva aurea, et diversorum lapidum genera, singulaque metalla parietibus juncta. Arca vero illa, ubi præstantissimum corpus requiescit, tanta perlucida, ut quidam asserunt, fuit, ut a prætereuntibus infra pium corpus videretur, et cur non hodie apparet, ut prisca apparebat tempore, ut nuper dicam, didici. Nescio nomen quis ille, imperator voluit ad suam abstrahere utilitatem. Noctæ quadam assitit beatus Lauricius custodiæ spoliarum, et dixit: Affer cinerem et aquam, et hinc sepulcrum meum, et postmodum diligenter lava. Quo facto candor evanuit. Alia vero die, cum veniens cementarii ad tollendum, viderunt detariorem, nunciaverunt præposito, qui super vectigalia erat, deinde nunciantes in atria principis dimiserunt. Et sic adhuc, et ipsam arcam non terra sustentat, neque lapis, et antequam in cubiculum arce ingredaris, manu dextera aspexeris juxta quod effigies trium puerorum musivo depictæ sunt. Ibi litteras aureas invenies continentes ita: *Stefano; Protasio [Gervasio], B. Marturio, et sibi memoria æterna Lauricius hujus dedicavit sub die III Kal. Octobris, Theodosio xv, et Placido Valentiniano a* Et in arcu majoris tribunæ in quantum valuimus legere ex parte, invenimus continentia ita; quod in quatuor annis et sex mensibus ædificationem consummassent, et omnia sunt omnia, et in ingressu ecclesiæ reperimus scriptum, quod Opilius multum eam ornavit in argenteo et auro [ipsam exornasset frontem, qui ipse Opilius]. Et si diligentius inquiras, multus ornatus Paralitiis b majorum vasculorum, tam coronæ, quamque et calices appensorii c, quos in ornamentis certissime habere Ursianam ecclesiam ex ipsa martyris basilica sublatis fuerunt. Et ipse sepultus est Opilius parte mulierum circa mediam subditam. Gemma vero illa, unde superius memoravimus, tam præstantior gemmis fuit, ut ad illius lumen noctu po-

tuisset homo per ipsam Ecclesiam gradere. Etiam, aiunt quidam, extrinsecus fulgebat, et apparet signum lapidis, ubi infixæ fuit usque in præsentem diem.

CAPUT II.

Adventus Attilæ. Joannis occursus. Attilæ placatur d.

Eo namque tempore, cum episcopalem cathedram Ravennatis Ecclesiæ beatus jam dictus obtineret Joannes, contigit ut Attila rex Hunnorum fines Italorum vastaret, atque suis mucronibus populorum corpora jugularet. Cum ad oram Ravennatam properasset, ut eam eversam, et ejus habitatores telis interemisset, atque illius hostes, ut multitudo locustarum per sablonosa loca fusa jacerent, die uno, et altero Ravennam properaverunt cum thoracibus et clypeis. Ipse vero rex lorica indutus, et circumfusus armis bellicis, pectusque suam umbone tegebat, cristatus capite cum exercitu gradiebat. Quem ut sanctissimus presul sensit Joannes, totus se cum magnis lamentis, et largissimis votibus in orationem omnipotentis Domino pronus in faciem stravit, pelivique mortem animæ suæ, ut non suos filios, vel filias, Ravennatesque cives in exterminium aut in consummationem videret evelli, vel dissipari, et nec sua Ecclesiæ contaminata esset ab iniquis, et crudelissimis hominibus, et non videret excidium civitatis in direptionem prædantium; et animas illas quas ipse e supersitiosa gentilitate soli Deo adquisierat, paganorum non subjugatis [subjugatas] manibus videret, et ne iterum ad errorem gentilitatis redirent, et ne animas illas fallacissimus diabolus suis ditionibus manciparet. Igitur dum sanctus in [vir] tota nocte pervigilans sisteret, et pro suis oculibus incessabiliter Dominum deprecaretur, fixis in terra genibus, iunsoque pectore colaphis, expansis manibus Deum talibus vocibus deprecabatur: *Omnipotens Deus, cujus mirabilia inenarrabilia sunt, exaudi me servum tuum humilem, et peccatorem; suscipe orationem meam, piissime Pater; perveniant lacrymæ meæ ante conspectum misericordiæ tuæ. Adesto mihi Deus [meus], qui ex nihilo fecisti cælum, verboque solidasti terram, qui super molem statuisti cacumina montium, qui formasti hominem ex liquido elemento, in cujus factura delectatus es, et præcepisti ei te solum timere. Sub tuo, Domine, imperio omnia contremiscunt, ante tuum conspectum fugient [fugiunt] cæli, tremant terra [terra], montes commovebuntur, fluentia quassantur, tremant angeli, metuent [metuunt] archangeli, trepidant dominationes, principatus, et potestates currunt [corruunt], nubes et ara disperguuntur, sol obscurat radios, luna obtenebrescit, caliginem claritatem astrorum minuitur. Miserere nobis, formator humani generis, libera nos in manu fortis et iracundus ab ipsa ecclesiâ Ursiana, quo deportatus est.*

^a Not. marg., Hic Theodosius fuit filius Arcadii filii Theodosii I. Hic Valentinianus fuit gener hujus Theodosii II, et filius Placidii et Constantii, qui requiescit in Ravenna. BACCA.

^b Paralitiis. Legendum reor foralitiis, id est ex-

^c Calices appensorii idem fuere ac ansati.

^d Hæc ad Joannem Chrysologum successorem spectant.

brachio excelso; salva nos per tuam sanctam victri-
 cem dexteram. Tu es, Deus, in caelo sursum et in
 terra deorsum, qui Pharaonem cum curribus et
 exercitibus suis in profundum pelagi demersisti, et
 Israelitica castra protexisti; qui Amalech evertisti
 et Amorrhæos contrivisti; qui castra Assyriorum
 per angelum tuum sanctum centum quadraginta
 quinque millia prostravisti. Supplico, omnipotens
 Deus, ut tribuas nobis adiutoriam de sanctis coelis;
 tuis, quia tu conteres bella. Dominus nomen est illi
 per Dominum nostrum Jesum Christum Filium
 tuum, qui tecum vivit, et regnat Deus in unitate
 Spiritus sancti, per omnia secula seculorum.
 Amen. » Post vero, consummata oratione, surrexit
 de loco lacrymis ore pleno [plenas]. Alia vero die
 de loco diluculo processit beatissimus quasi ad so-
 lemnia missarum, indutusque schemata angelica
 (Id est, ornamenta, Baech.) cum sacerdotibus, et
 clericis, et cum thurribulis ante illos iacensa offeren-
 tes, cum ingenti lumine canendo, et Deo psallendo
 simul ad prædictum regem Attilam properaverunt.
 Tanta etenim divina pietas iestitit, ut car regis non
 solum ferocis lenocinia viderentur, sive corruscantia
 vestimenta viderentur esse deposita, verum
 etiam pro sanctissimo viro rex cum suis exercitibus
 adversus alium, si necesse fuisset, dimicaret regem,
 et quos nuper venerat perdere, postmodum defen-
 sare. Igitur sedente rege in regali solio, vestimenta
 auro textilis, purpurea indutus, videns eum a longe
 venientem ad se cum suis psallentem sacerdotibus,
 ad suos ait: « Unde sunt viri isti candidissimi psal-
 lentes, vel unde venerunt, aut quid volunt? Ego
 enim tales homines nunquam meis visibus vidi, nive
 candidiores, præ omnibus pulchriores, et valde electi.
 Et iste, qui prævius eorum est, quasi angelus Dei? »
 Hi qui aderant respondentes dixerunt regi: « Do-
 mine invictissime, rex triumphator, virum istum
 quem in medio candidorum stantem et plorantem
 ceras, supplicare tuum potentem brachium, at par-
 cas, venit, misericordiam petit, pietatem tuam pos-
 tulat. » Rex autem ad illos: « Ob quam causam? »
 Dixeruntque: « Ne floridam Ravennam in exter-
 minio tradas, ut ad lætitia [lætitiā] cives civita-
 tis restituas. » Iterum rex interrogans ait: « Et
 unde est ille? » Et dixerunt: « Etiam ipsius epi-
 scopati sedem ipse regit: » et ait rex: « Interro-
 gate eum, quid sibi vult, aut quale solatium illi
 impendet, vel pro qua causa ille nostris aspectibus
 stravit; » et respondentes regi dixerunt: « Audien-
 tes omnes virtutem tuam magnam, et manum tuam
 validam, et tuum esse potentissimum brachium,
 phalargasque tuas robustas; ideo hic vir venit ad
 te, et pro suis filiis cupit animam suam morti tra-
 dere, ne suæ subversionem videat civitatis, quia fa-
 ma tua victoriosa in omnem terram crevit, et ma-
 xime divulgata est. » Dixitque ad illos rex: « Quid
 dicitis inauditam rem? Vestris sermonibus asperse
 aures meas tentastis. Nonne mundana lex censuit
 ut quicumque regis aures inutilia nunciaverit, gla-
 dium jubet demoliri? Dicite mihi, o vos omnes qui
 hæc causam nostis, et diligentius curiose audiam;
 quomodo potuit hic unicus homo tantos filios pro-
 creare? » Et respondentes de astantibus regi cum
 mirro metu et veneratione, timore terrili dixerunt:
 « Non est ita ut noster arbitratur dominus; tamen
 si vultis audire quomodo sui filii sunt, veris asser-
 tionibus et certissimis eloquiis manifestemus. Non
 ex conceptu carnis, aut ex pollutione libidinis, sed
 spirituales filii sunt, quos ipse omnipotenti Deo ad-
 quisivit, et ex paganorum cultu pertraxit. Pro ipsis
 desiderat mori, pro ipsis se sacrificium offert, ut
 antequam vel unus ex suis ovis extinctus sit,
 antea se cupit tuo vibrante brachio gladio jugu-
 lari? » Audiens itaque rex hujusmodi verba per-
 unam scilicet horam in semetipsum contremuit, et
 facies ejus immutata est, vultus ipsius erat pallore
 præditus, corque ejus maxima tempestas [tempe-
 state] quatiebatur, et cogitationes invicem varia
 succedebant. Mens illius vagabat, consilia ejus in
 diversa raptia sunt, toto obstupuit corpore, in esta-
 sim factus est, et quod coram illo astaret talis sancti-
 sissimus vir qui angelicam faciem contemplare me-
 ruit, quem quotidie ad cœlestia colebat [extolleba-
 tur] mente, cui sanctissime ad sydera resonabant
 laudes, qui sanctis prophetis assimilatus est, et san-
 ctorum apostolorum imitatus est præconia, etiam
 Dominum imitavit Christum, qui se pro suis tradi-
 dit ovis. Sed Christus Deus Dei Filius pro nobis
 miseris in fixura crucis ex corpore animam produxit,
 et de fauce Draconis hominem quem ex limbo dudum
 considerat, iterum reparavit, et postmodum rediit
 ad sedem supernam. His itaque gestis sensus regis
 ad eum reversus est, et qui nuper mente captus
 esse ab hominibus videbatur, sancti viri interces-
 sionibus ad propriam [suam] reditus est intelligen-
 tiam. Exclamavit autem dicens: « O bonus Pater,
 qui pro suis filiis se obtulit morti! O inenarrabilis
 mansuetudo! O beata tolerantia [amplissimaque
 sapientia]! Iste se pro omnibus tradidit, et talem
 Dominus sui fidelitatem incorruptam bajulat, ut mori-
 riatur ille antequam commissis ovis quispiam
 vincens educatur. Bonus pastor sanctissimus vir, di-
 gnus, Deo suo fide probatus. » Et ait rex beato papa
 Joanni: « Tibi, Pater, omnia concessa sunt. Ecce
 in hoc levabo lanceam meam super plebem tuam, nec
 vibrantem frameam mittam, nec lituus militiæ mee
 sonabit ultra auribus vestris. Unum est tantum,
 quod facere vobis oportet. Cives autem [enim] tui
 valde ingeniosi et solertissimi sunt, ne dicant illi de
 me, quia expulimus eum fraude deceptus, postea-
 quam tam mihi quamque meis exercitibus vitio-
 rium adhærescat [ad crescat]. Tuam [Tua] denique
 sanctitatem [sanctitas] mollior cor meum. Ita cele-
 riter, et portas vestras in terram strate, et quadrato
 muri foramine reserate, et transeam per median-
 civitatem. Equorum meorum ungulae conculcent por-
 tas vestras, nihil nocemus culpam, nec ulla mol-
 minus insidias, neque aliam injuriam possitis. Ideo

hæc facite, ne alii de alia oppida dicant: Ravennam demolire, neque subjugare potuit; ubi [ibi] contritus est ipse cum exercitu suo, terga dedit, in fugam versus est, et fiant viribus meis verecundia pejora quam in cæteris regibus prædecessoribus meis, qui longinquo tempore præserant. Nunc in extremis est dies, et hox sidus perducante hic pernoctabo, vespere vero prima lux diei insurgente ex vestris finibus proficiscar. » Tunc sanctissimus Joannes ad suam urbem cum nimia celeritate se recepit, et excussæ de cardinibus portæ civitatis in terra projectæ spat, et patefacta hostia superliminaria nuda permanserunt, hostesque illius per totam noctem Ravennenses plateas circummontes, una ex altera parte civitas transseavit. Alia vero die valde dilucula sol cum rutilo procedente Attila rex Ravennam ingressus est, et ædema in velocissimum animal cornipedem prædictæ civitatis hostia calcans, vectes cum clavibus et serris ante eum allatae sunt, et nihil exinde aliquid subripere voluit. Caves vero formidabant magno timore perculti, et extemplo illorum omnia ferocitate corporum revoluta sunt, imbecilles facti, tremantes gementesque cum magnis suspiriis caelestem Dominum invocantes. Igitur egressus extra civitatem magnis laudibus ante illum præibant, ornatasque cunctis plateis, diversisque foribus civitas decorata, sit postmodum ingens alacritas, et majores, nec non posilli, et mediocres immensa lætitia, quia quod rex suis oculis magna civitati contempserat, de coelo illius furia mitigata, illasam Ravennam post tergum reliquit. Ex illo denique die non in tanta crudelitate perseveravit, et sine bello commisso ad proprium reversus est regnum, et non tantum viribus fortior fuit, sed ingeniose præliabat, unde de eo in proverbii dicitur: « Attila rex, priusquam arma sumeret, arte pugnabat, et post hæc omnia a vilissima muliere cultro defossus, mortuus est. » Sufficiat nunc vobis hodie de viri sancti ignis vita audire. Tempus enim prope est, jamque sol duplicat umbras, et obtenebrescit dies, deficit hora. Tamen qui me curiosius vult cogere, unde scripsi supra, quemodo vis iste sanctus mortali corpore positus angelicam spirituales contemplasset effigiem, si post triduum imbecillis non fuero, divina potente auxilio, antiqua verba, quæ olim meis auribus insonuerunt, velut diversa olera calathis posita maximis characteribus literarum stylo exaratis, vestris foram conspectibus.

CAPUT III.

Odoacer a Theodorico devinctus, qui Ravenna potitur. Joannes regem placat, propitiusque Ravennatibus reddit. Alia de Theodorico.

Externa denique die modica molestia corporis coarctatus non vobis omnia valui prædicti sancti viri miracula narrare; sed tamen divina miserante elementis orationibus vestris. quæ ex grandævus viris narrantibus audivi, si verba meminero

A hodie explicabo. Cum istis temporibus, postquam pons Apollenaris Ravennæ concrematus est nocte in Pascha quarto Nonas Aprilis, juxta Strovilla Peucodis, non longe ab urbe Ravenna applicuit Theudericus fuisse cum hostibus suis in campo qui vocatur Candiani, postquam duabus vicibus Odoacrem superavit, qui illo tempore regnum Ravennæ obtinebat. Tunc exiit Odoacer ad prædictum campum cum exercitu suo, et superatus est tertio, et ante faciem Theuderici terga dedit, et infra civitatem se clausit, et abiit ad Ariminum, et venit exinde cum Dromonibus in portu Lione, ubi postea palatium modicum ædificare jussit in insula non longe a litore maris, ubi nunc monasterium Sanctæ Mariæ esse videtur infra balneum non longe ab Ravenna milliario vi. Et nunc in nostris temporibus prædictum palatium servos meos demolire jussi, et Ravennam perduxi in ædificio domus meæ, quam a fundamentis ædificavi jure materno, quæ vocatur domus presbyteralis in regione quæ dicitur ad Nymphæos, juxta ecclesiam sanctæ Agnetis martyris, et ab alia parte numero Bando primo non longe a Milliario aereo. Tandem [Tandemque] exercitus Theuderici fame [fantis] percontuit, quando coria, vel alia immunda et horrida urgebantur comedere, et multa corpora, quæ servata sunt a gladio, fames peremit. Et factus est terræmôtus magnus valde gallorum cantu septimo Kal. Januarii. Et dedit Odoacer Theuderico fiffum obsidem quinto Kal., et post quatuor menses est civitate Classe ingressus.

C Post hæc autem vir beatissimus Joannes archiepiscopus aperuit portas civitatis, quas Odoacer cluserat, et exiit foras cum crucibus, et thuribulis, et sanctis Evangelis, pacem petens cum sacerdotibus et clericis, passendo in terram prostratis. Obtinuit quæ petebat. Invitat novum regem de Oriente vententem, et pax illi [illa] ab eo concessa est, non solum Ravennensis civis [Ravennensibus civibus], sed etiam omnibus Romanis, pro quibus beatus postulavit Joannes. Et subito Ravennam tertio Nonas Martias. Post paucos dies occidit Odoacrem rex in palatio in Lavo cum comitibus suis. Postquam jubente Theoderico interfectus est Odoacer, solus et securus regnavit Romanorum more. Omnes adversarios devictos trigesimo regni sui anno Ravennanum exercitum in Siciliam misit, depopulavit, et suis ditionibus mancipavit. Et ipse temporibus a parte aquilonis ab omnibus visum est eelum ardere: Symmachus et Boetius patricii, Theoderico jubente, carne propitius, et vestibus Romanis cum securibus capibus amputati sunt; et Joannes papa Romanus post legationem de Oriente cum Ecclesio episcopo Ravennæ jussu regis Ravennam ductus ab Theoderico coarctatus est, et tandiu detentus est, quandiu mortuus, et infra carcere publico in arca marmorea sepultus est. Et supradicti patricii in alia arca sepulti [sepulti], quæ permanet usque in præsentem diem. Theodericus au-

^a Id est lætitia; sic passim alibi. Bacch.

^b Hæc partiter ad alterum Joannem spectant.

tem post hanc iam hanc urbem mansoregnat et usque
 claudere ecclesiam. De his et vocare Christianis, ut
 sustinerentur in facta. Inveniens mortuus est, sepul-
 tusque est in hinc. Solimus quod ipse edificare iussit
 extra portas. **Augustinus**, quod nocte hodie voca-
 mus ad Farum, ubi est monasterium sancte Marie,
 quod dicitur ad memoriam regis Theodorici. Sed
 ut mihi videtur esse, sepulchro projectis est; et ipsa
 urbs tibi iugiter ex lapidibus porphyreico. Valde mira-
 bilis, et in ipso conthastanti aditu positus est. Sed
 satis repugnat in muner, diversa, ad quod mota necesse
 tamamque loci, in quibus multos in hinc. Intra
 videri in muner, post locum. **CAPUT II.** **De**
Præcuratore in Ravenna **Valentiniano** **episcopo**
Ravennate **Valentiniano** **Ravennate** **episcopo**
 in hinc. Inveniens mortuus est, sepul-
 tusque est in hinc. Solimus quod ipse edificare iussit
 extra portas. **Augustinus**, quod nocte hodie voca-
 mus ad Farum, ubi est monasterium sancte Marie,
 quod dicitur ad memoriam regis Theodorici. Sed
 ut mihi videtur esse, sepulchro projectis est; et ipsa
 urbs tibi iugiter ex lapidibus porphyreico. Valde mira-
 bilis, et in ipso conthastanti aditu positus est. Sed
 satis repugnat in muner, diversa, ad quod mota necesse
 tamamque loci, in quibus multos in hinc. Intra
 videri in muner, post locum. **CAPUT II.** **De**
Præcuratore in Ravenna **Valentiniano** **episcopo**
Ravennate **Valentiniano** **Ravennate** **episcopo**

Act, ut in hoc anno a fine, in quibus falsis, in vena
 essent, ex ipsis veribus paginis. Inveniens mortuus est, sepul-
 tusque est in hinc. Solimus quod ipse edificare iussit
 extra portas. **Augustinus**, quod nocte hodie voca-
 mus ad Farum, ubi est monasterium sancte Marie,
 quod dicitur ad memoriam regis Theodorici. Sed
 ut mihi videtur esse, sepulchro projectis est; et ipsa
 urbs tibi iugiter ex lapidibus porphyreico. Valde mira-
 bilis, et in ipso conthastanti aditu positus est. Sed
 satis repugnat in muner, diversa, ad quod mota necesse
 tamamque loci, in quibus multos in hinc. Intra
 videri in muner, post locum. **CAPUT II.** **De**
Præcuratore in Ravenna **Valentiniano** **episcopo**
Ravennate **Valentiniano** **Ravennate** **episcopo**

Ecclesia sancte Crucis edificata a Galla Placidia.
Singledia altera sancte Crucis edificata a Galla Placidia.
Galla Placidia **Augusta** **Præcuratoris** **Zacharie**

Inter ea tunc illo tempore mater **Valentiniani** **Augusta** **Galla Placidia** ecclesiam sancte Crucis redem-
 tricis nostræ edificavit, nepoti ipsius nomine. **Sin-**
gledia [**Singledia**] in octo quadam per visum amma-
 nica, in qua distitit hinc. Inveniens mortuus est, sepul-
 tusque est in hinc. Solimus quod ipse edificare iussit
 extra portas. **Augustinus**, quod nocte hodie voca-
 mus ad Farum, ubi est monasterium sancte Marie,
 quod dicitur ad memoriam regis Theodorici. Sed
 ut mihi videtur esse, sepulchro projectis est; et ipsa
 urbs tibi iugiter ex lapidibus porphyreico. Valde mira-
 bilis, et in ipso conthastanti aditu positus est. Sed
 satis repugnat in muner, diversa, ad quod mota necesse
 tamamque loci, in quibus multos in hinc. Intra
 videri in muner, post locum. **CAPUT II.** **De**
Præcuratore in Ravenna **Valentiniano** **episcopo**
Ravennate **Valentiniano** **Ravennate** **episcopo**

Et in fronte ipsius templi introeuntes par janus
 desuper depleta quatuor paradisi fructibus, versus
 exámetros et pentámetros, si legellis, inventens
 Christo, Patris Verbum, concili concordia mundi
 qui ut faceret necesse, sic quoque præcipua
 Mendum cubat. **BACCA**

Hæc de metropoli Ravennate per Valentinianum
 Augustum constituta, et pallio dato, agnosce, lector,
 falso ab Agnello schismatico homine scripta.
 Lege que de hæc in præfatione sunt dicta, que
 sufficere Agnello, et his qui Agnello credidero, con-
 futandis confido. **BACCH.**
 Not. marg., Domus in Ravenna nomine Laureta.

Te circum stant, dicentes, *Sanctus et Amen*.
 Algeri testes, quos tua dextra regit.
 Te coram fœcil currant per sæcula fusi
 Tigris, et Euphrates, Phison et ipse Gæon.
 Te vincente, tuis pedibus calcata per ævum
 Germanæ mortis circumstantia læcili.

Et dicunt quidam quod ipsa Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias, jubebat ponere cereos statos cum manualia ad mensuram, et iactabat se noctu in medio pavimento Deo fundere preces, et tandiu pernoctabat in lacrymis orans, quandiu ipsa lumina perdurabant. Et si vultis inquirere annologiam Maximiani archiepiscopi, Chronicam legitis. Ibi plura de ea et de multis imperatoribus et regibus invenietis. Ipsa quoque Augusta, postquam a quodam Atholpho relicta est, ab Honorio imperatore Constantio conjuncti in matrimonium data est, et postea quasi successorem imperator reliquit. Unoque anno Constantius post mortem Honorii gentibus imperavit, morbo correptus vitales auras amisit, et reliquit filium modicum Gallam, Valentinianum nomen. Cum hæc ternos annos, et quatuor tempora anni Valentinianus esset, divo Honorio, patre suo in imperium successit, qui triginta et unam annis in imperio durans, Romæ, occisus est in loco qui vocatur ad Lanram.

CAPUT VI.

Galla Placidia obitus, Aquileia capta ab Hunnis, Basilica sancti Joannis Evangelistæ edificatur.
 Galla vero non vidit necem filii, quia antea Romæ obiit 7 Kal. Decembris. Apparuit post hæc stella in celo ardens per dies triginta, et capta et fracta, est Aquileia ab Hunnis. Arsit Ravenna Idibus Martii, et multæ opes ab igne cremate sunt. Sepulta est Galla Placidia in monasterio sancti Nazarii, ut aiunt multi, ante altarium infra cancellos, qui fuerunt ærei, et qui nunc lapidei esse videntur, ædificavitque ecclesiam sancti Joannis Evangelistæ. Cum esset angustiosa per discrimina maris gradientis, orta procella, carina quassante [quassata Bacch.] a fluctibus putans mergi in profundum, Deo votumovit de apostoli ecclesia. Liberata est a furia maris. Et infra tribunal ipsius ecclesiæ super capita imperatorum et augustarum legitur ita: *Confirma hæc, Deus, quod operatus es in vobis, a templo tuo Hierusalem tibi offerent reges munera.* Et desuper alium versum inveniens sic legentem: *Sancto ac beatissimo apostolo Joanni Evangelistæ Galla Placidia Augusta cum filio suo Placido Valentiniano Augusta, et filia sua Justa Grata Honoraria Augusta, liberationis periculum maris votum solventes.* Iterumque ædificavit ecclesiam sancti Stephani in Arimino. Quid adhuc? Melius est mihi tacendo præterire, quam per arva et antiqua discurrere. Redeamus ad prædictum stadium, et de nostris pontificibus sine mora loquamur, dignus est enim

Regle, roga, de quibus passim Anastasius, et Ordines ecclesiastici. Bacch.

Not. marg., Valentinianus successor Constantii in imperio; et ut hic apparet, tunc Valentinianus fuit

Jam suus successor introducti. Sed tua fœta, q. R. Petre Chrysologe, quis sufficiat narrare? Etiam vox mea excreverit adamantina, et streum pecus, et centeni mel versus in ligariis faciunt, sic ne omnium facta vestrorum narrare possem.

CAPUT VII.

Sanctus Joannes inter missarum solemnium angelum, et videt. Eiusdem obitus et sepulchrum.

Igitur beatissimos papa, qui Ravennæ præsul superius nominatus Joannes in basilica beate Agathæ missarum solemnium canens, cum omnia explet, juxta ritum sanctorum pontificum, post lectionem Evangelii, post protestationem, catechumeni videntur mirabilia quibus datum fuit videre. Cum autem beatissimus inciperet canonica verba cum supplicationibus Deo dare, et super hostiam signum crucis imprimere, subito angelus de celo venit, et stetit ex altera parte altaris in conspectu ipsius pontificis, et post expletam sanctificationem, cum corpus Domini percipisset, voluit diaconus adimplere servitium ministerium. Non viderat quod erat calcem porrigere. Sicut amotus ab angelo est, et cæcitate calicem [angelus pontifici] porrexit. Tunc universi sacerdotes cum populo ceperant timere, et horrere, videntes sanctum calicem a semetipso inclinatam ab ore pontificis, et iterum in aere se super sanctum altare recipi. Intentio magna valde in populo aderevit. Alii dicebant, non levita dignus; alii affirmabant, non, sed visitatio celestis. Et tam dulcissime angelus juxta sanctum virum stetit, quosque expletum fuissent solemnium missarum. Non post multam temporis, benedixit [benedictis] filiis suis, Ravennensibus civibus, cum alacritate, quasi ad dapes invitatos [invitatos], alteri vultu dicit, cum vita [vita] Noni Junii. Sepultus est in prædicta sancta martyris basilica post altare, in quo loco ubi angelum stantem vidit, effigiemque ejus super sedilia depictam quotidie conspicimus; apparetque fuisse tenui formam, et nigri capilli, paucos canos, sed sanolitate ætatem superavit, quia celestis Dominus plus meritis quam ætates comprehendit. In sensibus fides geritur, non in animis. Et ad pñs effigiem infra orbitam intus in ecclesia Ursiana per omnem noctam, usque quo suffixa ecclesia renovata est, clari luminis candela fulgebat. Ego enim, fratres, sicut promissum in quantum valui, favente Deo, istius Vitam [vita] Medo sanctam Petrum Chrysologum ipsius successorem introductam.

CAPUT VIII.

Auctoritas ad vitam sancti Joannis meditationem.
 Tamen cum assimulare possumus beatissimi Vitam Joannis si requirimus, cum multis Patribus. Si vestris placet obtulibus non respicite [respicite], et si forte fefellerit, indulgete; hæc enim dico ad vestri ædificationem animi. Homines sumus, et humanis mortuus Ravennæ. Legendum Romæ. Bacch.

Not. marg., Obiit circa annos Domini DLXIX. Bacch.

ocibus subjacemus. Prophetæ ergo videns nos carne
 mactos fragili in noxâ istius gurgitis volitari, ex-
 clamans ait: *Omnis homo mendax.* Sed palam [om-
 nibus] vobis veniam peto, non parvitate [proturba-
 tate] tumida, sed humilitate plena. Nunc enim virtum
 forsitan cum Jacob patriarcha simulare potero?
 Quando Jacob angelum tenuit, et non ire sibi vis,
 dixit illi Angelus: *Dimitte me, aurora est.* Qui re-
 spondit: *Non dimittam, nisi benedixeris me; et in*
eadem loco angelus benedixit sum. Hæc enim non
 benedixit angelus, sed corpus Domini eam sanguine
 dedit. Oh! mihi in parte ultima vitæ, quis tale
 sanctificatum corpus et sanguinem Christi dedisset,
 ut quod meritis non sum accipere in vita, utinam
 in egressione ante fuisset? Invenit vir iste
 David [sicut audiri estis. Cum vidisset autem
 David] angelum eadem populum extendisse manus
 super Hierosalem ait: *Obsecro, Domine, vertatur*
manus tua super me. Et iste a rege, cum requisitus
 fuisset quid vellet, manifestatus est, et pro suis
 oculis desiderat mortem. Tunc rex pacem quam
 pontifex petierat largivit; David propter sua peccata,
 quia presumpsit numerum obtinere quem Deus ut
 arena multiplicaverat maris. Hic autem rex
 expugnatorus erat civitatem propter peccata populi,
 quia aliquanti tepidi erant fidei; sed sancti viri ora-
 tionibus istius, et regem mitigavit, et Dei miseri-
 cordiam ad se inclinavit. Alio assimilabitur viro
 Tobitæ nomine, ad cuius nuptias Raphael ange-
 lus missus est, et ut imitaret patrem et visum red-
 deret. latum venit et visitavit, et sui ministri vicem
 peregit. Zacharias denique ille magnus sacerdos,
 cuius filius in adventu Domini nostri Jesu Christi
 non solum æquiparavit prophetas, sed omnibus
 processit, quæ ante Deum sanctum Evangelium
 justum commemorat, angelum intuens natus effectus
 est. Iste angelicam contemplatus effigiem hilaris et
 lætus permanens. Quare hoc? Quia Zacharias du-
 bitavit se credidit habere filium, eo quod frigerat
 sanguis, et processerat in diebus multis. Et si dubius
 fuit de celesti nuncio, quomodo enim evangelista
 justum commemorat? ait enim de Zacharia et Eli-
 sabeth: *Erant ambo justii ante Deum.* Quid est hoc?
 Quomodo potest fieri? Dicit David: *Non justifican-*
bitur in conspectu tuo omnis vivens. Audi et Job:
Eccæ enim cæli non splendent, et stellæ non sunt
munda in conspectu ejus. Quanto magis homo patre-
 do, et filius hominis vermis? Petrus autem, cui in
 celo et in terra potestas solvendi et ligandi data
 est, et claves regni cælorum traditæ sunt, dicit:
Esi a me, quia homo peccator sum. Et si apostolorum
 princeps se peccatorem compertit [conspicit], quo-
 modo evangelista commisit dictum, [sacerdotem
 conspiciens junctum] justum commemorat ante Deum
 esse? Veritas Manasses, dicit cum evangelista, Abra-
 ham, Isaac et Jacob [et semini eorum, justum Abra-
 ham, Isaac et Jacob], qui non peccaverant tibi. In

A hoc loco ideo semini dicit, id est Christo, non semi-
 nibus, juxta quod dictum est Abraham: *in semine tuo*
benedicentur omnes tribus terræ. Semini in unum,
 seminibus in multis. Ante Dei namque oculos nullus
 liber invenitur, sicut ait Salomon; non solum est
 homo super terram, qui faciat bonum et non peccet.
 Ante conspectum divina majestatis terribiles visi-
 ones sunt; ibi enim angeli tremunt, archangeli tre-
 muunt, pavent throni, terrentur dominationes, runt
 potestates, formidant principatus, commoveatur
 virtutes cælorum, pertimescunt justii, terra fugit
 elementa quassantur. Et homo, qui ex inquinamen-
 tis natus, insuper peccati servus, quomodo justifi-
 catur? Audi Job: *Quis potest ante eum apparere mundus*
natus de muliere? Charitati vestræ peto mihi
 B Indulgentiam, vel etiam veniam vocatam concedite,
 quia hodie fatigatus ex humanis negotiis, sed gra-
 vatus somno, non corpus refocillavi. Non vobis gra-
 vis appareat de istis questionibus, quia, largiente
 Domino, si vita comes fuerit, crastina explicabo. Et
 si aliqua intercesserit dilatio, et citius nodum que-
 stionis non solvero, sanctum imitami Evangelium,
 sicut ait: *Patientiam habeam in me, et omnia reddam*
tibi. Non me judicate ut inscium; nisi dilator. Sed
 Zacharias quomodo justus? Aut quomodo David
 eructans: *Nullus vivens ante Deum justificatur?* Aut
 quomodo Manasses dicens: *Abraham et ceteri, qui*
non peccaverunt tibi, Domine? Aut quomodo Moyses
 intonans ait: *Dominator Domine, Deus misericordie et*
clemencie, nullusque apud te per se innocens est. In posi-
 C tis verbis explicabo: quid multifaria necesse est; quæ
 istius qui ex Ægypto plebem duxit, qui mare tumi-
 dum ut molera stare fecit, qui manna populum in
 eremo cibavit, qui de caute aquam produxit, cuius
 manus gravis Amalech interfecit, qui Chanaanorum
 regem contrivit; qui Ethan fluvia siccavit; qui hæ-
 cem potus amarum, et indictam per lignum possibi-
 lem fecit; qui in Sina verba legis in duobus lapideis
 tabulis accepit; cuius facies solis rutilum superavit,
 qui areum serpentem pro plaga Israelitica in eremo
 exaltavit; cuius inimicos terra absorbit; qui vitu-
 lum aureum confregit; qui cum Deo, quasi cum
 amico, facie ad faciem locutus est; qui per columnam
 navis tabis diei et noctis igneam Israeliticam prote-
 gebat exercitum; cuius super hæc omnia angelus in
 D ministerium datus est, dicente Domino: *Eccæ mitto*
angelum meum, qui præcedat te et custodiat semper.
 Ita huic viro sancto Joanni custodem corporis et
 cælis angelum misit; sed ista omnia, quæ superius
 nodis alligata enixius reliqui, quomodo justificetur
 homo, aut quomodo in peccatis moretur vel con-
 demnetur, in sequenti sermone, ut fastidium non
 creetur, in Vita sancti alterius viri, domine Domine,
 gratanter ennelaba. Rexit autem beatissimus iste
 Joannes Ecclesiam sanctæ anno * xvi, menses
 dies xviii.

* Vide præcedentem dissertationem. BACCH.

OBSERVATIONES

Ad Vitus

SANCTI JOANNIS ANGELOPTI ET JOANNIS II.

Chronologica recapitulatio. Cubiculariorum officium. Subdita in basilicis locus. Monasterii nomine apud Agnellum quid veniat? Mortuorum corpora an intra basilicas sepelirentur? Nonnulla ad chronologiam spectantia pra Atilia et Theodorici aetate. Eorundem Acta illustrata. Valentiniani privilegium pro Renate Ecclesia suppositum. Gallae Placidiae Stemmata, paternum ac maternum. Liturgica nonnulla.

I. Ex allatis supra in dissertatione postrema apparet huc in unum duorum saltem episcoporum ejusdem nominis Acta confluisse. Porro facili negotio ea quae ad Angeloptem spectant discernuntur, ac ea fere sunt quae Valentiniano ascribuntur, nonnulla vero ex his quae Gallae Placidiae Augustae. Dedicatio sacelli a Lauricio constructi nullo modo ad Honorii tempora spectare potest ex consulari nota Theodosii, de qua suo loco. Observandum etiam est plura hic tradi a nostro de Theodorico, et aliis, quae sunt per *περὸν* anticipata.

II. Duorum clarissimorum virorum labore templum D. Laurentio dicatum a fundamentis aedificatum, ornatumque exhibet Agnellus; prior Lauricius, secundus Opilio fuit. Lauricium majorem cubiculi imperatoris primo vocat, postmodum archicubium. De Opilione tradit ornasse eundem templi faciem, et basilicæ pretiosa donaria obtulisse. Quod spectat ad Lauricium vix alias inter officia domus Augustae imperatorum, sive Orientalium, sive Occidentalium mentio occurrit majoris cubiculi. Forte tamen minus hoc idem est ac praepositus sacri cubiculi, de quo in Cod. Theod. lib. vi tit. 8, et lege penult., c. de Praeposit. sac. cubic., anno ccccxxii, Honorio xii et Theodosio x. Macrobius virum illustrem ad ejus muneris honorem provecum ostendit laudata Codicis Theod. lex, vivente adhuc Lauricio, qui proinde dignitatem antea gesserat. Quo autem gradu essent ex ejus legis Decreto, qui praepositus muneris functi fuerant, ostendit lex ipsa: « Qui sacri cubiculi nostri fuere praepositi, vel nunc esse coeperunt, vel quos postea sors ad ascendendum hujus gradum fastigii devocarit, ea dignitate fungantur, qua sunt praediti qui eminentissimam praetorianam et urbana[m] meruerint praefecturam, aut certe militarem magistratam potestatem, ita ut sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio. » Cubicularii etiam nomine *κατ' ἄρχην* praepositum vocatum indicant acta in concilio Ephesino contra sanctum Cyrillum, ubi *κοινοκλήριος* honoris causa dicitur *μεγαλοπρεπείτατος, καὶ φιλόχριστος*. Epistola comitis Irenaei ad Orientales: *Τὸν μὲν μεγαλοπρεπείτατον, καὶ φιλόχριστον κοινοκλήριον Σχολαστικόν, ἀπεισοκλήριον μόνον*, quae ad Lauricii tempora spectant, et ad ejus dignitatem discernendam. Ita eunuchis qui cubiculariorum gregem constituabant, ad summos honores via patebat, ex quibus Lauricium unum fuisse consequens sit. Architectum autem illum vocat noster, quod aedi struendae praefuerit, et rationem praescripserit. Nec aliud de Opilione statuendum censeo, qui ornandam curaverit basilicæ faciem, et pretiosa donaria religionis causa eidem basilicæ contulerit, sequè ibidem post fata tumultuandum voluerit.

III. Sepulchri hujus locum designat noster, sed vocabuli barbarie tenebras affundit, quae efficiunt, ut ab eo explicata ulteriori explanatione indigeant: « Et ipse, inquit, sepultus est Opilius parte mulierum circa mediam Subditam, quae in basilica esset pars mulierum satis superque constat, nec plura addere vacat in re competissimum. Quae vero ex basilicæ aedibus Subdita nuncuparetur, non licuit usque in hanc diem cognoscere. Cum Christianorum veteres basilicae tum Graeca cum Latinae in partes

A interiores ac exteriores distinguuntur, ut saltem dignoscatur an pars illa quae Subdita apud Agnellum audit, ad interiores vel ad exteriores pertineret, pendere videtur a celebri questione illa, quae plures exeront scribentes, utrum videlicet intra basilicas sepelirentur defunctorum fidelium cadavera, quo de argumento affirmativam sustinens, novissime egit eruditus, mihi quae arcto amicitiae vinculo charus Lactovius Muratorius, dissert. 7; ad clarissimum virum Joannem Ciampiniam in primo Aedificiorum suorum volumine nuper edito. Qua in re plurimum interem ex Agnelli opere affulgere mihi videor. Solemne enim illi est distinguere inter basilicas seu ecclesias, et monasteria. Basilicarum non tantum vocabulo intelligit quod voces ipsae sonant, nec ulteriori explanatione indiget. Monasteria vero ea vocat quae quidem divino cultui dicata erant, sed privatorum, quodammodo *mau inserviebant* ne publicis utriusque sexus Christianorum conventibus patebant, quod basilicarum juris erat; oratoria, seu sacella alii dixerunt. Distinctio inter basilicas, et monasterium passim in toto opere videre est. Locus tamen insignis occurrit infra in Vita sancti Maximiani ubi loquens de basilica sancti Stephani haec habet: « Ad latera vero ipsius basilicæ monasteria parva, subjuncta, quae omnia novis tessellis auratis, simulque promiscuis aliis caelestis infixis mirabiliter apparent, super capitaque omnium columnarum ipsius Maximiani nomen sculptum est; monasteria vero parte virorum, etc. » Monasteria autem, seu oratoria, hujusmodi, licet etiam longiora basilicæ construere, primitus tamen non nisi circa basilicas aedificata facile demonstrari possent. Quod quidem passim factum, exemplo sit non modo Vaticana veteris basilicæ, quam exhibent inter ceteros eruditissimus Ciampinus in Opere de Antiquis Constantinianis Aedificiis, et novissime Bonanus in lib. de summorum pontificum Namismatibus prodromi loco exhibeo ad celeberrimum toto orbe Vaticanum templum spectante, sed et in praesenti S. Felicis in Piacis prope Nolam basilicæ facies. Imo et id recentius apud monachos consuevisse, probatur ex Cavensis monasterii ecclesiae, in qua corpori medio, quod capsum Gregorii Thaumaturgi vocabulo appetere liceat, circumposita sacella apparent parietibus ipsius capsi adherentia; inter quae illud ex Odai parte situm est, in quo antiquissimum ejusdem monasterii Patrum sacra hians conduntur; adestque facta aliquorum graduum descensus alterum, ubi ex antiquissimo more defunctorum corpora sepeliuntur ossibus proinde scheletisque referunt. Ejus rei originem ad eo petere debemus, quod cum minime liceret intra basilicas mortuorum corpora sepelire, circa easdem tamen cœmeteria fieri fas erat, ubi paulatim, vel singulorum id ferente ingenio, vel praesulum efficiente religione, sacella, quae Agnello monasteria dicuntur, sicut condita: hinc auctor a circumpositis sacellis basilicas ipsas ex martyris nomine, cui dedicate erant, cœmeterii quandoque vocabulo nuncupatas. Sic Innocentius papa, epist. prima ad Decentium: « Non longe portanda sunt sacramenta, nec nos per diversa cœmeteria constitutis presbyteris destinamus. » Quare et laudata Nolanæ S. Felicis basilicæ cœmeterii nomine, ob circumpositas minores ecclesias, fidelium sepulturae dicatas (in quibus et modo arcae, et sarophaga spectantur, et praeterea ingens ossium multitudo collecta visitur) vocabatur, quod proinde in corruptam *ciampini* vocem tandem abiit. Locum Paulinus, epist. 42, ad Severum, a Muratorio relatus, expressatissimo, sed eo sermonis genere quod et qui basilicæ ipsius situm et circumposita cubacula non vidit facile imponere potuerit; etenim cubacula non eo pacto quo recentiorum basilicarum sacella, sive, ut vocantur, capellæ, ita inserta erant, ut basilicæ facerent partem, sed parietibus tanquam septa a basilicæ corpore separabantur, de quorum uno loqui-

Paulinus versibus illis, qui Muratorio disserendi occasione præbuerit.

Collata de multis, que per litteras undique magis appositè lectis præsent secura sepulchris.

Hospitiæ in basilica media eadem faciebant, circumpositis murorum septis munitis, quibus egredi cogitaverat, mane facto furdo quo Paulinus a Harum uno fur abditur, atque ubi mane Claustra patere videt, reserata prosilit aula Aulam universam sedem intelligit. Ita porro sepeliebantur, quod optaverant fideles, apud sanctorum martyrum memorias, ac ita Cynegii adolescentis corpus in beatissimi Felicis basilica positum fuit a Paulino, qui de re Augustinus, lib. 11. Retract., cap. 64. a Muratorio relatis.

IV. Episcopis, quavis a communi more recedere diceret, quorum proinde aliquos legitimos intra basilicam septa ac ad altare ipsam sepultos fuisse, novimus tamen eorum plures, vel in aliquo ex circumpositis sacellis, vel in quadriportici parte ecclesie adhaerente, quam noster ardicam (vocabulo apud alios scriptores ignoto) dicit sepultos fuisse. Florentius in monasterio S. Petronille hærens maris ecclesia Apostolorum sepultus est; Liberius in monasterio S. Pullionis; Petrus in monasterio S. Jacobi ad fontem ecclesie Petriana; Post hunc qui sequitur episcopos in basilicis locum habuisse narrat Agnellus, præter Chysotogum, qui cum sibi sepulchri locum vivens designavisset, post sedem pontificis et post diman tempore S. Cassiani Forocornellensis sepultus fuit; Joannes autem circa Gregorii Magni temporalium monasterio sanctorum Marci, Marcellini et Felicitæ, quod ipse a fundamentis ædificavit, apud ecclesiam B. Apollinaris civitatis Classis; Marinianus in ardicæ B. Apollinaris; Joannes in ardicæ B. Apollinaris; Ita et ejus successor synonymus, quod et factum de subsecutis arbitrò, licet sæpius basilicæ nomen usurpetur.

V. Laicorum autem nobiliorum, qui martyris aliquis devotione afficiebantur, ut post fata, quantum licebat, ipsius basilicæ sacrisque cineribus corpore vicini essent, sibi cellulas hujusmodi, sive, ut noster loquitur, monasteria parietibus basilicæ adhaerentia construere curabant, illaque pecunia erogata ornabant, ac donariis amplissimis dabant. Sic Lauricius, constructa S. Laurentii basilica, apud eam sacellum SS. Stephani, Gervasii et Protasii adjecit, ubi condere, et arcam in id ex pellucido lapide præparavit. Singleida Gallæ Placidie heptis S. Zachariæ sacellum non longe a S. Crucis ecclesia construxit, ubi et sepulta fuit, ac Gallæ ipsa Placidia Augusta ad ipsam S. Crucis basilicam sibi sacellum SS. Nazarii et Celsi magnifico sumptu sepulture causa construxit. Ex quibus omnibus tandem conficitur, partem eam quam subditum Agnellus vocat, extra basilicam fuisse, ubi Opilio sepeliretur, ac fortasse ex ea quadriporticus parte que ad anteriorem mulierum partem pertinebat. Hæc in re satis obscura disseruisse sufficiat.

VI. Attilæ adventum Ravennam, de quo hic noster, Joannis τοῦ Ἀγγελῶντος tempore accidere non potuisse, supra adnotavimus, et ipse Agnellus satis indicat postremis ejus vitæ annis accidisse, ubi ait: Ex illo demique die non in tanta crudelitate perseceravit, et sine bello commisso ad proprium reversus est regnum, et post pauca. Et post hæc quædam vilissima muliere cultro defossus, mortuus est. Paulus Diaconus ad Eutropium, lib. xv, ait ab Attila Aquileia subacta, igneque multata, exinde per universas Venetie urbes, hoc est Vincentiam, Gronam, Brixiam, Bergomum, ceteras reliquas, nullo resistente Hunni bacchabantur, Mediolanum Ticinamque patri sorte diripiunt, ab igne tamen abstinentes et ferri. Deinde Emilia civitatibus similiter expoliatis, novissime eo loco qui Mincius fluvius in Pa-

lum confluit castrametati sunt; et sequitur Leonis papæ legationem, et tertium Attilam narrans, regredientemque Emilia itaque civitatibus devastatis, et Flaminia limitibus superatis Ravennam accessisse consequitur, unde recedens mitigato animo, quod Agnellus tradit, fluctansque an Romam accederet, quod ejusdem direptioni Alaricus non diu superavisset, Leonis sanctissimi pontificis legatione demum territus in Pannonias remeavit. Hæc autem non nisi ad annum 452 fieri poterant, quo Joannes alter ab Angelopte floruisse evictum est supra. Jornandes lamen de regno. Success. lib. 1. Attilam multo antea tempore accessisse Ravennam innuere videtur, cum, narrata Joannis invasoris depressione, et Valentianam Ravennæ imperantis felicitate, addit: Cujus (Valentianus) Germana Honoris, dum ad aule decus virginitatem suam cogereur custodire, clam missis clientulo Attilam Hunnorum regem invitavit in Italiam, cumque veniente Attila votum suum nequiret explere, facinus, quod cum Attila non fecerat, cum Eugenio procuratore suo commisit. Hinc narrat Valentianum Constantinopolim profectum ob suscipiendam in matrimonium Eudoxiam Theodosii filiam. Stuprum Honorie Marcellinus, Baronio assentiente, consignat Theodosio xv et Valentiano ix, eoss. id est 455, quæ si vera essent, quod ait Jornandes, Attila ab Honorie invitatus Ravennam venisset, conficeret de Joanne Angelopte ab Agnello narrata in hac parte veritati consentire. At Honorie stuprum ut ut eo tempore acciderit, negari sustineri tunc Attilam invitatum Ravennam venisse. De ea re acta tempore a Jornande indicato aliam apud ceteros omnes silentium, et repugnat, eo quod summa quiete degere tunc ac eo anno Valentianus Ravennæ, nec Attila Italiam vexaverit, nisi multo post quam solus regnare cepit, Bleda fratre occiso, quod accidit Theodosio xviii et Albino eoss. juxta Cassiodori Chronicon. Paulus Diaconus laudans narrat Leonis Magni legatione, Attilæque regressa addit: Igitur Attila tali modo a sua servitute repressus, relicta Italia, Pannonias repetit, ad quam Honorie Valentianus principis Germana, dum a fratre ob decus pudicitie districtè servaretur, suum eunuchum dirigit, quatenus eam sibi a fratre in matrimonium extorqueret, et narrat ab Attila Valentiano mandatum ut Honoriam cum parte regni sibi daret, additis minis de peioribus mox hæc inferendis, nisi morem gereret, qui deinde eam puellam alteram adjunxisset ceteris uxoribus, fœste occubuerit. Quæ quidem acta sunt postquam Valentianus annis, Theodosio prædefuncto. Quod si post admissum facinus Honorie missa est Constantinopolim custodienda, oportet ut multo antea sperari se passa sit, hinc Ravennam reversa Attilam in Pannonias revertentem revocare studuerit, quod diversis temporibus acta Jornandes in unum contrahit. Manceat igitur Attilam Ravennam afflicta semel venisse, cum Aquileia subacta, Venetæ urbes, Ligurique ac Emiliæ regiones devastari, et Flaminia imminens Ravennam imperatoris in Occidente sedem tentandam decrevit, unde repressus a Mincii ostia primum inde in Pannonias reversus est, ac proinde hæc ad alterius Joannis tempora pertinere. Cæterum de Attilæ interitu Marcellinus Agnello consentit, aliis sanguinis vomitu occulso narrantibus, eodem Marcellino testante.

VII. Ab Attila ad Theodoricum ingenti sæpe transeundum est, ut præter nostrum sequatur. Incendium pontis Ravennatis in Paschate, et Nonis Aprilis concremati prælodum affertur Theodosio advenientis, Pascha die 2 Aprilis celebratum, et anno 489, cyclo solis 22, luna xv, littera Dominica A. Eo ipso anno Eusebio et Probino eoss. Marcellinus hæc habet: Theodoricus rex Gothorum quædam occupavit Italiam. Odoacer idem rex Gothorum meum Theodoricum perterritus Ravennam ingressus est. Porro ab eodem Theodorico perjuris illatus, interfectus est. Conspicitur autem diversorum an-

orum gesta in unum, quæ Cassiodorus suis tem-
 oribus consignat, eoque anno Theodoricium narrat
 d'Isontium et Veronæ Odoacrem superasse, sequenti
 austo Juniore cois. ad Addnam dento cohituisse,
 Ravennam obsēdisse, altero Olybrio Juniore cois.
 d Pontem Candidum devicisse, ac tandem anno 494,
 (hino v. q. cois. Ravennam ingressum, Odoacrem
 uolentem sibi insidias interemisse. Baronius con-
 ulatum Fausti omittit, et duorum annorum gesta
 n unum contrahit. Cassiodoro testi eorum tempo-
 rum standum est, et Agnellus ita explicandus, ut
 anno 489, in Paschate Pontem Ravennæ flamma con-
 umpserit, sequenti Odoacre Ravennæ se recipiens
 obsessus sit, anno 491 quo et eorum in p'upio ad-
 idit, Theodorici vicerit. Quod sequitur, et et abijt
 d Ariminum, etc., ad Theodorici spectat, qui
 um perrexisset Ariminum (Rubeus civitates Flami-
 nie subegisse ait) cum dromonibus in Portum Leo-
 nem reversus est, ubi postea (palatium medicum) con-
 truxit sexto ab urbe Ravenna milliario ad D. Maria
 edem, quod Agnellus ipse sui turis tandem fuisse
 ostendit, quare ex ejusdem rudibus domum sibi in
 undo materno Ravennæ edificavit. Loci facies adeo
 immutata est, ut difficillime conjici possit, ubi pa-
 latium Theodorici, Portusve Leonis, fuerit, Verum
 acuti Candiani Campi, ubi tertio devictum Odo-
 acrem noster dicit, nomen ipsum adhuc superest, sic
 palatium vocabulum ad nostram ætatem perseverasse
 iovimus. Rubeus ex veteri Chronico sibi nota certa
 oca ubi Theodorici castrametatus sit recenset,
 palatium, Pontem Candidum, et Pihetum, quorum
 nostrorum, et Paulus Diaconus memorat, qui re-
 ragatur tamen Rubeo narranti Theodoricium terru-
 num in confictis ad Pontem Candidum facto, cum
 id castra fingeret, a matre repulsus; asserit enim
 matrem Ticini relictam. Postremis anni 493 diebus
 Ravennam terremotu concussam narrat obster,
 quod alii silent, eodemque tempore datum obsidem
 ubi Odoacre, qui post quantum mensem Ravennam
 Theodorico dedit. Hæc adnotare visum est, cum
 uicisque ex editis frustra petantur. Porro episco-
 pum Ravennatem cum cleto a Theodorico pacis con-
 ditiones obtinuisse, quod narrat noster, assertorem
 habet Procopium de Bello Gothico lib. 1, qui et in cæ-
 teris de cæde Odoacris ex perfurio patratæ, convivii
 recensione, suffragatur. Quod semel accepit,
 Theodorici acta prosequitur usque ad ejus obitum,
 et sepulcrum insigne laudat, quod usque adhuc
 superest, arca ex porphyreico lapide ad divo-
 ram Apostolorum translata, de quibus consulte,
 si idher, Rubeum, Fabrumque. Horum prior,
 cum ad annum 1509 narrat porphyreicam Theodo-
 ricel uram ex mirabili sane S. Marie Rotunde in-
 marcico fonte bombardæ ictu defectam, ab Agnelli
 Historia recedit, qui disertè tradit, suo tempore Ar-
 cam cadaverè vacuam ante monasterii, sive sacelli,
 illius aditum projectam jacuisse, quod idem recentior
 Chronice auctor testatur. Quod autem Theodoricius
 trigesimo regni sui anno in Siciliam exercitum
 miserit, quam depopulaverit, et suis ditionibus
 mancipaverit, ut tradit noster, apud neminem me
 egisse auctor; quibus Cassiodoro potius consilia,
 quam armorum ope Siciliam subactam ipsis regi
 Theodoriciani intus, aliunde constat. Narrata Sym-
 nachii et Boetii cæde, nec non Joannis papæ obitu
 imposito sermoris genere, ac si hæc omnia Ravennæ
 acta fuissent, cum tamen notum sit, Boetium Ticini
 obtruncatum, quæ sequuntur de eorum sepulcris,
 nelligenda sunt juxta ea quæ aliunde sunt certa;
 Boetium videlicet Ticini conditum, ubi et hodie tan-
 quam martyr colitur, Joannis vero papæ corpus
 comam translatum.

VIII. Congestis in unum pluribus ad Theodorici
 ritam et mortem spectantibus, ad Joannem rever-
 titur, traditurque his quæ nulli ejus hominis alibi

A convenire possunt quam priori re-
 gnorum celebri, quæ Theodoricius bapenit. Nec-
 rat, præstat Valentianam Janseri et Odoacri
 acta memorans, pleraque enim diversorum
 in unum veluti fasces compingit. Quod
 prescriptumque occurrit, perimet. In
 ecclesia metropolitana, ubi Agnellus
 decretum, cujus vigore, si Agnellus
 decem civitatum episcopi, episcopo Ravennatensi
 metropolitano subijci coepere, et eidem palli
 concessus, dicitur, datumque ex
 mos est. Romanorum pontifici, super
 anduere, quo usus est ipse (Joannes
 successores sui.) Hocum occasione, cum in
 tia metropolis antiquitatem inquirentem,
 remque quanta cum veritate, asserunt
 apostolorum temporibus id juris
 disertalia de hierarchia ecclesiastica
 emarsit, qua in publicum prodijt, in
 hujus libri præfatione, quæ hic
 mari placuit. Ostendi autem, ut
 omnia, falsa, Malatiniani, et
 aspernata. Diplomata, Ruben
 supposita, tale illam, quod
 Potuisse tamen Valentinianum
 venientem ecclesiam, a Romano pontifice,
 mea perspicue sanctitatis episcopo
 et, ubi pallio ornaretur, precibus
 regem, flura sunt, quæ id
 Valentinianus, Placidie pietas
 Petrus, Chrysologus, in
 ius, (exercent,) qui in Romano
 tratus. Cætera vide in præfatione.
 duo, idem nonnulla delibare
 edipsere. Mutatam circa
 Latinos, qui antea eodem quo
 bantur, satis constat. Bapenit
 rane sibi hæc plene compertam
 ubi pallium vetus cum phrygio
 ornamento, confundit, et
 monumentis, locum, a Theodorico
 usque, ad Gregorii Magni, eventum,
 palium perseverasse. Exstat
 que Europa, celebre, et
 duplex musivum opus, in
 scopus, cum basilicæ, et
 alterum, Maximianum item
 imperatori Justiniano pro
 vestibusque solembus, Pallium
 figure gerit. Priorem Ecclesiæ
 mihi describendam curavit
 integra icone destitit, quæ
 maxime ad Procopium, et
 ris, oculis subjiciendam, ubi
 Ex his ceteris, quæ de
 us, et veteris pallii forma
 sola, est a frequentibus
 eas, etiam fieri necesse erat,
 D quoque modo, extrahere
 depla διαλωμα in Glossis
 camque significare sentit.
 in præfatione, et eadem ratione
 inquam, non potius penulam
 quod duplex, esse, sed quia
 ret, cum, inveni erat. Palli
 iconibus, eadem est, ad
 riam gestasse, novimus
 pions, in ejusdem S. Pontificis
 s. Utebatur, inquit, panno
 videlicet humero sub pectore
 quædam deducto, deinde
 merum post tergum, de
 eundem, humerum, veniens
 per medium corporis, sed
 licet, pendet. Arbitror, igitur
 sed in præfatione, sup

Vide præfationem, nom. 10. Bactr.

usos antiquissimis temporibus Romanos et Ravennates episcopos, et diutius perseverasse morem huiusmodi quam vulgo creditur, D. Abbas Dominicus Passioneus et eruditione et morum suavitate spectabilis, cui quantum debeant hæc studia mea non est huius loci explicare, ostendit mihi descriptionem accuratam sacelli ejus, quod olim a S. Paulo I pontifice, octavo sacello constructum ad crepidinem Palatini montis, tribus fere ab hinc annis, fortuito repertum est. In eo autem figura nonnulla visuntur

A cum pallio ejus forma, quæ in superioribus Ravennatum episcoporum iconibus visitur. Multiplex a omophorio Græcorum cruce, et conversus ferè Latino deferendi motus conspicitur; ex laterali sinistro sinistroque humero circa collum contractum ad humerum dextram vertitur, et sine ulla sterni regionem reflexum, ad sinistram rursus humerum reflectitur, et post tergum demittitur, ita pars anterior dependet fere per medium caput, ut in apposita tabella B ex Ducangio desumpta.

S. MAXIMIANVS

His autem, quæ a plurimis de pallii usu conscripta sunt, illud demum addere placet, videlicet, quod quamvis pallii seu omophorii ornatus ex picturis, scriptoribus et ordinibus ecclesiasticis non nisi supra castulam, seu, si de Græcis loquamur, supra phelonion, sive polystaurion, adhibitus videatur, credendum tamen est, ab illis quibus id licebat, antistitibus, alia etiam supra sacra indumenta delatum fuisse. Gregorius Magnus, epist. 54, lib. iv, prohibet Joanni Ravennati episcopo, et ut in plateis pallium ferre non presumat. Casulam vero in plateis non crediderim delatam. In veteri musivo Lateranensis basilicæ adesse inter cætera S. Silvestri Constantinum baptizantia effigiem, qua pontifex exprimitur quadrato longoque indumento vestitus, cum pallio huic superposito, testis est V. C. Ciampini in opere de Constantini Magi Aedificiis inscripto. Præterea ad eandem Lateranensem basilicam in D. Nicolai sacello, inter plures pontifices saccis et omophoriis indutos, medius D. ipse Nicolaus visitur cum pluviali, quod recentius Latinorum sacrum est indumentum, et recentiori etiam Latino pallio. Ejus autem monumenti iconem vide si lubet apud Papebrochium in

S. ECCLESIVS

B Proprietate parte secunda, cum præfixo commentario ad pallii argumentum spectante.

IX. Narratis quæ Valentinianus Ravennate contulerit commodi, quæ sequuntur Galkæ Placidie Augustæ, ejusque actibus, generi pietatique commendandis, scripta sunt. Porro Singleide notitiam ex nobis Agnello hausere. Rubens ceterisque scriptores, qui eam laudaverunt. Cass. Gallæ Placidie eadem Singleide amita vocetur, consequens sit Arcadii, perierum feminarum parentis, filiam fuisse, cum hæc Honorii uxores Stilichonis filias narrentur Jornandæ et Paulo Diacone defunctæ absque liberis, Mariæ videlicet, et Thermantia, seu Hermantia. At proinde ad Valentinianum Augusti chronologiam Agnello tradita, vel explicanda sunt, vel corrigenda. At ille: « Cum inter nos annos et quatuor temporum anni Valentinianus esset, divo Honorio patruo suo in imperium successit, qui, triginta et unum annis in imperio durans, Romæ occisus est in loco qui vocatur ad Lanrum. » Valentinianum Constantii et Placidie filium natum Honorio Aug. XII et Theodosio Aug. VIIII coss., anno videlicet 418, vi Nonas Julii tradit Proesper; Marcellinus autem v Nonas Julii, anno sequent.

Monaxio et Plinta coss. Honorius Valentiniani Paternus xviii Kal. Septembris Ravennæ obiit, Asclepiodoto et Mariniano coss., anno videlicet 425, ex Idatio et Socrate. Theophanes ejusdem obitum v Non. Septembris consignat, Olympiodorus vi Kal. Septembris. Hoc diligentissimo ejus ætatis scriptore, uti eminentissimo Norisio laudatur Hist. Pelagianæ lib. II, cap. 15, docemur, et superstitie etiam tum Honorio Valentinianum nobilissimum dictum. At Cæsar non nisi post Honorii mortem est renuntiatus, anno scilicet sequenti 424. Prima constitutionum eo Cæsare datarum diem præfert xvii Kal. Novembris, et est in Codic. Theodos. lib. 14, de Murilegis; postrema data est anno sequenti 425, xv Kal. Decembris, estque l. ultima de Palatinis S. L. Priores autem, in quibus Augustus vocatur, datæ sunt iii Non. Januarii, suntque l. 3. de Coact. Dom. Aug. l. 25 de petitionibus, l. 14 de senat. et gleb. Mortuum eundem anno 425, Kal. Aprilis, communis chronologorum sententia fert. Ex his manifestum sit Agnellum imperii nomine Cæsarem dignitatem intellexisse, ubi Valentinianum ait et triginta et unum annos in imperio durasse, inæante enim anno trigesimo primo, collecto ab anno 424, quo ante 16 Octobris Cæsar renuntiatus fuerat, vere diem obiit. Cum autem ei collatum dicit infanti annorum sex et quatuor mensium, Prosperi Chronologia consonat, natumque indicat anno 418; Placidia enim Kal. Januarii anni 417 potuit nupti Constantio tradita, decem et octo mensium spatio (quot intercedunt inter prædictam diem et secundam Julii 418, Valentiniani natalem) Honoriam primo, inde Valentinianum ipsum parere; nec inde argumentum satis firmum erui posse videtur, quo Marcellino asserenti annum 419, Prosperi 418, præferatur; et magis quia si septennis Augustus vocatus est post xv Kal. Decembris anni 425, et si natus fuisset secunda Julii anni 419, septimus annus ab ætate tantum mensibus accipisset; verum cum septennis dicatur, de completo aptius septimo anno id videtur intelligendum. Ita conficitur Valentinianum mortuum ætatis suæ anno 37, a præcedenti Julio fluente, cum ab ipsa Cæsarea dignitate abissent anni triginta, cum fere septem mensibus. C. V. Pagius, in dissert. Hypat. ad annum 424, hæc habet: « Natus erat Valentinianus Constantio et Galla Placidia matre v Non. Julias, Monaxio et Plinta coss., inquit Idat. Marcellinus, anno nempe 419, quare vix septennis hoc anno obiit. » Qui si anno 419 natus, anno 424 vix septennis? vix quinquennis fuisset, complexset enim annum quintum die secunda Julii. Veriori proinde calculo, cum Agnello et Prospero, sentio natum secunda Julii anno 418, post sex annos, quartoque insuper fluente mense, Valentinianum Cæsarea veste indutum. Illud etiam observare juvat, quod quamvis ex Prosperi Chronico Galla Placidia obitus alligetur anno 450, ex nimmo tamen Baronio ad annum 425, n. 4, exhibitio, videatur illam diutius vitam protraxisse; cum etenim in adversa parte circa ejusdem Placidiaæ effugiem epigraphes legatur VOTIS XXX. MULT. XXXX., argumento id est Vota tricennalia ab ea cum filio a Cæsarea dignitate colligenda, celebrasse. Laudatus Pagius in progomenis ad dissert. Hypaticam, n. 30, nummum agnoscit in prædictis tricennalibus eusum, et nihilominus Placidiam obiisse tradit anno 450, cum tamen part. II ejusdem dissert., cap. 14, tricennalia imperii Cæsarea Valentiniani assignat anno 453, Vincomalo et Opilione coss. Planè utrumque verum esse nequit, quod scilicet Placidia obiit anno 450, et quod 453 tricennalia cum Filio celebraverit. Agnellus de die mortis scribit, mortuam videlicet v Kal. Decembris; de anno autem silet. Insanabili autem errore errat noster ubi ait: « Unoque anno Constantius post mortem Honorii genibus imperavit, morbo correptus vitales auras amisit, et reliquit filium modicum Gallæ Valentinianum nomine. »

A Constantius et nec dum septem mensibus evolutis, ut scribit Paulus diaconus lib. xv, ex hac loco subtractus est, Eustachio et Agricola coss., anno videlicet 421. Honorius obiit Asclepiodoto, et Mariniano coss., anno 425.

X. Valentinianum Romæ in Campo Martio, occisum fraude Maximi patricii, tradunt Joannes lib. I, Cassiodorus et Marcellinus in Chronicis, in Victoris Chronico pro Campo Martio, Campus Maximus mendose scribitur. Noster interceptum ait in loco qui vocatur ad Laurum, de quo licet sileant qui Urbem describere, Campi Martii partem quamdam fuisse crediderim. Quæ sequuntur de Aquileiæ excidio præcessere Valentiniani adeoque Placidiaæ decessum. Cometen apparuisse Marcellinus tradit eodem anno quo Bleda et Avila Illyricum Thraciamque depopulati sunt Eudoxio et Dioscoro coss., anno videlicet 442. De Ravennæ memorabili incendio nil legitur apud quemquam scriptorum legere, quare quo anno ciades hujusmodi acciderit, incertum. Verum et hæc et quæ sequuntur diversorum annorum gesta in unum fascem temere colligavit Agnellus, temporum ratione neglecta. Quod pertinet ad Ecclesias et sacella, sive, ut noster loquitur, monasteria a Galla Placidia magnificentissime constructa ac dedicata, difficillimum est tempora quibus id factum sit definire, licet id agat Rubeus; quod si C. V. Pagii consulatum Cæsareum regulas sequi luberet, et annis consiguere, quibus vel Valentinianus consulatus inivit, vel simul cum matre tricennalia, decennalia, vel quinquennalia habuit, aliquid lucis in re obscurissima nacti essemus; verum incerta incertis illustrare haud valet.

XI. Illud pro integrâ familiarum Theodosii Constantiique notitia observari meretur, quod Agnellus narrat de inscriptione in templi S. Joan. evangeliste, quam vocat, tribuna, Galla Placidia curavit, posita, quamque eidem rei illustrandæ ex Agnello sumpsero viri antiquitatis cultores. Inscriptio hæc est: « Sancto ac beatissimo apostolo Joanni Evangeliste Galla Placidia Augusta, cum filio suo Placido Valentiniano Augusto, et filia sua Justa Grata Honoria Augusta Theodosii periculo maris votum solvit. » Filios hic Galla Placidia vides Valentinianum et Honoriam; neminem præter eos, qui proinde Honorium ex Honoria passim factum ex prava veterum lectione, ab illis, qui, cum postremo imperii sui anno Honorium Augustum dicit, et suspicionem in Galla Placidiam præcepit, eandem Constantinopolim ad Theodosium misisse cum filijs, horum nomina recensentes ex librariorum vitio Honorium pro Honoria et Valentinianum laudant. Id quamvis Rubeus initio lib. III adnotaverit, neminem tamen novi qui id curaverit ante eminentissimum Norisium, qui ex hac inscriptione a Rubeo accepta, et ex Olympiodoro eruditiorum scriptorum sphalma emendat. Pluribus hinc novimus nominibus Honoriam vocatam, quæ Placidia ejusdem mater in una filia collegit, ut geminae Avie memoriam servaret, Justa videlicet, et Grata, Galla matris suæ sororum ex seniore Valentiniano progenitarum, quas ex Justina cum altero Valentiniano et Gratiano susceperat. Ea in re agnovi C. V. et dum videret amicissimi comitis Francisci Mediobarbi erratum, qui Oceonis numismata recolligens, et augens, Gallam Valentiniani senioris filiam cum Galla Placidia ejusdem Galla filia, Valentinianique tertii matre, confuderit, seu eam filia nomine vocaverit, ascribens eidem numismata filia. Eorundem quidem omnia cum præferant Placidia cognomen, huic non Galla ascribenda erant. Tertium autem quammaxime præ cæteris doctissimum collectorem ea de re nonere poterat, in cujus adversa parte signatur « Vota XX. multiplicata XXX. R. V. CONOB. » (Pagius, dissert. Hypat. part. II, pag. 285, ex Jacobo Chiffletio legit R. M.) Id enim de Galla Theodosii senioris uxore secunda, quæ brevi post

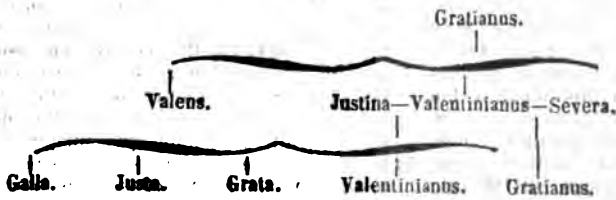
nuptias in puerperio decedens, nec sua, nec viri potuit decennalia celebrare, seu tricennalia multiplicare, verificari haud potest. Postremum in aversa epigraphem habens (VICTORIA. AUGGG. R. V.) ad annum ipsum, quo Galla Placidia Constantium, cui nupserat, ab Honorio in imperii societatem assumptum vidit, referendum autumo, et ejusdem Constantii multiplices triumphos indicari. Sic eodem anno Eustachio et Agricola coss. quatuor in Codice Theodosiano observavit constitutiones Pagius, dissert. Hypat. part. II, pag. 28, quae trium Augustorum nomina praefertunt (Imppp. Honor., et Theod., et Constant. A. A. A.,) quare Constantium anno 421 Augustum renuntiatum conficit, corrigens Baronium, caeterosque, qui id anno 419, vel 420, consignant. Haec autem nummi epigraphes in mentem revocat sermonem 130 D. Petri Chrysologi habitum coram Augustis, ipso suae consecrationis die recurrente, ubi de Galla Placidia loquens, haec habet : « Adest etiam ipsa mater Christiani, perennis et fidelis imperii, quae dum fide, opere misericordiae, sanctitate, in honorem Trinitatis beatam sectator et imitatur Ecclesiam, procreare, amplecti, possidere augustam meruit Trinitatem. » Dominicus Mita haec ita intelligit, ut trinitatem Augustorum, quam procreavit Galla Placidia, compleverit Constantius, quod is ob Gallae connubium Augustus sit renuntiatum, Valentinianus, quem ex Constantio genuit, et eadem Galla, quam Augustam Honorius declaraverit, « ne sororem, ait, praeter dignitatem Constantio collocasse videretur. » Verum non ob Gallae Placidiae merita Constantius Augustus creatus est, sed ob propria. Sozomen. lib. IX, cap. 16 : « Constantium imperator praemii loco tum sorore, tum corona, tum purpura, tum imperii consortio honoravit ; » quare hunc Augustum non potuit dici Galla procreasse. Sed nec ipsa Augusta renuntiat est, nisi cum Valentinianus declaratus est Caesar. Igitur Chrysologus juxta verborum quibus utitur proprietatem, intelligendus est ; triplici enim modo ad Augustalem dignitatem referuntur quam Galla procreavit, Valentinianum pariens, amplexata est Constantii nuptiis, possedit Augustae honores assecuta.

XII. Notari autem debet hic D. Petri Chrysologi locus, cum nil habeat, quod ad Honoriae decus referri possit, quae quodammodo Augustam quaternitatem complexisset ; etenim Augustae honore ornatam dubitare haud sinunt allata, et praecipue nummi a

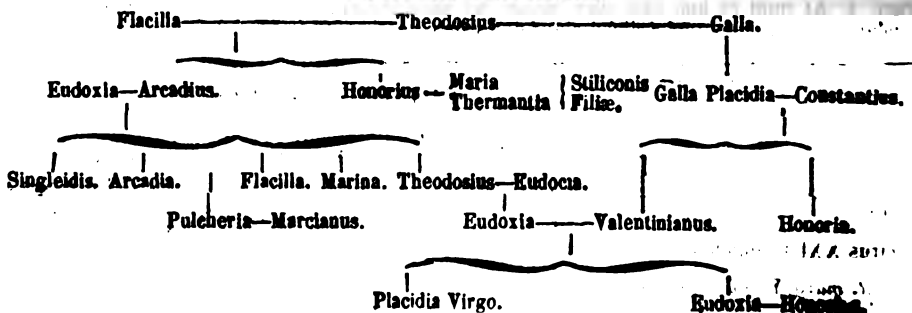
Ducangio in Familiis Byzantinis, et a Mediobardo relati. Id puto ex eo evenisse, quod detrectaverit Petrus Honoriam, post stuprum ab ea admissum, aminare piissimae matri, taleque infortunium minime promerita. Quare et templum D. Joan. evangelistae dicatum sentio circa initia Joannis Angeloptis, etiae Honoriae stuprum uterum gerentis consignari anno 454. Erravit ergo Rubeus, qui templum illud Petri Chrysologo sedente dedicatum narrat ; etenim Petrus a Sixto III electus ordinatusque fuit, nec certe primo pontificatus sui anno, qui fuit 452, quare necesse fere fuerit eodem anno basilicam dedicari, Petrus ordinari, Honoriqueque stuprum agnosci.

XIII. In ejusdem basilicae testudine narrat Rubens icones fuisse Augustorum ad dexteram quinque, Constantini videlicet, Theodosii, Arcadii, Honorii et Theodosii Nep., ad sinistram quinque, Valentiniani, Gratiani, Constantii, Gratiani Nep., et Joannis Nep. Circa subsellia vero ad dexteram Theodosii et Eudoxiae, ad sinistram Arcadii et Eudoxiae. Unde haec hauserit Rubeus non docet. Agnellus haec tanta habet : « et infra tribunam ecclesiae super capite imperatorum et Augustarum legitur : *Confirma hoc, Domine, etc.* » Porro quid ad Gallam attinerit Constantium non video ; Joannis etiam Nep. mentio nulla in Gallae vel hujus matris familia, invenire est. De relictis atque a Rubeo dubitare licet. Placet autem duplex in stemma apponere harum rerum occasio, quoniam uno familia Gallae, Galla Placidiae familia aliam agnoscat. Jornandes, lib. primo : « Gratianum filium suum Valentinianus Ambianis imperator constituit, quem habuit de Severa priori jugali ; » et paulo infra : « Decepta ergo Justina, Valentinianus edidit ex ipsa quatuor filios, Valentinianum imperatorem, Gratam, Justamque, et Gallam, de qua Galla dehinc Theodosius imperator, Placidia defuncta quae Arcadium Honoriumque pepererat, Placidiam generavit, quae mater fuit moderni Valentiniani junioris imperatoris. » Paulus Diaconus, lib. II, *Historia* senioris et Valentis patrem dicit « Gratianum adiciendi stirpe ortum apud Cibales. » Haec ad matrem Placidiae genus spectantia certa sunt, et quae nota ; ea tamen adnotare placuit, cum et stirpem patris et agnatorum cognatorumque stemmati inserviant, nullibi autem Constantii, Joannisve nomina leguntur. Singleidam Galla Placidiae ex fratre nepem ex Agnello cognoscimus, reliquas Arcadii filias et Marcellini Chronico caeterisque.

STEMMA GALLAE.

FAMILIA GALLAE PLACIDIAE.

XIV. Quae apud nostrum spectant ad S. Joannis ecclesiam, cuius causa 700. An. 700. cognomentum promeruit, exhibent nonnullas sacrae synaxis partes. Hae autem recensentur: Lectio Evangelii et protestatio catechumeni; ante angeli apparitionem, inde canonica verba, cum supplicationibus et signo crucis super hostiam, sanctificatio corporis Christi, perceptio corporis Domini, calicis per diaconum pontifici porrectio, quam angelus diaconi vice praestitit. Haec omnia cum ceteris ad veterem Missam spectantibus satis superque illustravit vir olim doctissimus et pius cardinalis Bona: Illustrare etiam ordinum editores Menardus, Pamelius, Thomasius, Mabilionius. Speciale videtur calicem a diacono porrectum, ex quo pontifex sanguinem Domini sumebat, sic quidem, non fistula, ut alibi, Romae praesertim; quare sacerdotes cum populo coeperunt timere, et horrere, videntes sanctum calicem a semetipso inlinatum ab ore pontificis, et iterum in aere se super sanctum altare recipi. Micrologus, cap. 19: Ipse pontifex confirmatur ab archidiacono in calice sancto. Ita porro etiam respectu episcopi, diaconi erat dispensare sancta: sicut enim, ait Rabanus in libro Institut. Cleric., cap. 7, in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est. Ille oblata sanctificat, iste sanctificata dispensat. Quae de solitis calicis dispensatione, seu distributione accipienda sunt, cum aliunde constet episcopum, vel sacerdotes ministrantes, corpus Domini dispensasse: Id in Romana Ecclesia agebat episcopi papae assistentes. Cardinalis Bona laudatus, rerum Liturg. libr. II, cap. 17, num. 8, rem universam his explicat: Ordo communionis hic erat, ut primo quidem celebrans seipsum communicaret, leinde episcopos, si qui aderant, vel presbyteros similiter cum eo synaxim agentes, tum diaconos, subdiaconos et clericos, monachos, diaconissas, et sacras virgines, novissime populum, adjuvantibus presbyteris, primum viros, deinde mulieres. Idem in calicis distributione servabatur, nisi quod presbyteri per se illum sumebant, diaconi a presbyteris, reliqui a diaconis, ut ex ordine Romano et ex Graecorum saeculogio constat. Non juvat hic in Graecorum usum inquirere; ut in Latina Ecclesia, ut ut distributione panis ita se habuerit, uti doctissimus cardinalis tradit, certe Ordines Romani alique ferunt diaconi munus existisse ipsum celebrantem calice confirmare. In primo Ordine Romano ab eruditissimo Mabillonio vulgato haec habentur, n. 20, pag. 4: Qui (pontifex) dum communicaverit de ipsa aneta, quam momorderit, ponit in manus archidiaconi, dicendo in calice: Fiat commistio, et consecratio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi accipientibus nobis in vitam aeternam. Amen. Pax tecum. Et cum spiritu tuo. Et confirmatur ab archidiacono. Quae postrema verba his illustrat laudatus Mabillonius; in comment. praevio, cap. 8, l. 11: Deinde in primo Ordine pontifex confirmatur ab archidiacono, accipiendo scilicet sanguinem pro complemento communionis, uti Micrologus loquitur. Eadem repetit in notulis Ordini ipsi subjectis: praeclearum, adjicit, hoc sane specimen communionis generalis etiam sacerdotum et episcoporum. At quid ex hoc loco elici possit ad asruendam communionem generalem, plane non video,

A cum hic de solo episcopo celebrante agatur. Diversum tradere videtur Ordo secundus, in quo, num. 13, exhibita pene eisdem verbis immixtione particulae sanctae, quam episcopus momorderit, in calicem, desunt verba, et confirmatur ab archidiacono. Infra vero post unius speciei narrationem sumptionem, haec sequuntur: Episcopus primus accipit calicem de manu archidiaconi, et stat in cornu altaris, ut confirmet sequentes ordines, deinde archidiaconus, accepto de manu illius calice, refundit in scypho, quem supra diximus, et tradit calicem subdiacono regionario, qui tradit et pugillarem, cum quo confirmet populum, etc. Pro temporum diversitate diverso modo haec acta sunt, quod ex Ordinibus ipsis a se editis elicit laudatus Mabillonius in comment. praevio, cap. 8, num. 15. In Ordine tertio ex codice Colbertino octingentesimo fere annorum ante ad rem nostram haec habentur: Sed ipse pontifex confirmatur ab archidiacono in calice sancto, de quo parum refundit archidiaconus in majorem calicem, sive scyphum, quem tenet acolythus, ut ex eodem sacro vase confirmetur populus. Calicem sanctum noster vocat, in quo facta fuerat consecratio ad differentiam calicem, sive scyphorum ministerialium, in quibus vino consecrato cum non consecrato ab archidiacono et confirmabantur omnes sanguine Dominico, quos communicaverat pontifex corpore Dominico, ut habetur in Ordine mox laudato. Sic et in tertii recentioris Ordinis fragmento dicitur, quod Dominus apostolicus confirmatur de calice, tenente calicem archidiaconus, etc. In sequenti Sangallensi: Susceptumque diaconus ab acolytho calicem, porrigat episcopo, et confirmet. In altero similiter subsequente: Ipse autem diaconus, tenens calicem et fistulam, stet ante episcopum usque dum ex sanguine et corpore Christi, quantum voluerit, somat. Verba illa et corpore Christi, in locum non suum irrepsisse videntur. Singularis ritus describitur in alio Ordine decimo loco exhibitio, quem Mabillonius conjicit saeculo undecimo conscriptum, pro missa pontificis ad ecclesiam Lateranensem quinta feria in Coena Domini, ubi haec habentur: Confecto itaque sacrificio, pontifex solus communicat super altare sine ministris, et non cum calamo, sed cum calice tantum se confirmet illo die, et sexta feria. Haec diaconi officio in hac parte illustrando ex Ordinibus a viro doctissimo, mihi quae in primis colendo publici juris factis abata, sufficiant.

XV. Confirmant non posse eadem locum episcopo convenire universa, tanquam ejusdem episcopi, gesta ab Agnello tradita, quae idem de Angeloptis etate et effigie subjicit, narrato loco dieque ejus depositionis: Apparetque, inquit, fuisse tenui forma, et nigri capilli, paucos canos, sed sanctitate etatem superavit, quia caelestis Dominus plus mentes, quam etates comprobat. Cultum antiquissimum eidem episcopo in ecclesia Ravennate praestitum astruit, quod ante ejus imaginem in Ursiana basilica exstantem, diutius singulis noctibus candela arserit. At quidni Agnellus unius effigiem Joannis pro alterius acceperit? Quae sequuntur nil habent quod observari mereatur. Poterant absque jactura ommissa plures fierent, quam debeat.

VITA S. PETRI CHRYSOLOGI.

CAPUT PRIMUM.

Petri natale solum et ecclesia. Eutychetis haresis. Chrysologi epistola ea occasione conscripta.

ma. Ante eum nullus pontifex sapientia similis illi, et post eum non surrexit. Matorum librorum et voluminum conditor, et velut irriguus fons ita in eum divina Sapientia quotidie emanabat; unde pro

Petrus XXI*, pulcher aspectu, delectabilis for-

* Not. marg. Electus fuit circa annum Domini 429. BACCH.

*PATROL. CVI.

suis eum eloquiis Chrysologum vocavit, id est aureus A
sermoneinor. Natus est [natione] Corneliense terri-
torio, nutritus, et doctus a Cornelio illius sedis an-
ticipa, et pro sui nutritoris amore Petrus ipse [Deest
ipse] iste beatus, qui [quod] dudum Imolam præ-
dictum vocabat [vocabatur] territorium, ab illo jam
tempore Corneliense nominavit : sed aiunt alii ideo
Corneliense eo quod Corneli Fori fuerit. Iste
temporibus primi Leonis sanctissimi pape Ravennatis
Ecclesie cathedram regebat. In ipsis diebus sævis-
simus Eutyches presbyter maligno spiritu instiga-
tur, et circa sanctam et individvam fidem catholi-
cam suis pessimis cogitationibus, malignam cepit
heresim excitare. Quem sanctissimus Leo per eam
epistolam in conspectu sanctorum maiorum De-
episcoporum ammonivit. Nunquam potuit ejus super-
stitionem credulitatem ad bonam revocare proposi-
tionem. Sanctus igitur Leo ad beatum Petrum hujus
Ravennatis [Suppl. urbis. Bach.] pontificem res-
notis celebriter fecit, qui scribens epistolam ad ipsam
heresim dixerit, per quam in Chalcedonense sy-
nodo non consensus, demersus est. Sed ipse sanctis-
simus Leo multas vices per sua epigrammata Con-
stantinopolitanam urbem visis, non solum ad Gal-
lam Placidiam, verum etiam ad Valentinianum, et
Honorium, et ad ceteros alios fidei robustos, simul-
que ad divum Gratianum [Martianum], et Eudoxiam
sequestratam, contra predictum Eutychem presbyte-
rum diversas, ut diximus, epistolas; et tanto in
tempore prolata fuit, usque ad tempora Martiani
imperatoris. Igitur, ut diximus, cum multa altera-
tio de sancta Interemera fide catholica facta fuisset
multis diebus, contigit, ut cum episcoporum concilio
fuerit illius predictus hereticus, coram omnibus
sacerdotibus Theodorus episcopus cum eo certare
cepit, ostendens singula volumina de sanctis Scri-
pturis, et divinis testimoniis, quod sancta indivisa
sit Trinitas, et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus,
unus esset Deus, coequalis a ex duabus manent
materis Dei et hominis. Non convenit. Tunc austeri-
tate apostolica demonstrata non respuit. Ostendit
signe est beati Petri Chrysologi epistola, in qua ex
parte continetur ita : *Humane leges intra xxx
annos inter nos omnes Religiosas inseruntur qua-
stiones, et tu circa quingentes annos cur tanta
presumis in Christum conviciare sermone? Vere
oportet te humiliari ad sanctam Romanam pontifi-
cem, et diligenter ejus præcepta custodire. Et non
aliter æstimes nisi quod [ipse] beatus Petrus aposto-
lus vivus sit, et apostolatus cathedræ Romanæ se-
dis in carne teneat principatum.* Post hæc autem
ipse Eutyches sævisimus in ipso eccidit concilio;
sacerdotum vero ceteri post solutum concilium
una cum plebe omnium Christianorum Deo im-
mensas gratias agentes, et maximas laudes impera-
tori catholicam, et certam [rectam] fidem observan-
tis [observantibus] valedicentes abierunt lætantes.

* Hæc de Christo Domino apte intelligenda. BACH.

Petri Chrysologi ordinatio cætus imperatoris.
Igitur, charissimè, illud quod residuum est
Chrysologi vita in medium proferamus, et inquiramus
quomodo aut qualiter in tali orthodoxa
non ex propriis oculis, sed a subiecta Corneliense
Ecclesia, Ravennenses cives pontificem ordinave-
runt. Tempore namque illo, postquam defunctus est
beatissimus ante nominatus presul Johannes, conve-
nerunt universus cætus populi, una eam sacerdoti-
bus, sicut mos est Ecclesie ritu, et elegerunt sibi
pastorem; cumque [omnes cum] eo properantes Ro-
mam venerunt ad sanctum papam apostolice sedis
ut eorum ordinaret electum, ne talis Ecclesia vidua
esset pontifice tantis diebus. Die vero crastina erant
omnes parati, ut eum [virum] quem elegerat
sanctis apostolicis presentarent aspectibus. Igitur
nocte eadem apparuit ad sanctum Sixtum urbis
Romæ episcopum per visionem B. apostolus Christi
claviger Petrus, una eum Apollinare discipulo suo,
et inter ambos stans B. Petrus Chrysologus, et pa-
rum B. apostolus Petrus gradum figens, dixit ad
sanctum papam Sixtum: Vide hæc virum, quem
elegimus nos, qui stat in medium nostrorum [no-
strum], ipsum consecra, non alium. Idcirco expers
factus papa jussit valde introduci diluculo plebes
universam et virum qui ordinandus erat. Intuitus
est enim diutissime sanctus papa, et ait: He, tolle
eum de medio, hunc non cognosco. Nisi adduxeris
mibi, qui ostensus est, alium non ordinabo. At
ceperunt inquirere inter se mutuo, quæ esset ha-
jusmodi res, cæcisque omnibus foras, contracti
sunt. Alia vero die jussit, ut papulus cum omnibus
electis [clericis], maximis, et mediocribus, et
lis, ante se introducti fuisset et cum non
formam viri quæ illi ostensa fuerat, ait: Requiritur
ex vobis, forsitan non omnes venistis, et complures
estis. At illi dixerunt: Non ex nobis quempiam in-
venies, Domine papa, he, et egredimini foras; ne-
quæ electus videat. Tertia die denique iterum ap-
peruit ad eundem papam, nec vigilans pleniter, nec
pleniter dormiens apostolorum princeps cum disci-
pulo suo, sicut et prius, et sanctissimum Petrum
Chrysologum inter se tenentes, dicentes illi: Dom-
nus jam tibi, ne super alium manus imponas, nisi
super hunc virum, quia multis temporibus hæc
Ecclesia, sicut pinguedo olei lucerne immunit,
cum ab igne fuerit applicata, ita illius pinguescit et
illuminabitur doctrina. Aliena die introductus
omnes, et non invenitur. Tunc beatus
Romane dixit ad Corneliensem episcopum, qui
illo tempore cum Ravennensibus civibus Roman
ferat: Introduc omnes sacerdotes et clericos tuos,
forte tibi inveniam virum qui tibi ostensus est. Cui
ille cum supplicatione respondit, dicens: Non habeo
talem virum, nisi unum diaconum, qui præest omni-
bus rebus meis, super cujus manus ego servus tuus
incumbo. Si jubes ut in medium veniat, deferatur.

Cui beatissimus papa: Veniat non solum ille, sed A et cæteri omnes, et si videro quem cupio, gratanter suscipio. At ubi ingressi sunt omnes, statim ut vidit sanctus papa virum qui sibi per visionem ostensus fuerat, conspexit eum, ut gemmam fulgentem, et hinc atque illinc per spiritum cognoscens vultum B. apostoli Petri, et Apollinaris pontificis, Chrysologi, Petri dexteram sinistramque tenentes, et ut hæc omnia sanctus papa conspexit, statim de sede surgens, et obviam illi quasi medium atrium ivit, libenti animo alterutrum se salutaverunt usque ad genua. At ubi subtrahere se S. Petrus Chrysologus papa voluit, beatissimus papa non sinuit. Statim cepit fremitum dare populus inter se, et maximum clamorem ad cælum. Alii dicebant: Quia neophytum non recipimus; non ex nostro fuit ovile, sed subito B. invadit cathedram episcopalem, quasi latro. Tollite, tollite eum de medio, non recipimus, quia de subiecta Ecclesia non licet ad [in] majorem transferre. Alii contra aiebant: Justus est hic homo, non recte fecistis, suscipiamus eam, ut bene nostræ sit civitati, quia prudentissimus est, et castissimus, et doctor bonus, omnique gloria dignus; ex nostra cognatione est, nihil in eum mali sentimus, timore Domini plenus; sine causa eum perdere vultis. Sanctus vero Sixtus III, sedis Romanæ in tali altercatione populum hæc illuc divisum conspiciens, palam omnibus tetulit visum, ut superius diximus, quomodo per impositionem apostolicam eum consecrare debuisset. Et si istum non vultis Patrem, a me recedite, et sancta catholica Romana Ecclesia alienati vos invnes. Tunc illi quasi ex una voce cæperunt clamare, et dicere: Ordinètur, ordinètur. Conscripserunt celeriter decretum, et per impositionem manus recepit Spiritum sanctum, ordinatusque est in pontificem, et cum gloria ad Ravennam sedem reversus est. Ex illo jam die cæperunt eum omnes venerari quasi angelum Dei.

CAPUT III.

Edes Petro curante constructæ. Eiusdem cum Projecto Corneliense synchronologia. Sancti Barbariani funus.

Ædificavit hic beatissimus fontem in civitate Clasis iuxta ecclesiam quæ vocatur Petriana, quam Petrus magister fundavit. Qui fons miræ magnitudinis duplicibus muris et altis muribus structus amphitheatricè antiterumque fundavit domum infra episcopium Ravennæ sedis, quæ dicitur Tricoli, eo quod tria cola continet; iuxta [Edes. Bacch.] ædificia nimis ingeniosa inferius structa est. Fecitque non longe ab eadem domo monasterium S. Andree apostoli; suaque effigies super valvas ejusdem monasterii est inferius tessellis sepicta. Foris vero parietes proconnis marmoribus lecoravit, et in ingressu januæ extrinsecus super iocinase versus metricos continentes ita [videlicet].

Aut lux hic nato est, aut capta hic libera regnat.
Lux est ante venit cæli decus unde moderum,
Aut privata diem pepererunt tecta nitentem,
Inclusumve jubar secluso fulget Olympo.
Marmora cum radiis vernantia cerne serenis,
Cunctaque sereno (sidereo) percussa in murice saxa.

Auctoris pretio splendent mitnera Petri.
Hic honor hinc virtutis tribuit sic comæ parva;
Ite valeant, spætis amplum superare opactis,
Nil modicum Christo est. Arcas hæc possidet ædes,
Cujus in limato consistunt pectore templa.
Fontanes Petrus, Petrus fudator, et aula.
Quod domus hoc Dominus, quod factum factor et fidem
Mortibus atque opere. Cælestis possessor habetur,
Qui duo consocians mediator reddidit, et unum.
Huc veniens fundat partituros gaudia fetus,
Contritam solidans percussit in pectore mentem.
Ne jaceat, s; sternat homi, morbosque latentes
Ante pedes medici cura properante recludat;
Sæpe metus mortis vitæ fit cæsa beata.

Multa condidit volumina, et valde sapientissimus fuit. Iste una cum Projecto a beato Cornelio Imolenis Ecclesie una hora in diaconos ambo consecrati sunt. Post vero divina providentia ambo solum episcopate tenuerunt. Petrus Ravennæ Ecclesie; Projectus servatus est Imolensi. Postquam hic pontifex ordinatus est, postmodum ab ipso, iste alter episcopus Ecclesie Corneliensis [in ecclesia Corneliensis] consecratus est; temporibus Gallæ Placidie, Augustæ; sicut scriptam reperimus. Corpus beati Barbariani idem Petrus Chrysologus cum prædicta Augustæ aromatibus considerant, et cum magno honore sepelierunt non longe ad Posterulam Ovilionis; consecravitque ecclesiam S. Joannis Baptistæ, quam Baduarius ædificavit.

CAPUT IV.

Petrus mortem suam prævidet, prædicitque. Forum Corneli pergit, ibique decedit. Locus sepulcri.

Cognovit autem post hæc hic beatissimus Petrus per spiritum finem vitæ suæ. Ivit ad Corneliensem ecclesiam, et ingressus infra basilicam B. Cassiani obtulit manora, id est craterem aureum unum, et patenam argenteam alteram, et diademata aurea magna preciosissimis gemmis ornata. Hæc ornata sancti Cassiani corpore imbut, positaque super aram ipsius ecclesie, et stans super crepidinam juxta altare expansis manibus benedixit cunctam plebem, sacerdotem et populos, ac oravit dicens: Tu dediisti, Domine Deus, animam in corpore isto; tu iterum misericors, suscipe eam, quæ tua sum creatura. Non occurrat mihi impiissimus diabolus, sed angelus tuus sanctos suscipiat eam, et collocare jubeas in sinibus patriarcharum, ubi lux permanet, et gaudium immensum est. Et nunc, Domine, te confiteor labijs [et] corde; te quæ cæceta patrasit ex nihilo, qui solus nosti prisca, presentia et futura: da populo hæc docibile, ut timeant te, et agnoscat quia tu es Deus in celo sursum, et in terra deorsum, qui per sanctum Filium tuum totius generis humani salutem recuperasti, in quem credimus Deum, et Dominum angelorum, qui es benedictus in sæcula sæculorum. Mitte illis, Domine Deus, verum pastorem, qui tuas congreget oves, non disperdendo, sed ad caulas Ecclesie congregando. Non sicut ut mercenarius, non sit ut alienæ ovis custos, sed verus pastor, qui oves cum agnis commissas, immaculatas tuo aspectui representet; ne ille ferox imma-

nissimus lupus, qui prædam rapere querit a te, pastoris corda excita, rapida voluptas depellatur, velle-
 ra fidei non ovium non diripiat, ne sancta Ecclesia
 vocis halatibus genuat. Tu, bonum pastorem. [bo-
 nus pastor] tribue huic populo; mitte pastorem non
 percussorem, sed nutritorem, non ut allidat, sed defen-
 dat, non spernentem, sed revocantem; non raptorem,
 sed largiorem; non ut læcet, sed comescat; non
 cupidum, sed tributorem; non blatum, sed humilem;
 non sævum, sed blandum. Custodi eos, populus tuus est,
 et oves manuum tuarum, qui es benedictus in sæcula.
 Ad legentem populum ait: Filii charissimi, audite me.
 Ego vado, et ingredior viam universæ terræ, ubi
 constituta est domus omnis viventis. Nunc, filii, con-
 fertamini, et estote viri prudentes. Dabit vobis Domi-
 nus Deus pastorem et rectorem sicut scriptum est: *Non
 repellet Dominus plebem suam in senem, et hæ-
 reditatem suam non derelinquet.* ipsum audite. Ille
 docebit vos: ille vos per amœna pascua docet, ille
 suis verbis pabulo vobis reficit; ipsum audite, non con-
 turbemini. Et vos viscera mea non contra eum in
 humore cordis elevetis; non contumeliam et jurgia
 pastorem elligatis; non patrem hujus patriæ pro
 pecunia hanc obtineat sedem; sed hoc [hunc] dili-
 gite, quem Dominus elegerit. Estote perfecti filii;
 ab omni heresi servate vos. Cavete ab Ariano do-
 gmate. Sanctam et incontaminatam catholicam fidem
 tenete. Corpora vestra servate absque pollutione, quia
 templum Dei animata sunt. Hæc custodite, et agite, ut
 mereatis vos cum vestro pastore in universorum placito-
 rum cœlestium Domino viam parare. Præcepta ejus satia
 custodite, obedite, ei ut ille pro vobis a oret, quia omni-
 potentis Deus non vult fallere, sed cor contritum susci-
 pit, et humilitatum spiritum. Sit benedictio Domini Dei
 omnipotentis super vos et super filios vestros in genera-
 tionibus et progenie, nunc et semper, et in sæcula sæculo-
 rum. Cunctique omnes respondissent Amen, conversus
 ad aram B. Cassiani, ait: Deprecor te, beate Cassiane,
 intercede pro me. Tux domui quasi vernaculus fui a
 Cornelio Istrus sedis in Ecclesiæ gremio nutritus: Ie-
 rimum ad te reversus, animam nunc Deo omnipotenti tra-
 do. Corpus autem meum tibi commendo. Hæc et his
 salutem dum diceret, quasi qui eructans, ovis et ex-
 sultans, stans cunctis qui aderant, reddidit spiritum
 in Non. Decembris. Cæmentarii vero post sedem
 ipsius ecclesiæ paraverunt eslerit sepulcrum in lo-
 co ubi ipse præcepit, et ibidem sanctum corpus recep-
 tum est, et permanet usque in hunc diem. Sedit
 autem annos . . . menses . . . dies . . .

A. An scripturæ postremas illius periodos. Edes Te-
 coli an a Chrysologo excitata. Petriana ecclesia.
 Sacellum S. Andreæ an a Chrysologo constructum?
 Mithra Corintheni ecclesiæ tributa.

I. Divi Petri Chrysologi ætatem in postremo Dis-
 sertatione indicavimus, quantum quidem suffere
 poterat ad tollendam temporum confusionem; hinc
 expresse, quantum liceret, de ea decernendum est.
 Et pro episcopatus ejusdem initiis in ea sententia
 persevero, ut vel anno 440, qui Sixti III summus ponti-
 ficis postremus fuit, vel præcedenti 439, ordinatum te-
 dam. Annus ejusdem emortualis nec ante 448 colitur,
 nec post 481 differri potest. Posterioris asserti veritas
 excoipat: quod Emiliæ civitatis clades et direpsio,
 Attila late furente, anno 452 est illata; eoque Ra-
 vennam prosperante Joannes sedebat episcopus, nec
 fortassis is ejus sedis annus prior erat, sed præ-
 cedenti 451 coeperat. Prior autem assertio ex Actis
 sancti Germani Antissiodorensis, a Constantio Sacer-
 ter et accuratè conscripitis evincitur, cum ex ista
 carta demonstratione elicerit eminentissimus car-
 dinalis Norisius Germanum Ravennæ obisse an-
 no eodem 448, diè 31 Julii, Hist. Pelagiana lib. II,
 cap. 42. Constat autem Petrum Chrysologum episcopi
 sancti Junus curasse. Idem eminentissimus et erudi-
 tissimus cardinalis de Petri Chrysologi emortualis
 anno hæc habet: Petrum Chrysologum a eo anno
 (450) vel superioris, forte decessisse 27 Decembris,
 qua die ejus memoria recolitur; patet ex epistola
 Leonis 35, ad Leonem Ravennatem, data diè 24 Octo-
 bris, Marbiano ops., hoc est anno 457; nam anno
 448 idem Chrysologus litteras ad Eutychem, non
 jam ob hæresim audientem, dedit, Eutyches vero in
 Italia eo ipso anno ad Kal. Junias inter catholicos
 habebatur ex litteris Leonis ad ipsum eadem diè ac-
 tia, in quibus Eutychetis zelum laudas, quod contra
 Nestorianos depugnabat; ea est epistola sexta. Hæc
 inserenda putavi, ut eos corrigerem qui Petrum
 Chrysologum circa annum 440 obisse scribunt, qui
 fuit Hieronymi Rubei et communis scriptorum Ra-
 vennatum sententia, quæ si vera esset, eodem
 annum 440 Germanus Antissiodorensis Ravennæ
 Chrysologo præsulè diem obisset; Rabous Petri
 Chrysologi obitum non anno 440, sed 430, consignat,
 Hist. Raven. lib. II, unde immerito refellit. Porro
 cum ad Kal. Junias anni 448 Eutyches in Italia hæc
 adiret, non potuit eo anno a Petro Eutychei epi-
 stola quæ exstat, conscribi, cum enim conscribitur
 est, Eutyches in Italia male audiebat, ut ex ejusdem
 epistole tenore constat; quare epistola Chrysologi
 non potuit ante annum 449 conscribi. Epistola sac-
 ci Leonis, quæ Leoni seu Neoni dicitur scripta et
 dictis supra in dissertatione, non probat sententiam,
 licet cum Pagio. Questellum ad annum 451
 retrahatur, ac propter conjecturam, quare in dis-
 sertatione exhibui de Ravennæ nomine in inscrip-
 tionis ejus mendo forte cubante, adicere placet, An-
 ni fortasse scriptam fuisse, qui exscriptorum vi-
 cio in Leonem mutatus sit. Id tamen si admittatur, ad
 argumentum juvat, cum Quenelli argumenta cogant
 eandem epistolam ad annum 458 transferre, et in
 primis quæstio de redeuntibus a barbarorum capti-
 vitate, quæ referri nequit ad extorres illos quibus
 Geisericus persecutionem solum vertere coacti sunt,
 quandoquidem illi non redibant a barbaris, quod
 quæstio ipsa supponit. Quod probat Joannem ante
 annum 452 sedisse, est Attilæ insensio, quæ anno
 eodem evenit, cui Joannes ipse occurrit, ut narrat
 noster. His omnibus perspectis, efficitur Petrum
 Chrysologum anno 450 vel 451 obisse, eodemque
 Joannem suffectum, neu Neoni inter hæc locum esse,
 qui ob multa præclare gesta, quæ in ejus Vita nar-
 rantur, pluribus annis sederit oportet.

C. Chrysologum circa annum 440 obisse scribunt, qui
 fuit Hieronymi Rubei et communis scriptorum Ra-
 vennatum sententia, quæ si vera esset, eodem
 annum 440 Germanus Antissiodorensis Ravennæ
 Chrysologo præsulè diem obisset; Rabous Petri
 Chrysologi obitum non anno 440, sed 430, consignat,
 Hist. Raven. lib. II, unde immerito refellit. Porro
 cum ad Kal. Junias anni 448 Eutyches in Italia hæc
 adiret, non potuit eo anno a Petro Eutychei epi-
 stola quæ exstat, conscribi, cum enim conscribitur
 est, Eutyches in Italia male audiebat, ut ex ejusdem
 epistole tenore constat; quare epistola Chrysologi
 non potuit ante annum 449 conscribi. Epistola sac-
 ci Leonis, quæ Leoni seu Neoni dicitur scripta et
 dictis supra in dissertatione, non probat sententiam,
 licet cum Pagio. Questellum ad annum 451
 retrahatur, ac propter conjecturam, quare in dis-
 sertatione exhibui de Ravennæ nomine in inscrip-
 tionis ejus mendo forte cubante, adicere placet, An-
 ni fortasse scriptam fuisse, qui exscriptorum vi-
 cio in Leonem mutatus sit. Id tamen si admittatur, ad
 argumentum juvat, cum Quenelli argumenta cogant
 eandem epistolam ad annum 458 transferre, et in
 primis quæstio de redeuntibus a barbarorum capti-
 vitate, quæ referri nequit ad extorres illos quibus
 Geisericus persecutionem solum vertere coacti sunt,
 quandoquidem illi non redibant a barbaris, quod
 quæstio ipsa supponit. Quod probat Joannem ante
 annum 452 sedisse, est Attilæ insensio, quæ anno
 eodem evenit, cui Joannes ipse occurrit, ut narrat
 noster. His omnibus perspectis, efficitur Petrum
 Chrysologum anno 450 vel 451 obisse, eodemque
 Joannem suffectum, neu Neoni inter hæc locum esse,
 qui ob multa præclare gesta, quæ in ejus Vita nar-
 rantur, pluribus annis sederit oportet.

D. Ut autem ordo temporum servetur ab Agnel-
 lo.

OBSERVATIONES
 AD VITAM SANCTI PETRI CHRYSOLOGI.

Petri ætas expansa. Narratio de ejusdem electione divi-
 na impulsu facta contra Dupinium aseritur. Agnellus
 Ravennatium Ecclesiam Romanæ subditam agnoscit.
 Petri Epistola ad Eutychem. An etiam conscripserit.
 Petri Vita.

la neglecta, observanda est Petri electio ad episcopatum Numinis nutu, et sanctorum Petri ac Apollinaris apparitione peracta. Rem omnium primus ex nostro in publicam lucem produxit Ferrutus (inde diserte, ut solet, in sua Historia narravit Rubens, ex eo Baronius, cæterique. Verum, quod fluminem aqua accidit, qui pro soli unde fluat, natura vario impuuntur, sapore, ita quod demum non sint quales a fonte manarunt, id narrationi huic accidisse facile deprehendet, quæ Agnelli fontes gustaverit, quævis rei substantia servata sit. Verum mirari subit hominum plures ita comparatos, ut facile nimis omnia credant; alios autem, e contra, ut omnia in dubium vertant. Dupinius in Bibliotheca Auctorum ecclesiasticorum de hæcæ historia hæc ex Gallico in Latinum versa habet: « At nequit historiae hujusmodi narrationi credi, etenim illam nullus fide dignus auctor exhibet. Agnellus tandem in lucem prodicens an dupinio auctor fide dignus futurus sit ignoro. Nam aio hinc agnosci ejus historice traditionem, prout ab Agnello narratur, antiquitate eximia commendari.

III. Notari meretur privilegia a Valentiniano Ravennati Ecclesie tributa, si qua fuerit, quæ quidem Joannes Petri immediatus prædecessor nactus sit, Agnello ipso teste, licet alias primatus Romani imperante, nullo modo episcopus ipso a Romani pontificis jure exemptis; etenim si quando id exemptionis efficere valuisent, tum id ipsam fieri debebat, cum ipso Valentiniano imperante, qui privilegium paulo ante tribuerat, novam episcopum ordinandum esse, mors illius, cui privilegium tributum fuerat, effluebat. Qui itaque narrat populum et sacerdotes (quorum nomine intelligendos etiam puto episcopos provinciales) facto de certi viri electione decreto, cum eo Romam properasse ad Sixtum sanctum apostolicæ sedis papam, eum eorum ordinari electum; i quibus in subsequentibus adjicit dissidente et tumultum agente Ravennatum plebe, Sixtum visione narrata dixisse: « Et si istum non vultis Patrem, a me recedite, et a sancta catholica Romana Ecclesia alienati vos omnes; » quare cuncti una voce clamaverunt: « Ordinetur, » et conscripto celeriter decreto per impositionem manus recepit (Petrus) Spiritum sanctum, ordinatusque est in pontifice; i manifesto ostendit Valentinianum privilegium dedisse; si quod unquam dedit (potuit enim nobis ignota dedisse) quod nullo modo sanctæ sedis jura et Ecclesiæ canones violaret; nec inde factum ut Ravennates episcopi autonomi quodammodo essent. Hæc et similia, quæ suis locis pro opportunitate observabimus, ab Agnello narrata, effluunt ut satis mirari nequeam, quid rei fuerit ut ipse, qui alicubi Pontificale suum scribens erga Romanæ sedis primatum se rite recteque affectum ostendit, a hinc in partide commento præmissis, schismaticarum partium sectatorem se prodât. At ea mendacii et male causæ conditio est ut suo se gladio perimat.

IV. Reprediendum modo ad ea quæ Agnellus de sancto Petro priori loco narrat, licet postremis ejusdem annis evenerint, quæque pertinent ad Eutychem abbatis Constantinopolitani hæresim. Ea verò tanta sermonis strabiliagine rerumque confusione infecti sunt, ut divinandum sit quid mente tenuerit. Actorem in causa Eutychem hic ratio habenda est, ut suis apte temporibus restituatur vera, si quæ ex Agnelli Historia elici poterunt; id etiam ei, quod numero primo diximus ad postremos Chrysologi annos spectanti, lucem affundet. Damnata itaque Nestorii hæresi in Ephesina generali synodo, partium studia effecere; ut qui quammaxime ab ea discedere vovero, in oppositam æque impiam dilaberentur. Eutyches omnium absurdus peccavit, qui in Christo naturarum distinctionem pertinax negavit, et oppositum sentientes Nestorianismum accusavit, datis Leoni summo pontifici litteris, quibus Leo ipse respondit prima Junii anni 448. Anno eodem in concilio Constantinopoli Novembri mense habito a Fla-

viano ejusdem urbis episcopo, accusante Eusebio Dorileense, Eutyches sepe citatus, ac tandem compavens, asserensque protelive hæresim damnatur. Hinc a vestigio Leoni dampno scribit, deque per nefas damnatum lamentatur, agitque apud imperatorem ut concilium generale cogatur, qui interim conventum Constantinopoli triginta episcoporum habito prima Aprilis die anni 449 rem majoribus ritibus impiebat. Leo die 18 Februarii Flaviano scripsit ac Theodosio, inquirens causas ob quas Eutyches damnatus fuerat, quibus a Flaviano intellectis ejusdem zelum pietatemque commendavit epistola data die 21 Maii anni ejusdem. Ante hanc tamen non potuit a Chrysologo Eutychem epistola scribi, in qua disertis verbis hæresim suggillat, alias, quod summus pontifex nesciverat, ipse agnovisset. Ephesi inde coacta nova synodo, Leo ipse sanctæ sedis legatos misit, eosdemque litemis datis munivit, inter quos omnium laudibus communique Ecclesiæ consensu ea laudatur quæ in editione Quesnelliana est num. 24, data 13 Junii ad Flavianum, in qua incarnationis mysterium ea elegantia, puritate ac claritate explicatur, ut in tota antiquitate monumentum illustrius, ad rectum dogma firmandum invenire sit. Synodus Ephesi coacta est in die 8 Augusti ejusdem anni 449 quæ ob in ea per nefas gesta prædatoria postmodum dicta est, catholicamque fidem in summum discrimen conjecit, Eutychem absolute, et Flaviano damnato, qui paulo post ærumnis injuriisque affectus, dum in exilium ducebat, evivis excessit. Ob hæc Leo pontifex pluribus epistolis egit apud Theodosium, ut concilio generali res catholica restitueretur. Exstant epistolæ ad Augustum binæ sub die 13 et 15 Octobris, alique ad alios. Egit etiam ea de re cum Valentiniano, Placidia Eudoxiaque, et legatos Constantinopolim misit. Nil tamen in re gravissima a Theodosio obtinuit. At eo defuncto, substitutoque Mariano, Pulcheria hujus uxore agente, concilium primo Constantinopoli ab Anastasio habitum est, cui interfuerunt apostolicæ sedis legati, in quo lecta Leonis epistola ad Flavianum, et episcoporum subscriptionibus signata, Nestorius æque ac Eutyches damnati sunt, deinde in Chalcedonensi generali concilio, cepto celebrari die octava Octobris ejusdem anni, epistola eadem magno Leonis regula fuit, qua firmatum est dogma de duobus in Christo naturis contra Eutychem hæresim, illique actionibus secunda et quarta concilium lecta subscripsit.

V. His ex Eutychem hæresis historia delibatis, ad Agnelli tricas revertamur. Primo itaque ait Eutychem a sanctissimo Leone per epistolam monitum minime respicisse, atque epistolam in conventu multorum episcoporum lectam. Leonis epistola nulla ad Eutychem data in concilio ullo lecta est; quinimo in nullo ex precedentibus Constantinopolitanis sub Anastasio lecta est epistola celeberrima ad Flavianum, de qua in superioribus. De hac legitur et loquatur reliquum est; ad illi concilio Eutyches non adfuit, nec res amplius integra erat. Subjicit paragræphum omnium implicatissimum: « Sanctus Igitur, inquit, Leo ad beatum Petrum hujus Ravennatis urbis pontificem res notas celeriter fecit, qui scribens epistolam ad ipsum hæreticum direxit, per quam in Chalcedonense synodo non consentit, demersus est. » Ex his, ut puto, argumentum nonnulli habere credidere, quo dicerent Petri Chrysologi epistolam in Chalcedonensi concilio lectam fuisse, quod tamen repugnat Actibus ejusdem concilii, in quibus nil de ea re, nec potuit fieri, ut episcopi Ravennatis pro regula fidei epistola legatur apud eos qui primum sentiebant solummodo insistendum Symbolis conciliorum Niceni, Constantinopolitani, et Ephesani, admissis secunda sancti Cyrilli ad Nestorium epistola, et altera ejusdem ad Joannem Antiochenum, et eo nomine laudatam sancti Leonis epistolam ad Flavianum recepere, quod a dictorum sensu minime ablanderet, explicaretque dilucide quid de Eutychem

haerere sentiendum. Dominicus Mita rem in hunc modum dirimi posse censet in Responsionibus ad opposita Vitis Chrysologi a se conscripta, n. 5, 6, 7 et 8, ut sanctus Leo, intellecta a Flaviano Eutycheis haeresi et causa, Romam vocaverit Petrum, qui, pontifice jubente, epistolam illam omnium celeberrimam conscripserit pontificis ipsius nomine ad Flavianum, quae primum in Constantinopolitana sub Anatolio, deinde in generali Chalcedonense synodo credendorum regula contra Nestorium aequae ac Eutychem, lecta fuit. Ut autem effugiat, quod contra regeri ex styli diversitate ab aliis Petri monumentis potest, conjecturam ita circumscribit, ut sentiat Leonem conscriptam a Petro epistolam a proprio transcripserit stylo, et aliqua suo Marte ascripserit. Id omne ex sermone 78 Chrysologi confirmari nititur, ubi se ex itinere Ravennam quadragesimali tempore reverenti, ac properea fessum admodum dicit; Conjectura se veritatem assecutum credidisset fortassis Mita si nostrum legisset, cum ex allato loco astrui videatur Petrum a Leone vocatum epistolam scripserit, quae in Chalcedonensi concilio Eutycheis haeresim jugulaverit. At ex subsequentibus agnoscitur Agnellum de epistola a Petro omnibus consentientibus scripta locutum; ait enim ostensam beati Petri Chrysologi epistolam, cuius etiam partem exhibet, de qua statim Mita itaque conjectura hinc nullo modo fulciri potest, quae aliunde etiam delitescit ruitque; etenim post quadragesimam anni 449 scripta est epistola Leonis, de qua fit quaestio, die videlicet 13 Junii, eum praecedens ad eundem Flavianum data fuerit etiam post quadragesimam, die videlicet 21 Maii. At qui de ea re dubitari possit, cum stylus ac verba ipsa Leonem sonent?

VI. Sequuntur apud Agnellum quae spectant ad alias Leonis epistolas, ob impetrandum Augustorum auxilium, quo res catholica in pseudo-synodo Nicæna male habita, novo generali concilio restitueretur. Foede labitur, nisi, exscriptorum vitio, Augustorum et Augustarum nomina sint mutata, Honorum memorans ac Gratianum, qui e vivis dudum ante Eutychem haeresis tempora abierant. Honorii loco cogitaveram an Honoria substitui posset; at cum nulla exstet Leonis epistola ad eandem, pessima etiam ob stupram famam laborantem, emendationem hujusmodi sustineri non posse cognosco. Martiani etiam loco, facili lapsu; Gratianum intrusum suspicabar; at illud obstat quod eadem periodo rem usque ad Martinum praelatum dicit. Theodorum insuper, quem in sancto concilio ait cum Eutyche certasse, et ostensam sanctae Scripturae voluminibus sanctorumque Patrum testimonio catholicae eodem de duabus naturis stabilivisse, tota veterum Aetorum concilia a Flaviano coacti (in quo tantum Eutycheis auditus est Eusebio Dorileense, et Flaviano ipso haereticum urgentibus) series ignorat. Omnia itaque hic apud nostrum a veritate abeant.

VII. Illud e re esse inficiabitur nemo, quod ad epistolam, de qua in superioribus sermo fuit, integritatem pertinet, quam ex hoc Agnelli loco uberrime probatam habemus contra nonnullos, qui contendunt postrema verba ad summi pontificis in fidei dogmatibus supremam auctoritatem spectantia, Chrysologi non esse, sed recentius addita a Romanae sedis studioso aequae addito. Gerardi Vossii haec auctoritate nituntur, qui epistolam Chrysologi Graeco Latinam edidit, cum aliis nonnullis subjunctis Gregorii Thaumaturgi operibus impressis Moguntiae anno 1604, monuitque in duplici Vaticano codice postrema illa verba deesse. Inde Dupinius praeslaudatus in Bibliotheca haec, quae Latinae vernae exhibeo, habet: « Porro littera finiri videtur ante ea verba, et quod sequitur additum est ad sanctae sedis auctoritatem commendandam. » At Agnello, ut adnotavimus, et suis locis constabit erga sanctam sedem non bene affecto, et nihilominus verba ex epistola, seu sensum eorumdem referenti, nullas sane crisis studiosos refragabitur.

A. Constat profecto usque ad Agnelli tempora in Ravennatis Ecclesiae, licet longo schismate afflictæ, codicibus integram Chrysologi exstasse epistolam, quam postmodum decuraverint, qui sanctae sedis auctoritatem in rebus fidei diffinendis impugnare, idque potissimum impertandum iis qui Graeca fide in Graecam linguam Latinam epistolam transalere. Haec opera pretium esse cogitavi Latinam ipsam vulgata apud Baronium aliosque, et e regione textum ejusdem, qualem in codice Estensi reperi, describere, adjectis suo loco periodicis Agnello rebus, a lector quid in hujusmodi re sentiendum sit adjucent.

Latina epistola divi Petri Chrysologi vulgata.

Dilectissimo et merito honoratissimo filio Eutychei presbytero, Petrus episcopus Ravennas.

B. Tristes legi tristes litteras tuas, et scripta moesta morore et luctu percurrere, quia sicut nos pax sacerdotum, sacerdotum concordia, tranquillitas plebis gaudere facit gaudio celesti, ita nos affligit, et deficit fraterna dissensio, praesertim cum talibus oriatur ex causis. Triginta annis humanae leges humanas adiungunt quaestiones; et Christi generatio, quae divina lege scribitur inenarrabilis, post tot saecula disputatione temeraria ventilatur? Quid Origenes praecipiorum scrutator invenit, quomodo Nestorius lapsus sit disputans de naturis, non latet prudentiam tuam. Magi Jesum in cubilibus Deum mysticis muneribus confitebantur, et sacerdotes quid sit, qui virginali parte Spiritu sancto natus est, dolenda interrogatio discurrunt? Cum vagitus daret Jesus in cunis, gloria in excelsis Deo celestis clamant exercitus; et modo, quando in nomine Jesu omne genuflectitur caelestium, terrestrium, et infernorum, originis ejus quaestio commovetur? Nos, frater, cum Paulo dicimus: *Etsi noniam secundum carnem, sed nunc jam non vivimus, nec possumus curiose replicare, qui jubemur honorem dare, et timorem reddere, et expectare, non discutere quem Judicem confitemur. Haec breviter respondit litteris tuis plura rescripturas; si ad te frater et coepiscopus noster Flavianus aliqua de hac causa scripta misisset, si enim tibi displicet, quod quidem scribis, tibi ipsi electum Judicium, nos quomodo de his judicare poterimus, quos neque vidimus propter absentiam, et quod intellexerant eorum tui*

Eadem ex codice Estensi.

Dilectissimo et merito honorabili filio Eutychei presbytero, Petrus episcopus.

Tristes legi tristes litteras, scripta moesta morore et luctu percurrere, quia sicut nos pax sacerdotum, tranquillitas plebis, gaudere facit gaudio celesti, ita nos affligit, et deficit fraterna dissensio, praesertim cum talibus oriatur ex causis. Triginta annis humanae leges humanas adiungunt quaestiones; et Christi generatio, quae divina lege scribitur inenarrabilis, post tot saecula disputatione temeraria ventilatur? Quid Origenes praecipiorum scrutator invenit, quomodo Nestorius lapsus sit disputans de naturis, non latet prudentiam tuam. Magi Jesum in cubilibus Deum mysticis muneribus confitebantur, et sacerdotes quid sit, qui virginali parte Spiritu sancto natus est, dolenda interrogatio discurrunt? Cum vagitus daret Jesus in cunis, gloria in excelsis Deo celestis clamant exercitus; et modo, quando in nomine Jesu omne genuflectitur caelestium, terrestrium, et infernorum, originis ejus quaestio commovetur? Nos, frater, cum Paulo dicimus: *Etsi noniam secundum carnem, sed nunc jam non vivimus, nec possumus curiose replicare, qui jubemur honorem dare, et timorem reddere, et expectare, non discutere quem Judicem confitemur. His omnibus respondi, frater, litteris tuis. Cetera desunt.*

tarnitate nescimus? Justus mediator, non est, qui sibi unam partem audit, ut nihil alteri parti reservet. In omnibus autem hortamur te, frater honorabilis, ut his quae a beatissimo papa Romanae civitatis scripta sunt obedieris attendas, quoniam, beatus Petrus, qui in propria sede vivit et praesidet, praestat quarentibus fidei veritatem. Nos enim pro studio pacis et fidei extra consensum Romanae civitatis episcopi causas audire non possumus, locutionem tuam dilectionem Dominus tempore longissimo conservare dignetur, charissime et honoratissime fili.

VIII. Cum diversissimis verbis idem sensus exprimitur in vulgatis, et apud Agnellum in his quae ipsi referre placuit, argumento id est illum ex Chrysologo epistola sensum sumpsisse, non verba, quae etiam Agnelliana stribilligine vitata nemo non videt. Quod spectat ad priora, ubi ex praescriptione sanctorum triginta ab humana lege inducta argumentum desumitur contra Eutychetum, accepta ea sunt (vel ab eodem Chrysologo utrobique usitata) a sermone 145, num. 45: «*Humanae leges intra triginta annos litigiosas omnes interimunt questiones, et Christus circa quingentos annos nativitatis suae causas praestat, ortus sui lites palatur, status sui sustinet questiones? Haereticus, desine judicare judicium tuum, et astra in oculis Domini, quem «*Deum... adoravit in Terris.*» Licet autem post legem a Valentiniano latam Acturo et Protogene cons. xv Kal. Julii de triginta sanctorum praescriptione sermo ille a Chrysologo sit recitatus, et circa Adventus Domini festa anni 449, attente tamen legenti apparet Nestorii haeresim ibi praecipue impugnari, illosque qui «*Graeco eurbine Latinam mobilare nisi sunt puritatem adprobantem, et periculis, et certamine tollentem blasphemantes.*» Ex quo argumentum minime leve desumitur productae post annum praedictum Vitae, et epistole a Chrysologo scriptae serius quam vulgo patitur.*

IX. Inter opera magifico sumptu Chrysologo operante excitata secundo loco recensetur domus intra episcopium Ravennatis Ecclesiae, quam dixerit Tricoli, eo quod, inquit noster, tria eodem contineret, quia videlicet in tria insignia membra distinguebatur, quae Graeci ratione dixere, unde triplex quod tria membra habet. Audiri ergo non mereatur, qui ideo eodem illam Tricoli dictam volunt, quod ad speciem trium collium representandam accederet. At Agnellum Chrysologo Petro tribuisse quod Petro ejus nominis tertio tribuendum erat, evidenter agnoscitur ex verbis quos Agnellus ipse testatur factos in eodem Tricoli a Maximiano episcopo consummata, in quibus pontificum Ravennatum series exponitur qui Tricoli construendo operam impenderunt, et Petrus cognomento Junior, ut distinguatur a Seniori et a Chrysologo, fundator dicitur ejus aedis, quos juxta ex parte a suo in presentem locum transferre.

Hic Petrus Junior Christi concepta secutus
 Ut docuit, sacris moribus exposita
 Haec quoque fundavit mirandis molibus aedem,
 Nominis ipse sui haec monumenta dedit,
 Hujus post obitum Aurelianus gessit honores,
 Post hunc antistes exstitit Ecclesius.

Petrus itaque, qui Tricoli fundamenta jecit, is fuit qui Aurelianum praecessit, non Chrysologus, qui Joannes alter successit, ac Agnellum ita Agnellus emendat, qui fortasse hinc errandi ansam habuit, et Petrum cognomento Chrysologum ponendi immediate ante Aurelianum, quamvis dimidio quasi saeculo, ille hunc praecesserit.

X. Primo tamen loco bene Chrysologo inter ceteras aedes tribuitur fons baptismalis mirae magnitudinis, duplicibus et altis muris conclusus. Cum autem Agnellus diserte tradat fontem hunc «*juxta ecclesiam quae vocatur Petriana, quam Petrus antistes*

«*Agnelli paraphrasis. Vere oportet te humiliari ad sanctum Romanum pontificem, et diligenter ejus praecipia custodire, et non aliter aestimes nisi quod*

fundavit, et constructam, nec hujus operis notitiam: Rubens aliunde haurire poterit quam ex hoc Agnelli loco, mirum est Chrysologo quidem fuisse ascripsisse structuram, pag. 105, ad deleto ex Ravennatibus diptychis priori Petro; Petriana basilicam Petro illi tribuisse, qui Symmacho pontificis tempore floruit, et Aurelianum in Ravennati sede praecessit. Ex hoc itaque loco aperte constat ante Petrum Chrysologum Petram aedem sedisse, quandoquidem fontem qui eidem Chrysologo tribuitur cogitur basilicam Petrianae additum agnoscere, cui primitus fons erat adjunctus cum exiguo sacello S. Jacobi, Agnelli aetate superstitis, in quo Petri episcopi corpus repertum, quod senioris esse Agnellus idem censuit. Altera aedes Chrysologo tributa est monasterium, sive sacellum S. Andreae apostoli, non longe a dome Tricoli, in qua et Petri effigiem, et versus conscriptos fuisse Agnellus asserit. Haec tabula subdubito Chrysologone, an Petro juniore sint ascribenda, cum videatur domus ipsius Tricoli commisso aedificata, et versus ipsi nec Chrysologi stylo, nec ejusdem aetatem sapere videantur, sed recentius quid sonet. Vox postrema secundi versus, «*moderatum, Cassiodori aetatem sapit, et phrasin ipsa a Cassiodori phrasia minime abindit.*» Rubens loco imprudenter sacellum hoc elegans quidem dicit, «*sed diligens columnis suffutum.*» Versus ascripti nihil tale astruunt, sed breve quidem sacellum describunt, ex fenestris angustis diu lumini unanime pervium, sed profusis marmoribus aurice opusculo splandidum, excluso externo lumine, suave lucens, ut sonant priores versus, «*aut lux nata est, aut capta hic libera regnat, cum caeteris quae sequuntur.*» Postremi versus expiationem peccatorum per secretam exomologesim factam ostendunt, quod merito adnotavit Rubens. Cum vero scripti sint haec versus post Nectarium Constantinopolitani patriarchae tempora, et ille sit nil a celebri controveticoque in Historiis ejus patriarchae factis habere heterodoxas quo aedificata arriolarum confessionem existimant, quinimo proxima et post Nectarium perseverasse manifestum hinc efficitur. Edigiam etiam quam super valvas tessellis expressam Agnellus Chrysologi fuisse credit, cum summo Juniori Retno potius, sicut et sacellum, ascribendam esse.

XI. Quae sequuntur de sancto Projecto Corroliense peregrina sunt, sicut et illa de ecclesia S. Joannis, quam S. Barbatianus Placidiae chorus tenuit, et Baduarius aedificaverat, ex S. Barbatiani Aetis lumen mutuatur. Clara etiam sunt quae de obitu S. Petri Chrysologi tradit noster, nec quidem habent quod legentem remorentur. Illud addendum videtur, ex numeribus quos Chrysologus ad Corroliensem Ecclesiam accedens obtulit, pateram argenteam summa veneratione servari, cujus exemplum vero sculptum tradidit Dominicus Mita ante suam Sermonum D. Petri editionem, ad cujus erum versus recentioris modi sum sculpti, quos ascribendos puto, et sunt qui sequuntur

Quem plebs tunc clara crucis Agnus fixit in ara,
 Hostia fit geatis, primi pro labe parentis.

Idem Mita veram, ut sibi quidem suadet, Petri Chrysologi effigiem libro praefixit, ex ea quam opere missivo elaboratam existare ait Ravennae in testamento chori metropolitane ecclesiae. Ille tamen non nisi post undecimum a Christo nato saeculum fieri potuit, ut et post illud tempus templi pars illa restituta est; sed et pallii forma recentior est. De patera praedicta expectari ab erudito viro D. abbate Passirio dicitur incubrationem audio, Eam fortassis legere dabitur antequam haec mea in hanc edantur. At haec ad Chrysologi Vitam sufficient.

ipse beatus Petrus apostolus vivus sit, ac apostolatus cathedra Romanae sedis in carne teneat principatum.

VITA S. AURELIANI.

CAPUT UNICUM.

Pauca de Aureliano. Quærelæ in urgentes opus. Interpretatio versiculi ex psal. Tu dirupisti, etc. Mors Aureliani, et ejusdem sepulcrum.

Aurelianus XXII. Insignis vir, ætate juvenis, senior sensu, et omni elegantior gratia, ab omni opere malo suspensus; mitis in populo, in omnibus mansuetus. Auxit ipse supra fundamentum domum, quam beatissimus Petrus fundavit jam dicta Tricoli, sed nec ipse eam complens. Et ut sciatis, dilectissimi, maxima gravamina meam super imposuistis cervicem. De hoc denique viro non polui aliqua facta reperire, nisi tantum res, quas [detinet] Ursiana ecclesia in territorio Comaclense in loco qui dicitur *Ignis et Bajus*, idem idolorum nomina, non longe ubi ecclesia B. Mariæ in Pado veterè sita est, ipse adquisivit. Et ipsius temporibus predictum ædificatum est monasterium. Sed propter vestram orationem, ne ipsius historia brevis appareat, quid valde humanus sensus ex coeli auxilio scientiam nostram vos orantes inspirante Domino, sine qualibet trepidatione narremus. Ille plasmator et amator hominum, qui spiraculum vitæ tribuit, et spiritum in visceribus meis confirmavit, sensus, et argumenta, et corda docilia dedit, et suam dilexit facturam, atque nobis talem intellectum, ut nos vestram possimus postulationem implere, et vos suscipiatis, ut magis cum desiderio legatis, et amore, quam cum fastidio, vel negligentia. Nunc replicatis volumus. Sed ego, protinus infirmus ex corporis parte, vix hodie explere queo; [tamen], in quantum valeo Creatore omnium adjuvante incipiamus. Nolite facere sicut exterio fecistis die. *Satis me impavit vestram eloquium. Videte ne multum gravetis me, quia juxta Salomonis verba: Qui vehementer premit verba, excutit sanguinem.* Sic de me vestra consideret prudentia. Hoc cogitate; non meum, sed Omnipotentis donum est. Oh miser ego, qui sic duris questionibus quotidie a vobis flagellor! non ita facite. Tamen si vultis me plus sermonibus infringere, ut coactus hunc Pontificalem citius expleam, et vestris manibus tradam, considerate prius vestram fragilitatem, et postmodum meam cognoscite. Hodie denique sexgero iustria, duobus, insuper annis, et his quinque mensibus. Ex quo lumen recepi, et de vulva matris meæ egressus sum, nunquam tanta flagella passus sum, nunquam sic coarctatus, quomodo exterio a vobis fui die. Et si tanta etiam delectatio est me vobis cedere, et auribus hoc illuc attractare, et manibus post terga religatis vinculum ducere, insuper dorsum peccusque flagellare, et meis scapulis plagas superimponere consentiam. Facite quod vultis, et post hæc omnia, simite me; et a me cessate, patientiam tribuite, et alienate vos a me, et quantum de

A Pontificibus [pontificum vitæ] scriptum est redde; nihil a me amplius audietis. Istius [Sed istius] Vitæ Aureliani expleam, et postea sileam. Aliud quidam plus, nisi sola patientia, quid prodest? quid me arguis? nisi Dominus mihi dederit linguam erubescens; quomodo isti placet de me stat. Per Ezechielam intonans ait: *Linguam tuam adhaerere [adhærentem] faciliam palato tuo, et eris mutus; et ad Moysen; Qui fecit os hominibus? Nonne ego? et David Filius: Omnis sapientia a Domino Deo est; et David: Impium regnum, et sapientia, et fortitudo.* Ecce vos quæ sævistis? Quantum permittet mihi ille opifex, qui me ex luto suis finxit manibus, tantum loquar; non aliter possum. [Hæc] omnia vobis insinuare [insinuavi]. Vos condita mente tenete. Scire igitur vos volo, quod veniet tempus, et tunc Pontificalem propter vestram lacerationem relinquero, cum legeritis, et dimidium usque hic inventeris, recordabilis postea cum gemitu ea quæ a me vobis dicta sunt. Sed rei nihil proderit; et si volueris me postmodum postulare, ut expleam, non exaudiam. Ego desidero, ut per Dei Omnipotentis dispensationem labor meus ad effectum pervehiat; vos pro nimia celeritate vultis ut relinquam. Non facio. Quia memini verba, dilectissimi, eo quod in Vita beati Joannis vestrorum debitor me esse professus sum, et callide fugiens [vestris] coram stantibus [stantibus] luminibus occultavi, et quia statim invenistis me, occultare non me possum, et si mea ignoratis debita, postquam me coegistis, antequam examinetis, verissime manifestem. Debitor sum vobis hanc questionem de fluvio Ethan. Scriptum est enim: *Tu dirupisti fontes, et torrentes; tu siccasti fluvios [fluvium] hic et infra] Ethan.* Ecce actum meum. Sed quare siccasti fluvios Ethan videamus. Audite per prophetam fidentem: *Ecce ego feci rivum, dicit Dominus, in deserto Ethan; et in aquis flumina, et si Dominus omnia flumina, etiam et maria fecit, cur ergo solus Ethan fluvium siccasti dicente propheta: Tu dirupisti fontes, et torrentes, tu siccasti fluvios Ethan.* Denique allegorice intellexit voluit alius fluvius Ethan, stirpem Esau, eo quod non propagavit sobolem in filiis Jacob, dicente Israhel patre eorum ad Jacob: *Creasce in mille nullis, et multipliceris, ut arena maris, et astria cæli, et vena pulvis terræ, germines, ut herbar virentes, dilataberis ad Orientem, et Occidentem, et ad Septentrionem, et Meridiem.* Ad Esau autem: *Quid tibi factum, fili mi? quia dominum tuum illum constitui. Vires gladii, et fratri tuo servies.* Sed tamen querendum nobis est valde historice, qualis iste fluvius Ethan siccastus in Exodo quando transducti sunt filii Israel per mare Rubrum, non post multos dies venerat in locum, qui dicitur *Mora [Mara]*. Ibi enim aquæ

amara salsu erant. Mora [Mara] vero amara interpretatur. Pro nimia autem amaritudine non ex ea populus potabat. Sed arefacti a siti inveniunt summen Ethan, et hausta aqua biberunt, corporaque eorum in tumorem versa sunt, atque Ethan aquæ aiunt quidam, non solum amara erant, sed etiam bibentes in tumorem vertebant, et dirumpabant viscera eorum. Tunc vociferati sunt ad Moysen, et Moyses oravit cum ipsis ad Dominum, et siccavit Dominus fluvium Ethan. Potest et aliud intelligi. Ethan fluvius intelligitur diabolus, qui verum venenum et in asperbia tumida colla extollit. Ipse sagitta plena toxicis succis servos [conservos] Dei semper sagittat stimulis [incontinentiæ]. Sed veniens per Virginem Christus Verbum, siccavit fluvium Ethan, hoc est religavit diabolum principem mortis, restauravit mundum, et miseratus est humano generi. Et si Deus hominem fecit, secundum quod legimus, et mundum totum fabricatus est solus, cur ergo necesse fuit homini subvenire, et mundum iterum restaurare? Primum ex limo terræ fecit hominem in carnem, et dedit illi spiraculum; post multa tempora regeneravit per gratiam. Non quia non potuit Deus hominem educere de laqueo mortis, nisi sumptisset virginem carnem. Potuit, et sine dubio, credo, potuit, et cur non fecit? Superius jam audistis: Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliaris eius fuit? Sed in quantum valeo dicam veraciter cum magno timore. Erat homo extra [ex terra] terrenus, carnali positus in paradiso, subjecta sub eo omnia, et princeps omnis creaturæ. Videns spiritualis, diabolus tantas divitias ei traditas, tumidus superbia, accensus furore, ac si diceret: ex celo projectus sum, dignitatem perdidit angelicam, et quamvis spiritualis sum, amissus cœlestia externa delectamenta, nihil habeo. Iste modo statim ut creatus est omnia bona tradita illi sunt, insuper gaudia paradisi. Ego quid faciam? Hac insvidia, charissimi, quotidie diabolus contra protoplastem inardescibat. Igitur excogitata malitia ingressus est in serpentis belvino gutture, et per gulam suasit hominem, et postquam spernit præceptum Adam, omnes secum perdidit; et diabolus non solum exultavit, sed etiam delusit. Ecce transgressio mortis in Adam. Si consideretis prudentia magna coram vobis, quæ apposta est questio; sed juvante Domino soluturus ero. Vicerat diabolus filium terræ virginis, necesse erat ut a Filio vinceretur Mariæ Virginis. Ex limo et substantia terræ factus est homo carnalis terrenus. Ex Verbo Dei et virgineo Verbo factus est homo carnalis et spiritualis. Tentaverat diabolus terrenum, et seduxerat [seduxit]; tentavit cœlestem, et confusus abiessit. Ideo necesse erat ut qui filium virginis vicerat, a Filio Virginis vinceretur; ut Virgo iterum repararet, quem antea per Deum generaverat Virgo. Quare non per angelos, aut per aliquam cœli militiam, sed per semetipsam principem demonum prostravit? Diabolus non spiritualem formam inspexit in Adam, sed carnalem. Ideo Christus carnalis se per-

misit tentari, ut non callidus diceret seductor aliam formam habuit Adam, aliam Christus. Videns formam Christi, cogitavit Adæ. Æqualis forma, sed non æquales virtutes [æqualis virtute]. Hominis Christus forma, sed deifica virtus. In multis possumus reperire locis in sancta Scriptura. Ubi Adam peccavit, Christus recuperavit. Adam per gulam peccavit, Christus per abstinentiam diabolum superavit. Adam de virgine terra, Christus de virgine Maria. Terra dicta est a pedibus terendo; Maria interpretatur domina, sive stella maris, sive illuminatrix; et si forte [alio modo] Maria produxerit, id est breviteris, Maria dixeris, et plenitudo intelligitur. Adam suam [suasus] per mulierem... Christus restaurans Ecclesiam natus de muliere. Adam deceptus per lignum, Christus restauravit mundum per lignum. Adam projectus de paradiso, Christus in cruce Latronem introduxit in paradisum. Adam projectus in infernum, Christus retrahens eum de inferno. Ecce inter utrumque qualis similitudo. Homo semetipsum perdidit, et Filius Dei omnes liberavit, qui est benedictus in sæcula. Vir autem iste Aurelianus post pauca annorum curricula defunctus est in pace VII. Kal. Junii, Observans beati Petri Chrysologi præcepta, non declinavit ex eis. Edificia vero domus inconsummata reliquit. Sepultus est in ecclesia Apostolorum juxta ambonem non longe a tumulo ubi beatus requiescit Neon, antequam a nobis Neonis corpus ad sedem translatum fuisset. Sedit autem annos..... menses..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI AURELIANI.

Pomposiani monasterii initia an hic indicentur. *Ætas Agnelli hæc scribentis, et in aliud tempus reliqua differentis. Aurelianus Hormisdæ synchronus.*

I. Pauca de Aureliano Petri Junioris successore tradit hic noster, pauca etiam habent recentiores. Habemus tamen unum quod historiam juvat, initia videlicet celeberrimi Pomposiani monasterii, ut sentit notarum auctor. Monasterium nihilominus Aureliani tempore constructum affirmare certo non audeo, qui sciam monasterii nomine ab Agnello ædem paræciam non habentem intelligi, ex dictis alibi. Ædem potius tunc ædificatam censeo, cui postmodum monasterium accreverit post D. Benedicti ætatem. Ambiguum etiam est, an Agnollos de Territorio Comacensi loquatur, quali suo tempore, an prout Aureliani ævo fuerat, in quo Bajarum et Ignis loca. Porro Padum veterem vocat, quem Volanæ dicunt. Comaclum, Cymaclum dicit Rubens, urbemque antiquissimam laudat a Pelasgis conditam. Ignis et Bajas idolorum esse nomina notat Agnellus, at idola hujusmodi aliunde mihi ignota. De Pomposiano monasterio infra ad Agnelli continuationem nonnulla adiciuntur.

II. Ex iis quæ de ætate sua habet noster agnovi supra, in observationibus ad carmina operi præfixa, circa annum 839 Aureliani Vitam cum præcedentibus consignasse. Reliqua in tempus posterius distulit, ut ex ibi adnotatis constat; et quod instantiis compresbyterorum pressus minatus fuerat fecit, reliquit videlicet opus imperfectum. Interim ne Aureliani Vita cæteris brevior videretur adiecit prælixam satis rædemque exegesis ad psalmi versiculum; *Tu siccasti fluvios Ethan.*

14. Quod ad Aureliani ætatem pertinet, Hieronymus summus pontificis tempore is sedit. Reliqua incerta sunt, quæ tamen ex parte dicendis in subsequentibus non parum illustrabuntur.

AGNELLI LIBER PONTIFICALIS.

PARS SECUNDA

Complectens Vitas eorum qui florere ab Ecclesii tempore usque ad Georgium.

DISSERTATIO CHRONOLOGICO-HISTORICA

De Ecclesii, Ursicini, Victoris, Maximiani et Agnelli temporibus.

Chronologia Rubeo tradita. Quo ex Agnello ad temporum rationem spectant perpetua. Ordinetur Chronologia. Sicut et Vigilii Acta et tempora examinata. Series annorum exorta.

It, quod in precedentibus præstiti, chronologiam Reverentium pontificum pro viribus illustrare, hæc ad sequentes quinque episcopos dissertatio est præmittenda. Rubeco, quem secuti sunt qui recentius scripserunt, neglectis ex parte iis quæ Agnellus tradit ad prædictorum tempora decernenda spectantibus, in hunc modum uniuscujusque præsulis sedem definiunt, Aurelianum anno 510, vii Kal. Junii mortuum statuit, ac ab eodem anno Ecclesii episcopi initia auspicatur. Ecclesii obitum anno 542 consignant, et Ursicinum subrogat, quem, Agnellum secutus, tribus annis sedisse ait, defunctumque anno 545. Hoc eodem anno Victorem sufficit, quem etiam anno sequenti 546, xv Kal. Martii obiisse ait, creatumque Maximianum, cujus vitam decessisse sentit anno 556, viii Kal. Martii ex ejusdem pontificis Vita manuscriptorum ad divi Andreæ sanctimoniales Ravennæ servata. Tandem de ordinatione Agnelli lotutes ad annum 558, pag. sequenti, licet eadem det episcopatus annos tres vel quatuor, diem tamen obiisse ait, « anno a parte Virginis quingentesimo sexagesimo sexto. » In nonnullis Agnelle consonat, in aliis ab eodem recedit. Infrascripta ex nostro notanda sunt. Quod ad Ecclesium pertinet, ait ecclesiam S. Mariæ, quam Majorum dicit, ab eodem inchoatam, « postquam reversus est cum Joanne papa Romanæ de Constantinopoli, cum ceteris episcopis missis a Theodoro in legationem; » quæ quidem confluit ante legationem illam Ecclesiam sedere cepisse. Vitam claudens addens sedisse Ecclesiam annis x, mensibus v, diebus viii. De Ursicino narrat sedisse eum tum, cum Athalaricus rex defunctus est Ravennæ vi Non. Octobris, et alia die elevatus est Theodahadus, et pontificem egisse annis iii, mensibus vi, diebus xi. Victorem quamvis dicat modico tempore Ecclesiam tenuisse, narrat nihilominus plura ingenia et magnifica opera excitasse, ac tandem cum sedisset « annis vi, mensibus xi, diebus xi, » obiisse xv Kalend. Martii. » Maximianum ait « a Vigilio papa in civitate Patras apud Achaiam, pr. Id. Octobris, ind. 10, quinquagesimo P. C. (septe descriptor interpretatus fuerat pacifici) Basili Junioris, anno Nativitatis suæ 48, episcopatum consecratum. Refert inscriptionem in basilica S. Stephani positam hujusmodi: « In honorem sancti et beatissimi primi martyris Stephani, servus Christi Maximianus episcopus hanc basilicam ipso adjuvante a fundamentis construxit, et dedicavit die in Id. Decembris, ind. 14, novies P. C. Basili Junioris. » Alteram exhibet ex basilica

S. Apollinaris: « B. Apollinaris sacerdotis mandante vico beatissimo Ursicino episcopo a fundamentis Julianus Argentarius edificavit, ornavit atque dedicavit, consecrante vero beato Maximiano episcopo die 9 Maiarum, ind. 12, octies P. C. Basili Jun. » Alteram ex andica S. Vitalis: « B. martyris Vitalis basilica mandante Ecclesie viro beatissimo episcopo a fundamentis Julianus Argentarius edificavit, ornavitque atque dedicavit, consecrante vero reverendissimo Maximiano episcopo sub die 15. sexies P. C. Basili Junioris. » Diem qua is obiit signat viii Kal. Martii, at sedis ejus tempus aiet, quod maxime dici oportuerat, propterea que sequentis episcopi ætate agnoscendi sen exquirendi necessitates efficit. Agnelli itaque episcopi epiphium a nostro exhibitum, quale in Codice quo nunc exstat, hic describendum venit: « Hic requiescit in pace Agnellus archiepiscopus, qui sedit annos xiii, mens. i, dies viii, qui vixit annos lxxxiii, depositus est sub die Kal. Augi, ind. 3. »

II. Singula suis annis consignare ex Agnelli episcopi tumulo facillimum esset, nisi turbaret ætas ejusdem a Rubeco exhibitus, qui est hujusmodi: « Hic requiescit in pace Agnellus episcopus, qui sedit annis xiii, mensibus i, dies viii. Vixit annis lxxxiv, depositus est sub die Kal. Augusti, indictione quartadecima » Laetio Codicis quo utro sustineri nequit, et vitiosa est et recentiori excerptore, qui minime contentus archiepiscopum pro episcopo scripsisse Agnellum, indictionem falsam 3 pro vera 4 videlicet obtulit. Etenim non posse Agnelli episcopi vitam producti usque ad annum 570, quo indictio 3 mense Augusto currebat, constabit ex dictendis infra in dissertatione chronologica de ætate episcoporum Agnelle subsequutorum. Admittenda itaque est indictio 4 Rubeco laudata; et in eo tantum dubii nonnulli esse mihi fateor, quod fortassis pro 14, sequens 15 fuerit notata, spectato dianteriori duorum annorum interpontificio, quod servata 14 indictione admitti debet inter Agnellum et Petrum. Fortassis etiam Agnelli annis unum x ab excerptore Rubeco lecto additum est, cum ætas lxxxi annorum, qua episcopus est recensitata, nimis gravis videri possit. His non obstantibus tepeamus indictionem 14, quæ aliis ex capitibus commendatur, ut ex dictendis patebit. Obierit itaque Agnellus episcopus Kal. Augusti anni 558 quo currebat indictio 14, retrocedendo per annos xiii, mense i, diebus viii, inveniatur annus quo sedere

cepit 553, die videlicet 22 Junii Dominica, currente cyclo solis 2, lunae 3, littera Dominicali B. Eodem autem anno obiit Maximianus, ex Codice monachialium S. Andreae Rubeo laudato, viii Kal. Martii. Codicis auctoritas diem certum reddit, ab eo non est. Crediderim obisse anno praedicto 553, die 22 solis 1, lunae 2, lit. Dom. G, F, duo ob argumenta. Primum est, quod Vigilio pontifice per ea tempora Constantinopoli ob trium Capitoliorum questionem varie vexato, et imperatore invito, disturbiori tempore opus fuit quo novus episcopus ordinaretur. Alterum est, quod cum videam ix Kal. Martii in Martyrologio Maximiani obitum signatum, ex annis bissextilis Februarii evenisse credo ut dies una exresceret apud Martyrologorum scriptores, et pro viii Kal. 9 Martii signatus sit dies Maximiani emortualis. Porro libentissime Rubeo assentire ejusdem obitum in annum 556 differendo, spectatis ingentibus aedibus, caeterisque magnifice a Maximiano peractis, itinerisque ejusdem Constantinopolim habitis, ac denique spectata etiam Rubei ipsius auctoritate; at tumuli Agnelliani characteres efficiunt ut id sustineri nequeat, quare Rubeus ipse inconsequenter loquitur; et inpossibilia narrat; qui enim mortuum Agnellum tradit anno 566, quo indictio 14 currebat, et admittit sedisse eum annos XIII, mens. v, dies viii, non debuerat eundem ordinatum asserere anno 536, etenim spatium temporis sedis fulset tantum annorum decem, et mens. i, eum diebus viii. Calculis itaque rite adhibitis, Agnelli ordinatio ad annum 85 est retrahenda.

III. Indictio 10, quinquages. P. C. Basilii / Octobri mense anni 566 decurabat, cum, ut noster tradit, prid. Idus Maximianus ordinatus est a Vigilio apud Patras Achaiae urbem: Omnia inter se probe respondent, etenim eo anno, cyclo solis 23, lit. dominicalis G, ipsa die ordinationis ejus quarta decima Octobris, occurrit, quae mirum in modum rem firmat. Vixit itaque in pontificatu Maximianus annis quinque, mensibus sex, diebus octo. Obiit autem eodem anno Victor xv Kal. Martii. Is autem cum dicitur sedisse annis vi, mensibus xii, diebus xi, indicatur consecratus anno 539, die 4 Martii. At dies 4 Martii eo anno erat feria 6, inepta videlicet episcoporum ordinationibus: Consequitur itaque in numeris allatis sphalma irrepsisse, et vel diem deesse, et pro 4 scribendum xii, vel et diem deesse, et annum abundare, scribendumque sedisse Annis vii, mens. xi, diebus xii, et ordinatum die 4 Martii anni 540 bissextili, currente cyclo solis 17, lit. dom. A, G, ipsa videlicet die Dominica. De Ursicini, qui Victorium praecessit, statu illud tantum habemus, sedisse videlicet annis iii, mensibus vi, diebus ix, et sedere coepisse antequam Athalaricus obiret, quod accidit anno 534, Nonas Octobris. Ordinatus itaque fuit paucis diebus ante Athalarici mortem, postremis Septembris diebus, desit in vivis esse anno 538 circa Aprilem. Longus itaque interpontificium qui revolet admittere inter Ursicini mortem et Victoris consecrationem; ordinatum hunc asserat anno 559, die quata Martii, ad vesperam videlicet Sabbati. Longum sane plurimum mensium saltem spatium intercessisse nemo dubitabit, qui animadvertat apostolicae sedis vicea, quas passa est eodem anno 538, quo et Ursicinus mortuus est, et Silverius summus pontifex deturbatus, intruso per Belisarium Vigilio. Obiit itaque anno praedicto 534 Ecclesius, cum sederit ex nostro annis x, mens. v, diebus v, consequatur circa initia anni 524 eundem ordinatum fuisse, quare anno subsequente 525 eam Joanne pontifice Romano, a quoque episcopis, potuit Constantinopolim pergere, quod Agnellus ipse tradit.

IV. Temporibus in hunc modum dispositis, ut quod nostro Agnello duce assertum est. Annus stabilatur, necessario ad ea sermo vertendus est quae ad acta pontificum Romanorum spectant, ac in primis Silverii ac Vigilli, quibuscum ordinationes Ra-

vennatum episcoporum, ac in primis Maximiani, necessario nexu connectuntur. Ea vero multa caligine obsusa in hanc diem fatelicior, quoque rem paulo accuratius consideravit. Anastasius, qui in huiusmodi negotio magno subsidio esse solet, turpeliciteque rem tradit. Baronius ex eo, et ex Liberato, Victore Tunonensi, epistolisque Silverii, Vigiliisque, actisque conciliorum, historiam distribuit; chronologice curavit; eruditiorum tamen opinionem visum est Baronium quae majoris momenti erant certis sibi anni consignasse, adhibitis solis documentis suspectae fidei; Anastasium praeterea rejectum, quod systemati semel praecocepto non suffragaretur, ex Liberati et Procopii silentio, qui quod Anastasio narratur silent, tunc extra argumenti eorumdem orbitam existat. Porro ea ratione Silverii mortem in annum 540 transfert, quod fidem adhaeat epistola Silverii a scriptis ad Vigiliam, in qua pontifex scribens inducitur haec: Meque repulso, qui favente Domino tribus iam jugiter emensis temporibus et (Apostolice scilicet sedis) praesideo, tempora mea niteris invadere. Epistola autem data dicitur viii Kal. Julii. Hinc cum Silverius Anastasio tradatur obisse, et depositus dicitur xii Kal. Junii, concludit Baronius non nisi anno 540 decessisse, cum quartum pontificatus annum inchoasset. Verum cum epistola illa communiter eruditorum calculo suppositiva censatur, nil adjuvanti rei depernente afferre potest. Nec certe inchoasset tantum, sed complexisset fere quartum pontificatus annum; si enim quod Baronius ipse ait, epistola laudata scripta a Silverio fuit tempore exacto sedis suae anno, et eadem data est viii Kal. Julii, anno sequenti 540, die 21 Maii, pauci dies potuissent deesse ad quartum sedis annum compleendum, quandoquidem ordinationis dies adeo Baronio ipsi, incognita consignanda esset post diem 21 Maii, et ante 25 Junii anni 536. Praeterea si totus epistola ejusdem tenor perpendatur, probat quod nollet van praclarissimus; cum enim videatur scripta epistola contra Vigiliam tunc recens Romanam sedem invadentem, condit Vigiliam diu passasse quarto pontificatus Silverii anno labente. Id efficiunt ea in superioribus descripta: Meque repulso, qui favente Domino tribus iam jugiter emensis temporibus ei praesideo, tempora mea niteris invadere. Baronius tamen ipse, qui epistolam Vigili ad Eulherium datam Kal. Martii Joanne et Volusiano consensu admittit, Vigiliam intrusum ait ante Martinum anni praecedentis 538. Observandum itaque epistolae hujus characteres vitiatos, etenim in ea a Vigilio dicitur Pascha proximum celebratam iri xi Kal. Maii. Verum anno 538, quo Joannis consulatus signatus (Volusianum meliores chronologi ignoramus) Pascha celebratum est die 4 Aprilis, cyclo solis 15, lunae 7, lit. Dom. G. Nec potest ulli ex vicinis annis epistolam illam assignari posse, praeterquam anno 562, dum modo addita unitate legatur xii Kal. Maii, in eam enim diem incidit illius anni Pascha, quae currebat. cyclo solis 19, lunae 11, lit. Dom. E. Ex huiusmodi itaque epistolis nullam praesidium haberi potest ad Silverii dejectionem Vigilique intrusionem certo tempore assignandam.

V. Anastasius tradit ordinato Silverio, post menses duos nulli divino extinctum Theodahatum tyrannum; et i Vitigem elevarum. Ex Victoris Tunonensis Chronico nil boni ad haec elici potest, quia annis non suis cuncta tradantur. Marcellinus, quia pro more indict. 14, P. C. Belisarii V. C. praest. anni 536, congerit. Inter caetera huius anni propria sequentia, quae congruunt traditioni ab Anastasio habet: Agapito Constantinopoli defuncto, Theodahatus rex Silverium in episcopatum subrogat, qui que residens dirigit Ravennam. Vitiges Theodahatum occidit in loco, qui dicitur Quinque iuxta fluvium Salernum, et ipse subsequitur per Tusciam omnes opes Theodahati diripiens, quae in insula vel in urbe

Vocata congregaverat. Ravennam ingressus Metasintham neptem Theodahati regno pulsam sibi sociam copulavit; quamobrem Belisarius, Domino favore, Romam ingreditur. Evagrinus, lib. IV, cap. 48, ex Procopii Historia Gothica tradit Belisarium Silverii opera, qui ob eam rem Fidei curatorem Athlarij ad eam miserat, Romam intrasse, et que deinde Romanis subiecta post annos sexaginta, quibus a Gothis occupata fuisset, nono die Apellei, hoc est, ad v Idus Decembris, undecimo anno imperii Justiniani. Baronius advertit eadem tradi a Nicephoro, licet Anastasius Belisarium dicat Roma postquam iv Idus Decembris. Annus undecimus imperii Justiniani, cepit Kalendis Aprilis anni 537, cum in imperii consortium accessit fuisse ipsi Kal. Aprilis a Justina, solusque regnare cepisset defuncto Justino Kal. Augusti ejusdem anni Mavortio solo eos, ut item Marcellinus tradit, nec de hac re dubitandi locus relinquatur; existat enim Justiniani Constitutio edita Kal. Septemb., P. G. Belisarii anno secundo, quam exhibet Baronius ad annum 527. Hæc simul collata videntur non coherere. Etenim Silverii pontificatus initia ante diem vi Idus Augusti anni 536 consignari nequeant; acta enim concilii Constantinopolitani, sub Menna, et Justiniani Constitutio, quorum illa nonnisi Julio mense finierunt, et hæc data legitur et vi Idus Augustus Constantinopoli P. G. Belisarii viri clarissimi, et Theophrasti et Pelagii diaconorum Agapeti mentionem habent, nullam autem successoris Silverii, qui proinde nondum creatus fuerat. Theodahati itaque mors; si post duos menses a Silverii ordinatione est patrata, nonnisi vixegente ad unam anno accidit, et fortassis ipso Decembris mense, ut habet Agnellus in Vita Ursicini. Operet igitur, si sexagesimo anno, ex quo capta fuerat, Roma recepta sit v vel iv Idus Decembris, Belisarium eam intrasse eodem fere tempore quo Vitiges regnare cepit, anno 536. Quod confirmari videtur epist. prædicti Vitigis ad Justinianum, quæ est, lib. 2 Variarum Cassiodori, si ea, et ne præ parvitate sua negligi potuisset, non in provinciis tantum, sed in ipso rerum capite, probatur inflicto, ad Romam a Belisario receptam referri debeant, ut sentit Baronius; etenim ante Decembrem anni 537, imo paulo post adeptam regiam dignitatem, epistolam scriptam facile est conjicere. Verum si id admittatur, Roma non undecimo, sed decimo habente Justiniani anno recepta fuerit, quandoquidem undecimus a Kal. Aprilis anni 537 numerandus est, ut calculus subducens ab anno 526 patebit, eo enim anno Kal. Aprilis in consortium imperii a Justino assumptus fuerat Justinianus. Alterum itaque recipiendum est, vel enim Belisarius Romam recepit Decembris 536, sexagesimo anno ex quo a Gothis occupata fuerat, et hoc admissio, nondum undecimus Justiniani annus coepit, vel si decembris 537, undecimo hoc habente id accidit, Roma recepta habet est sexagesimo anno a Gothorum occupatione collecto.

VI. Hæc inter angustias, quamvis (ne sexagesimum a Barbarorum in eandem ingressu annum transiliat) prudenter sententia sit Belisarium Romam postquam Decembris mense anni 536, nihil tamen probabilius aridet id factum Decembris 537, currente undecimo Justiniani imperantis anno, sexagesimo primo ab Herulorum in eam ingressu, quod tempus scriptores reputando sexaginta annorum numero enuntiant, uti in plurimis hujusmodi sæpius factum norunt docti. Plane id creditibilis, quam quod decimo loco undecimus Justiniani annus positus sit. Porro omnia Marcellino relata in Chronico, loco supra citato, vix paucorum dierum brevissimo spatio intelligi possunt facta, quæ tamen his limitibus arctari necesse sit, si Theodahatus a Vitige occisus sit post duos menses a Silverii electione, et circa Decembris initium, et Belisarius Roma sit politus ejusdem Decembris iv vel v Idus anni 536. Quod eo

A improbabilis efficitur, quia, uti Evagrino et Procopio laudatis traditur, Belisarius Romam ingressus est Silverii opera; quandoquidem ex Marcellino constat a Theodahato Silverium Ravennam missum, ubi eundem degisse quandiu Theodahatus vixit, tam verosimile est, quam quod similimum. Plura itaque, imo omnia (si Silverii electionem et Theodahati mortem excipias) eorum quæ Marcellinus ind. 14, id est anno 536, consignat, ad annum sequentem 537 sunt consignanda, uti quod Vitiges in Tusciam regressus, inde Venetias abiens, quæ ibi divitias congregaverat prædecessor diripuerit; postmodum Ravennam ingressus Metasintham uxorem accepit, quibus addeendum quod Justiniano scripserit pacem procurans, exspectaveritque Bartram subsistens epistolam responsam; incertum enim omnino an ad Urbis res, et statum verba illa referenda sint de quibus in præcedenti paragrapho, et tunc illud observari meretur, indictionem 16, item Theodahatus occisus est, in 15 transisse, hæc enim a Sept. anni 536 jam numerari coepit, et si 14 occisus fuisset circa Decembrem, annus 536 naturi deberet. At hæc postremis 536 diebus capta transferunt in Decemb. anni sequentis 537 Belisarium in Romanam urbem ingressum.

B VII. Cum autem nonnisi iv vel v Idus Decembris Belisarius anno 537 ingressus sit Romam, Urbis item obsidio a Vitige præcisa, non est ante ix Kal. Martias, ut ait Anastasius, et inquit Procopius catalogum quoddam Sybillinum exhibens lib. primo Belisarii Gothici, cap. 24. Ab imminente obsidione occasio arrepta inducendi in Silverium falsos testes; quæ Procopio laudato his indicatur: Cum autem esset suspicio Silverium Urbis antistitem cum Gothis proditorem moliri, eum quidem in Græciam misit Justinianus, alterum autem pontificem paulo post Vigilium nomine creari fecit. Silverius igitur in hunc modum a sede sua dejectus est, circa vigesimum diem Februarii anni 538, et statim in Græciam deportatus, unde brevi Justiniano jubente, Romam versus in suam sedem restituendus migrare iussus. Roma ipsa obsidione cincta, agenteque apud Belisarium Vigilio, in Palmariam insulam veniens ibi post quatuor menses, die videlicet 20 Junii ad superbam evolavit. Hæc autem aptissima sunt conciliandis meliorum catalogorum characteribus, quorum plerique Silverio assignant pontificatus annum unum, menses alii quidem quinque, ad vigesimum videlicet Februarii, quæ a sua sede pulsus est; alii novem, ad vigesimum scilicet Junii, quæ obit; tempus omne numerantes. Videantur catalogi ipsi apud G. V. Papebrochium, in Propylæa, quorum alter secundus vocatus, sicuti et tertius Palatino-Vaticano Silverio tribuit annum 1, menses v, dies ix, in veteri autem membrana a laudato Papebrochio cum gemino Corbeiensi manuscripto collata, ad annum 1, menses vi, dies xi, ejusdem pontificatus sedes extenditur. Agente itaque Theodahato Silverius pontificatus se gessit die nona Septembris anni 536, licet, consentiente indictione, nonnisi sequenti Dominico die sit ordinatus. Ad id temporis spectant quæ Liberatus habet de Theodora ac Vigilio post Agapeti mortem Constantinopoli degente: Theodora Augusta vocata Vigilium Agapeti diaconum profiteri sibi secreto, etc. Libenter ergo suscepit Vigilium promissum, etc. et facta professione Romam profectus est, ubi ventus invenit Silverium papam ordinatum, quin et Ravennæ (Neapoli legendum) Belisarium. Ad sequentem autem annum pertinent quæ Anastasio recententur: Theodora usa consilio cum Nigilio diacono misit epistolam Romam ad Silverium papam, rogans et obsecrans: Ne pigriteria ad nos venire, aut certe revoca Anthimium in locum suum. Hæc cum legit set beatus Silverius in genuum, et dixit: Modo scio quia causa hæc linea vite meæ adducit. Sed beatissimus Silverius fiduciam habens in Domino et beato Petro, rescripsit dicens: Domina Augusta, ego rem

stam nunquam ero facturus, ut revocem hominem hereticum in sua nequitia damnatum. Tunc indignata Augusta misit jussiones suas ad Belisarium patricium per Vigilium diaconum ita continentes: Vide hinc occasiones in Silverio papa, et deponere illum a episcopatu, aut festinus certe transmittit eum ad nos; ecce ibi habes Vigilium archidiaconum, et apocrisiarium nostrum charissimum, qui nobis pollicitus est revocare Anthimum patriarcham. Ut autem Vigilius, qui Silverio Petri sedem tenente Romam venerat, inde Neapolim perrexit, rursus Romam, inde Constantinopolim, cum apocrisiarii munere accessit, manserit a Theodora ad Silverium epistolis responsisque operiretur habitisque cum imperatricis literis ad Belisarium regrederetur, plurium mensium lapsu id omne factum fuisse oportuit, ita quod ingruente tandem Urbis obsidione a Belisario Silverius a pontificia sede pulsus sit, et subintrusus Vigilius.

VIII. Ursicino itaque Ravennati episcopo circa septimum anni praedicti 538 defuncto, impedienda non modo Silverii legitimi pontificis exsilium, sed et Romanam urbem obsequio, quae non nisi sequenti anno 539 soluta esset, ne novus Ravennatis praesul in demortui locum ordinaretur. Sed et rebus Ecclesiae Romanae iondum compositis, arbitrari dilatam Victoris ordinationem ad idem quartam Martii anni 540, cum tandem Vigilium se non modo, sed recte fidei dogmata Ecclesiae Romanae privilegia tueri voluit, ejusque a pontificem agentis testem habeamus epistolam iustitiano datam, alteram item Mennae xv Kal. Octobris. Qui autem fieri poterit ut Theodora, impotentis animi et furoris femina, distulerit de Vigilio, qui remissus de restituendo Anthimo, nihilominus steterat, indicium agere, sunt inter rerum ecclesiasticarum scriptores qui haud se intelligere asseverant, ac proinde agere ejusdem pontificis a Romana urbe abductionem ad subsequentes annos referunt, quae tamen citius quam anno 545 fieri non potuit. C. V. Papebrochius, parte prima Conatus Chronico-historici ad Catalogum summorum pontificum, tomo illo qui Propylaei nomen habet, et alias pontificum chronologiae est, utilissimus, modestissime conjecturam aert, quae credi possit duplex Vigilii Constantinopolim profectio, prior scilicet statim post denegatam ipsam promissam Anthimi restitutionem, et post Silverii obitum, quem et ipse anno 538 consignat, cum adhuc recentissima ob patrisa fugit Romanis esset in visum, accusatus propterea apud Augustam diversorum criminum, ut Anastasio narratur. Altera anno 546 ob trium Capitoliorum questionem. Priori scilicet praeter alia per summam nefas in eam admissa, Theodora jubente eundem exsilio afflictum sentit, secunda vero secus dicit sibi intendentem in basilicam sanctae Euphemiae confugisse noverimus. Quare priorem arumham ab anno 538 ad finem vergente ad novum 540 producit, distinctam ab illis quae rursus Constantinopoli gesta sunt, anno post priorem reditum septimo. Haec C. V. conjectura sicuti plures historiarum componeret, ita Victoris ordinationem lutiis transferendam suaderet; verum sunt quae me cogunt a laudata eruditissimi viri sententia recedere. Primo etenim nec ex tota Vigilii epistola ad iustitianum scripta, missaque per Flavium Domitianum exconsulens et patricium, sicut nec ex altera fennae data xv Kalend. Octobris Justitio eos, anno videlicet 540, nullam eorum quae Papebrochius conicit iudicium apparat; quinimo dum Vigilium se urgeat a maligni cujusdam calumnia, rationemque reddat cur a sascepso pontificatu in eam diem cribere distulerit, ostendit se antea nec Constantinopoli fuisse, nec inde alio exsilii causa mirasse. Praeterea ex chronologia annorum belli Gothici a doctissimo cardinali Norisio in dissert. de quinq. synodo, cap. 6, emendata, unde agnoscitur quo vere anno Belisarius Constantinopolim cum

Vigilium devicto perrexit, argumentum eruitur, quo Papebrochii conjectura evolvitur. Narrat Anastasius, cum Belisarius Constantinopolim venisset, eundem ab imperatore interrogatum, et quomodo se haberet cum Romanis, vel quomodo in loco Silverii staret, set Vigilium, et dato ei responso gratias egisse imperatorem et Augustam. Cuius itaque Belisarius Constantinopolim venit, Vigilium illic minime perrexit, de cuius rebus Belisarium interrogabat Augustus. At Belisarius eo ipso anno quo inde Romam rediisse Vigilium conjicit Papebrochius, Constantinopolim cum Vigilio venerat, quingentesimo videlicet quadragesimo; non fuerat itaque ante hoc tempus Constantinopoli Vigilium. Brocopius quidem Belisarii profectioem illam anno Belli Gothici quinto consignat; at sexto deputanda est, quandoquidem laudatus cardinalis nos docuit Procopium secundi et tertii Belli Gothici annos pro uno numerasse, unde continua annorum proleptis, quae doctissimos scriptores in transversum egit. Cardinalis Baronius rite anno 540 Ravennam captam Vitigemque devictum tradit; inde adjicit: Porro quantum annum Belli Gothici eundem esse imperatoris decimum quartum, ex eo certa scies, de quo, dum idem auctor undecimo anno ejusdem imperatoris secundum Belli Gothici annum statuit. Undecimus Justiniani annus non secundus Belli Gothici, sed tertius est, et secundus idem est ac tertius Procopio.

IX. Haec illustranda erant, ut agnosceretur Vigilio Romae, degente, Victorem Ravennatem episcopum die 4 Martii ordinari potuisse anni 540; tunc quae Vigilii sunt reliqua, perspicere cogor, ut Maximianum quartadecima Octobris anni 540 initium statuisse, De loco et tempore hujusmodi Agnellus nos dubitare non sinit, cujus proinde verba hic debito describi oportet: Justinianus, inquit, ex cogitato consilio jussit consecrari beatum Maximianum Polensem diaconum, episcopum a Vigilio papa in civitate Patras apud Achaiam, prid. Idus Octobris, ind. 15 P. C. Basilli junioris / anno nativitatis aetate 48, et dato pallio Ravennam misit. Rubens, Agnellianis vestigiis, insistant, lib. III, pag. 583, haec habet: Quocirca Ravennatibus pallium ab Caesare per legatos petentibus jussit Maximianum in eorum archiepiscopum ab Vigilio pontifice Maximo consecrari. In tum pontifex apud Patras Achaiae urbem exsulebat Theodora uxoris Justiniani jussu. Archiepiscopus itaque Ravennatum sacratum a Vigilio Maximianus, pr. Idus Octobris, Basilli junioris quinquies P. C., ind. 10, quod incidit in annum a parte Virginis 546, cum annum aetatis ageret botavum, et quadragesimum. Rite, apteque omnia, si ex illius haud ex Agnelli fide, Vigilio Theodora jussu, ut ait, procuratum, excipias. Cuncta enim quae eorum temporum monumenta, supponunt de Vigilii exilio silent, Anastasio excepto; nec excusare potuit, nisi brevi illo temporis spatio quod inter quintae synodi Aetiae, quibus damnata sunt tria Capitula, et synodi ejusdem confirmationem, per Vigilium ipsum praestitam intercessit, a die videlicet v Non. Julii ad diem vi Idus Decembris anni 535. Eo enim tempore data est collatio viii synodi, et epistola Vigilii, quam ex codicibus regis edidit celebris Petrus de Marca cum Latina interpretatione doctissimae Dissertatione. Tunc autem defuncta jam erat Theodora, et de Anthimi restitutione cessaverant quaestiones. Quamvis tamen anno illo non exsulerit Vigilium, Patris nihilominus pr. Idus Octobris debebat, nec communis sententia ea sit eundem non nisi die sanctae Ceciliae sacro ejusdem anni Roma abductum fuisse. Hi abductionis hujusmodi diem consignantes Anastasio credunt tradenti Vigilium, in ecclesia S. Ceciliae x Kal. Decembris, cujus dies natalis erat tradentem populo, detentum Tiberique impositum, in nave Roma abductum; qui ingressus Siciliam in civitate Catanensi permissus est facere ordinationem per mensem Decembris; ab Anastasio vero paulo in-

fra narrante eundem Constantinopolim pervenisse in pervigilio Nativitatis Domini populo canente : *Ecce advenit dominator Dominus*, unanimi consensu recedunt, quod navigationi Catana Constantinopolim hiberna illa tempestate non potuerit sufficere brevissimum patetorum dierum spatium, quod fluxit a sabbato ordinationibus dicato ad Natalis Domini pervigilium, quod eo anno 546 incidit in feriam secundam, cyclo solis 25, lit. Dom. G; quare Marcellino potius adherendum existimant, qui Vigiliam Constantinopolim appulisse habet viii Kal. Februarii anni proxime sequentis 547.

X. At nec ita quidem res probabilis evadit, quandoquidem mensis unius spatium, nec tale est, quod diuturnioris temporis nomen mereatur, nec tantum, ut potuerint ea omnia per Vigiliam præstari, quæ synchronis scriptoribus narrantur. Procopius de Bello Gothico lib. iii, cap. 16 « Vigilius autem Romanus antistes ab imperatore ex Sicilia evocatus Byzantium venit, ἐπύρασε γὰρ πάλιν τινὰ χρόνον διὰ τοῦτο ἐν Σικελίᾳ τρεῖς ἔχων, et cum, ut eo contenderet diuturnam ea in insula hic traxerat moram. Idem diutius in Sicilia moratum Vigiliam innotuit, eundem memorans ex Sicilia frumentum comparatum misisse Romam a Totila obsessam, fameque laborantem, quod Gothi intercepere. Vigilius item litteris ex itinere ad Mennam datis, inquit Petrus de Marea in laudata Dissertatione, et damnationem trium Capitulorum reprehendit, et legatis ad Justinianum missis petivit ut pateretur eam rescindi, quæ ex Facundo lib. iv, cap. 4, descripta sunt. Reliqua in hanc rem videsis apud cardinalem Norisium Dissert. de quinta synodo, cap. 4, ubi suo more, doctissime videlicet, celeberrimi viri Caroli Sigonii lib. xix de Imperio Occidentali, sententiam confirmat, discessisse videlicet Vigiliam Romam anno 545 contra Holstenium, Sirmundum, aliosque clarissimos viros. Verum is in omnibus ab Anastasio sibi recedendum putans, et Vigiliam Romam discessisse ait initio anni predicti 545, nec Constantinopolim pervenisse nisi Januarii die 25 anni 547. Asserti prioris rationem ex Vigiliæ encyclica Nonis Februarii anni 552 desumit, quod in ea pontifex dicat se Roma egressum ante septem annos, septimum autem vix ceptus a duobus mensibus fuisset, si Roma abisset die 22 Novembris anni 545. Item idem astruitur ex Victore Tunonensi, ex quo ostenditur anno 544 a Justiniano Vigiliam Constantinopolim vocatum. Adjicit etiam idem probari ex clericali litteris, seu libello supplicii ad Francorum regis legatos, anno 551 scripto, in quo dicitur Vigiliam Romam discessisse ante sex annos. At nullo modo Anastasio refellendo hæc apta videntur. Libellus supplex eleri Italie scriptus fuit, ut ipse doctissimus cardinalis fatetur, exeunte anno 551, sex itaque anni effluerant a die 22 Novembris anni 545. Quod Justinianus Vigiliam vocaverit anno 544, non efficit Vigiliam itinere se commisisse initio anni 545, quinimo eundem moras traxisse consentaneum est, qui eum tandem Roma abiit, abiit invitus, et prope violentè deductus, ut clerici Italie testatus est, et consonat Anastasius. Septimum autem annum non completum, sed per duos menses inchoatum indicari in Vigiliæ encyclica, hæc adeo inverisimile est, ut cogamur ab Anastasio recedere. Solemne est in chronologicis questionum tricas ejusmodi remedio componere, quo cur in hac re uti non liceat, minime video. Vigiliam Constantinopolim advenisse die 25 Januarii P. C. Basilii VI, id est anno 547 traditur in Auctuario Marcellini, cui adheret eminentissimus cardinalis; at quidni pro viii Kal. Januarii,

irreperit viii Kal. Februarii? Porro Anastasio tradite circumstantiæ pro pervigilio Natalis faciunt. Gregorius cognomento Magnus lib. ii, epist. 36, ad episcopos per Hiberniam, seu per Istriam, compenit quidem Vigiliæ sententiam contra Acephalos, a Romanæ urbis a Totila capte calamitatem; at præterquamquod unius mensis discrimen tantum non est, ut pro Januarii anni 547 concludat, ex ipso Marcellini Auctuario, si fidamus indictioni 10, videtur erui Totilam xvi Kal. Januarii anni 546 Roma potitum; etenim a præcedenti Decembri indictione 10 curbat. Certe P. C. Basilii VI non bene indictione 10 Decembri mense anni 547 colligatur, cum tunc undecima decurrere cœpisset. Id si admittatur, Totilam videlicet Roma potitum anno 546, Decembri mense, et eodem tempore in pervigilio Natalis Domini Vigiliam Constantinopolim intrasse, ubi statim decretum contra Acephalos dederit, aptius Gregorius Magnus scripsit ritumque eodem tempore evenisse, quam si dicamus Vigiliam Constantinopolim accessisse 25 Januarii, Romamque captam die 17 Decembris anni 547.

XI. At quæ qualive die Constantinopolim venerit Vigilius ad præsens argumentum minus spectat. Illud Agnelliana chronologiæ consonat, quod anno 545 Roma abductus fuerit, quare sequentis anni Octobri mense apud Patras Achæis urbem degens Maximianum Ravennatem episcopum ordinaverit. Verum cum ex hac temporis nota agnoscamus pontificem incipiente Octobri mense patris regisse, unde terrestri itinere per Achaiam progressurus Constantinopolim petere decreverat, longius differri videtur itineris hujusmodi finis, si post ejusdem anni Dominicum Natalem præcipitur, quandoquidem tres sæpe menses ab Maximiani ordinatione ad ejusdem anni Natalem adfluxerunt. Agnellus porro cum diligentius in Maximiani Vita annos, diesque, ac menses rebus gestis apponat, quam in aliis solet, manifesto ostendit se ex legitimis Ecclesiæ Ravennatis documentis pleraque sumpsisse, et fortassis ex ipsius Maximiani, quam laudat, Analogia; quare Actorum Vigiliæ pontificis chronologiæ disponenda non spernando subsidio is est. Cæterum Patras urbs celeberrima Peloponnesi Straboni lib. vii laudata, sed et apud Pausaniam in Achaicis multis nominibus illustris, et præcipue quod solis Patrumque inter Achæos Augustus autonomiam concesserit. Nunc etiam flores apud Rhinam pronoterium.

XII. Tandem de tempore tantum quo Agnellus Ravennas ordinatus sit agendum remonet; et præter res expedienda est. Cum enim viderimus cæcis adhibitis non posse ejus ordinationem transferri post anni 583 diem 22 Junii, non est cur hic paragrapho secundo dicta repetamus. Turbaret eadem totam partem seriem Vigiliæ exilium in Proconnesum, magni nominis scriptoribus assertum; verum certis adeo argumentis doctissimus cardinalis Norisius in Dissert. de quinta synodo, cap. 8, ostendit pontificem nullo modo in exilium missum, ut plura veteri sententiæ confirmandæ adjicere, etiam in eadem ligna conferre. Constantinopoli itaque novus episcopus ordinatus est die predicta, cum duæ vix hebdomadae a synodi fine effluiscent. Pro ceteris Dissertationis hujus visum est distincta annorum serie disponere tribus in laterculis singulis annis respondentia, quæ ad sæcularem, quæ ad Romanam, quæque ad Ravennatum episcoporum rem pertinent, et una veluti intuitu quæcumque usque modo dispositæ sunt conspiciantur.

Ind.	Coss.	An. Chr.	Sæculari.	Romana.	Ravenna.
XV.	Symmachus, Boetius	532.			
I.	Maximus	535.			
				Joannes papa die 27 Maii creatur.	

Ind.	Coss.	An. Chr.	Seculariu.	Romana.	Ravenna.
II.	Justus Aug. II. Opt.	524.			Ecclesius circa anst. instituit eligitur et ordinatur
	M. Probus Jun. Philom.	525.		Joannes papa Constantino-	Ecclesius cum Joanne Con-
IV.	Qlybrius	526.	Theodoricus moritur 6 Julii. Athalaricus sub Amalasuentha tertia regnat.	Joannes Ravenna conleitur in carcerem 23 Februarii, moritur 18. Martii. Felix ordinatur 12 Julii.	Ecclesius Ravenna.
V.	Mavortius	527.	Justinianus Kal. Aprilis in consortium imperii assumitur a Justino, quo Kal. Augusti, moritur, solus imperat.		
VI.	Justinianus A. II.	528.			Circa hæc tempora Ecclesius contendit cum clero, et res a Felice componitur.
VII.	Decius	529.			
VIII.	Lampadius, Orestes	530.		Felix moritur 23 Septembris. Bonifacius eligitur 27 Sept. Consensus regis accedit 10 Novemb.	
IX.	P. C. Lamp. et Orestes	531.		Bonifacius moritur 24 Octobris. Joannes II ordinatur 19 Decembris.	
XI.	Justinianus Aug. III	533.			Ecclesius circa Julii mensem moritur, Ursignus circa Augustum ordinatur.
XII.	Justinianus Aug. IV. Decius, Theod. Paulinus	534.	Athalaricus vi Non. Octobris moritur; altera die Theodahatus regnat.	Joannes moritur 21 Aprilis. Agapetus ordinatur 29 Aprilis.	
XIII.	Belisarius	535.	Amalasuentha in exilium mittitur pr. Kal. Martias, occiditur. Belisarius Sicilia potitur. Annus primus Belli Gothici a voce incipit.	Synodus sub Menna. Agapetus moritur Constanti-nopoli 17 Aprilis. Silverius Theodabato agente fit pontifex 9 Sept. et Ravennam mittitur.	
XIV.	P. C. Belisarii	536.	Theodahatus circa Decembrem occiditur. Vitiges regnat. Belisarius Neapoli potitur.		
XV.	P. C. Belisarii	537.	Vitiges in Etruria, inde Venetias pergit, tandem Ravennam Metesvintham uxorem ducit. Belisarius Romam potitur et id Deo.	Silverius detruditur a sua sede 20 Febr. Vigilius intruditur 28. Silverius statim in Græciam mittitur, inde in Palmarium, ubi moritur 20 Junii.	Ursicinus moritur circa Aprilem.
I.	Joannes	538.	Vitiges Romam obsidere incipit ix Kal. Martias.		
III.	Appo.	539.	Roma ab obsidione liberatur.	Vigilius Justiniano et Men-na scribit xx Kal. Octobris.	Victor ordinatur die 4 Martii.
V.	Justinus Junior	540.	Belisarius Ravennam obtinet, et Vitigem captum Constantiopolim ducit.		
VII.	Basilius Junior	541.	Theodibade et Aracico paucorum mensium regibus occisis, Totilas regnat.		
IX.	P. C. Basilli	542.			
XI.	P. C. Basilli	543.			
XIII.	P. C. Basilli	544.	Justinianus edictum contra tria Capitula ad patriarchas scribit, vocatque Vigilium ex Victore Lunensium.	Vigilius scribit ad Auxanium Arelatensem, et episcopos Gallie xi Kal. Junii. Die 22 Novemb. abluetur Roma a Scribone, et in Sicilia subsistit, habetque ordinationes Decemb. mense.	Ecclesia S. Michaelis inter a Bachauda et Juliano Nonis Martii. Victor Eusebium offert die Pasche, videlicet 16 Aprilis.
XV.	P. C. Basilli	545.			

Ind.	Coss.	An. Chr.	Sæcularia.	Romana.	Ravennæ.
IX. V.	P. C. Basilii	546.	Roma circa æstatem obsidetur a Totila, et Decembri mense capitur. Belisarius in Dalmatia. Justinianus cogit episcopos edicto contraria Capitula subscribere.	Vigilius in Illyrico. Patris in Achaia mense Octobris. Constantinopolim intrat in pervigilio Natalis Domini.	Victor xiv Kal. Martii moritur. Maximianus ordinatur a Vigilio. Patris in Achaia prid. Id. Octobris.
X. VI.	P. C. Basilii	547.		Vigilius male habetur Constantinopoli a Justiniano, et Theodora.	Maximianus consecrat Basilicam S. Vitalis 13 Aprilis. Constantinopolim pergit.
XI. VII.	P. C. Basilii	548.	Belisarius Urbem recipit.	Vigilius Judicatum scribit contra tria Capitula.	
XII. VIII.	P. C. Basilii	549.	Theodora Augusta moritur die 27 Julii, expletis in Imperio annis 21, m. 3.		Maximianus consecrat Ravennæ ecclesiam S. Apollinaris 9 Mali. Novembri mense incipit comiti S. Stephani ecclesia.
XIII. IX.	P. C. Basilii	550.	Totilas iterum Romam capit.		Maximianus consecrat ecclesiam S. Stephani.
XIV. X.	P. C. Basilii	551.		Constituto Justiniani resistit Vigilius. Fugit ad ecclesiam S. Petri in Hormisda.	
XV. XI.	P. C. Basilii	552.	Narses in Italia, et Ravennæ Julio mense quinta feria.	Vigilius fugit Chalcedonem. Encyclicam scribit Non. Febr.	Maximianus moritur vii Kal. Martii.
I. XII.	P. C. Basilii	553.	Totilas occiditur.	Synodus v incipit iv Non. Maii, finit iv Non. Junii. Vigilius synodum confirmat iv Idus Decembris.	Agnellus ordinatur xii Junii
II. XIII.	P. C. Basilii	554.			
III. XIV.	P. C. Basilii	555.		Vigilius in Sicilia ex calculo moritur 17 Mali.	

VITA S. ECCLESII.

CAPUT PRIMUM.

B. Virginis ecclesia et imago. Ecclesii tempora. Sancti Vitalis basilica laudatur. Ecclesii obitus et sepulcrum.

Ecclesius XXIII. Sanctum vas. Æqualis statura, nec longam attulit, nec brevem avertit. Plenum capillis habens caput, hirsutumque, super aurem [supercilium] modica canities, decorusque forma. Ipsius temporibus ecclesia B. Vitalis martyris a Juliano argentario, una cum ipso præsule fundata est. Et hic pontifex in suo proprietatis jure ædificavit ecclesiam sanctæ et semper virginis intemeratæ Mariæ, quam cernitis, mira magnitudine, et cameram tribunalis in camera [et frontem ex auro ornatam, et in ipsa tribunali camera] effliges S. Dei Genitricis, cui similem nunquam potuit humanus oculus conspiceri. Si quis vir ausus est diutissime intueri imaginem illam continentem, ita versus metricos sub suis pedibus, videlicet :

*Virginis aula micat, Christum quæ cepit ab astra,
Nuntius e coelis angelus ante fuit.
Mysterium! Verbi genitrix, et virgo perennis
Auctrixque sui facta parens Douinal.
Vera magi, claudi, cæci, mors, vita fatentur.
Culina sacra Deo dedicat Ecclesius.*

Not. marg. c xxvi millia solidorum aureorum expensa circa ecclesiam S. Vitalis. Nulla in Italia ecclesia similis. Quia in ipso monasterio S. Vitalis, in capella quæ dicitur Sancta sanctorum, est quedam arca, scriptæque sunt quedam litteræ Græcæ, quarum sensus communiter ignoratur; idcirco quia ipsas declaratas inveni, ipsas ponere disposui, et ipsarum sensus, et declaratio est; *hic jacet Stratigus Romam custodiens illam, et occidentem. Conquisitor dominorum Gallico-*

A Inchoatio vero ædificationis ecclesiæ parata est ab Juliano postquam reversus est prædictus Ecclesius pontifex cum Joanne papa Romam de Constantinopoli cum cæteris episcopis, missi a [rege] Theodrico in legationem, sicut superius audistis. *Ædificavit Tricolim [Tricollem], sed inconsummata reliquit. Heu vobis gregibus, quales erant pastores! quantum mutati estis ab illis! Vera lucerna in Ecclesia fuerunt, quorum lumen lucernæ quotidie fugebat his qui in domo Dei erant, sicut dicit Dominus: Lucerna corporis tui est oculus tuus; si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; et aliter, Si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosus erit. Sufficiant ista hodie, ut isto amoto, alium pontificem introducamus. Sed sicut superius dixi in tempore ipsius [istius] ecclesia B. Vitalis martyris a Juliano argentario constructa est. Nulla in Italia ecclesia similis est in ædificiis et in mechanicis operibus. Expensas vero in prædicti martyris Vitalis ecclesia sicut in elogio sanctæ recordationis et memoriæ Juliani fundatoris invenimus xxxviii millia aureorum expensa sunt solidorum *. Igitur iste beatissimus obiit, et sepultus est in ecclesia B.*

rum, et Ysaac, qui erat impugnator imperii, et Armeniæ magni mundi regis Armeniæ. Erat enim iste dominus illustris, quem hic condidit pie plangens conjugis ejus Susanna, ac annis tricenorum modo sæpe suspirans viro privata apud viri sepulcrum Deo, operi suo benigne, qui benedicitur in ortu solis, et in occasu, militare enim cepit in Occidentem procedens ad Orientem. » BACCH.

Vitalis martyris infra monasterium S. Nazarii ante altarium in medio loco juxta corpus hinc B. Ursicipi antistitis, et inde B. Victoris, in medio autem iste

CAPUT SECUNDUM.

Turbæ inter clerum Ravennatem et episcopum componantur. Felicis papæ litteræ. Rursus de Ecclesii obitu nonnulla.

Contigit eo tempore, ut inter beatum Ecclesium pontificem et sacerdotes de singulis rebus ecclesiæ contentio adrevisset. Ierunt ad sanctum papam Felicem urbis Romæ, ut inter eos *justa moderamina sanciret*; qui accessit Ravennatem pontificem cum clero universo, mox inter eos decretum statuit, atque firmavit continentem ita :

LITTERÆ FELICIS PAPÆ.

Felix [IV] episcopus urbis Romæ. Laudanda est decessorum nostrorum sollicitudo de pace, et quiete ecclesiastica, quia pastor, qui advigilans continere debet contentiones, aut damnat, aut corrigit. Oportet in hunc ipsum tramitem nobis ambulantibus similis cum eis conspici, quia quorum per Dei misericordiam locum gerimus, ipsorum sequi nos decet exempla. Ex invidia sacerdotibus ecclesiæ Ravennatis talia contingerunt, quæ [quod] omnium Catholicorum animos contristasse noscuntur, altercationes, seditiones, pravitates, quæ omnem disciplinam ecclesiasticam dirumpere nitentur. Ista nos iterum... verum Dei timorem ante oculos habentes, ut nec illicitis audaciam demus excessibus, et non abiciamus.... per Constitutum nostrum ordinare, quod justum est secundum Salomonem dicentem : *Non dures [dare] transitum aquæ.* Ergo recensentes capitulis a fratre nostro [Deest nostro] Ecclesio, et a presbyteris, et diaconibus, et clericis [clero], et notariis ecclesiæ Ravennatis nobis oblati, presentibus fratre et consacerdote nostro Ecclesio, et ejus clericis inferius designatis, quod rationi vidimus convenire, censemus eos clericatus officium debere suscipere, quorum vitam et conversationem sacrorum canonum non possit impugnare auctoritas. Clericos vero secundum sanctorum Patrum regulas volentes duntaxat et denunciatos; quantum ad presbyteros et diaconos pertinet, statutis jubemus temporibus solemniter promoveri. De vero Ravennatum et Clasicanorum ecclesia, antiqua consuetudo servetur. Clerici vero vel monachi ad indebitum obtinendum ordinem, vel locum, potentium patrocinia non requirant, per quæ aut non faciendo ingratus, aut faciendo injustus videatur episcopus. Quarta patrimonii Ravennatensis ecclesiæ, hoc est tria millia solidorum, solius erogationibus clericis omnibus, vel quibus erogari est solitum, compleatur. Si quid tamen ex pensionibus vel hæreditatibus crescere, Domino nostro volente, contigerit, eodem Domino mediante, etiam quartæ portioni adiciantur [proficiat]; sic tamen et brevibus ordinatis, quod singulis distribuitur latere non possit.... secundum merita, secundum loca, quia omnia Deus secundum justitiam et mensuram constituit.... ita ut unusquisque, extra necessi-

tatem infirmitatis aut causam idoneam altaris, omnia in suo officio vigilanter observet. Redditi [excepta] vero prædiorum, sive accessiones propter rei familiaris expensas, vel exenia, quæ diversis offeruntur, et convivia quæ eis exhibere, vel pro loci sui, vel merito, vel pro advenientium susceptione, necesse est, episcopo constituimus debere proficere. Nullam conjugationem, nullum conventiculum, quod vel apud laicos esse non potest impunitum in Ecclesia Dei, ullus facere tentet, ex clero. Nam sicut nos optamus ne superna misericordia patiatur admitti, sic si quis contaverit, sentiat auctoritatem canonum, et ecclesiasticam disciplinam, secundum Apostolum dicentem : *Excedentes in conspectu omnium corrige, ut residui timorem habeant.* Mereantur boni laudem, qui in operibus Dei vigilant; sentiant affectum proprii sacerdotis, qui per obedientiam *suum* videntur ornare propositum; glorientur de sui amore pontificis, qui in suis officiis ab operibus Deo placitis, cum ejus obsequiis non desistant; sicut divina loquuntur eloquia : *Dignus est operarius mercede sua.* Ad patrimonium vero Ecclesiæ ex eorum episcopi iudicio.... ex clero personæ electæ cum solatiis quæ pro notitia deputaverit episcopus sub idonea fide jussione mittantur, quorum fides fuerit et industria comprobata, ut et alimonia pauperum fraudem non patiatur, et quantitas patrimonii ecclesiæ latere non possit, et unusquisque clericus sub timore Dei et proprii sacerdotis de his quæ sibi commissa fuerint exponat fideliter rationes. Illud vero, quod omnino ac religioso debet execrari proposito, nos nec oportebat loqui, nec verbis exponere. Pervenit ad nos aliquos de clero spectaculo interesse, quæ res ita crudelis est, ut animas Catholicorum pro sui execratione conturbet, ut quos in domo Dei divina eloquia recitantes audivit, eosdem contra mandata in spectaculis aspiciat convenire. In his disciplina confunditur, divina præcepta calcantur. Unde oportet episcopum et de hac parte sollicitudinem gerere, ut si non faciunt, non faciant in futuro, et si faciunt, juxta disciplinam ecclesiasticam corrigantur. Si qui vero de clero prædia urbana, vel rustica, ad ecclesiam pertinentia detinent, eisdem libellis sub justa pensionis æstimatione factis statuimus collocanda, hac ratione [ut exinde], quod in quo modis suis solent accipere, ipsi retineant, quod superest ecclesiasticis inferant compendiis profuturum. Circa prædia urbana, vel rustica, cæteraque mobilia pro animæ suæ mercede a fidelibus nominatim diversis basilicis derelicta, vetus consuetudo servetur. Notarii vero juxta ordinem matricule, primicerii, secundicerii, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, suo periculo in conspectu presbyterorum et diaconorum documenta ecclesiastica sub fidelium brevium descriptione suscipiant, ut quoties exegerit causa, fideliter proferantur, contradant atque recipiant. Omnia tamen cum jussione et ordinatione episcopi sui eosdem jubemus efficere. Ideo enim universa describenda sunt ecclesiastica documenta, ne ullo modo, aut suscepta por-

cant, aut tempore quo sunt necessaria utilitatibus ecclesiasticis exhiberi non possint. Qui tamen notarii in officio suo observantes, strenui, consequantur sine imminutione commoda sibi vel prioribus suis antiquitas deputata. Ipsi etiam, sicut exigit ratio, et antiquitas ordinavit, libellos et securitates totius patrimonii ecclesiastici quorum interest subscriptos episcopi manu contradant. Quibus vero cum sæcularis conversationis hominibus nullam necessitatem rei familiaris tolerantibus, ecclesiastici juris prædia, vel urbana, vel rustica, data sunt, episcopi sollicitudine, per eos quibus jusserit clericos, ad dominium revocet ecclesiæ, nec deinceps, præter causam superius comprehensam, dare præsumat. Mastalo vero, archidiaconus ecclesiæ Ravennatis, commoda ejusdem [eidem] loco juxta antiquam consuetudinem deputata sine imminutione percipiat, sicut eos qui ante eum fuerunt claruerit consecutos. Monasteria vero virorum sive ancillarum Dei ab episcopo ordinentur, ut omnibus ratio, justitia, pax et disciplina servetur. A nobis hæc loci nostri exigit ratio non tacere [tacere], fratri nostro Ecclesio ea imminet custodire, quia pacem generat cum canonibus servata justitia. De justitia charitas procedit, per quam Deum videmus, et per cujus gratiam hæc possumus præcepta servare. In nullo ergo esse convenit negligentes, sed vigilantes ad omnia, ut talentum, quod nobis est creditum, cum boni operis augmento [augmento] ipsi omnium honorum datori reddamus. Recognovimus. Cœlius. »

Felix episcopus Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ huic constituto inter partes subscripsi. »

Nomina presbyterorum, diaconorum, vel clericorum Ravennatis ecclesiæ, qui Romam venerunt cum episcopo.

Patritius presbyter.
 Stephanus presbyter.
 Constantinus presbyter.
 Servandus presbyter.
 [Honorius presbyter.]
 Exuperantius presbyter.
 Clemens diaconus.
 Ursus diaconus.
 Felicissimus diaconus.
 Vigilus diaconus.
 Neon diaconus.
 Johannes diaconus.
 Stephanus diaconus.
 Gerontius subdiaconus.
 Honorius subdiaconus.
 Petrus subdiaconus.
 Vitalis subdiaconus.
 Julianus acolythus.
 Faustinus acolythus.
 Romanus acolythus.
 Severinus acolythus.
 [Andreas acolythus].
 Petrus lector.
 Marcus lector.

Asterius lector.
 Petrus alter lector.
 Andreas lector.
 Marinus defensor.
 Majoranus notarius defensor.
 Hermolaus primicerius defensor.
 Honorius cantor.
 Tranquillus cantor.
 Antonius cantor
 Melitus cantor.

Nomina presbyterorum, diaconorum, qui Romam venerunt cum Victore presbytero et Mastalone diacono

Laurentius presbyter.
 Rusticus presbyter.
 Victor presbyter.
 Thomas presbyter.
 Mastalus diaconus.
 Magnus diaconus.
 Paulus diaconus.
 Agnellus diaconus.
 Maurus subdiaconus.
 Stephanus acolythus.
 Vincemachus acolythus.
 Thomas lector.
 Laurentius lector
 Fibrus lector.
 Reparatus lector.
 Lumitrosus lector.
 Calumnus lector.
 Ysaac lector.
 Eurentius horrearius
 Petrus decanus
 Stephanus decanus.
 Vendemius acolythus.
 Colos acolythus.
 Cassianus acolythus.
 Eurentius acolythus
 Stephanus acolythus.

Resipuit autem Deatus post hæc Ecclesiis, et sic fuit ovis velut pater cum filiis, et largivit omnia clericis suis, ut correptus fuit a Romano pontifice, immo et amplius largus factus est, et post hæc rexit Ecclesiam suam in pace, et nullum verbum mormurationis, nisi laudes a suis audivit clericis, et hæc statuta permansit suis posteris multis temporibus. Sepultus est, ut diximus, in ecclesia S. Vitalis. Et in atrio ipsius fontis [fontis] aulae versus metricos jussit tessellis argenteis scribi continentes ita:

Ardua consurgunt venerando culmine templa
 Nomine Vitalis sanctificata Deo.
 Gervasiusque tenet simul hinc Protasius arcem,
 Quos genus, atque fides, templaque coarctant.
 His genitor natis fugiens contagia mundi
 Exemplum dedit martyriæ fuit.
 Tradidit hanc primus Juliano Locustius arcem,
 Qui sibi commissum mire peregit opus.
 Hoc quoque perpetuo mandavit legere tenendum,
 His nulli liceat condere membra locis.
 Sed quod pontificum constant monumenta priorum
 Fas ibi sit tantum ponere, sed stultes.

Sedit autem annos x, mens. v, dies vii.

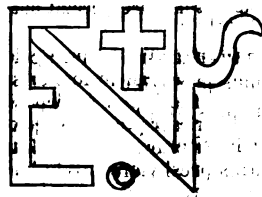
OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI ECCLESIE.

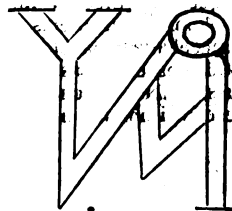
Basilica S. Vitalis an Justiniani ære constructa? Dedicatio ejusdem non interfuit Augustus. Monogramma hæc ad Narsesem pertinens. Julianus Argentarius officio, non cognomine. Ysaaci Strategæ inscriptio. In Felicia Constitutionem analysia.

I. Primo ingens Ecclesie et Juliani argentarii sese offert opus; basilica videlicet S. Vitalis, ob cujus egregiam miramque structuram sæculo non admodum culto, afflictaque incredibilibus calamitatibus Italia, fabula, quam Rubens merito refutat, meretur nonnihil minus severæ crisi: etenim vix alias credibile privatum hominem episcopumve urbis Arrianis regibus parentis, impensis suffecisse, quas ad xxvi millium solidorum aureorum ascendisse noster testatur. A Valentiniæ et Valentis temporibus, cum antea 84 aurei solidi auri libram conflarent, et septem singulas uncias, aucta solidi extrinseca æstimatione, decretum est ut sex solidi unciam, 72 libram nam auri valerent, quæ libra *Occidua* dicta fuit. Ea de re habemus eruditissimæ summæque utilitatis Dissertationem Jacobi Gothofredi ad Cod. Theodos. lib. 1, de Oblat. votorum, tit. xxiv, quæ et illustratur Cod. Just., lib. II de veteris numismatis potestate. Naque xxvi millia aureorum solidorum æstimabantur quatuor millia trecentum triginta tribus uncias auri cum tertia uncia parte, quæ sere respondeant triginta quatuor millibus sexcentis sexaginta quatuor nostris scutis aureis, quorum octo pro uncia una auri computantur. Porro cui condita basilicæ gloria maneat ex Agnello constat, nec pluribus fabula confutari meretur, quam tamen vulgus in hanc diem mordicus tueri non desinit, ac si ædis dignitas pereat, nisi, commento accedente, ab Augusto condita decernatur. Admonet autem Agnellus opportune « inchoationem ædificationis Ecclesie » (intellige non modo de ecclesia S. Mariæ Majoris, sed et de S. Vitalis) « peractam fuisse ab Juliano postquam reversus est predictus Ecclesie pontifex cum Joanne papa Romanæ de Constantinopoli cum cæteris episcopis missis a Theodorico in legationem, » nec enim fringente Ariano rege contra catholicos, imo et minante catholicorum ecclesias subvertere, liberum fuisset de ea re cogitare. Verum sub Amalasuenthæ regimine fieri id potuisse nullus mirabitur, qui noverit semine optimæ sanæ consilia, ejusque cum Justiniano concordiam. Nec templum Ecclesie vivente est absolutum, sed Maximiano demum sedente postquam Theodahati Vitigisque conatibus exactis, Ravenna ab Justiniano recepta est. Tunc et coronis imposita, et musivis operibus memoriæ mandatus Augusti, favor ei rei impensus, et munera eidem collata expressa sunt, quæ significari puto musivis illis adhuc superstitibus, quæ Rubens hinc, Alamanus in notis, ad Procopium ex parte, Octavius Ferrarius de Restiaria, Ducangius in Familiis Byzantinis, ære sculpta publicæ luci dedere, sed et Ciampinius in antiquis Musivis, tomo secundo. Nec enim credo dedicationis ejusdem ecclesie pompam per ea exprimi, cum nil cæremoniis ei congruentibus consonet, et cum nec Justinianus, nec Theodora Ravennæ unquam fuerint. Oblata proinde munera templo finiendæ distandove significantur, ubi eorum uterque exhibet urnam calathumve, vel quid simile oblationes indicans. Hinc liceat et id laudis insigni basilicæ a struere, ut Justinianus Augusti munificentia accedente, quod Ecclesie et Julianus cœperant finitum auctumque sit, ablegatis ad fabulas his quæ sustineri nequeunt, universa eorum temporum historia repugnante. Ita utrumque verum erit quod summus noster eruditiorum apex Mabillonius sub distinctione in Itinere Italico scripsit: « Non alia, » inquit, « apud Ravennates majoris est dignitatis basilica quam S. Vitalis, monasterio Casinensium nostrorum insignis. Opus est sive Justiniani imperatoris, ut recentioribus placet, seu Julia-

A ni argentarii ex mandato Ecclesie episcopi, quod ex vetusta inscriptione Rubens probat. » Rubens, lib. III, pag. 452, hæc habet: « Interea Ravennæ ædificari ceptum est beati Vitalis martyris templum ab Juliano argentario, Justiniano, ut aiunt, Cæsare jubente, qui tribus jam annis Constantinopoli D. Sophiæ ædem sacram summa impensa atque arte exstruxerat ac dedicaverat. » Pag. autem 360, eleganter descripto templo, adnotatisque ædificiis nostrorum cura in præsentem elegantiam ornatis, adjicit versus ex Agnello descriptos, et inscriptionem integram, quam in codice Estensi ex parte mutilam, in Maximiani Vita habemus, quamque proinde hic dandam censeo, quæ talis est: « Beati Vitalis basilicam mandato Ecclesie episcopi Julianus argentarius ædificavit, consecrante vero reverendissimo Maximiano episcopo sub die xiv Kalend. Maii sexies P. C. Basilii Junioris V. C., ind. 40; quo loco, sequitur Rubens, cum nulla fiat mentio Justiniani, neque Procopius rhetor, eorum temporum æqualis, libello quem edidit de Justiniani ædificiis, ubi omnia vel minima diligentissime prosequitur, quidquam de his Ravennatibus afferat, ego nihil certi, quod scribam, habeo. Fides esto apud horum auctores qui consecratum Templum Justinianum, ac Theodoram egregiis muneribus exornavisse. . . . tractant. » Antea autem dixerat quod cum consecraretur basilica interfuissent Justinianus et Theodora; at id sustineri posse negavit Alamanus in notis ad arcanam Historiam Procopii, cap. 9. Narsesem etiam templo S. Vitalis construendo operam pecuniamque contulisse dixerunt nonnulli, nec ob aliud argumentum quam quod in inscriptum columnarum capitibus monogramma inspicitur et literis his complicatis compositum, quæ Narses nomen componere videntur; alii tamen credunt Justiniani nomen exsculpi posse. Mihi neutram agnoscitur. Certe antequam Narses pro Justiniano in Italia rerum curam ageret, S. Vitalis basilica non modo absoluta, sed et dedicata erat, ut ex superiori Dissertatione patet. Noster doctissimus Montfauconius in tomo priori recens edito, in quo iter suum Italem describit, sentit monogramma illud ædificiis nomen importare, quod *Nepos* vocaretur. Monogramma est hujusmodi:

Est et in ejusdem basilicæ columnarum quarundam capitulis ascriptum monogramma, quo Juliani nomen videtur compendiosè scriptum. Hinc mihi admodum credibile alterum monogramma cum crucis signo Ecclesie episcopi nomen complicatum exhibere.

II. Duo sunt quæ speciali disquisitione digna videntur: unum est an Julianus cognomine, vel potius

ministerio argentarius dicitur; alterum ædificandæ basilicæ quid ipse contulerit. Plura addere, ut demonstraretur cognominum familiæ gentive distinguendæ causa usum recentiorum multo esse, quam quod Juliani hujus, sed nec Agnelli scribentibus temporibus aptari possit, bonas horas rei clarissimæ astruendæ, perdere esset; licet non desint qui opinionibus præconcepis mordicus et in hæc diem adherere velint. Officii itaque nomen est, quo Julianus iste distinguitur, vir alias apud Ravennates magis nominis, cuique Bacauda gener erat, quem laudans Agnellus sanctæ recordationis virum appellat. Porro argentarios illos fuisse, apud quos fenebris pecunia reponebatur, quique pecuniam ipsam commutabant, lotum est, qui et numularii, trapezite, ἀργυρομοίβοι vocabuntur. Is talis est qui

Facti mercator per utrinque metalli.
Alterum, et alterius semper mutabit in usus.

ut habent Manili versiculi emendati per Salsasium in Exercitationibus Plinianis. Horum collegium rationesque contrahendi pro ævo Ecclesii Ravennatis episcopi discere possumus ex novella Justiniani constitutione 136, Περὶ ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων data 4 Kal. Aprilis D. N. Justin. P. P. Aug. Basilio V. C. Coss. Ravennæ argentarium Joannem quemdam ætate D. Gregorii Magi novimus, qui cum fidejussor accessisset eidem Importuno palatino Romam venerat, et diutius in ecclesia resederat accusatus, quod fidejussisset sui compendii, lœri videlicet, causa, qua de re se purgavit ad sacratissimum corpus beati apostolorum principis; quare pro eo patronum agit D. Gregorius apud exarchum, epist. 23, lib. ix, ad Joannem Ravennatem, mense Januario, ind. 4. At quid ministerium hujusmodi commune habuit cum ecclesiæ redditibus? Videtur dubitari non posse S. Vitalis ecclesiam episcopi pecuniis constructam fuisse, Julianum autem argentarium sive trapezitam illis rite erogandis basilicæque extruendæ præfuisse, qua altera questio proposita est. Id mihi significatur verbis illis exhibitæ inscriptionis, « mandante Ecclesie episcopo, Julianus ædificavit, » et versibus qui in atrio ecclesiæ legebantur:

Tradidit hæc primus Juliano Ecclesias arcem
Qui sibi commissum mire peregit opus.

Crediderim itaque Julianum istum Ecclesiæ Ravennatis argentarium fuisse, cui id muneris commissum ut ecclesiasticos redditus apud se depositos haberet, qui juxta episcopi præscriptum, vel juxta conventa cum clero, ut mox dicetur, illo, adhibitis rationum calculis, caret archipresbytero, archidiacono primicerioque distribuendos. Thesauri episcopalis custodem inter ecclesiastica officia numeratum constat, quem saccellarium dixere a thesauro, quem saccum vocabant. Ita Joannes Diaconus in Vita sancti Gregorii, lib. ii, cap. 23, saccellarium laudat, cui ex consuetudine « sanctus pontifex præceperat ut duodecim peregrinos ad prandium invitaret, » Gregorius ipse lib. iv, epist. 34, de ingentibus erogationibus que per ea Longobardorum tempora in Ecclesia Romana fiebant, loquens: « Sicut, » inquit, « in Ravennæ partibus dominorum pietas apud primum exercitum Italia saccellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas faciat, ita et in hac urbe in causis talibus eorum saccellarius ego sum: » At hic saccellarii nomine non ecclesiasticis of-

ficii hominem, sed munus intelligit cujuslibet, qui publicæ pecuniæ curam habeat, sicut et fiscus sacris publicis nuncupatur. Saccellarius tamen erat etiam ecclesiæ minister, cui ecclesiæ saccus, sive thesaurus committebatur, quamvis toto, ut aiunt, celo diversus a thesaurario. Hujus officium describit Isidorus: « Ad thesaurarium, » inquit, « pertinet ostiarii basilicarum ordinatio » (quos inter laicos recessos sicut basilicarios existimat Thomasinus in vet. ac nova Eccl. Disciplina, part. i, lib. ii, cap. 105), « incensi præparatio, cura chrismatum conficiendi, (curam videlicet ea parandi quæ ad chrisma conficiendum requiruntur), « cura baptisterii ordinandi, præparatio luminarium in sacro et in sacrificiis. » Quare ecclesiæ Ravennatis saccellarium fuisse Julianum arbitror, qui et argentarius, seu argentophilax sit dictus, ejus partes in construenda S. Vitalis basilica, aliisque mandante episcopo fuerint, pecunias recipere, et ex ecclesiæ sacco sive thesauro suggerere, operisque curam habuerit.

III. Ineptus notarum marginalium auctor, qui corruptam hic Ysaaci Strategi veterem inscriptionem protulit, cogit me Græcam cum Latina versione denique recudere, quamvis et olim Rubens, lib. iv, et novissime doctissimus noster Monifaucionius a se Ravennæ descriptam dederit in supra laudato priori de suo Italico itinere volumine. Ea Græce ita se habet:

Ἐναυθα κείται ο στρατηγίστας καλῶς
Ῥώμην φύλαξας ἀβλαβῶ, καὶ τὴν δύσιν
Τοῖς γαλλοῖσι τρεῖς δεσπότησι εἰς ἐνὶ αὐτοῖς
Ἰσαάκιος, τῶν βασιλέων ὁ σύμμαχος.
Ὁ τῆς ἀπάσης Ἀρμενίας κόσμος μέγας,
Ἀρμένιος γὰρ ἦν αὐτός ἐκ λαμπροῦ γένους.
Τοῦτου θανόντος εὐκλείως, ἡ σύμβε
Σώσανα σώφρων, τρυφῶνος τρόποι στανῆς,
Πικρῶς στενάξει τοῦ ἀνδρός ἐστερημένη.
Ἀνδρὸς λαζαντος ἐκ καμάτων εὐδοξίας
Ἐν ταῖς ἀνατολαῖς ἤλιον, καὶ τῇ δύσει
Στρατοῦ γὰρ ἤρξε τῆς δύσεως, καὶ τῆς Ἑσ.

Hic jacet, qui rei bellicæ ducem egit recte
Romam incolumem tutatus, et Occidentem
Tranquillis principibus ter sex annis
Ysaacius regum commilito.
Omnis Armenia ornamentum magnum,
Armenius enim erat hic ex illustri genere.
Hoc mortuo gloriose, contubernalis
Susanna prudens more castæ turturis
Assidue gemit viro privata;
Viro, qui sortitus est ex laboribus gloriam
In oriente sole et occidente;
Exercitum enim auxit Orientis et Occidentis.

Ysaaci hujus Ravennæ exarchi Rubens Acta suis locis erudite tradit apud ipsum legenda. Juvat addere fragmentum ineditæ inscriptionis, apud Maciacum effossæ, quod Ravennæ in civis cujusdam domo servatur; in ea enim filius Ysaaci hujus defunctus laudatur, ut in tabula signata A.

ΑΥ ΕΝ ΣΩΜΑ ΚΕΥΠΤΕΤΑΙ ΚΑΥ
 ΟΣ ΤΟ ΘΕΙΟΝ Η ΨΥΧΗ ΜΕΤ
 ΩΣ ΑΦΘΑΡΤΟΝ Ο ΤΡΑΝΟΣ Β
 ΟΣ ΦΥΤΟΥΣΑ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑ
 ΥΤΟΣ ΗΝ ΕΤΩΝ ΩΣ ΕΝΔΕ
 ΟΣ ΜΠΛΟΥΣ ΕΥΕΝ ΗΣΙΛΥΚΥΣΑ
 ΟΝ ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΟΣΤΙΩ ΕΞΑΡΧΟΣ ΜΕΤΑ
 ΕΡΤΟΙΣ ΕΔΕΙΧΘΗ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥ
 ΕΚΛΑΥΣΕ ΠΙΚΡΩΣ ΕΚ ΒΑΘΟΥΣ ΤΙΣ ΚΑΡΔΙΑΣ
 ΩΣ ΠΡΟΣ ΠΑΤΡΟΣ ΜΕΝ ΘΕΙΟΣ ΑΥΤΟΥ ΤΥΤΚΑΝ
 ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ ΣΠΛΑΧΝΑ
 ΠΑΤΡΙΚΟΥ ΠΟΘ

IV. Exorta in Ravennati clero discordia, Felix ejus nominis IV constitutionem edidit, quam, magno ecclesiastica eruditionis bono ab Agnello nostro conservatam, nunc primam publici juris facimus. Dolendum tamen exscriptorum inscitia alicubi ita corruptam truncatamque, ut cum desperaverim apte emendare, satius duxerim et sphalmata ipsa, licet sensum omnem perimentia, ut exstabant, describere. Id incommodi imprimis sub ejusdem initium offenditur. In progressu cuncta satis bene cohererent. Inscribebatur, autem: *Felix IV episcopus, etc.*; et notam numeralem, uti ex arbitrio ab exscriptore appositam, expunxi. Id monuisse satis. An alias hujus pontificis constitutiones habeamus incertum; ex tribus enim quæ sub ejus nomine circumferuntur, duæ prioris ex aliorum pontificum epistolis sunt ab impostore consarcinatae; tertia, quamvis ob consularis notam a Sirmundo huic sit asserta, olim tamen Felicis ejus nominis tertii esse credebatur, ad Casarium Arelatensem. Ideo hujus pretium ex raritate commendatur; sed et plura sunt ob quæ utilitas ejus agnoscitur. Primo etenim Agnello alibi indicata contra Romanæ sedis auctoritatem, hinc facile dilantur; fatetur enim ipse quod episcopus cterusque dissidentes eierunt ad sanctum papam Felicem urbis Romæ, ut inter eos justa moderamina sanciret, et tabulas exhibet ex quibus constat ab episcopo Ravennate cleroque agnatum Romanum pontificem et Ravennatis Ecclesiæ judicem et ejusdem legitimum moderatorem. Habetur secundo ex decreto priore rebusque in eo statutis contentionsis præcedentis nodum in eo stetisse, ut dissensio esset in his rebus ad ordinationes sacrarum ministrorum, ad ream distributionem reddituum ecclesiæ, eorum maxime qui ex fidelium pietate extra ordinem accedunt, ad redditionem rationum per œconomos, notarios, ceterosque hujusmodi præstandam pertinere, ejusque contentionsis auctores præcipuos existisse Victorem archipresbyterum, et Mastalonem archidiaconum; ac ex adjecta cleri serie innotescit qui episcopo, quive Victori Mastalonique adhære-

dant. Porro cum tria millia solidorum, quartam reddituum ecclesiasticorum ecclesiæ Ravennatis partem conficerent Ecclesiæ episcopi ætate, sequitur duodecim millia solidorum effecisse reddituum Ravennatis ecclesiæ integram summam, quæ juxta superioris dicta æstimatione respondebant sexdecim millibus ex nostris aureis scutis, quorum octo unciam auri efficiunt. Majores accrevisse redditus ecclesiæ Ravennati subsecutis temporibus constat, Maximiano in primis et Agnello sedentibus, quibus, Justiniano jubente, Arianorum episcoporum et Gothorum ecclesiæ accessere. Benedictus diaconus, Mauri episcopi ætate, ex solo Sicilia patrimonio præter quinquaginta millia modiorum tritici sine quibusvis aliis aristas, aut leguminibus, pelles arictum rubricatas, et hyacinthinas, casulas, pluviales sericis exornatas, et cætera indumenta, vasa de aurichalco et argenteo, excepisse dicitur solidorum aureorum xxxi millia, ex quibus quindecim millia in palatio Constantinopolitano, et sedecim millia in archivo ecclesiæ deponavit. Hæc tamen non unius, sed plurium annorum redditus fuisse, credo.

V. Hinc etiam ecclesiæ Ravennatis clerum agnoscimus constantem ex novem presbyteris, diaconibus undecim, subdiaconibus quinque, acolythis undecim, lectoribus duodecim, cantoribus quatuor, decanis duobus, defensore uno, notario defensore uno, primicerio defensore uno, et horreario uno. Licet autem credam non omnes qui in canone descripti fuerant Romam ivisse, et consequenter agnoscam præter hos et alios existisse plures, cuiuslibet tamen ordinis profectos existimo. Notarios plures fuisse ex ipsa Felicis constitutione manifestum sit, qui ex eo quod diversis temporibus descripti fuissent in cera, sive matricula, primicerius dicebantur, secundicerius, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus. Hos ad laicorum ecclesiæ inservientium classem spectasse et alias constat (qua de re videndum Thomasinus loco laudato) et aperte colligitur ex hoc eodem decreto, ubi cavetur ne relinquatur bona ecclesiastica in manibus hominum *secularis conversationis*,

postquam datum est notariis hujusmodi exhiberi
 « sine imminutione commoda sibi, vel prioribus suis
 antiquitus deputata. » Ex clericorum tamen ordine
 habemus notarium Majoranum, qui et defensor di-
 citur, et in Romana Ecclesia, sicut et alibi, ex cle-
 ricis notarios assumptos sentit Duongius in Glo-
 sario Latinitatis. Idem erudite explicat defensorum
 munus, quorum hic tres habemus, inter quos anti-
 quior, sive primicerius. De quos hic binos in inferiori
 clero, et tertio postremo loco recensitos legimus. Offi-
 cium itaque decani toto isto toto saeculo diversum fuit
 a posteriorum saeculorum munere decani, qui in ca-
 nonicis seu collegiatis ecclesiis id fuit quod prior in
 monasteriis. Ea de re Duongius idem, qui in Glo-
 sario Græcitatibus ex codice Alatiiano agnoscit deca-
 nos inter minores officiales Ecclesiæ, quorum mu-
 nus sic describitur: « Ο δεκανός τράσσει τούς ἱερεῖς ἐν
 τοῖς ἐρημιακοῖς ἀγρῶν δεκαήμερον » et rursus: « Ο δεκανός
 ἔνα κἀλὴ τοὺς ἱερεῖς ἐς τὰ αὐτῶν δικαιοῦματα καὶ προ-
 φηρήματα. Addit Moëtissimus auctor: « Illius igitur, »
 decani videlicet, « munus est ut sacerdotes nomina-
 tim advocet, cum parvula seu sportulas suas accepturi
 sunt; » et hoc ipsum munus fuisse decanorum in
 ecclesia Ravennati arbitror, quod infimo hic loco in
 canone recensentur. Ita Ravennas ecclesia in pluri-
 bus græcizasse videtur. Ante decanos horrearius
 etiam locum habet, de quo nullibi quiddam me legi-
 disse memini. Ex nomine autem videtur innui hu-
 jusmodi viro publici alimentum curam tractantem, quod
 et clero et pauperibus divideretur aut divideretur.
 Hoc officium Ravennatis ecclesiæ peculiare fortasse
 fuit, quod ingens frumenti vis ex Sicilia laudis capie-
 batur, de qua nonnihil infra ex Mauri archiepis-
 copi Vita delibabimus. Ex tota autem cleri Raven-
 natis serie hic descripta apparet presbyteri, diaconi,
 subdiaconi, acolythi lectorisque nomina dignitatis
 esse, cætera vero officium quoddam significare.

VI. Quod spectat ad redditum ex Ravennatis
 ecclesiæ patrimonio quartam partem, quam ponti-
 fex decernit « solitis erogationibus clericis omnibus,
 vel quibus erogari erat solitum, compleri; » id
 factum juxta Gelasii Romani pontificis epistolam ad
 episcopos Lucanie, in qua præscribitur universos
 Ecclesiæ redditus in quatuor dividi partes, « quarum
 unam episcopus sibi retinebat, alteram clerici pro
 officiorum suorum sedulitate obtinebant, tertia fabri-
 cis, quarta pauperibus et peregrinis erogabatur. » Dis-
 tinguunt hic autem Felix tria aliorum reddituum ec-
 clesiasticorum genera, unum eorum quæ « pensio-
 nibus, et hereditatibus » accedebant supra consu-
 los, et hæc quartæ clericorum adjuvanda jubet, et
 distribuenda juxta uniuscujusque meritum ac labo-
 rem; secundum eorum quæ ex prædiis de novo ec-
 clesiæ acquisitis trahi contingebat, et hæc decernit
 futura episcopi, quibus is uteretur in familiaribus
 expensis, vel in exœnis conviviisque hospitibus præ-
 standis pro loci sui dignitate, et eorum quibus hæc
 parabantur merito ac qualitate; tertiam denique
 complectebatur « prædia urbana, vel rustica, vel
 mobilia » pro animæ suæ mercede a fidelibus et nomi-
 natim diversis basilicis derelicta; « circa quæ nil
 novi statuit, sed servandam antiquam consuetudi-
 nem decernit, accedebant enim reliqua ecclesiæ pa-
 trimonio. Ex his autem et ex mox dicendis patet
 manifestum fieri jam tum, cum hæc agebantur, re-
 cessum a veteri disciplinæ rigore, quem servatum
 voluerit Ecclesiæ, et cum olim cuncta episcopi mens
 fierent, qui ex Ecclesiæ redditibus presbyteris, dia-
 conibus, et clero communi mensa domoque utenti-
 bus, quod necessarium decensque erat per archi-
 presbyterum et archidiaconum erogabat, paulatim
 irrepserit ut certa pecuniæ rerumque portio per
 eodem singulis pro merito, pro officii gradu, cæteris-
 que circumstantiis, eisdem daretur, cui Gelasius pon-
 tificæ certum modum præscripsit, juxta quem Felix
 IV. Ravennatis cleri iiles composuerit. Hinc hanc
 una ecclesiarum omnium consuetudo, licet commu-

rior fuerit Gelasiana, quam alii a Silvestri
 tempore trahunt; etenim dimidium reddituum ep-
 scopo, dimidium clero tribuitur a concilio Aureli-
 nensi, relato a Gratiano 10, q. 1, Antiquos canones.
 Concilium Emeritense, can. 14, tertium episcopo,
 tertium presbyteris et diaconibus assignat. « Tertia
 autem, » inquit, « subdiaconibus et clericis tribu-
 tur, ut a primicerio, juxta quod in officio eos præ-
 scilicet esse iubent, ita singulis dispensetur. » Quod
 indicat non vitæ communis rigorem servatum, sed a
 singulis rem privatam curatam fuisse, quamvis red-
 ditus omnes primo in unum saccum confluerent.
 Erogationes hæc dictæ etiam clericorum sportulæ, et
 clericorum stipendia in synodis Hispaniæ sexti sæ-
 culi, unde paulatim strata via est ad fundorum ec-
 clesiasticorum divisionem, quorum singuli singulis
 clericis pro dignitatibus et officii gradu in beneficium
 sunt dati ab episcopo, cuius rei in Ecclesia Raven-
 nati initia ex hac ipsa Felicis IV epistola seu constitu-
 tione videre est, ubi statuit: « Si quis vero de
 clero prædia urbana vel rustica ad ecclesiam periti-
 entia delinet, eisdem, libellis sub justa pensionis
 æstimatione factis, statuimus collocanda, hæc ra-
 tione, quod in quo modis suis volent accipere, ipsi
 retineant, quod superest, ecclesiasticis inferant com-
 pendii profuturum. » Cooperant itaque jam tum non-
 nulli ex clero prædia ecclesiæ detinere. Ea in re id
 cavet pontifex, quod non modo libelli nomine detine-
 rent certo canone soluta, sed et quod sibi ex annuis
 redditibus retento, quod sibi alias pro sui ordinis et
 officii modo erogatum fuisset, reliquum in commu-
 nem saccum reponeretur. Res postmodum longius
 et tandem in jus abiit, quod ab initio contra jus fieri
 certum erat. Theodorus archiepiscopus conatus est
 veterem consuetudinem revocare, sed cleri Ravenna-
 tis odium in se concitavit. Coegit archidiaconum,
 archipresbyterum et clerum quartæ renuntiare, et
 se providentiæ episcopi committere. Id summa cum
 indignatione narrat Agnellus infra, ubi præmisit
 quod in summa frumenti caritate is monopolio om-
 nem regionem frumento spoliavit, adjicit: « Cum
 autem sacerdotes non inventirent unde emerent,
 ierunt ad illum supplicantes, ut auxilium tribueret
 illis. Ille autem accersit archidiaconum nomine
 Theodorum, etc., dixit ad eos: Dicite sacerdotibus
 ecclesiæ, et clero universo: Quare vos inopia fami-
 consumit? Si dimittitis omnem quartam ecclesiæ,
 tantam per anni circulum pro quarta donum acci-
 piatis, secundum providentiam pontificis, modo re-
 velabo inopiam vestram. Qui diu castigati, grave-
 scente fame, consenserunt, et ab illo tempore quarta
 a clericis istius ecclesiæ sublata est usque in præse-
 tem diem. Consuetudinem vero Ecclesiæ, quæ in sin-
 gulis voluminibus per unumquodque officium ex-
 scripta, abstulit, et igne consumpsit. »

VII. Ex hac Felicis constitutione deinde apparet
 Ravennæ habita frequenter spectacula, quibus clero
 interesse contra Ecclesiæ canones solebant, quæ
 de re pontifex gravam adjicit querelam, statuen-
 te in posterum id fiat, præcipiens in transgressum
 pena animadverti. Indicari hæc a Salviano concen-
 sa, quam de spectaculorum vanitate habuit, pluri-
 mos narrans Romam, Ravennamque adire solitas
 rum videndorum causa, observavit Rufinus ad Theo-
 dori regis tempora, pag. 154. Ea tamen dictum do-
 minicus fieri vetitum novimus a Leone Augusto ap-
 1. ultima c. de feriis, et Theodoricus ipse cuncta in
 primis, quæque hominibus cum bestis paganis
 paragebantur, toleravit potius quam prohibuit; et
 constat ex epistola ad Maximianum consulam 42, Te-
 riarum apud Cassiodorum lib. v. Et hæc quidem
 Felicis IV constitutionem nunc primam in locum
 proleantem adaptanda erant.

VIII. In versibus ab Ecclesiæ clero
 S. Vitalis conscriptis, egregium argumentum habet
 mus ejus de quo alias disseruimus non recte vi-

delicet intra basilicas fidelium corpora sepeliri, A id pontificum cadaveribus indultum, quae an ea in quod et hic prohibet Ecclesius, monens tamen jam pontificibus seu in ardicis sepulta adnotavimus.

VITA S. URSICINI.

CAPUT PRIMUM.

Saecularis historiae analysis. Ecclesia sancti Apollinaris per Julianum argentarium finita.

Ursicinus XXIV. Humilis vir, rubicundam habens faciem, oculosque grandes, procer statura, tenui corpore, sanctus de opere sancto. Aedificator Tricoli, sed non explevit. Denique ipsius pontificis temporibus defunctus est Athalaricus rex Ravennae in Non. Octobris, et illa die elevatus est Deodatus, et deposuit Malasvintam reginam de regno, et misit eam Deodatus in exilium in Valsenio [Valsenis] Prid. Kal. Maias, et, ut alunt quidam, domus tibi aedificatum est monasterium S. Petri, quod vocatur Orphanum trophium, ipsa aedificari iussit proprio jure. Non post multos dies ivit rex Deodatus Romam, et revertente occisus est a Gothis quintodecimo milliaro de Ravenna mense Decembris. Et in mense Medio ipso anno ingressus est Belisarius patricius in civitate Classis, et ingressus est Ravennam. Dehinc reversus est ad Siciliam, depopulavit eam. Defuncta est Theodora Augusta Constantinopoli die 27 mensis Julio. Et ingressus est Narses chartularius Ravennam cum exercitu magno in praedicto mense, feria 5, et pugnavit cum Totilano rege, et mortuus est, et multitudine exercitus ejus occiderunt gladio, et reliqui vulnerati abierunt. Et levaverunt super se Gothi regem nomine Teja in Ticiano, et fuit medica quies. Sufficiant nunc ista hodie, tempus est jam ut idem [in aedem] revertamur, et vitam pontificis explicemus [expleamus], et quod residuum fuerit, cum otium fuerit, constanter enarremus. Jussitque et ammonuit hic sanctus vir ut ecclesia S. Apollinaris ab Juliano argentario fundata, et consummata fuisset. Qui jussa mox adimplens, Deo volente, structa ab eo sancto est viro in lapidibus Italiae partibus pretiosis. Nulla ecclesia similis isti, eo quod in nocte ut in die luce scendebat [scandebatur]. Egitur iste sanctus vir quotidie sacrum Agni corpus super aram dominicam manibus discepebat, et peccata populi lacrymis expiabat.

CAPUT II.

Agnelli meditationes in sacram synaxim. Ursicini mors et sepulcrum.

Sed quia hodie in domum meam vestra nobilitate vestristis declinare, quid faciam cum sim custos pauperum domus, et indige [indigus] sum victu [victus]? Non mea mensa talis est, neque cordis cellarium, ut possit corpora vestra reficere. Sed tamen pinguissimum habeo Agnum, cujus comestam corpus nunquam minuit, sed semper integer permanet. Turpe est enim ut postquam aditum monasterii mei domus Be. Bartheolomei intrastis, quod non ex ipso apostolo

benefactionem percipiatis, et jejuni rogetis. Descendunt quatuor pedes, et ponite mensam desuper. Quatuor stabiles pedes quatuor evangeliste sunt, qui totum quadratum suis praedicationibus continent mundum. Mensa vero desuper est sancta ara, ad eam crux tibi occubuit Christus, et oblatus est hostia Patri pro salute mundi. Sicut quatuor pedes ita quatuor cornua mensae. Discubistis? Comedite panem. Ipse panis hic appositus est, qui dixit: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.* Vestimini non carnales cibos, sed caelestes; non terrenum panem, sed angelicum. Ille panis, de quo David canebat: *Panem caeli dedit eis, panem angelorum manducavit homo.* Quomodo angeli comedent, qui incorporei sunt? nunquid carne induti sunt? non comedunt morsibus, sed de plenitudine divinitatis nutrantur, quae est panis vivus in saecula speculorum. Veniat hic Agnus super discam positus, involutus sicut positus fuit in sancto sepulcro, ad ignem applicatus, sed non combustus. Idem ad inferos descendit, extinxit gehennae flammam, destruxit mortem, occidit leonem, confregit tartara, abstulit justos, destruit [contrivit] areas portas, et vectes adamantium dejecit, juxta illud propheta: *Ero mors tua, o mors; ero mors tua, o inferne.* Resurrexit de sepulcro, nobis reliquit carnem suam; ambulans super pennas ventorum calcavit capita nubium, receptos est in oculis, sedet ad dexteram Patris. Ipsa ex carne comedite immaculati Agni. Si comederitis ejus carnem, et biberitis ejus sanguinem, in eo manebitis, et ipse in vobis, sicut ipse ait: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.* Nunquid non lex, quae per Moysen data est praecipit ut nullus animalis sanguis comestus sit, quia ipsius anima est? Praecipit, et vere praecipit. Sed hic agnus nihil communis, nihil terrenus, sed ipse solus, solus immaculatus, solus de solo, verus de vero; qui sua non habet nostra dona. Sic et Hebraeorum populus, quando egressus est de Aegypto postes sanguine agni livivi, ut a percussente angelo non esset interemptus, et ubi non erat cruor sanguinis agni, percussa est domus, quia Dominus transiens per medium Aegyptum divisit electos a reprobis. Ecce carnem quam tota die comedimus Agni, et nihil minuitur, immo magis crevit, et se comedentibus vitam largitur aeternam. Tunc post cibum subsequatur potus. Hinc, in discum minimum vinum ex ravite, quae dixit: *Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est.* Hoc vinum venit cum canticis, et organis, cum cytharis, choris, cantibus, et psalteriis, cornibus, et cymbalis, et symphonis, cum honore magno, et majestate honestate multa,

quia dignum est. Cantica ista, laudatio spiritualis, A organa vero fauces nostræ sunt, cythara autem pectus humanum, quod quotidie coram Deo percutimus, quia sicut cordis cythara, ita pectora nostra cordis pulsu percutimus. Chorus vero, sacerdotam acies demonstrantur. Tuba autem vox nostra est, quia in ipsa laudes reddimus Patri. Psalterium a psalmodum cantu, qui totam Trinitatem et unitatem inseparabilem tenet figuram. Cymbala vero, et symphoniam, vox psallentes [psallentium] in choro in magno sonitu, per quam in tota Ecclesia lectiones concrepant, et die noctuque Deum invocare non cessant. Hæc in suis temporibus beatus iste Ursicinus peragens, jussu divino separata est ipsius a corpore anima. Ivit corpus in propria, sepultumque est in basilica B. Vitalis martyris ante altarium S. Nazarii. Sedit autem annos III. menses VI, dies IX

OBSERVATIONES

DE VITAM SANCTI URSICINI.

Agnelli historica emendantur, vel explicantur.

1. Pauca hic denuo ad chronologiam spectantia observanda sunt. Illud nullo modo sustineri potest, quod scilicet Theodahatus (non post multos dies) a cæde Amalaventhæ Romam iverit, unde dum revertitur sit truncatus, cum ex Procopio constat Ravennam Constantinopoli missum Petrum, qui ibidem egit cum Theodahato de pace, remque eo deduxit, ut Theodahatus ipse de se a regno abdicando promiserit, ac de ea re ad Justinianum scripserit, quibus tractandis per legatos hinc inde missos pauci dies non sufficere, nec Theodahatus Romam perrexit, antequam de pace desperaverit. Hæc referenda puto ad mensem Maii anni 536 quo primum Belisarius Ravennam tentasse potuit, quod tradit noster, sicut Procopio cæterisque, inde Neapolim pergere, quod Agnellus indicat, Siciliam scribens a Belisario

devastatam. Hinc fortassis Liberati assertio, quam omnes emendandam censuere, sustineri potest, quæ tradit Vigilium a Theodora venientem invenisse Belisarium Ravennæ degentem, quo cum inde in Siciliam perrexit, indeque solus Romam Septembri mense ingressus Silverium ordinatum invenit. Licet enim Liberatus ipse videatur innuere Vigilium Romam venisse, qui Silverium ordinatum reperit antequam ad Belisarium accesserit, puto id minime factum, nam antequam Romam proficisceretur Vigilium cum Belisario, ex Theodoræ præscripto agere debebat. Intellectum hujusmodi facile patitur Liberati verba, quibus ait « Vigilium Romam venientem invenisse Silverium papam ordinatum, quin et Ravennæ Belisarium. » Ita sane probabilior ratio emergit moræ qua Vigilium serius quam oportuisset Romam venerit, quia scilicet cum Belisario res agi debebat, qui aliquo modo Vigilium electionem promoveret, cum interim Theodahatus, vi adhibita, Vigilium et Belisarii studia prævenit, Silverii electionem et ordinationem maturari cogens. Quæ sequuntur per prolepsin narrantur, Theodoram eam obiisse tradit Procopius anno vigesimo secundo imperii Justiniani, qui anno Christi 549 respondet. Ex Agnello alligatur ejusdem obitus diei 24 scilicet mensis Julii, ex quo, cum idem Procopius tradat eam imperasse annum unum et viginti, mensibusque tribus, conficitur a Justiniano in uxorem acceptam ante diem 27 Aprilis anni 528. Similiter ex Marcellini appendice apparet nonnisi anno 552 Narsesem in Italiam venisse, quare non potuit eodem mense, quo Theodora obiit, Ravennæ degere. Totilas probabiliori calculo anno sequenti 553 occisus est, cum juxta S. P. Benedicti vaticinium regnasset annis decem completis, undecimo cæpto, quod idem Procopius tradit.

II. Quæ hic adduntur de imperata ab Ursicino episcopo Juliano argentario basilicæ S. Apollinaris consummatione, confirmant ea quæ supra de Juliano munere adnotata sunt; quibus plura addere esset in re, ut mihi quidem videtur, clarissima lumen querere. Reliqua de sanctissimo Eucharistiæ sacramento ab Agnello pie tractata, haud omnino inutilia ad sacram synaxim pro eâ ætate illustrandam lectori erunt.

VITA S. VICTORIS.

CAPUT PRIMUM.

Ciborium argenteum ecclesiæ Ursianæ. Endothis oblata. Balineæ constructæ pro clero.

Victor XXV. Victor quid est? Ex optatione parentum sibi divinitus fuerat cognomen; ex suo vero proprio actu et nomen [agnomen,] eo quod castra diaboli orando jejunandoque per multas virtutes sæ- D tissime vicit. Iste pulchra fuit facie, et alacri vultu. Aedificator Tricoli, sed non explevit. Fecit autem et ciborium de argento super altarium S. ecclesiæ Ursianæ, quæ a nomine aedificatoris vocatur, miro opere. Alii aiunt una cum plebe, et alii dicunt quod temporibus Justiniani orthodoxi senioris imperatoris per suggestionem sibi postulasset, quod tale opus facere voluisset, ut auxilium præberet; qui misericordia motus omnem censum istius Italiae in ipso anno beato Victori largivit, quam cum accepisset construxit, ut cernitis, opus, quod dehinc, sublato ligneo vetusto, centies viginti librarum argenti justo

pondere structum est. Et super arces [arcos] ciborii versus conscripti hi sunt

Hoc votum Christo solvit cum plebe sacerdos
Victor, qui populis auxit amore fidem.
Pontifici Christo solventi vota ministrat
Alligerum cingens hæc loca sancta manus.
Egregium miratur opus sublata vetustas,
Quæ melior cultu nobilitate redit.
Catholicæ legis venit. . . . si quis amator
Mox reparatus abit corpora, Christe, tuo.

Reliquo vero quod remansit diversa vascula ad mensam pontificis extruxit, de quibus ex parte aliqua permanent usque in presentem diem. Fecitque endothim super S. ecclesiæ altarium Ursianæ et auro puro cum staminibus sericis ponderosa nimis mediam habens coçcam; et inter quinque imagines suam ibidem cernimus, et subtus figuratos pedes Salvatoris gratia [Id est scriptura, Bacch.] contexta est purpurata: Victor episcopus. Dei famulus, hæc ornatum ob diem Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi anno 5 ordinationis sue obtrahit. Reflectite

balneum juxta domum ecclesiae hærens parietibus A muri episcopi, ubi residebat, quo usque hodiè mirifice lavatur, et pretiosissimis marmoribus parietes junxit, et diversas figuras, tessellis aureis, variasque composuit, et tabulam descripsit literis aureis tessellatis, in qua laboriose legere curavimus, et ita hos exametros catalecticos versus in eadem conscriptos invenimus:

Victor apostolica tutus virtute sacerdos
Balnea parva prius prisco vetusta labore
Deponens, mirasque tamen novitate refecit,
Pulchrior ut cultus, majorque resurgat ab imo.
Hoc quoque perpetuo decrevit more tenendum,
Ut biduo gratis clerus lavet ipsius urbis,
Tertia cui cessum (cessa) est, et feria sexta lavanti.

CAPUT II.

Fontis ad Petrianam ecclesiam ornatus. Insectatio B vitiorum. Victoris mors et sepulcrum.

Modicum tempus regit Ecclesiam suam, sed in quanto sedem tenuit ex ejus laboribus, magnus labor apparet. Fontem vero tetragonum, quem beatissimus Petrus Chrysologus ædificavit in civitatem [civitate] Classis juxta ecclesiam Petrianam, iste ornavit, et in medio cameras parte virorum sub arcum orbita modica, in qua usque hodie continetur ta : *Salvo Domino*; ex alia vero parte mulierum aliam orbitellam, ut supra, ex auratis litteris invicem ex parte se respicientes a legentibus invenitur sic: *Papa Victore*. Hæc ut dixi valde comptavit [*Id est ornavit, Bacch.*], sed nunc a malignis hominibus destruitur, quia in tantum coartat diabolus corda eorum, ut templum Dei, quod a sanctis sacerdotibus et fidelissimis Christianis constructum est, a falsis Christianis destruat. Quare hoc? Quia prope est finis, prope est terminus, et destructio mundi. Sed iuxta Apostolum sunt tempora periculosa, et sunt *romines seipos amantes*. Mundus in malis finitur. Quanta alacritas in initio mundi fuit, multo magis moratus sit in consummatione mundi. Antequam consummetur mundus juxta Evangelium, pestilentia, et fames, terroresque de cælo, ira, rixæ, dissensiones et gladii erunt. Elevabitur gens in gentem, et regnum fremescet contra regnum, et antecedit juvenis senem, et subsequentes nullum honorem priorum reddent, sed et filii despicient patres, et non solum derident, sed etiam subjugabunt. Hæc juxta sanctum Evangelium: *Veh nobis [vobis] miseris!* D Omnia conspeximus. Sed tu immortalis Deus excelsus, et terribilis, magna potentia tua salva nos. Omnia hæc perspeximus, et terræmotus per loca, et signa in sole et luna. Sed quia dicit ipsam consummationem et horam, quæ sanctis angelis non revelata est nescimus, sed scimus quod prope est, atque intelligimus, quia vetus homo propinque moriturus est, et signum mortis in eo cernimus. Nescimus qua die vel hora iturus est; sic et omnia signa quæ prædixit Veritas, eveniunt, dies vel hora abscondita est nobis. Sed tibi cognitor peccatorum [pectorum] et scrutator cordium omnia cognita, et possibilia sunt. Sic postquam beatissimus vitam finivit xv Kal. Mar-

ti, honorifice in feretrum deductus est, et deinde scissa sindone sepultus est in ecclesia S. Vitalis infra monasterium S. Nazarii, juxta prædecessorem suum. Sedit annis vi, mensibus xi, diebus xii.

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI VICTORIS.

Rubeus volens sciensque errat. Ciborii usus. Endothim, quid? Fontis Petriani ædes.

I. Mirari hic statim subit Rubeum lib. iii, pag. 157, scientem volentemque errasse, brevissimam paucorum mensium sedem Victori tribuendo; cum Agnellus ipse licet « modico tempore » dixerit a Victore Ravennatem Ecclesiam rectam, testetur nihilominus sedisse eundem annis vi, mens. xi, dieb. xi. Narrat Rubeus ipse inter cetera Victore curante ad ecclesiam ornatum factum endothim ex auro sericoque contextam, « inscriptis, » eodem Victore volente, « circa endothim litteris, quibus suum id esse munus testabatur; » at a referendo litterarum seu inscriptionis tenore abstinere, quod in ea annis quinto Victoris sedentis enuntietur, unde male comparate chronologiæ reus comparuisset. Nec paucorum certe mensium spatium sufficere poterat his præstandis quæ ad ecclesiam ornatum et commodum Victor contulit, Rubeo ipso scribente. Illud etiam agnoscere poterat eruditus scriptor, quod si construendo argenteo ciborio Justinianus omnem Italiae censum unius anni tribuit, fieri non potuit quin saltem annus ille elaboretur, cujus censum donaverat imperator. Id factum fuisse est consentaneum anno ipso, quo Victor est ordinatus 540: Ravenna per Belisarium recepta, Vitigeque Constantinopolim perducto, ob quæ potuit Augustus, Numini obsequens ob recens partam victoriam, anni illius censum, piæ gratique animi argumentum ecclesie Ravennati concedere. Censum omnem centies viginti librarum fuisse argenti asserit ex Agnello erui Rubeus, verum alia Agnelli mens tradentis ciborium, « sublatio litigeeo vetusto, centies viginti librarum argenti justo pondere structum fuisse, » et insuper addentis « ex eo quod remansit diversa vascula ad mensium pontificis exstructa. » Puto ego pro centies viginti, scribendum centum viginti, nec ista ad Italiae censum referri posse. Agnellus ruinovem nonnullorum memoria proditum refert, cui tamen se nimium accedere statis innuit de unius anni censo ab Augusto donato. Porro inscriptio a Victore posita, votum a pontifice, et a plebe positum dicit, quod satis ostendit nil ei rei a Justiniano collatum.

H. Ciborium porro quid esset, si aliunde satis superque non constaret, haberetur ex versibus laudatis, et in primis ex duobus postremis, qui non modo ostendunt tegendo altari inservisse, quare testudinis vocem Rubeus substituit, sed præcipue ob id factum fuisse, ut in eo sacra eucharistiæ mysteria pro usu recondentur, ad alium enim sensum trahi non possunt ea:

Catholice legis venit, si quis amat
Mox reparatus abit corpore, Christe, tuo.

De ciboriis plura Ducangius in utroque Glossario, et in descriptione S. Sophiæ ad Paulum Silentiarium n. 57, ubi de ciboriis eorumque forma et usu.

III. Idem Ducangius de endothi loquens offert loca Rubei, in quibus hujusmodi ornamenta a Maximiano oblata ex antiquis monumentis, præcipue ex Agnello, in quorum una expressa videbatur omnis Christi historia, in altero episcoporum Ravennatum series cum eorumdem effigibus, monique rixos doctos censere aut legi, aut intelligi debere, cum et Græci eo nomine vocent mappam altaris majorem, uti Goarus ad Eucharologium Græcorum sentit. Adhuc tamen, quod certum videtur, ex inscrip-

Dom. 563. Bacch.

tertia, qua Ravennatis ecclesie endethis constabat, significari potius velum quo altaris pars anterior ornaretur. Monet etiam se de eodem argumento agere in descriptione S. Sophiæ, n. 65, et ἐνδύτην masculino genere constructi. Porro et Græcos in huiusmodi instratis, seu auleis expressisse acui sacras historias apparet ex auctore innoto post Theophanem, pag. 439, relato ab eodem Ducangio in Glossario Græcitatæ, hæc habente: καὶ προσεκύνησαν τὴν εὐδύτην τὴν ἐξ αὐτοῦ τῆν ἁγίαν γένησαν τοῦ αὐτοῦ. Idem astruunt, et plura loca Anastasii. Endothis porro, de quo hic auster, ex auro puro fuisse dicitur serico stamine textus, in quo quinque imagines expressæ, unaque Victorem representans, qui infima parte sub pedibus Salvatoris votivam inscriptionem adiecit, ex quo dignoscimus oblatum munus ipso S. Paschatis die, qui anno 545, quinto videlicet ab ætus ordinatione, ut in superiori dissertatione ostensum est, invidit in 16 Aprilis, cyclo solis 22, littera Dominiicali A, cycloque lune 14. Quid significent illa, (medianam habens coccam,) fateor me nescire, aliisque libenter reliquo divinandum veteris ætatis studiosis. Balnei a Victore constructi fabrica, cum decreto, quod gratis in perpetuum clapi lavarentur tertia, sextaque feria, quamvis utilem notitiam ferat, ulteriori tamen disquisitione non indiget.

IV. Obscurius nonnihil habent tradita de fonte Classiano baptismali; distinguere enim videtur noster fontem ipsum, quæra tetragonum designat a canora, adeo videlicet fontem ipsum circumambientem, in cuius aroa seu altiori fastigio testudinis hinc inde

A in orbibus disposita legebantur verba: « Salvo deo papa Victore. » In Camera eadem partem xiræa mulierumque distinguit, quas ex ordine legendi sinistra ad dexteram cognoscimus dispositas et in basilicis. Fontem autem auro sup circumdatum tetragono in media camera ex Petri Chrysologi Tu agnoscimus, ubi dicitur fons ipse « mira magnitudinis duplicibus muris et altis mœnibus » ædificatus. Fontis nomine totam ædem intelligit, mœri ad laterem medium tetragonum, incenia ad cameram circumambientem referuntur. Quod pertinet ad ædes huiusmodi fontis nomine ab antiquioribus, baptisterii vero ab infimæ ætatis scriptoribus vocitatas, plur erudite de more Ducangius in Glossario utroque et in descriptione ædis S. Sophiæ, n. 82, 85. Patrum nostrorum recentioribus sæculis fontes, seu ædes huiusmodi constructas, ubi omnes baptizarentur, ut laudet citatus clarissimus scriptor, merito commendat egregiam S. Joannis Baptiste ædem Florentiæ apud cathedralem ecclesiam sitam. Mibi patris amori obsequenti hæc Parmæ insigne baptisterium laudarem constructum labente tertio decimo sæculo. Constat universum ex ingentibus marmoribus mire compactis, figura rotunda, quam ingens testudo finit. In medio grandis lapis fornicibus impositus, in quos aqua derivabatur post celebratum baptismum, quod factum per immersionem res ipsa ostendit. Nunc in ædis angulo ad portam quæ Occidentem spectat, pro recentiori more fastigiatum vas aquam capit, qua per aspersionem infantes totius civitatis baptizantur.

VITA S. MAXIMIANI.

CAPUT PRIMUM.

Maximiani patria. Thesaurus inventus, cuius portio Justiniano exhibetur, altera sagaci consilio occultatur. Ordinatur episcopus. Ravennates in se aversos morum et actuum lenitate conciliat.

Maximianus XXVI, longæva statura, tenui corpore, macilentus in facie, calvus capite, modicos habuit capillos, oculos glaucos, et omni gratia decoratus. Hic non ex hoc fuit ovile, sed aliena ovis ex Polense Ecclesia diaconus a suo antistite decoratus ordinatus est. Sed cur alienigena pontificatum istius urbis tenuit? Indicabo, non abscondam, sed publice patefaciam sicut a narrantibus per curricula temporum longa audivi, et veritas est absque ulla dubitatione. Quadam vero die dum terram foderet, ut semina jaceret, primum tonsa cesalis [Forte, cerealis, Bacch.] statim invenit vas magnum auro plenum, et alias multas devitiarum species. Qui excogitato a semetipso consilio, quod jam non poterat latere, jussit bovem magnum deferri, et occidi, et ventrem ejus parvacuatum stercoreare [stercore], jussit ex numismate auro [ex numismatis auri] impleri. Similiter accersivit sutores calceamentorum, præcepit illis ut magnas zanchas ex hircorum pellibus operarent, qui et ipsas ex ædibus aureis replevit. Reliquum vero, quod remansit, cum in Constantinopolitanam urbem

Et hic caute lege, pie lector, schismatica fuligine infecta. Pallium non ab imperatore, sed a pontifice petebatur, cuius etiam erat episcopi electionem

C profectus fuisset, secum detulit. Justinianoque imperatori obtulit, quod, ut vidit Augustus, post gratiarum actionem, diligenter eum interrogavit, si plus fuisset. At ille jurandum respondet imperatori per salutem tuam, Domine, et per salutem animæ vestræ, quia non amplius iade habeo, nisi quantum in vestram, et in zanchas expendi. Ille cogitavit quod de viotu dixisset corporis, et de calceamentis pedum; ille autem dicebat de eo quod occultum habebat. Justinianus autem cogitabat qualem retributionem ei dedisset pro tali fide, quam ipse sibi detulerat. Contigit eo tempore ut moreretur Victor episcopus hujus civitatis Ravennæ, et cunctes cives Ravennates sacerdotes cum universa plebe ad imperatorem pallium postulantes ad electionem. Post præcepit Augustus petitoribus moras habere. Qui excogitato consilio jussit consecrari B. Maximianum Polensem diaconum episcopum a Vigilio papa in civitate Patras apud Achaïam Prid. Idus Octobris, ind. 10, quinquies P. C. Basili junioris, [anno] nativitatæ suæ 48, et dato pallio Ravennam misit. Qui cum nolissent eum sic citius Ravennates cives recipere, morabatur extra portam S. Victoris non longe a fluvio qui vocatur Fossa Scontii in basilica B. Eusebii in episcopio quod Livimpundus episcopus temporibus Theodorici prædicavit. Similiter et in episcopio [ecclesie] & probare, electumque ordinare. Vide Partitionem BACCH.

Georgii, quod Arianorum temporibus edificatum est, A et prædicta episcopia usque ad nostra tempora permanserunt, penesque annos xxvi demolita sunt jubente Valerio præsule, ex quibus domum quæ nunc nova, atque potius Valeriana nuncupatur, construi fecit [jussit]. Plebs igitur, ut diximus, cum noluisse eum recipere, voluerunt viri ex parte pontificis, ut mitterent legatos ad ipsam nuntiantes, quod profana ejus fuisset jussa, et in atroce[m] superbiam Ravennates perdurantes noluerunt [nolissent] ordinatum recipere pontificem, et viduata Ecclesia hæc illuc græx vagabat [greges vagarent]. Quibus vero beatissimus Maximianus non consensit, sed confregit eos sermonibus, dicens: Cessate, fratres, nolite alios accusare, nolite lætari in alterius ruina [ruinam.] Qualis ergo pastor sum si ovibus meis non peperero? Vultis ut lanien eos? Non hoc bonum consilium. Sinite illos non per me ulla molestia erit. Voluntas Domini fiat. Obsecro vos modicis diebus illis inducias dare. Non post multos dies misit fidelem nuntium ex suis hominibus, vocavit unum de sacerdotibus, et primatibus urbis. Rogavit eos secum prædere. Cum vero venissent, lætificavit se cum illis, et post cibum et potum obtulit dona ex auro, quod dudum invenerat. Pacificatus cum illis cum benedictione remisit infra hanc civitatem Ravennæ, et postulavit ab eis ut frequenter visitareat eum. Die vero crastina misit, et rogavit alios primates, et fecit sicut prius, similiter et tertia vice. Tunc retulerunt inter se invicem huiusmodi res, et dixerunt: Quid est, quod facere volumus [volumus]? Vir iste bonus est, prudens est. Nos cogitavimus contra eum nociva, ille noluit nobis manum pro malo reddere. Non possumus sine pontifice et patre esse. Ecce sacerdotes vagant, populus claudicat, Ecclesia decrescit. Surgamus diluculo, intronittamus eum in civitatem, et adoremus vestigia ejus. Tunc surgente aurora ierunt unanimes omnes, quasi vir unus, et aperientes portas civitatis cum orationibus, et signis, et bandis, et laudibus introduxerunt eum honorifice infra hanc civitatem Ravennæ, et osculaverunt pedes ejus, et ornaverunt plateas civitatis, decorantes diversis ornamentis. Omnesque conantur ædes, fiebat militanibus lætitia, privatis claritas, et pusilli, et magni exantes, et mediocres lætificantes. Et sedere rogaverunt eum in sede Ecclesie, et missas audierunt ab eo, et agebat illum diem solemnitatis cum gaudio magno, et lætitia sempiterna.

CAPUT II.

Ecclesia S. Stephani edificatur. Monasteria sive ædificata ad basilicæ latera. Materie noctis unius spatio prodigiöse parata.

Post hæc autem fuit cum ovibus, quasi pater cum

^a Nat. marg. *Monasterium S. Stephani, quia hic Ravennæ in civitate non est nisi unum monasterium S. Stephani in quo stant moniales, et per ea quæ videri possunt non apparet de tanta ædificiorum, et rerum pretiosarum eruditione quod monasterium est prope ecclesiam S. Andree Gothorum, quæ vulgariter dicitur ecclesia Gothica, credo quod istud monasterium, de quo hic in ista historia fit mentio, fuit prope ecclesiam S. Barba-*

filii. Edificavitque ecclesiam beati Stephani hic Ravennæ levitæ et martyris ^a non longe a posterula ovilionis, a fundamentis, mira magnitudine decoravit, pulcherrimeque ornavit, et in cameris tribunæ suæ effigies tessellis variis infixæ est, et in giro mirifice opere vitreo constructa est, multasque reliquias illidem condidit de sanctorum corporibus, quorum nomina ita exarata invenietis: *In honorem sancti ac beatissimi primi martyris Stephani, servus Christi Maximianus episcopus hanc basilicam ipso adjuvante a fundamentis construxit, et dedicavit die tertio Idus Decembris, ind. 14, novies P. C. Basilii Junioris.* Et gavisus est in Domino, qui ei tanta præstitit bona, quanta nullus hominum digne enarrare valeat. Collocavit autem hic merita apostolorum et martyrum, id est S. Petri, S. Pauli, S. Andreae, S. Zacchariæ, S. Joannis Baptistæ, S. Joannis evangelistæ, S. Jacobi, S. Thomæ, S. Matthæi, S. Stephani, S. Vincentii, S. Laurentii, S. Quirini, S. Florianiani, S. Emiliani, S. Apollinaris, S. Agathæ, S. Euphimiæ, S. Agnetis, S. Eugenii, qui orant pro nobis, et in supercilio arcus tribunæ invenietis versus metricos, continentes ita:

Templa micant Stephani meritis et nomine sacra,

Qui primus (prius) exitium martyris egit opus.

Omnibus una datur sacro pro sanguine palatia,

Plus tamen hic fruitur, tempore quo prior est.

Ipsæ fidem votumque tuum nunc, magne sacerdos

Maximiane juvans, hoc opus explicuit.

Nam talem subito fundatis motibus aulam

Sota manus hominum non poterat facere:

Undecimum fulgens renovat dum luna recursum,

Et cœpta, et pulchro condita sine nitat.

Ad latera vero ipsius basilicæ monasteria parva subjunxit, quæ omnia novis tessellis auratis, simulque promiscuis aliis calcis infixis mirabiliter apparent, super capitaque omnium columnarum ipsius Maximiani nomen sculptum est. Monasterio vero parte visorum sex litteras distobstantes invenietis; ignonantes ad errorem perducuntur, cum sciant ibidem esse scripta MU. SI. VA esse intelligant. Auferunt nonnulli, quod quadam die accessit archiepiscopus b, ac [id est] principem operis pontifex interrogavit, et cur ædificium prædictæ ecclesiæ non perficeret. At ille respondit dicens: Eo quod tu, domine mester, navigasses in partibus Constantinopolis, exitum, et latercula defecerunt, neque tantos habemus lapides, ut laborare potuissemus. Tunc jussu pontificis nocte una tanta allata sunt omnia paramenta, calceæ, et latercula, petras et hisios, lapides et ligna, columnas et lastræ, arenam et sabulos in una nocte, ut dixi præparaverunt vectores, quanta vix in undecim diebus [lunæ, Baach.] laborare poterant.

tiani, quæ est non longe a monasterio, et ecclesiæ S. Zacchariæ, prout vidi et videri potest in quodam instrumento publico manus Morandi natani, quod est in ejus protocollis in 1296, die... mens... a fol... et est in chartulario dominorum cardinalium ecclesiæ Ravennatis. Bacc.

^b Cavit eorum qui operas urgent. Ip.

CAPUT III.

Sylva in Histria ecclesie Ravennati asserta. Tricoli ad coronis imponitur.

Domque in temporibus istius sanctissimi pontificis orta esset contentio de silva, quæ cognominatur Vistrum, sila Istricatis partibus, bis in Constantinopolim se detulit, ut talem Justiniani Augusti presentia consumeret contentionem. Ambo canitie in eodem tempore exornati, quantum recolerent se a juventute disjuncti [in senectute conjuncti] amantissime pariterque cœperunt lugere. Dehinc vero pius imperator Justinianus Augustus præceptum sibi ex eadem silva condidit perpetue, legaliterque in sancta Ravennati ecclesia esse, quam juste, ac rationabiliter sibi pertinere cognoverat. Iste Tricoli [Tricoliti] suis temporibus omnia ædificia complevit, et ubi ipse cum suis antecessoribus depictus est, si legere vultis aspicientes, ita scriptum invenietis :

Hic Petrus Junior Christi præcepta (concepta) secutus
 Ut docuit (Rub., deculi) sacris moribus exhibuit.
 Hinc (Rub., hic) quoque fundavit mirandis molibus
 arcem,
 Nominis ipse sui hæc monumenta dedit.
 Hujus post obitum Aurelianus gessit honores,
 Post hunc antistes exstitit Ecclesius.
 Hinc fuit Ursicius, sequitur post ordine Victor
 Temporibus tandem Maximianus adest.
 Is Polensis erat Christi levita profundus,
 Lège Dei, miserans, et pietate bonus.
 Quem Deus ipse virum decoravit culmine sacra,
 Ecclesieque suæ pontificem statuit.
 Ipse autem factis propriis scit (Rub., se) non meruisse
 Culmen apostolicum, sed pietate Dei.

CAPUT IV.

Ecclesia B. Mariæ Polensis. Ecclesia S. Andreæ resecta. Corpus S. Andreæ Constantinopoli. Ejusdem apostoli barba. Ædium diversarum coronis et dedicatio

Ædificavitque ecclesiam B. Mariæ in Pola, quæ vocatur Formosa, unde diaconus fuit, mira pulchritudine, et diversis ornavit lapidibus. Domum vero, ubi rector istius Ecclesiæ in ipsa civitate habitat, ipse ædificavit, et omnes opes suas Ravennati ecclesiæ tradidit, quas usque hodie possidemus. Ecclesiam vero B. Andreæ apostoli hic Ravennæ cum omni diligentia non longe à regione Herculæana [Herculana] columnis marmoreis suffulsi, ablatisque vetustis ligneis de nucibus, proconisis decoravit. Tunc ablatum corpus ipsius apostoli Ravennam ducere cœnabatur. Dum hoc persensisset imperator Constantinopolitanus, jussit beatum Maximianum Constantinopolim venire, et pium apostoli corpus secum deferre. Quo gavisus imperator, ait ad eum : Non sit tibi grave, Pater, quod prima unum tenet Roma fratrem, istum vero secunda teneat. Ambæ sorores, et hi ambo germani. Nolo tibi eum dare, quia et ubi sedes imperialis est, expedit et ibi corpus esse apostoli. At beatissimus Maximianus dixit : Fac quomodo jubes ; tantum postulo, ut in hac nocte cum meis sacerdotibus ad hoc sanctum corpus psalmodiam peragamus. Imperator moxque concessit. Tunc

Votum schismaticum, quod in observationibus decidetur. BACCH.

A tota nocte pervigiles exstiterunt, et post exp. et aonia, arripiens gladium, oratione facta, abscedit barbam apostoli usque ad mentum, et ex reliquiis aliorum sanctorum multorum reliquias detulit cum Augusti alacritate ; dehinc quoque ad propriam reversus est sedem. Et revera fratres, quod si corpus [beati] Andreæ germani Petri principis hic humasset, nequaquam nos Romani pontifices sic subjugasset. Consecravit ecclesiam B. Apollinaris pontificis in Classe sitam, et B. Vitalis martyris in Ravenna, a B. archangeli Michaelis hic Ravennæ, quam Bachauda cum sanctæ recordationis memoria Juliano argentario ædificavit in regione quæ dicitur ad Frigida. Ibi que invenietis in camera tribunæ ita legentem : Consecuti beneficia archangeli Michaelis Bachauda a Julianus a fundamentis fecerunt, et dedicaverunt ad die Non. Maii quater P. C. Basilii Junioris viri clarissimi cos., ind. 8. Et, ut asserunt quidam, hic Bachauda gener prædicti Juliani fuisse, et in ara saxea non longe ab ipsa archangeli ecclesia infra turrem Bachauda requiescit. Et in tribuna B. Vitalis ejusdem Maximiani effigies, atque Augusti et Augustæ tessellis valde computatæ [Forte, comp. Bacch.] sunt. Quamdiu possumus de hoc sancto vir tantam bonitatem referre desistit mihi tempus narrationis. Iste plus omnibus laboravit quam ceteri pontifices prædecessores sui. Illius temporibus ædificatus est numerus vicinus domui meæ, qui dicitur banchus [Leg. bandus, Bacch.] primus non longe a Milliario aureo, et illius nomen etiam in tegulis et aratum invenimus ita : Maximianus episcopus Ravennæ, quod ego vidi, et legi. In ardicæque B. Apollinaris et Vitalis tabulas descriptas invenietis magnis litteris continentes ita : B. Apollinaris sacerdoti [basilicam] mandante viro beatissimo Ursicio episcopo a fundamentis Julianus argentarius edificavit, ornavit, atque dedicavit, consecrante vero B. Maximiano episcopo, die 9 Maiarum, ind. 12, octies P. C. Basilii. In ardicæ B. Vitalis ita invenietis : B. martyris Vitalis basilica [basilicam] mandante Ecclesie viro beatissimo episcopo a fundamentis Julianus argentarius edificavit, ornavit, atque dedicavit, consecrante vero reverendissimo Maximiano episcopo ad die 13, sexties P. C. Basilii Junioris. Corpus vero B. Probi cum cæteris sanctorum pontificum corporibus iste sanctus vir aromatibus condidit, et bene locavit, et in fronte ipsius ecclesie B. Probi, et Eleuchadi, et Caloceri effigies [tessellis] variis decoravit, et sub pedibus eorum invenietis b.....

CAPUT V.

Maximiani scripta cum fragmento ex ejus Analogie Historiæ Secularis quedam.

Navigaverat jam hic beatissimus antea partibus Orientalibus, sicut ipse in suis voluminibus loquitur dicens : « In Alexandria vero nulla extrinsecus causa, sed quod genus hominum ferox, seditionum, semper inquietum est, civile inter se motum est be-

b Deest inscriptio. Id.

um, non virtutis merito, neque ob defensionem, sed ob necem atque interitum civium. Commoti universi præfectum suum intra ecclesiam occiderunt, quod am antea aliquanti similiter episcopum suum accuantes hæreticum interfecerant. Quo comperto imerator in iram versus funditus civitatem jussit verti. Denique misso alio præfecto nomine Laudio intra ipsam civitatem xl viros per singulas regiones in ligno suspendit. Sed tunc allaboravit bioscurus ejusdem urbis episcopus, et manifeste posuit animam suam pro ovibus suis; electique ex remote monachi apud imperatorem properant, atque excessui civium veniam exorant. Tunc imperator cessit sacerdotibus, et deinceps caveri a talibus mandavit. Huic episcopo apud Alexandriam Timotheus accessit, quem ego navigans in Orientem in sua civitate bene administrantem vidi. Sed ante pauca: Nazarba civitas Ciliciæ terræmotu facto concidit, in qua periisse ferunt amplius xxx millia hominum. Hæc pontificis verba sunt. Post B. Hieronymum, et Orosium, vel alios historiographos, iste in Chronicis laboravit, et ipsos secutus per diversos libros nobiliorum principum, non solam priorum ipsorum imperatorum, sed et regum et præfectorum suam propriam chronicam exaravit. Istius vero temporibus pugna facta est inter Gothos et milites. Exierat Narsis in Kal. Octobris in Campania, et cæsi sunt Gothi, et corpora hominum Gothorum multa mortua sunt, et occisus est Theja rex Gothorum a Narsi, et reversus est in pace, et venit Lucam, et expulit inde Gothos mense Septembris. Et restituta est civitas Fori Corneli ab Antiocho præfecto, et iterum venit Ravennam prædictus Narsis cum victoria magna, deinde venit Romam, et perrexit in Campaniam in castrum Cumas, et ibi moratus est. Post hæc autem Manichæorum hæresis exorta est in civitate Ravenna, quam orthodoxi Christiani convincientes ejecerunt extra civitatem, in loco qui dicitur Fossa-Sconii, juxta fluviam lapidibus obruerunt, et mortui sunt in peccatis suis, et ablata sunt mala a Ravenna. Post tertium vero annum signum ruboris apparuit in cælo die 11 mensis Novembris, mortuusque est papa Pelagius die 3 mensis Martii. Tunc Narsis Patricius cum exercitu suo Romam perrexit, et in ipso tempore multa signa et prodigia facta sunt circa Ravennam, ita ut multi signarent res suas, et domos, et vasa, ut agnoscerentur, et multis apparebant visiones in die quasi homines secum loquentes facie ad faciem. Et pugnaverunt contra Veronenses cives, et capta est Verona civitas a militibus 20 die mensis Julii. Et visum est aliud signum magnum, et terribile, et ecce in aere quasi hominum pugna inter se dimicantium, veluti in prælio vii Kal. Augusti hora diei tertia, secunda feria, et exinde terræ motus multi. Hora est iam claudendi hæc lectio, ut quod sequitur, exacte audiamus.

CAPUT VI

Vascula chrismataria, endothes plures. Crux aurea. Libri ecclesiastici a Maximiano emendati. Insectatio vitiorum.

Fecitque duo chrismataria vascula, quorum unus libras habuit quatuordecim mirifice anagrifa [anaglyphica, Bacch.] operatione, sed ante hoc tempus nuper periit, Petronacis archiepiscopi temporibus, aliud [vero] permanet in præsentis pulcherrime operationum, in quo legitur: *Servus Christi Maximianus archiepiscopus hoc chrismatarium ad usus fidelium fecit fieri.* Jussit ipse endothiun byssinam pretiosissimam, cui similem nunquam videre potuimus, aculig [Forte, aciculis] factam, omnem Salvatoris nostri historiam continentem. In sancto die Epiphaniæ super altarium Ursianæ ecclesiæ ponitur, sed non totam complevit. Successor ipsius explevit unam partem. Quis similem videre potuit? Non potest aliter æstimare ipsas imagines, aut bestias, aut volucres, quæ ibi factæ sunt, nisi quod in carne omnes vivæ sint. Et ipsius Maximiani effigies in duobus locis præclare factæ sunt, una major, et altera minor, sed nulla inter majorem et minorem distantia est. In minore habet literas exaratas continentibus ita: *Magnificate Dominum mecum, qui me de stercore exaltavit.* Fecitque aliam endothim ex auro ubi sunt omnes prædecessores sui; auro textile [textiles] imagines fieri jussit. Fecitque tertiam et quartam cum margaritis, in qua legitur: *Parce, Domine, populo tuo, et memento mei peccatoris, quem de stercore exaltasti in regno tuo.* Crucem vero auream majorem ipse fieri jussit, et pretiosissimis gemmis, et margaritis ornavit hyacinthos, et amethystos, et sardios, et smaragdos, et infra aurum medio loco de ligno sanctæ redemptionis nostræ crucis, ubi corpus Domini pendit, occultavit. Est autem auri maximum pondus. Fecitque omnes ecclesiasticos libros, id est septuaginta duo, optime scribere, quos diu, et cautissimo legit, absque reprehensione nobis reliquit, quibus usque hodie utimur, et ultimo loco Evangeliorum et apostolorum epistolarum. Si requirere vultis ipsius literas, invenietis ita momentis [momentes]: *Emendari cautissime cum his quæ Augustinus, et secundum Evangelia quæ beatus Hieronymus Romam misit, et [parentibus] suis direxit, tantum ne ab idiotis, vel malis scriptoribus vitentur.* Edidit namque Misales per totum circulum anni, et sanctorum omnium; quotidianis namque et quadragesimalibus temporibus, vel quidquid ad Ecclesiæ ritum pertinet, omnia ibi sine dubio invenietis. Grande volumen mire exaratum. Modicum de illis habemus, dictaque [illius habemus dictis quæ] Romam transmeata sunt, et quantum ibidem cogniti sunt Romulides, qui viderunt xii libros sub uno volumine exaratos. Pauca de multis diximus, plura de eo invenietis, quam hic legis. Nunquam suas lapsavit oves, nunquam mordit, nunquam percussit, sed refoxit eloquiis, nutrit alimentis, movit, vagos, revocavit errantes, collegit dispersos, ministravit inopi, condoluit con-

doluit] tribulanti. Mirum [miror modo] quod iste, A
qui ex alterius fuit sede, sic se cum suis disposuit
ovibus, quod nullum contra eum sermonem unquam
mutaverint. Modo ex nobis ipsis pastorem habentes,
postquam sedem adipiscuntur, dentibus devorare
volunt, et ullam nesciunt habere misericordiam;
plus sublimitatem seculi quam caelestem gloriam
quærent. Non participant cum ovibus, sed res
Ecclesiæ soli deglutunt, et tales ex ipsis ovibus
nutriti fiunt, quod nec Ecclesiæ serviunt, sed magis
depopulantur, neque pro dimissoris a anima preces
Deo fundunt. Tunc ipsæ oves quotidie mœrendo
clamant ad Dominum dicentes: Erue nos, Domine,
de captione dentium pastoris nostri, quia non mer-
cenarii locum, sed crudelitatem lupi tenet, omnes
nos in sua extollentia consumit. Hic vero beatissi- B
mus Maximianus nunquam talia peregit, sed cum
mansuetudine inimicorum suorum corda humiliavit,
ut adimpleretur quod scriptum est: *Noli vinci a
malo, sed vince in bono malo*; et alibi: *In patientia
vestra possidebitis animas vestras.*

CAPUT VII.

Sancti Maximiani obitus, et sepulcrum ejus: Lipsanorum translatio.

VIII Kal. Martii obiit, sepultusque est in basilica
S. Andreae apostoli juxta altarium ubi barbaram præ-
dicti apostoli condidit; sed modo nostris temporibus
juxta ipsius ecclesiæ apostoli sedes sepultus est.
Quinto decimo anno Petronacis archiepiscopi, dum
singuli eum hortaremur verbis, quod prædictum
corpus beati Maximiani de sub terra traheret, et in
sublimem poneret locum, die quadam ad semet-
ipsum rediens, jussit nos omnes sacerdotes una secum
ad ecclesiam S. Andreae properare, qui in cordibus
nostris oratione facta jussit camentariis plathoniam
super levare. Sed incaute agendo fracta est. Iratus
modicum pontifex cepit comminare camentariis.
Tunc dixit decimo presbytero in ordine sedis, suo
nomine Agnellus, qui Andreas vocabatur (erat autem
ille illo tempore artificiorum omnium ingenio
plenus): Esto hic prope, præcipe artificibus quo-
modo facere debeant, ne arca, aut lapis, quæ ei
superposita est, frangatur. Quo deposito artifices
paraverunt omnia juxta præceptum presbyteri, et
elevatus lapis cum quo clausa erat arca, apparuerunt
ossa S. Maximiani subter aquam, vas autem
aqua plenum erat; et ut vidimus, coepimus plorare
fertiter, una cum nostro præsule, plorantesque dice-
hamus ad invicem: Ubi sunt, pastor Maximiane,
oves tuæ, ubi grex tuus, ubi populus tuus, quem
Domino adquisivisti, ubi monita, ubi dulcior eloquia,
ubi sancta prædicatio, ubi tua doctrina? Si dixerimus
tu noster Pastor, istum presentem quomodo
abjiciamus? Ecce ambo pastores in uno es, et tu
qui taces [jaces] exanimis, et hic qui plorat, cui nos
obedire oportet. Viscera nostra exemplum tuum
constringit. Ecce nos tu requirimus, et diligimus;
quanto magis amabilis fuisti illis omnibus, qui te
a Dimissor, qui bona ecclesiæ legavit. BACCH.

noverunt? Postquam omnes diutissime, et amarissime
flevimus, satiati luctu, allatum est nobis æreum
vasculum, quod vulgo siclum vocamus; et projecti
sunt sicli pleni aqua, quæ erat infra arcam super
ossa beati Maximiani numero cxv, quos ego ipse
palam omnibus ore proprio numeravi. Allata [Abbat]
vero omnia ossa voluta sunt in syndone, quæ erat
super altarium S. Andreae apostoli, et ligata syndone
sigillum ex latere suo pontifex annulo signavit. Post
hæc vero arca excussa est absque ulla læsione, et
levatam diligenter sursum locavimus. Quæ vero ossa
omnia integra invenimus tenuia erant, sed proæta
et sic ordinata ad juncturas suas, quasi pene nullo
uno exempta carne fuissent; nulla minutitas, nisi
dens unius dexteræ parti deerat. Igitur lavata ossa
cum vino electo, condita aromatum ordinabiliter
cum psallentium præsentia, et præsulis, omnia in
eadem arca posita sunt, et cum ingenti luctu ambili-
liter sepulcro clausa sunt. Nos qui vidimus per
multos dies fuit talis timor et tremor, velut ipse S.
Maximianus conspectui nostro staret. Sedis annus
..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES.

AD VITAM SANCTI MAXIMIANI.

*Pallium ab imperatore pontificatum: qui fere potuit
S. Stephani ecclesia quæ? Maximianus post sedem
deceptam semel Constantinopolim venit. D. Andrea
ædes oratorum, an ecclesia? Quisnam Vitalis, id
est Venantii Fortunati carminum? D. Andrea
psana quando Constantinopolis? Boninus quid?
Alexandriae Ecclesiæ turbæ a Maximiano narrat.
Secularis historia quædam. Christmasia quid?
Liber pro vita Ecclesiæ Missula.*

I. Rubens ex Agnello Maximiani electionem referens
ait, mortuo Victore, Ravennates a pallio ab
Cesare per legatos petiisse. Monochellius in notis
ad caput primum Vitæ ex Rubens desumpsit, hoc
habet: «Solum id voluit fortassis, aut debuit scri-
ptor dicere, quia Ravennæ sedes erat exarchatus,
quos terras Italiae præficebat imperator, hinc met-
tiam esse mortem episcopi, si quid juris forte ad
nominandum successorum, arrogare is sibi solent,
ut etiam in Romani pontificis confirmationem ar-
rogasse ostendit Baronius ad annum 554, num. 1 et
2; et circa pallii ab imperatore dati qualitate et
usum pro episcopis Ravennatibus, citat Baronius
disputantem contra apocryphum Valentiniani privi-
legium, de quo suo loco. Gibert hæc ab Henschenio
adnotata, illud primo observandum putat, nisi elec-
tione episcopi Ravennatis sibi Justinianum arrogare
potuisse Vigili pontificis temporibus exarchatum ca-
ssa, cum præfectura hujusmodi in Italia tunc non
esset, nec esse coepit ante Longobardorum adventum,
cum jam Justinianus diem obierat. Arrogasse autem
non modo ad Ravennatis episcopi electionem concessam
prestare, sed et ad Romani pontificis, nihil
dubito, cum id sibi arrogaverint et Gethorum reges
Electorum temporum rerumque calamitas turbata
erit. Vigili pontificem pro suo jure pallium is
quos decebat concessisse certum est, at ex Justiniani
consensu. Exstant quoque id probare videntur quædam
pontificis epistolæ ad Auxentium et Aurelium Bre-
latenses episcopos. In ea quæ data est x Kal. Sep-
tembris quinquies P. C. Basilii, ait pontifex Bel-
sarium homini misso a laborem ad clementissimum
orincioem transeundi abstulisse, sed mox ut respoc-

sum recepit, sibi suis litteris indicasse. » Mitebatur A. itaque, ut videtur, ad imperatorem pro consensu obtinendo; ut pallium a pontifice reciperetur. Ex his quæ facti sunt acres circa jus questiones exortas novimus inter nostræ ætatis doctissimos viros; ea de re vide Petram de Marca, Christianum Lupum, Thomassinum, aliosque. Illud breviter adnotare placeat, vix prædicta duo exempla haberi consensus a Vigilio expetiti, quæ ætate id datum a pontifice, quod de pallio mittendo in eam provinciam agebatur, in quam per ea tempora credebant Constantinopolitani imperatores sibi aliquid juris competere. Ea, quam status rationem vocant, in fieri posse suadebat; ceterum nil juris sibi competere crediderat Augusti, quo pallium tribuerent, qua de re vide præfationem nostram, ubi Agnellum refellimus.

R. Ecclesiam S. Stephani a Maximiano constructam hæc esse quam in Olivis dictam vetera Ravennatis Ecclesie monumenta testantur, ubi dudum sicut et iodie incoluerunt sanctimoniales, sentit Faber part. II. operis sæpius laudatæ. Id negat notarum marginalium auctor, eo ductus argumento, quod monasterium ecclesie suo tempore, ad ævum videlicet Constantiensis synodi generalis, ejus elegantie non esset quam Agnellus laudat, et alteram credit intelligi de eorum sua ætate superstitum ad ecclesiam S. Bartholomæi, et monasterium, sive oratorium S. Zachariæ. Id probat ex veteri documento notarii Morandi anni 1206, in Cartulario canonicorum Ravennatum existente. Agnellus ædificatam dicit non longe a posterula ovillonis. Primum versuum, qui inscribebantur supercellis arcus tribune corrupte expressit Rubeus, et ex Rubeo Faber, Henschenius mendum correxit ad Maximiani Vitam, tom. III. Febr., pag. 195, in notis ad cap. 5. Vita. Itaque legendum, ut in Codice Estensi pro: « martyr, meritis: »

Templa micant Stephani meritis, et nomine sacra.

Et merita hic sancti reliquias significari, prolantur hæc hujus Vitæ ab Agnello scriptæ loca. Inscriptio istam in nonnullis diversa est a nostri Codicis lectione. Ex his vero quæ noster adficit constat Maximianum semel Constantinopolim perrexisse circa annum 548, ut infra dicitur, dum de Stephani basilica onderetur; ob id enim evenit ut deessent lateres, tæmentum, ac opus interruptum sit, cuius more lamnum S. episcopus prodigio reparavit, nocte una a parans quæ multorum dierum labori sufficerent. Fuit autem Justiniani ætas erat fere ætatis 68, Maximiani vero quasi 56. Bene itaque inter se collati potuere de ætate satis grandi, quod ab nostro Nicolii ædem tandem Maximianum complevit. Versus appositi id præstunt, ut de plurimorum episcoporum successione ambigendi posteris locum admerit.

Hi. D. Andree sacra ædes, quæ primum a D. Petro Chrysologo constructa oratorium fuit, a D. Maximiano refecta ecclesia evasit. Hæc nullam difficultatem habent. Illud sustineri nequit, quod de S. Andree postoli reliquiis narrat noster, ut Rubeus, et Henschenius adnotavere. Verum in ampliore formam editam D. Andree ædem a Maximiano, et eam in eadem S. apostoli reliquias, ana cum aliis auctorum lipsanis, non potest in dubium verti, sicut et de ejus temporis Ravennæ episcopis, quos omnes robe novimus. Exstant nihilominus Venantii Fortunati carmina ad quemdam Vitalem episcopum Ravennatem aliunde omnino ignotum, quibus hæc ædem Vitali tribuuntur. Plura de hæc re Rubeus lib. III, pag. 172. Versus ipsos hic ascribi haud inutile erit ad notum, si fieri possit, solvendum.

AD VITALEM EPISCOPUM RAVENNATEM.

Antistes Domini meritis in sæcula vivens,
Gaudia qui Christi de grege pastor habes;
Cum te Vitalem voluit vocitare vetustas,
Noverat æternum te meruisse diem,
Dignus apostolica præfalgens mente sacerdos,

Qui sacer Andree tam pia membra locas.
Quam bene pro meritis, Domini concessit in aula
Per quem digna Deo est ædificata domus!
Sumpsisti a Domino culmen, cui culmina condidit,
Qui tibi digna dedit, reddis honore vicem.
Erricat aula potens solido perfecta metallo,
Quo sine, nocte manet continuata dies.
Invitat locus ipse Deum: sob læta perenni,
Gressibus ut placidis intret amando lares
Qui loca das populis, Dominum quo semper adorent,
Ut capiant ventam, tu facis ipse viam.
Gratia, meus, animus, bonitas, dilectio plebsi,
Et gradus, et pietas et dedit esse patrem.
Prosperitas se vestra prebuit, quæ gaudia supplens
Intulit egregios ad tua vota viros.
Dux nitet hic armis, præfectus legibus illis,
Venerunt, per quos crescere festa solent.
Næ tibi desit honor, populum Deus auxit optimum,
Qui vidit sensum hoc voluisse tutum.
Mysterium fidei complevit vota petenti.
Felix cui Dominus quæ capis, ipse voluit
Plurima divino celebrare solemnibus donis,
Atque Dei florens templi locanda colas.

De templo D. Andree quod ædificavit Vitalis episcopus Ravennas [AL., Ravennensis, Bacch.].

Quisquis adhuc sancti concurrat limina templi,
Si venias supplex, hic prece sumis opem;
Quam sacer antistes Vitalis condidit arcem
Culmine, quæ celo est tempore ducta brevi.
Fundavit, struxit, dotavit, deinde dicitur,
Et meruit templi solvere vota sui.
Quo veneranda pili respiciunt viscera Petri,
Qui meruit solus clave ligare poles.
Paulus apostolica simul hac ratineatur in aula,
Seductor quondam, qui modo doctor erat.
Hæc sacer Andreas propriam sibi vindicat arcem,
Et cum fratre pio participata regit.
Hæc sua tecta replet Laurentius ignis sereno,
Cui pia flamma dedit lucæ perenne donum.
Vitali domus ista placet, qui vixit ætatis
Defossus meruit perdere mortis iter.
Sunt loca Maruni, qui tenuit vesta Tonantem,
Næ magis algerat, se spoliare: dedit.
Ecce Vigili arx est, quem rustica turba peremit,
Unde mori voluit, mors magis ipsa fugit.
Incolit hæc pariter Martyrtus, æque Sisenus,
Quos genus, atque fides, et tenet una salus.
Sanctus Alexander, felixque Coedite pollent,
Quos meritis omnes una corona meant.
Hæc bonus antistes, Vitali urgente, Joannes
Condidit egregio viscera sancta loco.
Quo nimium felix, æternum in lumen iture,
Cujus Vita suo proficit ista Deo [AL., in sanctis, Bacch.].

IV. Ex his nonnulla certe sunt quæ notum implicant; unum certum, quod videtur nodum ipsam solvere. Quæ implicant sunt: Vitalem hanc, de quo Venantius loquitur, episcopum fuisse; episcopi hujus nomen non posse in dubium verti; templum Andree sacrum brevi tempore fuisse constructum; adfuisse dedicationi exercitus duces et provincie præfectum; plerasque ex reliquiis convenire cum recensitis a nostro: Ex his concludit videtur Vitalem Ravennatem episcopum ex omnia præstitisse quæ de Maximiano narrantur. Quod nodum solvere videtur illud est, quod Vitalis iste episcopus quidem fuit, sed sub metropolitico, qui proinde inducitur eadem sacra lipsana urgente Vitali. Episcopus is Joannes nominatur illis versibus:

Hæc bonus antistes, Vitali urgente, Joannes
Condidit egregio viscera sancta loca:

Arbitror itaque Vitalem Ravennatem patria, et episcopum cujuspiam ex diocesis Ravennati metropolitico subjectis, qui et ipse D. Andree ædem egregiam condidit, dedicavitque, et a metropolitico obtulerit reliquias caratas, earumque solemnem in suis loculos translationem, intervenientibus Ravennatis populi processibus, magnaque firmiterum frequentia Joannes Ravennas episcopus, quo sedente hæc acta sunt, is fuit qui post Petrum Sciorum proxime floruit, de quo infra. Illud etiam observandum est, sanctorum reliquias Agnello laudatas in

templo S. Stephani repositas fuisse, illas vero de quibus loquitur Venantius in æde S. Andree a Vitali constructa. At hæc pro re præsentis sufficiant.

V. De apostoli Andree corpore illud adnotare placet, Justinianum ædem divo illi quondam a Constantino dicatam, quod Eusebius tradit in Vita Constantini lib. iv, cap. 50 et 60, Socrates lib. i, cap. 72 et 26, reedificasse, ut narrat Procopius lib. i de Justiniani Aedificiis. Id cum fieret, et latoni artificesque invenerunt ligneas arcas tres insculptis litteris, indicantes trium scilicet apostolorum esse corpora Andree, Lucæ, et Timothei. Sanctas hujusmodi reliquias in Apostolorum templum delatas solemniter anno 552, vigesima nona Junii, tradit Baronius ex Nicephoro, lib. xvii, cap. 26. At Pagius in dissert. Hypat., part. ii, cap. ultimo, pag. 303, contendit encænâ dedicationis basilicæ et solemnem translationem reliquiarum peractam die 28 Julii, feria 3, anni 548, ex Theophane, qui narrat Circensibus, April. mense celebratis, addit: « Julii mensis die vigesimo octavo tertia feria Sanctorum Apostolorum ædis facta est consecratio, et sanctorum reliquiarum Andree, Lucæ et Timothei, qui sancti apostoli, depositio. Episcopus vero Mennas una cum sanctis reliquiis progressus est vehiculo aureo imperatorio gemmis exornato vectus, tres autem SS. apostolorum gestabat loculos supra genua; atque ita dedicationem celebravit. » Hinc annus eruitur quo Maximianus Constantinopolim venit, ipso videlicet 548, ubi cum repperit corpus beati Andree ab imperatore non obtineret, quod forte alias habere curaverat, impetravit ut saltem cum suis clericis ad sacrum corpus vigilare liceret, qua opportunitate arrepta, sancti barbam rescivit, quam postmodum, cum aliis reliquiis Ravennam detulit. Hæc ita conciliari posse crediderim. Ceterum SS. Andree et Lucæ reliquias ante multum tempus Constantinopolim certum est ex Achæia fuisse translatas, licet dubitetur an id factum sub Magnò Constantino, an sub Constantio, qua de re agit Baronius in notis ad Martyrologium ad diem 7 Maii, Schismaticæ fuliginis horrorem spirant ea: « Et revera, fratres, quod si corpus B. Andree Germani Petri principis hic humasset, nequaquam nos Romani pontifices ita subjungissent. » At quid novi juris Ravennati Ecclesiæ cum corpore S. Andree accessisset, ut inde a Romani pontificis auctoritate eximeretur? Et ipsa Constantinopolitana Ecclesia, quæ alias sub Heracleensi fuit, ut aliquo colore recentiores conatus liniret, seque ab initio Romanæ saltem æqualis venderet, aliquando ob Andree corpus apud se servatum, se, ob id ab initio per eundem Petri apostoli fratrem conditam dicere non dubitavit. Id Ravennati Ecclesiæ præsidii accessurum sensit noster

VI. S. Michaelis ecclesia, quo anno a Maximiano fuerit consecrata, non exprimit Agnellus; finitam dicatamque ostendit inscriptio Nonis Maii anno 545, at Maximianus nonnisi anni sequentis Octobri sedere cepit, quare ecclesiæ encænâ minime celebrari potuerunt ante Maium anni 547. Ita ædificatio, et dedicatio distinguuntur a consecratione in inscriptione basilicæ S. Vitalis. Bachaudæ, Julianique genus, affinitas, et pietas hinc illustrantur.

VII. Aedificatus dicitur Maximiani ævo « numerus » vicinus Agnelli scribentis domui, qui dicebatur bandus primus (bandum pro bancho, ut corrupte legabatur, posui) non longe a milliario aureo, in cujus tegulis legisse se ait scriptum Maximiani nomen, additè episcopi Ravennatis elogio. Sibi constat, narratisque consonat in Vita S. Joannis cognomento Angeloptis, ubi memorat ex ruderibus veteris palatii à Theodorico ædificati, sibi Ravennæ domum ædificasse in fundo juris materni, quæ vocabatur domus presbyterialis in regione quæ dicitur ad Nymphæos juxta ecclesiam S. Agnetis martyris, et ab alia parte numero bando primo non longe a Millia-

rio aureo. In confine itaque regionis ad Nymphæos, et milliarii aurei sita erat domus Agnelli. Sancta Agnetis basilicam in Herculanæa regione sitam fecerunt Rabæus et Faber; illa tamen Ravennam in septem regiones dispersit: Asianam, sive Asianam, Herculanam, Milliariam auream, Suttinam vicinam, Forum Hyppodromii, Martiam, ad Vervesem; hæc autem in quatuordecim. Porro militare quid esset numeri et bandi nomina cum infra in Vita Felici temporibus distillimis, civium ad patriam defensam paratorum exercitum, a Georgio Joannicis filio, in supremum ducem electo, distributis hoc esse pacto intra urbem tradit: « divisit populum civitatis in undecim partes, duodecima vero pars ecclesiæ reservata; unusquisque milites secundum suam militiam et numerum incedat, id est Ravennam, bando primus, bando secundus, bando novus servatis Constantinopolitanus, Firmans, Lætus, Mediolanensis, Veronensis, Classensis, partes pontificis cum clericis, cum honore dignis, et familiaribus, et stratis, vel aliis subiacentibus ecclesiis. Et hæc constitutio permanet usque in præsentem diem. » Bandi itaque nomine intelligebantur, uti et nunc in hinc Italiæ nostræ urbibus, civium turmæ sub certo dno collectæ, quæ bande dicitur, fortè a cuiusque turmæ vexillo, quod bandum dixerit, et nos bandum. Porro ædes cuique numero, sive bando, constructa erat, ubi turmatim milites certo numero, cum opus erat excubias habebant, vel ejusdem ducis rebus pertractandis conveniebant, quod ex hoc loco agnoscimus, sicuti et numeri, sive bande primi dno, earumque situm. Ut quid autem in eas tegulis Maximiani episcopi nomen inscriptum? Arbitror et id hujusmodi publica opera magnificentiam suam extensis Maximianum.

VIII. Et hinc fabella de S. Eleucadii corpore a Constantino Magno Ticinum ad D. Michaelis translato diffilata, cum Maximiano lædetur quod « Corpus B. Probi cum cæteris sanctorum pontificum corporibus aromatibus condiderit, et bene locaverit, et Calcei fronte ipsius ecclesiæ B. Probi, et Eleucadii, et Calcei effigies » apposerit. Agnello ignota quævis in Eleucadii translatio, etiam Constantini ætate posterior, de qua si rescivisset, minime omisisset hæc loqui. Vide quæ suo loco observavi.

IX. Servavit Agnellus ex opere historico Maximiani fragmentum, quo non modo novimus eundem inter ecclesiasticos scriptores numerandum, sed et illud agnoscimus eum florente ætate Alexandrinæ navigasse, cum Timotheus Dioscori successor eundem illam occupabat, quod cepit fieri secundum Baronii calculum anno 519. Itaque tum Maximianus viginti primum ætatis suæ annum agebat, natus anno 498, qui cum ordinaretur, anno 546, erat annorum XLVIII. Civile Alexandrinorum bellum, de quo hic Maximianus, motum est ex occasione Dioscori quo nominis secundi, Anastasii imperatoris jussu, Joanni prædefuncto successit, quem ex eo conabantur excludere, quod nec Alexandrinus, nec juxta canones a clero Alexandrino electus fuisset, quare eo res processit, ut tumultu facto Theodosius filius Calliopii Augustalis sit interceptus. Imperator ob id iratus. Acacius magister militum quotquot capere potuit interfecit. Hæc ex Anastasio Baronius ad annum 516, ubi etiam dicitur Dioscorum apud imperatorem furentem intercessisse pro Alexandrinis. Ex Maximiani autem fragmento habemus Anastasium missum prefecto Laudicio ex singulis regionibus Alexandrinæ urbis, quadraginta viros in ligno suspendisse, et cum Dioscoro monachos ex eremo Constantinopolim venisse veniam exorantes. Dioscorum et Timotheum alias hæreticos laudat Maximianus ob ea quæ in quolibet homine laude digna erant, nec enim ea quæ ad dogmata minime spectant, in heterodoxis cæteroquin sana, suo honore fraudari debent, si de his scribendi occasio non studio exquisita, sed ut tronea se præbeat. Episcopus ante id temporis ab

Alexandrinis occisus Proterius fuit, de quo vide A Baronium ad annum 457. Anazarbus minoris Ciliciæ rbs primaria quater terræmotu diversis annis con- rbs narratur ab Evagrio lib. iv, cap. 8, Justino regnante quassatam Augustus ipse restituit, et Justio- iopolim appellavit. Cæterum historiam a Maximiano onscriptam, quam hic noster ex Hieronymo, Orosio, iisque scriptoribus collectam fuisse tradit, varios- ue in libros dispertitam, alibi sub Analogiæ no- mine laudat, eaque potissimum utitur, sicut et Paulo Diacono, cum de spectantibus ad profanam histo- riam scribit. Hic eandem Chronicon fuisse dicit non modo imperatorum, sed et regum et præfe- ctorum.

X. Ex his quæ subsequuntur ad sæcularem histo- riam, sed et ad ecclesiasticam spectantibus, aliqua id Maximiani ætatem pertinent, alia pro more *προ- κερταία* sunt dicta. Ex Agathæ Historia, lib. 1, pe- enda quæ ad Narsētis victorias hic indicatas spe- tant post Thejæ mortem, Cumarum videlicet obid- ium, Luca recepta, reliqui de Gothis Francisque triumphi. Ea autem omnia quæ ab Agnello de Nar- sete narrantur, post Maximiani obitum evenerunt, ex quo Fori Cornelli restitutam civitatem per Antiochum præfectum Agathæ laudatum, discimus. Maximiano id meliora translato, accidisse putō quæ de Mani- chæorum Ravennæ cognita suppressaque hæresi sic dicuntur. Pelagii I pontificis mors non nisi post Maximiani ætatem Agnello episcopo sedente accidit, V. C. Papebrochius in Conatu tradit eundem, post- quam sedisset annos iv, menses x, dies xviii, a priori qualicunque electione anno 11 mortuum, sci- cet 561, die 2 Martii. Noster diem ejusdem emor- ualem signat tertium. Ait vero hanc evenisse post res annos a Manichæorum cæde, quare illi multati uerant circa annum 557. Agnelli episcopi quarto, prodigium enim ruboris in cælo apparentis ad unde- cimam Novembris anni 560 spectat. Aliud prodigium iereum ex charactere feriæ secundæ cum die 25 Julii concurrente anno 567 deputandum est, cyclo solis 16, litt. Dom. B, Veronam a Narsētis exercitu occupatam cum Brixia memorat Theophanes indict. 14, id est ad annum 563, his : « Eodem etiam anno, nense. Victorix triumphales nuntii Roma Constantinopolim delati pervenerunt Narsetem viden- cet patricium duas urbes munitissimas Veronam et Brixiam a Gothis recepisse. »

XI. Chrismataria duo a Maximiano ecclesiæ do- nata, majoris certe molis quam vascula sacro chris- mati servando quæ hodie adhibentur, ostendit pondus alterius, quatuordecim videlicet librarum. Inscriptio uni apposita probat tantum « ad usus fi- delium » facta, at quisnam usus is esset, vix divi- nare liceat. Ducangius ex Rubeo, in Glossario Lati- nitatis, vasis nomen adnotavit, sed nil præterea de usu. Anne in baptismo extremaque fidelium un-

ctione amplior quam modo chrismatis usus? Reliqua dona ecclesiæ collata a Maximiano ejusdem magni- ficentiam commendant, epigraphes vero inscriptæ humilitatem animique moderationem ostendunt, qui se ubique a Domino de stercore elevatum proficitur. Quo loco Polæ natus sit ignoratur, at liberaliorem educationem ejus acta et scripta testantur. Quæ de thesauro invento a Maximiano et ex parte Justiniano oblato narrantur, infelicissime a Ravennatibus schi- smate infectis conficta arbitrator. Indigna ea sunt quæ narrantur de sanctissimo episcopo, quem inter cœlites relatum catholica Ecclesia veneratur. Porro ejus fabulæ finis, ut pallium ab imperatore per Ravennates petiitum et ab eodem collatum narraretur. Vide quæ in præfatione adnotavimus. De êdo- thibus satis supra ad S. Victoris Vitam. Libros ad ecclesiasticam liturgiam et psalmodiam, quibus per ea tempora Ravennas utebatur ex hoc loco novimus, videlicet Veteris Testamenti, quæ Septua- ginta verterunt, et Novum ex Hieronymi versione, adhibitis Augustini lucubrationibus, Missalia (quorum hic nomen antiquissimum, quod legerim) per totum anni circulum. In his ritus missarum, et ita fere usque ad undecimum seculum Missalia non Evangeliorum et Epistolarum lectiones, ut postmo- dum, continebant, sed missæ ritum cuique diei proprium, quod observarunt viri docti, et docet vetus Missale in Cassinensi bibliotheca servatum. Ita et antiqui Codices, in quibus Gelasianus Ordo, quos ex reginæ Christinæ bibliotheca publici juris fecit doctissimus P. Thomasius, quique modo asservantur in Vaticana, ubi eosdem humanissime exhibuit mihi evolvendos D. Zaccagnius ejusdem bibliothecæ modo custos. Volumen aliud ingens ex duodecim libris compositum, quod Romam asportatum lamentatur Agnellus, minime arbitrator ecclesiasticis officiis deputatum, sed aliud insigne quodpiam Maximiani opus fuisse indicari videtur, ex eo quod in libros distin- gueretur.

XII. Ex Maximiani probitate, occasione arrepta, suorum temporum corruptos mores insectando ad Petronacis ætatem transit, ut S. episcopi ossa ex humili loco in digniorem translata enarret. Ex hoc autem et ex aliis hujus operis locis apparet post Pe- tronacis Ravennatis episcopi tempora, hæc ab Ag- nello conscripta fuisse, quod notavimus in observa- tionibus ad carmina operi toti præfixa, n. 5, ubi et de ejus translationis tempore. Porro hic se, et de- cimo loco inter Ravennatis Ecclesiæ sacerdotes se- disse, et architectonicæ peritum satis commendat ejus translationis narrandæ occasione. *Sicli* vox ad significandam lagenam, sive urceum aquæ extra- hendæ adhiberi solitum, adhuc apud nos perseverat in *secchio* immutata. Gothicæ hinc originis eam di- cere pronum est.

VITA S. AGNELLI.

CAPUT PRIMUM.

Agnellus primum conjugatus et miles, inde diaconus. Moriens neptem hæredem scribit.

Agnellus XXVII rubicundam habuit faciem, ple- nam formam, modicos in superciliis pilos, rubeam capitis cutem, erectos oculos, duplicem sub barba habuit mentum. Hic vero æqualis statura, pulcher in corpore, perfectus in opere, sed post amissam conjugem relicto militare [militiæ] cingulo, se to- tum Deo obtulit, atque donavit. Temporibus Eccle- siii episcopi [archiepiscopi] diaconus consecratus est,

PATROL. CVI.

D servivit in ecclesia B. Agathæ, unde levita fuit, et ipsam ecclesiam in titulo habuit, domusque ejus hæ- rebat suprascriptæ ecclesiæ muro, quam nos cogno- vimus usque in præsentem diem. Ex nobili ortus prole, diversis possessionibus et animalibus locu- ples, abundans opibus. Hic ad finem vitæ cum circa vicinam esset mortem, neptam suam [filiam] filix suæ post funus matris hæredem reliquit, quam in- ter cæteras divitias quinque ornamenta mensæ vas- culorum argentea relinquens, et multa alia quæ no- bis per diversa discurrere opus non est divitiis [Forte

20

diutius, *id est serius, Baech.*] mors intervenit. Sed querendum nobis est cur iste conjugatus talem egregiam obtinuit sedem. Si intelligatis auctorem Apostolum dicentem unius uxoris virum, et alios habentem; episcopus ordinari: Recta providentia, cui et hoc canones præcipiant. Sed redeamus ad ordinem, et de mulieribus postea disputemus.

CAPUT II.

Gothorum ecclesie et res a Justiniano Ravennati Ecclesie donantur. Plures eorum recensentur. Singularia de ecclesia S. Martini. Pictura in ea extantis mystica interpretata.

Temporibus istius Justiniani, recte fidei Augustus, omnēs Gothorum substantiās hinc ecclesie et B. Agnello episcopo habere concessit, non solum in urbibus, sed in suburbanis villis, et viculis etiam, et templa, et aras, servos, et ancillas, quidquid ad eorum jus, vel ritum Paganorum pertinere potuit, omnia hinc condonavit, et concessit, et per privilegia confirmavit, et corporaliter per epistolam tradi fecit, ex parte ita continentem: *S. Mater Ecclesia Ravennate vere mater, vere orthodoxa, nam ceteræ multæ Ecclesie falsam propter metum et terrores principum superinduxerunt doctrinam. Hæc vero et veram et unicum sanctam catholicam tenuit fidem, nunquam mutavit, vel fluctuationes sustinuit, a tempestate quasi immobilis permansit.* Igitur iste beatissimus omnes Gothorum Ecclesias reconciliavit, quæ Gothorum temporibus vel regis Theodorici constructæ sunt, quæ Ariana perfidia et hæreticorum secta [*Forse, sæva, id.*] doctrina, et credulitate tenebantur. Reconciliavit ecclesiam S. Eusebii sacerdotis et martyris, quæ sita est non longe a campo Coriandri extra urbem Id. Novembris, quam ædificavit Unimundus episcopus anno 23 Theodorici regis, absque fundamentis. Similiter et ecclesiam B. Georgii reconciliavit temporibus Basilli Junioris, sicut in ipso relegitur tribunali. Reconciliavit ecclesiam B. Sergii, quæ sita est in civitate Classis iuxta viridarium, et B. Zenonis in Cæsarea. Infrâ urbem vero Ravennam ecclesiam S. Theodori non longe a domo Draconis, quæ domus una cum balneo, et sancti Apollinaris monasterio, quod in superiora domus structum episcopium ipsius ecclesie fuit. Et ubi nunc est monasterium sancte et semper virginis intercratae Mariæ, fontes prædictæ matricis ecclesie fuerunt. Sed de hoc sero [*Id est sentio, id.*] nomine *Comedim* quod Latinum sit (unde non solum Latini, sed et Græci aliquantas altercationes inter se habuerunt), nam sine omni reprehensione *cosmos*, id est ornatus, unde et mundus apud Græcos *cosmos* appellatur. Igitur reconciliavit beatissimus Agnellus pontifex infra hanc urbem ecclesiam S. Martini confessoris, quam Theodorici rex fundavit, quæ vocatur Cœlium anticum, tribunal, et utrasque parietes de imaginibus martyrum virginumque incedentium tessellis decoravit, suffixa vero metalla gypso aurea super infixit, lapidibus vero diversis parietibus adhaesit, et pavimentum lythostratis mire composuit.

In ipsius fronte intrinsecus si aspereritis Justiniani Augusti effigiem, reperietis et Agnelli pontificis aratis decoratam tessellis. Nulla ecclesia vel domus similis in laquearibus vel intrabibus isti. Et postquam consecravit, in ipsius confessoris episcopi [ibidem] epulatus est. In tribunali vero si diligenter inquisieritis, supra fenestras invenietis ex lapide literis exaratum ita: *Theodericus rex hanc ecclesiam a fundamentis in nomine Domini nostri Jesu Christi fecit.* De prædicta vero ecclesia, cur hæc stratis sic communita sit, sicut audivimus, non dicimus. Erat quidam illo tempore non perfecte orthodoxus rex Vandalorum tempore, qui ex ipsa tollisset ecclesiam pavementa orare, et ad suam propriam deportare sedent. Nam quidam dicit omnia parva ad evellendum lastris fuisse, subito tunc dies tenebrosus fuit, nocte vero ipsius subsequenti die ventus validus per ipsam Ecclesiam discurrebat, mugitus ferens locum vallibus. Somitus factus est regens per totam ipsius ecclesiam. Tunc vero omnes exinde concroperunt marmores ac si in millepartibus fractes ac comminutos fuissent; tamen hoc intideri potestis in parte. Ibi vero, ut dixi, hæc factæ sunt civitates. Ex Ravenna egrediuntur martyres parte virorum ad Christum venientes; ex Classe virgines procedunt ad sanctam Virginem virginum precedentes, et magi antecedentes munera offerentes. Sed tamen cum viris resurgentibus, et non osthes tantum indumentum habuissent depreta sunt, idcirco quia ipse divinam pictor secutus est Scripturam. Nam Gaspar aurum obtulit in vestimento brachialino, et in ipso vestimento configitur signatur, Balthasar stus obtulit in vestimento flavo, et in ipso vestimento virginitatem significat. Melchior mirram obtulit in vestimento vario, et in ipso vestimento penitentiam significat. Ipse qui pater erat purpurato sago indutus, et per eundem significat ipsam Regem navem, et passum Qui totum in vario sago mundi nato obtulit, significat in ecclesia omnes languidos Christum curare, et variis infirmitatibus, et diversis Judæorum verbis sagellari. Scriptum de isto est: *Ipse infirmitates nostras sustulit, et languores portavit, et pulavimus eum tanquam leprosum [etc.];* et post: *Vulneratus est propter peccata nostra, affixus est propter scelera nostra.* Qui vero in candida munus obtulit, significat eum post resurrectionem in claritate esse divina, sicut enim illa tria præfiosa munera divina in se mysteria continent, id est per aurum opes regales, per stus sacerdotis figuram, per mirram mors intelligitur, et per omnia hæc ostenderent eum esse, qui infirmitates hominum suscepit, id est Christum; sic et in sagis eorum, et diximus, tria hæc dona continentur. Quare non quatuor, aut non sex, aut non duo, nisi tantum tres ab Oriente venerunt? Ut significaret totius Trinitatis perfectam plenitudinem, ex quorum amore iste beatissimus Agnellus partem endothys byssinæ [endothym byssinam], unde superius fecimus mentionem, quam Maximianus præcessor

ipſius ubi et pluvia ſubmagorum hitoriani perfecte ornabit, et ſua effigies mechanico opere ſcullis inſorta eſt.

CAPUT III.

Fons ad B. Martini reconciliatis et ornatis. Crux argentea. Rus Argentæ acquiſitam, Eccleſia ſancti Georgii fundata. Secularia quedam. Agnelli obitus. Epitaphium.

Fontasque in beati Martini eccleſia ipſe reconciliavit, et tessellis decoravit; ſed tribusal ipſius eccleſia, nimio terramota exagitatum, Joannis archiepiſcopi temporibus quinti junioris confractum ruit. Poſt ædificia cameram coloribus ornavit. Fecit beatiffimus Agnellus crucem magnam de argento in Uſiana eccleſia ſuper ſedem poſt tergum pontificis, in qua ſua effigies manibus expansis orat. Adquisivitque rura in Eccleſia Ravennæ Argentæ, quæ dicitur, et infra ipſius ruris monaſterium beati Georgii a fundamentis ædificavit. Sed in ſetteclute poſitus, et ſua effigies mitre tabula depicta eſt, et ante introitum ipſius monaſterii verſus metretæ, quos non potui clare videre. In diebus iſtius expulſi ſunt Franci de Italia per Narſeſem patricium. Et poſt hæc apparuit ſtella comis menſe Auguſto uſque in Kal. Octobris. Et mortuus eſt Juſtinianus Auguſtus Conſtantinopoli quadrageſimo anno imperiſui, et luctus ingens ubique ſola, et mæror nimis de tali orthodoxo viro. Et apparuerunt ſigna rubra in celo, et civitas Fano igne concremata eſt, et multitudo hominum flamma conſumpta eſt, caſtrumque Ceſenæ incendio devoratum eſt. Tertio verò anno Juſtini Mæoris imperatoris Narſis patricius de Ravenna evocitatus, egreſſus eſt cum divitiis omnibus Italiæ, et fuit rector XVI annis, et vicit duos reges Gothorum, et duces Francorum jugulavit gladio. Sub iſtius præſulis temporibus abundantia fuit magna, et ordinatio in populo Italia. Monaſteria vero in civitate Claiſis, quæ lateribus fontique eccleſia Petriane juncta ſunt S. Matthæi apoſtoli, et Jacobi, ipſe tessellis ornari juſſit. Et invenietis in camera tribune apoſtoli Matthæi continente ita: *Salvo domino papa Agnello. De donis Dei et ſervorum ejus, quæ obtulerunt ad honorem et ornatum SS. apoſtolorum, et reliqua pars de ſumma cervorum qui perierunt, et Deo auctore inventi ſunt. Hæc abſida muſivo et ornata eſt. Tempus eſt claudendi os, et opillari ſeris. Cruce claves ſiguemus, ne fur veniat, aperta inveniat januam, in imo cordis zizaniam non ſeminet, derideat, et perdat. Ideo Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, et oſtia circumſtantia (abſis meis), non declines cor meum in verbo maliæ [malo], ſed adjuva me, ut poſſim ipſius Agnelli Vitam finire, qui obiit die primo Kal. Auguſti, et ſepultus eſt in eccleſia S. Agathæ martyris ante altarium, et literis marmore exaratis epitaphium ſuper corpus ejus ſic invenies:*

Pontificis regnem cœleſti munere. . . .
Agnellus virtute Dei non perdidit ilam,
Qui optatam meruit lucis cognoſcere pacem,

Not. marg., *Sepulcrum Agnelli archiepiſcopi Ravennæ, obiit circa annum Domini 566. Bæcch.*

Corporis ipſe aut tempus ſervatum eſt. . . .
Juſtus cum Sanctis Chriſto mediante (medicante) reſurgit,
Sic quoque pro meritis gaudet qui talia geſit.

Hic requieſcit in pace Agnellus archiepiſcopus [Leg. epiſcopus; Bæcch.] qui ſedit annos 15, mens. 1, dies 8; qui cecit annos 83 [Rub. 94]; depositus eſt ſub die Kal. Auguſti, ind. 3 [Leg. indict. 14, Bæcch.], ſedit an. xiii, mens. 1, dieb. viii.

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI AGNELLI.

Agnelli epiſcopi ætas. Hujus epiſtola ad Armenium. Titulus ordinati. A Fano ad Pinthum tranſlatto. Eccleſiæ Arianorum. Fano baptiſimalis Arianorum Ravennæ duplex. Inſcriptio apud Rubeum ab Agnelliana diverſa. Secularia ad ſequentis diſſertationis examen referenda.

I. De Agnellii epiſtoli cœtæ plura in præcedenti diſſertatione, ubi epitaphium juxta Rubeo deſcriptam lectionem emendandum ſiſtimus. Dubitavi tamen an ætatis anni ſincerius in noſtro Codice deſcripti eſſent, et an retinendi anni LXXIII pro XCV. Si placeat annorum LXXIII deſanctorum, fiet in diaconum ordinatum, cum exceſſiſſet annum quadrageſimum ſecundum; etenim anno 524, quo Eccleſius epiſcopus factus eſt, annum agebat quadrageſimum primum. In ſerie cleri Felicis papæ conſtitutioni ſubjuncta, inter diaconos qui Maſtaloni adheſerant poſtremo loco recenſetur. Itaque circa annum 527, relicto militari cingulo, et conjuge prædefuncta, inter clericos aſcriptus fuerat, et diaconatus ordine inſignitus. Juxta hæc hypotheſim annum agens ætatis ſuæ ſeptuageſimum epiſcopus eſt factus, anno 553, vegetus adhuc, ſanusque, ut ex ejus effigie a noſtro deſcripta evincitur.

H. Exſtat in Bibliotheca Patrum, tom. VI, epiſtola ad Armenium de ratione fidei Agnelli hujus. Certum eſt eos falli qui Agnellum epiſcopum cum Agnello quem nunc illuſtramus confundunt. Cæterum Agnellum epiſcopum Ravennatem diſcimus olim ab Eccleſia ordinatum diaconum eſſe ſerviſſe in eccleſia B. Agathæ, unde levita fuit, et ipſam eccleſiam in titulo habuiſſe. Rubeus (præfectum) Agnellum tradit (Eccleſiæ S. Agathæ.) Faber Italico ſermone idem importat, illum ejus eccleſiæ eſt cuſtodem adhibituſ dicens. Sane (in titulo eccleſiam habere) idem eſt ac ad ejus eccleſiæ titulum ordinari; minime tamen qui ad titulum alioque eccleſiæ ordinabantur ejus eccleſiæ præfecti ſeu cuſtodes ob id fiebant; ordinabantur enim ad certæ eccleſiæ titulum non modo diaconi et ſubdiaconi, ſed et inferiores clerici, acolythi, lectores, cantores. In veteri Codice bibliothecæ Caſinienſis, n. 451, legi ea forma: Hitorpius publici juris fecit ad ſacros ritus ſpectantia. In ordine qualiter in Romana Eccleſia præbyteri, diaconi, ſubdiaconi eligendi ſunt, ante antiphonam ad introitum, et annuntiat pontifex in populo dicens: Auxiliante Domino, Deo ac Salvatore noſtro Jeſu Chriſto, eligimus in ordine ſubdiaconi, diaconi, ſeu præbyteri, acolythum, ſubdiaconum, diaconum, de titulo illo, ad titulum S. Mariæ illum, ad eccleſiam quæ eſt in pago illo, vel monaſterium illud. Si quis autem, etc. Alligabantur itaque ordinati omnes certis eccleſiis, quibus ſervirent, ſed earumdem ſingulis præbyteri prædicabantur, qui res ſacras ageret, et plebem inſtrueret inferiorum ordinum miniſterio adjutus. Diaconi autem, ſubdiaconi, acolythi, cæterique ad ſuperiorem ordinem promoti a titulo ad titulum transferbantur.

III. Gothiſ ſubactis Arianos cum ſuis epiſcopis Ravenna abſiſſe patet, quorum bona et eccleſiæ Juſtiniano jubente Ravennatis epiſcopi juri acceſſere.

Imperatoris divali, ut dicebatur, epistola id actum est, ex qua verba nonnulla noster excerptis, quibus Ravennas Ecclesia a Catholica fidei sinceritate sub Ariano rege servata laudatur: ex nostra eadem describere Spretus, Blondus et Rubens, at in nonnullis diversa. Sanctorum, quorum nominibus ecclesiae, quae quondam Arianorum fuerant, dicuntur non recensentur, cultus in earum reconciliatione habitus significatur; alias qui credi potest Arianos, vel divi Martini Turonensis, vel S. Eusebii sacerdotis et martyris, sive Samosatensis, sive Veredleensis is fuerit, nominibus ecclesias suas Deo dicasse? Ecclesias huiusmodi destructas dicit Faber, exceptis S. Mariae in Cosmedin, ac S. Martini in Coslo aureo, qui priorem describit, de altera autem silet. Rubens huius musiva jam tunc sua aetate decidentia, et ad breve tempus duratura describat. Quae hic noster narrat, de rege Wandalorum non perfecte orthodoxo, qui strata pavimenti marmorea asportanda curaverit, et miraculo sit impeditus, non videtur esse relati sint aptabilia, et quantum veritati nitantur. Duplicem baptismatis fontem Ravenna habuisse Arianos hinc patet, unum ad S. Theodori, ubi decessit Driedonis, pro episcopo fuit, cum baptes, ubi postmodum oratoria S. Apollinaris et S. Mariae in Cos-

medina edificata fuerunt, alterum ad S. Mariani, quem Agnellus episcopus reconciliavit, et tessellam ornavit, cuiusque tribunal, sive tribunal, sedes Joanne ejus nominis V. terramotibus conmissis. Magnifica domus Ursinae ecclesiae tributa, et abbas vatis ad S. Maximiani vitam lumen martirum. Per rare argenteo actum in Vita S. Exuperantii. Hinc tera fontis ecclesiae Petrianae duo sacella, sive, ut is ait, monasteria musicis ornata narrantur, dicuntur unum S. Jacobi, alterum S. Mathaei nomine. Huius inscriptio postremis verbis quid significet divinare vix liceat, forte bona aedesque post Arianos electos receptae ex quibus cultus Deo accessit, indicantur. Inscriptionem hanc descripsit Rubens, sed diminutam, et alicubi diversam, ut ubi habet, et hinc ab abside in ossibus exornata est, proinde quod in nostro Codice legitur: « Haec absida musivo exornata est. »

IV. Quae spectant ad saecularem historiam in hac Agnelli Vita relata, in sequenti dissertatione examinanda sunt. Illud peculiare habent, quod ex scriptoris mente videatur omnia Agnello episcopo sedes accidisse; id important illa: « In diebus istis, sub fastiis praesulis temporibus, » et similia. Id quod verum sit, ex dicendis patet.

Exstant adhuc. Vide Ciampinum in Musivis, p. 2.

Agnellus. In Vita S. Mariani, ubi dicitur, quod in hinc

DISSERTATIO CHRONOLOGICO-HISTORICA

De aetate PETRI SENIORIS, JOANNIS, MARINIANI et JOANNIS VIRTUSQUE.

CAPUT PRIMUM.

Rubeus in Agnello diverse creditur laudatorum episcoporum aetate. Id certa capita argumentum dividi et tractari debet.

I. Rubei, ut et hic fiat quod in precedentibus dissertationibus factum est, sententia tradenda, a quo recentiores recedere nefas duxere. Is haec Agnellum episcopum mortuum anno 606, Kal. Augusti, cum tradidisset, Petram electum ait anno 598, xvii Kal. Octobris. Hunc vero tradit obiisse circa annum 575, xxi Kal. Septembris. De tempore, quo sequentes episcopi sunt ordinati nil certi afferens, obitus tantum eorumdem designat, Joannis videlicet anno 595, x Kal. Januarii, Mariniani anno 606, x Kal. Novembrii, Joannis (utrumque enim unum fuisse arbitrat) usque ad annum 630 pro-

quod Petram hunc cum Petro Symmachio Romano pontifici coevo confundens, cum in urbis sedes sedisse tradit. Ut autem reliqua clare, quod fieri poterit, ordine aliquo digeramus, de singulorum episcoporum aetate distincte et per capita agenda erit.

CAPUT II.

Petri senioris ordinatio ab ejusdem electione distinguenda. Diuturnioris interpontifici caeteros. Joannis episcopi initia. S. Severi basilica restituta. Inscriptio ad eam rem spectans. Joannis obitus centenario assignatus.

I. Certis alio characteribus Petri senioris ordinatio explicatur, ut de eadem dubitari nequeat. Ista, inquit noster, secunda indicatione consecratus est Roma absque jejunio xvii Kal. Octobris. Id dictio secunda a die prima Septembris anni 598 decurrere coepit, et dies 15 ejusdem mensis Sabbatum fuit, cyclo solis xvii, littera Dominicali A. G. Ordinatus dicitur absque jejunio, id est ante jejunium septimi mensis, quod sequentis sed intra hebdomada diebus futurum erat. Ad vesperam itaque ejus Sabbati ordinatus est Petrus, jam enim invaluisse crediderim morem de quo vetus Ordo Romanus a Mahillonio editus de Gradibus Romane Ecclesiae, ut episcopi nocturno tempore benedicerentur, nocte videlicet Dominicali diem precedente. At de hac re aptius nonnulla adnotabimus infra ad Petri hujus vitam. Cum autem ordinatus Petri diem, mensem, annumque certum habeamus, et praedecessorem obiisse statutum sit anno 595, longos interpontificum duorum annorum, et mensis unius eum dimidio admittere cogitur, inde adigimur perscrutari qui potuerit is annis, quibus mens. ii, et diebus xix, sedere, quod scribit noster. Fundavit idem ecclesiam B. Severi confessoris Christi, sed mors sibi interveniens reliquit. In Vita Agnelli. Item in Vita successoris: Post B. Petri admissionem opus inconsummatum quod reliquerat.

Quae de his noster exhibet haec fore sunt: Agnellum depositum Kal. Augusti, ind. 3, quod corrigendum ostendimus, et reponendum ind. 14, anni 606. Petram secunda indicatione consecratum Romae absque jejunio, xvii Kal. Octobris, obiisse xvii Kal. Septembris, et sedisse annis vii, mens. ii, dieb. xix. Joannem defunctum die 11 Januarii, postquam episcopatus insulas gessisset annis xvi, mens. iii, dieb. xix. Marinianum decessisse x Kal. Novembrii, Joannem Mariniani successorem sedisse annis v, mensib. x, dieb. xviii. Joannem vero alterum annis xviii, mens. vii, dieb. viii. Singulorum veroniam plura adnecti ad saecularem historiam spectantia ex Pauli Diaconi libris, quos de Langobardorum gestis habemus, sero descripsi. De his, ut quantum fieri potest, chronologiam ad hosce episcopos spectantem digeramus, agendum est; et enim alias plura satis implexa extricare vix sperandum, cum Agnellus sua haecqat, in quibus implexata, vel decipitur, et in numeralibus notis multa exscriptoris vitio insanabiliter laborent. In eo utriusque lapsus hic Agnellum ante omnia lubet adnotare,

Al est ecclesiam B. Severi, ista consummavit, et usque ad effectum perduxit. Porro Rubens veterem inscriptionem exhibet, quae olim exstabat, quaeque hic describenda est; annum enim exprimit quo ecclesiae illi coronis est imposita.

- Malorum facens divino fabrica cultu
- Ease sacerdotem, se manifestat opus.
- Ceperat egregius hoc Petrus condere pastor,
- In quo nescit eum mors retinere vitam.
- Sed quae tecta sanæ nec dum perfecta reliquit,
- Romæ vix natus hocca peregit opus.
- Successor prudens Petri, pastorque Joannes,
- Qui, quod inest tablo, tulit honore decus.
- Ipse Pater populi veniens Romanus ab arce,
- Digna suis meritis hæc incrementa dedit.
- Hæc est, præca domus sancto renovata Severo,
- Cujus honore Deo psallunt cantica vero.
- Quingentis Domini sub deus septuaginta annis
- Antipius his quinque, bone lector, in ordine junge
- Virgidis a partu, quæ peperit absque reatu
- Officium retinente secundo Justiniano
- Annis undecim regnando vivas in orbe.

¶ Placet hic illud animadvertere non unam inscriptionem hanc esse, sed in uno lapide duas, quarum secunda recentior admodum priori est. Id evincit Leonii nonnihil in ea resonans, modus numerandi a partu Virginis, et striligo inpersa, qua ut versus sibi constet, Justinus inter cætera Justinianus dicitur. His tamen non obstantibus, quæ ad chronologiam pertinent, cuncta invicem congruere arbitror, etiam in vestigiis demonstravit C.V. Pagnus disser. Hydat. part. III, n. 1 et seqq., Justini imperantis initia ad Novembris finientis dies anni 568 spectare. Post diem itaque quartam decimam Novembris anni 575, numerari ceperat ejus imperii undecimus. Igitur postremis anni illius diebus basilica S. Severi aërita fuerat a Joanne, qui proinde jam pontifex sedebat, Petro ad meliora translato, mortuum proinde arbitror eundem ipso anno 575, xvi Kal. Septembris. Ut autem anni, quibus ex Agnello sedisse dicitur, subsistant, electio ad ordinationem distinguenda est. Ita electus anno 567, die 28 Maii, ordinatus anno 568, die 15 Septembris, mortuus die 16 Augusti anni 575, sederit ab electione, quidem, ut Agnellus numerat, annis viii, mensibus ix, diebus xix, ab ordinatione vero annis vi, mensibus xxi. Causa, cur ab electione ad ordinationem sexdecim fore mensium mora interfuxerit ex eo petenda est, quod Petri electio et Agnelli prædecessoris mors tunc accidit, cum, mox omnium exarcharum primus Longinus anno ipso 575 Ravennam mitti debebat. Facta electione mittebatur de ea re Constantinopolim nuntius, et expectanda erat principis jussio, ex quo admodum hujus, sed et præcedentium interpontificiorum mora longior est, quam in subsequentibus. Etenim constituta exarcharum Ravennæ consistentium sede, non ab Constantinopoli expectandus erat imperatoris consensus, sed ab ipso exarcha preestabatur. Id et in summorum pontificum chronotaxi observatum virtis doctus, licet serius ab exarchis Ravennatibus expulsum consensus probent, quæ de magni Gregorii electione narrantur in ejus Vita a Joanne Diacono, et ejusdem pontificis epist. 4 libri primi ad Joannem Constantinopolitanum episcopum, aliisque in Regesto legenda. In Ravennat. autem Ecclesie jussio principis ab exarcha præstita est statim ac exarchia cedere Ravennæ degere, quod primum factum est obeunte Petro in Joannis electione. Obtinuisse autem jam tunc non modo in Ravennatis episcopi, sed et in Romani pontificis ordinatione, ut expectaretur principis jussio, constat ex Anastasio, qui in Pelagio II notat eum pontificem et ordinatum absque jussione principis, eo quod Longobardi obsiderent civitatem Romanam. Hæc enim vero ferenda erant per ea tempora quibus Italia a Longobardis occupari cepta efficiebat, ut de suo jure admodum sollicitus esset imperator. Petro itaque electo, misso

A de ea re nuntio Constantinopolim, data est ordinatio ejusdem, quousque ingrauentibus circum circa Langobardis, Longinus primus exarcha curæ opportuna auctoritate missus, ipso anno 568 veniens, assensu imperatoris nomine præstito Petrus Romæ est consecratus.

¶ III. Joannis, qui Petro seniori successit, initio ad diem certam constituendis, nulla aptior, probabiliorve via haberi potest, quam in anni diebus quo obit inquisitionem incumbendo. Diem ex Agnello habemus, undecimam videlicet Januarii; annum Magni Gregorii epistole indicant. Etenim certo certius constat obisse illum indiet. 13, in cujus Febuario data habemus epistolas: 64 Joanni episcopo Squillacino, et 63 clero, ordini et plebi consistentibus Ravennæ. In hæc enim infra scripta legitur: « Vestræ antistitibus obitum cognoscentes, curæ nobis fuit visitationem destitute Ecclesie fratri et coepiscopo nostro Severo Paulino solemniter delegare, cui dedimus in mandatis ut vobis de profectionibus electionem, redditis orationibus, ministeriis a quoquam usurpatis, restitueret. Igitur die undecima præcedentis Januarii anni 568, quo indiet. 13 correbat, Joannes defunctus fuerat. His habitis, ad tempus sedis idem ab Agnello tributum convertendus est sermo, cujus characteres facile ab exscriptoribus corrupti deprehenduntur. Anni enim non XVI, sed XIX, numerantur a 575 ad Januarium 595. Retentis itaque diebus XIX, et mense uno, assumptisque, loco antiquo XVI, annis XIX, retro calculo ab eorundem Joannis die undecima Januarii anni 595, eaque non computata, devenitur ad diem 23 Novembris anni prædicti 575, aptam episcoporum ordinationibus, Sabbati videlicet, cyclo solis 24, littera Dom. F. Basilica itaque D. Severi pene refici finierat, cum Joannes ordinatus, et intra mensis spatium ante anni finem, juxta præmissæ inscriptionis tenorem, est completus. Hæc autem ex secularium rerum Agnello in cujusque episcopi Vita narratarum examine manifestam lucem accipiunt.

CAPUT III.

Langobardorum in Italiam ingressus. Narses mors. Epocha regni Langobardici diversa ab epocha eorundem in Italiam ingreditium. Sigonius a Carulli Peregrini censura vindictus.

¶ Ad Petri Senioris ætatem hæc ab Agnello narranter spectantia. Anno quo ille ordinatus est Venetas a Langobardis invasas et occupatas. Anno Justiniano boom interitura, Tuscani armis obtentam, Ticinum obeditione cunctum, et a Longino exarcha Casarem patris montium Narsetem Romæ obtinisse. Alboinum uxoris dolo interemptum. In hæc omnia inquirendum. Ingressum Langobardorum in Italiam narrat Paulus Warnefridi e mense Aprili, ind. 4, alio die post Pascha, cujus festivitas eo anno juxta calculi rationem ipsis Kal. Aprilis sub, eorum jam a Domini incarnatione anni 568 essent evolutiva. Constat hæc omnia anno 568 vulgaris epochæ a Christi stii Narsis convenire, quo ind. prima Pascha Kal. Aprilis celebratum est, cyclo lunæ 16, solis 17, illud Dom. A. G. Respondent etiam calculi a Rubens et Basilio initi ex epistolis Gregorii ad Constantinianum Augustam et ad Photam imperatorem. At Agnellus repugnat quod Rubens inquit Longinus videlicet ad excipiendos ac impediendos potius Langobardorum impetus priore anno in Italiam exarchum venisse. Agnellus siquidem in præcedenti Vita narrat, Longino Ravennam veniente, Narsetem ea erebata sum tertio Justiniano anno decepto a Novembri 569, et consentaneum rerum ordinem est, adveniente Longino, et Petrum episcopum ordinatum, ut in superioribus observavimus. Anno quarto Justiniano, tradit Narses a Langobardis Tuscanam devastatam, eoque obsidit disse, Ticinum. Annus quibus Justiniano captus est Novembri mense anni 569. Paulus Warnefridi lib. II, cap. 25 habet, Alboinum Liguriam introentem

¶ Hic versus a postremo loco in hunc restitutus est. Bacch,

indict. 3, tertio Non. Septembris, et statim, cap. 26: « Ticinensis, » inquit, « eo tempore civitas ultra tres annos obsidionem perferens se fortiter continuit, Langobardorum exercitu non procul juxta eam ab Occidentali parte se continente. Interea Alboin electis militibus invasit omnia usque ad Tusciam, præter Romam et Ravennam, vel aliqua castella, quæ erant in littore maris constructa. » Indictio tertia coepit Septembri illo cuius in Nonas Langobardi Liguriam ingressi sunt, quare Novembri proximo Justinianus imperantis annus quintus coepit, cuius Decembri anni ejusdem 569 Ticinus obsideri coepit. Obsidione autem coepit, annoque 370, currente adhuc Justiniano quinto, Alboinus usque in Tusciam excurrit, lateque regionem depopulatus est. Addit Paulus, cap. 27: « At vero Ticinensis civitas post tres annos et aliquot menses obsidionem perferens, tandem se Alboino et Langobardis obsidentibus tradidit; » et cap. 28: « Qui rex, postquam in Italia tres annos et sex menses regnavit, insidiis confugis interemptus est. » Infra vero, cap. 31, Clepham ait regnasse anno uno, et sex mensibus, et tandem, cap. 52, hæc habet: « Per hos Langobardorum duces septimo anno ab adventu Alboini, et totius gentis, spoliatis ecclesiis, sacerdotibus interfectis, civitatibus subrutis, populisque, qui more segetum exereverant, extinctis, exceptis his regionibus quas Alboin coeperat, Italia maxima ex parte capta, et a Langobardis subjugata est. » Ex his omnibus fit Ticinum circa priores menses anni 575 a Langobardis captum. Ait noster Alboinum Verone trucidatum uxoris opera, iv Kal. Julias, et consentit Paulus, qui Alboinum regnasse ait in Italia tribus annis et sex mensibus. Computantur itaque regni anni ab initiis Ticini obsessi die 29 Decembris anni 569. Verum annorum Justiniani character apud Agnellum corruptus est, et pro vi scribi debet viii, qui decurrere coeperat anno precedenti 572, Alboino extincto statim Clephis rex dictus est, qui cum regnasset anno uno cum dimidio, obiit circa finem anni sequentis 574. Anno autem 575, quo postridie Kal. Aprilis complebatur septimus annus ab ingressu Langobardorum in Italiam, per duces Italia ipsa late devastata est, ejusque mense Junio sextadecima die Benedictus pontifex Romanus ordinatus est. Inducantur hæc ab Agnello, cum tradit, post fundamenta ecclesie (S. Severi videlicet, a Petro episcopo) posita, totam Italiam vexatione maxima exagitata fuisse, et Longinam exareatum palis in modum muri suffixis, Casaream, munisse. Itaque ante initia anni 575, Clepho regnante, fundamenta ecclesie S. Severi posita sunt, et primis 575 mensibus exierunt Langobardi, inquit noster, et transierunt Tusciam, usque Romam, et ponentes ignem, Petram pertusam incendio concremaverunt, et construxerunt prædicti Langobardi Forum Cornelii, et consummata est civitas ab eis.

II. Narsetes mortem consignat noster circa annum 574, quem Romæ obiisse tradit in palatio, nonagesimo quinto ætatis sue anno, et consonat Anastasio, qui eodem anno mortuum Narsetem dicit quo et Joannes papa obiit. De ea re plura adjici possent contra Baronii sententiam ad annum 567 et 568, at procul nimis ab instituto evagaremur. Illud tamen obiter adnotandum, quod si, cura Narses defunctus est, annum agebat nonagesimum quintum, non potuit idem esse cum eo qui militia clarus sub Mauricio vivebat. Corripo poeta Narses laudatur, qui anno 566 et sequentibus Constantinopoli degebat, diversus ab altero qui eodem tempore senior in Italia clarus habebatur. Uterque tamen pro uno acceptus est a sequentis ævi Grecis scriptoribus. Agnellus nil de Langobardis a Narsete vocatis; illud tamen ejusdem gloria minime favens, quod Romanorum inde decora deleta et divitiæ direpte dicuntur. At de his ex occasione satis.

III. Ex dictis constare puto de duplici epochæ continuende necessitate, una quidem ab ingressu Lan-

gobardorum in Italiam, altera ab Alboini in Italia regnantis initiis, quarum prima diei secundæ Aprilis anni 568, secunda diei 29 Decembris anni 569 assignatur. Alias confuse omnia tradentur. Nec enim exempli gratia mirum, quod ea epocharum distinctione neglecta, Baronius ad annum 571 Alboini mortem referat, licet ibidem ex Pauli Diaconi testi agnoscat trucidatum illum postquam Ticinam receptum fuerat, elapsis obsidionis tribus annis, et aliquot mensibus, et regnantis Alboini tribus annis cum dimidio, ac precedenti anno Alboinum et Langobardos in Non. Septembris ind. 3 in Liguriam ingressos. Vindicandus tamen hic celeberrimus Mathematicorum lumen Carolus Sigonius, cui, ob laudatam epocharum distinctionem, diem dicit aller doctissimus scriptor Camillus Perergrinus, Baronii calculos secuti in comparatione annorum ducam Beneventanorum, a Zottono omnium primo ad Archim ejus nomine secundum, pag. 202. Sigonium is ait in Regno Italia tradentem, Ancharit regem salutatum anno 585, accipi, quoniam Paulum, laudatumque a se Langolphum prave interpretatus, Alboini annos tres cum dimidio ab anno ducentos putavit 570, qui computandi fuerant ab anno 568. At clara ad eum sententia in superioribus adductivimus de tempore quo Alboinus in Liguriam ingressus a Paulo dicitur, et Ticinensi urbe obsessa per annos tres et aliquot menses, et de Alboini morte, que acciderit Ticino occupata exactisque in regno annis tribus cum dimidio, a assensum etiam ab invito extorquere possim, ostendantque perspicue epocham regni plane diversam ab epocha ingressus Langobardorum in Italiam, et deficientque proinde Sigonium optime Paulum intellectum, quem iam merito cum Paulo ipso censura afficiat Perergrinus. Constat præterea Ancharit anno 591 obiisse, ex magni Gregorii epistolâ, ind. 9, quæ res illi annum sextum in regno compleverat, teneri coepit 585, ut Paulus tradiderat. Hinc rationibus inibi initium regni ab Alboino primam suscepit, deinceps retrocedendo ad postremos Decembris dies anni 569, quibus coepit est Ticinum obsidione vallari. Cum Paulus itaque probe cum magno Gregorio synchronus conveniat, non est cur a traditis per eundem recedatur. Agilulphum etiam regem creatum dicit eodem anno quo Ancharit mortuus est, mense videlicet Novembris, et in Paschate sequentis anni confirmatum. Idem ex Gregorio elicitur, qui ep. 17, lib. primâ, data Decembri mense; Ancharit mortuum dicit, quod Paulus Nonis Septembris consignavit. Ipse magis Gregorius, ep. 52, lib. iii, ad Joannem Ravennensem episcopum, ind. 10, Julio mense, anno videlicet 582, Agilulphum regem Neapoli imminenter innotuit in Aroge, Aroges rex, Agilulphus, Arnolphus corruptis ibidem scriptis, ut viris doctis compertum.

IV. At epochas hujusmodi omnino distinguendæ esse perspicue demonstrandum iri censeo si ratio Peregrinus initia in disponendis ducum Beneventanorum annis consideretur, quandoquidem non distinctæ regum epocha ab altera ingressus in Italiam, insensibile est, servatis annorum spatiis cuique regi a Paulo assignatis, ad annum 565, quo regnare coepit Grimoaldum Peregrinus statuit, devenire. Id, post, patet ex infra scripta collatione Pauli, prout a eo intelligitur, et ejusdem, prout a Peregrino intellegi debet, confusis epochis in unam.

Statuta regni Langobardi epocha ad finem anni 569, seu initium 570, quod vult Sigonius. Statuta regni Langobardi epocha ad finem anni 568 cum primam in Italiam ingressi sunt, vult Peregrinus.

Ancharit circa Aprilis anni 585 regnum capessit. Mortuus Non. Septemb. anni 590. Ancharit circa Aprilis anni 585 regnum in Italia. Mortuus Non. Septemb. anni 588.

Theodeleinda in regem erigit Agilulphum Septembris mense ejusdem anni. Agilulphus eodem anno fit rex mense Septembris.

Agilulphus in Paschate sequentis anni 591 Mediolani confirmatur, die videlicet 15 Aprilis, cyclo lunae 5, solis 12, lit. Domin. G.

Mense Aprili confirmatur in regem a Langobardis.

Paulus Diaconus, lib. III, cap. 36.

lib. III, cap. 36.

Agilulphus post annos regni xiv mense Septembri finitios moritur anno 615.

Agilulphus post xxv annos mense Septembris finitios moritur anno 615.

Paulus, lib. IV, cap. 43.

lib. IV, cap. 43.

Adoaldus admodum puer cum Theodelinda matre eodem anno 615 statim a morte Agilulphi regnat.

Adoaldus regnare incipit cum matre eodem anno 615.

Adoaldus, cum insaniret, postquam cum matre regnaverat annis decem, ejectus est, et Arioaldus substitutus circa Octobrem anni 625, capto videlicet Adoaldi undecimo.

Adoaldus ejicitur anno 625, capto anno undecimo regni sui circa Octobrem.

Paulus, lib. IV, cap. 43, videtur annos Adoaldi decem solidos numerare, sicut et duodecim sequentes Arioaldi, nec alias chronotaxis statat cum sequentibus, max. dicendis. At calculum turbaret Honorii pontificis summi ordinatio, si ea dies 28 Septembris alliganda esset anni 526, ut contendit V. C. Papabrogibus in Conatu, etenim de ejectione Adoaldi, et Arioaldi electione exstat ejusdem pontificis epistola ad Isaacium archiepiscopus. Apud itaque Sigonius haec ad annum 625 referat, in cuius Septembris Honorius electus, seu ordinatus sit, quod evincitur ex ejusdem Honorii epistola altera ad episcopos Epiri data Idibus Decembris ind. 14. Praeter pontificis ordinatio nullo modo ad Septembrem anni 625 retrahi potest, quod oporteret, si anni regum Langobardorum numerari deberent ab anno 568.

Adoaldi undecimo.

Arioaldus itaque rex creatur circa Octobrem anni 625.

Arioaldus creatur anno 625.

Post duodecim annos completos, vel saltem mox complendos, moritur Octobri mense anni 637.

Moritur anno 637.

Paulus, lib. IV, cap. 44.

lib. IV, cap. 44.

Rothari, circa Octobris finem anni 637 regnat.

Rothari regnat anno 637.

Edictum proferi Novemb. mense anni 644.

Moritur completis annis xvi, mensibus iv sub Martii initium ad. 652.

Moritur completis annis xvi et mensibus iv sub Martii initium anni 654. Rodoaldus pena eodem tempore maritur, cum regnaverat simul cum patre annis v, dies vii. Succedit Aripertus, eodem anno.

Paulus, lib. IV, cap. 44, scribit Rotharium Codicem, quem edictum vocavit, edidisse anno septuagesimo septimo, ex quo Langobardi in Italiam venissent, currente videlicet a precedenti Aprilis. Edicti characteres Peregrinus ipse profert hujusmodi: in anno regni sui, ind. 12 (legendum est procul dubio secunda), mense Novembri (producta videlicet usque ad Kal. Januarii, ut alias saepe), atque anno 77 post adventum regis Alboini. Consentit idem designari hic Novembrem anni 644. At ex precedentibus, ceteris Rothariae annus captus fuisse Novembri anni precedentis 642 moreque Rotharis ad annum pertinere, 652 nam fatente Peregrino regnavit annis xvi, mensibus iv. Sigonius in definitis annis regni Rodoaldi et Ariperti a Paulo recedit, et exhibet edictum Rotharis cum characteribus Pauli Historiae

repugnantibus. Id adnotare placuit, ne partium studiis teneri videamur. Ratio dicendorum efficit ut nullo modo Rodoaldi regnum a Patris regno distingui possit; eo proinde regnante ea acciderunt quae Paulus tradit, quaeque alias videri possent evenisse post Rotharis obitum. Aliquot tamen menses post Patrem regnasse credo tum cum uxorem accepit Gondibergam, quae, adulterii accusata, Carelli monomachia absoluta est, et viro occiso, edificavit basilicam Ticiensem S. Joan. Baptiste. Itaque Rodoaldus oblitus intelligendus est circa Septembrem anni ejusdem 634.

Aripertus anno 654 circa Septembrem regnare incipit.

Haec omnia probe suis annis a Peregrino consignata; at si, confusa epocha ingressus Langobardorum in Italiam, cum altera regni, calculos adhibuisset, anno uno saltem cuncta anticipasset; etcum.

Moritur anno 661 ad finem vergente, anno regni ejus octavo currente.

Aripertus regnare cepisset mensibus postremis anno 652.

Bertaridus et Gadebertus filii succedunt eodem tempore.

Mortuus esset anno 659. Grimoaldus regnare cepisset primis mensibus anni 662.

Post annum unum menses tres a morte Ariperti, Grimoaldus dux Beneventanus regnum occupat, primis nempe mensibus anni 665.

Edictum supplevisset anno 667.

Grimoaldus anno sexto regni sui mense Julio, ind. 11 augei edictum Rotharis, anno videlicet 668, moritur anno 671.

Mortuus fuisse circa annum 669.

De anno quo Grimoaldus regnare cepit duplicari nequit, cum Peregrinus ipse Rotharis edictum suppletum agnoscat anno 668, ex notis inscriptis legibus Langobardorum editionis Basiliensis anni 1527, anno videlicet Grimoaldi 6, mense Julio, ind. 11.

V. Haec observare placuit, ut agnosceretur optime Paulum a Sigonio intellectum, et rite duplicem epocham constitutam, qua distinctione neglecta, ut rite constituantur anni Rotharis et Grimoaldi, de quibus dubitari nequit ob exstantes in Langobardorum legibus characteres, spatia a Paulo indicata, quibus praecedentes reges florere, amplianda sunt, a quibus tamen se haud recedere velle dixerat Peregrinus. Certe Landolphus aliter intelligi nequit quam constituta admissaque duplici epocha ubi ait: Langobardos anno 568, iud. prima Kal. Aprilis, de Pannonia egressos, secunda in Italia praedari coepisse, Italiae dominatum instituisse. Haec ad ea fere quae noster ex saeculari Historia in Vita Petri Senioris narrat observare placuit. In Joannis Vita, cujus sedentis initia, et finem jam in superioribus assecuti sumus, nihil horum miscuit. Spectant tamen ad Joannis aetatem, quae infra in Vita Mariani commemoratur de Casinensi monasterio a Langobardis destructo de re nonnulla paulo infra adiciemus.

CAPUT IV.

Marinianus sedet in Romano concilio anni 596. Annus mortis Magni Gregorii. Rubens emendatus.

I. Petri Senioris et Joannis Ravennatum episcoporum aetate comperta, nunc Mariniani sedentis tempora illustrari debent. Die undecima Januarii anni 596, postquam cometes diutius visus esset, ut noster tradit, ex Paulo, lib. IV, cap. 11, Joannes mortuus est. Qua die electus, sive ordinatus sit Martinianus, quo obierit, quove tempore episcopatum tenuerit, sicut obique Agnellus. Huius tantum tradit, x Kal. Novembriis et vivis adhuc. Constat tamen Martinianum quinta die mensis Julii episcopatum sedisse eodem anno 598, in Synodo Romae habita a Magni Gregorii, nam primus omnium episcoporum subscribit. Exstat autem haec temporis nota: c. Regnante in perpetua Domino nostro Jesu Christo temporibus plissimorum

et serenissimorum dominorum Mauriti, Tiberii et Theodosii Augustorum, ejusdem domini imperatoris. Mauriti anno tertio decimo, ind. 13, quinto die mensis Julii, Gregorius papa, etc. A die autem emortuali Joannis ad Mariniani consecrationem aliquod non modicum tempus fluxisse ex eo agnoscimus, quod bis electio variata sit, licet principis jussio haberetur ab exarcho Ravennae degente, ut ostendit Gregorii ep. 89, lib. iv, ad Andream scholasticum. In ea etenim pontifex jubente exarcho Donatum dicit archidiaconum exhibitum et ordinaretur, inde Joannem presbyterum, quorum priorem se recusasse ait consecrare, quod multa in ejus aetate reprehensibilia invenisset, alterum quia psalmodia nesciebat. Inde communi concordique suffragio Ravennates Marinianum olim in monasterio diu cura Gregorio ipso conversatum et presbyterum, elegere, qui reluctans flecti urdmatus est. Igitur cum laudata epistola in Regesto immediate post synodum sit posita, consequi videtur statim ac ordinatus est in synodo sedisse, ac propterea ordinationem ejus ad priores Julii dies spectare. Quod pertinet ad ejusdem Mariniani obitum, videtur Agnellus eum consignare eodem anno, quo magni Gregorii obitus occidit, narrata enim hujus morte, immediato subdit: «igitur, ut diximus, mortuus est hic beatissimus die x. Kal. Novembris. Nisi in precedentibus de Mariniani obitu dixerat, itaque non diximus idem significat ad, anno quo diximus Magni Gregorii mortem eisdem pene verbis enarrat, quibus eandem Paulus, lib. xv, cap. 30, anno videlicet secundo Phoca: imp., ind. 8, sexcentesimo videlicet quinto. Verum si secundus Phoca: haec correat, cum D. Gregorius obiit, et si obiit die 12 Martii, indictio non 8, sed 7 decurabat, et Joannes Diaconus et Beda, quod merito in Paulo castigavit Baronius ad annum, 604, Mariavianus eisdem mortuus fuerit ind. 8, fluente jam a praecedenti Septembris eodem anno 604, secundo adhuc durante Phoca: anno, nec finiende nisi 25 proximi Novembris, ceteris, inquam, die 23 Octobris, quod tradit noster.

II. Rubeus, qui Mariniani obitum anno 606 ascribit, nihil habet quo mensurae sententia removeat, ac necesse est, nec veritati consentit, cum huic tradit sedisse leopos undecim, et mense unum, mortuumque, ut Agnellus habet, x. Kal. Novembris, siquidem his admissis Mariniani consecratio caderet in diem 23 Septembris, feria 6, cyclo solis currente 26, lit. Dom. Quibus fore mensibus post synodum Romanam, cui Marinianum subscripisse Rubeus ipse notaverat pag. 129. Praeterea constant epistolae, lib. iv, 89, Andream Scholasticum, et 98, Mariniano ipsi, quae cum data sint indiet. 13, probant nullo modo ejus consecrationem ad Septembrem transferri, quo indictio 14 coepit. Remanet igitur tempora episcopatus Mariniani mensis a Rubeo supputata, et nullam causam esse qua a supra discussis recedam. Postremae Magni Gregorii initio ad Marinianum sputo sanguinis laborantem, indet. 6. Paucis itaque mensibus superstitem Gregorio fuisse, et ind. 8 mortuum, rationi consentaneum videtur. Sederit itaque annis novem et fere mensibus quatuor.

CAPUT V.

Lues inguinaria. Rursus de epocha Alboini. Pugna inter Francorum reges. Cassinensis monasterii destructio quando acciderit. Agilulphi regis filia a Calinico capta. Reddita inde circa tempus quo Marinianus obiit.

Plura hic complectitur Agnellus ad secularem historiam spectantia a Paulo fere desumpta, de quibus videndum est, an omnia ad Mariniani aetatem referenda sint. Lues itaque inguinaria, quae Romam prius, cum, ob eandem Pelagii extincto, Gregorius sedere cepit, inde Italiam, Gallias, Hispanias quibus late implevit, Mariniano ordinato Ravennam, et maritima loca, inde Veronam afflixit. Sic et

Paulus Warnefridi lib. iv, cap. 45, narrata praedenti capite undecimo Joannis episcopi Ravennatis morte, ait: «Subsequentem tempore rursus Ravennam et eos qui circa oram maris erant, pestis gravissima vastavit. Sequenti quoque anno mortalitas tanta populos Veronensem attrivit. Baronius, ad annum 590, de peste hujusmodi loquens, et Antharit mortem ad ejusdem anni Septembrem consignans, suam sententiam de morte Alboini anno 574 assignanda evit, cum enim constat ex Paulo post Alboinum Clotharium regnasse anno uno cum dimidio, decemque annis sub ducibus Langobardos fuisse, et tunc Antharit sex annis dominatum, si annorum summa colligatur, fient anni xvii, menses vi, qui additi anni lxxxi, conficiunt Antharit mortuum post Paschae festum, seu Septembris mense anni 588, cum tamen Baronius ipse tradat obiisse anno praedicto 590.

Al. Post aliquot a Mariniani ordinatione annos bellum est inter Francorum reges Theodepertum et Theodoricum fratres, ac Clotharium patruem, at poster hic de precedenti certamine loquitur inter Theodepertum et Clotharium patruem, de quo Paulus, lib. iv, cap. 4, eaque occasione, ut noster, meteorum phaenomena memorat, quae appendix ad Gregorium Turonensem cap. 19 et 20, et Rhegino, lib. iii, cap. 87 et 88, comparant cum subsequenti certaminibus inter duos fratres, et patruem, quem male Paulus patrem vocat. Haec notaverat Camillus Peregrinus in Chronologia ductum Betieventanorum, quae lumen huic Agnellii loco afferunt. Altonius etiam, de Gestis Francorum lib. iii, cap. 87, post hoc bellum narrat, et refertur temporibus supputatis a anno 603, qui eum praecessit quo Marinianus obiit.

III. Celebris est doctorum scriptorum bonitas, a Paulum Warnefridi cum Leone Ostiensi, et Ostiensem ipsum cum Ostiensi componant, ubi de monasterio Casinensis per Langobardos eversione, et temporis spatio quod inter ejus desolationem et Petronacis opera factam restitutionem effluxit. Post noster, qui Paulum exscribit, Paulum secutus est, et circa postremum Mariniani annum ejus monasterii eversionem factam videtur ostendere. Verum in controversiam minime verti posse credo, Pelagii summo pontifice sedente, monasterii Casinensis monachos Romam migrasse, et apud Lateranensem monasterium obtinuisse, id enim et Leo Ostiensis in Chronico Casin., lib. p., cap. 2, et Anastasius Bibliothecarius in Pelagii Vita. Leonis haec verba sunt: «Frater Romam profecti sunt, atque ex concessione Romani pontificis Pelagii, qui tunc sedis apostolicae praerat juxta Lateranensem monasterium construxerunt, ibique per certum a triginta annos, quod Casinense monasterium destructum permansit, habitaverunt. Anastasius: «Pegientes, inquit, ex coenobio fratres Romam profecti sunt, atque ex concessione S. Pelagii papae Secundi, et Tiberii Mauriti imperatoris juxta Lateranensem patriarchium monasterium construxerunt. Camillus Peregrinus saepius adductus omnifariam prae ostendit Petronacem Casin. in monasterio residisse anno 720, ex S. Willibaldi itinerario: tuque restitutum monasterium est paulo post Gregorii II papae ordinationem, qui sedere coepit anno 714. Haec clara sunt. At qui factum est ut Leo, qui loco laudato ab eversione ad restitutionem monasterii numerat annos cxxx, in praefatione Chronici Pauli sententiae adhaerere videatur, annos tantum ex computans? Breviorem etiam annorum desolationis numerum amplexi sunt Adevaldes Floriacensis de miraculis S. Benedicti, lib. i, cap. 115, et abbas Urspergensis in Chronico. Vir eruditus natus Camillus Peregrinus laudatus in serie abbatum Casinensium existimat numerum variatum non Ostiensi imputandum, sed vel Petro Diacono, vel alteri qui eius alias numerum ex in praefatione ex Paulo Diacono substituerit. Angelus de Nuce in dissertatione ad cap. II Chronici Leonis, et Bollandus in Actis S.

id 13 Febr., pag. 695 et sequentibus, Peregrini ve-
 ligitia relegunt. Bollandus tamen serius transfert
 s. Willibaldi ad Gregorium III pontificem adventum.
 tucius firmat Gregorio II sedente monasterium re-
 arari ceptum circa annum 718, et desolationis au-
 tos retrogrediendo numerandos, quo ad annum ever-
 tionis 688, vel 689, devenitur. Leonem constanter
 annos desolationis cxxx scripsisse, uti ex contesti-
 ms locis ejusdem Clironici apparere existimat, sed

Petro Diacono, Pauli computum secuto, pro cxxx
 ubstituta ex in praefatione. Et haec quidem rito
 onstituta arbitror. At Paulus Diaconus aetate illi
 roximus a vero desolationis spatio tradendo viginti
 ere annorum parachronismo peccavit? Ita commu-
 iter creditur. Liceat tamen observare Paulum an-
 us ex qua a monasterii eversione computare, sed
 b eo tempore quo locus ille habitatione hominum
 restitui coepit, quae ejus sunt verba, lib. vi, cap. 40.
 destructio itaque monasterii et expulatio anno 689
 venerit, cujus causa fugerit monachi, at forte post
 quam alterumve annum eorum nonnulli regredien-
 es ibi habitaverint, qui demum circa annum 604
 unino abire coacti sint, quare evoluit fuerint fere
 x anni, cum Gregorii II tempore per Petronacem
 onasterium est restitutum. At, ut quod sentio fac-
 ear, his minime acquiesco, Paulus enim ipse eo
 euporis spatio intermedio agnoscit Casinl et alios
 mplices viros resedisse, quos adveniens Petro-
 ax reperit, quare habitatio hominum nomine
 onasterium ipsum intelligit, quod eversum expila-
 umque a Langobardis, monachis indemnibus juxta
 i. Patris praedictionem, fugientibus, testatur Ma-
 us Gregorius Dial. lib. II, cap. 17: « Cujus vocem,
 equi S. pontifex, tunc Theopropus audivit, nos
 utera cernimus, qui destructum modo a Langobar-
 orum gente ejus monasterium scimus, cum his,
 quae sequuntur, ex quibus clare evincitur circa po-
 timum Pelagii pontificis annum monasterium ever-
 uo fuisse.

IV. Quae sequuntur de Agilulphi regis filia a Gal-
 tico exarcho belli inducias rumpente Parmae capta,
 lavenamque abducta, Sigonius refert ad annum
 601. Paulus, lib. iv, cap. 21, ait: « His diebus capta
 st filia regis Agilulphi, cum viro suo Godeschalco
 omine de civitate Parmensi ab exercitu Gallinici
 atricii, et ad urbem Ravennatum sunt deducti. »
 remonari ob id, Mantuam, Pataviumque, et alia
 oca expugnata, narrat cap. 29, quod noster ad Phocae
 nitia spectare innuit, dum adhuc in vivis agerent
 s. Gregorius et Marinianus. Smaragdus exarchatu
 hierat anno 597, succedente Gallinico, quo ejecto,
 t noster habet, seu revocato ab Augusto ob teme-
 rarium facinus quo Langobardos importune excita-
 erat, ut sentit Sigonius, Smaragdus denuo exarchus
 flocus est. Sub eo, defuncto magno Gregorio, eo-
 lemque mense quo Marinius obiit, filia regi red-
 ita est, induciaeque in proximum Aprilem factae
 unt. Id ex Paulo constat, qui lib. iv, cap. 29, haec
 abet: « Reddita est filia regis a Smaragdo, et facta
 st pax mense 10 (Novembrem intelligo) usque ad
 alend. Aprilis, indict. 8; Pax haec, seu induciae, ad
 v. regnum anni 604 spectant.

CAPUT VI.

Joannis ejus nominis duo. Utriusque episcopi anni.
 Agnellus ex Paulo suppletur. Saecularia Agnello
 narrata dependuntur:

I. Occurrunt post Marinianum Ravennates epi-
 copi duo ejusdem nominis, quos proinde Rubens in
 nam confundendi sensit. Nil tamen eorum quae Ru-
 sum innoxerunt me ab illis distinguendis retrahit.
 lures ejusdem nominis in unum abli conflatos fa-
 ile credam, unum in plures distinctum difficilius.
 Agnellus unum ab altero distinguit, et, utriusque se-
 lie tempus certis annis, mensibus et diebus definit;
 uerodivile est id ex arbitrio factum, hic, a scriptore,
 ai alias tempora hujusmodi silet. In Vita secundi

A Joannis tempora quidem confundit, et pleraque, quae
 prioris aetate consignanda fuissent, referi; at id eius
 momenti non est, ut a sententia sua recedendum, quae
 chronologiam in his passim negligat, nec hic tantum
 sed alibi saepe in unius Vita narret, quae ad alterum
 episcopi vitam spectant.

II. Prioris itaque Joannis sedes durasse dici-
 mus annis v, mens. x, diebus xviii. Is autem cum ordi-
 nari non potuerit nisi circa initia anni 615, cum
 Marinianum obiisse, statuerimus die 25 Octobris
 praecedentis anni 604, mortuus itaque fuerit circa
 Septembrem anni 610. Alter sedisse dicitur anni
 xviii, mens. vi, dieb. viii, quare circa Julium delun-
 etas credi potest anni 629 vel 630. Carolus Sig-
 onius dissentit, dum Joannem alterum prioris succes-
 sisse tradit anno 618, de Regno Italiae lib. II, at ab
 Agnelli sensu mihi recedere nefas est, ab quo, ut
 quoris testis suffragio, cum Sigonius ipse, in alio-
 rum episcoporum Ravennae temporibus designandis
 saepius labatur.

III. Ut autem quae in posterioris Joannis vita nar-
 rantur ad calculo revocemus, illud primo animae
 vertendum, quod hic relata paucis mutatis a Paulo
 Warnefridi descripsit Agnellus, quae tamen, duplici
 leo ab Amasueni sunt detruncata, quaeque ex Pauli
 lib. iv, cap. 37, suppleri debent. Prior locus est, ubi
 narrantur nonnulla ad Phocae imperium, assecuti
 avum spectantia, deest enim annorum quibus re-
 gnavit numerus, ac proinde ita sanari debet: « Igitur,
 ut diximus, Phocas, exstincto Mauricio, ejusque
 filii, Romanorum invadens regnum, per octo annorum
 curricula principatum tenuit. » Secundus locus
 mutilatus est, ubi narratis Prasinorum et Veneto-
 rum tumultibus, deest, quod rem a re, et Persae a
 Prasini et Venetis distinguit. In hunc itaque mo-
 dum suppletis ex Paulo quae desunt verba, integer
 sensus restitui debet: « Interea exagitatum est bel-
 lum in Orientis partibus et Aegyptiorum, Prasini et
 Veneti inter se civili certamine gravissimae strages
 mactantes, se mutua caede prosternunt. Persae quo-
 que adversus rompublicam gravissima bella gerentes,
 et multas Romanorum provincias, etiam ipsam
 Hierosolymam, etc. »

IV. Agnello suppleto, videndum est eodem narrata
 convenienter tempore prioris an secundi Joannis
 episcopi Paulus, narrata s. Gregorii morte, et quod
 ejusdem anni aetate, mense Julio, Adonillus in praesentia
 Agilulphi patris Mediolani in Circo rex est
 salutat, ipsique regis Theudeberti filia desponsata,
 pax cum Franchis firmata est, et caeteris minime
 multis adjectis subiungit: « Sequenti denique mense
 Novembris rex Agilulphus pacem fecit cum Smaragdo
 patricio in annum unum, accipiens a Romanis
 quoddecim milia solidorum. » At si, quod supra ob-
 servatum est Novembri 604 induciae factae sunt in
 proximum Pascha, vel paulo post, eadem prorogatae
 sunt in annum unum, vel haec posteriores induciae
 pacta pecunia Novemb. sequenti anni 605 factae sunt.
 Hoc posterius fortassis verius, nam anno sequenti
 post inducias, videlicet ad Pascha proximum, balneum
 regis, et tibus vetris a Langobardis invasus est. Verum
 Aprilis Maioque subsecuto iterum pax est sancita inter
 Langobardos et Romanos ad tres annos annos.
 Haec porro ad prioris Joannis aetatem pertinent.
 Joannis Consini, in Neapolim irruptio spectat ad He-
 raelii tempora, Lucem his afferet Anastasius, qui in
 Vita Deusdedit pontificis haec habet: « Eodem tem-
 pore veniens Eleutherius patricius et cubicularius
 Ravennam, occidit omnes, qui in nece Joannis exar-
 chi et iudicis alii ex iudicibus reipublicae fuerant
 amici. Ille venit Romam, et susceptus est a sanctis-
 simo Deusdedit papa optime [atque optimo] qui egres-
 sus de Roma venit Neapolim, quae tenebatur a Joanne
 Composino [seu Consipio] infanta [Porte aetata],
 qui Eleutherius patricius pugnando [impressus] est
 Neapolim, et interfecit tyrannum, reversusque est
 Ravennam, et data roga militibus, pax facta est in

jota Italia.) Rursus in Vita Bonifacii : « Eodem tempore ante dies ordinationis ejus Eleutherius patriarchus et annuchus exarchus, intrata assumpsit regnum, et veniente eo ad civitatem Romanam in castris quod dicitur Luceolis, ibidem a militibus Ravennaticis interfectus est, cujus caput ductum est Constantinopolim ad piissimum principem. » Probabiliores calculi deusdedit initia ad primos Januarii dies anni 616, Bonifacii V ordinationem ad Aprilem anni 620, referunt. Sequitur ex his necem Joannis exarchii patratam anno 615, Eleutherium anno sequenti 616 Ravennae in Joannis occisores animadvertisse, inde post aliquot menses Roma Neapolim visse, ubi Joannis Consini tyrannidem exstinxit; tandem ante Aprilem anni 620, eundem ad Castrum Luceolos exstinctum. Pertinent itaque haec omnia ad posterioris Joannis aetatem. Quae sequuntur apud Paulum et Agnellum manifeste ad prioris tempora spectant, imo nonnulla Gregorio, et Mariniano superstitibus acta sunt, uti Mauricli Illorumque ejus Latina, initiaque Phocae. Illud notandum est eidem Bonifacii triphui, quod statutum fuerit Ecclesiarum Romanam tanquam omnium Ecclesiarum caput honorandam, et obtentum quod vetus Romanorum Pantheon ad honorem B. Virginis et omnium martyrum

Deo dicaretur; constat tamen ex Anastasio, primo sub Bonifacio III autem fuisse, secundum Bonifacio IV concessum. Reliqua facile suis temporibus assignantur. Unum est quod ignoro cui anno consignandum sit, Joannis scilicet posterioris ineliam Crinus, quod scilicet « civitatem Classis ab hostium populo ope multa Ecclesiae tribus vicibus emerit, et non solum civitatem, sed et habitantes in ea, cum suburbanis suis omnibus, et factum suum redemerit. » Rubeus a Saracenorum incursionibus urbem liberatam ait, at eo tempore nondum Saraceni Ravennae fitora atigerant. Tributum potius Langobardis solum rerum Ecclesiae opibus erogatis, cum aliunde notum sit gentem illam pecunia placari solitam, ut ostendunt Gregorii Magni epistolae patres, et constet non modo ab exarcho solum ingentem auri vim, sed et pro exercitu Ravennae degente sacellarios existisse, qui expensis extra ordinem praestandis paratam servabant pecuniam. Vide Gregorii epist. 34, ind. 15. Redemptam itaque arbitror, quod aiant, vexationem Ecclesiae pecuniis tribus vicibus, cum res et salus civium in discrimine essent, opera Joannis episcopi, comparandi ob id cum Magno Gregorio, summaque laude dignissimi.

VITA PETRI SENIORIS.

CAPUT PRIMUM.

Basilica S. Severi reparari coepit. Petrus Romae ordinatus, Ordinato Ravennates cum acclamationibus obviam veniunt.

Petrus Senior XXVIII. Iste grandævus tetate fuit. Senior sensu, et corpore, capite [capitis] canitia decoratus, sanctam et mansuetam vitam duxit. Vere Petrus, quia supra firmam petram templum corporis sui edificavit. Temporibus Symmachi prope Romanam in concilio sedit, et fundavitque ecclesiam B. Severi confessoris Christi in regione quae vocatur Vico Salutaris. Iste secunda indictione consecratus est Romae absque jejunio xv. Kal. Octobris, et repositus in pace cum nimia alacritate cives Ravennates eum susceperunt. Classis vero occurrit ei obviam ad Nonum. Tunc omnes letantes dicebant laudes: Deus te nobis dedim, Divinitas te conservet. Tunc pueri ante eum cum laudibus praebant, ut non solum majores essent amabiles, sed etiam et pusilli.

CAPUT II.

Langobardorum in Italiam ingressus. Ticinum obsesum. Theodorici statua quae Ravennae fuerat describitur. A Carolo Magno Aquisgravae asportatur.

Eo anno occupata Venetia a Langobardis est, et invasa, absque bello expulsi sunt. Anno quinto Justiniani M imperatoris pestilentia hominum et interitus ubique fuit; post vero depredata a Langobardis Thracia, obsederunt Ticinum, quae civitas Pavia dicitur, ubi Theodorici palatium stuxit, et ejus imaginem sedentem super equum in tribunalis cameris tessellis ornatis bene conspexi. Hic autem similis fuit in isto

palatio, quod ipse edificavit in tribunale triclinii, quod vocatur ad mare super portam, et in fronte regiae, quae dicitur ad Caleli istius civitatis, ubi prima porta palatii fuit in loco qui vocatur Sirestum, ubi ecclesia Salvatoris esse videtur. In pinaculo ipsius loci fuit Theodorici effigies, mitre tessellis ornata, dextera manu lanceam tenentis [tenens], sinistra clypeum; lorica indutus. Circa clypeum Roma tessellis ornata astabat eum hasta et galea, unde vero telum tenens fuit, Ravenna tessellis tetra pedem dexterum super mare, sinistram super terram ad regem properans. Misera? undique undiam passa. Cives ipse se maximo zelo in aspectu ipsorum pyramis tetragonis lapidibus, et bisulis in altitudinem quasi cubitorum sex. Desuper autem equus ex aere auro fulvo perfusus, ascensorque ejus Theodoricus rex scutum sinistro gerbat humero, dextero vero brachio erecto lanceam tenens. Ex naribus vero equi patulis, et ore volucres exhibant, in alvoque ejus nidus edificabant. Quis enim talem videre potuit, qualis ille? Qui non crederet Franciae iter, et eum aspiciet. Alii aiant quod supradictus equus pro amore Zenonis imperatoris factus fuisset; qui Zeno natione Isauricus, et pro nimia alacritate [velocitate] pedum eum Leo imperator generum sumpsit, et maximum apud imperatorem honorem accepit. Hic vero patellas gemiculorum non habuit, et sic currebat fortiter, ut arripere cursu quadrigas pedibus jungeret. Post mortem vero filii sui, qui avo Leoni successerat in regno, hic Zeno imperator factus est. Sexdecim annis gentibus imperavit. Pro isto equus ille praestantissimus et

Not. marg., Fundavit ecclesiam B. Severi circa a. 518, BACCH.

Not. marg., (sed morte sibi interveniente reliquit)

in civitate dudum Classis.

c Hic desunt nonnulla. BACCH.

ere factas auro ornatus est; sed Theodoricus suo nomine degravavit; et nunc pene anni xxxviii. cum Karolus rex Francorum omnia subjugasset regna, et Romanorum percepisset a Leone III. papa imperium, postquam ad corpus beati Petri sacramentum præbuit, revertens in Franciam, Ravennam ingressus, videns pulcherrimam imaginem, quam nusquam similem, ut ipse testatus est, vidit, in Franciam deportare fecit, atque in suo eam firmavit palatio qui Aquigranis vocatur.

CAPUT III.

Italia vastatur. Ravenna trepidatum. Narces delato Romanorum decore moritur.

Redeamus ad antiquam historiam, quæ in tempore istius Petri pontificis, ut aiunt quidam, facta. Eo namque tempore post fundamentum ecclesie positum, tota Italia vexatione maxima exagitata est. Tunc illis temporibus in Caesarea juxta Ravennam a Longino præfecto palocopiam [Al., palorum copia] in modum muri propter metum gentis exstructa est; deinde paulatim Romanus defecti senatus, et post Romanorum libertas cum triumpho sublata est. A Basilio namque tempore consulatum agonis usque ad Narsetem patricium provinciales Romani usque ad nihilum redacti sunt. Post hæc vero exierunt Langobardi, et transierunt Tusciam usque ad Romam, et ponentes ignem petram portusam incendio concremaverunt. Et construxerunt prædicti Langobardi Forum Cornelii, et consummata est civitas ab eis. In diebus illis excitata est gens Avarorum, in Pannonia deveniunt; Narsisque patricius obiit Romæ, postquam gessit multas victorias in Italia cum denudatione omnium Romanorum, Italice in palatio quievit; nonagesimo quinto vite sue anno mortuus est.

CAPUT IV.

Alboini obruncatio Rosmunda uxoris opera. Rosmunda Ravennæ a Longino cum honore recipitur. Ibidem ex veneno moritur. Patri episcopi mors at sepulcrum.

igitur, imperante Justino II, anno 6, nepote Justiniani, Alboinus, rex Langobardorum, a suis occisus est in palatio suo jussu uxoris sue Rosmunde, iv Kal. Julias. Causam vero interfectionis sue, quam scimus, non præmittam, sed alacriter in medio proferam, ut caveatis. Quadam vero die, dum lætus duoceret prandii horam, et cibus regius sibi allatus fuisset, et crapula vini subsecuta esset, inter cætera pocula jussit deferri caput soceri sui, Rosmundæ patris; quod adductum jussit eum impleri baccho usque ad summum, et sic eum totum ebibit. Biberunt omnes simul vino lactificati. Tunc præcepit rex pincernæ implere caput usque ad summum, et Rosmundæ uxori suæ dari; quod caput erat ex apro ligatum optimo, margaritisque et diversis pretiosissimis gemmis infixum. Quo porrecto, ait rex: Bibe totum. Illa mox, ut accepit, ingemuit, sed fronte serena dixit: Jussa Domini mei alacriter expleam. Postquam bibit reddidit

A pincernæ, dolorem geminavit in corde, duritiam in pectore servans. Non vagamus per multa, interfectionem prodamus. Vir autem in illis diebus in ipso erat, regis palatio fortis nomine Helmegeis, qui veteraria regina concubitu fruebatur, quem regina accersitum hortabatur ut regem exstingueret. Cujus ille renuens voluntati, dixit, absit me, ut manum meam contra dominum meum regem levem. Tu es quia vir fortissimus est, et non queo eum superare. Et illa: Quamvis non facias, nesciat quis. Et ille: Certe nunquam hic sermo de ore meo egrediatur. Alium adhibe interfectorem; ego non facio. Quando hoc facere voluisti, non debuisti [te] cum eo sociari [sociare], sed postquam regina effecta es, fidem serva. Tunc recepit se foribundam in cubiculum suum, et cogitare cepit quomodo maritum posset exstinguere. Quo excogitato consilio vocavit veterariam suam, et ait ad eam: Jura mihi quod non prodas me, neque denudes consilium meum, et quæcunque dixerò tibi, facito. Postquam pollicita est, ut audistis, ait regina: Animus meus quotidie tecum expugnat in amore istius juvenis, qui tecum concubuit. Pone ei decretum in occultum locum, quando tecum dormire debet, et libito ei: Repente fruito [fruere] concubitu, quia festinans ego non possum morari, et induam ego vestimenta tua posita in abdito, ut non cognoscar. Quocumque die ille cum vellet cum veteraria dormire, sicut solitus erat, illa monita dixit: Nisi veneris illa et illa hora in tale abdito loco non possumus amplexibus constringi, quia frequenter vocata non possum ab aspectu reginæ abesse. Ille autem consentiens, Sic fiat, inquit. Fecit illa ut ammonita fuerat, et omnia verba hæc retulit reginæ. Hora autem facta tenebrosa induit se Rosmunda vestimenta mancipis sue, et stans in loco ubi construmenda iniquitas fieri deberet, tunc ille veniens, cum cepisset obscari, subita et levi voce dixit ad eum: Hora est jam, revertar ad dominam meam, ne forte quæsitæ tribulatio mihi accrescat. Tunc ille mansit cum ea in eodem loco; illa se prosternente: post quod expleto scelere dixit ad eum: Quis ego sum? Ille inquit: Veteraria reginæ. Cui illa subjunxit: Nunquid non Rosmunda regina ego sum? Nonne dixi tibi, quod sponte facere voluisti, cogam invite? Ille vero cum agnovisset quia regina esset, cepit plorare et dicere: Heu mihi, ut quid induxisti super me hoc peccatum? Quare sine omni occidisti me gladio? Quis horam regis aliquando maculavit, aut reginam oppressit, sicut ego miser? Tunc illa consolatoria cepit verba proferre et dicere: Tace; hæc ad salutem facta sunt; tamen talis inter te et Albuinum regem lis nata [Cod., miscuata, Bacch.] est, ut tu illum punieris, aut ille suo te gladio truneabit. Antequam hæc divulgata sint primis irruerit in eum, et cum dies fuerit aptus militiam ad te; tu vero veni ad locum paratum, interfice eum. Die vero quadam paratum regale prandium jucundatus est rex protelante convivio, et bibit tantum vinum, quantum nunquam plurimo diberat tempore, hor-

tante amore sua. Et postquam se in strato suo recepit, Rosmunda ingressa, cepit capitis regis capillos, huc illic dividere, et cutem unguibus atrectare, quasi pro delectamento ei fuisset. Qui subito somno arreptus, vino compertus, tetigit bis et ter, ut probaret forte non [num] sopore gravi depressus esset, et quasi vocare scelera sui socium, ut citius veniret. Tunc illa abstulit gladium ancipitem, qui erat ad caput ejus quo utebatur lateris regis, quem spatha vocant, et alligavit juxta capitalia leoni fortiter cum ipso loro quo regi praecingebatur humbos, qui in ipsa infixus erat vagina. Interfector vero cum venisset, volens a tali evadere scelere, ut in eum manum non mitteret, illa contra exprobrabat enim; si proferas quod infirmus sis viribus, et non valeas eum interimere, ego meam manum extendam. Dic tantum quod inbecillus sis virtute, modo conspicias quid fragilis facias sexus. Hæc contentio inter eos pene adcrevit hinc inde, cumque molesta ei esset, et vim faciente ut regem occideret, subjunxit, dicens: Gladium [gladius] ejus quem expavescis maxime involutas et fortiter hævatus est. Et ille: Tu nosti quia vir præliator es, et fortis viribus [est], et validissimus manibus. Multa visit bella, plurimos subjugavit, inimicorum castra prostravit, depopulatisque hostibus, alterius oppida termino suo junxit. Et qui hæc sine alterius motu omnia quassavit, quomodo cum solus ego possum junquare? At illa cum tristitia dixit illi: Nustum mihi impingere crimen aliquod potes; recordare scelus quod fecisti, quia si nudatus fuerit, morieris: nonne enim propter regem me diligit. Si hoc quis sceleris factus, occidite interficere te faciam. Ad hæc verba ille aporiat, ingressus est cubiculum ubi rex ex parte viuo digesto jacebat, et accessit in stratum regis, eduxit gladium, ut interficeret eum. Ille vero sentiens, vigilans [evigilans], de somno surrexit. Voluit gladium evaginare, quod non valuit, quia colligatus uxoris manibus fortiter fuerat. Tunc accipiens scabellum, ubi pedes ponere solitus erat, pro scuto usus est, seque modice defendit, vociferansque, nullus erat qui audiret, eo quod jussu uxoris suæ, quasi regis quies, omnes januæ palatii clausæ erant. Superatusque rex interfectus est. Volverunt Langobardi hunc interimere homicidam, et reginam cum eo, sed notum consilium, venit Veronam donec furor populi conquiesceret. Sed junctantes fortiter Langobardi contra eam, depopulato palatio, cum multitudine Gebedorum, et Langobardorum mense Augusto Ravennam venit, et honorifica a Longino præfecto suscepta est cum omni ope regia. Post aliquantos autem dies misit ad eam præfatus, dicens: si charitati meæ copulata fuerit, et si lateri meo adherere voluerit, et connubio se junxerit, amplius erit [post] quam modo regina est. Nonne ei melius est, ut regnum et principatum totius Italiae teneat, quam hoc perdat, et regnum amittat? Illa autem mandavit ei, dicens: Si ille vult, infra paucos dies fieri potest. Die vero quadam dum balneum

Not. marg., Ammonitiones auctoris.

A parari jussisset, et vir qui maritum occiderat dancrum ingrederetur, postquam egressus de balneo, in ipso fervore corporis, quo calor obsederat, attulit Rosmunda calicem, potione plenum, quasi ad regni opus; erat enim veneno mixta. Tunc ille sumens de manu ejus vasculum, cepit bibere. At ubi intellegens potum esse mortis, submovit ori suo poculum, et dedit reginæ dicens: bibe et tu mecum. Illa vero noluit, evaginatoque gladio stetit super eam, et dixit: Si non biberis de hoc, te percuciam. Volens, nolens, bibit, et ea hora mortui sunt. Tunc Longinus præfectus abstulit omnes Langobardorum thesauros, et cunctas opes regias, quas Rosmunda de Langobardorum regno attulerat, una eum Rosmunda et Alboini regis filia ad Justinum Imperatorem Constantinopolim transmisit; et gavissus est imperator, et auxit præfecto plurimam. Ideoque vixi quicquam conjugati estis, blandite uxores vestras, ne injuria patiamini quam hic. Mitigate illarum furias, et litigium vos silete. Sunt qui dicunt: Quod ego præcepere erit stabile, quod tu dixeris non fiet. Si inflammaveris, in teipsum vertes. Nullam inde habere curam. Non tibi credere potero, quod talem non gestasses calicem, sed propter turpitudinem et veritatem condiam tacuisti, et ab alio verecundabaris. Profer statim: Illa uxor mea, pro qua me derides, unde unde subsannas, non daturum meos cupit domui, bene res meas servat, dispositio ejus placet illi. Aliter non potes dicere, nisi verbis pacatis. Quod non si audierit conjux, inflammatus, diuque fatigans maritus aporiat, hæc illic vagans conjugis ubi dicit. Isti, qui obtinuit regnum, qui attrixit inimicos, qui prælia vigat, qui urbes depopulavit, qui sanguinem effudit, qui civitates evertit, qui hostes humiliavit, videte quomodo blande interfectus est, et plenis corpus percussus est? Quis vir in malum potest habere consilium pestiferum, quomodo iste intelligens sensus? Sunt enim nonnulli qui etiam amicum vel proximum, sine conjugis voluntate in eam non recepit domum, quia uxor super virum præmatum tenet; volentes, nolentes, mulieris voluntati obtemperant. In crimine considerate Ægyptiam, in falsitate Jezabel, in seditione Dattia, in morte Jael, in aspernantia viri Vasthi, in hilaritate Herodiadem, in furore Sannanitem, in ira ancillam principis ostiarum. Hoc vobis dico, quia multos tales invenimus, et maxime derisimus, et dolimus, fratres homines sumus, sicut fœnum decidimus, sed si possumus, antiquam veniam mors, nulla in vobis mala sicut fame, quia et sic docuerunt S. predicatores vestri, et hoc vult ipsis magnus Petrus pontifex, sub cujus temporibus hæc peracta sunt. Mortuus est autem in sepulchro bona die xvi Kal. Septembris, et sepultus est, ut essent quidam, in ardua B. Probi confessoris, in civitate dudum Classis. In arca magna saxea ibidem positus fuit juxta ecclesiam B. Euphemie, quam vocatur ad Mare, quam Maximianus pontifex tessellis variis mire ornavit, quæ nunc demolita est. Exiit

ipsa arca evulsa est, et in alio loco posita. Sedit ann. **VIII. mens. II. dieb. XIX.**

OBSERVATIONES

AD VITAM PETRI SENIORIS.

Oratio Petri Senioris absque jejunio. Statue Theodorico positae. Venetiarum nomine quid veniat. Historia Alhoini occisi in nonnullis diversa a Paulo narrata.

L. Notavimus supra ordinationem Petri, quae Agnello absque jejunio facta dicitur; intelligi debere factam ante septimi mensis terminem jejunium. Dnos Ordines Romanos, post Marinum, Meandrum et alios, publici juris fecit noster celeberrimus Mabillonius ad sacras ordinationes spectantes, in quibus plura ad materiam pertinentia contineri ait idem harum rerum optimus judex. In priori autem notabile est episcoporum ordinationem ad diem Dominicam referri per ea; et alia vero die, quod est Dominica, etc. in secundo petrahi ad noctem precedentem, etiam extra inferiorum ordinum tempora, per ea; et Episcopi autem omni tempore benedicantur, nunc vero mos est ut nocturno tempore benedicantur. Ex his nescio an bene argui debeat posteriorem Ordinem, priori reordinationem esse, an potius diversitate actum in ordinationibus episcoporum, servata traditione, de qua Leo Magnus, ut Sabbati vesperi, quod lucebat in prima Sabbati, vel ipso Dominico die, ordinationes fierent. Constat saltem Leonis etiam tempore episcoporum ordinationes nocte, quae Dominicam diem praecedit, factas. Jejunii Sabbati, quod in Ecclesia Romana antiquissimum fuisse aliunde constat, rationem habendam in ordinationibus Leo ipse ostendit epiat. 12 editionis Quasnellianae, loco a Mabillonio laudato in commentario, cap. 16. Verum hoc in primis ad caeterorum ordinationes referendum deo, quae jejuniorum temporibus fiebant, episcopos ordinationes, vel vesperi Sabbati, vel mane sequentis Dominicae, etiam cum Sabbato minime jejunabant. Id obtinuisse certe Petri hujus temporibus, hic Agnelli locis ostendit.

II. Statuae Theodorico regi Ticini et Ravennae positae, postea laudat, narratque quae de Zenone imperatore vulgo ferebantur, cui primum Ravennae statuae equestris honor tributus sit. Suidas Leonis, qui Maroiano accessit, tempore, ait Inducum quemdam flouisse ea pedum pernicitate pollentem, quae brevissimo horarum spatio longiorem viam, cursu metebatur ab eo praecipiti, ut per abrupta montium citissimis ascenderet, descenderetque. Inde ortum puto vulgarem rumorem, quod ipsum Zenoni laudaretur, quem propterea sibi generum assumperit. Leocitius v. genicularum patella (ut ait noster) dees-

sent. Lepida sane cursus velocissimi ratio, quam cum risu ineptiores etiam ossologi admittunt, quae doquidem si ossa illa desint, cursu ineptus homo efficiatur. Ablatam a Carolo Magno Ravennatem, statuam, postquam iste Roma a Leone III pontifice novus imperator inauguratus fuerat, ante ambos xxxviii quam haec scriberentur, adjicit hic, ex quibus Agnelli scribentis tempora observari in praemissis ad carmina operi toti praefixa.

III. Quod ait de Venetia a Langobardis occupata et invasa, intelligendum est non de inclita Venetorum urbe, sed de Venetorum regione. Id aliunde quam ex Paulo Warnefrido Agnellus haud accipit. Is autem, lib. II, cap. 14; igitur, inquit, Alboini Vincentiam, Veronamque, et reliquas Venetiae civitates, exceptis Patavio et Monsileis, et Mantua cepit. Venetia enim non solum in parvis insulis, quas nunc Venetias dicimus, constat, sed ejus terminus a Paannonia sinibus usque ad Adduam fluvium protelatur. Probatur hoc annalibus libris, in quibus Pergamus civitas esse legitur Venetiarum. Nam, et de lacu Benaco in historiis ita legitur: Benacus lacus Venetiarum, de quo Mincius fluvius egreditur, Venetiae igitur nomine regio, non urbs, inteligitur. Haec autem in aestuariis posita facilis quam Patavium, et Monsilex, ac Mantua, primum Langobardorum impetum sustinere potuit. Quod sequitur: Absque bello expulsi sunt, nullo modo historia congruit, nisi aptetur regionis Venetae urbibus illis, quae a Langobardorum incuribus liberae a Paulo dicuntur.

IV. De Alboino uxoris deo necato historiam narrat noster diversam nonnulli ab ea quam Paulus memoriam commendavit, lib. II, cap. 28, ubi narratur Rosmundam de rege opprimendo consilium inmissa cum Helmige regis schilpore, seu armigero, qui auctor fuit ut Rosmundam adaperit. Perideum virum ferunt huic facinori patrando adhiberet. Id cum regina curasset, adjicitur Perideum negasse se tantum nefas admissurum, quare illa furtilim vestiarie loco cum Perideo concubuit, eumque per id ad necem regis patranda adegit. Hinc Paulus ipse iradit Helmingem se uti Rosmundae marito egisse, usque dum uterque Ravennae veneno sumpto occuberit. Omnia noster de Helmige narrat, nec de Perideo habet quidpiam; et sane mirum si Perideus, qui cum regina concubuerat, quique facinus ingens ob id patraverat, patienter toleravit ut sibi Helmiges praeretur. Illud ea in re mihi certum est facti hujus historiam aliunde, quam a Paulo Agnello descriptam, quae etiam Alboini necem certo die consignat, v. videlicet Kal. Julias, et Rosmundam cum Helmige Ravennam appellisse tradit Augusto mense, quod Paulus silet, licet stabilendo tempore quo primum Alboianus regnare coepit admodum inserviat.

VITA JOANNIS ROMANI.

CAPUT UNICUM.

Joannis Patria. Basilica S. Severi finita, ac S. Severi corpus translata. Ejusdem obitus. Sepulcrum et epitaphium ad oratorium SS. Marci, Marcellini et Feliciani.

Joannes Romanus XXIX. Joannes gratia Dei interpretatur. Iste non de ovibus istis, sed Romana fuit natione. Hic medioeris statura, nec satis longam habuit, nec brevem tenuit. Optimus corpore, nec macilentus, nec nullum pinguis Crispum [Crispus] capillis capitis, crinitis mixtis. Post B. Petri amissionem, opus inconsummatum, quod reliquerat, id

est ecclesiam B. Severi confessoris iste consummavit, et usque ad effectum perduxit, et corpus B. Severi confessoris in medio dedicavit templo, mira magnitudine visibus ornavit. Sublatum est ab eo sanctum corpus de monasterio sancti Rophili, quod ad ipsius ecclesiae latus suffultum est virorum parte, et in media ecclesia collocauit. Temporibusque istius mense Januario apparuit stella cometis nomine, et vesperere, et in ipso mense praedictus defunctus est pontifex, et sydus recessit. Iste, ut dixi, Roma natus, ab ipsa sede, hic missus doctrinam apostoli instanter praedicabat, et ut omnes a peccato se averterent.

Postquam autem obiit hic beatissimus Joannes die 11 mensis Januarii, sepultus est in ecclesia B. Apollinaris civitatis Classis extra muros in monasterio SS. Marti, Marcelli et Felice, quod ipse a fundamentis edificavit, et tessellis decoravit, et omnia consummavit; et super valvas dicti monasterii versus metricos invenietis, continentes ita:

Inclita præfulgent sanctorum limina templi
 Marci Marcelli, Feliceque simul.
 Pontifex hos Romæ crevit, hæc martyr habetur,
 Florum Gregorius dat papa reliquias;
 Quos petit antistes meritis, animoque Joannes
 Parvum pro summis reddere dona, parat
 Oraculum statuit tanta virtute repletus.
 Cujus ab auspiciis gratia constat (Rub., et exstat,
 opus.

Qui his septemdo sacri fademat's anno
 Tractatu vigili, quo regit Ecclesiam?
 Hanc quoque regem venerandi (reverendi) colmi-
 nis arcem
 Flixit, et eventum traxit ad arbitrium.
 Miracula subito, suspendens arte cacumina,
 Inflexum reparat, parte ab utraque latus.
 Additur his meritis felix Smaragdus in ævum,
 Cujus in his titulis participatur opus.
 Sedis annos XVI, mens. 1, dies XIX.

OBSERVATIONES

AD VITAM JOANNIS ROMANI.

De Pallii usu nonnulla. Mappulae quid? Andreas, ad quem, S. Gregorii epistola, minime episcopus. Monachi Ravennae frequentes. Apocrisarius Romanae sedis. Ravennae. Joannes episcopus vindicatur a nimia schismatis, contra Rubicum, Blondum, Sigonium. Annus, quo ades SS. Marci, Marcelli et Felice consecrata est.

I. Plura sunt quae Joannis hujus nomen celebre effecere, quae omnia diligenter et præclare collegit Rubens. Mirum fere omnia Agnello omissa. Nil is de necessitudine, nil de quaestionibus super Pallii usum, quae cum inter et Magnum Gregorium intercessere. De hac re nonnulla in dissertatione de ecclesiastica hierarchia Orig., et supra in Vita Joannis Angeloptis et Maximiani; at plura ex professo in prefatione. Id omne ex Regesto epistolarum S. Gregorii discitur, unde recentiores scribendi materiam sumpsere de usu pallii, prout quisque eorum causam semel electam patrocinari voluit. Itad ego crediderim, quod cum Joannis et Mariniani pietas satis comperta sit ex ipsis D. Gregorii litteris, et Mariniani cum maxime, quem idem S. pontifex ex monacho invitum Ravennati Ecclesiae praefecit, quandoquidem et cum eo quaestio eadem viguit, facile existimo verè a praedecessoribus episcopis pallium adhibitum in Litanis, seu cum ad Ravennae ecclesiam clero populoque sociati procederent orationis causa, unde religione ea ducti, qua quisque honestus vir sui muneris decora tuetur, conati sint, quantum quidem licebat, pallii laudatum usum retinere. S. Gregorius autem, qui difficillimis licet temporibus Romanae Ecclesiae supremam auctoritatem tuebatur, et id agebat, ut una ecclesiastica disciplina regula per totum orbem vigeret, nec in scriptis ejus rei asserenda documenta inveniebatur, monebatur autem id nequaquam consuevisse a S. sedis responsalibus, impediendum censuit. At ne jus alteri quaesitum kederetur, multa gravique moderatione idem Gregorius egit. Etenim Joanni huic, lib. IV, ep. 11, indiget, ut donec subtilius versusque aliquid cognoscatur in Litanis solemnibus, id est die Natalitio B. Joan. Baptistae, et B. Petri apostoli, et B. Apollinaris martyris, atque in ordinationis episcopi celebratione Pallio utatur. Reliquis festis cultui praescribit, ut in secretario, secundum morem primum, susceptis ac dimissis Ecclesiae filiis, induere

A pallium debeat. Denique juramenti per laicos praestandi, quo veritas elucesceret, formulam praemisit epist. ea lib. V, quae est 53, et inscribitur: « Ad Castorium notarium, de usu pallii secundum morem antiquum Andreae Ravennati episcopo restituendo. » Inepte Andreae Ravennati huic episcopi titulus affigitur, qui nulli ejus nominis in Ravennati Ecclesia tributus fuit. In epistola textu, quae Mariniano sedente data est, Andreas a Magno Gregorio Magnifico et Domini titulo ornatur. Hæc autem virum illustrem exhibent, sed laicum, qui pro usu Pallii restituendo onix apud Gregorium oraverat. Altera etiam quaestio acta fuit de mappulis, quas cum passim adhiberent Ravennatis clerici, Romani, qui id sibi tantum licere contendebant, egerunt, ut eorum usus Ravennae clero interdiceretur. Sanctissimus tamen pontifex concessit ut Ravennatis episcopi diaconi mappulis uterentur, quando cum episcopo procedebant, et ejus obsequii gratia, non alias. Mappulae autem hujusmodi strata equorum fuisse, quibus pontifice procedente clerici Romani insidebant; monet Lantmeterus lib. p. de Veste clericali, cap. 18, et Ducangius confirmat in Glossar. Latini. ex Anastase in Constantino.

B II. Amicitias quas inter Joannem et Gregorium intercessisse diximus commendat reliquiarum SS. Marci, Marcelli et Felice inventus, quae de re plura Rubens, lib. IV qui ex Agnello versus descripsit super Oratorii valvas positus, quæ Joannes ipse construxerat a fundamentis, quodque monasterii nomine vocatur. Huic monasterium monasterium astitisse constat ex lib. X, ep. 9, ad Castorium notarium supra laudata. Castorio ea committitur, quæ ad quendam ex legato seu testamento eidem monasterio relicta pertinebant. Monachorum itaque certum oratorio illi a Joanne additum videtur, cum epistola illa data sit ind. 8, anno videlicet 602, Mariniano sedente. Frequentes autem Joannis et Mariniani ævo Ravennae monachos fuisse et plura monasteria in Classe, ex diversis Gregorii epistolis, in eorumdem indemnitate ac disciplina dactis, constat. Qua prout in re duo mirari subit, episcopos videlicet piissimos, quorum alter monachus et monachorum pater fuerat, in eisdem non admittitiam benevolos existuisse, ita ut non semel monendi fuerint a sanctissimo pontifice, et continendi; prout omnia Agnellum nostrum de monachis Ravennatibus ad Classensibus scripsisse aspiciam in toto Pontificatu.

C III. Cum antea notabilia plura ex Magni Gregorii epistolis adnotaverit Rubens ad Ravennatensium Conspectum spectantia, illud mihi non omittendum censui, Ravennae videlicet S. sedis Romanae apocrisarius degisse. Constat id quam maxime ex laudata ad Castorium epistola, cum in juramenti formula hæc habeantur: « Sed hoc scio, et per memetipsum cognovi, quia ante tempora Joannis quondam episcopi, Ravennas episcopus, praesente apocrisario sedis apostolicae illo, atque illo, illo atque illis diebus consuetudinem utendi pallio habuit, et non cognovi, quia hoc latenter, vel absente apocrisario, usurpasset. » Porro sub Gregorii pontificatu Castorium primum, Joannem deinde subdiaconum eo munere functos, ex diversis ejusdem pontificis epistolis novimus. Conjeceram ceptum Ravennam mitti apocrisarium S. sedis Romanae, cum primum exarchi delegati veluti imperatoris potestate Ravennae fuere, at cum hic de veteris consuetudinis testimonio ferendo agatur, et non modo quaeratur an pallio usus sit Joannes, vel praedecessor ejus Petrus, sed episcopi Ravennates antiquiores, Ravennae existente « illo, vel illo, » apocrisario, sequitur Magni Gregorii testimonio, ex veteri more qui ante exarchos obtinuerat id urbi illi datum, ut apocrisarius in ea resideret. Quidni a Gothorum regum tempore id inoleverit?

D IV. Operæ autem pretium hic est Joannis hujus fama a quacunque suspicione eximende gratia, clarissimi Ravennatum scriptoris, sed et Caroli Sigonii

de Regno Italia lib. 1, cui in hac parte minimum fuisse videtur, hallucinationem exponere, revincere. Quod Paulus, lib. III, cap. 27, et ex Paulo Blondus narrat, is porperam intellectum obtrudit lib. IV, pag. 180, et ex Paulo, qui nil tale docuerat, ait Ravennatum episcoporum, qui fastu insolentibonaverunt, Joannem hunc autesignatum fuisse. Quisimo non Pauli tantum, sed plerorumque sententia se refert, qui senserint hunc primum omnium Ravennatum episcoporum, qui defecerit a subjectione Romano pontifici debita, et qui palam id tentaverit, multis Italicarum civitatum episcopis suam in sententiam adductis. Dum autem (ait idem) id in Severo Aquileiensi antistite experitur, spemque non dubiam gerit facile omnia ab illo, quod civis suus esset, et patriæ dignitatem cupere existimaret, se impetraturum, contra reperit quam putarat Severum omnino renitentem, qui nec ullis rationibus adduci posset, ut contra divinum jus, ipsamque Ecclesiam Romanam omnium Ecclesiarum matrem ac magistram, adeo impium facinus perpetraret. Hinc ait, vi per Smaragdum adhibita, Severum Ravennam pertractum cum alia tribus episcopis, coactum cum Joanne communicare, quos regressos ad propria, conprovinciales dubitantes in in communionem recipere deberent, expectandam duxere Romani pontificis sententiam, et cujus est de hæreticis judicare, qua habita, coacta decem episcoporum synodo, Severus et tres reliqui episcopi, abjurata hæresi, in suas sedes restituti sunt. Gregorio deinde pontifice creato, inquit, Joannes archiepiscopus visus est respicuisse, tribusque Chalcedonensis concilii capitibus, a quibus antea abhorruerat, assensisse. Sequitur, asseritque Blondum narrare rem contra se habuisse, Severumque hæreticum, effectum, conversumque Gregorii et Joannis opera, denuo in hæresim recidisse, et addit se Blondo quam Paulo superiori scribenti libentius assentiri. Mirum quam multimodis in his erret Rubens deceptus, quod Paulum Aquileiensem diaconum non agnovit trium capitulorum defensoribus adductum, proindeque rem invidiosius narrantem, favereque Severo non quidem hæretico, sed schismatico. Qui tamen fieri potuit ut Paulum ipsum non audiret expresse narrantem Joannem trium capitulorum damnatorem fuisse? Quis vero unquam scripsit Joannem Ravennatem episcopum primum qui tentaverit se a Romana sedis auctoritate subducere, et Italicarum civitatum episcopos in suam sententiam adducere, ut hi magno numero esse Rubens indicaret, plerosque id affirmare asseverans? Paulus

Wataefridi nil de his habet, vel de expectato pontificis responso, antequam synodus coereretur, sed contra tradit Severum, qui Ravennam Joanni communicaverat, et damnationi trium capitulorum assenserat, revertentem ad eos, cum Joanne Particino, Severo altero, Vindemioque episcopis, ac Antonio defensore, a synodo in Mariano collecta, ubi ipse dedit libellum, inquit Paulus, erroris sui, quia trium capitulorum damnationibus communicaverat Ravennæ, receptum esse. Id ipsum narrant schismatici episcopi in libello ad Mauritium imperatorem misso, cum ad Romanam synodum a Magno Gregorio vocarentur, et venire recusarent, quem Baronijs exhibet ad annum 590, a Nicolao Fubro communicatum ex bibliotheca, ut putat, Pitheæana, ex quo sequentia describenda in hac rem dicit: Post hoc, ordinato in sancta Aquileiensi Ecclesia beatissimo archiepiscopo nostro Severo, qua contumelia allatae sint, et quibus injuriis ac cade corporali fustium, et qua violentia ad Ravennatem civitatem fuerit perductus atque redactus in custodiam, quibusque necessitatibus oppressus, atque contritus fuerit, potuit ad Domini nostri pijs aures sine dubio pervenire. Ruit itaque funditus et plerumque, qui tamen nulli inveniuntur, sententia nimis Joanni calumniosa, et constat eundem pro schismaticis ad unitatem reducendis cum Smaragdo exarcho laborasse, et nil antiquius habuisse quam Romanæ sedi subjici, quod Rubens ipse agnoscit, vigente etiam de Pallii et mappularum usu cum Romano pontifice controversia. Errat autem toto, ut aiunt, celo Rubens, cum Joannem dicit desipuisse a tribus capitulis abhorrens, respicisse verò, cum ipsis assensum præbuit, nec satis novissè videtur trium capitulorum historiam aliunde tritam; nam cum Romana Ecclesia trium capitulorum damnationi, demum Vigilio quintam synodum approbante, calculum adjecisset, sapiebat, qui a tribus capitulis abhorrebat, desipiebat inter schismaticos, qui assentiebatur eisdem.

V. Anno 589 quo Joannes episcopatus sui quartumdecimum agebat, SS. Marci, Marcelli et Felicæ eadem sanctam dedicantque novimus ea non vana ex appositis ad ejusdem præsulis vitam Antea duo annos tamen magna ex parte adilectam fuisse arbitror, cum Smaragdu exarchus dicatur postremos ejus operis sumptos pro parte effecisse; Smaragdu enim anno 587 Romano novo exarcho locum reliquerat. Hæc autem, qua fere ad rem chronologicam spectant, ex his quo in superiori dissertatione dicta sunt illustrantur.

VITA MARINIANI.

CAPUT PRIMUM.

Mariniani genus et patria. S. Gregorii Pastoralis liber. In episcopos simoniacos insectatio.

Marinianus XXX. Iste Romana natione, rubea in se fuerat forma, tænsa et longa facies, glavaneò fulgebatur vultu, et in omnibus valde decorus, nepos prædicti Joannis prædecessoris sui fuit. A beatissimo Gregorio Romæ consecratus, et ab eo hic missus est, et cum voluisset ex hac cathedra evadere, ne pontifex esset, dicebat se tanti honoris pondera implere non posse. Tunc beatissimus papa Gregorius cepit consolatoria verba reficere dicens: Ego propter te unum parvum

lum librum faciam. Tene cum quotidie præ manibus tuis; semper in ipsum intende; observa verba illius libri, et esto securus ab omni formidine. Et scribens librum Pastorem misit ei dicens: Frater charissime, propter te hunc feci librum, serva diligenter, sic edoce gregem tuum, sicut hic continetur. Sic cum sacerdotibus tuis et cum universa plebe, ut securus possis dicere in examinis die: Ecce ego, Domine, et plebs mea mecum. Et accipiens B. Marinianus erat quotidie legens in eo, et observans. Non fuit iste, ut ceteri, qui res Ecclesiæ devorant pro episcopatus honore. Etiam alterius sumunt munera,

* Not. marg., Iste fuit consecratus a beato Gregorio papa circa annum Domini 518. Bacch.

† Hic enimvero sui temporis clericos et coisconos

insectatur Agnellus. Lege itaque ea cautione quam doceris in præfatione, § I. Bacch.

et debiliores fiunt, et si contigerit orta intentio de duabus personis, sic mercantur sui honoris dignitatem, quomodo aliquem venundent. Et mittunt inter se exploratores, quantam ille largire pecuniam vult. Et cum renunciatur fortasse quingentos solidos, ille et deridet, quia pauci sunt. Ego, inquit, mille dabo. Interrogo: dicente Domino ordinatori meo..... melius est illi mille solidos accipere, quam illi pauci. Nesciunt miseri, quia simoniacam heresim sectantur. Et quomodo nesciunt, quando protestatur pontifex dicens: *Vide ne per dationem, aut repromissionem, quia simoniacus es?* Et ille vetat; non utrorumque suorum malorum consensum? Occulte tribuunt, et accipiunt, et palam omnibus negant. Cur non recordamini, miseri? Quod coram hominibus negatis, pateflet coram divinis oculis, coram angelis, et archangelis, et coram principibus, et potestatibus, coram thronis, et dominationibus, coram cœlestibus exercitiis et virtutibus omnia occulta secreta ibidem publicabuntur. Vis pervenire ad culmen dignitatis? Conspecte labores certaminis. Quid tibi prodest vestem induere pretiosam, cum anima sit diaboli laqueo capta? Num parum tibi videtur Ecclesiæ tenere regimen? Si considerare vultis, episcopus plus est quam rex. Rex purpuratus, et auratus sedens in throno regali semper de morte cogitat, gladii conscius, semper ut effundat sanguinem, pensat. Episcopus vero de salvatione animæ, de impiorum pœna sollicitus, et de paradisi gaudio. Videte quales inter utrumque, rex, ut demolitur corpora, episcopus, ut coronetur anima. Rex, ut captivos ducat rebelles, episcopus, ut emat captivos, redimat et absolvat. Iste, ut quieta nocte somnum ducat, ille nocte tota in laudibus persistat divinis. Et quid plura? Etiam et ipse rex episcopum, ut pro eo Deum deprecetur, rogat. Sufficiant ista; satis de vobis dixi. Non monendum, sed ad memoriam revocandum. Iste qui non ex nostro fuit ovili videte quomodo [pie] tenuit archieraticam sedem, monitus apostolico dogmate.

CAPUT II.

Synchrona ex historia Mariniano. Ejas mors et epitaphium.

Istius igitur temporibus circa commorantes marina litora, maximeque in hac civitate Ravennæ, gravissima peste vastati sunt, et volutato anni circulo Veronenses cives valida mors consumpsit. Post hoc visum est terribile in cœlo signum, et velut hostes sanguinei per totam noctem dimicantes, et lux clarissima lustrata est. Et ipso anno Theodepertus rex Francorum cum Lothario patruale suo bellum commisit, ejusque exercitus vehementer a tritus est. Post aliqua evoluta tempora Benedicti Patris cœnobium, quod situm est in castro Casino, nocte a Langobardis prædatum est tempore Bonifacii [*Ley Boniti, Bacch.*] abbatis. Capta est inter hæc Agilulphi regis filia cum Gudeschalcho viro suo ab exercitu Callinici patricii de civitate Parmense, et in hanc urbem Ravennæ capti ducti sunt. Hic quoque

A antea privatus Smaragdus patricius ordinatus est, qui postea ab honore patriciatus a Callinico abjectus est, et ipse sibi dignitatem assumpsit. Tunc Ravennenses cives indignati, projecto Callinico temerario, Smaragdum in locum pristinum restituerunt, Mauritius vero Augustus post 21 annum imperium tenuit cum suis filiis Theodosio, et Tiberio, et Constantino, a Phoca ipsius stratore, qui fuit Prisci patricii, occiditur. Igitur, ut diximus, semper bellum fuit inter Ravennenses et Langobardos, et discordia grandis propter filiam suam, quæ capta a Ravennatibus fuerat. Et propter ipsam iram civitas Crenoa a prædicto capta, et destructa est rege, et Mantua nimis vexata est, et disrupta. Regnante Phoca anno secundo indict. 8, beatus Gregorius migravit ad Dominum, successitque ei Savinianus; fuitque in ipso tempore validum frigus; messes vero vastate a muribus sunt, et aliæ percussæ uredine; et in eodem anno in populo fames valida, quia frugalitas omnis parva et rara inveniebatur, sicut nunc est temporibus nostris. Idcirco hoc factum est, ut indicium amissæ prædicationis de morte B. Gregorii Deo per ipsam famem validam ostenderetur, quia cibus animæ prædicationis divina est, corporis vero omnis frugalitas. Igitur, ut diximus, mortuus est hic beatissimus die x Kal. Novembris, et sepultus est in ardua B. Apollinaris extra muros Classis cum multis lamentationibus, et est ibi epitaphium exaratum ita:

Sanctificus semper monitis, memorande sacerdos,
Hoc positus tumulo, Mariniane, jaces.
Corpore defunctus, tamen est tua fama superstes,
Artus obit terris, lux tua facta tenet.
Mœnibus hic veniens Romana antistes ab urbe,
Totata est precibus sancta Ravenna tuis.
Cuncta saluifero disponens tempore secla,
Te plus in populo Christe rogante dedit.
Quod tamen his templis meruisti sumere busta,
Te placuisse Deo, tanta sepulcra probant.
Utque vices Christi gessisti rite sacerdos;
Ipsius inque locis sit tibi sancta quies.

Sedit ann..... mens..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM MARINIANI.

Marinianus monachus et presbyter. An abbas cellæ fratrum? Liber Pastoralis Joanni, non Mariniano scriptus. Qua occasione scriptus. Argumenta epistolarum omnium D. Gregorii ad Joannem et Marinianum scriptarum.

I. Agnellus Marinianum Joannis prædecessoris nepotem dicit, quod aliunde ignoratur, tacet monachum cum D. Gregorio, quod ex S. pontificis testimonio certum est. Lib. iv, epist. 45, ad Andrean scholasticum, monachus dicitur, ex monacho presbyter, et munus episcopi refugiens. « Tandem, » inquit Magnus Gregorius, « his improbat, » Donato videlicet, et Joanne, « venerabilem virum, fratrem presbyterumque Marinianum, quem diu mecum dicitur in monasterio conversatum..... petiverunt; cui refugienti diversis modis vix aliquando potuit suaderi, ut eorum præberet petitioni consensum, » et sequuntur multa ad Marinianum commendationem exarata. Cogitavi aliquando an hic Marinianus idem fuerit, qui nominatur cellæ fratrum Romæ præpositus, de quo Gregorius ipse lib. i, epist. 54, ad Petrum subdiaconum; at diversus visus est, siquidem ille qui abbas, sive præpositus, cellæ prædictæ fuit, ille ipse videtur cui Gregorius scribit de ecclesia S.

Gregorii restauranda. Porro quod noster tradit D. Gregorium, ut Mariniani animum erigeret, librum Pastoralis scripsisse, non potest approbari, cum liber in editis ac ineditis Joanni episcopo inscribatur, et in præfatione scribendi inde occasio nata dicatur, quod Joannes Gregorium reprehenderit, quia delitescendo a Pastoralis onere se subducere fuga studuerat. Porro Gregorius librum a se ob id scriptum ait, ut qui oneribus dignitatum caret, ea ne incautus expetat, qui incautus expetiit adeptum se esse timeat; argumentum plane aptius, quod ambientem retrahat, quam quod Marinianum oneri subeundo alliceret. Noster itaque hic se prodit, et in libri ejus lectione omnino hospitem, et a vulgi rumoribus deceptum.

II. Plura ad Mariniani Vitam illustrandam ex epistolarum Magni Gregorii Regesto congressit Rubens lib. IV, plura et Carolus Sigonius in eximio illo de Regno Italiæ opere. Ipse ad Joannis et Mariniani Vitæ absoluti commentarii loco esse posse reor, si compendiose epistolarum earum quas utrique conscripsit Magnus ille pontifex breviarium hic subiiciatur. Id eo opportunius fiet quo in horum episcoporum Vitæ conscribendis negligentius se gessit noster, qui alias plura posteris commendanda ex his epistolis desumere debebat.

Series epistolarum D. Gregorii Magni ad Joannem et Marinianum Ravennates episcopos, et earum quæ quovis modo ad eorumdem Acta pertinent.

Ex lib. I, ep. 35, ind. 9 post mensem Martium anni 591.

Maurilio gloriosus vir, et ex præfectus innocens, ob calumnias illatas intra septa ecclesiastica morabatur. Gregorius eundem Joanni episcopo plurimum commendat, ut absque oppressionis periculo apud Georgium præfectum rationes reddere queat.

Ex lib. II, ep. 22, ind. 10, mense Julio anni 592.

Laudatur Joannes episcopus, quia Castorium Arinensem præsullem infirmum non modo visitaverat, sed intra Ravennatensem urbem susceperat. Illud ob contentum importunitatem a se ordinatum dicit pontifex. Præcipit ut, si fieri potest, Romam mittatur. Episcopos ad suam metropolim pertinentes, non valentes ob impedita itinera ad se venire, Ravennati episcopo commendat, ita tamen, ut Ravennam pro eorum causis minime evocentur, ne difficillimis temporibus vexatio augeatur. Si sint tamen, quæ reprehendi mereantur, illos hujusmodi moneat Ravennas episcopus; graviora vero ad se referantur.

Ex lib. II, ep. 28, ind. eadem.

Litteris his ad Joannem datis quæstionem inter Viulandum et Gavimianum diaconum vertentem brevi manu expediendam præcipit.

Ex lib. eodem, ep. 32, ind. eadem.

Gregorius ob id se Joannis litteris non respondisse ait, quia Agilulphi, quem Arnulphum dicit, Langobardorum regis hostilis in Romanos furor, se ea mortis affecerit, ob quam in colicam incidit. Agnoscit Ravennatis episcopi erga se amorem, succurrere cupientis, sed minime valentis. Laudat acta scriptaque contra schismaticos Istriæ episcopos, sequæ Mauritio jubenti, ut a prædictis compellendis cessaret, libertate apostolica scripsisse ait. Romanum patricium ferendum suadet, et agendum, ut ad breve saltem tempus induciæ cum Agilulpho fiant, id paucitate militum suadente. Monet ordinatum semel rursus ordinari non debere, sicut nec baptismum baptizari; sed si quis cum levi culpa ad sacerdotium venit, pœnitentia imposita, debere in ordine collato permanere. Agilulphum cum Aroge Neapoli imminere ait. Eleemosynam Severo schismatico, cujus civitas incensa fuerat, minime mittendam dicit, quod ille muneribus rem suam apud imperatorem tueatur; potius Fanensi civitati succurrendum misso

PATROL. CVI.

A Claudio abbate cum pecuniis, quarum summam Joanni decernendam relinquit. Natalem episcopum respicuisse lætatur, Malchum item episcopum rationes reddere jubet, antequam profisciscatur.

Ex lib. II, ep. 54, ind. 11 mense maio anni 593.

Joannes a Castorio Ravennam veniente Romanæ Ecclesiæ notario monitus de pallio non nisi certis diebus ferendo, id ægre tolerat. Gregorius ob id eundem rursus per epistolas monet, ac præcipit pluribus, ut mos aliorum metropolitanorum observetur, nisi privilegium singulare a Romana Ecclesia obtentum exhibeatur. Moderati animi rationes inculcat. Ait se privilegium hujusmodi in scriniis quæsitum minime reperisse, at potius exstare nonnulla, quæ obstant; sed nec consuetudine probari ait. Prohibet ne pallium in publicis Litanis ferat, sive ante fratrum dimissionem eo in secretario utatur. Sacerdotum criminorum causas, vel Ravennæ a Joanne finiendas, vel sacerdotes eosdem compellendos, interdicto sacri ordinis exercitio, ut Romam veniant. Circa mappularum usum, indulget ut diaconi episcopo procedenti obsequentes easdem adhibeant.

Ex lib. II, ep. 55, ind. eadem.

Joannis episcopi Ravennatis epistola, qua summa animi moderatione se tuetur, qui non superbiæ fastu, sed suæ Ecclesiæ zelo, pallii usum pro suorum prædecessorum more sibi debere crediderat. Cæterum se erga Romanam sedem summo, ut par erat, obsequio duci ait, in cuius sinu enutritus fuerat, et pro qua multorum invidiam ac indignationem offenderat. Se nil novi ausum fuisse, sed illud egisse, cujus consuetudo Ravennatum omnium testimonio commendabatur. Queritur, et peccatorum suorum causa accidisse lamentatur, quod post tot labores et angustias, quas intus forisq. pro Ecclesia Romana sustinuerat, tales vices rependantur. Sperat tamen futurum fore ut pontifex patris more post correptionem acrius adhibitam, blandiatur, et privilegia non modo confirmet, sed augeat. Romæ etiam Ravennates clericos mappulis usus adjicit, quæ de Romanos ipsos testes appellat. Orat denuo ut privilegia Ravennatis Ecclesiæ serventur, quæ Romam misit; interim se ab usu pallii abstinere, quousque quid super his pontifex decernendum censeat, intellexerit.

Ex lib. III, ep. 37, ind. 12, mense Julio, anno 594.

Ad Constantium episcopum Mediolanensem hæc scripta est epistola. in qua, prætor alta, cum plurimis admirationi seu scandalo esset, quod Constantius inter missarum solemnias Joannis Ravennatis nomen recitaret, is ne id agat admonetur, quandoquidem nec Ravennas episcopus Mediolanensem nominat, et illud absque nonnullorum scandalo fieri minime potest.

Ex lib. IV, ep. 1, ind. 13, ante Januar., anno 594.

Cum in monachorum monasteria clerici, et laici nonnulli eo ductu spiritu venirent, ut cæteris præficerentur, pontifex hac ad Joannem epistolam cavet ne id fiat, et quod factum est emendetur.

Ex lib. IV, ep. 11, ind. eadem, mense Octobri, anno 594.

Joannem ob usum pallii in Litanis inhibitum dolentem, petentibus exarcho et Ravennæ proceribus, consolatur Gregorius, indulgetque ut juxta Adeodati diaconi exhibitum testimonium, illo interim utatur in die Natalitio B. Joan. Baptistæ, B. Petri apostoli, ac B. Apollinaris, et in solemnitate ordinationis suæ; in secretario vero, dimissis Ecclesiæ filiis.

Ex lib. eodem, ep. 15, ind. eadem.

Joannem reprehendit, quod aliud loquatur, aliud scribat, servis suis imponat, et calumnietur, non incumbat disciplinæ ecclesiasticæ promovendæ, pallio extra ecclesiam uti præsumat. Addit se Ravennatem

Ecclesiam fovere, qui discono Ravennati locam au-
xerit, et Constantinopolim scripsisse, ut circa palli-
usum quid ceteri metropolitae consueverint edoceat-
ur. Monet iterum.

*Ex lib. eodem, ep. 18, ind. eadem, mense Decembri,
anno eodem.*

Speciosus presbyter a Joanne episcopo in mona-
sterium relegatus, resistebat fretus exarchi potentia.
Exarchum monet Gregorius, ut episcopo liberum
sit uti jure suo, et ne auxilium præstet sanctimonia-
libus ad sæculum reversis.

*Ex lib. eodem, ep. 20, indict. eadem, mense Februa-
rio, anno 595.*

Obitum Joannis episcopi sibi per relationem signi-
ficatum pontifex dicit; Severo proinde Ficoclensi
Ravennatis Ecclesie visitationem delegat, quam agat
ita, ut nil eidem vel clero detrahatur.

Ex lib. eod., ep. 22, ind. ead.

Ad Ravennates data est, ejusdem argumenti, ac B
superior.

Ex lib. eod., ep. 23, ind. ead.

Castorium monet, ne post obitum Joannis, de quo
dolet, novi episcopi electio ob pecuniam fiat, sed
meritis inspectis. Sive autem unus, sive duo electi
fuerint, quinque de prioribus presbyteris, et quin-
que de diaconibus simul Romam ad se venire ju-
bet; de clericis vero præter eos qui venire delibe-
rant, si quos alios Castorius necessarios existimet,
transmittat.

*Ex lib. eod., ep. 44, die 5, mensis Junii, indict.
eadem.*

Acta synodi Romanæ, in qua subscribit statim
post Gregorium Marinianus episcopus civitatis Ra-
vennæ.

Ex lib. eod., ep. 45, ind. ead.

Andreas scholastico narrat pontifex exarchum
commendasse Donatum archidiaconum, Joannem
vero presbyterum electum, se utrumque rejecisse,
priorem ob acta non probanda, alterum quia Psal-
terium nesciebat; Marinianum presbyterum sibi
quondam in monachatu socium petiit, sed refugien-
tem se probasse, et episcopum Ravennæ, ordinatum
plurimum commendat.

Ex lib. eod., ep. 54, indict. ead., mense Augusto

Mariniano pallium concedit ea ratione, ut eo utat-
ur in ecclesia sua, dimissis filiis, a saluatorio
procedens ad missarum solemnitas, peractis vero
missis in saluatorio pallium deponat. Extra ces-
lesiam id indulget pro quatuor anni diebus, ut
Joanni concesserat. Confirmat privilegia Ravennatis
Ecclesie.

Ex lib. v. ep. p., maict. 14, anno 595.

Clerus Ravennas, testamento condito, Joannem
ecclesie eidem officisse, questus fuerat. Licet igitur
repudiata hæreditate præjudicium omne ablatum
fuisse, decernit nihilominus ut quæ ad ecclesiam
pertinent, quæque in episcopatu adeptus fuerat tes-
tator, ecclesie tribuantur; quæ vero ante episcopatu-
m possederat, eorum censeantur quibus legata
fuerant. Mariniano scripta est epistola. Adjicit suum
effectum sortiri debere legatum monasterio S. Apol-
linaris a Joanne constructo, quod vivens confirman-
dum petierat.

Ex lib. eod., ep. 2, ind. ead.

Ravennatibus asserit Marinianum pro S. Chal-
cedonensi synodo stare, et præcedentes œcumenicas
venerari.

Ex lib. eod., ep. 24, ind. ead. Novembri.

Conquerbantur clerici Ravennates causam verten-
tem inter Ecclesiam et Claudium abbatem, Romam
delatum. Gregorius id jure factum censet, quod

Claudius se a Joanne Mariniani prædecessore la-
sum diceret, riteque ad Romanam sedem quæsi-
tionem deductam. Ita et in civitate regia Joannem pres-
byterum contra Joannem Constantinopolis episco-
pum secundum canones ad Romanam sedem re-
currisse, Romæque in causa judicatum. Marinianum
monet ut spatham quam Petrus Diaconus Ravennæ
reliquerat per Secundinum et Castorium Romam
mittat.

*Ex lib. eod., ep. 28, indict. ead., mense Martii, anno
596.*

Mariniano roganti quæ monachorum monasterii
præjudicium inferebant, negat petita, eumque mo-
net ut eadem foveat, defendatque, nec sinat a
clericis laicisve in ullo molestia affici. Indulget
ut Romanum et Dominicum clericos, qui sine be-
nedictione ausi fuerant Roma discedere, relaxare
possit.

Ex lib. eod., ep. 29, ind. ead., Aprili mense.

Secundino de pace Agilulphi scribens, jubet Ma-
rinianum increpet cum elemosynas minime præ-
beat, queriturque eundem suis litteris minime re-
spondisse.

Ex lib. eod., ep. 30, ind. eadem.

Ad Ravennates data. Excommunicatione innoda-
tur, qui nocte furtim libellos contestatorios contra
Castorium posuerat.

Ex lib. eod., ep. 33, ind. ead.

Andreas, qui Magnificet et Domini titulis decoratur,
instaverat ut juxta veterem consuetudinem episcopus
Ravennas in Litanis publicis usum pallii haberet. De-
cernit pontifex ut Castorius testes juratos ad corpus
B. Apollinaris super ea re audiat, et formulam juri-
menti prescribit.

Ex lib. vii, ep. 39, ind. 15, mense Julio, anno 597

Marinianum monet ut episcopum ordinet in Co-
neliensi Ecclesia in locum lapsi.

Ex lib. eod., ep. 40, ind. ead.

Præcipit ne clerici quovis prætextu in monasterii
degant, et si monachus ad clericatum, vel ad ordi-
nem sacrum promoveatur, nullam exinde in mo-
nasterio habeat potestatem. Petit qui Romam veniat,
cuique monachos tradat in monasteriis Ravennæ
mansuros.

Ex lib. vii, ep. 48, ind. 1, mense Aprili anni 599.

Ad Marinianum, ut supra relata data est, continet
que privilegia pro monasterio SS. Joannis et Ste-
phani in Classe.

Ex lib. eod., ep. 49, ind. ead.

Eidem Claudium abbatem commendat

Ex lib. eod., ep. 21, ind. ead.

Eidem uxorem Joannis commendat, quæ in con-
troversiam suæ conditionis vocabatur.

Ex lib. vii, ep. 9, ind. 2, post Septemb., anno 599.

Callinico exarcho scribit se Mariniano significasse
quid de Capritana insula statutum sit.

Ex lib. eod., ep. 10, ind. ead.

Joannes quidam veniens de Panonia in castris
Novas, cui insula Capritana quasi per diocesim cre-
jungebatur, fuerat ordinatus, qui tamen ab Histrio
episcopo violenter expulsus a sede, alio ordinato,
permissus est in insula degere. Is nolens schismati
adhærere, petierat eum sua plebe untri catholice Ec-
clesie, et postmodum resilierat perseverante plebe
in sua petitione. Jubet Gregorius ut Marinianus vi-
deat an episcopus ad unitatem redire velit; si nolit
redire, ordinet alium, et insulam in sua diocesi ha-
beat, usque dum Histrie episcopi schismati abren-
nuntient. Agat etiam ut Callinicus hæc imperatori
referenda curet, quod se egisse ait per Anatolium.

Demandat Maximi causam, et, si ita res exigat, Constantium Mediolanensem secum in iudicem asciscat, ut cognoscatur an ille rite sit ordinatus, vel in simoniacam hæresim lapsus.

Ex lib. eod., ep. 50 seu 84, ind. ead. post Januarium, anno 599.

Imminente electione Ariminensis episcopi, Marignano committitur, ut in electi merita et in electionem inquirat.

Ex lib. eod., ep. 51, alias 85, ind. ead.

Clero plebique Ariminensi præcipit ob episcopi infirmitatem, alterum eligi debere, electumque Ravennam perducere ad Marinianum, qui testimonium pro electo, Romam et ipse veniens, perhibeat.

Ex lib. eod., ep. 69, alias 103, ind. ead.

Constantio episcopo Mediolanensi Maximi Salonitani episcopi causam demandat, quam Mariniano commiserat.

Ex lib. eod., ep. 77, alias 111, ind. ead.

Florentius Ravennas diaconus testatus fuerat episcopos Ravennæ consuevisse pallio uti in omnibus Litanis; Gregorius hæc ad Castorium data ait se oppositum intellexisse, ac id ipsum elici ex Joannis quondam episcopi litteris, in quibus dicitur ex prisca consuetudine Ravennatis metropolitans pallium induisse in Litanis solemnioribus, et Adeodatum diaconum dixisse id factum in quatuor vel quinque solemnibus Litanis. Sibi itaque perscribi vult quot Litanis solennes consueverint celebrari, quæ majores vocabantur. Castorium tamen monet, ne id exquirat a clericis, sed ab aliis nulli parti addictis, ut veritate comperta Mariniani animum consoletur.

Ex lib. eod., ep. 80, alias 114, ind. ead.

Mariniano, qui id per Castorium petierat, committitur, ut si Maximus Salonitanus episcopus ad corpus S. Apollinaris se purgaverit a reatu simoniacæ labis, et aliorum, præstito sacramento, impositaque penitentia, si opus sit, absolvatur. Ait pontifex se ratum habiturum quod illi in rebus Marinianus decreverit. Sequentes binæ epistolæ ad Castorium, et Maximum ejusdem sunt argumenti.

Ex lib. eod., ep. 99, alias 133, ind. ead.

Mariniano commendantur schismatici ad unitatem Ecclesiæ revocari.

Ex lib. eod., ep. 100, alias 134, ind. ead.

Incolis Capræ, sive Capritanæ insulæ significat se Mariniano demandasse quid facto opus sit, si eorum episcopus schismaticus ad unitatem venire renuat. Hæc cum ejusdem sit argumenti ac 10 ind. 1, vel hæc ad præcedentem annum, vel illa ad hunc spectat.

Ex lib. eod., ep. 130, alias 164, ind. ead.

Maximo Salonitano, qui se plene purgaverat ab oppositis, pallium mittit.

Ex lib. viii, ep. 8, ind. 3, anno 600.

Mariniano Joannem prefectum, hujusque uxorem, quæ Romam perducatur, commendat.

Ex lib. eod., ep. 9, ind. ead.

Petrus quidam nequam sanctimonialiam a monasterio abstraxerat, quam apud se retinebat. Urget pontifex Marinianum ut facinus puniat, promittens se auxilio adfuturum et, si opussit, Constantinopolim scripturum.

Ex lib. ix, ep. 2, ind. 4, anno prædicto, ante Decembrem.

Florentium, sive Florentinum, diaconum miserat Marinianus Constantinopolim, ut patrimonium Ecclesiæ Ravennatis in Sicilia summo detrimento affectum restitueret. Gregorius Marinianum monet se Anatolio commendaturum Florentium. Indulget ut quemdam ad sacrum ordinem promoveat. Indicat aliquid a se commissum, quod Marinianus neglexerit.

Ex eod. lib., ep. 3, ind. ead.

Anatolio Florentium diaconum commendat.

Ex lib. eod., ep. 4, ind. ead.

Alexandro presbytero patrimonium Siciliense Ecclesiæ Ravennatis, cui restituendo in Siciliam Joannem Diaconum miserat, plurimum commendat.

Ex lib. eod., ep. 28, ind. ead., ann. 601.

Marinianum vomitu sanguinis laborantem, Gregorius epistola amoris et existimationis argumentis referta hortatur, ut, disposita Ecclesia, Romam veniat, ubi ab ægrotudine curetur; interim a jejunis, vigiliis, aliisque hujusmodi absteineat.

Ex lib. x, ep. 5, ind. 6, anno 602.

Mariniano Maurentii homines commendat. Sequens ejusdem argumenti epistola ad Theodorum curatorem.

Ex lib. eod., ep. 9, ind. ead.

Castorio mandat ut, si quædam monasterio SS. Marci, Marcellini et Felicite donata fuerunt, donatio teneat.

Ex lib. eod., ep. 22, ind. ead.

Defuncto Claudio abbate, agebatur de alterius electione. Præcipit itaque Gregorius Joanni subdiacono, ut Optimus probetur, et a Mariniano ordinetur, cui id oneris incumbat e monasterio peculiaritatis vitium extirpandi.

Ex lib. xi, ep. 27, ind. 6, mense Febr. anni 603.

Præcipit ut Bonifacius ad se Joannem Ravennatem clericum mittendum curet.

Ex lib. eod., ep. 34, ind. ead., Martio.

Præcipit Mariniano ut sibi in phthisi consulat, et cum noverit se convaluisse, indulget ut semel vel bis in hebdomada jejuset. Monet tamen ne nimis valetudini fidat, prævidetque morbum sopitum, non curatum.

Ex lib. xii, ep. 1, ind. 7, Octobri mense, anno eodem.

Fortunatus ordinatus fuerat abbas SS. Laurentii et Zenonis in Cærenati castro a Natali quondam episcopo. Is a Natalis successore Concordio, nulla causa existente, remotus ab officio fuerat. Jubet pontifex, re perspecta, in pristinam dignitatem a Mariniano restituatur.

Præter hæc commodi gratia hic ex Regesto Magni Gregorii collecta, exstat concilium Romanum, sive Lateranense tertium in conciliorum collectionibus, in quo constitutum habetur pro monachis datum Non. Aprilis, ind. 3, alibi 4, in quo ex Codice manuscripto cœnobii Flaviniacensis in Burgundiæ ducatu, « Marinianus Ravennas episcopus » subscribit. In eo constituto tamen eadem fere continentur quæ leguntur supra, ep. 18, lib. xvii, ind. 1. Cæterum Marinianum Romæ fuisse ind. 3, vel 4, vel toto fere tempore quo sedit, inverisimile fit ex superiorum epistolarum serie.

VITA JOANNIS.

CAPUT UNICUM.

Perpetua in sui temporis vitia insectatio est. Joannis sepulcrum indicatur, et sedis tempus.

Joannes [tertius] XXXI. Hic plenus corpore, pulcher forma, pinguis facie, magnos habens oculos, alacri vultu, decorus aspectu. ^a Iste non ut dominus, sed ut pius pater omnium fuit, mansuete cum eis vixit, ab omnibus dilectus, irreprehensibilis vir, pater orphanorum, viduarum lacrymis consolator, pupillorum defensor, egenorum tributor, elisorum erector, compeditorum absolutor, et omnium bonorum sectator, magis in Dei laudibus gloriosus. O qualis iste! et quales modo sunt! Non laniavit oves, sed de fructu gregis semper erat sua refecta mensa, et comedebat in lætitia exultans cum sacerdotibus, et universa plebe. ^b Sed tales hodie non sunt. Ergo quales sunt? Nonne sunt episcopi, ut illi, et accipientes Spiritum sanctum in hora ordinationis, sicut et ipsi, et sunt episcopi similiter sanctificati? Sed multo magis dissimiles ab illis, quia illi pro ipsorum animabus partem rerum maximam suarum Ecclesiis obtulerunt, et Ecclesias inelayerunt; quotidie cum lamentationibus preces Deo dabant, et captivos redimebant, et pro talibus beneficiis peccata expiabantur, et quotidie in orationibus misericordem Dominum deprecabantur. Modo vero non sunt tales isti, ut illi. Sunt nonnulli qui tali dono quondam Ecclesie concessio canes nutriunt, pauperes projiciunt, aucupes gubernant, accipitres fovent, et scurribus delectantur, [scurriles delectantur cantus], sacerdotes projiciunt, officiales ecclesie repellunt, et omnes suffocant ecclesie cœtus, et, quod pejus est, venundant frumentum ecclesie, et oleum, et humida [legumina et] vina, et faciunt ex illis pondera argenti, et auri, dabuntque principibus, ut potestatibus, ut demergant sacerdotes suos, etiam plebem universam. Illi, ut superius audistis, tribuebant ad redimendum, isti nunc modo ad interimendum. Non sunt memores sermonis illius prophete, qui ait: *Principes tui in medio tui sicut leones rugientes, atque animas comedentes per potentiam.* Qui sunt isti principes nisi miseri episcopi, qui res Ecclesie deglutiant, et sacerdotes suos spernunt, per occasiones res eorum auferunt, et nulla illis solatia impendunt, sed etiam quod illorum est auferunt. [ex ope] Ecclesia non participat, sed sua perdit! Adhuc improprium vestrum, Salomonis verba: *Leo rugiens, et ursus esuriens, princeps superbus super populum humilem.* Cur non recordamini, inspectores episcopi, Ecclesie præsules, quod in Evangelio dicitur, *quia qua hora nescitis Dominus vester venturus est?* Cur non pie vivitis, et datis exemplum videntibus [viventibus],

^a Not. marg., *Floruit circa annos Domini 568, temp. Phoca imp. BACCH.*

^b In suæ ætatis episcopos acerbè nimis hic in-

A ut ex vobis doctrinam sumant, et pie in Christo vivant? Si autem aliquem corripere volumus, statim impropert nobis vocem derisionis plenam: Tu quis es? Melior es illo et illo episcopo? Ego vidi illum talem inspectorem dantem de sua mensa panem canibus; vidi talem currentem cum equo secus canes et lepores; vidi illum manibus suis tenentem accipitrem; et tu mihi præficas? Ecce cum talia et his similia audimus, confusi ab ipsis restamus. Dicitè mihi, inspectores, unde divitias habetis? Nunquid ex vestris parentibus? Non; sed ex dimissione hominum mortuorum Ecclesie ditatæ sunt. Pro qua igitur causa ipsi dimissionem fecerunt, nisi ut eorum animæ [animas] per vestras intercessionem mundaret et ablueret Deus. Quare sanctorum Patrum regulam transgredimini, et relinquitis quæ præceperunt, dicentes: *Episcopi rebus Ecclesie tanquam commendatis, non ut propriis, utantur.* Dicitè mihi, cum egressi fueritis de corporibus vestris, si non ipsi querelaverint adversum vos, et dimiserint vobis Deus hoc peccatum? Estiam si illi dederitis eleemosynam ex ipsis rebus, quam mercedem habebitis? Non ex vestra substantia, sed de prædecessorum anima. Sicut enim dominus qui vocat villicum suum, et jubet illi ut dispendio familie suæ det centum modia tritici, et ille aliquantum teneat sibi, et non omnia expendat, et qui sunt extrinsecus annuenciant domino suo, de eo quod non tribuit totum, sed fraudulenter tenuit, flagellatus a domino, qui removeat eum a villicatu, aut foras projiciat, aut quod omissione non explevit, mittatur in carcerem; ita et de vobis talem protulit evangelista sententiam dicens: *Quod si dixerit servus ille in corde suo: Morum faciet dominus morum vestrorum, et ceperit percutere pueros, et ancillas, edere, et bibere, et inebriari; remia dominus servi illius in die qua non sperat, et non quam nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.* Miseri! de vobis dicta sunt, qui Ecclesie regimen suscepistis, qui irreprehensibiles esse debetis absque ulla macula; et cum rapiti fueritis a morte in tali negligentia, qualis perditio est cum episcopus rapitur ad supplicium, et populares invitatur ad regnum? Sed, patres mei, carissimi, quia dies Domini veniet sicut fur. In vice apostolorum stitis, illorum tenetis cathedras, per illorum discurrite vias, ut in eorum ordine continueretis. Sed hic beatissimus Joannes, qui pontificatum humiliter rexit, omnes vite suæ lætos doctè dicit: *Rexit in pace Ecclesiam suam divina implens mandata.* **Obiit** corpore, et sepultus est, ut testimo, in urbe **B. Apollinaris.** Sedis ann. v. mens. x. dies xviii.

vellitur Agnellus. An vera que insectatur vita. prædens lector, aliunde perpende, et vide quæ in Prefatione, § 1.

VITA JOANNIS.

CAPUT PRIMUM.

Classis opibus Ecclesie redempta tribus vicibus. Moralia rursus ad episcopos.

Joannes [quartus] XXXII mansuetus, et humilis vir, sapiens corde, prudens in verbis, pulchra habuit eloquia, honestam duxit vitam, moresque bonos de mellito sermone. Prædecessorum suorum ammonitiones, in læsas, et incolumes custodivit. Hic autem, aiunt quidam cives, civitatem a Classis ab hostili populo ope multa Ecclesie tribus vicibus emit; non solum civitatem, sed et habitantes in ea, cum suburbanis suis omnibus, ut factum suum emit. Nam observans evangelicæ verba, quotidie intendebat quod dicitur; *Discite quod est, Misericordiam volo, et non sacrificium.* Audite igitur per prophetam: *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Audite [Audi et] alium prophetam Isaiam filium Amos: *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis preces, non audiam.* Quare? Ubi est gloria Domini? Invocabis [Ergo David. Invoca] me in die tribulationis tuæ, eripiam te, et magnificabis me. Certe et alter propheta: *In die tribulationis clamabunt, et exaudiam.* Modò quid? Ubi ergo Isaiæ vaticinium, quod dixisti: *Hæc dicit Dominus: Cum deprecatus eum fueris, adhuc te loquente dicet: Ecce adsum?* E [Et e] contrario dicit: *Avertam oculos meos a vobis.* Una vox lætificat nos, alia contristat. Et quare nos non exaudiet Dominus [Deus] invocantes se? Immo exaudiet, sed moriemur. Audi: *Quare manus vestrae sanguine plene sunt? Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; quaerite iudicium, subvenite oppresso, defendite viduas, et conite, et arquite me, dicit Dominus.* Et iterum: *Veh qui justificatis impium, et pro munere condemnatis justum. Veh qui dicitis bonum esse malum, et malum bonum dicitis, quia non est impiis gaudere, dicit Dominus. Sed si auferas a te omne vinculum iniquitatis, et verbum murmurationis; et da esurienti panem tuum ex anima, et animam humiliatam satiabis.* Et Isaias dicit: *Erit Deus tuus tecum semper, et non declinabit a te. Tunc clamabis, et Dominus exaudiet te; adhuc te loquente, dicet: Ecce adsum.* Videtò quomodo cito exaudiet Deus observantes præcepta sua? De justis audi iterum David: *Junior fui, et senui, et non vidi justum derelictum, neque semen ejus quaerens panem.* De peccatoribus autem, quid scriptum est? Peccatori autem dicit Deus: *Quare tu enarras justitiam meam, et sumis testamentum meum per os tuum, et cætera usque: intelligite, qui abliniscimini Deum, ne quando rapiat,*

A et non sit qui eripiat. O carissimi, hic sermo ante oculos vestros quotidie stare debet, ut quantum solliciti sumus de timore, nobis proficiat ad salutem. Væ animæ illi quæ sic rapitur quomodo accipiter aves. Hora egressionis animæ nihil nobiscum tollimus, nisi peccata quæ gessimus. Subsannamur a malignis spiritibus, deridemur ab ipsis, et coarctamur sine misericordia. Cum male attractamur, dicunt: Iste Christianus mentitus, Christi opéra in eo non invenimus. ^b Ecce iste iudex captus est, en iste rex lapsus est, non quoniam una obnoxia persona, sic iste sacerdos in profundum præcipitatus est. Ante humanos oculos quietum jacet corpus, sed non videtur, qualiter a malignis spiritibus trahitur anima ipsius ad pœnam. Et non solum inspectores Ecclesie pro se examinantur, sed pro ovibus suis, et pro omni populo qui sibi commissus est. Populatis homo fortasse pro anima sua patietur pœnam, inspectores pro toto grege. Si in tenebras exteriores immittendus est, qui animam non ad Christum attraxit, ubi mittendus est ille qui Christianas animas perdidit? Non prædicasti, tacuisti, non acquisisti; adquisitas, et quæ Deo serviebant, quare vexasti, aut quare adflixisti? Quare in iudicio, ubi sedebas, perjurii conscius fuisti? Quare criminis auctor? Quare homicidii conscius? Nonne canonicè præcipit ut episcopus nullam curam secularium per semetipsum sumat, nil nisi lectioni incunibat, Evangelium assidue legat et doceat? Si hoc non vis sectari, imitare istum sanctum virum, æquipara beatum istum Joannem, redime captivos, erue, juxta prophetam, eos qui ducuntur ad mortem, prædica, doce, releva laborantem ovem, non te sinas separari a fratribus tuis, ut una cum ipsis beatus sis, et grætia Dei in nobis vacua non sit.

CAPUT II.

Bella inductæque inter Langobardos et Romanos. Joannis et Eleutherii morus, et fata: Phocas imperat. Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater. Pantheon dedicatur. Bella in Oriente. Heraclii Augusti initia. Joannis mors et sepulcrum.

In hujus igitur temporibus Agilulphus, rex Langobardorum, pace cum Smaragdo patricio facta per annum unum stabilis fuit; post namque annum expletum balneum regis, et civitas Tusciæ, quæ cognominatur Orbevetus, ab exercitu invasæ sunt Langobardorum. Et in mense Aprilis et Maii stella comis in cælo apparuit, et iterum fecerunt Romani pacem cum predicto rege tribus annis. Post hæc autem invasæ est Neapolis a Joanne, et eum post dies aliquos Eleutherius, postquam expulit, interfecit eum. Et dum cum victoria revertetur, patri-
ur; eodem itaque animo, eademque cantata; et hæc lege, qua superioris episcopi Vitam legendam monui. Id.

^a Not. marg. *Classis civitas emptæ a Joan. archiep. Ravenn., quæ fuit destructa a Liutprando rege Langobardorum proditione civium.* Baccii.

^b Et hic Agnellus sui temporis episcopus insecta-

clatus dedignatus est fasces; et quamvis Eunuchus fuisset, imperii jura suscepit. Qui egressus de Ravenna Romam volens ire, a militibus in castris Laecolis gladio peremptus est; cujus caput conditum saeco Constantinopolim imperatori delatum est. Eo quoque tempore predictus rex Agilulphus notarium suum Stabillanum ad Phocacem imperatorem legatum misit, deinde cum legatis imperatoris revertens, pax inter utrumque facta. Aliquantis annis quieti fuit Italia. Igitur, ut diximus, Phocas extincto Mauritio, ejusque filiis, Romanorum invadens regnum per octo annorum curricula principatum tenuit. Postulante B. Bonifacio papa, statuit ut Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum et caput esset, et sedes, quod antea Constantinopolitana Ecclesia prima vocaretur. ^a Iterumque petiit ab eo praedictus papa ut in veteri fano, quod Romani Pantheon vocabant, destructa idolorum sorde, ecclesia sancta et intemerata virginis Mariae, et omnium sanctorum Dei martyrum, vel confessorum, fieret atque firmaretur, ubi

^a Ex schismatico animo haec perverse dicta animadvertit. Notae sunt, quae inter Magnum Gregorium, et Constantinopolitanum episcopum intercessere quaestiones, utraque constantia pontifex ejus patriarchae temeritatem represserit. Phocas id egit,

omnium conventus demonum congregabantur [congregabantur], ut ibi omnium sanctorum et Dei electorum memoria veneretur. Interea exagitatum est bellum in Orientis partibus et Aegyptiorum. Prasini, et Veneti inter se civili certamine gravissimas strages mactantes ^b se mutuo caede prosternunt. Persae quoque adversus rempublicam gravissima bella gerentes multas Romanorum provincias, etiam ipsam Hierosolimam captaverunt, et ecclesias depraedantes ad nihilum redegerunt, et opes ecclesiae, organataque detulerunt, et ipsum vexillum, per quod [sacrum quo] redempti sumus, crucis auferentes depulaverunt, et secum detulerunt. Heraclianus vero, qui in illis diebus Africa regerat, contra hunc Phocacem rebellavit, atque veniens cum exercitu, privavit eum regno et vita. Heraclius, ejusque filium rem Romanam publicam regendam suscepit. His itaque transactis defunctus est hic beatissimus, et sepultus est, ut suspicatus sum, in ardua B. Apollinaris. Sedit ann. xviii, mens. vi, dies viii.

ut ille a coeptis desisteret, Romanumque primatum assereret. Mendax Agnellus, qui id a Phoca concessum, cum antea Constantinopolitana sedes prima vocaretur, effutire audet. Bacca.

^b Vide dissertationem praecedentem, cap. 6. fo.

DISSERTATIO CHRONOLOGICO-HISTORICA

De aetate sequentium pontificum Ravennatum BONI, MAURI, REPARATI, THEODORI, DAMIANI, et FELICIS.

PARS PRIMA.

Rubei syntaxis exponitur. Plura in ea absque teste relata nequeunt sustineri. Agnellus cum Anastasio confertur. Sedes chronologicae disponuntur.

I. Cum nil in postremis duorum episcoporum Vitis observatione dignum invenierim, ad sequentium chronologiam transire operae pretium putavi. Igitur pro more Rubei clarissimi Ravennatum scriptoris chronologicae syntaxis exponenda est. Ille horum omnium pontificum acta et res memoriae mandavit lib. iv Historiae suae. Mortem Boni contigisse ait paulo ante praedium ad Scultennam commissum, in quo Theodorus exarchus a Langobardis est superatus, amissis septem millibus Ravennatum, quod praedium incidisse tradit in annum 650. Decessisse autem ait laudatum pontificem anno praecedenti 648, vii Kal. Septembris. De Mauro, relatis quae ad synodum Romanam sub Martino pertinent, scribit sedisse eum annos ferme xxiv, obiisse circa annum ab ortu Christi 672. Reparatum asserit decessisse in Non. Sextiles, cum praefuisset annos v, mens. viii, dies xxvi, dono Romano Pontifice, et Theodoro Exarcho. Theodorum Ravennatem narrat ad Agathonem pontificem Maximum accessisse anno 680, ex actis concilii Romani, et sexta synodo: « Conone autem, ait, adhuc pontifice, cui cum annum pontifex non perfecisset, Theodorus exarchus moritur, eodem fere tempore quo et Theodorus archiepiscopus, cum undecimum jam annum Ravennati Ecclesiae praeesset, » etc. Damianum scribit, cum sedisset annos xvi, mens. ii, dies x i, iii Id. Martias obiisse, et post ejus mortem subrogatum Felicem anno a partu Virginis 702. Demum de Felice ipso haec ha-

C bet: « Felix archiepiscopus, cum divinis insignis muneribus maximum specimen sanctitatis praebuisset, tandem vii Kal. Decembris ex hoc lacrymabili hospitio caelestem in patriam profectus est, in numerum sanctorum ascitus, » etc. « Praefuit Ecclesiae annos circiter xviii. » Haec Rubeus, qui ab Agnello recedens absque validiori teste, alias rem definiendi locum relinquit. Sunt etiam ob quae ab ejus syntaxi recedendum esse snademur. Etiam cum diserte dicat Damianum sedisse annos xvi, mens. ii, dies xxi, et iii Id. Martias decessisse, quod idem tradit Agnellus, et similiter tradat Felicem anno a partu Virginis 702 subrogatum Damiano demortuo, consequens fit Damianum ordinatum Decembri mense ad linea vergente anni 685, die videlicet 27 praedicti mensis, feria 5, cyclo nempe solis 12, lit. Dom. G. At si Theodorus praedecessor Damiani eodem fere tempore mortuus est quo Conon summus pontifex, Conon autem, secundum Baronium, qui Rubeo praet. moritur anno 667 die 13 Octobris, consequitur Damianum ordinatum uno saltem anno et mensibus ante Theodori mortem, cum maxime juxta Baronii computum Conon nomen anno 686 ordinatus fuit. Haec autem molestus Rubei assertum inficiabuntur, si spectentur rationes quae C. V. Papebrochium coegerunt serius Cononis tempora consignare, ita quod ordinatus fuerit die 8 Septemb. anni 687, et obiit 30 Augusti anni 688. Inde enim fieret Damianum ordinatum tribus fere annis ante Theodori obitum, vel Theodorum obiisse non circa Cononis, sed circa Leonis (servato calculo Papebrochiano) morientis tempus. Initia Damiani episcopi sedentis anno praedicto 685 expresse designat Ughellus; at, quod absurdus est, errorem non agnoscit, quamvis ex Ana-

stasio differit eundem a Sergio pontifice consecratum, nec vidit id haud potuisse fieri anno 685, quo secundum Baronium Romæ se sedebat Joannes V, vel, ut Papebrochius computat, Benedictus II ordinatus fuit die 14 Martii, eodem videlicet anno et mense quo Ughellus consecratum Damianum tradit a Sergio. Nec aptius ejusdem Damiani obitum consignat anno 707, tum ob dicenda, cum quod, Rubeum in hac parte secutus, dicat eum sedisse annos xvi, menses ii, dies xvi. Si enim, neglectis mensibus et diebus, subtrahantur anni xvi ab annis dccvii, regrediemur ad annum 691, non ad 685, inter quem et annum 707 intercurret anni xii.

II. Præterea apertissime constat ex Anastasio in Vita Constantini papæ non nisi eo pontifice Felicem Damiani successorem ordinatum fuisse, de hac enim re plura exhibet, quæ non dissimulat Rubeus, quamvis pontificis nomen supprimat, ne male compactæ chronologiæ ictus prodant. Porro ex mente Baronii Constantinus non nisi septima die Martii creatus fuit pontifex anno 708; non potuit itaque Felix consecrari episcopus anno 707, quod ait Ughellus, et multo minus anno 702, quod tradit Rubeus. Cum autem is scribat Felicem presulsem Ecclesiæ Ravennatæ annos circiter xix, si isti numerentur ab anno 702, quo creatus dicitur, fiet vitam produxisse fere usque ad annum 720; non potuit itaque decessisse ante annum 718, quo consignare videtur Joannis subsequenti creationem, dum margini numeros ascribit, ex quibus Ughellus rem negligentius considerans errandi ansam accepit, et Felicem vii Kal. Decembris mortuum dixit anno 717. Quæ quidem contra Rubeum ex Rubeo ipso nascuntur. Is autem plurimis aliis difficultatibus implicabitur, si eorum quæ Agnellus narrat rationem habendam censeat, quorum hic chronologia dispendenda est.

III. Characteres nonnullos exhibet noster, ex quibus Temporum ordinandorum ratio pendet, quique propterea expendendi sunt, et conferendi cum Anastasio. Felicis episcopi omnium postremi creatio et erumnæ id in primis præstant quod in præsentis argumento usui sit; etenim ex Agnello et ex Anastasio habemus Felicem Ravenna Constantinopolim fraude abductum, Justiniano Constantino Pogonato successore jubente; itemque ab Anastasio docemur eundem a prædicto Constantino pontifice ordinatum: «Hic,» ait Anastasius, «ordinavit Felicem archiepiscopum Ravennatensem, qui secundum priorum suorum solitas in scrinio noluit facere cautiones.» Consentient chronologi in anno quo Constantinus pontifex creatus est, quamvis in die dissentiant, idque consignat anno 708. Non potuit itaque consecrari nisi Martio anni prædicti, quo pontificem electum fecerunt, vel quarta, vel septima ejusdem mensis. Consentient etiam Baronius, et Pagius, ille tomo VII, hic in dissert. Hypat., pag. 355, Justinianum, cum post reditum ad imperium ex Theophane annis sex imperasset, anno 711 exente, trucidatum a Philippico, cum Tiberio filio. Igitur Felix ante hunc annum certis ipe est ordinatus. Cum autem plura Agnello narrata Justiniano post reditum imperante acta sint, quæ spatium temporis haud exiguum requirunt, conficitur Felicis ordinationem ad priora Constantini pontificis acta spectare. Felicis abductio, tortura, excecatio ab Agnello postremis Justiniani annis evenisse indicatur, qui Justinianum jugulatum narrat altera die a Joannicij dira immanique mactatione. Porro in ipsa Felicis ordinatione urbæ triceque illæ evenerunt quas Anastasius narrat, post quas pacifice sedit toto eo tempore quod exigebant opera ipso episcopo jubente a Joannicio præstita, de quibus hæc Agnellus: «Sapientissimus Joannicius istius in temporibus claruit, et rogatus a pontifice ut omnes antiphonas, quas canimus modo Dominicis diebus ad crucem, sive sanctorum apostolorum, aut martyrum, sive confessorum, necnon et virginum, ipse exponeret, non solum Latinis elo-

A quis, sed etiam Græcis verbis, quia in utraque lingua fuit maximus orator.» Hæc quidem exegisse videntur duorum saltem annorum spatium, post quos Ravennæ clades, pontificis et Joannicij ærumnæ cœperunt anno 710, sinierintque anno 712, trucidato circa finem 711 Justiniano. Consequitur ex his Felicem ordinatum anno ipso 708, statim post Constantini summi pontificis consecrationem. Rubeus licet in annorum numero quibus Felix sedit ab Agnello discordet, retinet tamen diem emortualem ejusdem, vigesimam quintam Novembris. Cum itaque noster, a quo non est quod recedamus, nisi modico dierum augmento, dicat sedisse Felicem annis viii, mens. vii, dieb. xix, fiet ordinationem ejusdem cum vigesima quinta Novembris collatam incidisse in diem sextam Aprilis. Hæc autem cum inepta fuerit ordinationibus episcoporum anno 708, quo habebatur cycl. solis 15, et lit. Dom. C, efficitur pro diebus xix scribendum xxi, et ordinationem ejusdem retrahendam ad diem quartam ejusdem Aprilis anni prædicti 708. Inde fiet Felicem obiisse anno 716, die prædicta 25 Novembris. Decem anni vite, annis Agnello notatis, a Rubeo additi, præterquam quod nullo teste firmantur, non videntur Felici tribui posse anteaactis ærumnis attrito. Quod Agnellus ait, eum cum ab exsili calamitatibus in suam sedem rediisset, «post annos tres ædificasse domum infra episcopulum, quam de suo nomine domum Felicis nominavit,» eo sensu intelligendum est, quod domus illa tertio a reditu anno finita sit.

IV. Felicis episcopi sedentis et occumbentis ætate adinventæ, lux clarior affulget, ut præcedentia prodeant. Agnellus Damianum ait sedisse annos xvi, mens. ii, dies xvi, mortuumque iii Idus Maias. Consentit Rubeus, tantum loco Maii Martium reponit, et bene, ut ex dicendis constabit. Itaque die 12 Martii ejusdem anni 708 Damianus decessit, qui ante annos xvi, mens. ii, et dies xvi, ordinatus fuerat, die videlicet 27 Decembris anni 691. Cum tamen eo anno curreret cycl. sol. 28, lit. Dom. A, festivæ Natalis dies essent tum sabbati, tum Dominicæ dies, puto et hic errorem in dierum numero irrepisse, et pro diebus xvi dies xix reponi debere, quare ordinationem ad 24 retrahendam. Ordinatus autem est a Sergio summo pontifice, teste Anastasio in hujus Vita. Theodorus Damiani prædecessor obierat initio anni, die videlicet 18 Januarii, completis in episcopatu annis xiii, mens. iii, diebus xx, ut Agnellus tradit, licet supra observavimus, Rubeus episcopatum ejus undecim tantum annorum spatio concludat. Juxta tradita tamen ab Agnello, a die 18 Januarii anni 691 retrocedendo per annos, menses, diesque adnotatos, Theodori ordinatio recidet ad diem 29 Septembris anni 677. Verum cum eo anno cycl. solis esset 14, lit. Dom. D, numero dierum addendi sunt duo dies, scribendumque xxii pro xx, et ordinatio ad diem 27 spectabit. Reparatus itaque obierat iii Kal. Augusti, id est die 30 Julii ejusdem anni, cum episcopatum tenuisset annis v, mens. ix; quibus omnibus consentit Rubeus, suppletque dies 26 ab exscriptore nostri Codicis omissos. Ordinatus itaque fuerat quarta Octobris, Sabbato anni 671, cycl. sol. 8, lit. Dom. E. Mauri episcopi schismatis infamia notissimi dies emortualis minime consignatur, nec de eo quidquam Rubeus ipse tradit, qui alias ut dies et momenta definit diligentissime agit. Spectato tamen eorum temporum statu, quo, juxta obtenta ab imperatore per Maurum præcepta, imperatoris ipsius nutu pallium induere debebat novus episcopus, qui a tribus suffraganeis suis ordinaretur, trium saltem mensium spatium intercessisse reor inter Mauri mortem et Reparati schismaticam ordinationem, quibus Constantinopolim missum arbitror, qui pallium expeteret, et rediisse; et amplior diuturniorque mora etiam exigentem pontificis conatus suum jus defendentis, nisi ejusdem mors eodem fere tempore accidisset, quæ potuit Ravennatibus

favere, ut male causam victoriam reportarent. Id omnino Mauro curante statutum novimus, tam ex ejusdem præcepto infra describendo ad Mauri Vitam, tum ex Agnello, qui ait obtentum, « ut futurus pastor Ravennensis Ecclesiæ..... hic (Ravennæ videlicet) consecraretur suus electus a tribus suis episcopis, palliumque ex Imperatore Constantinopolitano deferret. » Arbitror itaque circa Julium Maurum obiisse eodem illo anno 671, ex eo etiam quod inquirendo ex calculis Agnello traditis ordinationis ejus tempus, subtractisque annis xxviii, mens. x, diebus xviii, quibus sedit ab annis dcc. xxi, devenimus ad mensem Septembris anni 642, excludimusque a Mauri ætate diem 25 Augusti, quam Boni prædecessoris emortualet Agnellus consignat. Hinc autem obicitur Bonum, quem noster in senectute bona obitus tradit, ab anno 630 ad Augustum 642 sedem tenuisse.

PARS SECUNDA.

Statuta turbantur a pontificum Romanorum chronologia Papebrochiana. Ea ad examen revocatur.

I. Tradita ex parte turbare videntur pontificum Romanorum chronologia a cl. viro Papebrochio ordinata, ubi in primis Doni summi pontificis; qui Adeodato successit, ætatem stabilire nititur. Sentit vir præstantissimus Adeodatam, qui Vitaliano successit, ordinatum die 14 Martii anni 672, sedisse annis quinquæ, mensibus duobus, diebus quinque, obiisse anno 677, die 18 Maii. Donum autem ordinatum quarta Octobris ejusdem anni, sedisse anno uno, mensibus quinque, diebus decem, obiisse die 13 Martii anni 679. His autem admissis, sequeretur in explicata Ravennatum episcoporum syntaxi, male Reparati episcopi mortem anno ipso 677, die 30 Julii consignatam, duobus videlicet mensibus et quatuor hisuper diebus ante Doni pontificis ordinationem. Atqui Anastasius in ejusdem Doni Vita hæc explicite tradit: « Hujus temporibus Ecclesia Ravennatum, quæ se ab Ecclesia Romana segregaverat causa autocephalie, denuo se pristinae sedi apostolicæ subjugavit; cujus Ecclesiæ præsul nomine Reparatus e vestigio, in Deo placuit, vitam finivit. » Oporteret itaque Reparati mortem in annum sequentem differre, et totam simul sedium Ravennatibus episcopis tribuendam rationem in vitis Agnelii calculis invertere, vel Fellicis episcopi creationem similiter postponere, repugnantibus his quæ supra præsertim ejusdem ordinationem anno 708 tribuere. Cogunt igitur hæc laudatorum Romanorum pontificum ætatem et ipsius Papebrochii mentem intimius perscrutari. Fatetur is omnia Anastasii exemplaria, et auctores Anastasium secutos, Adeodato annos tantum quatuor tribuere, quinimo ipsam traditam in catalogo descripto annis circiter lxxx post Adeodati mortem, quem exhibet ipso Propylæi tono, pag. 72, cuique Anastasium fuisse autumari vir clarissimus. Cum tamen vel in hoc, vel in subsequitis duobus pontificibus erratum fuisse credat, Dono enim sesquiannos tantum, Agathonii biennium et semis datur, et nihilominus Agatho ipse exsistimetur ad finem anni 681 superstes, extendendam censet Adeodati sedem ultra quadriennii spatium. Verum cum postremi hujus pontificis acta, Agathonis videlicet, obtinuerint ut septem annorum sedem Baronius eidem tribueret, Papebrochius satius existimavit, reflecto Agathonii anno uno, septem annos Adeodato a Baronio tributos ad quinque contrahere, ea tamen, inquit, lege, ut si decessoribus ejus alteri possit annus unus addi supra numerum annorum qui eidem in ipsomet Anastasio assignantur, Vitaliano scilicet tredecim, et duo Eugenio, possit Adeodatus annis quatuor manere contentus; et tunc ordinatus hic fuisset anno 673, 8 Martii, Dominica tertia Quadragesimæ, obiissetque 17 Maii, et cessavisset episcopatum menses iv, dies xvii. Interim, ut jam dixit, apparet necessitas evidens hoc circiter tempore addendi annum saltem unum per conjectu-

ram, quod alias haud libenter sic facio, ut salta habeatur reliqua ex catalogo et Anastasio chronologia. Hinc autem chronologia pontificum inveniatur rationi, ob quam Donum obiisse die 13 Martii anni 679 consequitur; et Agathonem subrogatum 22 Maii, repugnare videbatur « divalis sacra » concilio vœcumenico præfixa « directa ad Donum sanctissimum papam Senioris Romæ, contradita vero Agathonii papæ sanctissimo, ac beatissimo ejusdem antiquæ Romæ; eo quod idem Donus de presenti vita decessisset, » quæ scribitur data « pr. Id. Augusti, Constantinop. » ind. 6 » id est anno 678. Facitur vir ingenuus id sicuti Baronium, ita et se movisse, ut uno anno Doni mortem anticiparet, et Agathonis successione, « quamvis, inquit, in nomine mensis appareret vitium; quocunque enim die anni mors statuatur, præcesserit tamen Idus Augusti mensibus ut minimam quatuor; per quos eam ignoratam fuisse Constantinopoli tam est impossibile, quam incredibile quod Agatho absque jussione et scita exarchi imperialis fuerit ordinatus. » Addit, postmodum se agnovisse verba ista « data, etc. » nullam mereri fidem, cum nec in Græco habeantur, nec in Latina veteri Parisina editione anni 1524, ex Codice Bellovacensi antiquissimo, quare censet divalem istam datam anno 679, ind. 7, in confinio Februarii et Martii.

II. His tamen non obstantibus, mihi arridet Adeodati, Doni, Agathonisque tempora diversa ratione, ac Papebrochius censet, disponere, et Adeodato quidem, ad fidem omnium Codicum Anastasii et antiquissimi catalogi Papebrochii laudati, quatuor tantum annos pontificatus tribuere, quos interit a die ordinationis sue 14 Martii anni 672, finierit anno 676, pontificatum protrahens usque ad 18 Maii; Dono autem, ordinato quinta Octobris ejusdem anni, annum unum, menses quinque, dies decem, usque videlicet ad 14 Martii anni 678, Agathonem vero pontificatum eodem anno « coepisse die ordinationis sue 30 Maii, tribusque annis sedisse, mensibus sex, diebus tribus, mortuumque die 3 Decembris. In hac computandi ratione, retentis pro ordinationibus Dominicis diebus, et retento pro Eugenio et Vitaliano Papebrochii calculo, additur tantum / annus unus Agathonii, tresque sunt qui apud Anastasium duo dicuntur, cogentibus sextæ synodi actis, hisque quæ in eam rem hic subjicere juvat. Exstat in Collectione conciliorum Labbeana concilium Romæ sub Agathone habitum, pag. 579 tom. vi, quod quidem hujusmodi initium præfert: « In Nomine Domini Salvatoris nostri Jesu Christi, imperantibus dominis nostris piissimis Augustis Constantino majore imperatore, anno vigesimo sexto, post consulatum ejus anno decimo, sed et Heraclio, atque Tiberio novis Augustis ejus fratribus vicesimo secundo, indictione septima, mense Octobris, presidente Agathone sanctissimo, atque ter beatissimo apostolico universali papa. » Indictio 7 Octobris mense corrente nulli anno convenit, præter 678. Constantinus itaque Pogonatus mense Octobri anni prædicti agebat imperii sui, seu consulatus, annum decimum, cum Constantino ejus pater anno 668, non modo post 16 Septembris, quod observavit Pagius dissert. Hypat. part. iii, cap. 5, pag. 348, sed nonnisi post Octobrem Syracusis occisus sit. Puto autem hinc aperte constare eo anno 678, mense Octobri, Agathonem pontificem sedisse, et male concilii titulum in eadem editione competitum, quo dicitur concilium hujusmodi in basilica Salvatoris nostri Constantiniana hæcæpata habitum anno Christi 680, vel, ut alii volunt, præcedenti, hoc est mense Octobri, indictione 7. Indictio enim septima solè Octobri anni 678 convenit, non autem 679, vel 680, quibus nec annus imperii Constantini decimus convenire potest, qui Acti primæ sextæ synodi 7 Novembris mensis, ind. 8, anni videlicet 680, imperii, seu consulatus, sui annum 15 numerabat, ut constat ex ejusdem actionis characteribus. chrono-

ologicis, qui fortassis diem ipsam signant imperii aeternam de qua etiam Patres concilii Romae scribentes. Quae quidem longioris temporis moram probant, intercessisse, ultra anni spatium extensam, ut ipse C. V. Papebrochius agnoscit in dissert. 15, de Pontificatu Agathonis; et fortassis ultra biennium, ut tot exousationum argumentis purgari debet.

IV. Negat ibidem vir doctissimus fidem adhiberi posse verbis quae deesse testatur in Graeca et veteri Latina editione, additis divali alteri post legatorum adventum Constantinopolim scriptae ad Georgium Constantinopolitanum episcopum. Sunt autem quae sequuntur: «Data quarto Idus Septembris Constantinopoli, imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno 28, et post consulatum ejus 12. Cum enim, inquit, synodus coepit sit imperantibus a Deo cononatis serenissimis dominis Flaviis Constantino quidem piissimo, et a Deo decreto magno principe perpetuo Augusto imperatore anno 27, et post consulatum ejus a Deo instructae mansuetudinis anno 13, Heraclio vero et Tiberio a Deo consecrandis ejus fratribus anno 22, die 7 mensis Novembris, indict. 9, et hac ratione consequenter notentur omnes synodi actiones, necesse est ei qui divali praedictae addidit datam errorem obrepisse in componendis annis imperii et postconsulatus. Male propterea dici ait legatos Constantinopolim venisse anno uno citius, quam synodus ipsa fieret, et dilatatam synodi ejusdem indictionem ad menses fere sex. Notat etiam quod in toto concilio nil mutatur in designandis tot epocharum annis, quarum prima et secunda sit imperii per Constantem patrem Constantino primogenito sub annum 654, et quinquennio post duobus aliis filiis communicati, tertiam vero summi post consulatum perpetuum depositum patre moriente xv Julii, anno 668, adeo, inquit, ut videatur imperator commodi majoris causa ad unam communem epocham mensi Octobri alixam revocasse omnes illas aeras, ne multiplicitas pareret confusionem in actis publicis. Fatetur tamen se causam ignorare cur October electus sit, nisi ea dicatur, quod eo mense ceperint ex decreto paterno imperii ejus anni scribi, omissis annis consulatus. Agnoscit tandem versionem Latinam act. 9, die 8 Martii incipientem, notare annum Constantini 28, et sic deinceps prosequentem, quo epochae distinguantur; sed diligentiam hujusmodi sibi suspectam dicit, quod nihil mutet in fratrum Augustorum imperio, nil in annis postconsulatus, cum sentiat annum postconsulatus debuisse mutari in actione 16, quae fuit 10 die Augusti celebrata, et factum bene ait, quod observata sit mutatio indict. 9 in 10, actione 17, die 11 Septembris, quo fiat ut prioribus illis non egeamus.

III. Ex toto itaque horum contextu apparet pontificatui Agathonis, qui duobus annis tantum apud Anastasium circumscribitur, annum unum addi debere, et Doni pontificatum anno similiter uno anticipari, citius illum consignando, ac C. V. Papebrochius consuevit. Ita optime pontificum Ravennatum chronologia constabit; et quamvis in mense fortassis erratum sit in divali sacra sextae synodo praefixa; indictionem tamen 6 tenendam esse, qua anno 678 data intelligatur. Id autem, quamvis a Latino quopiam additum fuerit Graeco textui, quod ex margine in textum irreperit, reprobari tamen minime debet, cum aliunde certis argumentis confirmetur. Ea quidem Augustus mensis pro alio ab hujusmodi additionis auctore scribi potuit, ut epistolam Agathonis pontificatus aptaret, et reddite tempus signaret; non autem scriptae. Ea autem dum Constantinopoli Romam mitti debebat, Agatho jussionem ab exarcho obtinuisse potuit, vultumque de morte Doni ad imperatorem pervenire, ac simul de Agathonis electione, haeque epistola quae Dono inscripta fuerat in Regestis Agathonis inseribi, dataque mensis mutari. At quidquid de his sit, nil arbitror opponi posse argumento ex allata Romana sub Agathone synodo ante Britanniam Ecclesiam dissidia celebrata, quae manifeste ostendit Agathonem sedisse Octobri mense anni 678, quo a precedenti Septembri indictio 7 currere ceperat. Ita bene Dono Romano pontifice sedente, Reparatus Ravennas cogitare potuit de sua Ecclesia apostolica Romanae subjicienda, juxta tradita ab Anastasio. Donus etiam sedere coepit quinta Octobris anni 676, Reparatus obiit iii Kal. Augusti anni sequentis 677. Accedit rei ejusdem confirmanda excusatio; Agathonis in epistola synodi occasione data, imo synodi totius nomine repetita in altera ejusdem argumenti, eademque occasione scripta, quae cum priori actione quarta sextae synodi habetur; ea enim studiosissima collecta argumenta exhibentur Augusto, quibus ostendatur longiorem moram disponendi ea quae pro mittenda ad laudatam sextam synodum legationem necessaria fuerant excusandum, quod prolixiori tempore opus fuerit ut episcoporum Occidentalium sententiae in synodis provinciarum praestande haberentur, expectarique deberent ab ultimis Britannis responsa, praeter alias ejusdem motae causas ab Agathone expositas, agitudines videlicet suas, et doctorum virorum rari-

tem, de qua etiam Patres concilii Romae scribentes. Quae quidem longioris temporis moram probant, intercessisse, ultra anni spatium extensam, ut ipse C. V. Papebrochius agnoscit in dissert. 15, de Pontificatu Agathonis; et fortassis ultra biennium, ut tot exousationum argumentis purgari debet.

IV. Negat ibidem vir doctissimus fidem adhiberi posse verbis quae deesse testatur in Graeca et veteri Latina editione, additis divali alteri post legatorum adventum Constantinopolim scriptae ad Georgium Constantinopolitanum episcopum. Sunt autem quae sequuntur: «Data quarto Idus Septembris Constantinopoli, imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno 28, et post consulatum ejus 12. Cum enim, inquit, synodus coepit sit imperantibus a Deo cononatis serenissimis dominis Flaviis Constantino quidem piissimo, et a Deo decreto magno principe perpetuo Augusto imperatore anno 27, et post consulatum ejus a Deo instructae mansuetudinis anno 13, Heraclio vero et Tiberio a Deo consecrandis ejus fratribus anno 22, die 7 mensis Novembris, indict. 9, et hac ratione consequenter notentur omnes synodi actiones, necesse est ei qui divali praedictae addidit datam errorem obrepisse in componendis annis imperii et postconsulatus. Male propterea dici ait legatos Constantinopolim venisse anno uno citius, quam synodus ipsa fieret, et dilatatam synodi ejusdem indictionem ad menses fere sex. Notat etiam quod in toto concilio nil mutatur in designandis tot epocharum annis, quarum prima et secunda sit imperii per Constantem patrem Constantino primogenito sub annum 654, et quinquennio post duobus aliis filiis communicati, tertiam vero summi post consulatum perpetuum depositum patre moriente xv Julii, anno 668, adeo, inquit, ut videatur imperator commodi majoris causa ad unam communem epocham mensi Octobri alixam revocasse omnes illas aeras, ne multiplicitas pareret confusionem in actis publicis. Fatetur tamen se causam ignorare cur October electus sit, nisi ea dicatur, quod eo mense ceperint ex decreto paterno imperii ejus anni scribi, omissis annis consulatus. Agnoscit tandem versionem Latinam act. 9, die 8 Martii incipientem, notare annum Constantini 28, et sic deinceps prosequentem, quo epochae distinguantur; sed diligentiam hujusmodi sibi suspectam dicit, quod nihil mutet in fratrum Augustorum imperio, nil in annis postconsulatus, cum sentiat annum postconsulatus debuisse mutari in actione 16, quae fuit 10 die Augusti celebrata, et factum bene ait, quod observata sit mutatio indict. 9 in 10, actione 17, die 11 Septembris, quo fiat ut prioribus illis non egeamus.

V. Ex uniformitate tamen, qua postconsulatus anni in Constantino Pogonato Constantis filio signantur, arguit vir doctissimus Pagius, dissert. Hyp., part. iii, cap. 4, n. 2, pag. 351, minime, ut in praecedentibus, intelligendam formulam postconsulatum signantem, ita quod excludatur annus consulatus, et a Constantino ipso novam numerandi formam introductam, qua consulatus adinstar tribunitiae potestatis esset, unde annos post consulatum numerare idem est ac numerare imperii annos. Haec observatio adhibita distantur omnes Papebrochii conjecturae, et rite intelliguntur characteres supra notati, et agnoscitur eosdem aptissime inter se cohaerere. Annus enim aerae imperii Constantini est ipse 654, quo a patre Augustus renuntiatus est ante diem 26 Aprilis, quod indicatur ab actione 15 sextae synodi, in qua annus imperii ex 27 mutatur in 28, ut sentit laudatus Pagius; at si Latina versio teneat, mutatio illa fit act. 9, die octava Martii, et cogimur a Pagio in hac parte abire, et Constantiniani imperii iuria ante diem illam collocare, et praecise die septima, qua actio 8 habita est. Illud tamen notari debet pro vigesimo octavo in Latinis scripto, in Graecis scribi $\xi\tau\omicron\upsilon\varsigma \epsilon\iota\kappa\omicron\tau\omicron\upsilon \iota\epsilon\delta\omicron\upsilon\tau\omicron\upsilon$, anno vigesimo septimo, ob quam rem actionis hujus

9 nullam rationem habendam pro multiplicandis imperii annis existimavit laudatus Pagius, sicut nec de reliquis usque ad 15, 26 Aprilis anni 681. Quod autem nec in ea actione, nec in subsequentibus usque ad 16, mutetur annus imperii Heraclii et Tiberii, ex eo est, quod diverso et quidem posteriori mense in imperium asciti sint, sive Cæsares declarati, anno 659. Cum demum act. 16 die 9 Augusti habita, eorundem annus 22 in 23 multiplicetur, manifestum sit ante eam diem Cæsares declaratos, ut Pagius observavit: postconsulatus etiam anni perseverant, quia cum tribunitiæ potestatis adinstar notent ipsum annum imperii, ex quo Constantinus imperare solus coepit, indicant die 16 Septembris, quo postrema actio habita est, nondum completum fuisse annum 13, qui coeperat ante diem decimum Novembris precedentis anni 680, quo prima concilii actio celebrata est; indeque conficitur Constantinum patri successisse serius, ac C. V. Papebrochius censuit anno 688, ut supra, Pagio facem præferente, observatum est contra Anastasium, qui Constantis mortem diei 13 mensis Julii assignat. Divales tamen Georgio Constantinopolitano datae characteres corruptos video, signantes Imperii annum 28 cum postconsulatus anno 12 iv Id. Septembris, nec sustineri posse cognosco ex mox dicentis.

VI. Dum hæc scribo opportune C. V. Pagius illustrissimo Maglabequio, cui bonarum litterarum cultores quantum debeant nemò ignorat, curante, dono mittit doctissimam epistolam abbati Nicasio, Divionensi canonico Gallico, jilidmate conscriptam, qua dum selectiora nonnulla ex criticæ suæ chronologicae ad Baronianos Annales posterioribus tomis, anxie ab eruditissimis expectatis, et propediem edendis, exponit, situm totius operis gustandi auget. Porro ejus epistolæ pag. 5, post medium, sentit Wilfridum electum quidem ad Eboracensem episcopatum anno 664, sed minime ordinatum ante sequentem 665, unde bene auctor catalogi episcoporum Eboracensium, a Labbeo editi tom. I Bibliot., ait Wilfridum ab episcopatu pulsum anno 677, sui episcopatus duodecimo, quod traditis per Bedam congruere censet. Ait itaque Wilfridum anno sequenti Romam perrexisse, quo in itinere hiemasse anno 678 in Frisia ad paganorum conversionem intentum, Romanæque venientiam ante mensem Octobris interfuisse concilio habito, inquit, eodem anno, minime autem sequenti, cui ascribitur in omnibus conciliorum collectionibus. In eo autem Wilfridus suo episcopatu est restitutus, et in Angliam reversus est anno sequenti 679. Est in hac postrema assertione quod me a C. V. dissentire cogit. Concilium illud, in quo absolutum dicit Wilfridum, esse intelligit de quo supra egimus, annoque 678 ex certis notis assignavimus, qua in re assentientem eruditissimum virum gaudeo invenisse; at non video quomodo concilium hujusmodi illud sit in quo sit absolutus simul, et in quo inter Patres sederit, cum ex absolute in una synodo percepta factum sit ut sederit in altera Romana, nec dubitare possimus de ea, cum esset in eadem, cujus epistola legitur act. 4 sextæ synodi, Wilfridi ipsius subscripto hujusmodi: « Wilfridus humilis episcopus S. Ecclesiæ Eboracensæ insulæ Britannicæ, legatus vene-

rabilis synodi per Britanniam constituta, in hac suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi. » Optime igitur utrasque synodos Romanas distinxit Malmesburiensis his verbis: « His decretis gloriabundus episcopus etiam jussu papæ jussus est residere in numero sanctorum episcoporum et, qui agitabat concillium contra illos qui unam operationem prædicabant in duabus naturis Domini nostri Jesu Christi. » Manifestum autem est synodum hanc Romanam, in qua Wilfridus resedit, cuique tanquam legatus a synodo Britannica deputatus subscripsit, non potuisse haberi ante initium anni 680, cum synodus Hedfeldensis, præside te Theodoro archiepiscopo, habita contra Eutychetis, et Monothellitarum hæreses, cujus nutu Wilfridus legatus in Romana subscripsit, habita dicatur « Egfrido rege Humbroecisium, anno decimo regni ejus, sub die quinta decima Kal. Octobris, indict. 8, et Edilredo rege Merciorum, anno sexto regni ejus, et Adulfo rege Eastanglorum, anno decimo septimo regni ejus, et Lodthario rege Cantuariorum, regni ejus anno septimo. » Coepit itaque est synodus illa die 13 Septembris anni 679, cum indictio 8 fluere coeperat, nec nisi post aliquot menses quid ibi decretum, Wilfridus legatus declaratus Romæ audiri potuit; quorum vigore is ejusdem Britannicæ synodi legatus in Romana anno 680 sedit, qua absoluta in Angliam remeavit. Observare autem lubet synodum Britannicam diutius prorogata post Wilfridum legatum designatum, ita quod Patres synodi Romanæ in synodica ad Constantinum imperatorem innuant eam nondum dimissam; excusationem enim diuturnioris moræ exponentes, inter cætera hæc habent: « Sperabamus deinde de Britannia Theodorum coepiscopum atque coepiscopum nostrum magnæ insulæ Britannicæ archiepiscopum, et philosophum, cum aliis qui ibidem usque hætenus demorantur, exinde ad nostram humilitatem conjungere, etc. » Fit igitur ad initia anni 680 synodus secundam Romanam referendam esse, in qua Wilfridus tanquam Britannicæ legatus sedit. Ad hanc item referendum est Theodori Ravennatis episcopi et suffraganeorum episcoporum sanum consilium, quo se, quod prædecessor morte præventus complere non potuerat, Ecclesiæque suam unioni catholicæ restituit, eoque honore inter cæteros metropolitans gavisus sit, ut solus Constantinopolitanae suæ Ecclesiæ legatus miserit, qui sextæ synodo interfuit, seditque immediate post synodi Romanæ legatus, ut ex ejusdem Constantinopolitanae synodi actis probatur. Hæc ad Reparati et Theodori aetatem stabilendam diligentius examinanda erant; hoc enim chronologicis, modo soluto cætera nullam difficultatem habent, sed rite invicem coherent. Pro horum omnium et dissertationis totius coronide, examini hic subjicere cogitaveram præceptum a Constante Constantini Rogonati patre editum favorem Mauri episcopii; ejusque characteres ad crisis revocare; at hæc aptius reservanda existimo, que prætractentur in observationibus ad ejusdem Mauri vitam subjungendis, ubi et ejusdem præcepti tenor dabitur.

VITA BONI.

CAPUT UNICUM.

Episcopus Ravennatis icones posticæ. Rursus ad episcopos Pariensis. Boni mors, et sepulcrum.

Bonus XXXIII. Iste nomine, et operibus simul, macilenta et rubea effigie, plano capillis capite, canitie ornatus, et omni gratia plenus. Et si fortasse

quis secum cogitans dicat, aut alios interroget, quomodo iste, vel unde scire poterat horum sanctorum effigies quales fuerint, si macilenti, si pingues, ulla dubitatio inde aderescat, quia pictura insinuat vultu illorum vultus. Ab istius tempore vexationes gentium coeperunt crescere, et fluctus illidere; sed iste de

oratione assuetus non cessabat preces assidue Deo dare. Pro fidelibus orabat, ut persisterent, pro infidelibus, ut ad gratiam pervenirent, quia antequam destrueretur mundus, omnes ad Christum concurrent. Audi David: *Reminiscentur et convertantur ad Dominum omnes tribus terræ, et adorabunt ante conspectum gentium. Videte quomodo ante iudicii diem omnis mundus post Christum ibit, et adorabunt solum Deum viventem in sæcula sæculorum. Dic et cætera, o rex: Et adorabunt eum omnes reges terræ, et omnes reges servient ei. Et Paulus apostolus clamat: Donec plenitudo gentium introierit, et sic omnis Israel salvus fiet. Et quare non credunt modo? Quia eorum obdurata sunt corda, et clausa sunt viscera. Illud velamen, quod Moyses habuit in facie, illorum influxum est cordibus. Et si velatum cor habent, quomodo ergo Ezechiel clamat: *Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et scietis quia ego Dominus? Data sunt illis carnea corda, sed duritia illa semper in eis aderescit. Audi Apostolum: Secundam duritiam autem tuam et impænitentem cor thesaurizas tibi tram in die iræ, et indignationem iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. De eorum duritia audi ipsam Veritatem: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Apud Deum omnia possible sunt. Et quare non suscitavit? Si voluit, quis contradixit ei? Cum solus omnium donator [dominator] suscitavit sanctos apostolos, qui ex Abraham propagine fuerunt, cujus vos imitatores estis, et eorum gestatis figuram. Recordamini sollicitè, rogo, sanctæ Ecclesiæ inspectores, quantum sublimem tenetis sedem, tamen mortales estis, semper solliciti, semper pavidum. Audite per prophetam: *Vos sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. Et sicut prædixit propheta: Beatus homo, qui semper est pavidus; qui vero malis est durus, corrumpet in malum. Obiit autem hic beatissimus præsul die vii Kal. Septembris in***

A senectute bona, sepultusque est in pace in basilica S. Apollinaris sacerdotis et martyris in Classe. Sedit autem annos..... menses..... dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM BONI.

Episcoporum effigies in ecclesia apponi solitæ. Item Augustorum. Saracenorum cepte incursionses.

I. In hujus pontificis Vita nil fere observatione dignum. Noster cum nil de Bono narrandum habeat, pro suo more convertitur ad suorum temporum vitia. Illud auctoris fidem utique commendat, quod ne quis dubitaret de cujusque episcopi corporis habitu, quem describere solet, id se ait ex eorum imaginibus pictura expressis didicisse. Licet autem (quod ex hoc Agnelli Libro Pontificali innotescit) ut minimum a Valentiniano Martiani prædecessoris ætate viderent in basilicis earumque porticibus honoris causa episcoporum imagines pingi, id tamen solemnius obtinuisse circa hæc Boni tempora videtur, quibus orthodoxi episcopi, sicut in diptychis scribebantur, sic in sacris ædibus picti locum habebant. Hinc Anastasius in Agathonis Vita ait, quod in sexta synodo Patres, Monothelitis damnatis, et abstulerunt de diptychis Ecclesiarum nomina patriarcharum, vel de picturis ecclesiæ figuras eorum, aut in foribus, ubi illæ esse poterant auferentes, id est Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrhi, Petri, per quos error orthodoxæ fidei usque nunc pullulavit. De Joanne etiam VII hæc habet: « Fecit vero et imagines per diversas ecclesias, quas quicumque nosse desiderat, in eis vultum depictum reperiet. » Id etiam honoris tributum Augustis utriusque sexus, tum aliis, cum Ravennæ plura ostendunt ex passim relatis in hoc Pontificali, usque a Valentiniano Placidiaque temporibus, et infra, ex Damiani episcopi actis. Facile et hæc illustrantur ex historia hæresis Iconoclastarum, quæ octavo sæculo Ecclesiam turbavit.

II. Quod ait noster, « ab istius » episcopi « tempore » vexationes gentium esse cœpisse, manifesto ex his quæ subsequuntur apparet ad Mahometanam sectam, Arabumque in Romanum Imperium, et in Hispaniæ Italiaque perniciem armatorum, initia spectare. Serius tamen hæc Ravennam afflixerunt. Vide Baronium, ad annum 650 et seq.

VITA MAURI SCHISMATIGI.

CAPUT PRIMUM.

Maurus diaconus et abbas S. Bartholomæi. Episcopus factus contendit cum Romano pontifice.

Maurus XXXIV. Iste fortis fuit viribus. Diaconus hujus Ecclesiæ fuit, et Yconomus, et abbas monasterii S. Bartholomæi extitit, ubi nunc, sicut conspicitis, ego sum, Deo favente, ex dimissione Sergii diaconi patris mei. Hic prædictus, ut dixi, pontifex multas vexationes cum Romano pontifice habuit, multa certamina, multos turbines, multas altercationes. Multis vicibus Constantinopolim attigit, ut Ecclesiam suam ab iugo vel conditione Roma-

a Hic enim vero, pie lector, infandam Ravennatis episcopi facinorositatem, quo nil iniquius in historia ecclesiastica invenire est. Verum et Agnelli perversam mentem vide, qui eo sermonis genere hæc memorat, unde et ipse se schismaticum et in Roma-

norum averteret. Factumque est ita; et subtracta est Ravennatis Ecclesiæ, ne nunquam deinceps pontifices Ravennæ sedis ad consecrationes Romanæ irent. Futurus pastor Ravennatis Ecclesiæ nec illud regimen super se haberet, nec sub illius Romani pontificis ditione foret aliquando, sed hic consecrasset suum electum a tribus suis episcopis, palliumque ex imperatore Constantinopolitano deferrebat. Si nos discurreremus per multa, et longinqua itinera per ordinem narrare [potui] quomodo hoc factum est, aut pro qua causa, vel quibus ingeniis; si hoc facere voluerimus, ut per omnia discurramus, charam sedem infensum ostendat. Hinc discite quid fidei mereatur hic, sive cum Maurum laudat, sive cum infra Theodorum læcessit ac insectatur, et sanctissimos pontifices calumniis petit. Id te paucis monuisse proderit. BACCH.

tas et atramentum expendo, et vos expectantes tardabit. Diaconus et vicedominus istius Ecclesie fuit; monasterium B. Bartholomaei apostoli, ubi ego abbas esse videor, ipse tenuit.

CAPUT II.

Benedictus diaconus Siciliae rector. Siculi patrimonii ad Ravennatem Ecclesiam spectantis divitiis. Manipularius iterum in Siciliam missus dives revertitur.

Igitur misit ad rectorem sanctae Siciliae nomine Benedictum diaconum, qui illo tempore gerebat curam de causis ac rebus Ravennatis Ecclesiae, manipularium suum, et voluit ipsum rectorem Siciliae constittere per epistolam dicens: *Satis nobis servitium placuit. Senxisti; revertere ad sanctam matrem Ecclesiam, ubi nutritus fuisti. Tempus est jam ut videam te, et istum nostrum Manipularium constitue rectorem post te. Si fieri potest, non sit tibi gravis haec nostra admonitio; quod si tibi gravis est hoc hujus, vide quomodo eum ad nos remittas.* Ille autem sciens voluntatem pontificis, honoravit eum diversis exeniis, et donis, auro, argentoque, vasis concupiscibilibus, atque promiscuis aliis, cum vero deducti fuissent ad navem, obsecrati sunt se invicem, et validicentes dedit illi trecentos aureos, et misit illum optimum ad pontificem suum. Tunc praedictus Benedictus diaconus venit iterum in Siciliam, exinde oneratis dromonibus quinquaginta millia modiorum tritici, sine quibusvis aliis arstis, aut leguminibus, pelles arletem rubricatas, et hyacinthinas casulas, et pluviales sericis exornatos, lanas, et caetera indumenta, vasa de auricalca et argento, solidorum aureorum triginta, unum millia. Ex his quindecim millia in palatio Constantinopolitano, et sedecim millia in archivo ecclesiae deportavit. Haec pensio omni anno solvebatur, triticum vero semper ad mensam inde pontifex vescebatur. Reversus vero manipularius pontifici narravit omnia quae gesta sunt, et indicavit de donis quae sibi largitus est, et egit gratias absentis viro. Post tertium annum iterum misit eum, qui antea fuerat, in Siciliam ad praedictum diaconum, occasione data pro hortu, quem tenebat, accessionem faceret, ut iterum muneraret eum; et misit, ut si non posset definire causam, ne quis invadat, etiam Constantinopolim pergite, et imperatori supplicate. Ille vero postquam legit missam sibi epistolam, suscepit eum honorifice, et dixit illi: Hortum, de quo agitur, hic domino meo, nos habemus. Cras maneamus illic, et causam, pro qua tu missus es, sic faciam quod tu nunquam ad Siciliam desideres venire. Qui tribuit ei argentum multum, ponderaque auri plurima, et ultra non fuit ei, postquam Ravennam attigit, necesse ad Siciliam remigare.

CAPUT III.

Maurus Romam a pontifice vocatus pergere renuit. Anathemate punitus, anathema in Romanum pontificem dicere audet. Mors utriusque.

Contigit eo tempore, ut papa Romanus mitteret

a Vide observationes. Bacch.

ad eum legationem, ut Romam pergeret, volens eum subjugare suae ditioni. Qui accepta epistola legit, et complicit diceus ad legatos, apostolice sedis: Quid est hoc, quod facere nitimini? Nonne inter nos statutum est [et] sacramento confirmatum, ut nec ille adversus me, vel meam Ecclesiam, neque sui posteri successores meos inquietent? Meum chirographum apud se habet, et ego illius detineo post omnia inter nos conscripta, et sacerdotum meorum, et illius manibus roborata. In ipsius manibus precepta pagina confirmata sunt. Etiam vos ipsi ibidem literas exarastis. His jussis non consentio. Revertimini ad eum qui vos misit, et quod audistis nuntiate. Qui reversi nuntiaverunt per ordinem gestate. Tunc indignatus papa jussit scribere epistolam obligationis anathematis vinculis innodatam, et ipse manu propria subscribens, ut si non ad apostolicam sedem Maurus archiepiscopus veniret, non habere licentiam missas canere, nec ullus homo ad ejus communicationem accederet, neque quicumque clericus se illi adhaereret, nec ad sacrosanctum altare cum ipso accederet, nec ullam oblationem cum eo, vel pro eo offerret. Quicumque autem temerarius fuisset, et non observasset, Judaicis esset vinculis alligatus, et a regno Dei alienus fuisset. Haec omnia inserta in epistola deferunt legati Romanae sedis, et pontifici Mauro Ravennensis civitatis obtulerunt. Quas accipiens Maurus antistes tristissimas legit literas. Qui et iste ira repletus, non [Forte in Bacch.] specie furiae, sed quasi furor irrevocabilis scribens et ipse epistolam similiter obligationis ex anathemate commissa, ut nec [ille] papa licentiam habere missas canendi, sicut nec iste. Ad instar Romanae epistolam suam scribere jussit, misitque Romanam ad praedictum papam, quam lectam projecit a se. Iterumque jussit colligi. Post haec voluit dirigere legatos Constantinopolim ad imperatorem, ut et coerceret Maurum archiepiscopum ad concilium Romanum ire; et quomodo ausus fuisset magistrum suae obligationis epistolam mittere. In tali vero obligatione mortui sunt ambo. Ex illa vero die nec Romae oblationes pro eo offerunt, nec hic pro isto; sed tantum omni hebdomada die quinta feria post respertinum officium expletum conveniunt presbyteri, diacones, subdiacones, clerici, et ingrediuntur in secretarium, et dividunt inter se bucellam panis, et botulos singulos, cyathum vini; et dicit presbyter, vel quicumque in ordine prior est: *Requiem aeternam donet Dominus Deus animae illius, in cujus commemorationem haec sumptimus;* et caeteri dicant: *Is beatus Deus.* Et his dictis recedunt. Aiunt alii quod post mortem ipsorum post plura tempora Romae in concilio haec causa discussa fuisset; qui providentia episcoporum quasi pro depositione illorum incidereunt summitatem culpae pedis dexteri. Sic isti, sic isti. In hora autem mortis suae vocavit omnes sacerdotes suos plorans coram eis, petens veniam, et dixit ad eos: Ego ingrediar viam mortis, contestor,

et moneo vos, non vos tradatis sub Romanorum jugo. Eligite ex vobis pastorem, et consecratur a suis episcopis. Pallium ab imperatore petite, quacumque enim die Romæ subjugati fueritis, non eritis integri. Et his dictis obiit, sepultusque est in ardua B. Apollinari.

CAPUT IV.

Sepulcri lapis. Hunc Lotharius Augustus in Gallias abstulit. Corpus B. Apollinaris ex ardua in mediam basilicam translatum. Mauri epitaphium.

Miræ sepulture ibi fuit lapis porphyreticus ante prædictam arcam pretiosissimus, et valde lucidissimus in modum vitri. Et apertis januis, quæ respiciunt ad ecclesiam B. Severi, qui intuisset illum lapidem sicut in speculum, tam homines, quamque animalia, sive volatilia, vel qualescunque res inde transissent, quasi ænigma in speculum viderè potuissent. Sed pene annos XII tempore Petronacis pontificis Lotharius Augustus tollere jussit, et in capsam ligneam super lanam inclusit, et Franciam deportavit, et super altarium. Sancti Sebastiani mensa ut esset, posuit. Præceptum mihi a pontifice fuit ut ego illuc issem, ne cæmentarii incaute agendo frangeretur; sed corde dolore pleno in partem aliam recessi. Iste corpus B. Apollinaris, qui dudum in ardua ipsius conditum a Maximiano præsule, cum Juliano argentario fuit, exinde tulit, et in medio templi collocavit, et ipsius martyris historiam laminis argenteis infixit. Epitaphium vero desuper invenietis scriptum continens ita:

Prima fides nostrisque pater promiserat olim
 Perspicendum oculis, et legis vorè vocandum,
 Christum conuerterans Christum sonat, omnia Christum.
 O. pomen prædulce Mauri pontificis, lux et decus,
 Præsidiumque nostrum, requies o certa laborum
 Blandus in ore sapor, fragrans odor, irriguus fons
 Castus amor, pulchra species, sincera voluptas (vq
 huntas).

Si gens surda neget tibi tibi præconia, de te
 Tam uulgas rerum, voces elementaque (talia)
 Viuisit (vidisti) angelicis comitatu coetibus alte
 Ultima qua spodium non mensurabile tendit
 Currus nauqua... gradibus regemque sedentem
 Præmia digna ferens; quæ te tam læta tulerunt
 Eloqua merito primi sequaces desisti.
 Tam generis tibi celsus apex, quam gloria sandi.
 Inviolatus amor, castæ præconia vita.
 Ore decens, bonis ingenio, laudibus et ore
 Vota probata Deo, meritique, sapientia sanctorum
 Omnia quæ voluisti prospera quæ..... et idem.
 Optasti quidquid... contigit, ut voluisti.
 Creditus et vitas hominum ratione, med. pidi
 Inde et perfunctæ manet hæc reverentia vite.
 Virtutibus tuis ad ethera tuam releuisti setem
 Serta teneustapos. alica ad jura propria, collocasti.
 Nunc etiam manes placidis pia cura retractus,
 Et in te perpetuo sentris sui honore sepelch.
 Corruptela patris uascanum turbida carnis
 Progenies Christum inuenies de corde parentem.

Et, ante ipsam arcam inuenies in pavimento tessellis exaratum continentem ita: *Hic requiescit in pace Maurus archiepiscopus, qui vixit annos P. M. a lxxv, qui tempore Domini Constantini imperatoris liberavit Ecclesiam suam de jugo Romanorum seruitutis. Sedit ann. xxviii, mens. x, dies xviii.*

OBSERVATIONES

AD VITAM MAURI SCRIBATIT.

Œconomus ecclesie, Latini vicedomini. Abbates in clero. S. Bartholomæi Ravennatis abbas. Sedes episcoporum Ravennatum in synodis Constantini præceptum a Mauro obtentum. Emendatur chronologica series exarchorum ex eo suppleta. Agnellus cephalia exorta in schisma abiit. Agnellus confutatus.

I. Maurus, quem vasserimi ingenii hominem fuisse Agnellus ipse, licet Romanæ auctoritatis satis impatientis, non obsæure indicat, œconomus ante episcopatum Ecclesie Ravennatis fuerat. Œconomum Græci, vicedomini Latini dicere virum, qui ecclesiasticos redditis procurandos, et iuxta canonem dispensandos, episcopo cleroque demandante, assumebatur, de quibus rationes reddere tenebatur. Constat id muneris institutum, cum demum ecclesie, præter fidelium oblationes, latifundia bonaque immobilia habere cœperunt, quorum redditus vix videbatur clericos curare posse, absque eo quod a rerum divinarum ministeriis distraherentur, quare statutum est plarium conciliorum decretis, quorum antiquus est Chalcedonense, can. 25, 26, ut id muneris in singulis ecclesiis laico demandaretur, a clero eligendo, qui postmodum ab episcopo constitutus est. De his Jacobus Gothofred. ad Tit. de bonis clericis. Cod. Theodos. ubi lex ea Theodosii et Valentiani data, xiii kal. Januarii, Arioivindio et Aspare coss. œconomos ecclesiarum nominat, quare officium hujusmodi, dum lex illa ferebatur, anno videlicet 434, jam in usum erat. A tempore autem Ecclesie episcopi in Ravennati Ecclesia œconomi munus in plures ex clero jam dispertierat, quibus id ab episcopo demandatum ostendunt littere Felicis papæ; eorum autem officium per hæc explicatur.

Ad patrimonium vero ecclesie ex eorum episcopi judicio, ex clero persone electæ cum solatiis, quæ pro notitia deputaverit episcopus, sub idonea fidejussione mittantur, quorum fides fuerit, et industria comprobata; ut et alimonia pauperum fraudem non patiantur, et quantitas patrimonii ecclesie latere non possit, et unusquisque clericus sub timore Dei et proprii sacerdotis de his quæ sibi commissa fuerint exponat fideliter rationes.

II. Maurus non modo œconomus Ravennatis Ecclesie, sed et abbas S. Bartholomæi, existit, quo munere Agnellus ipse ex patris resignatione ornatus fuit, ut ex hoc loco cognoscimus. Porro notius est quam quod huic probando operam impenderet Saxeus in conspectu Italico de vita communi clericorum inscripto, nomen videlicet abbatis non semper indicium esset nobilibus monachorutiq; et plures ecclesie abbaciali titulo gauderent, quæ ab initio clericorum fuerant. Moneat nos ea de re plura sequioris ævi monumenta, sed et illud notivius non modo a monachis ad clericos, verum et ad laicos multis

farie migrasse nomen abbatis; videatur Dupangius in Glossario Latinitatis. Cæterum hæc S. Bartholomæi, sicut et altera S. Mariæ ad Blachernas, cui Agnellus idem præfuit, abbatia, clericos, non monachos habuisse censeo, licet vocetur nomine monasterii, etiam jam adnotatum est, quid apud nostrum monasterii vocabulum ferat. Ravennatum rerum scriptores nil de S. Bartholomæi abbatia, nil de ejus titulo Mauro huic Agnelloque nostro tributo. Fabras in sacris Ravennæ monumentis induit, dups Rayvenne ecclesias invocato S. Bartholomæi nonniquè consecratas, quarum una adhuc superstes non magni nominis, quamvis ab anno 1262 nota, quo ab Urbano ejus nominis quarto canonicis Ravennatis diplomate asseritur, et eorundem in illam jus confirmatur. S. Mariæ ad Blachernas, cujus abbas Agnellus, illa fuit quemmodo S. Mariæ de Palatiolo,

* P. M. Id est, plus minus. BACCH.

nostrorum S. Vitalis Casinensium monasterio unita, A haud magno spatio Ravenna distans, uti haud obscure ex Joannis Angeloptis Vita indicat Agnellus ipse, cap. 5. Altera S. Bartholomæi ecclesia ibi fuit, ubi nunc templum elegans S. Romualdi nomine Deo dicatum, cum insigni Camaldulensium cœnobarum monasterio. Utra ex his duabus S. Bartholomæi ecclesiis Mauro, Agnelloque abbatibus laudanda sit, ægè definiti potest. Libentius suffragio meo priori accederem, quod extra pomerium milliario fere a civitate distet, nec enim puto abbates hujusmodi ecclesiarum intra urbem curam gessisse per ea tempora Ravennæ; et eam ad canonicorum Jus antiquitas etiam spectasse. Ad de his satis, de quibus etiam egimus in præfatione.

III. Priora in episcopatu Mauro laudabiliter gesta mirum est ab Agnello omissa; at scriptor, qui episcopum ex eo laude dignum censuit, quo omnium oſium apud posteros promeruit, ob autocephalam videlicet tentatam, minime posterioribus priora congruere vidit, nec ista illis respondere, cum antea Ecclesiam suam Romanæ subditam agnoverit Maurus, qui sciens volensque independens fieri tentavit. Præclaram sane operam a Mauro præstitam conscientia Monothellitaram hæresis in Lateranensi concilio sub Martino sanctissimo pontifice per Maurum Cesenatem episcopum et Deusdedit Ravennatis Ecclesie presbyterum, testantur ejusdem concilli acta, de quibus late Rubens lib. iv, ad annum 649. Ex priori laudatæ synodi secretario constat in episcoporum serie Mauri legatos tertio loco nomenclatos, videlicet post Maximum Aquileiensem, et Deusdedit Calaritanum episcopos; verum in sententia dicenda primo omnium loco loquentes. Nullus autem non videt potiori ratione argumentum præcedentiæ ex loco quo quisque sententiam dixit sumi, qui ex actis superstiliibus certus sit, quam ex episcoporum subscribentium serie, quæ descriptorum vitio variari potuit. Rem discrete eruditæ tractat Rubens in Historia Ravennati, lib. v, pag. 283 et 284, ad annum 1040, ubi refert Clementem II celebre Romæ concilium habuisse, cujus tamen acta exciderunt, in quo de Patrum consilio in contradictorio, ut aiunt, judicio contra Aquileiensem et Mediolanensem episcopos statutum est Ravennatem episcopum absente Augusto ad pontificis dexteram, præsentem vero eodem, ad sinistram sedere, ex veteris Ravennatis Ecclesie jure, cui minime officisset quod Petrus quondam episcopos, Symmachi pontificis ævo, in Romanis synodis post Mediolanensem sedisset, quod id ex Petri moderatione factum, Joannes item pontifex Symmachi successor litteris suis testatum reliquit. Rubens Clementis diploma se vidisse in S. Vitalis Ravennati archivio ait. Illud Ughellus ex Ravennati tabulario exhibet, et ex eo nonnulla cardinalis Noris in dissert. de quinta synodo. Exstat et in Codice Estensi, in quo Agnelli liber, apographum diplomatis, cui infrascripta notariorum testimonia subjunguntur.

« Ego Ubalduſ Ravennas tabellio, et notarius S. Ravennatis ecclesie, ut in authentico vidi, et legi, ita scripsi.

« Ego Artusinus, et Bartolinus, et Camelius de Artusinis, vidimus authenticum privilegium bullatum cum bulla D. Clementis pape.

« Et ego Paulus Scordili de Candia doctor decretorum, præpositus, S. Ravennatis ecclesie illud privilegium in authentico vidi, et legi, et bullatum bulla plumbea apostolica, sed non more aliarum apostolicarum bullarum.»

« Paulus Scordili is est cui nonnullorum Ravennatam episcoporum Vitæ debemus, in appendice adjielendas: De diversa bullarum plumbearum forma vide Mabillonium, de Re Diplom. lib. ii, cap. 14, n. 40.

« Deest aliquid

IV. At ut ad nostrum revertamur, is relatis meritis a Mauro ante episcopatum gestis transi statim ad similitates quas cum Romano pontifice habuit, quem licet non laudet, ex temporum tamen calculis Vitalianum fuisse agnoscimus. Plurimum anorum spatium his gerendis procurandisque episcopum impendisse ostendit, qui imperatorum Constantem impium sibi que simillimum nactus, quem que post patrata recens in S. Martinum pontificem Romani in multis ex prudentiæ legibus tolerabat, quod animo foverat de suæ Ecclesie autocephalia, complendum curavit, votique tandem compos effectus est in propriam et suorum perniciem. In eodem Estensi Codice, qui Agnelli librum continet, exstat Constantis præceptum, ut vocabant, ipsum, cuius hic tenorem describendum operæ pretium arbitror, cum ex eo lux haud spernenda Ravennati schismati intelligendo, Agnelloque illustrando affugeat. Dolendum Exscriptoris vitio in plurimis deformatum ita, ut alicubi vix commodè sensus elici possit, et corrupta omnia restituere desperaverim. En ipsum prout exstat.

Privilegium Constantini [Constantis, Bæcob.] Ermi [et Heraclii id.] imperatorum ad Maurum episcopum Ravennatem.

« Preceptum [perspectum, id.] atque fidelem animi sanctitatis vestre, quod circa nostrum piis imperium a quæ hactenus exhibuit ipsius profecto operis nostram sepe demonstrat [demeruit, id.] pietatem, et quod propositum suum erga nostrum servitium amplius quam amplius [prius, id.] vivaciter exerceat, non solum suggestio gloriosi exarchi nostri, unde præstita sibi indicat solatia, verum et suæ relatio sanctitatis per Reparatum Deo amabilem presbyterum et vicedominum missa, per quam etiam in multo amplius protectores existere debeamus Christo dilectæ nostræ Italiae provinciæ, vel sanctæ ejus Ravennati Ecclesie; et ideo boni pastoris pro commissi ovilis curam gerentis opus est pro quo et congruam dispositionem pro salute vestre Christo dilectæ Italiae provinciæ agendam præcepimus per nostram piam jussionem Gregorio exarcho nostro, et hortamur sanctitatem vestram in omnibus pro nostro servitio habere. Quia autem et pro suæ postulavit protectione Ecclesie, credimus eam jam satisfactam esse, qui nihil neglectum est, quod ad salutem, stabilitatem, vel honoris argumentum vestrum vestreque Ecclesie pertinet, privilegiis eam munientes, quibus ab omni majoris sedis ditione exui, et suis esse juris eam sanctamque ejus post eam Ecclesiam, sancimus, et firmam, stabilem, atque inconvulsam manere jussimus perpetuo. Sed et nunc pro ampliori alacritate [claritate, id.] mentis ejus per præsentem nostram piam jussionem sancimus amplius securam atque liberam ab omni superiori episcopali conditione manere, et solum orationi vacare pro nostro D exorando imperio, et non subjacere pro quolibet modo patriarche anti que urbis Romæ, sed manere eam Autocephalos [αὐτοκεφαλῶν, id.], et sanctam ejus post eam Ecclesiam, cum omnibus sibi pertinentibus per diocesis, et parochiis ordinariis, sicut reliqui metropolitæ pro diversis republicæ manentes provinciis, qui et a propriis consecratis episcopos, vestris videlicet, et decore palei, sicut nostræ civinitatis sanctione, superna inspiratione perlargium est. Oportet namque nos eximia devotione honorare eos qui se nostro servitio toto mentis intuitu instanter devoverunt. Quod vero amplius est honorabile, quam ea que ita a nobis pie tractata sunt, pertinencia ad honorem sacerdotis devoti, atque sinceri nobis nimium apparentis [parentis, id.]. Provide hortamur paternam beatitudinem vestram Omnipotentem Dominum incessanter orare pro dilatanda credita

nobis ab ejus majestate Romana republica. Fiat, A littere imperatoris. Datum Kal. Martias Syracusa; imperantibus dominiis nostris piissimis perpetuis Augustis Constantino [Constante, id.] majore imp. anno 25, et post consulatum ejus ann. 14, atque novo Constantino Heradio, [Heraclio id.] et Tiberio a Deo conservati filii; Constantini quidem ann. 14 Heraclio autem, et Tiberio ann. 7.)

V. Quod in primis in allato documento corrigi lehuat, fuit multiplex chronologicus character corruptus a descriptore. Syracusis cum datum dicatur, spectat ad unum ex tribus annis qui fluxere inter 664 et 668, quibus Constans in Sicilia moratus est. Novimus enim eum ingressum Siciliam per ind. 7.) Syracusis degisse ex Paulo Diacono, lib. v, cap. 11, icet Theophanes computans tempus, quo in Italia contra Langobardos rem gessit, Romæque fuit, dicit eum sex annis in Sicilia moratum, qui etiam causam docet cur Constantinopoli discesserit, quod scilicet sibi metuens cogitaverit imperii sedem Romanam transferre. Paulus ibidem tradit eundem Syracusis degisse usque ad indictionem 12, quod verum est, nam occisus est circa Novembrem anni 668, ann indictionis 12 jam coepisset numerari, nec id repugnat Anastasio, vel Theophani, ut visum fuit Baronio. Anastasius etenim indictionem 11 prorogat usque ad Kal. Januarii proximas, et bene substituit eum indict. 12 annus imperii 27 Theophani signatus. Arbitror autem diploma ad annum 666 spectare, cum ex quatuor signatis characteribus duo anno illi conveniant, juxta quos duo reliqui sunt emendandi. Conveniunt autem annus imperii Constantis 25, et annus imperii Heraclii et Tiberii 7, quare annus postconsularis emendandus est 25, et pro Constantini anno 14 reponendus annus 12 adhuc fluens, inveniendus tamen sequenti mense. Rationes calculi in hunc modum initi petendæ ex præcedenti dissertatione. Mendose Constantis nomen in Constantini mutatur, quod familiare sphalma est in eorum temporum documentis, ut apparet ex conciliorum collectione Labbaeana.

VI. Ex hoc autem diplomate Gregorium anno laudato 666 Ravennæ exarchum fuisse novimus, et Theodori Calliopæ magistratum cessasse. Stupebamus utem hujus exarchi tempus durasse ab anno 650 usque ad 686, annis videlicet 36. Ut horum temporum veliamur observari debet, innui in hoc diplomate factum imperatori sibi demerendo studuisse, illudque curasse, ut sibi exarchum benevolam redderet, arreptis quæ ea tempora suppeditabant occasionibus, inter has autem nullus dubito opportunissimam affuisse Romanorum in Constantem odium ob impiam i. Martini abductionem, ac deportationem, quare obtinuit Maurus ea agere quæ amplissimæ suæ Ravennati diocesi in officio continendæ plurimum conferrebant. Verosimile autem est Constantem, qui d facti invidiam avertendam Vitaliani, qui post Eugenium Martino successit, non modo electionem atam habuit, sed, quod tradit Anastasius, renovavit privilegia, legatosque officiose habitos remisit, simulque ad S. Petrum numeris loco ferenda voluit.

Evangelia aurea cum gemmis albis miræ magnitudinis in circuito ornata,) verosimile, inquam, est Theodorum Calliopam, de quo nulla amplius mentio, ab exarchatu removisse, et Gregorium suffecisse. hoc factum, ex conjectura, Eugenio sedente, cum satis sibi infensus exarchoque Romanos agnosceret, ex unanimi horum constantia in reprobanda Petri Constantinopolitani Patriarchæ synodica,) quæ cum majori strepitu,) inquit Anastasius in Eugenio,) est a sancta Dei Ecclesia projecta,) nec permiserit pontificem missas celebrare in basilica B. Virginis, antequam sponderit se minime eandem aliquando suscepturum. Itaque circa annum 658 Calliopam revocatum reor, et Gregorium suffectum, quem statim Maurus duxerit ad sua vota præparandum, occasione imperatoris in Romanos pontifices infensi, et de Lan-

gobardorum potentia meticulosi, ac ob id cogitantis in Italiam cum exercitu transmitters. Post hunc Gregorium Theodorus, alter a Calliopa, subrogatus est, qui et Theodoro episcopo sedente, Ravennæ erat, ut infra patebit, et usque ad annum 686 in magistratu perseveravit. Novum exarchum post Constantis obitum missum, illud facit ut credam, quod ut plurimum Augustum cum soli imperare coepissent, revocato qui sub prædecessore administraverat, alterum in provinciam mittebant. Ita a Maurizio Smaragdus, a Phoca Smaragdus iterum, ab Heraclio Joannes Demiges, seu Romiges, et a Constante Theodorus Calliopas missi sunt. Sunt ob quæ credam Theodorum hunc juniorem Calliopa et Gregorio meliora consilia fovisse, quippe eo magistratum gerente Ravennæ Ecclesia Romani pontificis jus passa est, et ad ejus unitatem rediit.

VII. Officium mei hic est in primis Agnello narrata uti veritati contraria refellere, ubi falso insuit chirographum olim inter Maurum et sanctissimum Romanum pontificem firmatum.) Nonne (Maurum loquentem inducit apostolica sedis legatis statutum, et sacramento firmatum, ut nec ille adversus me, vel meam Ecclesiam, neque sui posterum successorumque meos inquietent?) Porro Vitalianus is fuit qui inter sanctos in ecclesiasticis tabulis scribi meruit, quique ea proinde in tuendis Ecclesiæ Romanæ juribus constantia fuisse certum est quæ opinioni hujusmodi responderit, quam non nisi impius iudicetur. Virtutis hujusmodi argumentum sane præclarum habemus ex ejusdem epist. 1 ad Paulum Cretensem archiepiscopum, quem ibi revere arguit, quod Joannem Lappæ episcopum ad se appellarent, contra canones cohibere tentasset. Hunc et in synodo Romæ coacta a metropolitano prædicto injuria affectum absolvit. Non potuit itaque ejus virtutis et sanctitatis pontifex, qui appellationum jus contra Orientalis Ecclesiæ metropolitani præclare tueri voluit, quique eo nomine ab Anastasio laudatur, quod) regulam ecclesiasticam atque rigorem, ut mos erat, omnino conservavit,) eum in Ravennatem episcopum, jus negligere, et, quod indignum fide, in suæ Ecclesiæ detrimentum pactis hujusmodi consentire. Restitit enimvero, et excommunicationis mucrone Mauri jugulo adacto, autocephalia per nefas a Constante Augusto statuta initia tollere ingenti animo curavit, quod et Agnellus ipse testatur. Constans, quamvis omnium consensu impius Monothelita, quod eorum temporum et Italiæ vices exigebant, Catholicam se demerendo pontifici simulabat, et licet ob eandem causam Gregorii exarchæ opera, ut sibi archiepiscopum Ravennatem devincere autocephalia præceptum concesserit, minime tamen Vitalianum ad consensum adigere tentaverit, quem ob id alieno a se animo futurum timebat. Ex ipso quod dedimus Constantis præcepto id haberi puto, quod laud dari oportuisset, si Vitalianus in propria causa suo juri chirographo et sacramento cessisset, vel si post cessionem pontificis nihilominus id ipsum suo edicto firmandum existimasset, id agens, de pontificis consensu meminisset. Præceptum autem hujusmodi typi nominis apud Anastasium indicari puto in Leone II quod Pogonato imperante tandem) ad amputanda scandala sedis apostolicæ restitutum est; cum (videlicet) percurrente divali jussione clementissimi principis restituta est Ecclesia Ravennatis sub ordinatione sedis apostolicæ.) Nique ex eo confirmatur quod typi vocabulum significantis imperatorum constitutionibus passim usurpatum novimus, quam in reu Ducangius in Glossario hunc ipsum Anastasii locum affert. Ex hoc aliisque Anastasii assertis, quid Maurus ausus sit, quid et a quo obtinuerit autocephalam videlicet, intelligimus, quam non pontifex, sed Constans concessit, quaque non eximeretur a jure illo quo pontifex toti Ecclesiæ præest, sed a patriarchico, seu veteri metropolitano quo ab initio Ecclesiæ unus fuit in Occidente metropolitano, ut in dissert. de Lie-

rar. Origin. satis probatum puto. Sæcularis potentie viribus se voti compotem existimavit Maurus, et eadem via posse se tueri sperans, pontificem statim ultorem sensit, cum anathematis interminatione ad obedientiam est vocatus; at homo superbus et perversa horribili temeritate ausus in pontificem ipsum anathema dicere, et in schisma dilapsus est. A schismate Ecclesiam Ravennatem Theodorus omnino vindicavit, et sub Leone II autocephalia prætextus omnis ablatas est, cum typus, præceptum videlicet Constantis, restitutus.

VIII. Verum in Ravennati Ecclesia veteris pervicacitæ id remansit, quod crediderint clerici rationem haberi debere anathematis per summum nefas a Mauro in Romanum pontificem intoriti. Ob id in sacrificio ad altare haud crediderit Vitaliani nomen recitandum. Ejus rei jure Agnellus narrat, in secretario, a omni hebdomada die quinta ferie post vespertinum officium expletum, a convenisse clerum, et accepta buccella panis, botulis singulis, et cyatho vini, requiem æternam a Domino a animæ illius bene precatum. Video sane in his quod cum horrore detester, neque enim censeo absque errore creditum

A pontificem Romanum per quemlibet cujusvis dignitatis præselem anathemate potuisse feriri. Cæterum hæc in spreum pontificiæ dignitatis facta aliunde quam ex prædicto capite si quis videat, habebit profecto causam ob quam mecum Ravennatis clerici temeritatem vituperet. Si quis vero censeat et hæc falso ad ex perversorum rumoribus Agnello narrata, libentissime in ejus sententiam me ire cupientem habebit, qui nobilissimæ Ravennatum Ecclesiæ firmam unde naque a similibus vindicari posse optarem. Quod autem rumore ferebatur in concilio quodam decretum circa censuras hujusmodi utriusque licet dispari effectu latas, huiusque significet a compadi-pedis dextri incisa, sicut me non intelligere lubens volensque fateor, ita inter aniles fabulas vulgique perversos rumores computandum crediderim. Epitaphium in fine Vitæ descriptum cum emendare desperaverim, ut jacebat in Ms. descripsi. Cætera clarissimis sunt, ac ea in primis quæ spectant ad patrimonium Siciliense. Optandum scire quo nomine passio ingens Constantinopolitana aule solveretur quod annis quindecim millia aureorum.

VITA REPARATI.

CAPUT UNICUM.

Reparati munera. Multa is ab imperatore obtinet. Cautum na electus episcopus Ravennas Romæ ultra octo dies moratur. Reparati, et Augustorum icones. In sui temporis episcopos querela.

Reparatus XXXV. Iste jam senior ætate, et ejus macilentæ offigies erant in Ecclesia B. Petri. Hic Ravennate episcopus a tribus suis suffraganeis ordinatus est, ut mos est Romanis pontifex consecrari. In monasterio S. Apollinaris quæsitus est hic Ravennæ non longe a postetula ovilionis, in loco qui vocatur Moneta publica. Exinde abba fuit. Et istius ecclesiæ vicedominus fuit, post pontificem similior tenuit principatum temporibus Constantinii majoris fratris Heraclii et Tiberii. Constantinopolim perrexit, et quidquid imperatori postulavit, obtinuit. Inter cætera confirmationis exarare jusserunt tale præceptum, ut nullus sacerdos, vel quicumque clericus quemlibet censum in publicum dedisset, non raptione, neque portatione, vel siliquario, aut teloneum nullus exigere ab eis potuisset [debbisset]. Et iterum statuit atque decrevit, sive ecclesia, sive ex monasterio, vel conditor [commendati] ipsius ecclesiæ, aut structores, vel staurophori, a quocumque iudice, aut exactore aut qualibet potestate essent subjecti, nisi tantummodo pontifici aut rectori ecclesiæ; et hoc decrevit, ut in tempore consecrationis non plusquam octo dies Romæ electus moram vertat [invectat]. Et jussit ut eorum effigies et suam in tribunali cameris B. Apollinaris depingi, et variis tessellis decorari, ac subter pedibus eorum binos versus metricos describi continentes ita :

Is igitur socius meritis Reparatus ut esset, Aula novos habitus fecit flagrare per ævum. Et super caput imperatoris invenies ita : Constantinus major imperator Heraclii, et Tiberii.... Imperator. A Vide observationes, § 2. Bacca.

reparator. Verus pastor pie, cum ovibus vixit. Non sub Romana se subjugavit sede. Soblevavit ex paupertate sacerdotes, ditavit, et ampliavit clericos, non eorum abstulit, ut modo faciunt, sed ex ecclesia minoribus tribuebat, majoribus augmentabat. Quis gaudebant ecclesie, pullulabat doctrina; per diem ac noctem vigilabat. Non fuit cupiditate plenus, non timidus, non elatus, non invidus, non gastroragiam amator, non repletus philargyria, xenodoxiam [xenodoxiam], recusabat. Fugiebat accidiam, spernit superbiam. Tals fuit, sicut dixit Dominus, verus levita, in quo dolus non fuit. Quomodo recordamur seniores dicere de bonitate pontificum, et modo mala in oia mala conspiciamus? Ipsi, qui vas fractum et nare debuerunt, sanam [ipsi] confringunt. Quæ quanta nos cooperiant lamentis! quando nos lacus, et quantis impedimur lacrymis, fleibusque, et singultibus? Et qui in simplicitate cordis Deum deprecari debent, maxime blasphemant, et ommissis peccatis, ut liberentur a malis pastoribus deposcunt. Hæc oratio in peccatis est, juxta illud : *Ubi oratio ejus fuit in peccatum.* Sed melius est a Deo quotidie clamando liberari, quam tacendo sub impiorum manibus redigi. Scriptum namque est : *In tribulatione invocavi me, et liberavi te;* et alibi : *Invoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et magnificabis me.* Hæc promissa firmiter teneamus, quia exaudit et liberat Deus petentes se in tempore angustie. Moises clamando liberatus est de manu Pharaonis. Ezechias clamando e caelis angelum promeruit, qui pro centum et octuaginta [quinque] millia ex Assyriorum castris prostravit. Petrus orando ereptus est de manu Herodis. Quis deprecatus est Deum non dissimulans, sed ex totis viribus, et non est ereptus de manibus inimici? Audi Dominum in Evangelio dicentem : *Judeus erat in civitate, qui Deum non timebat, nec he-*

minam verobatur. Vidua quaedam molesta erat ei quotidie dicens: Vindica me de adversario meo, etc. Ait autem ipse Dominus: Deus tamen [autem] non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die, ac nocte. Ideo oportet semper orare, et non deficere, sicut ipse S. pontifex orationibus omnia obtinebat magis quam pretio. Mortuus igitur et sepultus est in ecclesia B. Appollenaris. Epitaphium ipsius deletum est. Obiit, ut diximus, III Kal. Augusti. Sedit ann. v, mens. ix, dies.....

OBSERVATIONES

AD VITAM REPARATI.

Reparatus sub Mauro autocephaliam obtinendam procuravit. Ex monasterio assumptus. Monasterium, ex quo questus, quodnam? Prælium a Pogonato obtinet, concordiam potius quam autocephaliam juvans.

I. Prima itaque ex autocephalia ordinatione Reparatus Ravennas episcopus a tribus suffraganeis est consecratus, receptumque non a pontifice Romano, sed ab imperatore pallium. Nullus in Ravennati clero erat Reparato aptior qui Mauro subrogaretur ceptamque restem produceret, quippe is eandem replicandam manum Mauro fuerat. Legatum sub Constante pro episcopo egerat, ut autocephalia divalissione confirmaretur, ejus enim rei testis Augustus ipse accedit in exhibitio documento. « Ex monasterio S. Apollinaris (primum) questus est, » ut oquitur noster, nec monasterii nomine quod alias solet hic intelligi, sed monachorum cœnobium. Dubium autem remanet an ex S. Apollinaris monasterio Classensi assumptus fuerit, cum ex Rubei mente monachi ibidem locati sint demum circa annum 755. Iepesius tamen, tom. p., ad annum 595, sentit Magni Gregorii ævo monachis per Marinianum eandem illam datam, quod si certis documentis constaret, Reparatum ibidem ab initio monachum fuisse verosimillimum fieret. Dubium, inquam, an ex altero assumptus S. Apollinaris monasterio quod ut Ravennæ, ad insignem illam basilicam quæ, a Theodorico constructa, et ab Agnello episcopo reconciliata, divo Martino dedicata erat, describiturque nostro in Agnelli episcopi Vita, et Blondo Dec. lib. iv. At non videtur basilica hæc S. Apollinaris nomine vocata, nisi tandem, cum circa annum 166 in eam ex Classensi basilica corpus S. Apollinaris translatum est. Monachos tamen a tempore cuius non exstat memoria, ibi degisse testis est Faber, et noster indicare videtur de quoniam cœnobio loquatur per ea: « Ravennæ non longe a posterula ovionis, loco qui dicitur Moneta publica, » quibus basilica intra Ravennam existens significari videtur. Eisdem gradibus ac prædecessor ad episcopatum ascendit, abbas videlicet in clero et ecclesiæ Ravennatis economi. Ita publicorum reddituum et ecclesiasticæ pecuniæ administratio facilem ad majora

ascensum præstabat. Episcopus factus est Constantino Pogonato imperante, quem, cum corrupte in Agnelli Codice pater Heraclii et Tiberii scriberetur, fratrem scribendum censui, quandoquidem extra controversiam est Vitalianum pontificem Romanum, et ideo Maurum Pogonato imperantem demortuus.

II. Summa Reparatum opinione apud imperatorem commendatum fuisse tradit Agnellus, qui omnia quæ peteret impetraret, et ex Agnello Rubens ceterisque. Inter alia autem obtinuisse ait Rubens et dominatum Romani pontificis Ravennates archiepiscopos liberari, et ejus imaginem atque Constantini Cæsaris librum eorum privilegiorum Reparato porrigentis in S. Apollinaris templi Classensis testudine vermifalato opere conspici. » Hæc ille lib. iv, pag. 207. Ex ejus fide Baronius, ad annum 669, eadem tradit, et ex utroque Ughellus et Faber. Verum diversa toto cœlo narrat noster. Privilegium a Constantino concessum immunitatis amplissimæ fuit a vestigialibus, et a laicali foro pro episcopo et Ravennatis Ecclesiæ clericis, inter quos Staurophorus, sive Crucem præferens, expresse numeratur. Illud observari meretur, statutum imperatoris decreto, ne Ravennæ episcopus electus, consecrationis tempore, ultra octo dies Romæ moram traheret. Actum itaque de restituendo in pristinum Romani pontificis in Ravennates episcopos consecrationis jure, ea conditione, ne ultra octavam ab adventu electi Romam, exhibitioneque decreti electionis differri posset ejusdem consecratio, quam ob rem obtentum, ut ad certum dierum numerum per imperatorem moræ tempus coarctaretur.

III. Porro quidquid sit de traditis ab Agnello, certum est ex Anastasio, Reparato sedente, Ravennatem Ecclesiam Romanæ sedi redditam; hæc enim in Dono leguntur: « hujus temporibus Ecclesia Ravennatum, quæ se ab Ecclesia Romana segregaverat causa autocephaliæ, denuo se pristinae sedi apostolicæ subjugavit; ejus Ecclesiæ præsul Reparatus o vestigio, ut Deo placuit, vitam finivit. » Male tamen Agnellus, quod fortassis pontifex clementer concessit, ut videlicet electus Ravennas non plusquam octo diebus ordinationis causa Romæ moraretur, scripsit, decretum ab imperatore. Aptius infra in Theodori Vita hoc idem inter Romanum pontificem et Ravennatem episcopum conventum narrat, pontificem certe ex summa liberalitate annuente, nulla imperatoris mentione facta. At si res ita ex Anastasio se habuit, quid significant ea Agnelli ejusdem de Reparato: « verus pastor pie cum ovibus suis vixit, non sub Romana se subjugavit sede? » Indulgens nimium erga Agnellum videat, si, ut narrata coherent, ex scriptoris vitio factum dixerit, ut cum nam scriptum fuerit, descriptum sit non; ideo si illi quibus id minime placeat Agnellum aperte sibi contradicentem et repugnantem tradentem arguant, nullus ipse repugnabo. Licet autem Reparatus ad obedientiam et ad cor redierit, nihilominus successor Theodorus autocephaliæ prætextu a tribus suffraganeis ordinari voluit; at idem tandem omnino se suamque Ecclesiam pontifici romano submitit; quæ in re Agnellus convenit cum Anastasio in Agathone.

VITA THEODORI.

CAPUT PRIMUM.

Quarta ecclesiastica clero dari solita tollitur. Documenta clero favorabilia collecta, igneque consumpta.

Theodorus XXXVI. Iste juvenis ætate, terribilis

• Hic enimvero omnem in Theodorum abiem

forma, horridus aspectu, et omni fallacitate plenus. In ecclesia Apostolorum hic Ravennæ a suis episcopis consecratus fuit. Plures malitias de eo seniores nostri retulerunt. Mirer quomodo die uno in suis malis actionibus sedem obtinere valeit! Usque ad exerit Agnellus. Causam ejus novis, reditum vide.

actus ingressum civitate Eadlesi, que in tempore
 Felici papa inter sacerdotes et clericum facta sunt
 permixtum. Gradatim ipsas in medium pre-
 ferant. Quarta a clericis surripit. Scripta sta-
 tuta Ecclesie, que continebantur, rogo precepit con-
 servant. Pondera panum constituit, vini munit
 mureburis. Deinceps multa et alia addidit gravamina,
 quae tunc, dum ad caetera ire conor, lacrymante ca-
 pite, indignare non valebo in diebus igitur illis fa-
 ctus est famens valida in tota terra geta, et ipse degre-
 dit vitatus regionis frumentum. Cum vero sacerdotes
 non invenirent upde temperant, ierunt ad illum sup-
 plicantes ut auxilium tribueret illis. Ille autem so-
 cidens tam archidiaconum nomine Theodorum, et ar-
 chiepiscopum similiter nomine Theodorum, dicit
 ad eos: Dicitis sacerdotibus Ecclesie, et clero uni-
 versario? Quare vos inopia famis consensit? Si dicitis
 tituli omnem quartam ecclesie, et tantum per anni
 circulum pro quarta donum accipitis secundum pre-
 cedentiam pontificis, modo roborabo inopiam ve-
 stram. Qui diu castigati, gravescente fame, consen-
 serunt, et ab illo tempore quarda a clericis istius ec-
 clesie sublata est, usque in presentem diem. Colo-
 ceta dicitur vero Ecclesie, que in singulis volumini-
 bus per unumquodque officium erat scripta, abscidit,
 et igne consumpsit. Quadam die sedens in cathedra
 dignitatis, dum mazarum sacerdotum et clericorum
 esset adversum eum de consuetudine Ecclesie, quomodo
 unus ex officio habere potuisset, videns se ca-
 peratum, palam omnibus dicit: Creditis mihi, filii,
 quia ego in omnibus vestram consuetudinem non
 usurpo, sed magis augmento; et data obligatione
 in ecclesia eorum, ut quicumque ex illis consuetudi-
 nes ubique scriptas reperisset, ante eum allata sol-
 vent. Quod, cum multe schedule ante eum allata
 fuissent, in machinatione cordis amata, placuit illi.
 Ille vero quasi eum gaudio acceperat, serena fronte
 coram omnibus, sed in pectore vultus saevissimum
 erat, dixit iterum illis: Enquire etiam adhuc ut
 inveniat, et fiat confirmatio talis inter me, et vos,
 ut nunquam inter nos [vos], et meos posteros lites
 addeant. Illi iterum abierunt, et scrutati sunt dili-
 genter, quas vox, ut invenire poterunt, adduxerunt
 ad illum. Ille vero fraudulenter simulabat omnes sched-
 ulas, et ait ad illos: Ita modo, ut mecum voluistis
 qualiter confirmem, ut nunquam causatio iteretur;
 et accepta omnia coarctans in volumina singula, in
 fornace istius balnei [igae] concremavit. Talia iste
 cum suis ovibus egit perjeria pontifex, et sedu-
 ctione mala decipit. Utinam quod non cathedram
 pastoris, vel etiam loco mercenarii tenuisset! Iste
 in sua sede, ut lupus in grege, leo inter quadruped-
 ia, generis inter volatilia, procehla in maturis fru-
 ctibus. Quid illi profuit pontificium, qui etiam usque
 hodie, quando sepulcrum ejus clerici mentuntur,
 qui etiam post curricula annorum fortasse clxxx

corpus ejus ubi hinc tam et destructum requiescit
 maledictionem et convitia dicunt. Etiam caeteri,
 qui ignorant, irascentes dicunt: Insinuate nobis ut
 requiescit ille iniquissimus presens.

CAPUT II.

Monasterium, sive oratorium B. Theodori a Theodoro
 exarcho constructum. Ejusdem exarchi vita.
 Joannicus floret. Plura de eo.

Tempore namque isto edificatum est monasterium
 B. Theodori diaceni a Theodoro patricio, non longe
 loco qui vocatur Calchi, juxta ecclesiam B. Martini
 confessoris, qui vocatur Coctum aureum, quam
 Theodoricus edificavit rex, sed sub potestate
 istius pontificis relata [...]. Fecit supra dictus pa-
 tricius et exarchus calices aureos tres in la-
 vatera Ravennate ecclesia, qui sunt in presen-
 tiam, quodlibetque concederet ad monasterium
 S. Marti, quod vocatur ad Blachernas, ubi de-
 volente ego abbas existo; et ibidem requiescit cum
 Agatha conjugis sua. Et fecit thecam super ipse
 altare virginis ex blacta altissima pretiosissima, et
 bentem historiam, quomodo Deus fecit eorum, a
 terram, et creaturas mundi, et Adam, et progen-
 titus. Quis vultum conspexit? Deo favente, usque
 hodie permanet. Ecclesiam vero B. Pauli apostoli
 positam prope Wandalariam ipse cum isto pontifice
 exaltaverunt, et adduxerunt, quae antea synagoga
 Judaeorum describebatur. Istius patricii tempore
 cepit Joannicus nomine in ejus palatio hic Ravenna
 sapientia pululare. Causa [Causam] vero pro qua
 in medio profertur, non tanta in eo habitandi reli-
 quamus. Contigit eo tempore quod notarius pre-
 cti exarchi divino jussu mortuus est, pro quo lamen-
 tabatur patricius, non solum pro morte ejus, sed
 plus, quia non habebat similem virum sapientia-
 rum, qui potuisset epistolae imperiales componere,
 vel caeteras scripturas chartulis quas habere erat in
 palatio perficere. Cum autem ille subitum tristi-
 tiam indicasset, dixerunt ad illum: Nullam causa-
 tionem dominus noster ex hac habet causa: est
 adolescens unus Joannicus nomine, scriba permis-
 mus, in Scripturis doctus, in sapientia facundus, in
 consilio providus, in sermone verax, caeteris obsequio,
 omnique attentis plenus, nobilissimis ortus in palatio.
 Si mox fuisset venire, et ante tuum conspectum
 adstare, tunc placebit tibi, Graecis et Latinis literis
 qua eruditus est. Quo auditio verbo, quod dicebatur,
 exhilaratus precepit eum venire. Et stetit ante eum,
 despectitque eum in corde suo, eo quod brevis era-
 forma, et indecorus aspectu. Horrari visibilia, dilectis
 postmodum invisibilia. Infirma muti elegit Deus,
 ut confundat fortia. Patricius autem conversus ad
 optimates hujus civitatis dixit: Putatis quod hoc
 hoc palatium per vultum scientiam tueri poterit? Non
 puto. Et dixerunt ei: Jubeat dominus noster inter-
 rogari eum, quod si non valet, recedat. Jussitque
 itaque Theodorum commendare decet ex iisdem ca-
 pitibus, ob quae, ridente invidia, ab Agnello calau-
 nits vexatur.

deferri epistolam, quæ ad se de imperatore venerat. A hæc festivitatem, ut nunquam aliam, vocat lætæ. Græce scriptam, dixitque ei patricius: Lege. At ille prostratus, ante pedes ejus, surrexit, explicuitque, et ait: jubes, domine mihi, ut Græce legam, an exarata est, an per Latinam, verba? Quia Græce et Latine utebatur, et Latinam at Græcam tenebat. Tunc admiratus patricius, una cum majoribus et cæteris populi, jussit deferri præceptum Latinis literis exaratum, et præcipiens, ei dixit: Tolle, hoc præceptum in manum tuam, et lege idem Græcis, verbis. Accipiens, vero ille legit Græce per totum. Tunc placuit patricio, sententia ejusdem Joannicii, et glorificavit Deum, qui abstulit animam, et animatum restituit corpus; jussitque nisi pro sua scientia extra palatium, nullatenus moveret pedes, sed quotidie ante ejus staret aspectum. His itaque gestis, post tertium vero annum imperator Constantinopolitanus, jussit exarari epistolam ad hunc patricium, continentem ita: Mitte id me virum illum, qui tales compositiones, quas id me misisti, et carmina fingit. Qui onerata roboreânavi diversa necessitate, misit eum in Constantinopolim, et cum eum intuitus fuisset imperator, incredibilis fuit de ejus scientia. Post dies vero laucos ejus claruit doctrina, et inter primates evan-

CAPUT III.

Therms a Theodora secedit in Nativitate Domini. Dissidium per exarchum componitur. Clerus in aristinum restituitur.

Igitur Theodorus istius civitatis pontifex non re-
debat a nequitia infinita, qua [quam] coepert. Quando amplectebatur presbyteros, omnes diaconos epellebat; post vindictam exercitam iterum diligenter diaconos, et presbyteros abiciebat. Tales dissectiones ante eos nequissimus serbat sator, et ubique quemque judificabat. Post vero omnes in paupertatem redegit, et penuria nimis afflixit. Pro grandi necessitate omnes indigni sunt maxima ira. In die iamque vigiliæ Nativitatis Domini ierunt sacerdotes unanimiter ad Theodorum archipresbyterum, et ad Theodorum archidiaconum, et dixerunt, eis: Dic domino nostro pontifici: Male contra nos agit, satis nos opprimit, sive stimulat, multa gravamina super nos imponit, quæ tolerare minime possumus. Quas nobis per occasiones abstulit, statuta apostolica confregit, consuetudines ecclesiæ incendiis, matricibus demit, a gremio nos Ecclesiæ repellit, Evangelia lissimulat, corpora alligit, substantias diripit, facultates tollit, censuales nos esse nititur. Iram illius olerare non possumus. Illi autem aures narraverunt clericorum verba in aures pontificis. Ille omnino verbis auditis, quasi missile suscipiens telum, statim in iram versus, ait eis: Vos irritatis clericos, vos hæc verba in ore eorum ponitis. Certe qui hoc lixerunt nunquam in melius proficient. Et conver-
sus ad archipresbyterum dixit: Tu es hujus verborum sceleris auctor, tu sacerdotum seditionis caput, tu plenissime acerrimus hostis, tu concitator plebis; infestissimus undique adversarius es. Faciam post

in ipsa vero ira perrexerunt omnes ad ecclesiam beate Mariæ, semper Virginis celebrare vigiliam, et post vero expletam officium resulerunt verba pontificis ad clerum, universum, et indignati sunt, consiliantesque mutuo abierunt, singuli in locum suum. Tunc Theodorus archipresbyter ixit ad Theodorum archidiaconum suum consobrinum, in monasterio S. Andreae apostoli, quod est fundatum non longe ab ecclesia Gothorum, prope domum, quæ vocatur Mariniana. Pulsante eorum ostium janua, venerunt famuli domus, percussorem ligni inquirere, quis esset. At ille dedit notitiam, quia ego sum. Illi autem citius abeuntes, narraverunt, dicentes: Theodorus archipresbyter ostium pulsat, vult ad te ingredi. Rapidissimus alius venit, et dixit quia in monasterio erat. Et archidiaconus ait: Quid prodest, quod loquimur, quia ad effectum non pervenimus? Dixerunt ei docti-
stici ejus: Quid est quod irascaris? Care, tua proxi-
ma, consobrinus tuus est, loquere cum eo, non separemeni. Quod si pontifex contra te sciverit, ille pro te quomodo verba proferat? Et ingressus in prædicto monasterio locuti sunt inter se mutuo, et antequam separarentur dixerunt inter se: Quomodo hæc consilia nostra, stabilia erunt, quæ locuti sumus? Archipresbyter dixit: Deus omnipotens sit inter nos mediator, et iste apostolus ejus, et in die iudicii inter me et te; qui transgressus fuerit, requirat Deum causam fallacis. Archidiaconus respondit: Fiat, sic fiat. Talis terminus inter nos firmatus est, quæ transgradere non possumus. Omnes presbyteri istius ecclisæ ad me concurrunt, et convocant diaconos omnes, et ceteros ecclesiæ. Eamus ad ecclesiam B. Apollinaris, et intrantes domum Antiocheni viri sternitis, ibique missas audiamus. Nullus cum eo hodie ministrat. Repellamus eum, quod non sit pastor noster. His dictis abscedit. Nocte vero eadem ierunt omnes ad ecclesiam B. Virginis Mariæ celebrare missarum solemniam, et locuti clam cum singulis officijs [officiis] consensus, et dixerunt: Utinam ante factum fuisset, et non in talem devenissemus penuriam! Expleta vero missa in ecclesia Apostolorum insurgente aurora, cum Phœbea lamina terram illustrassent, perrexerunt omnes unanimiter ad ecclesiam B. Apollinaris, quæ sita est in civitate dudum Classis, et exclamantes ploraverunt amaro animo. Factum est autem postquam radius solis in orbe emittit, misit predictus pontifex notarium iuxta consuetudinem, ut vocaret sacerdotes, et procederent in ecclesiam, et missam celebrarent: qui cum venisset, nullus ex eis invenit, et reversus nuntiavit ei: At ille ait: Fortasse dormiunt, pro eo quod in hac nocte fatigati fuerunt, ideo corpore depresso sunt. Expectante autem eo quasi una hora diei, ibertim misit notarium, et non invenit aliquos eorum, nuntiavitque ei quia omnes deunt. Et ait ille: Quid est hæc? Qualis jam hora est? Si non omnes venerunt, vel etiam quancumque sunt veniant. Respondens autem de circumstantibus dicit ei: Non restimet domi-

huc noster nisi quod ego dico. Nullum hodie ex tuis sacerdotibus reperies, qui tecum ad altare in hac solemnitate accedat. Dixitque illis: Quare? Et ait illerum: Quia omnes transieerunt Cesaream [Nepos. Classen, *Bacch.*], tales ad S. ierunt Apollenarem, et ibidem missam celebrant presbyteri, diacones, subdiacones, acolythi, ostiarii, lectores, cantoresque cum universo clero illic ambulaverunt: non est relictus ex eis neque unus: sola ecclesia est, non est hinc custos. Asserebant se valde afflictos esse, migraverunt. Tunc surrexit de sua sella, ubi sedebat, dedit sibi alapam in fronte dicens: heu! victus sum. Ab alto trahens sospirans pectore seipsum lamentans, cubiculum introiit. Plebs autem in ecclesia mirabatur, ignorans huiusmodi causam. His ita peractis, statim pontifex misit nobiles viros, cum velocissimis equis, ut satisfactionibus ad ecclesiam revocarent. Illi vero, cum vidissent eos ad se venientes, mox levaverunt se omnes submissi humo vultibus, et magna voce, antequam legati pontificis locuti fuissent, dixerunt: Recedite, quia non habemus pontificem [pastorem], sed interfectorem. Quando in hoc ingressus est ovile, non talem, ut facit dedit promissum: Surge, S. Apollenaris, celebra nobis missam die Nativitatis Domini. Te nobis dedit S. Petrus pastorem. Ideo tuque omnes oves. Ad te concurrimus, salva nos. Non hic consecrationem accepisti, sed ipse apostolus suis te beavit manibus, et Spiritum sanctum tribuit, ad nos dixit, et nos tuam recepimus predicationem. Ad gubernandum missus es, non ad delendum. Tu ante requisissimum Iudicem stas, certa pro nobis, confringe ora onusta lupi, ut nos deducere valeas per amena pascua Christi. Quod si non surrexeris, et hodie in hac Nativitate missas celebraveris, omnes unanimiter statim ex domo tua egrediemur, et proficissemur Romam ad B. Petrum magistrum tuum, et cum lamentationibus ante eum prosternemur, et cum ingenti luctu, immensoque metu, magnoque cum suspensibus dicemus: Formis aut discipulum tuum presulem nostram, et predicatorum, quem nobis dedisti, et noluit missas in tali precipuo die Nativitatis Domini celebrare. Aut vindica nos de eo, aut da nobis novum pastorem, qui nos defendat de ore draconis, qui infra nostra moenia cubat, et nostras condoleat afflictiones. Ecce tu ipse, pastor bone, nosti quia multe ex tuis ovibus abierunt per nimiam gravamina et famis penuriam, recesseruntque a sancto mandato, et a doctrina tua, nequissimo presule suffocante. Quid si non nos audierit, exinde pergenus [vidimus] Constantinopolim ad imperatorem, et quaeremus ibi patrem et pastorem. In his autem dictis talis lamentatio duotusque ingens ex utrisque partibus fuit, ut illi qui ad pontificem reversi sunt pro intemperatis lacrymis atque murmuracionibus omnium illorum clericorum, vix verba dare valuerunt, atque legationem explere nequiverunt. Tunc Theodorus archiepiscopus, metuens hoc, tristis ad palatium cum magna festinatione profectus est, et omnia quae accide-

^a Id est, laborem; inde Italicum *fatica*. BACCH.

runt sibi reddidit patricio cum moerore dicens: Dereliquerunt me oves meae, expoliatus sum patricio honore, et repulsus spiritibus. **G**ros. Domini mihi commissus querit sibi pastorem affirma: proparaverunt Classen, et ingressi in ecclesiam B. Apollenaris accusant me apud Deum, et derident me. Patricius vero subito misit nobiles viros, ut revocarent universos clericos, et eorum omnes conditiones in pristinum restitueret. Illi autem indigni coeperunt flere, et dixerunt: Si Constantinopolim attingemus, etiam et super exarchum hinc querelabimus, quia antea corrigere eum noluit. Nos venimus [venimus], sed usque horam nonam expectabimus hunc B. Apollenarem pontificem nostrum; qui si moras fecerit, Romam gradimur. Et reverentibus B. gas fundentes lacrymas nunciaverunt pontifici, a patricio, ut audierant et laborabantur. Audierunt, quod talis luctus magitusque infra ipsam resona ecclesiam, qualis nunquam nec auditus nec vista a tota Classe fuit. Etiam et audientes illorum interitium voces, cum ipsis amare flevit. Tunc archiepiscopus, moerore valde afflictus, voluit se patricio prosternere; at enim ingenti luctu: **C**oncedo tuam clementiam, non vos pigeat illud meum fatigium: pro me habere, ut spondeas pro me. **G**nia factarum pollidere, juxta quod illis placet, et a rebus ecclesiae non amplius, nisi et unis et illis, particeps sum. Tunc patricius feras equo superponi iussit, ascendit de super, venit ad praedictum martyris sepulchrum, et convocans omnes ad se, fuit locutio verba pacificae, et secum redierunt, praesuleps omnia emendata, sicut nuper audistis. Et veniunt, et missas et vespertinae hora celebraverunt cum mansueti pontifice, vespertine die. **S**ib vero die venit exarchus ad domum ecclesiae, et cum archiepiscopo, et cunctis presbyteris, et clericorum diaconi stantes, una cum omni clero ecclesiae steterunt in conflictu. Cum multa controversa et alterna verba inter eos essent, convictus est pontifex, et statim restaurati sunt omnes de honore et dignitatibus, et sortiti sunt opes ecclesiae, et non fuit ex eis aliquis qui quamdam [*Fortis, quartam, Bacch.*] partem ecclesiae non haberet etiam, et subditos actores, et praetias ab huius ecclesiae familiares, et perrexerunt omnes lati ad monasteria sua, et benedicebant Deum. Quibusdam [quibus], antea solus pontifex utebatur, postea omnes sortiti sunt, et ex illo die tale foedus inter pontificem et sacerdotibus statutum est, antequam consecratur per representationem, ut familiares ecclesiae auctoriam curatorem habeant.

CAPUT IV.

Theodorus pontifici Romano submittitur. Statuta ad Agathonem Leo II confirmat, ceteris conditionibus admittit. Theodori obitus, sedisque tempus.

Igitur post paululum tempus ipse praesul dolorem in pectore servans nocendi suis sacerdotibus, recordatusque malum quod in eum exercuerant, et qua

namque poterat, ut volebat, suos parentes de rebus ditare Ecclesia, occulta suggestione Romanam mittens ad Agathonem papam, quasi pro causa sanctarum Dei ecclesiarum in fide catholica eum contractaturus, illuc eam juberet venire. Qui mox scripsit epistolam, ut Theodorus presul pro sancto et intemperate fide catholica Romanam properaret. Qui ostensa coram omnibus suis sacerdotibus legens replicuit, dixitque ad illos: Quid vobis videtur? Ecce apostolicam epistolam vidistis, et quod in ea continetur scitis; quid vobis videtur? Extra vestram non facere voluntatem. Unum habemus consilium, fratres, una voluntas, unus animus sit, eathus, in eesemus. Illi vero in simplicitate respondentes, necientes occultum consilium, dixerunt: Oportet nos in fide orthodoxa et sancta Dei Ecclesia mortis subiacere periculo. Cum autem pervenisset Romanam, subjugavit se, suamque Ecclesiam sub Romano pontifice. Romanus gavisus pontifex, qui adquisierat, quod predecessores sui perdidierant, gratulante suscepit eum; et consensit ei quidquid postulavit; et quod petiit largitus est voluntati ejus. Mortuo vero Agathone papa, cum successore Leone summa placita adimplevit, statutaque inter se fuerunt, ut qualem electum hic ex Ravennae sacerdotes Romanam deportassent, ipsum consecrasset; non similis in tempore consecrationis Roma maneret nisi octo diebus, ultra jam illuc non veniret. Nisi in die natalis apostolorum, legatum ex sacerdotibus mitteret, Ravennensis pontifex esset quietus, et alia multa capitula, quae non possumus exarare, confirmata per ipsum Leonis cum presbyteris. Igitur obiit iste epocissimus die xviii. mensis Januarii, cum multa laetitia, sacerdotum, et omnium gratulatione hunc submeruas est, in ardua B. Apollinaris subitus accit. Epitaphium vero ejus clare legere non potuit, jedit annos xiii, menses iii, et dies xxi.

OBSERVATIONES

AD VITAM THEODORI.

Theodorus ab Agnelli calumniis vindicatus. Theodorus archiepiscopus Calliope diversus. Nonnulla indicata ad disciplinam spectantia, et ad Ravennatis episcopi autocephaliam.

I. Quae Agnellus in hac Theodori episcopi Vita posterius mandavit, refert summam Rubens lib. iv, pag. 208, inde subiicit: Hanc historiam ex Villis Ravennatum archiepiscoporum a nobis descriptam acile conjici potest, tum ex his quae ceteri omnes recentissimi auctores tradiderunt, cum ex ipso rei veritate, a vero longius aberrare, ab ejusque saeculi hominibus descriptam, qui arrogantia adversus Romanam Ecclesiam elati, eam subjectionem agere febant. Nam Theodorus fertur summa pietate fuisse, et in pauperes munificentissimus, quique sacerdotum Ravennatum mores in tanta reform omnium icentia in deterius labentes; ac corruptos justis se-

veritate correxerit. Illos ex pluribus extirpare placuit, Agnelloque narratis adicere, ut quod Theodori famam juvare potest, maledictis, probrisque opponeretur. Licet Agnellus praeterea totus sit in Theodori memoriam diris insectando, non sillet tamen quaedam in ejusdem episcopi laudem cedentia, qualia sunt quae pertinent ad constructam seu in meliorem amplioreque formam redactam eadem S. Pauli, in Vandalisra munitam, quae anteaetis temporibus vel synagoga fuerat Judaeorum, vel uti synagoga despectui habita, ambigua enim mihi phrasis est qua id nostro narratur.

II. Ea occasione quae in primis Theodori exarchi pietatem commendant, laudantur, qui beate Theodoro diacono oratorium edificavit, calices aureos tres ecclesiae Ravennati et thecam pretiosam obtulit, huiusque quotidie S. Mariae ad Blachernas eadem extra Ravennae pomitorium sitam frequentis colebas, ubi et cum conjugis sua Agatha sepeliri mandavit. Haec autem a Theodori Calliope moribus admodum abundunt, ostenduntque hunc ab illo diversum quod supra in Mauri episcopi Vita innotatum est. Mitis etiam legentium virum hunc ostendunt, quae in hujus episcopi Vita referuntur, qui dissidium cleri, prudentissimo composuerit, et abstinerit ab emendando clero (quod verum cum Rubens existimo) refractario, episcopique animo, vi adhibita, componendo, omneque iudicium, uti canones ferebant, Ecclesia relinquere. Nullus etiam dubito eumdem consilium opero juisse, quo Reparatus tractatu Theodorus effectu Romano pontifici Ravennatem Ecclesiam restituit, quae nullo modo Calliope moribus ingenioque congruere potuisse palam est. Referens noster oratorium beati Theodori ab exarcho constructum, meminit ecclesiae S. Martini in Caelo aureo; ex quo conjectura infirmatur, quae suspicatus sum Reparatum ibidem monachum egisse, nisi in illius episcopi Vita S. Apollinaris nomine eadem basilica vocetur, quae hic veteri S. Martini vocabulo laudatur, cui repugnans Agnellus, qui S. Martini semper vocat. Item eam itaque incertam agnosco, huiusque fateor quod alias semper, apud nostrum monasterium nomine oratorium intelligi posse, apud quem Reparatus ministraverit, unde ad episcopatum assumptus fuerit.

III. Plura ex hac Theodori Vita excerpent, lectores ad disciplinae mores spectantia, veluti rationem redditurum ecclesiasticorum erogandorum, officia archiepiscopi, archidiaconi, notarii, et solemnium missarum in principis anni festis indicandarum, et peragendarum methodum, et plura his similia quae enarrare superfluum est. In Joannibii etiam historia publicis exarchatus notariis, quo munere illustris esset, reprehenditur. Ceterum de eodem viro agit Agnellus infra in Vita Felicis, addetque quae ad eius cognationem, genus obitumque spectant. Nihil observari meretur praeter ceteris Ravennatem clerum assensum praestasse, ut cum ageretur de controversia fidei, quae monothelitarum haeresi nondum praestrata, in discrimen vocabatur, episcopus Romanae synodo vocatus adesset, quod ipsum profecto erat ratione synodi autocephaliae abrenuntiatum. Verum potuit fieri, ut episcopus se vocari diceret, vel extra synodum Romanam, vel in generali concumenicamque cogenda res ageretur, utroque enim modo potuisset adesse, non ut Romano metropolitae patriarchove subditus, sed ut acephalus. His assentiente clero, Theodorus se Ecclesiamque suam, quod clerus noluisse, Romano pontifici, et ordinatibus et synodi ratione, submisit, et autocephalia nuper a Matro per fraudem obtenta renuntiavit.

VITA DAMIANI.

CAPUT PRIMUM.

Præ ad visum revocatur, qui chrismate consignatus domo abijt. Iohannicus Ravennam revertitur.

Damianus XXXVII. Brevis corpore, non satis pinguis, ex isto ovili, consecratus Romæ, humilis homo, abusus, et pius. Eo regente cathedram, magna quies in sacerdotibus et populo fuit, sicut nobis relationes naterunt. Auditis. Contigit eo tempore, sicut narrare audivi, venit quædam mulier cum infante parvulo, ut pontifex Spiritum sanctum per manuum impositionem et unctionem chrismatis daret; ille vero tondebatur. Manipulum namque ejus dixerunt mulieri: Expecta donec tondeatur. Illa autem vociferabatur dicens: Oh! quanta insania, viri! Puer moritur, et non vultis subvenire anime procedenti, neque nunciare, et ego taceo? Currite, dicite domino pontifici, ut consignet hunc parvulum, quia in extrema est, antequam moriatur, ne post factus pueri noxia sentiamini. Illis autem abeuntibus, et moram facientibus, mortuus est puer. Tunc mulier, cepit vociferare, et magis vocibus clamare, theatrumque excitare, et plangorem tabicium spergebat in vulgus. Audiens hæc pontifex cepit interrogare quid hoc esset? Et filii velabant obtigere. Illi facta rei, evortere pontificem ab ira; et non poterant. Mulier vero exclamavit: Ecce multis hinc morata sum horis, et nullus nunciare voluit ex quibus ut consignares puerum; modo vero animam non est in eo. Corpus mortuum quomodo potest paradictam suscipere Spiritum sanctum? Tu videris, optime pater. Tunc accipiens pontifex in unam suam valde gemens, et sensu ingressus est post absidam ecclesie, prostratusque se, cum eo prorsus in terra denu, et orans, diuissime et celestem Dominum invocando. Eo autem orante revorta est anima pueri in viscera ejus, et consignatus eum emisit spiritum. Eo namque tempore reversus est predictus Iohannicus Constantiam. Et veniens, et elatus, ejus sapientia in tota Italia.

CAPUT II.

Ravennamque circumveniens, inter de prædatori. Factioni qh, urbis partis nomen mutuum. Capta ingens hominum, inde plures proditorie et oleum occisi. Indicta publica proce sceleris audientes inveni, et penna multati.

Nos vero, fratres, semper in excubiis sumus sicut milites in proclinetu; et quando omnipotentis Dei nostri miracula audimus, gratulamur, quia dignatus est labentes ad regnum erigere. Et quando audimus diabolum aliquem ledere, et suis laqueis irretire, tristamur, quia captus ille non certavit fortiter contra invisibilem hostem. Sed tamen nullus adversus eum dimicare poterit, nisi celesti fuerit clypeo munitus. Ille tergiversator, ut qui se altissimus esse voluit, et Filium Dei derisit. Si non vos stare piget, audietis qualia sue calliditatis opera in istius præ-

A suis temporibus in hac seminavit civitate. In primis ergo temporibus consuetudo orta fuit, usque nunc talis horrenda, et cavenda, et detrahenda iniquitas fuit, et permanet usque nunc. Die omni Dominica, vel apostolorum die, Ravennenses cives non solum illustres, sed homines diversæ ætatis juvenes, et æphœbi, mediocres, et parvuli, promiscui sexus, ut diximus, post reflectionem per diversas portas aggregatim egredientes ad pugnam procedunt. Belli et insani! quando sine causa se morti subiciunt. Contigit eo, ut diximus, tempore, ut Tiguriensis porta iniret certamen cum Pusterula, quæ vocatur summus Vicus, juxta fossam Lamesem. Qui ingressi in prima fronte a fundibulariis insecuti, terga Pusterulenses dederunt. Tigurientes vero eos insequentes, multa straverunt corpora humo, et venerunt ad predictam Pusterulam, minaverunt residuum infra, et confregunt molches, et serras, et cum victoria in suas reversi sunt domos. Et post dies octo, die Dominico et utraque egressi sunt porta, et parvuli cum modico orbitella, sicut mos erat illorum, relicto ludo, irruentes inter se cum baculis quæ capita frægerunt; alii vero se interficiebant procul manibus, et missi saxo; alii mugitu rumbolorum, territi per diversa fugebant loca; alii vero hinc et inde induti juvenilibus armis contra suos strages mittebant coarctati, et non erat ulla requies, undique vulgo cadentium gladio ex Pusterulæ parte mortui sunt; alii namque semivivi relicti, et calidas fluebat sanguineus de pectore rivus; et alii erant, quorum ore aperto manabat rosæus sanguis; multique ex corporis plagi largissimum fundebant cruorem, oreque terram mordente, spiritum exhalabant. Quicumque vero suis hostibus petebat vitam, dicens: Heu anima, anima mea! cessabat ictus, et non occidebatur. In et hinc, qui se confidit non mori, et vitam animæ postulat, sinunt cum vivere, et ultra non penitent. Factaque est plaga magna in regione ista; quæ non fuit aliquando a prædicto tempore, quam seniores nostri memorare potuissent. Ecce perditio prima in regione illa, et luctus, et va. Secunda vero perditio, et interruptio, maxima lamentatio est. Hæc itaque gestis post hæc strages modica quies fuit. Diabolus vero perniciosissimus, et invisibilis bestia invidus generi humano stimulavit Pusterulenses ad corda, et quasi quis ostium pulsans, sic eorum quotidie præcordia urebantur, irritoque omnes consilio qualiter possent Tigurienses viros morti subiciant, et funditus eradicare. Tunc unusquisque dixit ad compatrem suum et contubernalem amicum: Quid [Quid] adhuc nobis vita? Ecce omnes socios nostros Tigurienses interfecerunt, vivos et nos Dominico die. moliantur. Natos relinquimus urphanos, nescimus cui servituri sunt; uxores nostras

remanebunt viduæ; omnem censum nostrum in-
 ter nostrum degredient. Ut quid nobis adhuc vita
 Simus fortissima pectora in bello. Et elevata voce
 omnes flevant. Post depositum luctum dixerunt
 venite, insidiamur illis. Occulte aptemus contra
 eos dolosa mendacia, et improba fingamus verba,
 et decipiamus eos in falsa humilitate. Subsequente
 die Dominico infra Ursianam ecclesiam rogaverunt
 clam Pusterulenses viri, ut Tigurienses pranderent
 cum illis, et petierunt ne quis sciret. Expletis vero
 divinis eloquiis, abiit unusquisque ad potiorum
 suum, et per mansiones singulas dispersi, diversis
 dapibus propinaverunt mortem. Alii vero pugione
 percussit humo commendati sunt, alii vero securi-
 bus cerebro illisi in stabulo sub stercore equorum
 sepulti sunt, ne signa interfectionis invenirentur.
 nonnulli vero missili per femur transfixi sunt telo
 afflicti. In pabulis exiit in cloaca profecti sunt; alii
 rinaque chelidonio mucronis irruentes dies fuderunt
 et vitam; multi vero percussit volatili ferro in can-
 eulum projecti, hinc obiecti sunt; Tigurienses miser-
 a Pusterulensibus diversis poenis sunt interempti;
 et sic pecunia factum est, ut nec interfectionis, nec
 sepulturæ signum; neque amicorum quis scire pos-
 trisset. Alia vero die fit luctus ingens, in eoque tur-
 dique tota in luctu civitas morabatur. Clausa sunt
 balnea, cessaverunt spectacula publica, mercatores
 relexerunt pedes, oppilaverunt caupones tibernas;
 nuntiatores reliquerunt negotia, sacerdotes gemen-
 bant in ecclesiis, seniores lugebant, omnes juvenes
 in plateis erant mœrentes, omnis maritus suspens
 lamentum, matronæque a thoro maritali mœrebant.
 vidua induta sunt veste lugubri, speciositas virgi-
 num immutata est, parvuli singulibus nuntium qua-
 riebantur, in amaritudine animæ omnes inflicti
 erant. Alii plorabant patrem ignotæ mortis, alii
 exspectabant filios, nescientes si essent fugitivi,
 alii spolum ignorantos periculant, alii viros exspect-
 cantes, nec quid certius sciebant; unusquisque diu
 versas illuc atque illuc accedebat vias querentes,
 et animæ eos inveniebant. Verba vero mœrentium
 hæc erant: Si vere terra eos absorbit, forte aliquis
 eos vidisset, si in profundo pelagi demersi essent,
 fructus nobis eorum corpora reddidisset, si bestie
 depræssent, ossa non deglutissent. Si quis ipso
 gladio interfecisset, cruor mortem eorum nobis
 ostenderet. Et multa alia opinabantur. legentes po-
 peti, submissi humo, capillos, et barbas extrahen-
 tes, unguibus ora fœdantes, vestes ac pectora [a pe-
 ctore] sciadentes, fratres et cognatos, filios et ne-
 potes plorantes, amissos consanguineos requirentes,
 totam civem finierunt hebdomadam in lamento. Tunc
 sanctus vir Damianus, videns hanc civitatem in
 tanto luctu morantem, ipse se in maximis dedit la-
 crymis. Die Dominico prædicavit jejunium, ut ab-
 cunda, tertia et quarta feria incessanter Deum de-
 precaretur, ut de celo auxilio divino munit, alioquin
 hoc excidium revelaretur. Præcipit vero præcepit

A populo ut gregatim incederet. Ipse cum clericis et
 monachis in unam partem, laici vero senes, adole-
 scentes, et pueri, unus præcepit ut esset chorus.
 Nuptæ vero mulieres et innuptæ, viduæ et puellæ in
 alteram partem, turba vero pauperum separatim.
 Non omnes in unam incedebant, sed separatim,
 quasi medio iactis lapidis. Sacerdotes vero, vestibus
 depositis vestibus, sacros induti sunt, aspersi in ca-
 pitibus cinere, et pedibus nudis incedebant. Omnes
 nobiles et ignobiles cilicis se operierunt, incedunt
 capita, squallidaque barba mœrendo incedebant.
 Matronæ, depositis vestibus, iugum duntaxat, iugum
 induta sunt vestem. Omnes decalabant vestes
 suos, et outem nudebant. Speciositas virginum sub-
 lecta est. Abstulerunt a se mutatorias vestes, et
 pallia, præceterunt a se iuniores, et anulos, et den-
 taria, et perastillas, et manilla, et olfactoria, et
 acus, et specula, et lunulas, et filicis, præcidit ab
 laudosias, et omnia jucunda, et concupiscibilia pro-
 jecerunt, carmen lamentationis imibant. Inflicti
 sunt. Parvuli ab uberibus matris suspensi sunt,
 plangitium hominum, vagitus parvulorum, fletus ritum
 trum, mugitus bovum, hinnitus equorum, balatus
 pecorum, cæterorumque animalium, tota civitas
 conclamabat. Expletis tribus diebus afflictionis,
 ante solis occasum Omnipotens Deus, qui revelat
 profunda de tenebris, et abscondita producit in
 cellis, fecit mirabilia, qualia nunquam in gentibus
 audita sunt. Ab Amphibeduro, quod fuit p[ro]p[ri]etatis
 temporibus juxta portam que vocatur Area, usque
 ad jam dictam Pusterulam, factus est quasi crepitus,
 et sonitus ingens, et elevatus est fumus quasi non
 bala, et hiens terra omnes mortuos, quos infra se
 clausos habuit, quos Pusterulenses demortui sunt
 cum nimio furore, in sinu suo ostendit. Tunc p[ro]p[ri]etatis
 puli audito sonitu ad fœderem currentes invenit
 singuli mortuos suos per singulas casas, infra p[ro]p[ri]etatis
 gas vermes nutrientes. Tunc apprehenderunt p[ro]p[ri]etatis
 cidias, judicaverunt eis digna factis, et regionem
 ipsam cum ædificiis subvertorunt, et hæc m[on]strum re-
 digerunt, et vocaverunt illam regionem Latronum usque
 usque in presentem diem. Non solum ipsi, sed ex-
 conjuges, et filii eorum diversos modos p[ro]p[ri]etatis
 perpassi sunt. De rebus vero eorum nihil aliquis
 contingere voluit, sed pyræ traditæ sunt ad pon-
 tem, qui vocatur Mitivus, qui nuper diruptus est,
 et item in ipsa regione fuit Latronum juxta tribu-
 nal monasterii B. confessoris Christi Severini [Hostæ,
 Severi, Bacch.].

CAPUT III.

Anonymi cujusdam Damiani ævo viventi, nonnullam
 referuntur. Damianus ipse laudatur.
 Igitur fuit in hac civitate Ravennæ vis religiosus
 simus, et bonæ famæ, et quando ad Ursianam eccle-
 siam veniebat, ejus superiori columnæ templi
 parte vitorum scapula adhererebat. Anno introitum
 missarum psalmos cantabat cum nullo homine
 quando ibidem colloquio habebat, et post introitum
 BACCH.

Not. marg. Pusterula sive regio latronum.

missarum semper in faciem pontificis intuebatur. Quadam vero die jussit eum pontifex ad benedictionem S. Apollenaris, ut esset particeps pontificie mensæ. Post extensum dapibus ventrem, et fibræ pectoris repletæ essent musto, sed tamen sobria mente, interrogavit eum pontifex, quid hoc esset, quod in ecclesia semper in ejus aspiciēbat vultum. At ille respondens dixit: Non te intueor, optime præsul, tantum, quantum illum qui post tergum tuum stat, cujus pulchritudinem non plenter tolerare possum. Et cum sanctificaris [sanctificas] juxta te stat vultus ejus. Modo non est ipse, qui tunc est semper tecum ad missarum solœmia, et nunquam te deserit. Post aliquot vero dies secessit in pace; et audierunt eum quidam dicentem ante tempus obitus sui, quod quadam Dominica die, dum nocte antiphonam ad benedictiones cantarent omnes, et dicerent: *Montes et colles cantabunt coram Deo laudes*, testificabat hic quod etiam ipsi lapides ecclesiæ, columnæ et lastæ, atque lateres, tegulæ, nec non etiam omnia metalla, prædictam antiphonam simul cum omnibus cantabant. Post igitur virum istum humatum jussit pontifex ad prædictam columnam cancellos modicos fieri, ne quis basi columnæ ubi sancti steterunt pedes, indignis pedibus adhæreret, et modicam crucem infigi jussit pro memoriale sempiterno, quod permanet usque in præsentem diem.

CAPUT IV.

Joannes S. Joannis trans Cæsaream abbas. Constantinopolim rem suam. Ecclesiæ agit. Una nocte demonum ope Ravennam venit. Facti poenitet.

Sed et de Joanne abbate monasterii S. Joannis trans Cæsaream sibi in dædum Classis, quod vocatur ad Titum, non prætermittamus. Fuit iste temporibus hujus Damiani antistitis presbyter nomine Joannes abbas monasterii S. Joannis, qui vocatur ad Titum, quod rustici needientes vocant, eum ad Pinum. Cum prædictus presbyter multas alterationes et judicia de rebus sui monasterii B. Joannis cum singulis hominibus haberet, et nullatenus finis impositus fuisset, sed maxime volebant multi prædicti monasterii injuste deglutire, attingit Constantinopolim, et moratus igitur ibidem multis diebus, faciem imperatoris non vidit. Qui infra semetipsum varia consilia volvens, die quadam stetit deorsum juxta murum cubiculi, ubi imperator sedebat, versum [sursum] istius vocatoris de adventu Domini dicens: *Qui venturus est veniet, et non tardabit, regnum in manu eius, et potestas, et imperium.* Imperator audiens hæc delectabatur, auscultans. Imitque Iero unus [Cod., tironos, Bacch], voluit eum amovere de eo loco, et jussit imperator desuper, ne quis ei esset molestus, donec expleret, finitoque toto iavitationis vocavit eum sursum, stetitque ante imperatorem, et suam pro qua venerat causam ordinabiliter cognitam fecit. Jussitque imperator tale exarari

A præceptum, ut ipsa res ea eorum monasterio in populum esset, et ut ipsum monasterium pro sumptibus lege fuisset. Post hæc autem prostravit se pedibus diu prædictus presbyter Joannes fœns atque: Jubeat mihi dominus meus exarari epistolam ad exarchum, ut non obligata fidejussor meus tollat, quia crastina dies eris constitutum placitum, ut eum cum adversario meo in conflictu stare debuisse. Paruit autem imperator postulationibus ejus, et jussit scribi epistolam ad exarchum, ut nullam distinctionem de hæc feret causa, neque in iudicio cui quis dederet, nec obligata fidejussor tolleret, nec ullo modo eum molestaret. Scripta vero epistola, quali mense, quali die, vel hora, munita sigillo datis manibus suis, secessit, et venit resperascente die ad portam ipsius Constantinopolitane civitatis, et fore usum navis discurrentis Ravennam eum ad Siciliam invenire potuisset; et requisitis omnibus carabibus, et celandriis, atque dromonibus, non invenit. Ille autem juxta litus maris arripit iter. Nox illi nigra expandens alas infumicillam præstitit. Quædam illi tenebræ offensa fuerunt, tantum Solem et suos sparsos radios ei beneficium præstitit, et quantum altius in sublimitate se erigebat, tantum ebriv terra apparebat. Dum autem spatia in litore, et cogitaret quid ageret, apparuerunt ante oculos ejus tres viri in nigra veste, eique dixerunt: Quid turbata mente, abba Joannes, in hoc litore versaris? At ille respondens dixit: Omnia quæcumque ab imperatore petivi obtinui, multo tempore commertus sum. Navis debet, ut Ravennam revertar, sed mihi tristitia undique est. Dixerunt ei improbi viri: Si ea, quæ dixerimus tibi, facies, crastina die eris in domo tua infra domesticos tuos. At ille dixit eis: Facio quod vultis. Et illi: Accipe virgam in manu tua, et designa in hoc sabulo havem, deinde vela, scaphas, scaphas, nautasque. Fecit ita, ut sibi imperatum fuerat. Iterum dixerunt ad illum: Jace in catalecta navis infra sentinam juxta carinam. Audies mugitus ventorum postquam ingressus pelagus, audies voces periclitantium, audies tempestates, et horreas, audies sonitus aquarum intundantium, et sic oppila os tuum, et nec etiam signum crucis manus tua exprimat. Qui jacuit in terra prospiciens juxta se maria. Ecce undique factus est repente sonitus quasi fragor nubium, et velut procellosa tempestas. Dabat ventus mugitus, ipsas suas verberabat pelagus undas. Fraguntur remi, inciduntur antennæ, solvantur scaphæ, dabant nautæ ingorimi, teterrimique factus, et ipse sic se coegit abba, ut nec statim illius quis audire potuisset. Ad pullorum vero cantus inventus est super tectum monasterii sui, et videns se solem, exclamavit voce magna ad suos, ut eum desuper de tectis deponerent. Illi denique putantes eum phantasma esse, nolentibus parere præceptis deherant. Tunc ille clamabat voce majori nominatum undique quemque eorum, aens: Deponite me, et cognoscite

Not. marg. Id est Canticum trium puerorum. Bacch.

Id est, Iohannes BACCHUS.

epistola egressum. Non acitis aqua in Constantinopolim
 sui civitatem pro utilitatibus iatis monasterii, et
 modo venia, et ut non parvatis scilicet, quia validis
 ventis huc projectus sum. Illi, his verbis auditis, ci-
 tius posuerunt scalas, et descendit. Agnitus est a
 suis, osculatusque [osculatisque] per ordinem uni-
 versis, iussit pulsare tabulam diceas, jara matutini
 hora est, et post opus Dei [expletam] eum peit
 quiete. Alia autem die lustrata Caesarea egressus est,
 et a Nandalaria porta, quae est vicina portae Caesa-
 reae, recessit Laurenti palatio, Theodoricarum in-
 gressus est, jubetque se exarcho praesentari. Ille
 lecto animo suscipiens eum, et iussit egere praeeptum,
 et complicatum reddidit presbytero offerenti
 tibi, dixitque ad eum: Hoc praeeptum in perpetuum
 tibi tuisque posteris tutameatum sit. Sponsio-
 nem fidejussori tuo tollam, quia negligens fuisti cum
 adversario agere tuo. Ad haec ille respondens, dixit:
 Dominus noster imperator suum praeeptum per epi-
 stolam dedit, ut omnia obligata mea facta sint in
 iudicio invalida. Denique in iram versus patricius
 accepit epistolam de manu presbyteri, legensque
 invenit exaratam secundum quod superius diximus,
 et retinens epistolam in achemeniam versus irruit,
 dicens: Dic, falsitatis auctor, quando haec exarata fuit
 epistola? Joannes presbyter respondit: Heri, hora
 nona. Patricius dixit: Et quomodo tam cito venire
 potuisti? Eo quod nullus est qui in tribus mensibus
 Constantinopolim ire et reverti possit. Quomodo ego
 reversus sum, presbyter ait, pontifici meo indi-
 cabo. Negotia mea, et mea poenitentia patere in nie-
 hoc maneat. Tamen si me falsitatis urges causa,
 mitte mecum legatos tuos, et pergamus illuc. Si haec
 falsa inventa fuerunt secundum paternos a audire
 delictum. Tunc inde removens pedem venit ad
 episcopium istius ecclesiae, et ingressus ad Damia-
 num papam, prostravit se ad vestigia pedum eius,
 et narravit ei omnia facta rei: indicavit quomodo
 eum phantasma per discrimina maris duxissent, et
 super lectum sui monasterii posuissent, et solum
 ibidem reliquissent. Exhortatione autem pontificis
 egit veram poenitentiam, et finiit dies suos in

CAPUT V.

Judaei ejusdem conversio. Damiani patria, educatio.
 Archim. Ravennatis incendium. Pontificis obitus.
 Epitaphium.

Obsecro vos, fratres, stare non pigeat vos; adhuc
 spiritum restat miraculum. Quodam die Dominico post
 laetitiam orationem Dominicam, corpus Domini praedi-
 catus pontifex, cum sacerdotibus, frangeret, sicut
 soliti sumus, Judaeus unus, qui solitus erat stare ad
 virginem in loco qui dicitur Ermolas, cucurrit citius
 ad sanctum propeans altarium, et ait pontifici: Ob-
 secro te, optime praesul, da mihi partem ex corpore
 Agni, qui nunc manibus vestris discerpitur. Qui
 suscipiens, sacerdos: Non est tibi licitum corpori so-

ciari Domini, quia sancto baptismate lotus non es.
 Iterumque Judaeus: Non [tibi] panem sanctum quaero,
 Pater, sed carnem Agni, quam manibus vestris
 discerpitis, quem ego super hanc aram vos adtre-
 ctantantes humanis video oculis meis. Ex Agno,
 quem video, quero; non panem cupio, quem non
 video. Ad hoc sanctus vir respondens dixit: Non
 possumus Sanctum immundis dare, donec qui in-
 quinat us aqua sancta mundetur. Accipe signum
 Agni, et ex eo Agno vescere nobiscum. Statimque
 ipse videns, dedit nomen suum, et instructus a pon-
 tifice, accepit baptismum immortale, et ex infideli
 factus est fidelis. Hic vero praesul ex Dalmatarum
 fuit partibus, sed obtulerunt eum huic sui parentes
 Ecclesiae, et iste sacris literis eruditus, ad hunc

B Ecclesiae apicem pervenit. Eo tempore archiepis
 ecclesiae istius ab igne concrematus est, et ibidem
 multa monumenta flamma consumpsit, et multa a
 malignis hominibus rapta sunt et absconsa. Tunc
 congregatis omnibus sacerdotibus sedit cum eis pon-
 tifex praedictus in propina, deditque anathemata
 maledictionis unicuique, qui ex praedictis ha-
 beret munimibus, et non redderet, illi anathema
 esset, et quicumque redderet, innocens esse a
 culpa. Obiit hic beatissimus vir in Idus Maii. Epi-
 taphium invenietis super sepulcrum eius, continen-
 tem ita:

Sanctificis semper meritis, memoranda sacerdos.
 Hoc positus tumulo, tu Damiane, jaces.
 Corpore defunctus, tamen est tua fama superstes;
 Actus obiit terris, lux tua facta tenet.
 Dalmata veniens antistes beatus a rure,
 Tutata est precibus sancta Ravenna tuis.
 Concta salustifero deponens tempore,
 Te pius in populo Christo rogante (Christus orante)
 Quod tamen hic templum meruisti sumere busta,
 Te placuisse Deo tanta sepulcra probant;
 Utique vices ejus gessisti rite sacerdos,
 Ipsius inque locis sit tibi sancta quies.
 Haec infra ecclesiam B. Apollonensis scripta super se-
 pulcrum ipsius invenimus. Sedit annos xvi, mens.
 vi, dies xvi.

OBSERVATIONES

De vita et miraculis Damiani. Auctores alibi et
 aliter habeo narrata. Consignandi ritus illustratur
 ex quibusdam ineditis. Pugnae civilis abusus Parme
 ante paucos annos cessasse. Damiano ascriptum
 perperim quod de altero dictum est: Kobalosum
 quoad de Joanne abbas nominatur. Et monachis
 mutuatus ritus. Saeculi illius barbaries ex epita-
 phio.

I. Quod primum in hac Damiani Vita occurrit,
 est pater ante confirmationem acceptam demortuus
 vitae restitutus, qui statim a confirmatione recepta
 versus obiit. De ea re Rubens, lib. iv, pag. 212,
 haec paucula habet: «hominem vita jam functum
 ad vitam revocavisse, fuisse ad Deum praedictus, fe-
 runt. Idem ad Joannis cognomento Angeloptis Vi-
 olem, lib. ii, pag. 99, similem historiam narraverat.
 Haec autem praemisera: «Omittendum hoc loco
 minime putaverim, quod de Joanne Ravennatum an-
 tiquo, sed non equo, episcopo, dicitur in eodem loco»

b Not. marg. Fuit enim temporibus Constantini imperatoris.

a Forte, pacta inter nos audiam. BACON.

tistite scribitur, qui tamen cum alius fuerit ab eo, A
 cuius nunc meminimus, quo loco reponendus sit,
 cum multi hujus nominis archiepiscopi sint insecuti,
 adhuc clari me est. Addiderat autem refertur, quod
 cum Joannes in S. Vitalis templo pueros sacro chris-
 mate inungeret, vidua quedam pre turba accedere
 nequivit, ut puer ad mortem languens, quem in sinu
 ferebat, sacro chrismate inungeretur. Illa itaque
 episcopum domum revertentem prosecuta, januis
 exclusa, dum querit ut aliquis ad presulem sibi
 aditum pareat, vidit puerum obiisse. Quare dum eju-
 latibus pueri ante confirmationem sibi precepti ja-
 cturam lamentaretur, episcopus accurrens, et in se
 culpam transferens ejus quod evenerat, precibus
 puerum ad Deum fuis ad vitam revocat, consigna-
 tumque matri reddidit. Ejus prodigii memoriam in
 sacello domus archiepiscopalis exstantem laudat
 Rubens. His ait addi, quod cum ob miraculi pa-
 trati famam Joannes ille celebrior in dies haberetur,
 subduxit se ab omnium oculis, et in Prebimiani
 Caprasiique montis Alpes contrusit. Historiam suo
 loco motam fabulisque varie infartam nemo non
 videt; memoria proinde illa que in archiepiscopali
 domo exstare dicitur, si solam infantis ad vitam
 revocati et ab episcopo confirmati seriem preferit,
 ad Damianum episcopum, non ad Joannem quem-
 cumque referenda est. Cetera absona, nec rebus
 aut temporibus congruentia, ut Rubens ipse scite
 notat.

II. Illud mirari sinit, qui potnerit puer baptizatus
 a Damiano non sacro chrismate consignatus reli-
 qui, cum recessu baptizati statim consignari solerent,
 inde sacre synaxis communione munirentur, seu
 communicarent de corpore Domini, ut habent Al-
 cianus de officio Sabbati Pasche, Rhabanus de in-
 stitutione clericorum, aliique passim. Dilatum alicubi
 in Galliis confirmationis sacramentum ex Jona Au-
 reliani conficitur, lib. 1 de Institut. Laicali, cap.
 7, qui dilationem hujusmodi sugillat; verum illud
 statim post baptismum in Italiae ecclesiis admini-
 strari solitum, plura probant jam edita. Ex ipeditis
 hęc habeo. In Codice Sacramentario eminentissimi
 Quoboni seculo undecimo primum descripto, po-
 strima que in sacramenti baptismatis collatione
 prescribuntur sunt: «Baptizat, et linat eum presby-
 ter de chrismate in cerebro, et dicit, Deus Omnipotens,
 etc. Oratio ad infantes consignandos: «Omni-
 potens, sempiternus Deus, qui regenerare dignatus es
 hos infanos et famulas tuas ex aqua et Spiritu
 sancto, quique dedisti eis remissionem omnium pec-
 catorum, mitte in eis Spiritum tuum sanctum pa-
 ractum de caelis, spiritum sapientie et intellectus,
 spiritum consilii et fortitudinis, spiritum scientie
 et pietatis: adimple illos spiritu timoris tui, et con-
 signa eos signo crucis Christi in vitam propitiatus
 eternam. Porro, etc. Exstant inter preteriora
 eminentissimi Casanovi, cujus memoria nunquam
 intermoritur est apud pios et sacrarum litterarum
 cultores, duo egregia volumina ex pergamento, que
 ille dum anno 1698 Romę essent, propriis manibus
 e, scriptis accepta mihi exhibuit, et humanissime ea
 describendi copiam fecit. In eorum uno describuntur
 ritus benedicendi fontis, et baptismatis admini-
 strandi, in altero sacramentum ordinationis ceremo-
 nię et preces. Figuris pluribus ornatur utrumque
 volumen pro sæculi genio non speranda arte de-
 pictis, que ritus ipsos et mysteria ob oculos ponunt.
 Notas etiam cantus videre est, verbis alicubi ad-
 jectis. Litanie adjiciuntur in eo quod baptismi ritus
 exhibet, in quibus S. Benedictus, et S. ejus soror
 Scholasitica invocantur. Scripta omnia characterē
 Langobardico, et spectasse ad Ecclesiam Beneven-
 tanam, seculumque undecimum, probant postremi
 ex adjectis versibus ex eodem volumine hęc trans-
 scriptis:

Auricomas species cernis quas... lector
 Æthereis rutilare modis, bracteisque coruscis,

Intus se respicias, candescunt lumine membra,
 Tramite si recto caute descendas ad ima.
 Plura datur nobis animis, que gaudet amare
 Lilia cum violis, cæcis cum flore, et amoni
 Cuncta simul species perpulchre mista decorant.
 Fors et auctorem queris, qui compece jussit
 Carmina, si legeris uouem... domadai, issa
 Egredius præsul Landolphus sanctior alter,
 Tempore sub capis ditata est Virginis aula,
 Pro cujus laude omnes nos expatiamus ipsa
 Virginius ut Prolem votivo corde regens
 Splendida quo loca sanctorum mereatur habere.

Pro præsentem autem argumento notanda sunt que
 de confirmatione et communione post baptismum
 administrandis in eodem volumine habentur. Expo-
 sito enim baptismatis ritu, hæc sequuntur: «Tunc
 extrahatur foris cubela (id est egrediantur e fonte,
 qui baptizati sunt) et permaneant in ecclesia usque-
 dum missa celebratur, et Dominici sacramentis con-
 firmetur, et ante perceptionem corporis Domini di-
 cantur istæ orationes, etc. Post orationes tandem
 his omnia concluduntur: «Tunc detur Eucharistia
 his verbis: Corpus Domini nostri Jesu Christi cu-
 stodiat te in vitam æternam. Amen. Hoc autem om-
 nino præcauendum est, ut non negligatur, quia tunc
 omne baptismum legitimum Christianitatis nomine
 confirmatur. At hæc ex occasione descripta suffi-
 ciant.

III. Capite secundo et quarto narrata plura Ra-
 vennatis urbis veterem faciem exhibent, portas,
 vias, factiosum pugne genus, ex quo occasio
 horribilis et clandestine stragis a Pusterodensibus
 in Tuguriensibus patrata, perdarasse æque ad ea
 tempora Agnellus ipse testatur. Illud sane observa-
 dum, vix modo desisse apud Parmenses. Id ipsum
 palam est ante paucos annos fieri consuevisse, que
 hic describitur inter conterminarum urbis postea
 civis (infimæ tamen plebis) ut scilicet festis diebus
 post prandium, turba fundis et saxis armata inter
 se extra pomerium concurreret, septies eorum
 pluribus capita saxis excussis contracta referentibus.
 Cum demum res eo devenisset, ut non modo saxis,
 sed gladiis, fustibus, tormentis, pugnari coepim
 esset, ex quo plures cedes fierent, quod sæpius inter-
 tentatum fuerat, tandem pennis præscriptis, iudi-
 cisque serenissimi Francisci ducis pietate confi-
 catio hujusmodi videtur omnino sublata, dum præ-
 sentium per Italiam bellorum occasione militis ad
 urbis presidium conscripti opera facite plebis re-
 uentis in propriam necem conatus impediti possent.
 Scilicet abusus semel admissi per plura secula per-
 durant, hæc nisi ægre summaque cum difficultate
 tolluntur.

IV. Inter ea que hic nostro narratur de Ravennati
 anonymo Damiani ætate sanctitate celebri, non
 est quod rerum Ravennatum scriptores Damiano
 ipsi tribuant. Quod scilicet antequam dicitur obferri
 cuidam narraverit sipl vsum, ut cum antiphona
 quedam canebatur, ædes tota laudes Deo caneret.
 Porro id perperam intellectum Agnellus ipse ostendit,
 qui demortuo viro illi hddit statim ab episcopo id
 datum, ut crata ferrea locus muniretur, ubi divina
 officia audiens consistere consueverat. Benedic-
 tionum nomine canticum trium puerorum intelligitur,
 quo etiam vocatur in S. P. Benedicti regula, cap. 12.

V. Quod sequitur de Joanne abbate monasterii
 S. Joannis Constantinopoli Ravennam ope detra-
 tum brevi unius noctis spatio nec integro reu-
 omissum est a Rubeo cæterisque qui post Ruben-
 scripsere, ob eam forte rationem, quod existimave-
 runt narrata fide prorsus indigna. Ipse et in eadem
 sententia sum, qui scio plebecula hæc somnia esse
 Ivisse Joannem Constantinopolim, suæ Ecclesie
 jura vindicasse, refutisse eum de ejus reditu minime
 cogitabatur existimo; reliqua ad vulgi somnia ab-
 ganda ceusep. Porro non assequaque speranda
 hæc narratio fuerat. Situs Casareæ, qua hæc Ra-
 venne amebatur, exponitur, et agnosciunt abbates

in huiusmodi monasteriis degisse cum clericis suis, qui statis horis diurnis non modo, sed et nocturnis, divinas psalmodias penam solvebant. Tabula lignea signum dabatur, quo ad matutinas horas ad galli cantum surgeretur. Id nullus dubito quin ex monachorum ritibus promanaverit. *Σπιρίου ἐπιγραφικὸν* tabulam illam Palladio dictam in Historia Lausaca, cap. 104, notavit Ducangius in Glos. Latinitatis, qui alia in eam rem addit apud eundem legendam.

VI. Historia de Judæo converso Ravennatum scriptorum in libris ex Agnello ritè descripta est; non est itaque cur in ea illustranda inmeremur. Illud in his quæ subsequuntur mirum, tantam videlicet fuisse sæculi ejus barbariem, ut cum censuerint clerici

A Damiani optimi præsulis memoriæ epitaphium scribendum, paucis mutatis illud transcripserint quod Mariniano olim positum fuerat, et pauca quæ mutata sunt sphalmata aduiserint, ut illa:

Dalmatium vestiens antistes beatus a raro Agnellus, et Marinianus, et Damiani epitaphium fore idem, uti a se lectum, descripsit. Quid quod Joannicius ille, qui Constantinopoli Ravennam ante Damiani mortem redierat, Græce Latineque doctus, minime scribendo episcopi epitaphio adhibitus est? Exstat adhuc in basilica S. Apollinaris Classensi hæc brevis inscriptio:

D. N. DAMIANUS ARCHIEP. FECIT.

VITA S. FELICIS.

CAPUT PRIMUM.

Felicis facies, mores, scripta. Abbas idem et œconomus. Nonnulla de Georgio episcopo.

Felix XXXVIII^a. Iste brevi corpore, tenuis facie, modicis oculis, macilentia effigie, spiritu sapientiæ plenus fuit, et fons irriguus, optimus pater, egregius predicator, multorum conditor voluminum, in sua sancta fecundus Ecclesia; expositionemque, quam usque nunc habemus de die iudicii, ubi ait in Evangelio: *Cum videritis abominationem*, ipse dictavit. Et solus iste a sacerdotibus liberatus, nam reliqua omnia volumina manibus suis igne concremavit. Iste monasterium S. Bartholomæi ubi ego Deo favente abbas, præfuit, et vicodominalia gubernacula suscepta luculentissimus tenuit; sed tamen post multas tribulationes, quas in Constantinopoli sustulit, ut audiri estis, cum corona victoriæ ad propriam eum Domianus revocavit sedem. Sic et mihi de prædicto monasterio contigit. A Georgio pontifice per pauca annorum circicula sine causa privatus sum, et ad hoc monasterium fui [privatus de hoc monasterio]. Nam antequam ad tale culmen ascendisset, sic eramus ad iavicom quasi ex uno die regemanni; et postquam accepit archieraticam dignitatem, Deum offendit, et omnes sacerdotes demulvit, cuncta occupans monasteria, totasque partes ecclesiarum, quas prædecessores sui adquisierant, pro reatu sui corporis expendit.

CAPUT II.

Iustinianus, qui hic Constantinus dicitur, natus et viribus abscissis, pellitur. Ad imperium relit. De Ravennatibus vindicta. Felix captus, et excecatus.

Igitur istina temporibus Constantini [Æg. Justinianus] imperatoris a suis militibus cum aliquibus civibus Ravennæ nares et aures abscissæ fuerunt. De præstantissimo demissum reddiderunt corpus, et de navi expulsus, projectus est in litore, cupientes eum trahere. At ille post debilitata membra vitam præcabatur, asserens se totum imperium esse oblitum. His itaque gestis dum æger spatibatur in litore, consilio inito cum Bulgaris, in sua restauratus est sede, et potitus imperio nares sibi et aures ex-

B obrizo fecit. Recolens populorum iram, jubet truncari proceres ferro. Fit ingens clamor gravatorum, seleta juvenia, et multi ad litora plecebant capita sua; alii transfossi capulum stridens præcordia [texta], nonnulli culeo in pelagus jactati in altum consumpti, multi pyris flamma intensi medullas. Infelices alii prandia interanea dissoluti petebant, nonnulli plumbeas pœnas tyrannicum; ex ipsis multos recepit inops, consumptæque iudique urbes. Ad Ravennam corda revolvens retorsit, et per noctem plurima volvens, infra se taliter aiens: Heu! quid agam, et contra Ravennam quæ exordia sumam? Et videns animam, per multa consilia vagans, hæc alternatim infra se, mens rapitur in diversa. Mox straticum fidelem suum tacito vocat, ut apert. falem, et socios in litore ducat, expensas parei, et quæ sit res omnis ignorat. Dissimulare jubet sese quousque tempore fuit apto [fuerit aperto]. Tunc sic alloquitur illum, et talia verba jubet: Esto constantis moris parere præceptis, firmiterque age, et meus nutellus ibis, et loquere Ravennensibus, et mea dicta celerius refer. Ipsa gens inimica mihi per fraudulenta consilia nares mihi absciderunt et aures. Pone papilionem tuum super ripam Eridani, et compone blanda verba, et iram serena tege fronte, et pro me illis salutatoria verba profer. Dona, tribue, et invita eos ad solemata mensæ. In oculis eorum esto iucundus, in corde sis hostis. Qui egressus ex urbe attingit ratem, iussitque ventis vela dari, consedit arastrum, sulcabatque undas salsas carina. Lustrato Drapani portu, venit Pachinum delatus Siculi ora. Deseyienta pelago nigra super æquora dube, acquosus Triom [Orion], inretractabile cœlum. Invitus loco mortuus est. Placidum fructum, et mare videns tranquillum, Adriaticum penetrans sinum prospexit gaudens Ravennam, et fallax dolo vox prorupit dicens: O infanda, improba, crudelis Ravenna, quæ rura extrinsecus, acerrimum intus latet venenum! Aqualis solo videris, sed capite nubila tangia. Inter hæc verba navis vicina facta est litore, et expansis remis Eridani ripam sulcavit, et cum populi gloria omnes exierunt. Cum ex urbe venissent [venisset], ministra-

^a Not. marg. Hic fuit archiepiscopus circa annum 693. ΒΑCCH.

deus. Graiorum in agroga antea jussit parari sedilia super viridissimum gramen, et omnes majores natu ad se invitans [in ostensu] hominis libenti animo suscepit. Alia vero die jussit diversa pallia et cortinas ex utraque parte extendere, non minus quasi stadia uno, et invitavit proceres omnes, qui ad Michiam veniebant duo, et duo a se invitati [duos et duos ad se introduci], et comprehensis, mittebat uncas [cunas] lignas in ora eorum, et ligabantur post tergum, capita, et projiciebantur sub cathalecta navis: Ita tali vero dolo sunt omnes nobiles capti. Ibi et Felix pontifex istius urbis deceptus est, ibi Joannicois sapientissimus captus est, ibi et medicres amplissimi sunt, et nullus ex civibus hanc fraudem prius agnosceret, sed postquam intralibus ruborum capis ingressi sunt, et fugam petierunt, sic danna, sic eorum fraus manifestata est. Tunc residui introqueas infra [intra] mœnia muri, suboperantur civibus ignem: Tumulus erant populis, et dabant fremitum usque ad cœlum. Planctus undique ingens. Prostrati omnes in terra. Non similes maris fluctus dat sonitus, nec tonitrus arbes, nec equa magna cadit moles ex Alpium lucis, nec cum impagno vento quassantur in montosa sylvâ cypressi. Tubicines per plateas eunt, maximas dant voces, et resonabat terra. Lacrymis salsis fuderunt metus de presenti letus nimius, consolatio nulla, nec reparatio vitæ. Undique clamor, undique suspiria, et jam terra mugitibus ad sonitus eorum dedit. Quadam vero die dum prædones ex exules quinquies deni per vitrea discurrerent rura post excidium urbis, dixit Joannico ad fratrem suum: Deser chartam, et nigrum liquorem, et scribe, quia hodie hora tertia cognata tua, ukor mea mortua est, et ego illa vindicor, tanque revelleris cum maximis opibus. Igitur ingressi Constantinopolim invenerunt imperatorem Justinianum in smaragdinâ aurea sedentem, et in hoc cinotum capiti, quem illi sua ex atro et margaritis disoreverat regia conjux, et jussit omnes poni in custodia, quousque eos possit diversa expendere pœna. Omnes sedatores graviores interempti et delictissimi, astringitque se jussurando, quod pontificem interficeret. Nocte vero eadem, pro quo vites vanisset, antequam Oceanum auroram [aurora] dedisset, et Phœbea lampas [lampades] illustrasset, dum caperet divus Augustus pectore placidum somnium, astitit ante eum nobilissimus juvenis omni gloria decoratus, una cum Felice pontifice, et ait ad eum: Parce unice gladio viro. Et statim evanuit. Iterum in somnis respiciens vidit super caput ejusdem antistitis quasi dexteram hominis hinc et inde fulgore micantem. Expergesfactus autem imperator revertit suis, et propter jussurandum quod juraverat, ne mentitus esset, et urbem eam non interficerent, jussit deferri feroculum magnum in [falso] et mundissimo argyrio, et missus in ingentem rogam post nimium calefactum, acetum acerrimum super illud

A jussit fundi; et coactis pontifex Michiam diabolice intueri, amissis amborum lamina oclorum: *705*

CAPUT III.

Novum Advēnātibus dīscrimē. Georgius Joannicois filius dux cum omnia potestate electus: Disposita omnia ad bellum extra et intra civitatem. Interea Ravennenses, qui et Melisenses, ibant in cœci de suis junctis, inter se varios sermones creabant, et moesti ex die nefanda, valde in fœda morabantur. Die vero quadam perveniente effugio, tanquam alas raperet, quadriga submotâ hinc ducitur, dum armati pelagus specularentur, proceres in pontu intuentes, ecce maxima navis discurrentis per vitæ rura, fortiterque sulcabat vitreos campos. Cubito ter vero postquam aspexit mœnia urbis, controrsit clavum, et cepit navis circumflectere cursum, præterit portum adhaerens Eridani litus. Tunc advēnāt viri quanes exierunt ex urbe armatis manibus, inde corpora ferros. Corda pavore pulsata, pallidos omnes colore ad agnoscant captos, lacrymas ceperunt inter se fundere: Et interrogaverunt ex eis virum, qui præ omnibus erat, dixerantque ad eum: Testamur capitulum anticumque tuum, si non mendacia fingis, quia hinc es in tempore: nec lata fides, sed frads, perperamque in hoc præsentis sæculo regnanti. Tunc ille tendens ad sidera palmas, ad cœliamque summa torquens, vocem cum mugitu genui dedit: Testor cœlum et terram per intemerrata fidem et inviolabilem coherere rogam, mendaciam non fingam, falsa, vel haecia mendicam: mendax et improbus mendacia digne sustinet. Dixerat, et omnes identem contulerant, super eum erant pendentia ora, et conspicientes eum omnia signina circum exposuit: eis quæ viderent. Omnia letitia verba, et elevata voces severant: ferrens albea clamor, gemitibusque terra, et miscebant mones. Tunc elegerunt sibi Ravennenses præstante nomine [presstantorem] virum. Hymenatius Joannicois filium nomine Georgium, qui illo tempore prudens in verbis, providens in consilio, verax in sermonibus, et omni elegantior gratia, et devorantque se universi pariter præceptis ejus, et quiquis esset inobediens vindicaretur. Ille vero maris sedens sompède, extrinsecus illustrata stalla, senta reversus est: hora et ait ad socios: Demus excubitis istis, quæ peragravimus civitatibus [civitates]. Pateat ex ore serpentis, qui ex Byzantiis ponto hæc delatus est, cuncti ex eo unum bibimus venerum, et tandem corde bona. Danaus terga non demus. Estote firmes, pro Penate necesse est animus pugne. Tunc robustissima pectora ac ferrea; adhibite socios, et terribili clangite tuba. Itē velocius, supponite civibus noctem [nigrantem], federati viri de montibus veniant locis. Toxos adhibete in armis, contortum cervinum tendite nervum, ut segetes spicula jacite, et volatile ingnum. Prima pubes castra moveat cum juvenilibus armis, sonent arma, humeris clarescat splendentia scota, lanceas exacuite [foderis], rad-

d Forte legendum, in trabibus roborum cavis. Bacchi.

lent aquora maris. Sinite vestrorum parentum ma-
tura corpora, et velorum miseriam senescite.
Copia sit illis ecclesia penes quadi; cum sacerdoti-
bus eant, celeste auxilium querant, et ad aram
thura crement, et hostiam sanote altari ferant. In
propugnacula per diem nobis igniformis contrarius
sicit; purpureus nasci, sed postquam in æthere
ventus Oceanum relinquent, cum se abderit pelo
ignees exulans radios, humo quadrigas reddiderit,
querite populeas, et nudo mergite (incidite) ferro
nam ulli hippocnias sumant, intonsa serrate vibarna,
textisq; abustis virgas, et miscite quoquo. Scanofo-
cæonis operam data; capita ab ardore defendite
vestra. Nullus sit ignavus, ubi primum audierit si-
gnum, nulli eum metus, nullaque sententia tradet.
Omnes Ravennæ coetus, omnesque certamina po-
nent; qui valet pedum cursu, et qui viribus pectore
audax, dignum non sustineat, sed jaculo tepente
agitas. Hoc videntes socii præparant casimos
Rugens. Non pavatis, amicos vestra defendite dex-
tra; socii jungentur, vobis ex suburbano undique,
qui nostram defendant, aroem, et civitatem salvant.
Sint illa litora et per omnes vigilas postus. Sar-
xana exebet, Corvia æquozia ad nemas Papia armis
flavia, lasica, que curva vocatur, Cesæna. Populien-
ses viri adhaerent. Sapis portus juxta consedunt
fluctus, marinos. Coloni decumani speculantur, juxta
portus Condiani, Livinenses, accolle instant, in litore
curro. Redempto vetere amæ castra Faventia, acru-
tantur, post Lachernum portum, et Eridani ora.
Cornelienis acies lustret, Goriandri campos, et loca
omnia circa phalanges armatas, Bodonenses trans-
missæ Eridani parte lionis servient. His igitur
acis, amues voces ad sidera, mittebant benedi-
cenas, cœlum et terra laudibus resonabant. Tunc
imperat Georgius manu, jubet validas rantescere
voces. Post hæc autem rogaverunt eum viri reli-
giosi, Melisenses, ut, sicut est, vallata civitas, in au-
bitu corpora, ita, intrinsecus excubias poneret. Ac-
quævitque petitioni, portum, et divisit populum civi-
tatis in undecim partes. Duodecima vero pars Eo-
cliana est reservata. Unusquisque miles secundum
suam militiam, et numerum succedat, id est Ravennæ,
bandus primus, bandus secundus, bandus novus,
inriquis, Constantinopolitanus, Arrmans, lætus, Me-
diolanensis, Veronensis, Classensis, partes pontifi-
cis cum clericis, cum honore dignis, et familia, et
stratoribus, vel aliis suffacentibus Ecclesiis. Et hæc
ordinatio permanet usque in presentem diem.

CAPUT IV.

Joannicio per saxam lanienam illata mors. Justinia-
nus occiditur. Joannicii soror, viso Justiniani capite
quod oplaverat, occumbit.

Deflectamus ad aliam urbem stylium, et de amissis
nostris civibus per ordinem enarremus. Igitur Jus-
tinianus in achemeniam versus jussit deferri ante
conspicuum suum Joannicum, et quasi nescius in
illusionem interrogans de eo, et dicens: Nunquid

A iste est Joannicus scorta? Et ubi respondit, est de
eo quia ipse est, surtegit, avius divalis fra. A rudi-
nam deferri jubet, et sub unguis omnibus illis di-
gitorum in furore præcepit usque ad secundum
anticum Chartam, balamque dari imperat, et
scribat; quam cum accepisset, inter dubs digitos
balamum coegit. Noluit cum liquoze sed cum san-
guine, qui fluxat ex digitis iteras extrare conti-
nentes ita: Deus, in adiutorium meum intende; Do-
mine, ad adjuvandum me festina. Liberu me de trami-
eis meis, Deus meus, et de manu iniqui imperatoris
istius. Et projecit ipsam chartalam in faciem ipsius
imperatoris in exedra sedentis, dicens: Accipe, ini-
quissimo, et satia te sanguine meo. Et militatur ille
[dixit] dicens: Quid, morituro, agis? Periet a dacti-
tea. Jussitque apparitoribus ut ducerent eum ad lo-
cum vita puniendum, et præconem clamare fossit.
Joannicus Ravennianus ille faavidus poeta, qui in-
sictias imp Augusto contrarius fuit, interdubis fortices
marina morte vita privetur. Elcet sibi septenarii cer-
vicam vestes mittentes in amulos ferreos, elevaver-
unt, dariter desuper lapidem ille autem flammantia
lumina ad cœlum restorsit, eum orientis extendens
cruentas, ad sidera palmas. Expleta oratione dixit
interfectoris suis: Cras eadem, ipse ut nunc est,
hora, interfectis imperatorem vestrum, et erit
mecum ante requisitum Judicium. Sic dicetis illi.
Et extenqum desuper lapidem usque, et atiam pla-
thomam desuper [viventes] colla omisa, fregit
corpus ejus, et reliquerunt eum mortuum. In cast-
imento et martyrio vitam invenit. Alia vero die,
hora qua prædixerat ille, armatus super imperato-
rem non assistentes, populi ejus malignitatem, oc-
cidit eum. Alii laus inter, et ille lanceas signat,
alii, telo, transfodiunt, inguina; Rencs vomebant
capitum, et sparis viribus aplam dignis stoppa
pedibus per olivam tractes, ad ima lacratum frigid-
dum corpus irruit, mors obscura [tenebræ]. Diversis
circumspicientibus, unus eandem arrepsit comam, con-
cludens, manu caput javalium divale, stupens, mi-
cans ferro, trajecit corpore humo, Consilioque inite-
inter se condiderunt, illud sacco, et miserant per
totam Italiam. Sonor, vero, prædicti Joannici hoc
audiens, cum lectu celestem Dominum, rogabat, ut
videret Justiniani ablatum caput, sicut rumor erat,
et statim occumberet morte. Factum est autem cum
per singulas plateas duceretur, jam dictum caput in
summitate lanceæ fixum, nunciatum est ad præfa-
tam foeminam, quod truncatum caput, inde sit fer-
rendum. Quæ subito in superiora ascendit domus,
per fenestras respiciens, stare illum portatorem ro-
gavit, et cum diutissime idem intueretur, lacrymis
obortis pectus replevit, agens gratias Deo, quia
quod desideravit conspexit; et dum vellet se a fe-
nestra deflectere, cecidit retro, et quassata mortua
est.

Philippicus Felicem liberat, donatque multis. Reversurus hic Ravennam miraculis claret. Ob hæc ab imperatore honoribus et privilegiis cumulatus in suam sedem restituitur. Domum ædificat, quam Felice dixerit.

Post mortem vero Justiniani levaverunt super se Pelagium Philippicum novam imperatorem, et contulerunt eum dominum universæ terre, ac imperium confirmatum fuit in manu ejus. Dixit ad Felicem pontificem: Revertere in terram tuam, et in sedem tuam: Cui pontifex respondens, dixit: Quo revertar? Aut quo vadam? Et imperator ad eum: Quare non? Pro qua causa? Respondit pontifex: Luna oculorum amissa habeo; omnes fortunæ meæ Ecclesiæ hic consumptæ sunt, et quas antecessores tui pater principes in ornamenta Ecclesiæ desiderant, detulerunt, et in hac deportata sunt civitate, et nihil remansit nisi ambitus murorum. Dixit autem ad eum imperator: Et qui eas abstulerunt? Si tua tibi non sunt, vel etiam ex nostris tolle. Illi quoque ad eum Felix antistes: Sufficiunt tibi illi, et reddere jubes, quid diversi diversa celebrant? Tunc imperator miserecordia motus jussit præconem per totam clamare urbem, ut quicumque ex Ravennæ ecclesiâ aliquid haberet, velocius ad palatium deferret. Et allata sunt vasa, et pallia, et omnia ornamenta ecclesiæ pontifex suscepit. Non perdidit ex eis nisi candelabrum unum. Post hæc autem rogavit imperator pontificem, ut ex palatio ejus aliquam benedictionem acciperet. Qui respondens ad eum inquit: Sufficit mihi tantummodo gratia tua. Tamen si pro remedio animæ tuæ, meæ ecclesiæ vis dona offerre, habes gemmas crystallinas in illo et in illo loco infra hujus gazam palatii, quæ possunt ad ornatum ecclesiæ mirifico et optime decorari. Quo audito, imperator misit fidelissimos viros ex miracidibus, ut comprobarat in loco illo, et essent, et pontifex dixit, et inventa sunt. Jussit deferri et dari ei omnia vasa quæ ibidem inventa sunt. Descriptio facta. Cratærem unum crystallinum grandis ex auro, et gemmis ornatum, et alios crateres duos ex gemma onychina, et ipsi ex auro et gemmis. Canistrum unum magnum, in quo erant imagines hominum, et diversa volatilia ex vitro mundo simile crystallo. Amas una, et ipsa bene sculpta. Urceus ad aquam manu similis, et ipse aquimanile desupra ex argento investito talis, qualis visus hominis in hoc tempore nullo modo videri potest. Trullas duas ex crystallo. Corona ex medico auro una, sed tamen habens pretiosissimas gemmas, ita ut temporibus nostris interrogatus Judæus negotians a Karolo imperatore, quo pretio venditari posset, adjecit, quod omnes istius ecclesiæ, et omnia ornamenta etiam, et tegmina si venduntur, non possunt eam explere. A tempore Georgii non comparuit. His itaque gestis, dum vellet ex urbe egredere, unus ad portæ aditum simulans se claudum, et omnia debilia habere membra, ut munera acciperet, exclamavit dicens: Fortunata Felix, adjuva

A invalidum corpus. Stans autem beatissimus papa dixit ad eum: Fili, quare te esse simulas quod non es? Quare mihi illudis? Quamvis exterioribus humanis privatus sum, interiora tamen fulgida per gratiam Christi intus patescunt; et adprehensum manum [adprehensa manu] ejus, dixit: Surge, leva, vade, et servos Dei noli iterum subsannare. Viri autem civitatis, qui erant cum eo juxta portam, coeperunt signare facies suas, et territi dixerunt intra se quia hic homo justus est. Egressus vero illius ex muribus urbis, dum a rētibz longius modicam eam, expectabant eum dromidas, ut acciperent aliquid ab eo, intoque inter se pessimo consilio, dixerunt: Dicunt quod iste vates Ravennitatus vir elemosynarius sit, et ad tribuendam largas manus habeat; probemus si veritas est in eo. Unus ex nobis sub falsa morte in humo jaceat, et queramus pro sepultura munera, et quidquid nobis dederit, sortiamur: Quo factis, transeunte pontifice levaverunt ultratus, voces stultas, lacrymas mentientes, et dicentes: Adjuva nos, pastor bonus; tribue nobis, ut sepeliatur mortuum nostrum. At ille exiit se chlamidem quam indutus erat, tribuit illis dicens: Tollite si vere mortuum habetis, sepelite eum. Illi autem fiete plorantes, vere plusquam orantes acceperant. Cum autem pontifex paululum discessisset, putaverunt predicti dromida collegam suum sub falsa morte in terram jaceret. Dixerunt si hominem jacentem exanimem: Surge, leva, ecce habemus pontificis chlamidem. Illi mors, quam ad e deridendo et simulando invitaverat, propria venit. Decidentes latera hinc et inde, sed nullus ille invenit; stibus falsis, nec respicit lacrymas; volunt eum; immotus manet. Hæc fama velocius inplevit regiam urbem. Audiens autem divus jussit reverti beatum Felicem a nave, et suscepit eum in domum mirifico marmore factam, et postulavit ab eo benedictionem, et obtulit ei multa dona, id est duos magnos discos ex crystallo, et cannatas ex eo, et alia vascula in ornamentum ecclesiæ; et jussit exarari privilegia omnia secundum petitionem pontificis, et quidquid ab eo postulavit, obtinuit, et artes preparare divus imperat, et omnia necessariis, et concupiscibilia onerari, et osculans eum, validens ei, percepta ab eo benedictione recessit, et privilegia, ut sibi placuit, exarari jussit, et exaravit eum multo magis ac antea fuerat; lætusque et gaudens ad propriam suam sedem eum remisit. Inter ea relicta regia urbe jussit ventis dari vela, et remes expandere alas sulcantes pelagus. Queritur falsa carina: Drapani lustrat portus, Siculas attingit ens. Aliquantis hic moratus diebus proprias res ecclesiæ suæ disponens, susceptus Panormi, paucis ibidem moratus [est diebus], parvanis Tindarides; ensis transgressus, ad Pachinia devenit litora, et dum ad novos spargit radiis in terras, æquatas jubet procedere classes, relicto sine remige portu deseruerunt litora, torquebantur spumæ, et corula iverunt discurrentes vitrea rura. Blanda respirante aura trans-

misso Adriaticè sinu Eridani attingit portus, regressusque urbem, ipsa sedes alteriter (clamans) suam suscepit aessorem. Post vero annos tres edificavit forum infra episcopium, quam de suo nomine donavit Felice nominavit.

CAPUT VI.

Joannicus ante prænarratam cladem officia sacra disposueral. Hujus genealogia. Eiusdem pietas miracula probat. Cetera ad id spectantia.

Igitur antequam hujusmodi strages et perniciës facta fuisset, sapientissimus Joannicus istius in temporibus clarus et rogatus a pontifice ut omnes antiphonas, quas canimus modo Domini diebus ad crucem, sive sanctorum apostolorum, aut martyrum sive confessorum, nec non et virginum, impendat non solum Latinis eloquiis sed etiam Grecis verbis, quia in utraque lingua fuit maximus orator. Ex ipsa autem arbore, et ea sejus generositate habemus ramulos, et pronepotes. Joannicus Agnam genuit, Agnes Andream procreavit. Ex Andrea Basilides natus est, Basilidesque genuit Andream presbyterum editorem hujus Pontificalis. Sed quæ ejus notarius, qui postea hujus sanctæ ecclesie ab eo eruditus seminarius fuit nomine Hilarius ad ejus nepotem filium filie sue, Andream ut diximus nomine, avum meum patrem matris meæ [patris mei] de eo retulit, in medium proferamus. Cum per singulas noctes per sanctorum Dei ecclesias graderetur, et tardius ad suam diverteret domum, notarius ejus, quem superius nominavimus, volens illicita penetrare, quæ posse ei non fuerat, in silentio noctis contigit hora surgens de mollibus stratis, ad ecclesiam B. Joannis evangelistæ itor arripuit. Notarius vero ejus factus est cum eo, ut videret quid ageret. Dicebat enim intra se: Video si homo iste nocte clam: cum exarcho inest consilium; aut forte cum meretricibus delectatur; aut pro qua causa soles gratulor. Quinque pervenisset prædictus Joannicus ante ejusdem ipsam [id est portam, Bacta] ecclesiam, statim patefactæ sunt janua, et vectes, et terra in aliam tacite evulsæ sunt partem. Et oras nullissime tanto conspectum Salvatoris, in ardida ecclesie ipsius apostoli ingressus est, et patefactis omnibus claustris, pronus in terra oravit. Post orationem recessit, et januae clausæ sunt, omnia illorum arcamenta discurrerunt, utaqueque in locum suum. Videns hæc omnia Hilarius obmutuit amens. Et abiecit se in angulo ipsius introiti, ubi corpus eum sine anima pro ipso testimonio poni iussu marmore jussit. Et cum pervenisset ad locum, leniter amicus vocem, dicens: Hilare, cur te propripis, et vis latere? Quod vidisti, quousque ego vivo, remitti dicas. Quod si me vivente dixeris, statim invadens a morte. Testificabatur et alia de eo, quia in quocumque loco hyemis tempore aspicebat in die pauperem, et ubi infirmos videbat, jubebat sibi preparari eonam; et cum ante eum attulissent, ut gustaret, simulabat gravitudinem, et jubebat integram

reponi usque ad crastinum. Nocte vero visitabat infirmos [infirmum], deserebat comam quam deponebat imperaverat, tribuebat infirmo, et postquam recipiebat infirmus vires, per ecclesias Dei abscondite gradiebatur, in sua se modo postmodum recipiebat. Monasterium S. Andreae apostoli, quod vocatur Jerichonioque sua ipsius fuit domus. Quingenta pondera librarum ærearum vascula ibidem reliquit in usum ipsius monasterii, et suspendi altarium, ubi corona dependebat per catenulis æreas, dependebat et filum ex auro, quo nobilissimas videtur virgines Ravennanas. In fronte posuit. Et ubi corona, pendebant, per catenulas æreas dependebant, quæ auræ amuliebres, et suspendi præcepit. Dicendo de viro isto (non tantum pro gloria prolixæ, sed et illius manifestatæ opera) per multa longasque itinera a pontifice vagati sumus; sed quod semel copiamus relinquere non possumus, donec expleamus. De illius tamulo requisivi; Gemitus et cæcitas invenit, sicut mihi Maurus diaconus pene dies xxx retulit, quod ex Constantinopoli rediens dixit; ad portam, quæ vocatur Aerea ibidem ipsius modica ecclesia est, ibique fuit, et in eodem templo præces omnipotenti Deo fudit.

CAPUT VII.

Felices opera. Ab eo reliquias sanctorum conditæ. Rogat, ut a se scripta igni consumantur. Colligit S. Petri Chrysostofi sermones. Hujus mors, sepulcrum et epitaphium.

Igitur beatissimas hujus Felix post aditam ecclesiam multas reliquias condidit; et paginas ex argento extruxit, et superciliis arcum [vorsus] continentantes ita. Multasque ibidem sanctorum reliquias condidit, et capsam in altari expressino facta fuit; atque usque ad Petronacis pontificis tempus, quam postmodum Sergius diaconus abba monasterii S. Bartholomæi apostoli, ubi prædictus pontifex abba et diaconus, et istius ædis œconomus fuit, et ubi Deo jurante post prædictum Sergium diaconum ex ejus largitate nunc archiepus abba existit, prædictam altarium renovavit ex proconiso lapide, cum diversis marmoribus ornatis mirifice, inter quos et ego opera decoravimus. Fecit hic beatissimus Felix saluatorium, unde procedunt usque hodie pontifices ad introitum missarum, palam populi videntibus; et super ipsius regias invenit scriptum continentem ita.

Forma loci dactyl. Squalida sed tantum parva plebis arce. Postquam pontificis meritis juvenescere visa est. Vinea Ecclesie concipit inde diem. Turba sacerdotum melius hinc pergit in autam. Oblitum nescit linquere pastorem (pontificem). Per medios gradens populus reverentia crescit. Cum super altaris cognatæ verba Deo. Hunc ritum servet veniens quicumque sacerdos. (Nam via, quæ media est, ita iterare solet. Hæparat hæc mentis follis, dignusque sacerdos.) Nec finem teneat pontificalis apex. Fama loquax tantis nunquam restitit honores. Nam...

Quæ cum prope esset vicinis monti adjuvavit sacerdotes et clericos, ut quicumque ex illis daret

* Not. marg., Nam antea de vespertino saluatoria erat egressio.

homemis aut quæcumque dicta, ante eum attulissent. Quæ cum omnia ante se allata fuissent, statim jussit præparari pyram, et omnes incendio concremavit. Qui cum interrogatus a sacerdotibus fuisset quare hoc fecisset, dixit: Ego orbatus de meis luminibus nihil videre possum, aut retractare, quos edidi libros. Fortasse ego superposui, aut scriba fefellit, ne quis post me veniat, et vitia ex meis proferat verbis. Habetis libros Chrysologi Petri, quos videtis, et inveni [invenietis], et luculentissime scripsit, ipsum tenete, utimini, ut vobis placet. His autem expletis defunctus est die 25 mensis Novembris, sepultusque est in ecclesia B. Apollinaris, non longe a monasterio S. Feliculæ; epitaphiumque ipsius invenietis continentem ita:

Inter almas laudes, virtutumque triumphos,
Quibus coronantur præsulis digni Deo,
Summæ patientiæ Felix amator fuit;
Moribus præcipuis vitam digessit honestam.

Pastorali culmine magnanime floruit.
Uno cunctas animo respectat pontifex plebes,
Nec tristem quemquam tolerat conspiciere.
Subtilis ingenio, acutus, prudens, et gravis,
Præcessorum compar.

Culmen apostolicum colere summe novit,
Cujus ope fretus profana dogmata polet (pellit):
Facundus eloquio, ditantia (F. dictare, Bacch.) co-
(pia solens,
Doctus, eruditus color (F. cultus, id.) memorabilis di-
(cta videt.

Pertulit pro patria nimias præsul ærumnas,
Exul damna, famem, nuditatem, cædem, pericla
Contemptus, exilia, terrores, vincula, fustes.
Summusque pontifici sufferre ludibria honor.
Fruibus, ademptis propria de sede, privatus.
Lumine carens corporis divina ornatus est luce.

Arto in telluris scopulo Ponti portatur.
Ubi victus deerat, sed panis aderat Christus,
In quo toto corpore, atque virtute sepultus.
Gratia summa Dei est consolatus antistes,
Æretusque gravi de clauastro, insula Ponti.
Cælum (F. cæcus, id.) ad dilectæ vectus (est,) patriæ
(portum.
Extractus (F., et natus, Bacch.) omnia pristina sede
(ornatur.

Ubi corde puro hostias Domino libans,
Lustra (F., lustrum, id.) super terram, geminos simul
(prorogat annos.

Hic itaque sacro conditus (sacer conditur) funere
(jussu (F., justo, Bacch.)
Planctus cujus casibus non memoretur donis.

Sedit annos VIII, mens. VII, dies XIX.

OBSERVATIONES

AD VITAM SANCTI FELICIS.

Agnellus Felicis cum Romano pontifice dissidia silet. Recentiores minime vera tradunt. Irarum Justiniani in Ravennate causæ. Alia Agnello omissa. Nonnulla Agnello narrata Rubeus neglexit. Agnelli genealogia ex Joannicio. Felix inter sanctos. Scriptior ecclesiasticus.

I. De præstantissimo alias episcopo Agnellus silenda censuit, quæ famæ quoquo modo ejus apud posteros officere posse prævidebat. Silet proinde quæ cum Romano pontifice intercesserunt dissidia. Laudat itaque Felicem, quod, ut postremi prædecessorum et sequentium plures, S. Bartholomæi abbas fuerit et Ecclesiæ Ravennatis œconomus; sed quæ spectabant ad ejus consecrationem Romæ a pontifice peractam, omnino omittit. Anastasius hæc de his habet in Constantino: « Hic ordinavit Felicem archiepiscopum Ravennatem, qui, secundum usum priorum suorum, solitas in scrinio noluit facere cautiones, sed per potentiam judicum exposuit, ut ipaluit. Cujus cautio in sacratissima con-

fessione B. Petri Apostoli posita post multos dies tetra et quasi igne combusta inventa est. » Idem de Felicis reditu: « Eodem tempore Felix archiepiscopus Ravennæ ab exilio remotus, poenitentia motus, licet oculorum lumine privatus, ad propriam tamen rediit sedem, et solita quæ ab universis in scrinio episcoporum fiunt indicula, et fidei expositiones, et hic confessus est, sicque reconciliatiois promeruit absolutionem. » Idem in Nicolao, de Joanne archiepiscopo Ravennate tradit, quod « cautiones et indiculos quæ solita sunt ab archiepiscopis Ravennatibus in scrinio fieri initio consecrationis suæ, more felicis decessoris sui, falsavit, et quædam barbara scripta, quædam vero falsa composuit. » His ab Anastasio traditis multa superstruxerunt recentiores, Anastasio ipsi, ut quidem puto, ignota. Platina in summorum pontificum Vitæ inter cætera argumenta, quibus probet Justinianum post imperium receptum summa erga pontificem Constantium veneratione, et addictissimo obsequio fuisse, ibid affert, quod, cum Felix in sua ordinatione cogere scripto de more obedientiam et cautionem de pecunia Romam mittenda promittere præstareque, idque præ arrogantia facere detrectaret, Justinianus cognio episcopi rebeli in pontificem animo, Theodorum patricium miserit Ravennam cum classe, qui, Ravennatibus superatis, Felicem catenis devinctum Constantinopolim abduxit, abi imperatoris jussu excæcatus, in Pontum relegatus sit: « nequaquam tamen, » adjicit Platina, « hanc sævitiam Constantinus probavit; redigere enim hominem ad sanitatem volebat, non tantis malis affici. » Infra vero de Felicis reditu: « Felix vero (quem diximus in Pontum a Justiniano relegatum) a pristina hæresi discedens in patriam revertitur, ac sedem, unde pulsus fuerat, repetit. » Ex Platina Rubeus, lib. IV, pag. 213 et 214, historiam luculentissimam, et pro suo more ornatissimam, texit, qua Felicem ait « potentia Romanorum judicum nixum, » scripta suæ fidei ratione pro suo arbitrato, Ravennam reversum « pecuniæ pensionem, » denegasse, « quæ more majorum veterique instituto, et recenti superiorum archiepiscoporum testimonio, » debebatur. Eundem tradit Ravennates convocasse, et hortatum, ut a Romani præsulis obedientia resilirent, et tributum pendii solitum minime redderent. Constantinum proinde, cum paterne Ravennates monisset, nil proficientem, de his omnibus certiorum fecisse Justinianum, qui classe immissa, et Ravennate clade affecto, et Felicem abductum excæcavit, exilioque multavit. Verum ex his plura ex arbitrio conflictata veritati minime niti mihi certum est. Imperatoris Constantinopolitani juris Ravennam fuisse, cum Felix ordinatus est, quis in dubium vertat? Tributum proinde a Ravennatibus pontifici Romano pendii solitum non credam, quousque idoneo teste id probetur. Cautionum vocem apud Anastasium male acceptam omnia clamant; nec enim significat promissionem de solvenda certa pecunia, sed assertam certis verborum formulis sinceram fidem, qua etiam ordinatus jurabat se velle subesse, et obsequio illo generali, quo omnes episcopi, et speciali, quo metropolitæ Ravennates Romano episcopo subiciebantur. Difficile omnino sit « more majorum, veterique instituto, et recenti superiorum archiepiscoporum testimonio, » ostendere solutam pontifici ullam pecuniæ quantitatem Felicis hujus ævo. Judices, quibus fretus cautionem fecit Felix pro arbitrato, sit quod ait Anastasius, « ut maluit, » non Romani, sed exarchatus, et si Romæ, imperatoris nomine jus dicentes, et ab ejus nutu pendentes; quare in eos primum, non in episcopum, et si in episcopum, non in Ravennates accendi ob id debuisset imperator.

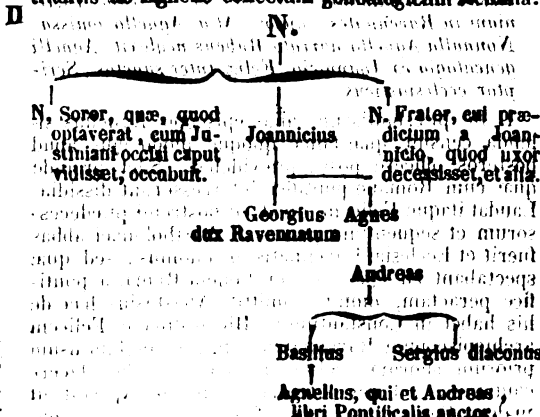
II. Censeo itaque Felicem archiepiscopum Ravennatem in eo peccasse, quod præstare noluerit solitas cautiones sedi apostolicæ cujusmodi sunt illæ.

quæ habentur in Libro diurno, quibus fortasse Felix aliquid addere, vel deterrere volebat in favorem Ecclesie suæ, pontificem vero jure expetivisse formula utendum, quæ cæteri episcopi et metropolitæ, quique in primis, ab ineuntis Ecclesie ævo, et synodo, et ordinatione immediate Romano pontifici paruerant, utebantur; Felicem etiam exarchi auctoritate fretum, scriptum, « uti maluit, » fecisse, pontifice ægre id ferente, remque Deo divique Petri patrocinio committente. Porro ut Felix adigeretur ad præstandum, quod debebat, Romano pontificem Justiniani favorem implorasse, qui ob id Ravennam evertendam, et Felicem abduccendum jussisset, veritati minime congruit, cum ex Agnello constet aliam toto cælo diversam eam imperandi causam habuisse. Justiniani furor, nisi in cæteros, qui quoquo modo crediti sunt in suæ exauctorationis et mutilationis crimen cooperasse, exarsit, quos dire obrunnasse, demersisse, inactasse, tum Constantinopoli, tum alibi, scriptores eorum temporum unanimi testimonio ferunt; sic et in Ravennates accensum est, qui dicuntur cum militibus conjurasse in Justiniani necem, quos imperator vocabat gentem sibi inimicam; quæ per fraudulenta consilia nares sibi abscessisset et aures. Inter eos præ omnibus Joannicius magnæ auctoritatis virum oleum igni superfundisse creditur imperator, qui proinde atrocem de eo vindictam sumpsit, præconè præcincte Joannicius Ravennatem, faciendum illum poetam, quia invictissimo Augusto contrarius fuit, inter duas ornices murina morte vita privari. Episcopus nate habitus est non ob dissidia cum Romano pontifice, sed quod in capitis injuria acrior fieret de Ravennatibus quæ sumebatur vindicta. Hæc ex toto contestu Agnellianæ narrationis minime in hac parte inspectæ facile colliguntur, unde cætera recentioribus repetita fides non merentur. Cæterum qui ultra legere cupit de Justiniani furore in patricios, in Constantinopolitanum episcopum, in amicos etiam, suorum favore imperium recuperaverat, sed et de jus cæde, et de ipsius reciso capite in Italiae urbibus publice contumeliose exposito, quod noster in casu sororis occisi Joannicii factum narrat, consulat Theophanem, Cedrenum, Anastasium, cæterosque.

III. Præter ea quæ ad Felicis ordinationem pertinebant, alia etiam Agnello prætermissa sunt, uti quod in Pontum relegatus sit, quod quidem Agnellus ignorare non potuit, cum id in epitaphio expresse memoraretur. Nomen etiam strategæ, seu ministratitæ, et illum vocat, qui Ravennatibus et Felicis calamitatis inferendæ adhibitus fuit, Theodorum appellatum scribit Anastasius, « primumque exercitibus Siciliae præpositum. Sic de Justiniani in Chersoneso uora, postquam a throno deturbatus, auribus nasone multatus fuit, ab anno videlicet 693 ad 705. illet etiam Joanni cognomento Rizocopo mortem Ravennæ illatam, de qua hæc Anastasius in Constantino. Veniens igitur Neapoli Constantinus papa, hic cum reperit Joannes patricius et exarchus cognomento Rizocopus, qui veniens Romam regnavit Paulum diaconum, et vicedominum Petrum arearium, Sergium abbatem presbyterum, et Sergium ordinariorum, pergensque Ravennam, pro his nefandissimis factis judicio Dei ille turpissima morte occubuit. » Cum tamen certum mihi sit Agnellum mutilum esse, narrata ignoti ejusdem in Ravennæ litus excensione, non modo ejus nomen, sed et officium finisque ob quem armatum militem exposuerat excidit, arbitrari ibi et de Rizocopi morte aliquid scriptum fuisse, cum electio in duce Georgii et cætera ibi descripta ostendant Ravennates, excusso exarchi jugo, sibi jus dixisse contra quoscunque, quæ quidem sub Justiniani jugulati tempora evenisse ex eo probatur, quod Rizocopus occisus sit Ravennæ post papæ reditum, et post tres menses ab hujusmodi reditu Romæ nuntium allatum sit de imperatoris nece, ut tradit laudatus Anasta-

sus. Philippico autem rerum potito, res cum Ravennatibus compositæ sunt, missusque est non modo exarchus, sed episcopus suæ restitutus sedi. Petrus tamen, qui, ut exarchi non modo, sed et ducis officio in Italia fungeretur, missus fuerat, Ravennam non venit; sed nec scholasticum exarchum ab Artemio, qui et Anastasius, missum, Ravennæ dimissus degisse facile demonstrabitur.

IV. Mirum vice versa plura, quæ in hac Felicia Vita Agnello narrantur, a Ravennatum rerum scriptore disertissimo, qui Agnellum legerat, vel neglecta, vel seque admodum narrata; uti Justinianum ob id in Ravennates exarsisse, quod in ejus exauctorationem et mutilationem, vel cooperati sint, vel cooperatos fuisse crediti; illum, cum jurasset Felicem morti tradendum, nocturna visione deterritum ab occidendo abstinuisse, exoccare contentum; Georgium Joannicis filium ducem electum, qui et Ravennæ, et in exarchatu certa ratione exercitum conscripserit, excubiasque limitaneas disposuerit; aliaque minoris momenti. At illa minime omitti debebant ingentia sane; et mira; quæ de Joannicio narrat noster. Ea omnia Rubens hæc brevè clausula complectitur lib. xv, pag. 216: « Hoc tempore Joannicius Ravennas claruit, qui sacros libros, antiphonas ritusque omnes distinxit, quibus Ecclesia Ravennas in peragendis sacris, utitur, de quo in Annalibus nostris mira quedam habebantur. » Hæc saltem posteris tradenda erant, quod Theodoro eedente notarius exarchi creatus sit, postmodum ab imperatore Constantinopolim vocatus, Damiano sedente, post Justinianum a Throno deturbatum, Ravennam redierit, et eo in regnum restituto cum Felice episcopo et Ravennatum optimatibus Constantinopolim abductus, carceri mancipatus fuerit, donec die illa, qua Justiniani necem præcessit, crudeli morte, quam invicto animo tulit, inactatus est, et in quadam ecclesia ad portam Auream humatus. Dies porro qua Justinianus occisus interiit, incerta est; at ex Anastasio Baronius evicit ad finem anni 711 consignandam; eodem itaque tempore Joannicius periit, quo sequenti die futurum ab imperatore jugularetur moriens prædixit. Cum autem a Constantino pontifice, qui sedere cepit anno 708, Felix episcopus sit consecratus, isque cum Joannicio officia ecclesiastica ordinaverit, cui rei perficiendis plurimum mensium spatium necessarium fuit, conficitur Justinianum de clade Ravennatibus inferenda cogitasse eodem fere tempore, quo in Chersonesia incolas exarsit, vertente videlicet anno 710. At quæ ad Joannicis posteros spectant, minime omittenda erant, cum ob viri insignem virtutem, tum quod inter eos Agnellus hujus Pontificalis libri auctor numeretur. Dandum scilicet hoc erat grati animi signum auctoris, licet alias minime pii, et inepti, manibus, cui antiquiora Historiæ suæ accepta referre debet Rubens, et cum Rubens quisquis Ravennatum res memorie mandandas vel illustrandas, assumit. En ex traditis ab Agnello collectum genealogicam stemma.

Ex dispositis porro per Georgium in limitibus excubiis fortassis agnoscere poterant qui per ea tempora essent exarchatus fines, a Sarcina videlicet Bononiensium usque. Faciem præterea circumpositi Ravennatis agri agnoscere proclive, et Eridanum non longe ab urbe fluxisse intermedio campo, quem Coriandri vocabant, ad cujus fluminis ostia portum existitisse, tibi merces, militesque exponi solebant.

V. Felicem inter sanctos numerari longo tempore et hominum consensu Baronius cum cæteris docet ad annum 711 qui ex Rubeo inscriptionem tumuli describit hujusmodi: « Hic tumulus clausum servat corpus domini Felicis sanctissimi, ac ter beatissimi archiepiscopi. » Exstat adhuc in basilica S. Apollinaris Classensi recentior altera in marmoreo suggestu S. Marlæ Majoris, quam exhibet idem Rubeus. Faber in sacris Ravennæ monumentis alteram exhibet ex Coniacensis cathedralis campanaria turri, quæ est hujusmodi :

✠ TEM. DN. FELI. TR. B. ARCP. SCR.
 EOC. RAV. F. D. F. VINCENTIUS
 RENU. EP. G. EOC. SCI. CASSIANI. EI. GUM. PRIMI.
 EDIFIC. P. IND. VI.
 ✠ FELICIT.

Spectat hæc ad annum 708, quo primum Felix ordinatus est. Ecclesiasticorum autem scriptorum albo inserendum Felicem hunc probant, quæ hic de ejus scriptis narratur, quamvis non modo ea quæ vivens igni tradenda jussit, sed quæ Agnelli aëvo superstes erat homilia, omnino perierint. Illud moderati animi ingenium commendat, quod cum cæcæ sua recognoscere, emendare et retractare nequiret, timeretque excidisse fortassis suo vel amæusium vitio, quæ obsessi lectoribus possent, ma-

luit omnia incendio consumere, quam cum aliorum periculo servari. Habemus ejus opera, et labore Petri Chrysologi sermones, quibus a se inventis, collectis, digestisque componendam scriptorum suorum jacturam edixit.

VI. Pro harum ad Felicis vitam observationum coronide juvat chronologicarum rerum peritis hic exhibere characteres, quibus obseignatura legitur Joannis, ut quidem puto, VII Romani pontificis diploma in celeberrimo egregioque Farfensis monasterii Codice. Datum dicitur. « P. K. Julii, imperante D. N. piissimo imp. Augusto Tiberio anno 8, principatus ejus anno 6, sed et Theodosio atque Constantino. » Video ad annum 705 diploma spectare, et prid. Kal. Julii ann. Tiberii Abelmari octavum decurrere coeptum: Septem itaque anni, quibus Theophanes Tiberium imperasse tradit, completi intelligi debent, nec nisi post Junium mensem ejus anni Justinianus in thronum restitutus est. Hæc clara, nec dubium patiuntur. Illud ignotum, quid significet principatus ejusdem epocha ab anno 700 ineunda, ab epocha imperii diversa. An hæc consuetudo ab eo initio post duos ab arrepto imperio annos significat? Theodosius atque Constantianus in consortium imperii asciti quinam? Hæc certe aliunde incognita. Videant ac decernant eruditissimi nostri ævi chronologi. Diploma Thomæ Farfensi abbati inscribitur, ac in eo monasterii ejus origo et facta narratur, Thomas autem ab anno 680 ad 745 floruit, et iv Id. Decembris obiit, ut ex eodem Codice facile dignoscitur, et ex indice ducum Spelatorum, quem ex laudato Farfensi archivo editit Mabillonius in Itinerario Italico, adjectis monumentis.

EXCURSUS CHRONOLOGICUS.

Ad ætatem reliquorum Ravennatum pontificum de quibus Agnellus.

Mutilæ et jejuna sequentium episcoporum Vitæ. Rubens et Ughellus quæ tradant. Liutprandi, Aldeprandi, Ratchi et Aistulphi tempora. Commutata apud Agnellum Stephani et Pauli pontificum nomina. Alia ad Ravennatum pontificum ætatem spectantia.

I. Nonnullorum, qui sequuntur, pontificum Vitæ omnino desunt, alia pleræque mutilæ, et admodum jejuna. Præterea Agnello narrata ubique fere scriptoris incertitia, et livore inficiuntur; incertitia quidem, cum rerum gestarum et temporum ratio confundatur; livore autem, cum ex vulgi rumoribus fabulas schismatis tempore natas posteris propinet. Verum de veritate narratorum hic nil tuti lectori promittere ausim, ubi multa aperte falsa sunt; de chronologia paucula expiscari licuit. Hoc itaque brevi chronologico excursu censui nonnulla tantum adnotare, quæ ad eorumdem pontificum tempora aliquo modo cognoscenda conducunt, et nonnullam chronologia lucem afferunt. Rubeus ut plurimum initia et fines sedium hic non decernit, sed adhibita particula, *circiter*, vel *circa*, rem prudentissime indecisam relinquit. Ughellus unuscujusque episcopi tempora definit hoc modo: Felicem aut mortuum vi Kal. Aprilis anni 717, Joannem consecratam anno 718, mortuum 748, Sergium ordinatum eodem anno, obiisse viii Kal. Septembris anni 770, Leonem a Stephano consecratum anno prædicto, decessisse xvi Kal. Martii anni 777, Joannem alterum suffectum anno 777, septem annis sedisse, et obiisse anno 784, Gratiosum ipso anno consecratum, mortuum 788, vii Kal. Martii. Post Gratiosum Joannem alterum addunt Rubeus et Ughellus, quem decessisse aiunt anno 807, vel 809. Hic vero, cum et Agnello, et ei qui Agnelli Codicem recognovit, ignotus fuerit, in serie Ravennatum episcoporum mea quidem sententia locum non habet. S. itaque Valerium Ughello traditur anno 809

ordinatum fuisse, et Id. Maii 812 e vivis abiisse, quo Martinus electus est. Hoc autem decedente Id. Septembris, Petronacium anno 817 ordinatum, qui decesserit vi Id. Martii anni 835, cum tandem Georgius est consecratus, sedens deinde usque ad unam Id. Hæc, quibus rationibus fulvus Ughellus tradiderit, minime docet; ipse certiora his quæ mox afferam non habeo.

II. Porro Joannes, qui Felicem excepit, omnium diutius vitam produxit. Agnellus, eo sedente, Ravennam a Liutprando civium prodicione captam tradit. Cum Venetorum auxiliis auctus exarchus eum recepisset, post aliquot annos illam tentatam, Joanne ipso Ravennate archiepiscopo, cum exarche, populoque a Romano pontifice supplicias petente, actor est Anastasius in Zacharia. Capta a Liutprando Ravenna est circa annum 725. De ea re Gregorius II, in epistola priori ad Leonem Isauricum pro sanctorum Imaginum cultu, hæc habet: « Langobardi miseram Decapolim incurrationibus infestaverunt, ipsaque metropolim Ravennam occuparunt, et quos magistratibus suis proprios constituere magistratus, et vicinas nobis sedes regias, ipsamque Romam, tractare statuerunt, cum tu nos defendere vixim possis; » quæ quidem indicant a Liutprando per aliquot non breve tempus Ravennam occupatam, antequam illam exarchus reciperet. Ravennam tunc trepidatum esse Joanne archiepiscopo adhuc existente, cum Liutprandus in eam movit, tradit Anastasius loco supralaudato: « Indictione undecima, inquit, dum nimium opprimeret predictus rex pro-

vinciam Ravennatim, fuissetque preparatus ad motionem faciendam et obsidendam Ravennatium urbem, cognoscens motionem ejusdem regis Eutyechius excellentissimus patricius et exarchus una cum Joanne archiepiscopo ecclesie Ravennatis atque universo populo, etc. Indictio undecima ad annum 743 pertinet, quo hæc evenerunt. Vitam Joannem hunc prorogasse post Liutprandi mortem certum fere est, at cum haud annus certus indicetur, hæret aqua. Conjecturæ loco esse possit illum ad Aistulphi ætatem pervenisse, quod noster relata Sergii ordinatione Romæ peracta, statim adjiciat: « Hæc autem civitas vexabatur a Longobardis et Veneticis, » quandoquidem motus Langobardorum in Ravennates nulli sub Rachi, qui post breve Ildeprandi regnum Liutprando successit. Aistulphus quidem non irrita conatu Ravennam vexavit, imo vi cepit statim ac Rachi monachum induentem rex factus est. At, ut pro viribus ad annum accedamus quo Sergius sedere cepit, Ravennæ Aistulpho captæ tempus agnoscere operæ pretium est, id enim ex eo etiam magni esse momenti inficiari nequit, quod tunc, Eutychio in Græciam fugiente, exarchatus defecerit. Aistulphi initia Baronius anno 750 consignat; Rubeus ait regem electum statim in Ravennam movisse, eamque cepisse circiter annum 752. Exstat in laudatissimo Farfensi Codice, de quo supra, Aistulphi regis confirmatio bonorum et privilegiorum ejusdem monasterii. « Data Ravennæ in palatio, quarto die mensis Julii, anno felicissimi regni nostri tertio, per indict. 4. » Indictio quarta currebat Julio anni 751. Ante Julium itaque ejus anni Aistulphus Ravennam occupaverat, et ante Julium anni 749 regnare cœperat. Hinc optime ad Rachis initia retroceditur. Ante Julium prædictum is monachus induerat; cum autem regnaverit annis quinque, et mensibus sex, quod tradit Ostiensis Chron. Casin. lib. 1, cap. 8, fiet quod regnare cœperit circa finem anni 743, et ante sex menses Ildeprando tribuendos, Liutprandus obiit, contra communem sententiam, quæ ejusdem mortem anno 744 consignat. Porro indictione undecima, quod ait Anastasius, Ravennam a Liutprando tentatam, referendum puto ad postremos anni 742 menses quibus indictio illa currere a Septembri cœperat.

III. Verum hæc omnia, si, quod Ughellus ait, Joannes anno 748 obiisset, efficerent Rachi adhuc regnante Sergium ordinatum; cum autem certum sit Rachim Zacharia sedente monachum effectum, consequeretur Sergium etiam ab eodem Zacharia ordinatum, qua de re sunt ob quæ vehementer dubito. Agnelli historia examini hic serio subjicienda est. In hujus Sergii Vita, si cum præmiserit tum Aistulphum jam Ravennæ degisse, narrat, quod Paulo papæ in Franciam pergenti cum Sergius obviam venire neglexisset, ille a Francia rediens Vallem Galliatæ a jure Ravennatis archiepiscopi avulsit, Sergiumque ipsum Romam deductum voluit dignitate spoliare. Cum autem objiceret Romanus episcopus irritam Sergii ordinationem, quod contra canones uxoratus ad episcopatum ille transisset: « Ad hæc, » inquit noster, « Ravennæ pontifex atebat: Et non mea præsumptione, sed elegerunt me clerus et plebs universa. Interrogasti per ordinem canonico more, et de me omnia vobis patefacta sunt, quomodo laicus fui, et spotisam habui, et ad clericatum perveni, et cognitum vobis factum est, et dixistis, nullum obstaculum mihi esse potest. Postquam talia de me sensit, cur me consecrasti? » Paulo autem infra adjicit quod cum Sergius in magno animi mœnore esset, nocte eadem pontifex decessit, et Stephanus præmortui frater, qui eidem in pontificatu successit, libertatem Sergio promisit. Stephanum inde hunc ait in Franciam euntem Ravennæ substituisse, unde plura asportaverit, cum cæteris ibi relatis, quæ an fide digna sint non est hujus loci exquirere. Hic quæ chronologiam tangunt ad incudem sunt revocanda.

IV. Paulum pontificem fratri successisse, qui Stephani III nomine in serie summorum præsulum scribitur, non e converso, certissimum est. Qui Paulo successit pontifex Romanus, Stephanus quidem dictus est, sed nil ad prædecessorem Paulum pertinuit. Præterea Paulo decedente per annum et mensem Constantinus intrusus Romanæ sedi incubavit, antequam Stephanus ejus nominis IV consecraretur. Hæc autem minime Sergii historia congruunt. Is in sua causa pontifici respondet, se ab eo ordinatum, et juxta canones de suo statu interrogatum ab eodem qui tunc criminebatur, et se episcopatu spoliare minabatur. Licet autem potuerit Sergius a Stephano III ordinari, non potuit certe a Paulo. Anno 759 restitutum Sergio Galliatense monasterium a Paulo, diploma testatur, in quo illud ablatum dicitur per prædecessorem suum Stephanum; ubi e contra Agnello monasterio illo Sergium privatam a Paulo fuisse dicitur. Paulus præterea nunquam in Franciam perrexit, qua occasione in Sergium obviam sibi minime procedentem subirasci potuerit, ut tradit noster. Hæc omnia ponderata efficiunt Agnellum non modo in historia, sed in re etiam chronologica omnia susdeque permiscuisse, et, ut puto, cum quædam Ravennati Ecclesie sinistre sub Stephano IV evenerit, de quibus observationibus, eaque ex cleri livore pontifici tributa sint, nominum similitudine factum ut Stephano III tributa sint, confusis, ut somniantium mos est, pluribus veris in unum solemne et putidissimum mendacium. Inde commutata duorum pontificum tempora, et perperam Paulo successor datus Stephanus, cum tamen Paulus Stephano successerit. His animadversis utcumque Ravennatis Ecclesie chronologia veluti e densis tenebris elucet, et consequitur Sergium a Stephano III ordinatum, cum accusaretur de statu ex quo ad episcopatum assumptus fuerat, rite excepisse, se eidem pontifici, qui de se in ordinem redigendo cogitabat, juxta canones in sua consecratione interroganti omnia narrasse de statu laicali, et uxorati, quæ, ne ordinareretur, minime ejusdem papæ iudicio offererant. Sic circa annum 752, cum jam Aistulphus Ravennam occupaverat, Sergius ordinatus fuit; anno 757, Romæ sibi univit, cum Stephanus obiit vi Kal. Martii; Paulo sedente Galliatæ monasterium recepit anno 759. De ejus mortis anno paulo post: nunc duæ Pauli pontificis epistolæ hic considerationi subjiciendæ, quæ certam fere efficiunt seriem temporum usque modo ordinatam. Indicem argumentorum hujusmodi ex Panvino, cum frustra epistolæ quævisisset, dedit Baronius ad annum 767, dederant Centuriatores Magdeburgenses, cent. 8, pag. 725. Gretserus epistolarum volumen collectum primum jubente Carolo Magno, ex manuscriptis edidit, recudit vero Franciscus Duchesne in Scriptoribus Historiæ Francorum, tom. III. Argumentum ejus, quæ 29, et Gretsero 27, utrobique idem est, et in postremis habet, Paulum « laborare ut Sergius in suam sedem restitueretur. » At argumentum et epistola, Baronio 14, Gretsero 28, aliud præferunt quam quod argumentum Baronio allatum præferbat. Baronio ita scribitur: « Litteras proditoris Sergii Ravennatis episcopi mittit, et petit auxilium. » Gretserianum vero argumentum et epistola affert, pontificem Pippino litteras a Sergio Ravennate episcopo scriptas mittere, quibus orat ut pontifex a Desiderio, quo cum pax composita fuerat, auxilia petat pro tuenda Ravenna, ac Pentapoli. Emendato per Gretserum ejus epistolæ argumento, exhibitaque epistola ipsa, ex utriusque tenore, et ex restituito per eundem pontificem Galliatense monasterio, cuius rei Rubeus documentum exhibet, luce meridiana clarius apparet Paulum non modo nunquam Sergio iratum fuisse, sed eximie hunc amasse, et fovisse, quem aliquando a sua sede deturbatum pro virili restituendum curaverit. Hinc palam fit errorem communem emendandum, quo, cum apud Agnellum

non animadverterit Rubeus Paulo tributum, quod Stephanus III tribui debebat, et vice versa, et ipse, et ex ipso Baronius, Faber, Ughellus, cæterique dixerint Sergium sub Paulo male habitum, cum id sub Stephano Pauli prædecessore acciderit, Sergiusque Paulum semper erga se bene affectum senserit.

V. Sergii obitum, et Leonis initia schismate lutooso funestata narrat Anastasius in Stephano ejus nominis IV. Licet ea certo anno consignari nequeant, certum tamen est evenisse post aliquod tempus a synodo Romana in causa præcedentis Pseudopontificis Constantini celebrata mense Aprili indict. 7, anno videlicet 769. Cum itaque Sergii Ravennatis archiepiscopi obitum et Leonis ordinationem narraturus Anastasius hæc habeat: « His autem peractis synodaliibus gestis, contigit post aliquantum temporis de hac vita migrasse Sergium archiepiscopum civitatis Ravennatium, » etc., consequitur Sergium obiisse circa finem anni prædicti, vel circa initium subsequents 770, nec potuit post annum 771 differri Leonis pacifica sedes, extincto per Stephanum Michaelis schismate, cum Stephanus ipse Kal. Februarii defunctus sit anno 772. Quod ad ejusdem Leonis obitum pertinet, ex Ughelli computis is Kal. Martii anni 777 decessit, illique subrogatus est Joannes, quem ejus nominis sextum dicunt. Idem fere tradiderat Rubeus, margini, ubi hæc consignat annum prædictum 777 ascribens. Inter Adriani pontificis epistolæ sunt quarum argumenta afferunt Baronius, et Centuriatores, et ad Ravennatum res pertinent.

Quinta, qua Carolo regi indicat jussisse se, ut Veneti Ravenna, sive Pentapoli, expellerentur, Germanum ducem res ac possessiones Ravennatis Ecclesiæ invasisse exponit.

Duodecima Carolo regi musiva, et marmora urbis Ravennæ tam in templis, quam in parietibus, et stratis sita donat.

Vigesima octava propter inobedientiam Leonem Ravennatem episcopum accusat.

Vigesima nona indicat se mittere epistolam Grædensis patriarchæ. Hanc a Leone archiepiscopo Ravennate prius apertam, et lectam fuisse queritur. Idem Leonem iterum accusat.

Trigesima. De Leone archiepiscopo Ravennate, indicat gratum sibi esse quod ad Carolum profectus sit.

Trigesima prima. Iterum vehementer Leonem Ravennatem archiepiscopum accusat, quod inobediens, ac protervus factus si ab illo tempore quo a Carolo rediit, et Carolum orat, ne S. Petro auferri patiat, quæ ab ipso, et Pipino patre ejus ipsi B. Petro oblata sunt.

Trigesima nona. Ipsum mendacii arguit, et objurgat quod Ravennam ad electionem novi pontificis legatos suos direxerit.

In Codice autem Carolino infra scriptæ epistolæ ad Ravennatem historiam pertinentes exstant, quarum argumenta exhibemus.

Ep. 50. Pontifex Carolo scribit Langobardos, et Ravennates, pro eo quod rex missum retinisset, dicere, nullo modo regem ipsum in apostolica permanere charitate. Petit itaque remitti.

Epist. 51. in embolo. Accusat Leonem Ravennatem, quod, postquam a Carolo reversus fuerat, obedire nolebat, sed detinebat Imolam, atque Bononiam. Præterea quia missum pontificis Dominicum directo exercitu victum Ravennam deduxisset, nec permitteret quemquam ad pontificem venire de civitatibus Emiliæ, quæ numerantur Faventia, ducatus Ferrariæ, Comiaco [Leg. Comacio, Bacch.], Foro Livii, Foro Populi, Casena, et Bobio, seu tribunatu decimo, petit, ut in ordinem redigatur.

Ep. 52. in embolo. In ea fere de Leone habentur ac in antecedenti.

Ep. 53 Leonem Ravennatem, sibi haud ingratum ad Carolum ivisse ait.

Ep. 54. Denuo pontifex Leonem accusat ob earrata in superioribus ep. 51 et 52. Notabilia autem ea sunt quibus dicitur, quod Leo retinens urbes Emiliæ exemplo Sergii se tuebatur; ait enim a Stephano pontifice Sergium exarchatum regimine privatum, « dum contra ejus voluntatem agere spiritu superbiæ nitebatur. » Ex quo agnoscimus Sergium a Stephani favore excidisse.

Ep. 67. Concedit pontifex Carolo musiva et marmora palatii Ravennatis.

Ep. 71. Significat quomodo fiat electio episcopi Ravennatis, et ait quod quando Sergius obiit, res cum dissidio processit ob schisma Michaelis. Addit electionem novi archiepiscopi fieri cum beneplacito apostolicæ sedis a clero, et plebe, nec missum a regibus directum, vel in electione Joannis, vel in altera Gratosi.

Ep. 82. memoratur Joannes monachus et abbas Ravennas missus a pontifice ad Carolum.

Ep. 84. significat pontifex Carolo se jussisse ut mercatores Veneti ex Ravennati urbe et Pentapoli ejicerentur. Orat ut coerceatur dux Gerannensis, qui occupaverat quasdam terras ad Ecclesiam Ravennatem spectantes.

VI. Ex præmissis epistolis, ea, quæ numero 71 designatur lumen præbet pro chronologia disponenda; novimus enim non modo Leonis electionem factam Stephani sedentis tempore, sed et ante Adriani obitum decessisse Leonem, Joannem, et demum Gratosum, et in ea agi de successoris electione, qui Valerius exstitit. Cum vero Gratosus, ex nostro, sederit eo tempore quo Carolus Adriano superstiti Ravennam venit, necessario consequitur anno 786 jam episcopum ordinatum; Carolus enim tunc hyemis tempore contra Beneventanos venit, et Florentiæ Natalem Domini celebravit, ut Eginhardus narrat. Joannes autem Gratosi prædecessor potius obiisse paulo ante ex morbo quem contraxerat paulo postquam juveni maledixit circa festum S. Apollinaris, 23 Junii. Hic autem, si, quod Agnellus habet, sedit annos vii, mens. i, dies iii, circa annum 776. quo Leo coepit, decesserat. At Gratosi episcopi vita nequit protrahi ultra annum 795, qui Adriano sui emortualis. Cum epistolæ Adriani, absque chronologico ordine collectæ sint, nulla lux inde affulget, ut putem ad postremos Adriani annos Gratosum pervenisse, ex eo quod ex omnibus Adriani epistolis nulla quidquam habet de Ravennæ episcopo Gratosi successore.

VII. S. itaque Valerius ab Adriano circa annum 794 ordinatus est. De Martino, qui Valerio successit fuit, hæc Agnellus in ejus Vita, « et pene annos lxx istius adeptus est sedis, consecratus Romæ per manus Leonis III papæ. » Numerus lxxx ad Martinum ætatem referendus est, cum episcopum ordinatus fuit, dum autem a Leone III consecratus dicitur, sit eundem ante annum 816 sedere coepisse, eo enim Leo III e vivis abiit. Sed et ante annum 814 consecratus est Martinus; ait enim in ejus Vita nosse: « Mortuus est istius temporibus Pippinus Langobardorum rex, et voluto tempore obiit Carolus imperator die trigesima mensis Januarii. » Pippinus paulo post quam bellum cum Venetis confecerat, quod ad annum 810 refertur, diem obiit, Carolus vero anno 814. Verum et ante annum prædictum 811 sedere coepisse Martinum, sunt quæ suadeant, plura videlicet quæ Leone III vivente evenerunt, quasque plurium annorum spatium exegisse videri possunt: reparatum videlicet sancti Apollinaris Classense templum Romani pontificis liberalitate, et controversiæ, inter Martinum ipsum ac Leonem. Hinc sancti Valerii ætas fere concluditur inter annos 794 et 809. Martinum præterea Stephani papæ ætatem superasse fore certum est, nam Stephanum ipsum Ravennam venientem excepit, ut ex nostro intelligimus, qui plura præter ea quæ exstant de Martino scripserat, quæ simul cum integra Petronacis episcopi Vita excide-

runt. Itaque pontificem hunc prioribus Paschalis papæ annis nonagenario majorem obiisse, fere certum fit. Erravit igitur, qui Petronacis Vitam supplevit, cum scripsit hunc Carolo imperatori honorem jurasse, quandoquidem plures ante annos Carolus decesserat, cum Petronacius sedere cœpit. His addenda sunt quæ ad Agnelli ætatem investigandam adnotavi in observationibus ad versus libro Pontificali præfixos, observatione quarta. Paschalis papæ initia ad diem 28 Januarii anni 817 alligat Baronius, et Petronacii initia ante annum 819 collocanda concluditur ex ejusdem Paschalis privilegio dato mense Ju-

lio, Ind. 12, apud Rubeum legendo, qui ex autographo illud descripsit, in arboris cortice, ut ipse alii verius in charta Ægyptia, exarato. Petronacius anno 826 in Romano concilio sub Engenio subscripsit, pervenitque usque ad Gregorii IV ætatem, a quo ejus successor Georgius ordinatus est, quod tradit noster. Gregorius autem sedere cœpit circa annum 827. Georgius ætatem produxit ultra annum 841, quo quidem ad VII Kal. Julii Carolus Calvus de Lothario Fontanis victoriam reportavit. Plura de horum pontificum chronologia addere, somnias indulgere esset.

VITA JOANNIS

CAPUT PRIMUM.

Ravenna a Liutprando civium prodicione capta. Joannes exsulat. Epiphanius scriiniario curante restituitur. Idem Epiphanius de Joannis hostibus vindictas sumit.

Joannes [quintus] XXXIX. Hic patientissimus fuit, humilis, et mansuetus. Istius temporibus ecclesia Petriana cecidit terræmotu post completa solennia missarum die Dominico. Et Liutprandi regis regnum Langobardorum regens [regentis], ab ipsius exercitu prædicta civitas corona cincta, et devastata est, a suis decepta civibus simulata fraude a porta quæ dicitur Vicus Salutaris, quæ erat juxta fluvium Pantheum. Omnes cives concurrerunt [cucurrerunt] illuc; unus autem ex illis infensus suis civibus, promissa pecunia, allatis clavibus, subductis modis portæ quæ pergit ad Vicum Leprosum, ubi est pons ex basibus factivis [factus] raseratis claustris, omnibusque patefactis portis, inimici ingressi civitatem, et eam subverterunt *. Nam judicio Dei ipse, qui insidiator suorum civium fuit, et pilæ [Id est portæ Bacch.] claustra aperuit, quamprimum ligni [tigni] stipite perforatus interiit, promissam pecuniam non accepit, sed ante omnes suum sanguinem dedit, nec terræ commendatus est. Igitur irati Ravennenses cives contra pontificem hunc, in Venetiarum partibus eum exilio relegaverunt, et fuit exul per annum unum. Tunc Epiphanius scriiniarius videns excidium [sanctæ] istius ecclesiæ, et patrem patriæ in angustia, et matura detineri afflictione, eum per hujus civitatis exarchum ad hanc propriam revocavit sedem. Post autem in pontificali solio restitutus quadam die prædictus Epiphanius scriiniarius ait ad eum: Domine Pater, non te pigeat in palatium ad exarchum ire, et offerre illi ex argyrio palvitam [palaream] magnam, et postula ab eo ut coarctet viros illos ad judicium, qui te in exilium miserunt, et vindicemus nosmet de illis, et hoc, quod das, decuplum ex eis restituam. Tu pontificales tene mores, ego cum eis litigabo, et scio juvante Domino de hostibus deportabo triumphum. Factumque est ut superius audistis, et ut mox recepit [se] prædictus Joannes pontifex infra maternam Ecclesiæ sinum; alia vero die auctor consilii idem Epiphanius scriiniarius cum singulis

hominiibus in conflictu stans, ita aiebat: Præceptum ex rebus exaratum habes, ut nunquam contra sanctam hanc Ecclesiam, aut contra hujus sedis pontificem de quacunque causa agas, aut ore mussites. Dic qualis ovis tu es, quæ pastorem tuum, dum ille te foveret, et per gramineos duceret campos, tu cornu percussisti, et contra eum chirographa conscripsisti? Convicti in judicio jugies collegit, quæ ex archa dedit. His itaque gestis venerunt humiliter omnes unanimes ad eum, petentes misericordiam, et nullus eum postmodum in amaritudinem deduxit.

CAPUT II.

Pugna inter Ravennates et Græcum ministraticum cum prodigio. Dies SS. Joannis et Pauli ob id festus. Joannis mors

Temporibus Joannis venit iterum ministrategus [ministraticus] Ravennæ, ut eam depopularet, putans se, ut antea, evadere. Quo cognito Ravenniani egressi sunt ad eum more præliandi in campum Coriandri. Qui simulata fuga terga dantes, cum pervenissent ad stadium Tabulæ, ubi pro signo terminus lapideus fixus est, reversi ad Græcorum frontem cœperunt fortiter dimicare, et non erat requies undique cædentium, gladio strages maximas Græcorum peremptas. Sacerdotes vero una cum pontifice et senioribus prostrati humo, cilicium induti, asperso in capitis eorum cinere, omnipotentem Deum deprecabantur. Seniores vero saccis sunt cooperti, inculti capitis, et squallidi, lacrymosis oculis, in cælum clamabant. Similiter et omnes qui infra urbem relictii sunt masculi, et feminae Omnipotentis auxilium expectabant. Reliqui vero accincti ferro, sumptis juvenilibus armis cædebant hostes sine intermissione. Tunc, sicut a narrantibus audivimus, apparuit inter utrosque exercitus quasi effigies magni tauri, et cœpit contra Græcorum exercitum pedibus pulverem spargere, et vox mox insonuit (unde venisset, aut cujus fuisset, nullus agnovit) in auribus omnium increpuit, dicens: Eia, Ravenniani, fortiter pugnate; victoria vestra erit hodie. Videntes autem Pelasgi cornu suum esse confractum cœperunt fugere, infra dromonibus putantes se liberare. Tunc Melisenses, id est Ravenniani cives, circumdederunt

* Not. marg. *Ista videtur fuisse civitas Classis. Bacch.*

eos cum cymbis, et carâbis, et irruentes super Byzantios, omnes interfecerunt, et corpora eorum in Eridanum præcipitaverunt; et sic fuit, sicut per annos vi ex Patheremo [Pathereno] nullus inde unquam pisces comederet. Hoc autem factum est in die sanctorum Joannis et Pauli, et cœperunt agere diem istum quasi diem festum Paschæ, ornantes plateas civitatis cum diversis palliis [palliis], et lethanis ad eorum ecclesiam gradientes, benedictentes Deum in secula seculorum. Amen. Mortuus, et sepultus est in basilica B. Apollinaris. Epitaphium inveniens super eum continens ita a sedit an. viii, mens. dies.

OBSERVATIONES

AD VITAM JOANNIS.

Joannes hic ejus nominis sextus. Cur quintus dictus sit? Peculiaris de capta per Liutprandi exercitum Ravenna. Classis diruta. Joannes exsulat haud ob Iconoclastarum causam. Scriptoriorum munus. Quæ ad Ravennatum victoriam narrantur incerti temporis. Flumen Pantheum, sive Pateremum, quodnam.

I. Joannis hujus liberalitatem commendantes publicas tabulas marmoris incisas affert Rubeus, ex quibus dignoscitur plura ab eo donata circa annum 751 monachis ad S. Apollinaris in Classe degentibus. Dicitur autem is « Joannes almus pontifex junior in nomine quintus; » unde sibi certum putat laudatus Ravennatum rerum scriptor, duos illos Mariniano successores Joannes, de quibus Agnellus, unum censeri debere. « Hinc illud est, inquit, quod dicebamus Joannes illos duos archiepiscopos, qui sibi nullo modo successerunt, scribente Agnello, et qui eum secuti sunt posterioribus, unum fuisse quantum hoc nomine; hunc vero quintum. » Argumentum Rubeo peremptorium visum, minime tamen tale est. Eadem quæ Agnello per ea tempora quibus monumentum illud positum est Ravennatum sententia erat, unum videlicet ejusdem sedis Joannem et Angeloptis cognomine decoratum, et qui Atticæ Italiam invadenti occurrit, ac Theodorico rerum potito convixerit. Ipsi proinde distinguebantur Joannes illi duo, qui Mariniano successerunt; alius hic non quintus, sed quartus fuisset. Ob hæc, et ob ea quæ suo loco adnotavi, ab Agnelli sententia de duobus episcopis ejusdem nominis minime recedendum censui, cum maxime viderem gratis a Rubeo, et sine testibus, Joannem alterum additum post Gratiosi episcopi sedem, et suspicaret id actum, quod ex sequentium pontificum Ravennatum serie, et eorum qui Joannis nomine vocati sunt, numeris in publicis documentis additis, viderit Rubeus Joanne hocce quinti numero distincto, unum ad seriem continuandam necessarium defuisse. Hic itaque Joannes ejus nominis sextus est, licet quintus dictus sit, septimus qui Gratiosum præcessit, octavus, qui post Deusdedit Georgii successorem sedit.

II. Captam a Liutprandi exercitu Ravennam prioribus Joannis hujus episcopi annis certum est, rem tamen recentiores tradentes inter se discrepant. Noster in peculiari narrat civis ejusdam conditione rem actam, qui cum civium ad portam Vicus Salutaris concursus esset, cui in primis ex composito hostis imminerebat, alteram portam ad Vicum Leprosorum tradidit indefensam, unde Langobardi irruerunt. Dubitavit notarum marginalium auctor, an hæc intelligi deberent de civitate Classis, quæ per eam occasionem subversa sit; ob id fortassis, quod porta Vicus Leprosi ad Classensem urbem ingressum præberet; ipse certo video Ravennam a Langobardo

A Liutprandi milite captam, licet potuerit Classis primum occupari, cui plurimum damni illatum sit. Agnello proinde scribente Classem in ruinis fere jacuisse, argumento est, quod is Classem nominans adjecta dudum voce, innuat suo tempore vix existasse. Classe tamen a Faroaldo Spoletanorum duce occupatam, antequam a Liutprandi milite Ravenna caperetur, scribunt alii, qua de re nil habet noster.

III. Ravenna capta, neceque ejus qui patriam proderat narratis, ad Joannem episcopum apud Venetos exsulantem, qui Epiphanius scribarii opera restitutus est, transit. Id Ravennæ a Langobardis occupatæ occasione factum conjicio. « Exsiliū causam, » inquit Rubeus, non adhibent; existimatur tamen a plerisque Paulum id exarchum fecisse, cum archiepiscopus hæresi Iconoclastarum non assentiret. Cum Agnello narrata aliud ferant, non credo. Epiphanius, ope exarchi revocatus pontifice, qui civium odio et calumniis in exsilium pulsus fuerat, calumniarum auctores in jus vocatos ad palinodiam bene multatos canendam adegit, quod fieri potuisset, si Joannes ob id Paulo efficiente exsulasset, quod hæresim Iconoclastarum suo dissensu improbasset. Probabilis mihi est, Paulo ipso apud Venetos degente, postquam Ravenna a Langobardis capta aufugerat, apud novos dominos Joannem calumniis impotium, et in suspicionem vocatum, urbe pulsus; qui rebus compositis, receptaque Venetorum et Romani pontificis opera Ravenna, ab exarcho facile in suam sedem sit restitutus.

IV. Epiphanium hunc de Joanne bene merium qui eundem in suam sedem revocandum curavit, quique in judicio cum episcopi calumniatoribus stetit laicum ex eo cognosco, quod præsulī suggererit in calumniarum se actorem agere velle, dum pontifex « pontificis mores teneret, » ab accusandis videlicet civibus abstineret, scribarius itaque is exarchi erat, non episcopi, multo minus quæstor, ut aliis visum est. Scriptoria erant, ubi publica reipublicæ documenta certo ordine reposita servabantur; quique documentis illis describendis, reponendisque operam dabant, scribarii dicebantur. In ecclesia tamen Ravennati scribarium fuisse, sicut et Ecclesia Romana scribarios habebat, constat ex Anastasio in Stephano IV, qui « scribarium Ecclesiæ Ravennatis » laudat. Scribariorum hujusmodi officium fuisse inter cætera litteras, quas pontifex mittebat, conscribere, tum ex pontificum monumentis constat, tum ex Nicolai I epistola 27, in qua pontifex dicit, se more solito litteras scribere non fecisse, quia « ob festa Paschalia, scribarios suos, eo quod debitis vacabant occupationibus, habere, ut debuisset, non valuerat. » Eodem munere functos Ecclesiæ Ravennatis scribarios verisimile est.

V. Admodum difficile est discernere quo tempore Ravennam tentaverit ministratus ille, ut Agnello vocatur, quo devicto Ravennates victoriæ anniversariam recurrentem diem festivis honoribus celebraverint. Græcum illum et Byzantio milite stipatum aperte narrat Agnellus, eundemque antea, sub Felice nempe episcopo, in urbis necem venisse, cladeque per fraudes illata, evasisse. At qui fieri potuit ut, exarcho imperatoris nomine Ravennæ degente, Ravennates in Classis duces exsurgerent, eique venienti armati occurrerent, et, eo devicto, victoriæ memoriam quotannis agerent? Novi, Joanne hocce sedente, Ravennatum animos in diversa studia scissos, imo Paulum exarchum ejusque filios neci per tumultum traditos, cum Constantinopolitano imperator ob Iconoclastarum hæresim in pontificem et in Catholicos fureret. Ea occasione mitti cum Classe potuit ille idem, qui Ravennæ sub Felice episcopo excidium pene intulerat, quem oppresserint Ravennates. Rebus tamen dissidiusque compositis, Eutychio Ravennæ degente, vi-

* Hic deest epitaphium, quod non inveni in originali. Bacca

otioris ejus singulis annis memoriam summa pompa A celebrari potuisse absque ejusdem exarchi indignatione, vix est credibile. Flavius, qui hic non longe a Paduæ ostiis fluxit indicatur, primum quidem Pantheon corrupte, secundo Pateremus dicitur, Fossam fuisse censeo ex vicino Padusæ stagno fluentem, quæ piscosa Ravennatibus uti Padusa ipsa, de qua Virgilius.

Piscosove anse Padusæ,

Ecclesiam Petrianam post celebrata missarum solemnium die Dominico terræmotu repente concidisse traditur ante cætera hujus Joannis Vitæ. Conjecturæ id loco sit prioribus hujus episcopi annis Ravennatibus eladem hanc evenisse.

VITA SERGII ^a.

CAPUT PRIMUM.

Sergius ex laico et uxorato episcopus. Ejus uxor Euphemia diaconissa effecta est. Clerus episcopo infensus. Episcopus novos sacerdotes creat et diaconos. Compositis rebus, hi diverso habitu et in inferiori ordine ministrant. B

Sergius XL. Juvenis ætate, brevis corpore, ridens facie, decorus forma, glaucis oculis, nobilissimis ortus natalibus. Iste laicus fuit, et sponsam habuit, quam, postquam regimen Ecclesiæ suscepit, eam Euphimiæ sponsam suam, diaconissam consecravit et in eodem habitu permansit. Quis in tempore istius zelum sacerdotibus, et verum non [virginum] habentibus, non unitis animo scissa est multitudo, et postquam Romæ consecratus fuit, spreverunt eum sacerdotes, separaverunt se ab eo ministri, et nullus erat qui cum eo ad sanctam accederet aram. Hæc autem civitas vexabatur a Langobardis et Veneticis. Non possumus per tanta discurrere, quia olescit; tamen compendii proferimus causa [proferamus causam]. Pontifex vero misit ad diaconos, et ad reliquos ministros Ecclesiæ, ut se omnes in græmulum conglobarent Ecclesiæ; at illi in ipso perdurantes doloris stimulo renuerunt. Tunc excogitato consilio, consecravit presbyteros, et diaconos. Illi vero duri corde hæc audientes venerunt, et die Dominico cum eo ad solemnium missarum processerunt: novellæ vero oves, quæ se putaverant sublimiter stare, a veteribus sacerdotibus repulsi sunt, et vercundatim opplaverunt ora. Tunc pontifex blande et leniter priores refovens sacerdotes, blanda circa eos eloquia fundens, quousque ab ira eos in mansuetudinem revocavit. Tunc inter se multa volentes post fœdus pacis statuerunt de novella consecratione, ut diacones dalmatica superhumerali imponerent more Græcorum, et circa altare assisterent; et ex illo die cœperunt levitæ multiplicare, nam canones prohibent apostolica auctoritate muniente.

CAPUT II.

Zachariæ pontificis, qui Pipinum regem unxerat, adventus Ravennam. Missam celebrat, et endothim datat. Aistulphus et Romæ et Ravennæ dona offert, Petrianam ecclesiam restaurat. Alia de eodem.

Eo namque tempore Zacharias papa Romanus

^a Rumoribus schismaticorum conspurcatam sequentem Sergii Vitam agnosce, lector. Agnellum etiam habes, qui, vindictæ stimulis actus, indigna de Romano pontifice narrat. Fidem proinde nullam in

egressus de Roma, oras attigit Franciæ postulans tamina, atque præsidia ad expellendos Langobardos a Romanorum finibus, quia Aistulphus rex Italiam duriter opprimebat. Sed, ejecto a solio Francorum altero rege, Pipinus sceptrum regni accepit, et papæ manibus benedictus est [atque] chrismate sacro perunctus est, Romamque reversus est. Et antequam reverteretur Romam, in ecclesia beati Apollenaris missam celebravit, et endothim ex blatta alithena cum margaritis mirifice ornatam obtulit, et suum nomen ibidem exaratum est. At ut vidit Aistulphus rex, quia undique super se ingravata essent mala, dextera Italiam petit, quia tempus eum non adjuvabat, et ivit ad limina B. Petri principis, et obtulit dona, et exenia multa; deinde Ravennam reversus chlamidem ex auro pictam, qua erat indutus, super sanctum altarium Ursianæ ecclesiæ posuit. Ecclesiam Petrianam, quæ funditus eversa est per terræmotum, sponte ædificare voluit, et pyramides per gyrum erexit, columnas statuit, quæ manent usque nunc, sed non consummavit. De prædicto rege [qui], nomine Aistulphus [rex] vocatus est. Eloquar, an aileam? Tamen narrabo. Quinque in una hora, in uno partu, ex uno ventre parvulos sua peperit mater. Quod cum nunciatum regi fuisset, et inpotuisset admiranda res, novo inito consilio, jussit eos apte se deferri in unum maximum calathum; et videns eos, noluit eos projicere in sterquilium. Horrebant esse pater, qui fuerat genitor. Præcepit deferri regalamentum, dicens suis: Quicumque ex eis manu contum adstrinxerit, hic vivat. Statim ut in medio contus positus est, inter cæteros fratres iste contum tenuit extenso brachio. Tunc vocavit eum pater Aistulphus. Revertamur ad superiora eloquia.

CAPUT III.

Sergius a Romano pontifice, uti contra canones ordinatus, judicio sistitur. Novus pontifex Sergium suæ sedi restituit. Hic D. Nicolao gratias agit.

Vir autem iste Sergius præsul, cum Paulus [Stephanus] papa Romanus iter per Franciam [Franciæ iter per Tusciam] pergeret, non si obvius fuit, et indignatus papa, de valle quæ dicitur Valle Collata, quæ rustico more Galliatæ dicitur, cum ira magna eum exiit [exiit del. eum], Lustrato Langobardis meretur auctor, qui et in historiæ veritate fœde labitur, ut suis locis notatum est. Vide infra in Observationibus.

rum regno, calcata præexcelsa munia, Jovis montis pertransiit jugum; deinde Franciæ arripuit iter, et quidquid ad Pipinum postulavit regem, obtinuit: deinde reversus, Sergium archiepiscopum vexare coepit. Ille autem fiduciam habens in rege, ut [rex] adminiculum ei præberet, et fefellit illum; et deductus est Romam a suis civibus, atque fraude deceptus. Et congregatis episcopis jubente papa, voluerunt eum honore privare, et de gradu pontificali projicere. Apostolicus talem contra eum proferebat sententiam: Neophitus es; non ex ovili fuisti, nec secundum canones in Ravenensi Ecclesia militasti, sed subito invasisti cathedram, quasi latro, et sacerdotes tuos, qui digni de his Ecclesiæ perfrui, repulisti, et per secularium favorem, potenter tamen, sedem obtinisti. Ad hæc Ravennæ pontifex aiebat: Et non mea præsumptione, sed elegerunt me clerus, et plebs universa. Interrogasti per ordinem canonico more, et de me omnia vobis patefacta sunt, quomodo laicus fui, et sponsam habui, et ad clericatum perveni, et cognitum vobis factum est, et dixistis, nullum obstaculum mihi esse potest. Postquam talia de me sensisti, cur me consecrasti? Diversas autem sententias inter se episcopi ferebant, et infra unumquodque cubiculum cordis magna quatiebatur tempestas. Dicebant enim omnes: Quomodo possumus, cum simus discipuli, magistrum judicare? Hæc audiens papa, in furore versus asseruit se die crastino manibus suis orarium a collo ejus evelleret. Tunc Sergius antistes Ravenensis nocte eadem cum lacrymis projecit se ad altarium B. Nicolai, et se totum in magnis lamentis dedit. Prostrato corpore tandiu lacrymas fudit, quod locum ubi mœrebat valde roravit, et rivulos produxit. Judicio Dei nocte illa mortuus est Paulus [Stephanus] papa repente raptus est subito, quievit, et tenuerunt eum sui occulte usque mane. Insurgente vero aurora diei, antequam ex eo radius solis splenderet, et terram Phœbeo perlustraret radio, venit ad eum Stephanus [Paulus Bacch.] urbis Romæ diaconus, germanus prædicti papæ, in ipsa custodia ubi Sergius pontifex erat. Ait ad eum: Quid mihi daturus es, si reversus fueris cum pace ad domum tuam, et omni honore et dignitate ampliatas? His auditis præsal, quasi de laqueo ereptus, et egressus, ait: Non parva tibi statuo dare munera, nisi quod audis, facio. ^a Veni tu ipse Ravennam, et ingredere

A ejus obsculans eum, et jussit deferri sedem illis juxta sedem suam, et locuti sunt inter se pacifica, et dulcia verba, et permisit eum redire ad sedem suam cum gaudio magno et alacritate. Post tertium annum Ravennam ingressus est, quem suscipientibus cum [eum] suis modica gratulatio fuit, et modica quies. Ivit Sergius pontifex ad monasterium B. virginis Mariæ, quæ vocatur Cosmedim. Post missam celebratam prostravit se ante altarium B. Nicolai, oras diutissime, et lacrymas fundens, quæ apparent usque in præsentem diem.

CAPUT IV.

Pontifex Ravennam venit. Clerus in eum infanda machinatur. Uviliaris diaconi sanius consilium. Plura pontifex asportat. Sergius uti exarchus regioni imminet. In pontificem rei Romam abducti. Alia ad Sergium spectantia. Alia desunt. Omnia caute legenda.

B Eo namque tempore exiens Stephanus [Paulus Bacch. hic et infra] papa Romanus Roma, Franciæ arripuit iter, properans hinc Ravennam, infra episcopium ejus applicitus est. Scientes autem et videntes sacerdotes quod ipse scrutaretur gazas, atque omnes opes ecclesiæ deglutire deberet, erant inter eos incommoda verba. Alii dicebant, Suffocemus eum; alii, Non, serventur ecclesiæ fortunæ. Erant dispares voces in vulgo. Tunc Leo diaconus, et ipsius domini vicedominus sacerdotibus dixit: Cum ceperit depopulare omnia [vocemus eum occulte] quasi aliquid ad ostendendum ei, et præcitemus eum, ut demersus in profundum aquæ nunquam compareat. Hoc erat inter eos consilium, et verba incommoda, ut [et] commoda agebantur, ut [et] conclusa; alii cum quasi facta fuissent, remotionem criminis meditabantur. Audiens hoc Uviliaris archidiaconus istius sedis Ravennæ de monasterio S. Bartholomæi, qui illo tempore ibidem sistebat abba, ubi, Deo favente, post ipsum quartus ego sum modo, ad episcopium ecclesiæ cum summa velocitate occurrit, et vidit omnes sacerdotes in talibus machinamentis sermocinationum sistere, et diversa inter se consilia volvere, agnosceus suum in contraria ceptum, complosis manibus contra eos vocem misit: O quanta insaniam, fratres, si ista meditati estis! dirimere pontificem? Non æqua consilia in pectoribus vestris gestatis. Adquiescite mihi, ut papa honorifice hinc abscedat, manusque vestras servate innoxias, et sacramentum presulis nostri servemus illæsum. Cum incumbere ceperit atra nox, et Romanorum cum fuerint corpora ex dapibus, et lucidissimo lyæo plena, prima quies, quasi sepulti jacent, cuncta atrii lychnia extinguantur, ne illis flammæ candellarum nocte solatia præstent, et quod possumus occulte abdicare, omnia impustellentur [in cryptis celentur], ignorante pontifice nostro. Apertis locis divitiarum, quas papa Romanus invenerit, tollat. Placuitque omnibus hoc consilium, et decreverunt quia hæc Uviliaris melior est quam cæterorum sententia prolata mente [et] ingressi sacerdotes infra singula loca vazarum, abscon-

^a Caute lege, et notas consule. Bacca.

derunt quantum valuerunt. Intemptivo vero noctis venit predictus papa Stephanus. Allatae sunt ante eum omnes claves a vestiariis ecclesiae, et reseratae sunt ei omnia ostia. Abstulit reliquias quas non poterunt sic citius occultare, ex auro [plenas] balantias novem, vascula argentea plurima, et coclearia argentea tractoria, quaternaria una, et diversas alias aureas, et argenteas species, et sic in Franciam perrexit una [unam vero cum cloaribus Romam transmisit]. Tunc cognitum Ravennensibus civibus, postquam papa egressus est, depopulationem ecclesiae, voluerunt prosequi plaustrum, quod argentum vegetat [vehebat], sed timidi, vehiculatores in Ariminum delati sunt, et Ravennenses ad suam reversi sunt civitatem. Igitur iudicavit iste a finibus Perticae totam Pentapolim, et usque ad Tusciam, et usque ad mensam Uvalani, veluti exarchus, sic omnia disponebat, ut soliti sunt modo Romani facere. Reversus vero papa Stephanus ex Francia Romam, inito antea cum archiepiscopo consilio per nimia blandimenta et pacificas epistolas ad aliquantos nobiles Ravennenses iudices misit orantes [hortantes], ut Romam pergerent illi qui in necem pontificis consenserant. Inter quos etiam avus patris mei fuit, et tandiu Romae sunt coarctati, quousque omnes ibi mortui sunt. Et post haec conjunxit foedus pontifex cum Veneticis, ut ne deterius quid ei contingeret, et postmodum eveniret, quia fefellit eum Langobardorum rex, et ultra non fuit credulus illi, et distributa pecunia juvenibus [Forti, juvantibus, Bacch.], vii balantias per nobilissimos viros aurum expendit. Aedificavit iste cellam B. Apollinaris de parte virorum, ubi et monachos statuit, et reliquit ibidem multas possessiones.....^a.

OBSERVATIONES.

AD VITAM SERGII.

De veritate narratorum in Vita Sergii ad Romanos pontifices spectantium. Novus clerus a Sergio ordinatus. Superhumeralia diaconorum. Monasterium sancti Hilari Galatæ. Tempus quo Sergius Romae detentus est. Ditionis Ravennatis fines. Descriptio hujus Codicis inepta supplementa.

I. Hic enim vero Agnellus, quod vulgo apud Ravennates irreligiose aequae ac inepte ferebatur, irreligiosus et ineptus conscripsit. Acta diversorum, quaeque alio ac alio tempore evenere, commutatis

^a Haec in margine adnotantur: *De Sergio archiepiscopo taliter invenio de ejus morte. His vero peractis contigit post aliquantum tempus de hac vita migrasset beatus Stephanus papa Sergium archiepiscopum Ravennatem, et continuo surgens Michelius scriniarius ipsius ecclesiae, qui nullo sacerdotali fungebatur honore, profectus Ariminum ad Mauritium ducem Ariminensem, et congregans ipse nefandissimus Mauritius exercitum una cum praesidio regis Langobardorum properavit: et ingressus Ravennam, et brachio forti elegit Michelum predictum, et in episcopio Ravennatis ecclesiae introduxit, et Leonem archidiaconum, qui electus erat in episcopio, Ariminum deportans, ibique in arcta custodia idem Mauritius detineri fecit. Siquae predictus Leo in monasterio S. Aghatae deductus ibidem per triduum ob dolorem oculorum suorum effoditionem vitam finivit. Sergius vero in monasterio Clivo Scauri deportatus est, et postmodum in*

A personis, ac temporibus, eo contorserunt Ravennates, quo sanctissimos duos Romanos pontifices Stephanum III et Paulum I, quorum hic, et in Martyrologio Romano, et apud Petrum de Natalibus inter divos numeratur ad 28 Junii, invidiose traducerent. Scilicet nec Ravennas schismaticum virus plane evomerat, nec vulgus ferox dominatum Romani pontificis patiens ferebat. Vera hic nonnulla indicanda sunt brevissime, ex quibus puto mendacia narrata conflata fuisse, et apud Ravennates invaluisse, quae Agnellus libenter uti sua, pro ea qua laborabat rerum ignorance, et erga Romanam majestatem aversione, descripsit. Primo igitur constat Stephanum III difficillimis temporibus sedisse, cum Aistulphus Langobardorum rex dire Romanam Ecclesiam vexabat, et Ravennam cum exarchatu occupabat. Constat etiam pium strenuumque pontificem in Gallias ad Pippinum ivisse, cujus ope Aistulphus coactus est Ravennam ac exarchatum reddere, quod actum ind. 9, id est anno 756. Mortuo ind. 10, vi Kal. Maii Stephano, post xxxii dies ejus frater S. Paulus I electus est pontifex, cui Stephanus ejus nominis IV post luctuosum Constantini schisma successit anno 768. Porro hoc Stephano sedente Ravennas etiam Ecclesia post Sergii archiepiscopi mortem schismate laboravit, intruso Michaelio ejus Ecclesiae scriniario, Mauriti Ariminensis ducis Langobardi potentia freti. Tentata est summi pontificis constantia munerum copiosa promissione, ut Michaelium consecraret; at frustra: ille enim sui officii memor intrusum repulit, et Leonem legitimum electum defendit. Haec fere ex Anastasio, cujus ea adnotari debent ad Ravennatis ecclesiae expilationem spectantia: « nullo modo (Michaelius intrusus) apostolicis admonitionibus acquiescere voluit, dansque plurima munera Desiderio Langobardorum regi, et cyrilla, et ornatus ipsius ecclesiae, cum aliis diversis speciebus, brachio forti per unius anni curriculum et eo amplius ipsius episcopium invasum detinuit, denudans atque in magnam paupertatem redigens. » His observatis materias habemus, quibus perperam collocatis, Agnellianae narrationis portentum compactum est. Cum haec Ravennatis Ecclesiae spoliatio Stephano IV Romano pontifice sedente facta sit, Stephano est tributa, et quod Michaelius intrusus Desiderio dedit, et Stephano refutanti obtulerat, Stephano datum a Sergio confluxere. Id autem ea occasione factum comminisci placuit, qua cum Sergius idem dicere causam debuisset, quod ex laico ad archiepiscopatum transierat, quod quidem sub Stephano III evenit, ab ejus successore sancto Paulo est absolutus. Verum cum Pauli nomen repugnaret, et sub pontifice Stephano Ravennas ecclesia a Michaelio expilata sit, commutata sunt tempora et nomina, diversaque virorum et rerum phantasmata in unum quasi insomnium conflata sunt. Nullam itaque fidem hic meretur Agnellus, nec ulla inde nobis utilitas provenit, praeter eam qua agnoscimus quibus opinionibus per ea tempora clerus et plebs Ravennatis Ecclesiae labo-

Lateranis deductus illic usque ad transitum praedicti pontificis exstitit. Quia prima noctis hora veniens Calventinus cubicularius cum Rusione presbytero, et Leonatio tribuno habitatoribus civitatis Anagninae, ipse eundem Sergium abstulit vivente domno Stephano papa ante octo dies, quam de hac luce migrasset, et praefatis Campaninis illum tradidit ex praeepto sibi facto a Paulo cubiculario cognominato Africa, alias Arsiaca, et Gregorio defensore Regionario, et Joanne duce germano domni Stephani papae, atque Calvillo cubiculario sibi hoc fuisse praeeptum; et illis praeeptum fuisse praenominatum Sergium ad tollendum ac interficiendum. Protinus direxit Campaninis videlicet Anagninis suos fidelissimos ministros, et intersecto sepelierunt dictum Sergium cum fune gutturi ejus constricto, atque ictibus corpus ejus vulneratum. Et hoc sufficit de Sergio archiepiscopo Ravennate.

raret, quod minime historiae inutile censeri debet; **A** juvat enim apprime veritatis dignoscendae opiniones populorum et sensa pro certis temporibus recta aequae ac perversa perfecta habere; quam in rem plura afferri possent, si id argumenti praesentis esset, quod olim fortassis praestare operae pretium erit. Certe utile admodum esset historiam opinionum praedictarum pro regionum ac temporum diversitate exarare; inde enim optimum subsidium haberemus, quo de plurimis quibus in veterum lectione intelligendis torquemur judicarem. Unum hic ad Paulum I sanctissimum pontificem spectans adnotare placet. Sanctitatem ejus, quae publicis Ecclesiae tabulis test consignata, in dubium revocare nefas. Qui tamen forte apud quempiam eorum temporum scriptorem legeret quae quomodolibet ejus famae officere viderentur, in transversum agi posset, ignorans pontificem, illum, licet sanctissimum in Romani tamen populi perversa opinione fuisse, cum Constantianis in Romana synodo sub Stephano IV professus sit, esse vim a populo per-tulisse, et per brachium populi fuisse electum, atque coactum, in Lateranensem patriarchium deductum, propter gravamina et praedicta illa quae Romano populo ingesserat dominus Paulus papa. Scilicet S. viri ex eo etiam capite in divorum albo conscribi meruerunt, quod apud saeculatis hominis male audierint, odiosae habitae sunt; et haec agnoscere certisquae documentis percipere, sanctitatis opinioni, quam apud posteros obtinuerunt, augenda stabilien-daque optime prodest. Et haec quidem animadvertare placuit, ut quae Agnellus hic narrata sunt, si cui S. Paulum quomodolibet tangere videantur, sanctis-simi ejus pontificis virtuti et constantia astruenda inservant, qui sanctorum et Christi etiam conditio-nem passus est, odio habitus a perversis, calum-niisque vexatus.

B II. Recensantibus presbyteris et diaconibus Ra-vennatibus Ecclesiae, ob similitudines et dissidia, quae unde nata fuerint ignoratur, cum episcopo ad sacra missarum sollemnia ministrare, Sergius aliis pluribus et inopinato ordinatis officit ut qui ex perversa dis-sidia ministrare renuerant, et invidia vitio, quo recens ordinatos excluderent, tanquam sibi jure delictum ministrandi officium peterent. Turbus ea conditione concessit dicitur, « ut novi diaconi reliqua dalmaticae superhumerali imponerent more Graecorum, et circa altare assisterent. » Dalmaticis uti proprio habitu diaconos Romanae Ecclesiae usos, alias autem nobiliorum Ecclesiarum, ex Romanae concessionem, observaverunt eruditi. Ex itaque Ra-vennatum diaconorum praerogativa ab his qui anti-que ordinationis jure se tuebantur, relicta est; re-rens ordinati dalmaticis uti vetiti sunt, et dalmaticae loco superhumerali, quo more Graecorum uterentur, concessum. Superhumerali hoc loco, non quod solot, sed quod Graecis *ὑπερῶν* dicitur, intelligi debere existimo, fasciam videlicet longam a sinistro humero utrinque dependentem. At hac eadem supra dalmati-cam usos Latinae Ecclesiae diaconos constat ex ve-teribus monumentis. In eo Graecorum et Latinorum discrimen fuisse autumo, quod Latini orarium supra talarem longamque tunicam deferrent, uti videre est in tabula 10 ex exhibitis Ducangio ante Glossarium Graecitatis. Diaconi itaque Ravennates recenter ordinati, exuta dalmatica, orarium immediate supra albam deferre debere statutum est. Ita multiplicati diaconi, factique duplicis generis, quorum alii dal-maticis deferebant, alii sine dalmaticis procedebant. Id etiam cautum, ne episcopo celebranti propius assisterent novi diaconi, sed circa altare longius sta-rent, nec sacra, ut priores, attingerent, Agnellus, qui de his agens orarium superhumeralis nomine vocat, in hac eadem Vita superhumerali orarii voca-bulo significat, ubi ait papam « assensisse se de crastino manibus suis orarium a collo ejus evellere. » Pal-lium intelligit praecipuum metropolitae ornamentum.

C III. Quae de Zacharia summo pontifice Ravennate veniente scribuntur, loco non suo narravit Agnellus cum, ut in superioribus ostensum est, a Stephano I Sergius sit ordinatus. Stephano eodem agente Aistul-phus adactus est Ravennam et Pentapolim dimittere. Hunc ad limina apostolorum cum muneribus quae obtulit venisse ait noster. Id factum fuerit oportet, cum Stephanus in Gallias Pippinum vocaturo abante, Langobardorum rex sibi timere potuit. Ravennae etiam ob id Petrianae ecclesiae reparandae manus admoverit. Quod Stephani iram incurrerit Sergius, quia venienti pontifici minime obviam accesserit, quare a Galliis ille regressus, monasterium Gali-tense abstulerit, falso tradit Agnellus; veram enim causam docemur a S. Paulo in diplomate quo mon-asterium idem Sergio restituit. « Contigit, inquit, eo (Stephano scilicet) reverente suum peragrari iter per monasterium B. Hilari situm in territorio Papi-ensi. Cessante amulorum sevitia gravissime atque cum maxima honoris humilitate susceptus est ab Anscaso quondam Papiensi episcopo, et abate ipsius venerabilis monasterii. » Hinc officii hujus-modi permotus dicitur, quod « vicissitudinem pre-pensi beneficii eidem Anscaso episcopo irrogans, praedictum monasterium diebus vitae suae fructibus illi concessit. » Lubinus in notitia abbatiarum Italiae, lit. G, ait in Codice taxarum camerae monasterium hoc modo S. Hilarii, modo S. Ellarii de Galea vocari, constructumque a S. Hilario ad fluvium Bo-dese, et praedicti locupletatum ab Olibrio, quon S. Hilarius sanaverat. Addit in illud introductiones mo-nachos Camaldulenses anno 1448, et monasterium in excelso monte situm, unde utrumque mare conspi-citur. Itinere igitur admodum difficili usus est pon-tifex, cum ex Galliis Romam reversus est. Potuit igitur idem Pippino de quo itinere praescribere veris-sima: « Tradidimus enim corpus et animam nostram in magnis laboribus, viam spatiosam et longinquam provinciam valde sibi in vestra fide, per Dei notum illic profecti sumus afflicti nive et frigore, **C** et aquarum inundatione, atque valdis fluminibus, et atrocissimis montibus, seu diversis periculis. » Per Gallias fortassis montes tutius a Langobardis pos-sessis in Tusciam transiit, quam Emiliae Flaminiae procedens.

D IV. Tribus annis Romae inter reos Sergius de-positus, qui moriente Stephano, Pauloque sedente, ad pro-pria rediit. Stephanus obiit vi Kal. Maii et circa Junii iustitia Paulus est ordinatus anno 757. Per aliquot itaque menses Romae moratus est post Pauli assum-ptionem, et anno 757 cadente, statim ac Stephanus a Galliis rediit, civium suorum fraude Romam de-ductus est. Furebat tum Aistulphus non modo ditio-nis occupatae restitutionem quam promiserat dege-gans, sed comparato exercitu Romae imminens. A rege itaque sibi contra pontificem praesidium pro-crasse Sergium, et fortassis populi vota favore regi-ceptasse, creolo, ob quae recepta Ravenna a pontifice militari meruerit. Aistulphus mox Ravennam cum Pentapoli dimittere coactus est. Recenset Anastasius urbes quas Fulradus abbas Pippini nomine a Deside-rio accepit, divoque Petro obtulit: « Ravennam, Ariminum, Pisaurum, atque Fanum, Caesenam, Scar-gallias, Esium, Forum Pompilii, Forum Livii, cum Castro Sussubio, Montem Feretrum, Acerragium, Montem Lucari, Serram, castellum S. Marini, Bo-bium, Ursinum, Callium, Luccolum, Esgubium, Comaclum. » Civitatem Narniensem duces Spoletani invaserant, quae hac occasione cum superioribus ab Aistulpho dimissis est reddita. Sergius, Paulus sibi addictissimo sedente, Inte, ut Agnellus inquit, domi-natus est, et judicavit a finibus Perticae totam Pen-tapolim, et usque ad Mensam Walani, veluti exar-chus, sic omnia disponebat, ut soliti sunt modo Ro-mani facere. » Id ab initio indulgente Romano pon-tifice factum non dubito, et Pippino consensum pre-sente, quare sub Adriano venit, ut Leo, qui Sergio

successit invito pontifice, pluribus civitatibus domi-
nari ausert, ex concessione, ut jactabat, Caroli
regis, ut ex pluribus epistolarum Adriani argumentis
manifesto apparet. Porro fines ditionis totius Raven-
natis, cui Sergius dominatus dicitur, ita intelligo.
Ab Oriente fines Pertusæ, quæ modo Pergola dicitur,

A. ab Occidente Mensa, id est, ditio ad Mentum, sive
jus spectans Ravennatis Ecclesiæ, Walani, ubi nunc
Portus quem Volanæ dicunt, a Meridie Tuscia, a
septentrione mare. Hæc cum superiore Anastasii
loco collata lucam accipiunt redduntque.

VITA LEONIS.

CAPUT UNICUM.

Carolus in Italiam allicit, et per Martinum iter ostendit, Desiderius capitur. Adelgius fugit.

Leo XLI. late ex isto fuit ovilli, non multum pro-
cera statura, nimis macilentus, sed fortis viribus.
Hic primus Francis Italiam iter ostendit per Marti-
num diaconum suum, qui post eum quartus Ecclesiæ
regimen tenuit, et ab eo Karolus rex invitatus Ita-
liam venit, regnum Langobardorum depopulavit, et
rex eorum Desiderius socius suus in Franciam capti-
vus portatus est. Adelgius filius prædicti regis una
cum exercitu suo ante eum terga dedit, et in partes
Chaonides fugit, et per aliquantos dies Salerni com-
moratus, exinde cum Karolus Romam venisset, ti-
midus cum suis aliquantis fidelibus Constantinopolim
perrexit... *Cetera desunt.*

OBSERVATIONES

AD VITAM LEONIS.

*Leo satis improbi ingenii vir deprehenditur. Quomodo
primus iter ostenderit Francis in Italiam venientibus.
Nullus inter Gratosum et Valerium episcopum
medius.*

I. Magna historiæ ecclesiasticæ jactura excidit
hujus episcopi Vita; plura enim ejus tempore summi
momenti accidisse, et quæ cognoscere opere præ-
tium fuisset, facile conjicitur, ex his quæ vix indi-
cantur in Adriani summi pontificis epistolis in supe-
riori chronologico Excursu relatis, et in Adriani
Vita ab Anastasio descripta. Interim si qua fides
Agnello præstanda esset, qui prorsus nullam mere-

B. tur, ingenii ejusdem Leonis improbi crudele specimen
haberemus in superiori Sergii Vita. Ipse enim dia-
coni munere fungens, clero Ravennati auctor fuisse
dicitur perdendi pontificem, et ex præcipiti loco in
subjectura flumen deiciens. At falsa omnia judicare
præstat. In schismate Michaelii, qui Langobardorum
potentia fretus ex laico sedem invaserat, clectus fuit,
inde dejecto pseudoepiscopo rite et canonice ordi-
natus est a Stephano IV, qui nullis vel minis vel
promissis ad Michaelium ordinandum se adduci pas-
sus fuerat. Ita bonum pro malo redditum est ab apo-
stolica sede: Leo vero ordinatus malum pro bono
reddidit. Sub Adriano ditionem late occupatam, et
suas ad Gradensem patriarcham apertas lectasque
epistolas, questus est apud Carolum regem idem
pontifex. Pluribus ex aliis capitibus in Adrianum
peccasse Leonem, ex his tam certum fit, quam quod
certissimum, licet pleraque ignorentur.

C. II. Ostendisse hunc Carolo in Italiam venienti iter
per Martinum diaconum suum, et Carolum ipsum
contra Langobardos invitasse, tradit noster. Quod
ad iter ostensum pertinet, primus dicitur qui illud
doxerit, quæ de primo Francorum ingressu, quo
illi Italiam petentes ibi deinceps dominati sunt, in-
telligenda esse observaverunt qui ex Agnello hæc
descripserunt. Ad Carolum, Desiderium, Adelgisum
spectantia obvia sunt. Illud protest episcoporum
Ravennatum scribi disponendæ, quod Martinus sub
Leone diaconus, quique episcopo jubente venienti
Carolo iter monstravit, dicitur ab hoc quartus Ra-
vennæ episcopus sedisse. Post Leonem Joannes se-
dit, post Joannem Gratosus, post Gratosum Vale-
rius, inde quarto loco Martinus. Nullus itaque Joan-
nes inter Gratosum et Valerium admitti potest,
quod placuit Rubeo. Agnellus certe, qui Martino
sedente vivebat, nullum medium pontificem cognovit,
nullum ipse agnosco.

VITA JOANNIS.

CAPUT PRIMUM.

*Vita atephala. Dissidorum cum episcopo quidpiam.
Joannes abbas ecclasiæ.*

Joannes [æxtus] XLII Junior... Hæc audita pon-
tifex aspera verba immutavit faciem suam, et fa-
ctum est cor ejus ut fremitus leonis; et ait ad archi-
diaconum suum: O quantam insaniam in corpore
vegetas! auxiliare ei, si potes. Tunc ira contra fram
insurgente, veluti nebula in altum se erigens, aut tu-
midas undas elevatas in præexcelso, et verberat li-
tus, sic sacerdotum corda diversa pulsabantur. Post
hæc autem dixit archidiaconus ad archipresbyterum:
Vis ut eamus et excutiamus eum foras? Et dixerunt
ad reliquos sacerdotes: Eamus, fratres, visitemus
fratrem nostrum, tribulemur eum eo. Membrum

D nostrum et caro nostra est, ex uno sumus ovilli:
unum patrem habemus, et incorruptam matrem, in
uno fonte loti. Et ierunt omnes ad januam Cathina,
et ambo erecto poplite archidiaconus [unus] eum archi-
presbytero fregerunt januam ipsius excubiti calce
percussi, et extraxerunt eum foras, et ierunt omnes
in ecclesia cum eo, et sederunt in sacrario, usque
dum nuncius desursum venit, rogans ut omnes ascen-
derent, ut mos est. Et invenerunt litigantem pontifi-
cem, et magnis vocibus perstreperantem, sed non
sunt sacerdotes ejus territi minis. Igitur quadam die
dum prædictus pontifex post tribunal ecclesiæ resi-
deret cum sacerdotibus, et multi ex plebe, subito
Joannes abba monasterii S. Donati, qui vocatur in
Montione extra portam S. Laurentii juxta Vanda-

quam, non longe a monasterio S. Mariæ, quæ vocatur ad Blachernas, ubi Deo volente ego abba existo, protinus in terram cecidit, et factus in ecstasi est, et aspectus ejus evanescere, et reversus ad proprium sensum, interrogatus a circumstantibus quæ causa contigisset, ille erectus dixit eis: Si dixerò vobis, mors me consumet. Tunc palam omnibus eum pontifex interrogavit, ejus quæ causa accidit tibi. Et ille respondens dixit: Mortuus est Leopatus statim, et vidi animam ejus in linteo lucidissimo ab angelo in cælum deferri alacri vultu. Stupefacti omnes præsentés adstantes mirabantur; et ut veritas probaretur, statim misit unum ex cubiculariis pontifex, ut veritas probaretur, et invenit eum ipsa hora mortuum. Abba vero ille post octo obiit dies.

CAPUT II.

Injustæ maledictionis in insontem factæ funesti effectus. Infelix Joannis obitus.

De morte vero pontificis vobis insinuare festino. Sate, et videte divina, et justa judicia Dei. Erat in hac civitate nobilissimi filius viri, qui post mortem patris tenebat possessionem monasterii S. Martini, qui [quæ] vocatur in Aqua Longa, avunculus matris meæ. Quotidie pontifex insidiabatur ut prædictum monasterium invadere posset, et quia vini ei inferre non poterat propter nobilitatem parentum, maledictione et blasphemia, linguæ eum gladio occidit. Die vero natalis S. Apollinaris, obtulit ei ipse, quem maledicebat, puer, oblationem quam renuit prædictus pontifex, sed maledixit eum, dicens: Post maledictionem videam mortem tuam, et statim moriar. Ibat ille repulsus, et scandalizatus plorans. Ille vero post expleta missarum solemnia ivit ad viduam mariti matrem, et retulit ei omnia plorans, et ita denunciavit: Quod etiam corpus Domini mihi tradere noluit. Factum est autem post hæc divina jussione ut Deus dedit infirmitate stomachi detritus, mortuus est in villa quæ dicitur Aureliacus, longe ab urbe milliario XII, juxta aquæductus prope Herculem. Turbata tota ejus domus, et postquam laverunt corpus ejus, posuerunt super plaustrum, ibique tumulatus jacebat examine. Multis [multis] orbatu implenti sunt lacrymis. Humo [prostrata humo] diurna mater jacebat, alii tundebant pectora, alii ora ungibus sædabant, alii salicem vimine intexebant crates, alii tundebant salicem ramos, qui operiebant glosobromum; alii lustrabant desuper virentes herbas, alii evehebant ebullios fagineos [fagineos], adhærebant saxos, velocius, ut discurrerent rotas, alii undique præcedebant diversis salicum virgis, alii stimulo boves exagitabant, nonnulli vero gramineos substernebant corpori flores, Herculeses antecedebant onerosa animalia; canarini, qui et lecticarii, virgis costas agitant taurorum, et ibant cum naribus patulis per viam Aquæductus [lacteaque cornua aquæducti] juvenes, et pervenerunt usque ad pontem Oulonis. Tunc Andreas cognatus ipsius defuncti viri stare imperavit corpus, et puberes per in gyro figere gradus jubet; ornaveruntque diversis palliis

examine corpus et tumbum [hoibum]: a barba usque ad caput innodatus erat quod illi sua ex auro Basilii miserat mater. Tunc exeuntes omnes de civitate a magno usque ad parvum, nobiles et ignobiles, anus et ianua puellæ, et erat maximus planctus, et luctus undique, et non solum lugebant tumulatum corpus, sed orbitam de filio matrem. Tunc collo levatus virorum, perductus in monasterio S. Euphemine et S. Galinico, ibi sepelierunt eum. Tunc ingressa in civitatem turba plorante dederunt optabiles voces in aures pontificis. Et interrogavit quid hoc esset; et dixit ei nuncius qui viderat: Deus dedit filium Petri Tribuni mortuus est. Iterum misit alium puerum ut certius sciret, et venit, dicens similiter, et dum sederet ad mensam post tribunal ecclesie super vivarium, elevatis sursum manibus respiciens ad vultum Salvatoris dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, et tibi B. Apollinaris, qui exaudisti me. Hunc diem semper desideravi. Et dixit pincernæ suo: Misce, quia, Deo gratias, exaudisti sum. Tunc pincerna accipiens ex calicodimia [Leg. calicotheca] impleta mero porrexit pontifici. Quem ille accipiens, ebibit usque ad dimidium poculum, et subito in latere sinistro percussus celeriter calicem ministro dedit, et jussit remove mensam, et gaudia dapium in tristitia versa sunt, et dedit se in lectum; septimo die post excessum juvenis mortuus est. Et jucundabatur mater orbata libero, sicut et ille gavisus de morte adolescentis fuerat. Ecce vindicta divina! Sepultus est in basilica B. Apollinaris confessoris. Epiphium super sepulcrum ejus invenietis exaratum. Sedit ann. VII, mens. I, dies III.

OBSERVATIONES

AD VITAM JOANNIS.

Dissidium inter episcopum et clericos indicatum. Quæ de Joanne Rubeo narrentur. Calicodimia quid?

I. Priora hujus Vitæ dissidium quoddam inter clericum et episcopum indicant, quo quidam ex clericis carceri traditus per archidiaconum et archiepiscopum, vi portis illata, liberatus est. Quæ hic narrentur reliqua Rubeus lib. V, pag. 229, breviter et, ut consuevit, eleganter complexus est. Joannis S. Donati abbatis sanctitate laudata, de Leopati morte nil habet. Monasterium cui Pontificalis hujus libri auctor abbas præcedit, vocat S. Mariæ ad Blacharras; at in codice quo utitur, constantissime ubique ad Blachernas scribitur. Joannem episcopum ex eo commendat, quod Ursini templi maximam testudinem plumbeis laminis, quibus ejus rei memoria litteris indita sit, contextur. et S. Apollinaris in Classe aram maximam ex argento, atque auro, ac testudine pyramidis instar ornaverit, et coronas metallicas ingentes eidem basilicæ donaverit. Ex Deodati affinibus hujus Agnelli Basilium patrem suum, et Andream arum, qui defuncti cognatus dicitur, ejus uxor Basilii mater, et, ut reor, Deodati soror, limbum seu fasciam auream miserat, qua defuncti facies obdigaretur, postremum amoris erga fratrem monumentum. Sepultus dicitur Deodatus non in basilica, sed in oratorio, quod de more monasterii vocat noster; eumeteriis enim hæc superstructa illi demonstravimus.

II. Inter vocabula barbara quibus utitur noster, A plenum pontifici porrexit. Scriptum fuisse puto occurrit hic *calicodimia*, et satis intelligitur locum *calicotheca*. At hæc tanti non sunt ut diutius inmoremur.

VITA GRATIOSI.

CAPUT PRIMUM.

Carolus rex Ravennæ. Cum episcopo epulatur. Gratosi simplicitas, ob quam laudatur a Carolo.

Gratosus XLIII^a. Iste humilis, et mansuetus, pæleher aspectu, modice recalvatus, extenso in quantitate gutture, oculos grandes, decora forma et dulcia eloquia. Ex monasterio B. Apollenaris abba fuit, quod est fundatum non longe ab ecclesia sanctæ redemptricis Crucis ad Monetam veterem, unde sanctissimus Reparatus fuit^b. Istius temporibus apparuit signum terribile mortiferæ cladis, ut in cujus apparebat vestimentis, aut in quolibet indumento, vel cherumanica, sive calciamento tres guttas venetas [*Forte venenatas*], in tertio die rapiebatur morte, et erant strata corpora humo, quæ vix vivi tradere sepulture valebant. Et venit in illis diebus Karolus rex Francorum Ravennæ, et invitatus, ut ibidem epularet, gratanter venit. Dixerunt enim sacerdotes suo pontifici: Domine, retine simplicitatem tuam, et cave ne aliqua loquaris quæ apta non sint. Quibus ille respondit: Non, filii, non, sed oppilo os. Cumque comederent et biberent, cepit pontifex rogare regem dicens: Pappa, Domine mi rex, pappa; et admiratus est rex, et interrogavit dicens: Quis est hic sermo quem vates loquitur, Pappa, pappa? Tunc de circumstantibus sacerdotibus dixerunt ei: Non attendat Dominus noster rex quod aliqua injuria aut illusionis sint verba, sed suasionis. Vir iste servus et orator vester magnæ simplicitatis est; sed sicut mater quæ blandit filios suos, et præ nimio amore suadet ut aliquid comedant, ita et iste magna clementia postulatus est vestram clementiam ut comedatis et jucundemini. Tunc rex palam omnibus imperat silentium, vocem erupit, dicens: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.* Post hæc autem quidquid imperavit ab eo præsul, obtinuit. Alium autem exponam horribilem quod factam est in æthere signum. Tempore^d illo quo Karolus Langobardiam accepit, visum est multis hominibus post solis obitum in cælo, qui [æqui] cum ascensoribus suis inter se invicem decertantes, et erat motus ubique.

CAPUT II.

Prophetia auctoris, quæ Gratosio tribuitur. Gratosi mors et sepulcrum.

^c Igitur charissimi, non sitis segnes, sed state, et audite quid Dominus per me vrit locutus; ut sciatis quæ ventura sunt. Ego propheta non sum; sed ipse Spiritus qui locutus est in prophetis, potest

^a Not. marg., Fuit circa ann. 810, qui in eodem tempore prophetavit. BACCH.

^b Not. marg., Vere Gratosus, quia gratia Dei per-

similiter in nostra se effundere corda. Ipse Spiritus sanctus per Johel clamat: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*; et ad Hieremiam ait: *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Et Jacob patriarcha dicit: *Congregamini, filii Jacob, audite, Israel, Patrem vestrum, unde annunciet vobis quæ ventura sunt.* Et ipse Filius æterni Patris ait: *Ego dabo vobis os et sapientiam.* Quid mirum si ante Incarnationem Spiritus sanctus prophetarum corda replebat, ut prænunciarent ventura, et nunc postquam nostræ socius est carnis effectus, totam verbo suo largitus est gratiæ plenitudinem, dicente evangelista: *Nos omnes de plenitudine ejus accepimus?* Si ergo idem Spiritus per gentium et infidelium os, sicut per tyrannum crudelem Nabuchodonosor regem, et gentilem poetam Virgilium, et per vatem sibyllam locutus, et futura prædixit; quare ergo modo ipsa divina majestas per Christianum hominem et sanguine redemptum non loquatur? Si enim in fragili sexu, Anna scilicet, et sibylla, ipse habitavit Spiritus; ergo non dubii sitis evangelica verba; dicentia: *Spiritus ubi vult, spirat.* Sed ego vobis dico, fratres mei, commilitones mei, Ravennenses cives, quia veniet tempus in eo, quale nullus ibidem commorantium memorare poterit. Et erit ex suis omnibus minorata donis, et a suis civibus maxime consummabitur; et erunt inter se bella et diversas lites inter se invidentes, maligna cogitantes, ex ore pacifica verba loquentes, gladium in corde habentes. Caput omnium est in obsidione, et conculcabunt eam inimici sui; undique erit in ea vastitas, et insurgent contra hostes suos, et territi vententur. [et videntes eos territi reverterentur.] Et adsument spolia vicinarum civitatum, et conculcabunt sanctorum ecclesias, et apostolorum deprædabuntur. Et venient ex occiduis partibus rasi barbas pro defensione ejus, sed ipsi maxime lædent. Eritque in tempore illo maxima fames, perditio multa. Eruntque circa marina litora pestilentiæ graves, pelagusque tumidas undas fortiter suos vorabit litus, et juvabit mare contra creaturam suam; quos tunc gratanter invenerit in æquora suos projiciet pisces. Omne genus corrumpet semen suum. Etiam ipsum cælum serenitatem obscurabit, et opportunitatis tempore rorem retinebit, et nubes sua temperantia pluviam stringent, sed recollecta radia tenebrosam diem ostendent. Veniet prophetia illa, quæ scripta est: *Occidit illis sol in meridie*; quasi ex sole justitiæ dixisset Christus, qui medio die crucem ascendit.

fusus istius sedes archidiatonus fuit.

^c Not. marg., Vaticinat Gratosus archiepiscopus Ravennæ, non auctor istius operis. BACCH.

Tamen, et spiritaliter, et carnaliter intelligitur. Et luna minuetur lumine, id est doctrina sancta mea Ecclesie per malos et inscios sacerdotes minuetur. Quia veniet tempus nequissimum in hac Ecclesia; antecedent juvenes senes, et doctrinam seniorum, et sanctam derident Ecclesiam. Dicentes se sapientes esse, stulti erunt, et juxta Apostoli verba, *semper discentes, nunquam ad scientiam veritatis perventures*. Hi sunt idiotæ, et maxime pravi, et duri corde, qui talia agunt. Lac ecclesiasticum nullo modo sugere valent. Hi non proprii sunt filii, sed privigni. Ravenna paulatim paulatimque contrarietur. Non inveniuntur in ea viri quatuor unam voluntatem habentes, et tres in una si inventi fuerint domo, invicem se zelantes mordebunt; et erit in hominibus et in creaturis sævum et pessimum vulnus. Et terra non dabit fructum suum, et ipsa mater omnium matertera efficietur. Et desiderabilia deficient poma, et omnia gaudia in rictore vertentur. Et quod nunc est Romanorum imperium desolabitur, et super Augustale solium reges sedebunt. Et erunt Christiani censuales aliis Christianis, et unusquisque misericordiam contra proximum suum non habebit. Hoc erit initium signorum, cum sacerdotes elati et cupidissimi esse ceperint, et honorem nullam antecedentibus repræsentabunt. Per malos pontifices Ecclesia Ravennatis dehiscens, pro suo honore thesauros Ecclesie tribuunt, et munera spargunt, et postquam omnia consumpserint ornamenta Ecclesie, prædia tribuunt. Et veniet tempus ut ad ecclesie mensam cum vasculis lignis ministrarent, et interficerent pastores oves suas, non adtondent. Quæ Dei sunt, sed seculum diligent plus. Et venient circa litora maris gentes ignotæ, dum et interficerent Christianos, et prædabantur regiones eorum, et qui residui fuerint, erunt eis tributarii. Et insurgent Christiani contra Christianos, et pessime oppriment eos, et res illorum diripient, et corpora illorum affligent, et pro nimia debilitate blasphemabunt in cælum. Univerſus contra se excitatur invicem mundus. Et Agarenorum gens ab oriente insurget, et prædabunt civitates in marinis litoribus sitas, et non erit qui eruat. Nam in cunctis regionibus terræ erunt inopes reges, et diligentes munera, et oppriment populos sibi subiectos, et peribit Romanum Francorum imperium, et sedebunt reges super Augustale solium et minuentur omnia, et præcellent servi dominum suum, et his mugiet terra, et elementa dehiscunt, et confidet unusquisque in gladio suo, et omnia terræ corda fremebunt, et deficient seniores et juvenes exaltabuntur, et non recordabuntur antiqua præcepta, sed unusquisque in sua pravitate ambulabit via, et commovebuntur ex cælo astra, et percussio erit in cæteris, et in pecoribus, et in jumentis, et gemitibus multi nimiam penuriam sustinentes, multorumque deficient corpora propter penuriam famis, et vadent nobiles Romani in aliena terra captivi. Propter omnes divitias depopulabitur a sua Roma, et concremata in incendio erit. Et omnis terra sterilis, et fructus non erit in ea, et quicumque pacem et auctoritatem dilexerit, abominabilis erit. Justitia autem non memorabitur, et erunt perversa judicia, et munera excæcabant oculos eorum, et suffocabant pauperum causas, et super viduas jucundabantur. Et erunt monasteria disrupta, et ecclesie exterminabuntur, et in tantum exagitat diabolus in sanctas ecclesias, quas a fidelibus Christianis demolicatur, et erit tenebrosa domus Dei, et ministri antesthura a sancto altario, et non ministrabant, et vexabantur sacrificia multa, quia sacerdotes non honorabantur ab hominibus, sed cum aliquem cepit admonere, deridentur ab eis. Sacrificium autem non Deo placabile erit, si perfecte hujus seculi cupiditas [Forte, a sacerdotibus] non abjiciatur; si autem in ab animo non amoverit, munus immaculatum non erit. Et erit in diebus suprascriptis, nubent serri cum filiabus domini sui, et ignobiles cum nobilibus, et procreabunt filios et filias ex stupro, et erunt nascentibus iudices, et duces, et subvertent terram. Et multi non ferentes opprobrium exhibunt de civitatibus suis, et de locis suis, et commorabuntur in terra aliena, et erunt Ecclesie castra subversa, et sacerdotes dispersi etiam, et sanctimonialia oppressa a singulis hominibus vitæ, et invitæ, alienæque partus suos necantes, ne ventris fructus et testis et proditor fiat. Hæc, fratres, de profundis pauca haurivi, quia a dolore capitis consumo; sed tamen juxta beati Job eloquia, *conceptum sermonem tenere quis possit? State prudentissimi, et dimicite cum periculosissimo hoste, ne caput doleat, ne oculi caligent, ne aures surdescant, ne os taceat, ne lingua silet, ne animus a signo crucis quiescat, ne brachia ardeant, ne cor tumescat, ne fibræ pectoris animo extendantur, ne venter a cibo extendatur, ne genæ rigescant, non incurvata dorsa, non inflexo poplite, nec pigro pede, sed totum stabile sit corpus. Estote, Deo volente, perfecti, sicut hic beatissimus Gratosus fuit omnibus diebus vitæ suæ. Obiit autem die xxiii mensis Februarii, et sepultus est in ecclesia B. Appollenaris sacerdotis et martyris Christi, in civitate Classis. Sedit autem ann. iii mes. [Suppl. x Bacch.], dies xi.*

OBSERVATIONES

AD VITAM GRATIOSI.

Monasterium S. Apollinaris in Veclo. Prodigia hic indicata non spectant ad Gratosi ætatem. Quæ Agnellus Gratosi Vitæ subjicit, perperam Gratosi tribuuntur.

Quæ ad Vitam Reparati episcopi narrantur de monasterio S. Apollinaris, hinc lumen accipiunt, quandoquidem et hic ejusdem loci abbas fuit. Dicitur autem situm non longe ab ecclesia S. Crucis. Si S. Crucis ecclesia ea fuerit quæ a Placidia Augusta erecta et dedicata est, ea ad Fabri mentem est, quæ modo parochialis ad jus nostrorum S. Vitalis Cassensium spectat. De hoc S. Apollinaris monasterio agit idem Faber, testaturque eodem nomine vocatum in bullis Alexandri III et Urbani IV, sicut et ab Agnello in Vita Reparati vocatur, monasterium videlicet S. Apollinaris, quod situm est prope Puste-

rum Opilionis. Nunc ecclesia parochialis S. Apollinaris in Veclo vocatur recentiori denominatione, ut distinguitur a basilica S. Martini in Caelo aureo, postquam hæc Sancti Apollinaris novi vulgo diei cepit. Pusterula itaque Opilionis, seu Ovilionis, ad Ravennæ mœnia regioni urbis nomen dedit, ubi et S. Apollinaris et S. Crocis ecclesia fuerant.

H. Prodigia quæ hic narrantur, et quorum alia dicuntur visa cum Carolus Langobardiam accipit, quasi per paregon dicta sunt, nec ad tempora Gratosi pertinere mihi certum est, sed potius ad præcedentia Leonis. Non est itaque ut hinc quis dubitet de statutis circa pontificum horum chronologiam. Agnellus ipse satis ostendit se alieni temporis res narrare, cum ait « tempore quo Carolus Langobardiam accepit; » tempora enim illa a Gratosi temporibus distinguit.

III. Mirum profecto ex inepta farragine Vitæ Gratosi ab Agnello subijuncta, ansam arripuisse Ravennates Gratosum ipsum inter prophetas numerandi. Porro auctor notarum id his lectori inculcat, et quotquot de Ravennatum rerum historia scripsere, id ipsum scripsere. At quis non videat hæc Agnello tribuenda, qui cum pauca ex pontificia aliquibus gestis suppetebant, ne breviorum Vitam scriberet, similia adijcere consuevit? Gratosium satis descripsit Agnellus ipse, qui tamen nil de ejusdem prophetico spiritu dicit. Vates vocatur a Carolo, ubi interrogat: « Quis est hic sermo, quem vates loquitur? » At vates hic idem est ac præsul, senex, vel quid simile. Certe quæ hic Gratosi Vitæ adijciuntur, sive Agnellum, sive Gratosium auctorem habeant, nil habent quod prophetiæ charismata redolant; imo potius ad schismaticum et seditiosum Agnelli animum referenda, qui, indirecte et quasi aliud agens, Romanæ sedis temporale et ecclesiasticum jus Ravennatibus exitiosum fore (falsus equidem propheta) omnatur

Subsequentis pontificis Vita deest, cujus loco hæc habet codicis descriptor:

Hic et Valerii archiepiscopi historia deberet esse, sed deest; et ista pauca de illo scripta hic, non sunt de dicto Agnello, sed inveni in aliis chronicis, unde hic posui.

DE S. VALERIO XLIV.

Valerius XLIV. Quatuor Kal. Februarii in Classis ecclesia celebratur festum.

Rubeus lib. v, pag. 235, ex varis fere Agnelli locis S. Valerii Vitam hoc modo supplet:

« Valerius nactus Pippinum religioni Christianæ addictissimum, divinum cultum plurimum instauravit, templaque ornavit, ut monumenta testantur in D. Apollinaris Classensis, præsertim ad gradus marmoreos aræ maximæ, et ara D. Eleocadio archiepiscopo ad sinistram, juxta sacram Turrim, dicata, Petro sacerdote rem potissimum juvante. Demoliendas etiam curavit basilicas divorum Georgii, et Eusebii, Arianorum ætate, uti scripsimus, ex ædificatas extra D. Victoris portam. Ex iis autem omnibus eversis templis, egregias ædes, Agnello teste, exstruxit, cognomento Valerianas, ubi archiepiscopus Valerius abacum ex argento, platani specie, multaque alla argentea vasa cum Ravennati ecclesia dono dedisset, moritur, et in Classensi D. Apollinaris æde sepulture traditur Idibus Martii. »

Idem Rubeus, lib. vi, narrat anno 1222, die Marti nona, Simeone archiepiscopo curante, D. Valerii ossa ex æde Classensi, solenni indicta episcoporum Populiensis, Cæsenaensis, et Ficoclenensis supplicatione, Ursianam in ædem translata fuisse. Cultus itaque antiquissimus hujus episcopi ex allatis satis probatur, quamvis injuria temporum ejusdem gestorum memoria exciderit.

VITA MARTINI.

CAPUT PRIMUM.

Martini ætas cum a Leone III est ordinatus. Forma corporis proceræ. Auctori monasterium S. Martiæ ad Blachernas confert. S. Euphemiæ eodem munit. Moritur Pippinus et Carolus, Romani pontificis expensis reparatur S. Apollinaris Classensis basilica. Martinus ab eodem offenso Romam vocatur. Joannes Arelatensis Ravennæ maneribus donatur.

Martinus XLV. Iste longa statura, grande caput, calvumque, omni densitate corpore plenus, de monasterio B. Andreae, quod situm est non longe ab ecclesia Gothorum, archidiaconus hujus sedis fuit, et pene annos LXXX istius adeptus est sedis, consecratus Romæ per manus Leonis III papæ. Qui cum ex Roma reversus fuisset, misit missos suos in Franciam ad Carolum imperatorem, et jucundatus exinde Augustus est. Iste monasterium S. Martiæ, quod vocatur ad Blachernas, ad Andream largivit presbyterum, eratque adhuc puer, et accepit ab eo prædictus pontifex solidos aureos octo pro utilitate suæ ecclesie, et fecit exinde ambulam auream adhibens plus aurum, in similitudinem cocule marinhæ, et est ad utilitatem christiæ usque in presentem diem. Legitur talis fuit in suo corpore, ut dixi, vastus,

C ut prædictos octo aureos, quos ego et in gemella [gommella] porrexi, in soka conclusis lava; et admirati sunt proceres istius Melisensis [Melisenses, id est, Ravennates] urbis, ubi cum sacerdotibus hæc videntibus. Munit hic antistes ecclesiam B. Euphemiæ, quæ vocatur ad Arletem, quam olim aqua dominabatur. Mortuus est istius temporibus Pippinus Langobardorum rex, et voluit tempore obit Carolus imperator die xxx mensis Januarii, et suscepit imperium Ludovicus filius ejus pro eo. Eo namque tempore Leo Romanæ ecclesie et urbis antistes misit cubicularium suum nomine Chrysaphum, et reliquos cæmentarios, restauravit tecta B. Apollinaris. Omnia ex trabibus et laquearibus abiignis, et omnia illius martyris tegumenta uno cum suo dispendit. Omnes suburbane civitates veniebant, omnia decuria, et subtegulata, et omnia ligna abiigna, et que necessaria erant, Ravennenses cives volentes in angaria cum finibus, et ingemas cætera. Cæmentariis que ordinabant trabes super parietes, et perfecta sunt omnia; solaque hypocæstos hic pontifex infringere [Infigere] præcepit. Non post multum tempus iratus Leo papa cum Martino antistite, [contra Martinum antistitem] misit legatum suum in Fran-

ciam ad Ludovicum imperatorem, volens contra A prædictum Martinum agere pontificem. Tunc Ludovicus imperator consensit voluntati ejus, et misit Joannem Arelatensem episcopum, præcipiens illi ut iret cum Martino pontifice Romam, et ageret cum Leone papa. Qui prædictus Joannes Arelatensis sedis antistes veniens Ravennam, et inito cum archiepiscopo consilio, coegit eum, per silejussorem ut jam dictus Ravennensis sedulus Romam iret, et silejusserunt eum viri per solidos aureos duo millia, excepta infirmitate corporis. Post x vero dies de sua egressus sede ibat, ut properaret Romam, et veniens non longe a Ravenna quasi milliarios xv ad Novas, ubi olim fuit civitas nunc dirupta, infra ecclesiam B. Stephani per dies xv ibi commoratus est. Et misit legatum suum Romam, qui diceret quia egressus de civitate venire voluit, et infirmavit. Ille autem equitare non valebat, quia minus erat corpus. Ex parte simulabat infirmitatem. Quo audito Romanus pontifex tristatus est valde, quia eum ad se accersire non potuit, ut valide eum coartaret. Tunc finivit eum, et jussit reverti una cum legato imperatoris ad propriam sedem. Post hæc autem expleta legatione Arelatensis sacerdos ingressus est Ravennam, et suscepit eum Martinus pontifex cum gaudio magno et alacritate multa, et præ dapibus repleti Ravenna sedulus vascula argentea tota expleta mensa [facta] in modum platani, quam ex dimissione Valerii archiepiscopi in suo palatio erat, quam sedis in temporibus fecit, et alapas Evangeliorum aureas parum mechanicis factas operibus.

CAPUT II.

Moritur Leo III, Stephanus succedit, qui Ravennæ missas celebrat, ostendens sandalia Salvatoris. Ludovicus imperator offert ecclesiæ Ravennati mensam argenteam.

Eo tempore defunctus est Leo papa, cujus Stephanus succedit in sede. Et hic prædictus in Franciam papa ad Ludovicum imperatorem quiddam postulavit ab eo, obtinuit: et venit Ravennam, et osculati sunt ambo pontifices Romanus et Ravennianus. Et celebravit Romanus antistes missas in ecclesia Ursiana, et ostendit sandalia [sandalias] Salvatoris, quas omnis populus vidit. Et lætus cum [de] civitate egressus, ad propriam reversus est sedem. Igitur istius Martini temporibus misit Ludovicus imperator ex dimissione sui genitoris Caroli ad Martinum pontificem hujus Ravennatis sedis mensam argenteam unam absque ligno, habentem infra se anaglyphte totam Romam, una cum tetragonis argenteis pedibus, et diversa vascula argentea, seu et cuppam auream unam, quæ cuppa hæc sita in cratere aureo sancto, quo quotidie utimur... *Cætera desunt.*

DESCRIPTOR.

Hic mutum deest de isto Martino. Et post istum sequitur Petronacius archiepiscopus, sed deest, nec in originali reperi. Sed ista pauca de illo Petronacio archiepiscopo secuto hinc, non est de dicto Agnello, sed inveni in aliis chronicis, unde hic vosui.

OBSERVATIONES

AD VITAM MARTINI.

Martini ætas et acta nonnulla. Joannis Arelatensis tempora. Mensa argentea a Carolo Ravennati ecclesiæ legata. Sandalia Salvatoris.

I. Qui anno 775 Carolo in Italiam venienti anorum fere 44 iter ostendit Martinus in episcopatu Ravennati circa annum 811 Valerio successit, cum esset anorum 80, et uti Ferretus in Manuscriptis, Fabro referente, tradidit, ex ejusdem Valerii designatione. Gratam Carolo imperatori Martini consecrationem scribit Agnellus: ob ea quæ sibi in Italiam venienti præstiterat antistes. id sibi placere ostendisse Carolum, consentaneum est credere. Collatum inde monasterium S. Mariæ ad Blachernas Agnello nostro admodum tunc juveni peripimus, qua de re actum est in Observationibus ad versus operi præmissos. Vastitas corporis præsalis hujus ex eo designatur quod oblatos ducentum solidos aureos in læva concluserit. De S. Euphemæ ecclesia, quam antistes hic reparaverit, plura Rubens et Faber, apud ipsos legenda. Illud ex nostro discimus antiquitus aquis circumfusis inædificatam quæ Martini ævo in sicco erat, quod jam tum ex alluvionibus exrescente solo mare distaret. Leone summo pontifice agente, expensasque sufficienter reparatam S. Apollinaris in Classe basilicam, Anastasius etiam tradidit, quod referens noster rem universam barbaro scriptionis genere involvit. Illud satis intelligimus urbes Ravennæ subtilitas operis præstitisse ædi reparandæ, ducendisque abietibus per angariam addictas.

II. Quæ autem de Leone Romano pontifice in Martinum subirato, qui per legatum apud Ludovicum egerit ut is Romam deduceretur multandus, et de cæteris subsecutis ad Martinum et ad Joannem Arelatensem spectantibus, narratur, ommissa sunt a Rubeo cæterisque Ravennatum rerum scriptoribus. Hæc evenisse circa vitæ Leonis finem, cum in eum atrox Romanorum conspiratio facta est, ex vitæ contextu apparet. Putaverim dimissum ad suam sedem Ravennatem pontificem, cum gliscere cepit in Leonem conjuratio. Causam ob quam Ravennatis archiepiscopus Leonis iram meruerit, ignoramus. Illud hic ad Valerium Martini prædecessorem spectans, nactus est Rubens, constructam mira arte mensam ad similitudinem platani, quæ an Joanni donata sit, vel tantum adhibita, cum antistes ille a Martino convivio exceptus est, vix ex corrupto hocce Agnelli loco est intelligere. Porro Martini ævo et prioribus Ludovici imperantis annis Joannem in Arelatensis Ecclesiæ cathedra sedisse hinc agnoscimus, cum aliunde constet eundem Joannem et Nebridium Narbonensem archiepiscopum, ex imperatoris Caroli, adhuc superstitis, jussu in concilio Arelatensi anni 813 curasse ut Patres qui convenerant rem et disciplinam ecclesiasticam restituerent, ejusdem enim concilii acta adhuc exstant. Joanni Theodulphus successit, in eorum temporum monumentis notissimus.

III. De mensa argentea Ravennati ecclesiæ a Ludovico ex Caroli testamento oblata, plura Eginhardus, et ex eo recentiores. Item iidem plura de Stephani summi pontificis itinere in Gallias. Inde idem pontifex rediens Ravennam venit, et missas in Ursiana basilica celebrans, Salvatoris sandalia populo ostendit. Quid hæc essent, non indicat Agnellus, nec de iis usquam alias meminit in toto opere Anastasius in Nicolao tradit Joannem archiepiscopum Ravennatem, cum ad bonam frugem restitisset, cautiones et scripturas super vivificam crucem Domini nostri Jesu Christi atque sandalia ejus posuisse.

VITÆ PETRONACII

Nonnulla a Descriptore collecta

Petronacius XLVI, qui juravit honorem Carolo imperatori. Hujus tempore Andreas, qui et Agnellus, abba S. Mariæ ad Blachernas et S. Bartholomæi, hunc codicem Pontificalem composuit, ut patet supra in principio hujus libri in versu quod incipit: *In Patris et Nati*. Item et istius tempore repertum est corpus beatissimi Maximiani archiepiscopi Ravennatis, ut hic [habes] supra in capitulo *Maximianus*, et iste Agnellus Andreas Ravennatis Ecclesiæ fuit presbyter cardinalis.

OBSERVATIONES

AD SUPERIORA DE PETRONACIO.

Non potuit is honorem Carolo jurare. Agnellus Petronacio sedente librum ex parte scripsit. Cardinalis presbyteri appellatio in Ravennati Ecclesia Agnello recentior. Paralipomena quædam.

I. Jam supra in Excursu chronologico observatum est non potuisse Petronacium Carolo imperatori fidelitatem, sive honorem jurare, cum pluribus annis post Caroli mortem is sederit. Vel itaque id omnino falsum est, vel pro Carolo Ludovicus scribi debebat. At cætera satis ostendunt descriptorem admodum in historia ineptum, cuique proinde fidere haud tutum. De tempore etiam scripti hujus ab Agnello libri quæ traduntur, ex parte tantum vera sunt, uti observavimus ad versus quos hic citat. Idem

A Agnellum presbyterum cardinalem nuncupat pro sui potius quam Agnelli more, nam Agnelli ætate Ravennæ ita notari solitos presbyteros ejus Ecclesiæ principes, seu in cardine, ut vocabant, positos, ex Agnello ipso minime constat. Ipse se, cum Petronacius Maximiani corpus transferre aggressus est, inter presbyteros decimo loco fuisse ait; se, quoties per occasionem licet, et presbyterum, et abbatem appellat, nunquam vero cardinalem. In Ecclesia itaque Ravennati id Agnello recentius existimo. Rubens contendit a Magno Gregorio in diplomate quod exhibet lib. iv, pag. 189, Mariniano dato, appellationem hujusmodi adhibitam; at præterquam quod nullibi in eo cardinalium Ravennatum mentio expressa habetur, diploma vel spurium, vel certe nil ad Gregorium Magnum, vel ad Marinianum spectans, facile ex plurimis demonstrari posset, inter quæ illud palmare quod a Gregorio confirmantur privilegia Ravennati Ecclesiæ a Langobardorum regibus concessa. Per ea enim tempora Langobardos reges Ravennatibus episcopis privilegia concessisse omni probabilitate caret.

II. Quæ ad Petronacium spectant, descriptori ineptissimo omissa sunt, anno 819 a Paschali summo pontifice confirmata archiepiscopo huic Ecclesiæque Ravennati privilegia, a prædecessoribus concessa, per diploma ex archivo Ursiano Rubeo relatum, lib. v, pag. 236, et quod ex Rubeo exscripsit Ughellus; Eugenio autem ejus nominis secundo sedente, Petronacium primo post Romanum pontificem loco subscripsisse in concilio Romano sexaginta trium episcoporum anni 826.

VITA GEORGII.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius IV Georgium consecrat. Gazas ecclesiæ is expilat. Papiæ Lotharii filiam e sacro fonte levat. Prodigia. Ludovici Pii mors. Bella inter ejusdem filios.

Georgius XLVII. Iste juvenis ætate, capillo crispato capitis, grandes oculos. Ab Gregorio IV Romæ [papa Romano] consecratus fuit; sed postquam sacramentum a corpore beati Petri præbuit, egressus Roma, statim contrarius ordinatori suo exstitit. Illic postquam accepit regimen, omnes gazas ecclesiæ confregit, et cryptas disruptit, et thesauros prædecessorum pontificum extraxit, et ut filiam Lotharii de fonte levaret, magnas opes exinde expendit. Eo anno ivit Papiam, et post omnia exenia Augustali tributa, emit ex palatio ejusdem imperatoris vestimenta baptismalia quingentos aureos, ex auro ornata hyssina alba, et suscepit filiam prædicti Augusti, nomine Rotrudam, quam mihi porrexit, et manibus meis vestivi, et calciamenta in pedibus decoravi auro et hyacintho ornata, et postmodum missas ad Augustum celebravit. Pariet Ermengarda Augusta stipata puellis, induta clara veste, aureo circumdata limbo, colligata crines vittis hyacinthinis, gemmis proso... [proso] velata facies, stolata, sarduisque sinaragdus auro....., et ante introitum missarum fatebat se exardescere siti, et bibit occulte plenam phialam vini peregrini, et post hæc cœlestem

PATROL. CVI.

C [cœlesti] participavit mensam [mensæ] infra palatium ejusdem civitatis in monasterio S. Michaelis. Igitur tempore illo die vii mensis Madii dedicatio basilicæ S. Michaelis, hic Ravennæ pluit sanguinem, indictione ii, viii ejusdem mensis in vigilia noctis apparuit in cœlo signum mirabile discurrentium inter se stellas ab oriente in occidentem: et iterum alia ab oriente in occidentem velocissimum cum luna xx. Item die quinta mensis Madii, indict. iii, factus est meridie sol tenebrosus nimis per universum mundum usque ad horam nonam. Et apparuit in cœlo stella ardens tanquam facula superans virtutem solis, et aliqua modica sub ipsius, quasi passus duos, ibant ab oriente in occidentem, et post virtutem radii solis iterum candor earum in ipsis erat stellis. D Mortuusque est Ludovicus imperator, ut aiunt quidam, ipsa die. Et successit Lotharius filius ejus post eum. Et antequam hic moreretur Augustus, divisit imperium suum inter reges filios suos. Lotharius Augustus maxima pars; Pippinus Aquitanicæ regnum; Ludovicus Bajoariæ. Hi Ermengardæ filii. Ad Carolum vero plus fertilem et opimam largivit partem, et Giselam filiam suam tradidit marito Curado nomine. Piissimus homo. Hunc et hanc Judith Augusta parturit. Mortuo autem Ludovico semper bellum inter germanos fuit, eratque pax, sed instabilis.

CAPUT II.

Georgius obtinet se cum legatis a pontifice pro pace in Gallias mitti. Pompei et prodigalitas qua perrexit. Prælium Fontanis. Capitulum Georgius, et probris afficitur. Pro eo Caroli uxor intercedit. Revertens in sacerdotes suos crudelis. Moritur.

His itaque gestis sensit Georgius archiepiscopus quod legati sedis apostolicæ Franciam ire deberent, ad impetrandam inter fratres pacem; misit missos suos ad Lotharium Augustum, ut peteret ad Gregorium papam quatenus ipse cum legatis Romanis Franciam pergeret. Factumque est ita; et ivit cum maledictione apostolica. Et putans se ipse Georgius vicem apostolicam tenere, ivit cum equis ccc, qui diversa portabant onera, et sumpsit secum aurum multum et argentum, depopulata gaza ecclesiæ, et coronas aureas, quas beatus Petrus antistes fecit, et calices, et patenas aureas, et diversa vascula argentea et aurea, et gemmas de cruce, et coronis, quas demolivit, secum detulit, ut ad omnes larga manu largiretur. Cogitansque quod per eam posset subvertere imperatoris corda ut exiret de sub potestate Romani pontificis, et privilegia quæ Maurus et cæteri pontifices Ravenniani meruerunt a sacris principibus omnia deportabat. Et pervenit cum legatis Romanis usque ad imperatorem, et invenerunt eum in campo prælii in loco qui dicitur Fontaneam [Fontaneum], contra Carolum dimicantem. Tantaque plenitudo exercitus Lotharii erat, ut aiunt, ut nulla quadripedia aut minuta volatilia evadere vel transvolare potuissent. Igitur inito certamine die sabbato post externo die S. Joannis Baptistæ diversa inter se miscebant lucida tela. Sonant arma, humeris ventilantur splendida scuta, tremebant milites animo, et terga dabant, pavidæ corda, et gemitus immensos, cadebant corpora ferro. Lotharius armatus sese medius mersit in hostes, videns victos suos fugientes passim undique, nec erat quies. Secantur gladiis membra. In medio inimicorum, ut dixi, arma deventus, non ejus latere, qui possent auxilium erant præbere [lateri erat, qui posset auxilium præbere], sed solus acer multa demolivit cadavera. Hasta bella solus vicit, sed sui [omnes] terga dederunt. Crinito sedens sonipede pictas ornatus phaleras, rostro, cælcæ equum percutit, inimicos morsibus vastans. Qualis in hoste solus decem sicut ille fuissent, imperium divisum non esset, nec tantos in sedilia reges. Interea versa est victoria in manus Caroli. Adjuyabat eum Ludovicus frater suus Bajoariorum rex. Sed postquam venit Pippinus filius Pippini Lotharii nepos rex Aquitaniz, confortatus exercitus Lotharii, iterum commissum est prælium [bellum], et aliquanti ex parte Caroli ceciderunt, quia erant vagi per loca; qui colligentes se inito certamine, ex parte Lotharii et Pippini ceciderunt amplius quam xl milia hominum. Captus est ibi Georgius archiepiscopus, deposueruntque eum de equo invito, et abstrulerunt pluviale quod erat cooperitus, et compellebant eum ire hostes sui ante equum suum, quasi alium

A ex pecudibus; et cum non valeat gressu pedum incedere, percutiebant eum lancea, hasta. Tunc unus ex illis posuit eum per subsannationem in jumentum dorso disruptum, sine stramento, aures et cauda abscissa, valdeque deformis, et ibat mœrens. Iterumque alius venit, deposuit eum exinde, et sedere fecit illum super alium jumentum strata vita; fascones, et sitacium [sitarcium] ad sellam ligatum, et perduxerunt eum ad Carolum regem, et jussit eum excubias detinere per tres dies. Sacerdotes vero ejus omnes dispersi sunt, et opes ecclesiæ distractæ sunt per manus prædantium. Legati vero Romani episcopi, qui fuerunt tres, fuga arrepta, iverunt in civitatem Antissiodorum.] Tunc Carolus, misericordia motus, jussit ut ubi inventi fuerint sacerdotes Ecclesiæ Ravennensis vel clerici, illasi [et] incolumes, honorificeque ante eum allati fuissent. Judith vero Caroli mater dedit eisdem sacerdotibus tribilium [tribilion] argenteum modicum unum, asserens se non plus habere, dicens: Tollite hunc ferculum, refocillate penuriam vestram. Carolus vero et Ludovicus germani ex uno patre nati, audientes de malignitate Georgii, eo quod sævus et pessimus esset, voluerunt eum in irrevocabile exsilium mittere; sed diu, quamvis malus fuisset, pro eo sui sacerdotes deprecantes cum vidit Augusta Caroli mater ad misericordiam adcomodans nimium, cito postulavit filium, et privignum suum, ut ad suam Georgium remitterent sedem. Tunc jussit eum Carolus ante se venire, prostratus humo ejus pedibus se advolvens. Stans autem rex indutus juvenilibus armis, indutus purpurea, succinctusque aurea fibula, veste; ex sinistro latere obriziaca pendentia bulla connexa smaragdus, et hyacinthinis fulgens gemmis, clypeo tectus humero, lorica indutus, hastam tenens manibus, et juncta lancea ferro; stans acer in armis, cristatum [cristatus] in agmine caput, emissam palam omnibus erumpens de pectore vocem: Oh tu pastor, si juste [in te] istud permanet nomen, cur reliquisti Ecclesiam tibi commissam, et plebem tuam [quam] afflixisti, non recuperasti? Si pro longinquo itinere, ut videres prælium, venisti, quid [tibi] necesse fuit tuam depopulare Ecclesiam, et quod a Christianis principibus vel imperatoribus illatum fuit, et a tuis prædecessoribus acquisitum, una omisisti hora? Etiam si centum vivas annos, non recuperabis. Tunc Georgius vates gemens, audiens imperium tale, devexit [deflexit] transversa lumina in terram, et statim obmutuit amens, et stabat aporiatius præ confusione, nec valebat respondere purpurato regi, submissoque in terra vultu, aiebat cum largissimis fletibus: Nos pacem postulare venimus, non contra vos arma parare. Ad hæc superjussit Carolus dicens: Ut video inreverens et infamis es. Dic modo fronte duelli; nonne externa cum essés dic, in tua dicebas tentoria, quia cum viciss fuerit Carolus et innodatus loris brachia, post extillas palmas, ego cum clericabo, et ad meam deportabo parrochiam? Quare propria dicta negabis? Ecce

duo mala, una Inexpedibilia, quia dixisti, altera A propter metus hominis inhonoras Deum, et provocas Deum viventem in caelo, qui te ex nostris liberavit manibus. Cum venerit, secundum tua propria reddet tibi. Ecce, sicut mea præcepit genitrix, solvam. Revertere ad propriam sedem. Tunc jussu regum allatæ sunt sanctorum reliquiæ, et sanctum lignum crucis Domini, sanctaque Evangelia, et ejectis omnibus foris, introducti sunt postea viri non multo maturi corpore, et præbuit sacramentum Georgius Ravennæ sedis episcopus juxta quod sibi fuerat imperatum, et statim dimisit eum. Et ubicunque de rebus Ecclesiæ apud eum inventæ sunt, statim reddere jussit. Evangelia vero habentia alapas aureas unus ex clericis in superiori sinu habens, dolorem simulans, pronus super eum recubans per quinque dies noctesque, hæc liberavit. Privilegia antiqua, cum quibus se fidebat ex potestate Romani papæ subtrahere, in loto projecta sunt, et ab hastis lancea [lancæ] comminuta. Corona vero aurea de ecclesia beatorum martyrum Joannis et Pauli ibidem capta fuit habens pretiosissimas gemmas, similiter et canistrum aurum, et calices gemmis infixis, et multæ species ibi sublatae sunt. Sacerdotes vero et alii populares, qui non sunt inventi in manu Caroli, nimia ab hostibus afflictione, omnia perdiderunt; tantum in linea veste dimissi sunt, et qui antea ascensores erant [equorum], postea pedestres effecti sunt, et veluti peregrini, omnes eleemosynas petebant per vias. Hora vero eadem cum sero incepisset, suis promittens fortiter coram inopibus C sacerdotibus in conspectu divino omnia emendare, et rescipiscere a malis, quæ antea perpetravit. Et cum aliquantos solidos ab his qui fuga lapsi sunt, inventi fuissent, et se cibo potuque refocillasset, reversus a mala conscientia, postquam Jovis montem obiectum nube istis partibus calcatas vias remeantes mentitus est omnia quæ dixit, et non recordatus jusjurandum quod Domino pollicitus est. Sacerdotes vero adnihilati, et fame confecti dixerunt ei: Mutua nobis aliquantam pecuniam, unde vivamus. Ibisus Ravennam, duplum exige. Qui noluit adquiescere petitioni eorum, sed amplius in crudelitate sua permansit. Istiusque temporibus [die Dominico] crepitavit panis in furno cujusdam judicis, et inventi sunt omnes panes lutum, et omnes oblatas nigras sicut fuliginem. Similiter in furno ipsius episcopi. Multique proceres mutuaverunt ad vicinos panes, et facta est lamentatio in civitate ista. Sed hæc, fratres, quid aliud in hoc ostenditur, nisi tenebrosa sacerdotis opera, ut manifestaretur qualis ille fuisset, et quale sacrificium offerre deberet? Adprobant [adprobat] hoc, quamvis de sua malitia oves suæ dicere contra pastorem suum non ausissent, oblationes, quas discerpere segnius solebat, ipsæ contra eum clamabant et a se suum repellebant sacrificatorem. Miranda talia sunt signa et lacrymanda, fratres mei, quando creatura in variam per nostra facinora mutatur figuram. Cum enim non convertimur ut emen-

demus, nec sanctam adquiescimus nobis protestantem Scripturam, neque evangelico præcepto, per creaturam nobis cominatur, ut rescipiscere debeamus. Interea infirmavit pessima infirmitate, et dicunt quidam quod male tradidisset animam suam, quod nobis [nihil] necesse dicere non est; quia melius est maligni facta præterire, quam laus justi tacere. Mortuus est die xx mensis Januarii, et nunc est sepultus, sicut mos est, a suis sacerdotibus, sed cum deducebatur.....

Explicit Pontificalis Ecclesiæ Ravennatis, edito ab Andrea dicto Agnello abbas Ecclesiæ S. Mariæ ad Blachernas, continens Vitam, et fines istis sanctissimis oraculis. Amen.

OBSERVATIONES.

AD VITAM GEORGII.

Rubeo multa de Georgio dicta haud vera. Lotharii filia Rotrudis, non Geltrudi vocata. Irmingardis ejus mater. Prodigia ad chronologiam pensata. Illud de pane et oblatis, quid singulare probet.

I. Plura falsa veris miscet Rubeus in hujus pontificis Vita, quæ Faber exscripsit. Missum a Gregorio IV Gallias legatum in Gallias pro pace inter Ludovici filios procuranda scribit Rubeus; Agnellus permissum potius ire cum legatis ab invito pontifice, quod ille apud Lotharium agens eam sibi provinciam procurasset. Is Rubeo scribitur a prælio ad Fontanas fuga elapsus, inde saniori consilio pacem felici exitu procurasse, et cum Ludovico Lotharii filio in Italiam veniens in suam sedem, Ravennatibus licet repugnantibus, restitutus: Agnellus, qui quod viderat memoriæ mandavit, Georgium tradit probris affectum, et, intercedente Juditha Caroli regis matre, permissum ad sua redire. Agnello hic potius quam Rubeo credendum. De anno autem quo memorabile Fontanicum bellum evenit, nullum dubium esse potest, et anno 841 assignatur bene, quamvis Eginhardus anno 842 illud tradat; at dies sabbati immediate festum sancti Joannis Baptistæ subsecuta priori anno convenit 841, quo currente cyclo solis x, littera Dominicalis fuit B. Imminente prælio scribunt Lotharius moras necentem, iniectis pacis tractatibus, expectasse Pippini nepotis copias, quæ cum venissent pugnam cum fratribus commeruisse. Agnellus vero tradit prælium ante Pippini adventum confertum, et cum male Lothario res cessisset, denuo veniente Pippino renovatum. Hic etiam ex Lotharii et Pippini militibus narrat plusquam quadraginta hominum millia occubuisse. Cæteri computata utriusque exercitus clade, centum hominum millia cecidisse aiunt.

II. Rubeus Lotharii Italiæ tum regis filiam, quam Papiæ Georgius ex sacro baptisate suscepit, Geltrudem vocat; noster, Rotrudem Irmingardæ filiam. Irmingardem Lotharius a patre uxorem acceperat Hugonis comitis filiam anno 821, uti Eginhardus alique tradunt, ex qua Lotharius non modo Rotrudem, sed filios Lotharium, Ludovicum et Carolum suscepit. Rotrudem post annum 830 baptizatam, ex ratione temporum quibus Georgius sedere cepit, in proclivi est conjicere. Irmingardis Rotrudis mater obiit anno 850, ex Chronographo Saxone, a doctissimo Leibnitio edito. Quod ad solis eclipsim pertinet, quam noster factam ait die quinta Maii, ind. iii, Eginhardo idem traditur, ubi id evenisse dicitur tertia die Litaniarum majorum. Tertia hujusmodi dies in quintam Maii incidit anno 840, cyclo solis ix, littera Dominicali D, C, cyclo autem lunæ V, et Pascha celebratum est die 28 Martii. Eginhardus tamen male hæc ad annum 841 refert. Cætera prodigia a pluribus eorum temporum scriptoribus com-

memorantur. Illud peculiare pluisse sanguinem Ravennæ indiet. n., anno videlicet 839, circa quem videtur collocari baptisma Botrudæ.

III. Aliud ingens et Ravennæ visum prodigium narrat noster, quod sane observari meretur; Panes videlicet in furnis in lutum versos, et *Oblatas* fuliginè tinctas, et id præcipue in furnis episcopi accidisse. Oblatarum nomine nullus inficiabitur ab Agnello intelligi hostias, quas vocamus, pro missæ sacrificio paratas; easdem enim oblationum nomine vocat, easque quas *discerpere*, id est in sacra liturgia frangere sibi et populo pontifex debebat, « contra pontificem » ipsum « clamasse, et a se suum repulisse sacrificatorem ». In furno itaque Ravennæ coquebantur oblate. Duo hinc evinci posse crediderim. Primum oblatas pro sacrificio missæ diversæ formæ fuisse et differentis artificii a communi pane; Agnellus enim inter utrumque distinguit. Secundo

A oblatas easdem, licet ex azymis confectas, ad placentarum modum crassiores exstitisse nostris azymis, quæ ferrea forma non furno coquantur. Ad hanc rem spectant quæ habet Hincmarus Rhemensis in Capitulis ad presbyteros suæ Diocesis, anno 852 datis, ubi art. 7 statuit, « ut de oblatas quæ offeruntur a populo et consecrationi supersunt, vel de panibus quos deferunt fideles ad ecclesiam, vel certe de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido et convenienti, ut post missarum solemnias, qui communicare non fuerint parati, eologias omni die Dominico et in diebus festis exiæ accipiant. » Sic et quod legitur in Ritu monasterii Athanacensis, relato a Martene nostro in Tract. de Antiq. Eccl. Discip., etc., « finita videlicet missa in cœna Domini dandi pauperibus hostias non consecratas, sed benedictas in loco panis benedicti. » hæc in præsentem re doctiores perpendant.

APPENDIX

AD

AGNELLI PONTIFICALE.

LECTORI MONITUM.

In eodem Estensis bibliothecæ Codice, ex quo Agnelli librum Pontificalem descripsi, legebatur adita infrascripta brevis omnium Ravennatum episcoporum series per anonymum usque ad Opizonem Sanvitalium deducta, et inde copiosius a Paulo Scordilla Ravennatis Ecclesiæ præposito usque ad sua tempora continuata. Eam Agnello adijcere visum est, licet ex parte admodum jejuna, quod et illa scriptoribus Ravennatibus usui fuerit, Pauli autem continuatio plura non contemnenda contineat. Suis præterea locis nonnulla ex manuscriptis interijcere visum est, quæ plenior rerum et episcoporum Ravennatum historia læmen afferent. Eorum itaque omnium tenor est, qui sequitur.

INCIPIT CHRONICA.

Reverendi Patres, et præules archiepiscopi Ecclesiæ Ravennatis [seriatim] sub compendio missi. Usque ad 1286 fuit opus unius, et usque in præsentem diem opera alius.

INCIPIT FELICITER.

Isti sunt reverendi Patres domini archipræsules Ravennates qui fuerunt a tempore apostolorum B Petri principis et Apollinaris ejus discipuli, qui fuit primus hujus sedis archiepiscopus, usque in præsentem diem, quo præest venerabilis Pater dominus Opizo de sancto Vitali de Parma, Dei et apostolica gratia sanctæ prædictæ sedis archiepiscopus, quo tempore currebant anni Domini quinquagesimus primus, nunc autem 1286, indictione nona, inter quos prædictos XII hujus Ecclesiæ præfuerunt instar XII apostolorum per varia tempora, non humana electi industria, sed potius superna adsciti clementia, super quorum capita cœlitus emissa requievit columba.

DE SANCTO APOLLINARI,

Archiepiscopo primo.

Apollinaris primus patria [natione] Antiochenus Græcis et Latinis litteris eruditus, apostoli Petri et

B ipsius Domini discipulus. Ab [Atque ab] ipso pontifex ordinatus, et Spiritum sanctum recipiens, osculo ab eo recepto missus est Ravennam, et ab urbe Roma quasi terdenis milliariis communiter cum eo ipso venit, ibique prædictus sanctam Ecclesiam Ravennæ, et ipsam urbem martyrio dedicavit. Vixit autem in pontificale solio annos XXVIII, mens. I, dies IV.

DE SANCTO ADERITO,

Archiepiscopo II.

Aderitus secundus, vir sanctus et timoratus a beatissimo Apollinare est presbyter ordinatus, et electione Columbæ in archiepiscopum consecratus. Defunctus autem et sepultus est in civitate Classis v Kal. Octobris.

DE SANCTO ELEUCADIO,

Archiepiscopo III.

Eleucadius tertius a beatissimo Apollinare diaconus consecratus, et ipse tanquam philosophus Græcis et Latinis litteris eruditus, multa volumina estruit. Defunctus et sepultus XVI Kal. Martii extra muros Classis, cujus doctrina floret officio sancta Ravennensis mater Ecclesia. Corpus istius hodie requiescit in civitate Papiensi.